

Madras University Historical Series, No. 18

GENERAL EDITOR :

PROFESSOR K. A. NILAKANTA SASTRI

FURTHER SOURCES
OF
VIJAYANAGARA HISTORY

15933

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY.

CAL

Acc

D.G.A

GIPN

FURTHER SOURCES OF VIJAYANAGARA HISTORY

Vol. II

14757

BY

K. A. NILAKANTA SASTRI, M.A.,
Professor of Indian History and Archaeology

AND

N. VENKATARAMANAYYA, M.A., Ph. D.,
*Reader in Indian History and Archaeology,
University of Madras*

VOL. II—TEXTS

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
NEW DELHI

By

Date

Call No.

138

30.5.47.

954.178/S.S.

954.02294

Nil/Ven

UNIVERSITY OF MADRAS

1946

CENTRAL INTELLIGENCE
LIBRARY, WASH. DC 20505

Acc. No

14757

Date

27.7.61

Call No

954.0 9294/mil/ven.

CAI

AC

D.G.

GIPN

ACKNOWLEDGMENTS.

In editing the extracts included in this volume, we received help from several scholars of whom Messrs Sayyid Usha, B.A., Lecturer in Persian, Rao Saheb S. Vaiyapuri Pillai, B.A., B.L., Reader in Tamil, T. R. Chintamani, M.A., Ph.D., Senior Lecturer in Sanskrit, V. Raghavan, M.A., Ph.D., Junior Lecturer in Sanskrit, H. Sesha Iyengar, Junior Lecturer in Kannada, P. Krishnan Nayar, Junior Lecturer in Malayalam, M. Ramakrishna Kavi, M.A. and V. Prabhakara Sastri of Tirupati Devasthanam Oriental Institute, Tirupati, Prof. Joseph Muliyl, M.A. and O.F.E. Zacharias, B.A., deserve special mention. We are grateful to these scholars for their kind help and offer them our heart-felt thanks.

DEPARTMENTAL BUILDINGS,
SENATE HOUSE,
MADRAS.
14th November 1946. }

K. A. N.

N. V. R.

CA

Ac

D.G.

GIPI

CONTENTS.

				PAGE.
1.	Kampilidēva's inscription in the Prasanna Virūpākṣa temple at Hampi.	1
2.	(a) Tātapinnama.	"
	(b) Koṭikaṇṭi Rāghava.	"
3.	Malik Nā'ib Kāfūr and Kampilā.	2
4.	Bahā-ud-Dīn Garshāsp and Kampilā.	"
5.	The siege of Kummaṭa.	3
6.	The retreat of Kampilā and Bahā-ud-Dīn to the fort of Hosdurg and the conquest of Hosdurg.	4
7.	The kingdoms that came into existence as a consequence of rebellions against Muḥammad Bin Tughlaq.	6
8.	Sōmidēva and his achievements.	7
9.	The foundation of Vidyānagara.	8
10.	"	10
11.	"	"
12.	The foundation of Vijayanagara.	"
13.	Vidyāranya Vṛttānta.	11
14.	Vidyāranya Kālaḥnāna.	14
15.	Kālaḥnāna of Śivayya.	17
16.	The chronology of the kings of Vijayanagara.	"
17.	Chronology.	19
18.	(a) The kings who ruled over the Kurnool District.	21
	(b) The chronology of the Tuḷuva Kings.	"
19.	(a) The chronology of the Tuḷuva and the early Āraṇḍu kings.	"
	(b) "	22
20.	Āṭakalagunḍu inscription.	23
21.	Ākumalla inscription.	24
22.	Harihara I and 'Alā-ud-Dīn Bahman Shāh I.	27
23.	'Alā-ud-Dīn Bahman Shāh I and Khaipras.	28
24.	(a) Harihara I and the village administration.	29
	(b) "	"
	(c) "	30
	(d) "	"
	(e) A lease deed.	"
	(f) "	31
	(g) "	32
	(h) "	"

	PAGE.
25. Bukka I.	33
26. Bukka I and Mādhava Vidyāranya.	"
27. Bukka I and Cikka Voḍayalu.	35
28. Bukka I and the Mussalmans.	"
29. Harihara II.	36
30. Viṭṭhalāmbā, the queen of Harihara II.	"
31. Harihara II and the Velamas.	37
32. Rāmacandra and his ancestors.	"
33. Pānugallu inscription.	38
34. (a) Bukka II and Telingāna.	39
(b) Vijaya-Bhūpati and his descendants.	46
35. (a) Śrīraṅgam affairs up to Harihara II.	48
(b) Periya Kṛṣṇarāya Uttama-Nambi's services to the temple of Śrīraṅgam.	55
(c) How the Dēvadāyas passed into the hands of the Rāya.	56
36. (a) Descendants of Sōmidēva.	57
(b) Pinnama of Āreviḍu.	"
37. Virūpanṇa Uḍaiyār and and Śrīraṅgam.	"
38. Dēvarāya I.	"
39. The Reḍḍi invasion (i)	58
40. " (ii)	"
41. Inscriptions of Mallā Reḍḍi (i)	60
42. " (ii)	"
43. Mōṭupalli inscription of prince Dēvarāya.	"
44. Dēvarāya I and Vijaya and Ahōbala Cōḍadēva.	61
45. Vijayarāya.	"
46. Dēvarāya I and Annadēva Cōḍa.	62
47. Virarāya. (Vijaya ?)	63
48. Prōluganti Tippa and the temples of Vijayanagara.	"
49. Dēvarāya II and Koṇḍaviḍu.	64
50. Koṇḍaviḍu after the fall of the Reḍḍis (i)	"
51. " (ii)	65
52. Dēvarāya II and Pūsapāṭi Rācirāju.	"
53. (a) The conquests of Rācirāju Tamma.	66
(b) " "	"
(c) " "	67
54. Dēvarāya II and God Telungurāya of Śrīkākolanu	"
55. Pina Singa Annapōta.	68
56. Mādaya Liṅga.	69
57. The Muhammadan officers in the service of the kings of Vijayanagara.	70
58. Dēvarāya II.	71

	PAGE.
59. Uttama Nambi.	71
60. Social conditions in the fifteenth century.	72
(a) Palnāḍ.	"
(b) The Masara kingdom	74
(c) The Renāḍu country.	75
(d) Vyāpāris of the west.	"
(e) Karnāṭa.	"
(f) Vijayanagara.	"
(g) Nārivāgu.	76
(h) Māreḷḷa Śīma.	"
(i) Drāviḍa.	"
(j) The position of a dancing woman.	78
61. Mallikārjuna.	"
62. Peda Singama Anna and Pōlēpalli Bukka.	"
63. The services of Kamparāja Malla and Jannaya Nāyaka.	79
64. The services of Kamparāja.	"
65. The services of Tirumalainātha Uttama-Nambi.	80
66. The services of Sāḷuva Tirumalai Rāja.	"
67. The services of Kṛṣṇarāya Uttama-Nambi.	81
68. Pratāpa Dēvarāya.	"
69. The Gajapatis.	82
70. Akatabhānudēva and Kapilēśvara.	"
71. Gajapati Kapilēśvara.	83
72. The victories of Gajapati Kapilēśvara and his subordinates— (i) Gajarāvu Tippa.	86
73. The victories of Gajapati Kapilēśvara and his subordinates— (ii) Dāmera Timma.	"
74. Nirvānarāya <i>alias</i> Pedarāya.	87
75. Virūpākṣa.	89
76. Tammaya Basavā Redḍi.	"
77. Sāḷuva Narasimha.	"
78. The services of Kandāḍai Rāmānuja Dāsar.	90
79. The revolt of the Sambēṭa chiefs—(i) Sambēṭa Vira Narasimha.	"
80. The revolt of the Sambēṭa chiefs—(ii) Sambēṭa Śīva Rāja	91
81. Sāḷuva Narasimha and Sambēṭa Guravarāja.	92
82. The war between Sāḷuva Narasimha and Sāḷuva Malidēvarāja.	93
83. Kavutāḷa Śīma during the reign of Sāḷuva Narasimha.	"
84. Puruṣōttama Gajapati	94
85. The Āraviḍu kings.	98
86. Āravīṭi Bukka.	99
87. Sāḷuva Narasimha's war upon the Quṭb Shāh and the Gajapati.	"
88. Puruṣōttama.	100

	PAGE.
89. Kapilendra and Puruṣottama. ...	100
90. Narasā Nāyaka. ...	101
91. Immaḍi Narasimha and Narasā Nāyaka. ...	102
92. Immaḍi Narasimha and Timmarasayya. ...	103
93. Pratāparudra Gajapati. ...	"
94. " ...	104
95. Vira Narasingarāya's dynasty. ...	107
95. (a) Konērīrāja and Śrīraṅga. ...	108
96. Vira Narasimha. ...	109
97. Vira Narasimha and Ummattūr ...	111
97. (a) Vira Narasingaraya's coronation. ...	113
98. Bukkarāju Rāmarāju. ...	115
99. Bukkarāju Rāmarāju's date ...	"
100. The invasion of Savāyi Bibbi. ...	116
101. Rāmarāja's victories. ...	117
102. Sambeta Guravarāja. ...	"
103. Vira Narasimha and the Portuguese. ...	120
104. Military policy. ...	"
105. The kingdom and the capital. ...	121
106. The Puṭṭāsti of Ālamkoṇḍa. ...	"
107. Āraṇḍu Rāmarāja's children. ...	126
108. Rāmarāju Timma. ...	127
109. The coronation of Kṛṣṇadēvarāya. ...	129
110. Kṛṣṇarāya and Sambeta Guravarāja. ...	130
111. The origin of the Keḷadi chiefs. ...	131
112. Kṛṣṇadēvarāya and Caṇḍapa. ...	134
113. Kṛṣṇadēvarāya's conquests. ...	136
114. (a) The capture of Bidar. ...	138
(b) A description of the capture of Kalubariga. ...	139
(c) " ...	"
(d) The siege of Kalubariga. ...	140
115. The revolt and subjugation of the Pālaiyagār of Pattūru- pālem. ...	141
116. (a) Kṛṣṇarāya's victories. ...	142
(b) " ...	143
(c) " ...	145
(d) " ...	"
(e) " ...	146
117. Kṛṣṇarāya's wars. ...	"
118. About the kingdom of Orissa. ...	147
119. Timmarasa on the character of the Gajapati ...	150
120. Gymnasia at the capital of the Gajapati ...	151

	PAGE.
121. Conquest of the kingdom of the Gajapati by Kṛṣṇadēvarāya.	152
122. Timmarāju Koṇḍarāju, the governor of Koṇḍavidu.	153
123. Kṛṣṇarāya's campaigns against the Gajapati.	"
124. Kṛṣṇarāya's conquest of Warangal.	"
125. Kṛṣṇarāya's invasion of Kaṭiṅga.	154
126. Kṛṣṇarāya's attack upon Cuttack.	155
127. Kṛṣṇarāya's war on Kaṭiṅga.	"
128. Kṛṣṇarāya and the Portuguese.	156
129. (a) Kṛṣṇarāya and the Muhammadans.	157
(b) The affairs of Bijāpūr.	159
(c) Precautionary measures at Ahmadānagara and Gōlkoṇḍa.	162
(d) Punishments and rewards in the Mussalman Kingdoms.	163
(e) Preparations of war in the Mussalman Kingdoms.	164
(f) Meeting of the ministerial council	167
(g) "	168
(h) The summoning of the Amara-Nāyakas.	170
130. (a) Victory of Nandyaḷa Nārāya over Qulī Qutb Shāh.	171
(b) Muslim chiefs killed by Kṛṣṇarāya.	172
131. (a) Sāḷuva Timmarasa.	"
(b) "	"
132. Allasāni Peddana.	173
133. Śrīraṅga, the father of Aḷiya Rāmarāja	174
134. Viśvanātha Nāyaka.	175
135. Kṛṣṇadēvarāya and the Tambaḷas of Puṣpagiri.	"
136. Chess at Kṛṣṇarāya's Court.	177
137. On principles of government.	"
138. Administrative measures of Kṛṣṇadēvarāya.	180
139. Rājaniti by Kṛṣṇadēvarāya.	189
140. Acyutarāya and Rāmarāja.	204
141. Acyutarāya's victories.	205
142. The Gajapati invasion.	"
143. (a) Gani Timmā Nāyaḍu.	206
(b) "	207
(c) "	209
144. Acyutarāya's patronage of literature.	218
145. Rāmarāju Timma's sons.	219
146. Sāri Ahōbaḷa Nāyaḍu.	220
147. Periya Rāmappa.	221
148. Acyutadēvarāya.	222
149. Rāmaya Bhāskara.	223
150. Rāmaya Bhāskara or Bāca.	224
151. Origin of the Madura Nāyaks.	225

			PAGE.
152.	Origin of the Madura Nāyaks.	...	226
153.	"	...	227
154.	Viśvanātha Nāyaka.	...	229
155.	"	...	"
156.	Gani Timma and Cābōli Timma.	...	230
157.	Police arrangements of the time of Acyuta.	...	231
158.	Rāmarāju Śriraṅga and his sons.	...	232
159.	Rāmarāja's marriage with Kṛṣṇarāja's daughter.	...	"
160.	Śrīrangarāja and his son Rāmarāja	...	233
161.	Rāmarāju Timma and Salakarāju Timma	...	"
162.	Aḷiya Rāmarāja.	...	"
163.	(a) Salakam Timmayya and Aḷiya Rāmarāja.	...	234
	(b) "	...	"
	(c) "	...	235
164.	(a) Aḷiya Rāmarāja.	...	236
	(b) "	...	237
165.	Usurpation of Salakam Timmaya.	...	"
166.	The exploits of the Pemmasāni chiefs.	...	"
167.	Timmarāju Cinna-Timma and his brothers.	...	238
168.	Cinna-Timma.	...	239
169.	Rāmarāja Viṭṭhala	...	240
170.	(a) Two stages in the growth of Rāmarāja's power.	...	"
	(b) "	...	241
171.	Rāmarāja's conquest of Kalyāṇi and Kalubaruga.	...	"
172.	Rāmarāja's victory over Barid.	...	244
173.	Rāmarāja's victories over Bijāpūr and Ahmadnagar.	...	245
174.	Sadaśiva Nāyaka's victories over minor chiefs.	...	246
175.	Doḍḍa Saṅkaṇṇa Nāyaka.	...	247
176.	Doḍḍa Saṅkaṇṇa's other victories.	...	248
177.	The capture of Goa by Rāmarāja.	...	"
	(a) Saṅkaṇṇa's other victories.	...	249
178.	Cikka Saṅkaṇṇa Nāyaka.	...	"
179.	Cikka Saṅkaṇṇa's victory over Salābhata Khāna.	...	250
180.	(a) Timmaya Nāyana.	...	"
	(b) "	...	"
181.	(a) The exploits of Timmaya Yaṣa Timma.	...	251
	(b) "	...	254
182.	(a) Koṇḍōju, the barber.	...	"
	(b) "	...	"
183.	(a) Sadaśiva.	...	255
	(b) Viśvanātha Nāyaka and Śrīraṅgam.	...	"
184.	The death of Rāmarāja.	...	"

				PAGE.
185.	(a) The battle of Rākṣasi-Taṅgaḍi.	257
	(b) "	"
	(c) "	"
	(d) "	258
	(e) "	"
	(f) "	"
	(g) "	259
	(h) "	"
	(i) "	260
	(j) "	"
	(k) "	"
	(l) "	261
	(m) "	"
	(n) "	"
	(o) "	262
	(p) "	"
	(q) "	263
	(r) "	"
186.	Rāmarājana Bakhair.	"
187.	The battle of Rākṣasi-Taṅgaḍi.	286
188.	Puligaḍḍa Pāpanarasayya.	"
189.	(a) Muhammadan atrocities after Rākṣasi-Taṅgaḍi.	288
	(b) "	"
	(c) "	"
190.	(a) Condition of the country after the battle of Rākṣasi-Taṅgaḍi.	289
	(b) "	"
	(c) "	"
	(d) "	290
	(e) "	"
	(f) "	"
	(g) "	291
	(h) "	"
	(i) "	"
	(j) "	292
	(k) "	"
	(l) "	293
	(m) Siege of Ādōni by Daulat Khān.	"
191.	Sadāśīva's rule after Rākṣasi-Taṅgaḍi and the condition of the country.	294
192.	"	"
193.	(a) Sadāśīva and Tirumala.	295

			PAGE.
	(b) Sadāśiva and Tirumala.	...	295
194.	The last phase of Sadāśiva's reign.	...	"
195.	Police arrangements during the reign of Sadāśiva.	...	296
196.	Customs duties during Sadāśiva's reign.	...	298
197.	Tirumala.	...	"
198.	Kṛṣṇappa Nāyaka and Śrīraṅgam.	...	299
199.	Tirumala and Veṅkaṭa.	...	"
200.	(a) Śrīraṅga I.	...	"
	(b) "	...	300
	(c) "	...	302
	(d) "	...	303
201.	Velugōṭi Kastūri Raṅgappa Nāyaḍu	...	"
202.	(a) Kastūri-Raṅga.	...	316
	(b) "	...	"
203.	Śrīraṅgarāya I.	...	318
204.	(a) Veṅkaṭa II.	...	319
	(b) "	...	"
205.	Veṅkaṭa II and the siege of Penugonḍa.	...	320
206.	(a) Veṅkaṭa II and his nobles.	...	321
	(b) "	...	322
207.	(a) Velugōṭi Cennaya-Veṅkaṭapati.	...	323
	(b) "	...	"
208.	Sāḷuva Mākarāju and his sons.	...	324
209.	Cennappa Nāyaḍu, the grandson of Gani Timma.	...	325
210.	Yācama.	...	326
211.	Veṅkaṭa II and his rebellious subordinates.	...	"
212.	Veṅkaṭa II and Nandyāla Kṛṣṇamarāja.	...	327
213.	(a) Nandyāla Kṛṣṇamarāja.	...	"
	(b) "	...	"
214.	The Maṭla chiefs in the reign of Veṅkaṭa II.	...	328
215.	(a) The aggressions of Maṭla Ellamarāju.	...	333
	(b) "	...	"
216.	(a) Maṭla Ananta, son of Ella.	...	334
	(b) "	...	"
	(c) "	...	338
217.	War between the Pemmasāni and the Maṭla chiefs.	...	339
218.	Yācama Nāyaḍu (The siege of Uttaramallūr).	...	"
219.	(a) "	...	347
	(b) "	...	361
220.	Vellore, the capital of Veṅkaṭa II.	...	362
221.	Maṭla Tiruvengalanātha.	...	363

222.	Veṅkaṭa II's expedition against Madhura.	365
	(a) Tirumalarāya's coronation.	"
223.	Kumāra Kṛṣṇappa Nāyaka and Śrīraṅgam.	366
224.	(a) Maṭṭa Tiruveṅgaḷanātha and his achievements.	"
	(b) "	367
225.	The settlement of a communal dispute during the time of Veṅkaṭa II.	368
226.	Bandits in the time of Veṅkaṭa II.	"
227.	Highway robbery in the time of Veṅkaṭa II	369
228.	(a) Condition of the country during the reign of Veṅkaṭa II.	370
	(b) "	"
	(c) "	"
	(d) "	371
	(e) "	372
	(f) "	373
	(g) "	"
	(h) "	377
229.	Śrīraṅga III and Rāyaprabhu of Pudukōṭa.	378
230.	(a) Anarchy after the death of Veṅkaṭapatirāya.	379
	(b) "	380
231.	Yācama and Jaggarāja.	"
232.	The History of Yācama Nāyaka.	384
233.	Kumāra Raṅgappa, son of Yācama.	385
234.	Victories of Maṭṭa Tiruveṅgaḷanātha.	386
235.	War between the Maṭṭa and the Velugōṭi chiefs.	387
236.	Maṭṭa Kumāra Ananta.	388
237.	Rāmadēvarāya : Last days of the Maṭṭa chiefs.	389
238.	(a) The fall of Kandanavōlu.	396
	(b) Maṭṭa Tiruveṅgaḷanātha and the 'Adil Khān.	397
239.	The Muhammadan conquest of Kurnool.	398
240.	Veṅkaṭa III and Penugōṇḍa.	"
241.	The Muhammadan conquest of Oṭṭavēli.	399
242.	Velugōṭi Siṅga, son of Veṅkaṭādri	401
243.	Śrīraṅga III.	402
244.	(a) Muhammadan conquest of the Vijayanagara Kingdom.	404
	(b) "	405
	(c) The siege of Gingee.	"
245.	(a) The Āyagārs.	409
	(b) "	413
246.	Caṇḍarāju Cennamarāju vs. Dvārakacerla Mallamarāju.	414
247.	Mārutala Vumma-Tāti Redḍi vs. Vuṇḍavēli Ankayya.	418

248.	The case pertaining to the Karaṇika mirāśi of Hanumani- guṇḍam and Pērusōmala. (i)	419
249.	" (ii)	423
250.	Case of Dudyāla Peddibhaṭṭu Mallu Bhaṭṭu of Karivena.	426
251.	The settlement of a suit regarding the Redḍarikam of Navanandula-Niṭṭūr.	428
Appendix :				
252.	The History of the Rāvīḷḷa chiefs.	436
253.	Rāyar Kākitamum Kartar Kākitamum.	443

1. KAMPILIDĒVA'S INSCRIPTION IN THE PRASANNA
VIRŪPĀKṢA TEMPLE AT HAMPI.

శ్రీసంగమేశ్వరదేవర దివ్యశ్రీపాదపద్మా రాధకరుమప్ప
మున్నుడి సింగేయనాయకన కేమార విరకంపిలిదేవనను
తన్నుతాయీ మాదనయశితి సింగేయనయక పరమేయ
నయక ఇంతు మూవర లింగప్రతిష్ఠియ మాడిసిద శివాల్కా ||

Mac. Mss. 15-3-23, p. 41.

2. (a) TĀTAPINNAMA.

నమితారి తాతపి శ న్న మహీవిభుండు
నమితిలోఁ జెఱకు రాజనరేంద్రుఁ గెలిచి
అలపుగా సప్తాంగరహరణం బొనర్చి
పొలుపొందె భువి మన్నెరపులి యనుపేరి
బిరుదాంచితుఁడు తాత శ పిన్నభూవిభుండు

2. (b) KOTIKANṬI RĀGHAVA.

హరికాంతబోలు సూరరాంబిక యందు
ఘనశౌర్యుడౌ కొటిరకంటి రాఘవుని
గనియె నతండు సంర్రామంబు నందు
రాజిల్లు కంపిలీరాయ పై న్యములఁ
దేజంబు మెఱయంగఁగదెగువమ్మై గెల్చి
గరిమె గైకొనియె నరగ్గండరగూళి
బిరుదంబు సరిన్పువుల్ బేర్కొని పొగుడ

3. MALIK NĀ'IB KĀFŪR AND KAMPILA.

رواں شدن ملک نائب جانب کنبله و سبک باز گشتن

چو در ضبطش آمد سراسر دیار برون آمد از شهر دسم شکار
همی رفت هر سو غنیمت کنان به اقطاع هر مفسد آتش زنان
یکایک سر کمرته سر کشید به یک هفته آنجا مقامی گزید
همی تاخت اطراف آن مرز و بوم همی کشت جائی دیاحین و قوم
چو آسود لشکر از آن ترک و تاز

پس از هفته زان جا سبک گشت باز

مصافی: فتوح السلاطین ۳۲۷-۳۲۸.

4. BAHĀ-UD-DĪN GARSHĀSP AND KAMPILA.

فرار نمودن بهاء الدین گرشاسپ در جانب کمرته

شئیدم به حصی مگر چون رسید زن و بچه خریشی از آنجا کشید
همه لشکر و مال برباد داد و زانجا سوئے کنبله سر نهاده
گریزان چو در کمرته در رسید پناهنده اندر حصاره خرید
حسایت گرفتنش بجان کنبله شده هر دو در دوستی یکده
بگفتا به گرشاسپ گاه مرد داد مخور غم ترا گر شکستی فکاه
به گیتی ندیدم که سر لشکره که نشکست از پیش جنگ آورد
چنین است بے کار این روزگار که گاه قرارت دهد که فراد
و تحریل احوال کم شو عی که یک حال کمتر بود آدمی
نکو کردی اے صفدر نامدار که کردی گذر اندرین سرفزار
کنون تا بجنبید رگه در تنم دے جز به اخلاص تو کم زلم
بکوشید و ز نار و لات و منات که گر سر دود ثابتیم در وفات

جهان جمله گر قصد جانست کند فیارد که یک جو زیانت کند
مخورغم همی کن طرب هر زمان که سر در کشیدی بدارالامان
جو بگذشت زین ماجرا چندگاه پیاپی و سان شد ز حضرت سپاه
بجویشید لشکر چو دویای شور

ز هر سو بران حصی آورده زود

عصای: فتوح السلاطین ۴۱۴/۳

5. THE SIEGE OF KUMMATA.

رسیدن سلطان محمد ابنی تغلق شاه در دولت آباد
و فرستادن احمد ایاز بر ابر کنپله و رسیدن
یکایک در کومته

شنیدیم که از شهر لشکر کشید سوئی دولت آباد سر بر کشید
چو بشدید بشکست گرشاسپ نیو ملک زاده را خواند بر خود خدیو
ملک دکن دین قطب ملک جهان بفرمان آن شاه صاحب تیران
سوئی کنپله داند لشکر دو بار شکسته علان تاب شد هر دو بار
سیوم بار از حضرت شهزیار ملک زاده شد در پئی آن حصار
یکه مرد با هوش و تدبیر و رای که اقبال دنیا بدادش خدای
سوان را بهنگام غوغا و شور قوی تر بود دای فرخ بزور
نه بینی به یک رشته چرم خام خروش آورد پیل هامون خرام
شخص چرن ملک زاده لشکر کشید یکایک سوئی کومته سر کشید
بجلبید بر وسم سر لشکران ابا سرفرازان و کلداوران
کوسه بار گرشاسپ و آن کنپله که بودند از جان و دل یکدله
بمندان هیچجا برون آمدند هم آخر شکسته حصار می شدند
همه یک در آنجا همی ریخت خون همی خاست شور از درون و برون

چو گاد حصارى در آمد به تلگ سپاهى شده چيره دو کار جنگ
 يکے روز سر لشکر شاه هند که بد شاه را رائے او دل پسند
 بفرمود تا جمله اهل سپاه شود ساخته هم به آوردگاه
 پس يک زمان آن يل نامور در انداخت در دز صف حمله گر

ز هر سو دو پند مردان کار

فتادند خنجر زنان در حصار

مقامی: فتح الحافظین ۴۱۴/۵۰۴۱۵.

6. THE RETREAT OF KAMPILA AND BAHĀ-UD-DĪN
 TO THE FORT OF HOSDURG AND THE
 CONQUEST OF HOSDURG.

شکسته رفتن کنپله و بهاء الدین در حصار هسدرگ
 و فتح شدن هسدرگ

بهادین و آن کنپله در زمان	چون دیدند در رفت از دست شان
بیک روز از آن حصن بیرون زدند	مرے موئے کھسار و هامون زدند
بهسدرگ رفتند با درد و سوز	به دنبال شان لشکرے کپله توڑ
در آن دز بیک ماه دادند جنگ	به تیر و به نیزه به خشت و بسلگ
یکے روز جوشید لشکر تمام	در آن دز در افتاد هر خاص و عام
خردشان فتادند اندر حصار	جہاں پر شغب شد هوا پر غبار
چو گر شاسپ يل دید این دستکیز	ز هشامی آورد عزم گریز
شنیدم در آن حالت اسپے سے چار	به بسته بیک دست و پا امتوار
فروغ دز آورد آن شیر مرد	بر آهنگ مردان پخته نبرد
حرم را بر اسپے دو سه بر نشانہ	به یک اسپ خود بر نشست و براند
همی رفت و هر کس ز پس می رسید	همی گشت باز و مرش می برید
چو مردان ز افواج دشمن بر رفت	نه در شب که در روز روشن بر رفت
همان کنپله هندوے با وفا	چو مردان بیکار نگذاشت جا

بلانے رفیقان گرفته به سر
 بے جنگ داده دران کار زاد
 بے زخمی از تیر باران رسید
 چو مردان براه وفا سر نهاد
 درآمد سچو سر بسر دو حصار
 گرفتند و کشتند هندو بے
 ملک زاده چون هسدرگ فتح کرد
 بگفتا ملک زاده نامدار
 هو آن سو که آورد اهل سپاه
 همی کرد هندو به سرها نظر
 سرے دید گل گشته از زخم تیر
 بزادی بے خاک بر سو فکند
 ملک زاده پرسید کیں شور چیست
 بصد گریه گفتا سر رائے ماست
 بگفتا ملک زاده نامور
 بر آرند ازان سر دران تہال پوست
 پس آن پوست سر را پر از که کنند
 هان دم ملک زاده با خبر

فرستاد آنکہ ز کنداودان

بدنیال گر شاسپ فوجے گران

عصامی: فتوح السالطین ۳۱۶۰۳۱۵

7. THE KINGDOMS THAT CAME INTO EXISTENCE AS A
CONSEQUENCE OF REBELLIONS AGAINST
MUHAMMAD BIN TUGHLAQ.

خاستن غوغا و شور در عهد سلطان محمد ابن تغلقشاه

هنگامی که هند در عهد این نابکار
گرفتند اهل تغلب بزور
به هر سو دلیران بر آورد سر
بسیار جدا گانه شد تختگاه
تورم گزیده دیار تلنگ
یکی مرتد اقلیم گرفت
و کهرام و سامانه با یلغی آب
فها و فقیران نایت قدم
به لکهنوتی اندر یکی پادشاه
همه ترهت و گور گشته مراسم
همه مالوه شد تورم گرای
شده ضبط هندو سراسر دیار
بگشته همه ملک گجرات هم
هم آخور چو ظلم شاه از حد گذشت
خروجی بکردند باشاه دون
خلل گشته ملکش گران تا گران
نمانده درو قدرت کار زار
گروهی زیوتان به پیرامش
بر ایشان همی رواند تیغ ستم
ز بس شدت و ظلم و تحط و قصاص

که عهدش نشد با کسی پائدار
بهر جانبی خاست غوغا و شور
بهر کشوری گشت شاه دگر
شد آنجا یکی سید پادشاه
شد از دست ترکان حصار تلنگ
و کوتی و تا حد معبر گرفت
شد اقصای لاهور و ملتان خراب
دران کشور آزوده شد از ستم
بر آورد چتر و برآمد بگاه
زده موج بغی و تورم بناس
گرفته ز سر کفر جز چند جای
مسلمان چو هندو خزان در حصار
درو کفر افزون و اسلام کم
همه ملک مرهتہ ازو نیز گشت
که در کفر دیدند میلش فزونی
به پیچیده زو سر سراسر سران
چو شیران گر گین شده غوک خوار
که خونهای شان گشته در گردنش
سپاهش شب و روز می گشت کم
گرفتند نفرت ازو عام خاص

8. SŌMIDĒVA AND HIS ACHIEVEMENTS.

మఱియు నాపిన్నయశమనుజేంద్రచంద్రు
 కొఱలురెండవపత్నిగొంకలదేవి
 సోమవంశాంబుధిశోభితసోము
 సోమిదేవుండనుశూరునిఁ గనియె
 నరుల కసాధ్యమైన ముసలిమడుగు
 ధర నెన్నదగిన సాతానికొటయును
 కడునుతింపగఁజాలుకందనమ్రాలు
 కడిమి విశేషంబు గలకల్వకొలను
 అరుదైన రాచూరునల యేతగిరియు
 నిరుపమంబగు గంగిరనేనికొండయును
 ననఁగ నొప్పారు నేరడైన దుర్గముల
 వినుతథాటిమహావేళంబు నెఱపి
 సురపతియొగి యాశకుభ్రాంకువంశ
 కరుణాకృణాడె లగ్గలఁ గొన్నవాఁడు.
 కలిత చౌరాశిదుర్గవిభాళ బిరుదుఁ
 డలఘన తేజోఘనుఁడౌ రాజమాళి
 దండిమీరంగ నాతఁడు గంగినేని
 కొండ లగ్గలచేతఁగొని యందు పరుల
 సుడియంగనీని గురజ్జల వీరినేని
 నడబాలయన్ను రుద్రప్రసన్నానాయకుని
 ఘనుని శౌరారెడ్డిగంగినాయకుని
 గినిసినరిపు లెల్ల శక్తగోడుపడఁగ
 చట్టలు చీరిచినరంభ మెసఁగ
 గట్టించె దూరుపురగవని కంబముల
 మణిగిల్ల దుర్గంబుమదిలోన గలుగు
 కణక దాడిగ నేగిరైకొని నిలిచి
 గోసంగి మన్నేనిగుఱితావ్యవృత్తి

ಶಾಸಕುಂ ಡಗುಟ ಮಶ್ತುಕಮು ಗೌಟ್ಟಿಂವಿ

ಆರಸಿ ತತ್ಪಟ್ಟರಣಾ ಗತಟಾಕ

ಫೈರಪು ಮುಂಗಲಬಲಿ ಯುನಗಿಂವೆ

ಮುಟಿಯು ನತಂ ಡಾಜಿರಮಹಮಂದುಮಲಕ

ಗಜಕಟಿ ಯಲಿಗಿ ಯಶ್ಗಲಿಕ ಬಟ್ಟಿಂವಿ

ಬೆಲುಕುರಿ ಯಾತಂಡುರಬಿಡ್ಡವೆ ರಿಡಿನ

ದಲಕೆಲ್ಲ ದೌಲಗಿಂವಿರದಯನೆಸಿ ಕಾಂವೆ

ತೆಲಿವಿ ನರ್ದದಿಮಾರುಶೇಜಿಲ ನವಟುಂ

ಗಲುಗು ನಝಲಕು ದ್ಯಾಶಗಂಬುಗಾ ನೌನಗೇ.

Dvipada-Bālabhāgavatam,

Mac. Mss. 13-2-19, pp. 284-85.

✓9. THE FOUNDATION OF VIDYĀNAGARA.

ವಿದ್ಯಾನಗರೀರತ್ನ ಸಿಂಹಾಸನಾರ್ಥಿಶ್ವರರಾದ ಹರಿಹರರಾಯಬುಕ್ಕರಾಯಮುಂತಾದರಾಯರ
ವಂಶಪರಂಪರಾವಿವರಣಮಂ ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂ ಪೇಱ್ಪಿನದೆಂತೆಂದೊಡೆ. :—

ಶಿವಾಂಶೀಭೂತನೆನಿಸಿ, ಕಾರಣಪುರುಷನಾಗಿ ಜನಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಶೀಭೂತನಾದ ಮಂಡನ
ಮಿಶ್ರರ ಕೂಡೆ ವಾದಮಂ ಮಾಡಿ ಜಯಿಸಿ, ಅಮರುಕವೆಂಬ ಗ್ರಂಥಮಂ ಮಾಡಿ, ಶಾರದಾಂಬೆಯಂ
ಶೃಂಗಗಿರಿಪೀಠಕ್ಕೆ ತಂದು ನಿಲಿಸಿ, ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯಷಡ್ವರ್ಣ
ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯರಾದ ಜಗದ್ಗುರುಗಳೆಂದು ಪರಮಖ್ಯಾತಿಯಂ ಪಡೆದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ್
ಪಾದಪದ್ಮಾಚಾರ್ಯರ್, ತೋಟಕಾಚಾರ್ಯರ್, ಹಸ್ತಾಮಲಕಾಚಾರ್ಯರ್, ಸುರೇಶ್ವರಾ
ಚಾರ್ಯರ್, ಇಂತು ನಾಲ್ವರ್ ಶಿಷ್ಯರಂ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರಸಮು
ದ್ರಾಂತಮಾಗಿ ಸ್ವಸಂಕೇತನಾಮದಲ್ಲಿ ಮಠಂಗಳಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ತತ್ತ್ವನ್ಮಠಂಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಶಿಷ್ಯರಂ ನೆಲೆ
ಗೊಳಿಸಿ, ತಾಂ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರನೆಂಬೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯನಂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿರ್ದು ಮುಕ್ತರಾಗಲಾಗಿ
ಯಾಮೇಲೆ ಯುತ್ತರದಿಕ್ಕಿನ ಕೃಷ್ಣಾ ದೇವೀನದೀತೀರದಲ್ಲಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುತ್ತಿರ್ದ ಮಾರ್ಥನ
ಭಟ್ಟನೆಂಬಾತಂ ದಕ್ಷಿಣದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕುಂತಳದೇಶದೊಳಗಣ ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂದು
ಭಾಗ್ಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಿ ಶ್ರೀ ಚಕ್ರಯಂತ್ರಪುರಶ್ಚರಣಮಂ ಮಾಡುತ್ತುಮಿರಲಾಗಿ ಅನ್ಯುನವರು
ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ “ನಿನ ಗಿಹಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ ಉತ್ತರಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟೀ”ನೆನಲಾಗಿ
ಯಾ ಮಾತಂ ಮನದೆಕೊಂಡು ಆ ಮಾರ್ಥನಭಟ್ಟಂ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ
ರಂದೆ ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನಂಗೀಕರಿಸಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಮಾಂಕಿತರಾಗಿರುತ್ತುಮಿರ

ಲಾಗಿ “ ಈ ದೇಶಮಂ ಜೈನರ್, ಕಿರಾತರ್ ಮುಂತಾದವರ್ಕಳಾಕ್ರಮಿಸಿ ತಂತಮ್ಮಿಚ್ಛಾನುಕೂಲ ಮರ್ದ ರೀತಿಯೊಳ್ ನಡೆಕೊಳ್ಳರ್. ಈ ಮಂಡಳದೊಳಗೊಂದು ಪಟ್ಟಣಮಂ ನಿರ್ಮಾಣಂಗೆಯ್ಸಿ ದುಷ್ಟನಿಗ್ರಹಶಿಷ್ಟಪರಿಪಾಲನಮಂ ಮಾಡಿ ನಡೆಕೊಳ್ಳಂತು ರಾಯಪಟ್ಟವಂ ಕಟ್ಟುವುದು.” ಎಂದು ಅಮ್ಮನವರಿಂ ಸ್ವಪ್ನ ವಾಗಲಾಗಿ, ಆ ಸ್ವಪ್ನಾರ್ಥಮಂ ಮನದೊಳಿಟ್ಟು ಕತಿಪಯದಿನಸಂ ವರ್ತಿ ಸುತ್ತುಮಿರಲಾಗಿ ಯುತ್ತರದೇಶದಿಂದೆ ಸಹೋದರರಾದ ಹರಿಹರಬುಕ್ಕರೆಂಬ ಬಡಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಈ ದಕ್ಷಿಣರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ವಂದು ಕುಟುಂಬರಲ್ಲಿ ನಂಟತನವಂ ಮಾಡಿ ಹೆಣ್ಣುತಂದು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಸುಖವಾಸಿಗಳಾಗಿರುತ್ತ ಮಿರಲಾಗಿ ಅವರೊಳ್ ಸಿರಿಯನಾದ ಹರಿಹರಗೆ “ ನೀನುಂ ಬುಕ್ಕನುಂ ಸಹ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಲಾಗಿ ಮಹೈಶ್ವರ್ಯಂ ಬಂದೀತೆಂದು” ಸ್ವಪ್ನ ವಾಗಲಾಗಿ ಆಮೇಲೆ ಆ ಹರಿಹರಬುಕ್ಕರ್ ಪಂಪೆಗೆ ವಂದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂ ಕಂಡು ಸಂಧಿಸಿ ಸ್ವಪ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವನುಸಿರಲಾಗಿ ಆಗ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ್ ಪಂಪೆಯ ಸ್ಥಳದವರಂ ಕರೆಯಿಸಿ ವಿಚಾರವಂ ಮಾಡಲಾಗಿ ಅವರ್ ಪೇಳಿದುದು:—

ಪೂರ್ವದೊಳ್ ಸೂರ್ಯವಂಶಜನಾದ ತ್ರಿಶಂಕುಮಹಾರಾಯಂ ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಈ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಲಿಂಗಂ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಲಿಂಗವೋ? ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಲಿಂಗವೋ? ಎಂದು ಕೇಳಿದಲ್ಲಿ “ ಈ ಲಿಂಗಂ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯನಾದ ಲಿಂಗಂ, ಈ ಲಿಂಗದ ಮಹಿಮೆಯಂ ಪೇಳುವದರ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರಿಗಾದರೂ ಅಸಾಧ್ಯಮೆಮ್ಮ ಪಾಡೇ”ನೆನಲಾಗಿ ಆಮಾತಂ ಕೇಳ್ದು ಆ ತ್ರಿಶಂಕುಮಹಾರಾಯಂ “ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಲಿಂಗವೋ?” ಯೆಂದು ಕೇಳ್ದ ದೋಷನಿವೃತ್ತಿಗೋಸುಗಂ ಕೃಷ್ಣ ವೇಣೀನದೀತೀರ ಮಾರಭ್ಯ ಸೇತುಪರ್ಯಂತಂ ಮೂಟುವರೆ ಕೋಟಿ ರಾಜ್ಯವ ನೀವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವರ್ಗೆ ಧಾರೆಯ ನೆಟಿಬಿ ನೆಂದು ಸ್ಥಳದವರ್ ಪೇಟಲ್ ಆಮಾತಂ ಕೇಳ್ದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ್ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರಂ ಕರೆದು ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆಲ್ಲಂ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಸ್ವಾಮಿಯ ಕರ್ತಂ, ನೀಂ ಆ ದೇವರ ಭಕ್ತರಾಗಿ ವರ್ತಿ ಸುತ್ತಂ ಶ್ರೀವಿರೂಪಾಕ್ಷನೆಂದೊಪ್ಪವಂ ಹಾಕಿ ನಡೆಕೊಂಡು ಸದ್ಧರ್ಮದಿಂ ರಾಜ್ಯವನಾಳಿಕೊಂಡಿ ಪೂರ್ವದೊಂದು ಕಟ್ಟಳೆಯಂ ರಚಿಸಿ ಆ ಹರಿಹರಗೆ ಹರಿಹರರಾಯನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ವಿದ್ಯಾನಗರ ವೆಂಬ ಪಟ್ಟಣಮಂ ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣದ ಕೆಸರ್ಗಲ್ಲ ಮುಹೂರ್ತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಧಿವಶದಿಂದೊರ್ವ ದಾಸನೊದಿದ ಶಂಖಧ್ವನಿಯಿಂ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ್ ನಿಯಾಮಕಂಗೆಯ್ದ ಲಗ್ನಂ ವೃತ್ತಸ್ತಮಾಗಲಾಗಿ ಈ ಪಟ್ಟಣಂ ಕೆಲವು ವರ್ಷದಮೇಲೆ ತುರುಷ್ಕಾಧೀನವಾದೀತೆಂದು ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯಾತ್ಮಕ ಕಾಲಜ್ಞಾನವೆಂದು ಕೆಲವು ಕಾಲಜ್ಞಾನ ಗ್ರಂಥಮಂ ಬರೆಯಿಸಿ ಆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ್ ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀ ವಿಜಯಾಭ್ಯುದಯ ಶಾಲಿನಾಹನ ಶಕ ೧೭೫೮ ನೆಯ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಆ ವಿದ್ಯಾ ನಗರೀರತ್ನ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಹರಿಹರರಾಯಂಗೆ ಪಟ್ಟಮಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ನಿಲಿಸಿದರ್.

Keladinripa Vijaya, pp. 14-16.

10. THE FOUNDATION OF VIJAYANAGARA.

తరువాత శ్రీవిద్యారణ్య భారతీ స్వాములవారు శ్రీభ్రమరాంబికా వర ప్రసాదలబ్ధమైన మహదైశ్వర్యం వల్లను కణాటక దేశ మందలి తుంగ భద్రాతీరమైన విరూపాక్ష సుహాక్షేత్రమున తమ పేరట విద్యానగరమనే పట్నం నిర్మాణంచేసి తాము కొన్ని సంవత్సరములు ప్రభుత్వంచేసి హరిహర బుక్కరాయలు వుభయలు అన్నతమ్ములు, అందులో విద్యానగర రాజధాని హరిహరరాయలను పట్టాభిషిక్తులను జేసిరి. గనక హరిహరరాయలు కొన్ని సంవత్సరములు ప్రభుత్వంచేసిరి. అటు పిమ్మట వీరశ్రీ బుక్కరాయ మహారాయలు పట్టాభిషిక్తులయి రాజ్యపరిపాలనము చేస్తూ విజయనగరపట్టణము యందు వుండిరి.

Kaifiyat of Kandanaṇḍolu—L. R. 18, pp. 400-401.

11. THE FOUNDATION OF VIDYĀNAGARA.

తరువాతను శ్రీవిద్యారణ్య శంకరభారతీ స్వాములవారు శ్రీభ్రమరాంబికా వరప్రసాదలబ్ధమైన మహదైశ్వర్యము వల్లను కణాటక దేశ మందలి తుంగభద్రాతీరమైన పంపాక్షేత్రమందు తమ పేరట విద్యానగరం అనే పట్నం నిర్మాణంచేసి తాము కొన్ని సంవత్సరములు ప్రభుత్వముచేసి హరిహర బుక్కరాయలవారు వుభయలు అన్నతమ్ములు. అందు హరిహరరాయల వారికి పట్నము కట్టినారు. గనుక వారు కొన్ని సంవత్సరములు ప్రభుత్వము చేసినారు.

The Kaifiyat of Śrīśailam—L. R. 33, pp. 472-73.

12. THE FOUNDATION OF VIJAYANAGARA.

പട്ടണത്തിന്റെ ഉല്പത്തി ഏകദേശം കൊല്ലം ൯൦൦ (ക്രി. ൧൩൨൪)

Kēraḷa Paḷama, p. 75.

13. VIDYĀRĀṆYA VṚTTĀNTA.

ಶೃಂಗಗಿರಿನಗರದಲ್ಲಿ ಸರಸ್ವತೀಪೀಠದಲ್ಲಿ ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರು, ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು ಬೋಧಾ
ಯನಾಚಾರ್ಯರು ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು ಜ್ಞಾನಧನಾಚಾರ್ಯರು, ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು ಜ್ಞಾನಧನೋತ್ತಮ
ತಿವರು, ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು ಜ್ಞಾನಗಿರಿಗಳು, ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು ನರಸಿಂಹಮುನಿಗಳು ಆ ಮೇಲೆ
ವಿದ್ಯಾಶಂಕರರು, ಇವರ ಶಿಷ್ಯರು ಭಾರತೀ ಕೃಷ್ಣತೀರ್ಥರು. ಇವರು ಓರುಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಾಪ
ರುದ್ರನ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಶ್ಲೋಕಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಆಶ್ರಮಸ್ವೀಕಾರವಾಗಿ
ಭಾರತೀಕೃಷ್ಣತೀರ್ಥರೆಂದು ಪುನಃ ಪುರವರರೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಅಣ್ಣನು
ಹುಡುಕಿ ಕೊಳುತ್ತಾ ಬಂದಲ್ಲಿ ಈ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವೇದಸಂಪನ್ನ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮನ ಮಕ್ಕಳು. ಸಮಸ್ತವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ ಉಪಾಸನಾಖಂಡವನ್ನು
ನೋಡಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಪುನಶ್ಚರಣೆ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ ಅದರಿಂದಾ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳು ಉಂಟಾಗದೇ
ಮಂತ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋಯಿತೆಂದು ತಾವು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವಂಥಾ ದೇವತಾಯಂತ್ರವನ್ನು
ಬಹಳಕಾಲ ಪ್ರಸನ್ನವಾಗದೆ ಇದ್ದದರಿಂದಾ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದಗ್ಧನಾದಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಲಾಗಿ
ಆ ದೇವತೆಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನಿನಗೆ ಜನ್ಮಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿ ಐಶ್ವರ್ಯ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ
ಹಾಗೆ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗಳು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದು ಶೃಂಗೇರಿಗೆ ಬಂದು ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರುವಾದ
ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಅನುಜರು ಭಾರತೀಕೃಷ್ಣರು ಇವರಿಂದ ಆಶ್ರಮ[ಸ್ವೀಕಾರ]ವ
ಮಾಡಿದ್ದು ನೋಡಿ ತಾವೂ ಸನ್ಯಾಸಗ್ರಹಣವಮಾಡಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂಬ ಯೋಗಪಟ್ಟವ ಮಾಡಿ
ದರು. ಈ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರರು ಲಂಬಿಕಾಯೋಗದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕುಳಿತು ಲಿಂಗೋದ್ಭವವಾದರು. ಇವರಿಗೆ
ಜಕ್ಕಣಾಚಾರಿಯಿಂದಾ ದೇವಾಲಯವು ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಶಕ ವರುಷ ೧೬೬೨ ರನೆ ವಿಕ್ರಮ
ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ. ಆಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ವೇದಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಸರದರ್ಶನ
ನಾಗಬೇಕೆಂದು ಹೋಗುವಾಗ ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಒಂದಾನೊಂದು ವೃಕ್ಷದಮೇಲೆ
ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸನಾಗಿ ಇರುವ ಶ್ರಿಂಗಿರಿಭಟ್ಟನು ಈ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಕಂಡು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ “ನೀವು
ಯಾರು?” ಎಂದು ಕೇಳಲಾಗಿ “ನಾನು ಶ್ರಿಂಗಿರಿಭಟ್ಟನೆಂಬ ಹೆಸರು ಉಳ್ಳವ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತ್ರೇತಾ
ಯುಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಭದ್ರನಿಂದ ತುಲಾಪುರುಷದಾನವಮಾಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸನಾಗಿ
ಇದೇನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶಾಪವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಕ್ಷುಧೆಯಿಂದ ಪೀಡಿತನಾಗಿ ಇದೇನೆ. ಅನ್ನವು ಕೊಟ್ಟು
ತ್ವಪ್ತನ ಮಾಡಬೇ”ಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಕೊಂಡಲ್ಲಿ “ಅನ್ನವ ಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರ ನಮಗಿಲ್ಲ. ನಾವು ಯತೀ
ಶ್ವರರು. ಕಾಶೀಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಸದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆ”ವೆಂದು ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ “ನೀವು ಕಾಶೀಗೆ ಹೋಗಿ
ವ್ಯಾಸದರ್ಶನವು ಮಾಡಿ ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿ ಆಗುತ್ತಾಯಿದೆ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಸಂಗಡಲೇ ಬಂದು
ನಿಮಗೆ ವ್ಯಾಸದರ್ಶನವಾಗುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾಯಿದೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಸರ್ವಕಾರ್ಯವೂ
ಸಿದ್ಧಿಯಾದೀತು. ಅನ್ನದಾನವ ಮಾಡಬೇ”ಕೆಂದು ಘಟ್ಟಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಶೃಂಗಿರಿ ಭಟ್ಟ
ನಿಂದ ಸಮೇತವಾಗಿ ಕಾಶಿಗೆ ಬಂದು ಪ್ರಚ್ಛನ್ನವೇಷಧರಿಸಿದ ವ್ಯಾಸರನ್ನು ಕಂಡು ತಾವು
ಮಾಡಿದ ವೇದಭಾಷ್ಯಮುಂತಾದವನ್ನು ವ್ಯಾಸರಿಂದ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಘಟಿಕಾಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪಡೆ

ಕೊಂಡು ಶೃಂಗಿರಿಭಟ್ಟಸಹಿತವಾಗಿ ಪಂಪಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬರಲಾಗಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಮತಂಗಪರ್ವತಕ್ಕೆ ನಡೆಯಲಾಗಿ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನರಪತಿ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಮಂತ್ರಿಗಳೆಂಬ ಸಾಯಣ ಮಾಯಣರು ಬಂದು ಯಾ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿ ತಮಗೆ ಸಂತಾನವಾಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ “ಸಂತಾನ ಯೋಗವು ನಿಮಗೆ ಯಿಲ್ಲಾ”ಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿ ಸಾಯಣಮಾಯಣರು ಆ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಮನಸಿನಲ್ಲು ಬಹು ಚಿಂತೆಯನ್ನು ತಾಳಿ ಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಬಹಳ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಸಂತಾನ ಭೇದಗಳು

ವನಂ ನಿಧಿಃ ತಟಾಕಂ ಚ ಕೃತುಃ ದೇವಾಲಯಸ್ಸತಃ |

ತಥಾ ವಿಪ್ರಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಚ ಸಂತಾನಾಃ ಸಪ್ತ ಕೀರ್ತಿತಾಃ ||

ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ತಾವು ಮಹಾಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಾಯಣ ಮಾಯಣರೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಯಿಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬಳಿಕ ಮಂಗಳನಿಲಯಾ ಯೆಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲು ಯದುವಂಶೋತ್ಪನ್ನನಾದ ಸಂಗಮರಾಯನೆಂಬ ಅರಸು ಇರುತ್ತಿದ್ದನು ಆತಗೆ ಅಯ್ಯಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಹೆಸರು ಹರಿಹರರಾಯ ಕಂಪರಾಯ ಬುಕ್ಕರಾಯ ಮಾದಪ್ಪರಾಯ ಮುದ್ದಪ್ಪರಾಯ, ಎಂದು ಐ ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳು. ಅದರೊಳಗೆ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕ ಮೊದಲಾಗಿ ಅನೇಕಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳಾಗಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಮೀಪದಲ್ಲು ಸಾಯಣ ಮಾಯಣರು ಎಂಬ ಅಮಾತ್ಯರು ಒಪ್ಪುತ್ತುಂ ಯಿರಲಾಗಿ ಏಕಶಿಲಾಸಗರವಾದ ಓರುಗಲ್ಲು ಎಂಬ ನಗರದಲ್ಲು ಪ್ರತಾಪರುದ್ರನೆಂಬ ಅರಸು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಈ ಹರಿಹರಬುಕ್ಕರು ಹೋಗಿ ಇವರ ಆಶ್ರಯವ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಪತಿಯಾದ ಸುರತ್ಪಾಣನು ಎಂಬ ದಿಳ್ಳಿಶ್ವರನು ಈ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬರಲಾಗಿ ಏಕಶಿಲಾಪತಿಯಾದ ರಾಜನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪರಾಜಯನಾಗಿ ಹೋಗಿ ಈತನ ಬೊಕ್ಕಸಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಹರಿಹರ ಬುಕ್ಕರನು ಕೈಸೆರೆ ಹಿಡಿದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಪಾಳ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಾಗಿ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಶನಿ ಬಂದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಾವಲಲ್ಲಿ ಯಿದ್ದ ವರೆಲ್ಲಾ ಭಯಸ್ಕರಾಗಿ ಓಡಿಹೋಗಿ ಈ ಹರಿಹರಬುಕ್ಕರು ಅಂಕಿಮೇಲೆ ಕುಳಿ ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸುರತ್ಪಾಣನು ನೋಡಿ ಇವರು ಸತ್ಯಸಂಧರು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಇವರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಾಟಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ನವಬಳ್ಳಾಳರು ಎಂತಾ ಹೆಚ್ಚು ಸುರತ್ಪಾಣಿಗೆ ಮಲೆತು ಯಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಹರಿಹರಬುಕ್ಕರ ಬಲ್ಲಾಳರಮೇಗೆ(ಲೆ) ಸಕಲ ಸೈನ್ಯಸಮೇತವಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಯವರು ಯಾ ಬಲ್ಲಾಳರಿಂದಾ ಪರಾಜಿತರಾಗಿ ಬಳಲಿ ಒಂದು ವೃಕ್ಷಮೂಲದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ದಣೆದು ಮಲಗಿರಲಾಗಿ ನಿದ್ರಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೇವಣಸಿದ್ಧರೆಂಬ ಯೋಗಿಗಳು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಚಂದ್ರಮೌಳಿಶ್ವರಲಿಂಗವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು “ಸರ್ವಲೋಕೋಪಕಾರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೆಂಬ ಯೋಗಿಗಳ ದರ್ಶನ ವಾಗುತ್ತಾಯಿದೆ. ಅವರ ದರ್ಶನಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಿಮಗೆ ಸಿಂಹಾಸನಾಧಿಪತ್ಯ ಬಂದಿ”ತೆಂದು ಹೇಳಿ ರೇವಣಸಿದ್ಧರು ಅಂತರ್ಧಾನವಾದ ಮೇಲೆ

ಹಾಗೆ ಎಚ್ಚರವಾಗಿ ಈ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮನ ಕೂಡೆ ಹೇಳಲಾಗಿ ಸಂತೋಷ ಪಟ್ಟು ಇರುವವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಕಸ್ಮಾತ್ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ದರ್ಶನದಿಂದ ಸೈನ್ಯ ವೆಲ್ಲಾ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕೂಡಿದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಅನುಗ್ರಹವಿಶೇಷದಿಂದ ಬಲ್ಲಾಳರ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮುಖಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನವಬಲ್ಲಾಳರನ್ನು ಜಯಿಸಿದಲ್ಲಿ ಸುರತ್ರಾಣನು ಸಂತೋಷ ಪಟ್ಟು “ಕರ್ಣಾಟಂ ತು ವಿಸೃಷ್ಟವಾ” ಎಂದು ಕರ್ಣಾಟಕರಾಜ್ಯಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಮಾಪದಲ್ಲು ಯದ್ವ ಶ್ರಿಂಗಿರಿಭಟ್ಟನು “ಹುತ್ತದಲ್ಲೂ ಇದ್ದ ನರಪತಿಸಿಂಹಾಸನ ವನ್ನು ನಿಮ್ಮಿಂದ ಉದ್ಧಾರಮಾಡಬೇ”ಕೆಂದು ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ವಿಜಯನಗರ ವೆಂಬ ಪಟ್ಟಣನಿರ್ಮಾಣಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸಮಾಪಕ್ಕೆ ಸಾಯಣ ಮಾಯಣರೆಂಬ ಪ್ರಧಾನಿಗಳು ಬರಲಾಗಿ ಇವರ ಮತಂಗಪರ್ವತದ ಸಮಾಪದಲ್ಲೂ ಇದ್ದ ನರಪತಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಹರಿಹರಬುಕ್ಕರಿಗೆ ಪಟ್ಟವನ್ನುಕಟ್ಟಿ ವಿಜಯನಗರವ ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿ ಬಲ್ಲಾಳರಾಯ ರಾಳಿದಂಥ ರಾಜ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಶವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತುಂಗಭದ್ರಾಪ್ರವಾಹ ಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಾಯಿದೆಯೊ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಗೊಂದಿಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವನಬೇಟೆ ಹೋಗಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಇರು ವಂಥಾ ಶಶಕಗಳು ಶ್ವಾನಗಳ ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗಿ ಇದು ಮಹಾಪ್ರಬಲಸ್ಥಳ, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಪಟ್ಟಣವ ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯಾ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಪಟ್ಟಣಮಾಡಿದ ವಿವರ- ಶಾಲಿನಾಹನ ಶಕ ೧೨೫೮-ನೆ ಧಾತು ಸಂ|| ವೈಶಾಖ ಶು|| ೭ ಆದಿತ್ಯನಾರ ಮುಖಾನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲೂ ವಿಜಯನಗರ ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದರು. ಭಾರತೀ ಕೃಷ್ಣತೀರ್ಥರು ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ದೇವಾಲಯವ ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಶಕವರುಷ ೧೭೬೨-ನೆ ವರುಷದಲ್ಲಿ ಜಕ್ಕಣಾಚಾರಿಯಿಂದಾ ದೇವಾಲಯವ ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರು ಶೃಂಗೇರಿಗೂ, ವಿಜಯನಗ ರಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಯಂತ್ರವಂ ಬರೆದು ಹರಿಹರಮಹಾರಾಯರಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇ ಕಾದರೆ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಾವು ಸಿಂಹಾಸನದಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ರಾಯರಿಂದ ಶೃಂಗೇರಿ ಶ್ರೀಮಠ, ಸತ್ರ, ಧರ್ಮ ಅಗ್ರಹಾರ ಪರಮಹಂಸ ಸತ್ರಕ್ಕೆಸಹಾ ತಾವುಪಡೆದ ಕರ್ಣಾಟರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಘಟ್ಟದಮೇಲೆ ಘಟ್ಟದಕೆಳಗೆ ಸಪಾದಲಕ್ಷಸೀಮೆಯನ್ನು ಧಾರಾಗ್ರಾಹಿತನಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಮೇಲೆ ರಾಯರ ಸಿಂಹಾಸನದಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಮಾಡಿಸಿ ರಾಜಚಿಹ್ನೆ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದು, ಮುತ್ತಿನಕೀರಟ, ಮುತ್ತಿನಗದ್ದಿ ಗೆಸಹಾ ರಾಯರಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿ ಆ ರಾಯರು ಈ ವಿದ್ಯಾ ರಣ್ಯ ಶ್ರೀಪಾದರಿಗೆ ಮುತ್ತಿನಚಾವಡಿ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಅನೇಕ ಪೂಜೋಪಚಾರಗಳ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಬಿರುದುಗಳ ಮುಂತಾಗಿ ಶ್ರೀಪಾದಗಳಿಗೆ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಮುತ್ತಿನಕೀರಟ, ಮುತ್ತಿನ ಗದ್ದಿಗೆ, ಸ್ವರ್ಣಪಾದುಕ ಮುಂತಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದಲ್ಲಿ ತಾವು ವ್ಯಾಸರಿಂದ ಪಡೆದ ಘಟಿಕಾಸಿದ್ಧಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಯಿವರು ತಾವು ರಚಿಸಿದ ವಿಜಯನಗರಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಣವೃಷ್ಟಿ ಮೂರು ಮುಕ್ಕಾಲು ಘಳಿಗೆ ತರಿಸಿ ಮನೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಸ್ವರ್ಣವು ಆ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಸರಿ. ಮೇಲಾದ್ದು ರಾಜಭಂಡಾರಕ್ಕೆ ತರಿಸಿ ಹಾಕಿಸ್ತರು. ರಾಯರಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಜಾಧಿರಾಜ ರಾಜಪರಮೇಶ್ವರ ಅಪ್ರತಿಮಪ್ರತಾಪ ವೀರನರಪತಿಯೆಂಬ ಬಿರುದಾಂಕಿತವ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಯೆಂಬ ಮುದ್ರೆ

ಉಂಗುರಸಹ ದಯೆನಾಡಿ ಶೃಂಗೇರಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ಶ್ರೀ ಶಾರದಾ ಚಂದ್ರಮೌಳೀಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿಯ ಸೇವೆಗೆ ಸತ್ಪ್ರಥಮಗಳಿಗೆ ಸಹ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವಿಂಗಡಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮರಿಗೆ ಅಗ್ರಹಾರಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುತ್ತು ಸಾವಿರವರಹದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಸಹ ನೇಮಿಸ್ತರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಶಾಲಿನಾಹನಶಕವರುಷ ೧೭೬೩-ನೆ ವಿಕ್ರಮ ಸಂ|| ಲ್ಲೂ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ ದೇವಾಲಯನಿರ್ಮಾಣ. ಜಕ್ಕಣಾಚಾರಿ ಇವನ ಮಗನಿಂದಾ ಸಹ, ಶೃಂಗೇರಿ, ಬೇಲೂರು, ಹಳೇಬೀಡು ಈ ಮೂರುಸ್ಥಳದ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣ ವಾಯಿತ್ತು.

1 ಹಬ್ಬಹಾವಿ ಬುದೇರಾವಿ ದೇವಿಮಾರಾವಿ ಸಂಜ್ಞೆ ಕಾಃ |

ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ನರಾಧೀಶಾಃ ಕರ್ಣಾಟಕ್ಷಿತಿಮುಂಡಲೇ ||

ಈರೀತಿ ಹದಿನೂರುಮಂದಿ ರಾಯರು ಆಳಿದಮೇಲೆ ಕೃಷ್ಣ ರಾಯರಪಯಂತ್ರ ನಡದು ಬಂತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ರಾಯರವಂಶ ನಡದುಬಂತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ರಾಯರವಂಶ ನಿಂತಿತು. ಅಳಿಯ ಶ್ರೀ ರಂಗ ರಾಯರು ಕೆಲವುದಿನಸ ಆಳಿದರು.

Mac. Mss. 18-13-18. f. 16 (b)-21.

14. VIDYĀRĀṆYA KĀLAJÑĀNA.

(Collated text)

ವಿದ್ಯಾಶಙ್ಕರಶಿಷ್ಯೇಣ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯೇನ ಯೋಗಿನಾ |

ಆಖ್ಯಾತೌ ನೃಪವಂಶಸ್ಯ ರಾಜ್ಞಾಂ ಕಾಲಾವಿನಿರ್ಣಯಃ ||

ಪುರಾ ದ್ವೌ ಪುರುಷೌ ವೀರೌ ಭ್ರಾತರೌ ತು ಯಶಸ್ವಿನೌ |

ಕೌಶಾಗಾರಪ್ರತೀಹಾರೌ ವೀರಃ ಪ್ರಮಹೀಪತೇಃ ||

ಸುರವ್ರಾಣೇನ ನಿರ್ಜಿತೃ ವೀರಃ ಪ್ರಮಹೀಪತೇಃ |

ಆಗತೌ ಯಜ್ಞಾಕ್ರಾಂತಾವಸಹಾಯೌ ಶಿಲಾಪುರಾತ್ ||

ರಾಮನಾಥಂ ಸಿಞ್ಚೇವಾತೇ ರಾಜಾನ್ ಕೌಶಪಾಲನೇ |

ಆಹವೇ ತಂ ನೃಪಂ ಹತ್ವಾ ಮಹಾನ್ಯಶ್ವರಯೋಧನೈಃ ||

ತಸ್ಮಿನ್ನಪಿ ಹತೇ ಪಶ್ಚಾದ್ ಭ್ರಾತರೌ ತು ಯಶಸ್ವಿನೌ |

ಜ್ಯೇಷ್ಠೌ ಹರಿಹರೌ ನಾಮ ಕನಿಷ್ಠೌ ಬುಕ್ಕಸಂಜ್ಞಕಃ ||

ಸುರವ್ರಾಣಮತೇವೀತೌ ವೀರಲಕ್ಷಣಲಕ್ಷಿತೌ |

ಗೃಹೀತೌ ತೌ ಸುರವ್ರಾಣಮತೇನೀತೌ ನಿಜಾಂ ಪುರೀಮ್ ||

1 ಹಬ್ಬಹಾವಿ ಬುದೇರಾವಿ ದೇವಿಮಾರಾವಿ.

सुरत्राणगृहात्तौ तावेकदा दिवसात्यये ।
निशीथे वृष्टिपाताम्बुमेघघोषसमाकुले ॥

द्वारभित्तेस्समीपस्थौ सुरत्राणेऽपि निद्रिते ।
बहिर्निर्गत्य तौ पृथौ किमेतावन्न संस्थितौ ॥

गृहीतौ भ्रातरौ मत्वा सत्यसन्धौ ततः सुधीः ।
तयोर्दत्त्वा देशमादौ कर्णाटं तु विसृष्टवान् ॥

तेनाज्ञप्तौ तु तौ वीरौ शीघ्रमागम्य तां नदीम् ।
उडुपेन समुत्तीर्य कृष्णवर्णौ समागतौ ॥

बल्लाळक्षितिपालेन युद्धं कृत्वा पराजितौ ।
वनमध्ये परिश्रान्तौ वृक्षमूलमुपागतौ ॥

सुप्तवान् हरिहराख्यश्च भ्रातुरङ्के परिश्रमात् ।
एतस्मिन्नन्तरे तत्र योगी रेवणसंज्ञकः ॥

सिद्धो लिङ्गं समादाय चन्द्रमौलीश्वरं तदा ।
लिङ्गं प्रदत्तवान् स्वप्ने महेशस्य महात्मनः ॥

इतः परं जयो नित्यमुत्तरोत्तरवर्धनम् ।
भविष्यत्यचिरादेव विद्यारण्यस्य दर्शनम् ॥

सिंहासनाधिपत्यं ते भविष्यति न संशयः ।
एतावदुक्त्वा वचनं तत्रैवान्तरधीयत ॥

दृष्ट्वा स्वप्नं प्रबुद्धोऽथ भ्रात्रे सर्वं न्यवेदयत् ।
ततः परमसंहृष्टौ भ्रातरौ तु यशस्विनौ ॥

तस्मिन्नेव क्षणे पूर्वं भग्नं सैन्यं समागतम् ।
क्रोडीकृत्य तदा सर्वं विद्यारण्यमुनीश्वरम् ॥

नमस्कृत्य मुदा स्तुत्वा तेनाशीर्वचनादिभिः ।
अनुज्ञातौ ततो गत्वा बल्लाळनृपतिं पुनः ॥

विजित्य राज्यमाक्रम्य शासतां बाहुशालिनौ ।
तत्राजिक्षेत्रनिक्षिप्तं सिंहपीठं प्रलेभतुः ॥

तुङ्गभद्रानदीतीरे हस्तिकोणाह्वये पुरे ।
निवसन्तौ कदाचित्तौ मृगयागमनोत्सुकौ ॥

तुङ्गभद्रां नदीं तीर्त्वा दक्षिणे दिग्विभागके ।
विपिने तु परिश्रान्तं दृष्ट्वा क्षुद्रमृगं पुनः ॥

शशस्य ग्रहणार्थाय भटाः श्वानचयं ततः ।
अमुञ्चस्तेष्वभिग्रस्तौ मृगयानभ्यदुद्रुवन् ॥

प्रपलाय्य गताः श्वानाः स मृगोऽन्तर्दधे पुनः ।
तदाश्चर्यं मन्यमाना मृगयाजीविनो भटाः ॥

भूपालयोः समाचख्युः तद्वृत्तान्तं तु तत्र तौ ।
विज्ञापयत आर्याय गुरवे विश्रुताय च ॥

विद्यारण्याय मुनये वेदव्यासकृपावते ।
तच्छ्रुत्वा वचनं योगी समायातस्तदन्वितः ॥

तां स्थलीं स समीक्ष्याथ राजधानीं महीभुजः
तद्वंशजानामन्येषां कर्तुमेवोपचक्रमे ॥

धात्रन्दे सितसप्तम्यां वैशाखे मासि भास्करे ।
दिक्संख्यायुक्तबाणद्विचन्द्रयुक्तशकान्विते ॥
रचिता नगरी रम्या पुरुषाकृतिशालिनी ॥

नवद्वारा तथैवोपद्वारसंशोभिता सती ।
तस्यां पुर्यां च राजानस्त्रयोदश यथाक्रमम् ॥

हधुहाविषुदेराविदेविमाराविसंज्ञकाः ।
भविष्यन्ति नवाधीशाः कर्णादक्षितिमण्डले ॥

विद्यारण्यमुनीन्द्रस्य तच्छिष्येण तथैव च ।
क्रियाशक्याह्वयेनैव भृशानुग्रहशालिना ॥

విరుపాక్షస్య భక్తాస్తే త్రयोदश नरेश्वराः ।
धर्मशीला दयावन्तो राजानो नवमे महीम् ॥

पालयिष्यन्ति धर्मेण महीं शुभयशस्विनः ।
भूपाले नवमे याते राष्ट्रक्षोभाधिकं बहु ॥

भविष्यति ततो राज्यं त्रिभिरेव हि पाल्यते ।
ततो वै नगरी सा तु पाल्यते कच्छतो नृपैः ॥

तद्वंशप्रभवोऽन्यस्तु शत्रुभिः परिपीडितः ।
प्रपलाय्य नदीं तीर्त्वा त्वन्यदेशं समाश्रितः ॥

मरिष्यति न संदेहो गतिर्दैन्यनतिक्रमा ।
पञ्चाशदुत्तरशते वंशपूर्तिर्भविष्यति ॥

Mac. Mss. 23-4-1, pp. 17, 25-8, 79-82.

15. KĀLAJÑĀNA OF ŚIVAYYA.

इषुहाविषुदेत्यादित्रयोदश नरेश्वराः ।
नरसिंहसिंहराजस्तद्भृत्यो नरसाह्वयः ॥

तत्पुत्रो नरसिंहश्च कृष्णरायोऽच्युतस्तथा ।
ततः परं तिम्मराजो रामराजसदाशिवौ ॥

तिम्मराजोऽथ तत्पुत्रः श्रीरङ्ग इति कीर्तितः ।
त्रयोविंशतिभूपालाः कर्णाटक्षितिमण्डले ॥

Mac. Mss. 23-4-1, p. 92.

16. THE CHRONOLOGY OF THE KINGS OF VIJAYANAGARA.

హరిహరరాయల చరిత్ర మొదలు రామదేవరాయల చరిత్ర [వఱకు*].
ఆ వెనుక వీరభోజరాయల సింహాసనం అన్నారు; గనుక అందుకు రాయపట్నా
లు పండ్లెండు ! శాలీవాహనశకవర్షంబులు ౧౨౫౮ అగు నేటి ధాతుసంవ
త్సర వైశాఖశుద్ధ ౭ లు హరిహరరాయలు ఆనెగొందిని యేడేండ్లు యే

లెను. స్వభాను సంవత్సరం వైశాఖమాసాన విజయనగరం నిర్మాణంచేసి
అక్కడ యేలిన యేండ్లు 2, వృథాయం గర యేండ్లు యేలెను. అతని తమ్ముడు
బుక్కరాయలు పట్నం కట్టుక యేలిన యేండ్లు ౨౯ నెలలు ౮; ఆ మీదట
రెండో హరిహరరాయలు పట్నంగట్టుక యేలిన యేండ్లు ౨౨; ఆ తరువాత
విజయ బుక్కరాయలు యేలినయేండ్లు ౧౭; ఆ మీదటవల్లె బుట్టరాయలు
పట్నం కట్టుక యేలినయేండ్లు ౨౧; ఆ మీద రాజశేఖరరాయలు నెలలు ౬;
ఆ మీదట విజయులు నెలలు ౧౦; ఆ మీదట ప్రాథ దేవరాయలు యేలిన
యేండ్లు ౨౧; అటుతరువాత వీరరాయలు యేలిన యేండ్లు ౪; ఆ మీద మల్లి
కార్జునరాయలు యేలిన యేండ్లు ౬; రామచంద్రరాయలు యేలిన యేండ్లు
౧; విరూపాక్షరాయలు యేలిన యేండ్లు ౨; అంతట కురు [ప*] ట్నాలు
౧౩ కి యేండ్లు ౧౫౫.

అంతట స్వతంత్రంగా క్షత్రియులు యేలిన పట్నాలు:—సాళువ నర
సింగరాయలు యేలిన యేండ్లు ౫; నరసింహరాయడి కుమారుణ్ని ముందర
బెట్టుక నరసనాయకు యేలిన యేండ్లు ౧౩; అతని కుమారుడు వీరనరసింహ
రాయలు తమ్మరాయలను చంపించి రక్తాక్షిసం॥ ఆరభ్యంగా యేలిన యేండ్లు
౫; నరసనాయని రెండో కుమారుడు కృష్ణరాయలు శుక్ల సం॥ వైశాఖమా
సం ఆరభ్యంగాను యేలిన యేండ్లు ౨౧; వికృతి సం॥రం ఆరభ్యంగాను అచ్యు
తరాయలు యేలిన యేండ్లు ౧౨; శుభకృతునామ సం॥ర ఆశ్వీజమాసం ఆర
భ్యం సలకరాజు తిమ్మరాజు అచ్యుతరాయల కుమారుణ్ని చంపించి యేలిన
నెలలు ౮; శుభకృతు సం॥ర జ్యేష్ఠమాసం ఆరభ్యంగాను సదాశివరాయలను
ముందర బెట్టుక రామరాజు యేలినయేండ్లు ౨౨. రామరాజుతో విజయ
నగరం కడ అయిపోయెను; గనుక అవాంతరం యేండ్లు ౬.

అటుతరువాత ప్రమోదూత నామ సంవత్సరాన తిరుమల రాయలు
పెనుగొండ అనే పట్నం గట్టుకొని యేలిన నెలలు ౧౧. ఆ మీదట తిరుమల
రాయణి కుమారుడు శ్రీరంగరాయలు పట్నం గట్టుక యేలినది అంగీరస

నామ సం॥ర మైశాఖశు॥ ౧౫ ఆరభ్యంగాను యేండ్లు ౧౪. అంతట పాథివ
సం॥ర మాఘ శు॥ ౧౧ ఆరభ్యం వేంకటపతి రాయలు పట్నం గట్టుక యేలిన
యేండ్లు ౨౦ నెలలు ౭ దినాలు ౧౫; ఆ మీదట సోమవంశంవారికి పట్నం
తేవు గనుక, అంతట పట్నాలు కట్టుకోక యేలినవారు; చిక్కదేవరాయలు
నెలలు ౪; రామదేవరాయలు అనెడి రామరాజు యేలినయేండ్లు ౧౫ నెలలు
౫ దినాలు ౧౫,*ఆ తరువాత యాడాది అవాంతరం; యాడాది అయిన వెనుక
బహుధాన్య సం॥ర మధ్యమున బుట్టిన పుత్పాతాలుజెప్పెను. . . .

దుర్గస్థలాలు అన్ని తురకలపాలు అయ్యాని; నేటి మేటి మేటి మన్నె
రికాలు తురకలకు బారి గొర్రెలై ఉండేరు. వీరభోజవసంతరాయలు చరి
త్రాలుపాడేరు.

Virappayya's Kārajñāna, Mac. Mss. 12-19-3. f. 51.

17. CHRONOLOGY.

విద్యానగరియుం రాయసంస్థానమేందు జగత్ప్రఖ్యాతమాయు. ఆ రత్న సింహాసన
మనాళ్ల రాయర వంశపరంపరావివరణం:—

* యువరాజు బుదేరాని దేవిమారానిసంజ్ఞా కాః ||
త్రయోదశ మహిపాలాః రత్న సింహాసనాధిపాః ||
ద్వాత్రింశదుత్తరానేతే ద్విశతాబ్దాః స్వతా స్థితాః ||

* యువరాజు,	బుక్కరాయ,	యువరాజు,
విరుపాక్షరాయ,	బుక్కరాయ,	యువరాజు,
రామరాయ,	విరుపాక్షరాయ,	యువరాజు,
విశ్వరాయ,	మల్లికార్జునరాయ,	రామరాయ,
విరుపాక్షరాయ,		

అంతు యువరాజురారభ్య తలపు ౧౫-కే అళిదవరు. తదనంతర మాళిద కురుబరుతల ౫-కే
తదనంతరం యువరాజు, అంతు అళిదరాయరబగి ౫-కే.

* In one mss. the following passage is found:—

అమీదటసోమవంశంవారికి త్రియ్యలకు నాశనమయి కొన్నివర్షంబులు అవాంత
రంగా నడిచిన మీదట దైవయోగంపాసిగి వ్యయసంవత్సరం మొదలు రాజ్యాలన్నీ అవాంత
రమై తన్నరను రాజ్యమైవుండిని. రాజ్యాలకుహానిదాకీని. రాజ్యాలలో గలివిలి బుట్టిని.

ತದನಂತರಂ—

*ಪ್ರೌಢೋ ದ್ವಾದಶವರ್ಷಾಣಿ ದಶ ವೀರನ್ಯ ಸಿಂಹರಾಟ್ |
ತತಸ್ಸಾಳ್ವನ್ಯ ಸಿಂಹಾಖ್ಯೋ ದ್ವಾದಶ ತ್ರಿಸ್ತುತೋಽಪ್ಯುತಃ ||
ಚತ್ವಾರಿಂಶತ್ತತಃ ಕೃಷ್ಣಸ್ತುತೋ ದ್ವೇ ಚ ಸದಾಶಿವಃ |
ಚತುರ್ವಿಂಶತಿವರ್ಷಾಣಿ ರಾಮರಾಜೋ ಮಹೀಪತಿಃ ||
ಏತೇ ಸಪ್ತ ಮಹೀಪಾಲಾಃ ರತ್ನ ಸಿಂಹಾಸನೇಶ್ವರಾಃ |

ಈ ರಾಮರಾಯರು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಲಿವಾಹನ ಶಕವರ್ಷಂ ೧೪೮೭-ನೆಯ ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ ಸಂವತ್ಸರದ ಮಾಘ ಬಹುಳದಲ್ಲಿ ಈ ರಾಮರಾಯರನ್ನು ವಿಜಾಪುರಂ, ಭಾಗಾನಗರಂ ಅನುದಾನಗರಂ ಈ ಮೂರು (ರಾಜ್ಯಗಳ) ಪಾದುಶಾಹರೊಂದಾಗಿ ಮೋಸದಮೇಲೆ ಘಾತವಂ ಮಾಡಲಾಗಿ ವಿದ್ಯಾನಗರಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಆ ಮೇಲೆ ಸಂಕ್ಷೇಪದಲ್ಲಿ ಅಳಿದವರ ವಿನಯಃ—

ಈ ರಾಮರಾಯರ ತರುವಾಯಂ ಅಲ್ಪಭೂಮಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಗಜಾಶ್ವಪದಾಶಿವೇರಸು ವೆಂಕಟಪತಿ ರಾಯಂ ವರ್ಷಂ ೩; ಶ್ರೀ ರಂಗರಾಯಂ ವರ್ಷಂ ೫. ಆ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚರಿಸಲಾರದೆ ಆ ರಾಮ ರಾಯನ ಮಕ್ಕಳು ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯಂ ಶ್ರೀ ರಂಗರಾಯಂ ಸಹ ಪೆನುಗೊಂಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂದು ಅಳಿದುದುಃ—

ಇದೇ ಶ್ರೀ ರಂಗರಾಯಂ ವರ್ಷ ೫; ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯಂ ವರ್ಷ ೭; ರಾಮದೇವರಾಯಂ ವರ್ಷ ೬; ಮುದ್ದು ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯಂ ವರ್ಷಂ ೫; ಶ್ರೀ ರಂಗರಾಯಂ ವರ್ಷಂ ೨೭. ಈ ಸೀಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮಾಪ್ತಂ.

ಅನೆಗೊಂದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂದು ಅಳಿದವರ್.

ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಯನ ದಾಯಾದಿಗಳ ಮರಿ ತಿಮ್ಮರಾಯನ ಮಕ್ಕಳು ರಾಯಲಯ್ಯರಾಯಂ; ಈತನ ಮಕ್ಕಳು, ಹಿರೆಮಗ ತಿಮ್ಮಪ್ಪರಾಯ ರಾಮರಾಯ ಸಹ, ಇವನ ಮಕ್ಕಳು ವೆದ್ದ ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯಂ, ಚಿಕ್ಕ ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯಂ ಇವರ ಮಕ್ಕಳು ವೆದ್ದ ವೆಂಕಟ ಪತಿರಾಯ, ಚಿಕ್ಕ ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯ ಸಹಾ; ಇವರ ಮಗ ರಾಮಪ್ಪರಾಯಂ.

ಇದು ವಿದ್ಯಾನಗರೀರತ್ನ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರರಾದ ಹರಿಹರಬುಕ್ಕಾದಿರಾಯರ ವಂಶ ಪರಂಪರಾವಿನಯಂ.

Keladinrpa Vijaya, 1, pp. 16-18.

* ಈ ಶ್ಲೋಕ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಚನ—ಪ್ರೌಢರಾಯ ವರ್ಷ ೧೨, ವೀರ ನರಸಿಂಹರಾಯ ವರ್ಷ ೧೦, ನೃಸಿಂಹ ರಾಯ ವರ್ಷ ೧೨, ಅಚ್ಯುತರಾಯ ವರ್ಷ ೩, ಕೃಷ್ಣರಾಯ ವರ್ಷ ೪೦, ಸದಾಶಿವರಾಯ ವರ್ಷ ೨, ರಾಮ ರಾಯ ವರ್ಷ ೨೪, ಅಂತು ತಲವು ೭ಕ್ಕೆ ವರ್ಷ ೧೦೩.

18 (a). THE KINGS WHO RULED OVER THE
KURNOOL DISTRICT.

ప్రతాపరుద్రరాజు, హరిహరరాజు, చోళరాజు, అనవేమరాజు, ప్రాథ-
దేవరాజు, కపిలేశ్వరరాజు, నృసింహరాజు, పురుషోత్తమరాజు, కృష్ణదేవ-
రాజు, వీరనృసింహరాజు, గజపతిరాజు, అచ్యుతరాజు, సదాశివరాజు, రామ-
రాజు, ముకుందరాజు, కుమారరాజు, తిమ్మరాజు, శ్రీరంగరాజు, వెంకటదేవ-
రాజు, కామరాజు.

*From the fragmentary Kavile in the possession of Karanam
Gangarāju of Gōrakallu—L. R. 55, p. 240.*

18 (b). THE CHRONOLOGY OF THE TULUVA KINGS.

మహారాజరాజశ్రీ విద్యారణ్యస్వాములు గారి ఆయ్యగారు నిర్మాణముచే-
సిన విజయనగరమందు స్వదేశ పరదేశ పుభయనానాదేశ కన్నాటక దేశా-
ధీశ్వరులయిన మహారాజశ్రీ నరసదేవరాయల కొమారుడు కృష్ణదేవరా-
యలు పట్నం కట్టుకొని సింహాసనాధీశ్వరుడై యేలినయేండ్లు ౨౨న్ను, అటు-
తర్వాత అచ్యుతరాయలు పట్నం కట్టుకొని యేలినది ౧౨ యేండ్లు, సలక-
రాజు తిమ్మరాజు పట్నంకట్టుకొని యేలినది నెలలు ౧౧ అయిన యేడు ౧.
కూడా యేండ్లు ౩౫. అటు తర్వాతను సదాశివరాయలను ముందర పెట్టుకొని
రామరాజు, తిరుమలరాజు, వెంకటాద్రిరాజు యేలిరి. (యిక్కడ శిథిలమై
పోయినది.)

Ibid, pp. 240-1.

19 (a). THE CHRONOLOGY OF THE TULUVA AND THE EARLY
ĀRAVIDU KINGS.

శాలివాహనశకం ౧౪౩౨ అగు నేటి శుక్ల సంవత్సరం ఆవణిమాసం
శ్రీజయంతినాడు కృష్ణదేవరాయమహారాయలు విజయనగరమందు పట్టాభి-
షిక్తుడై పేంఛేసిరి ... యేకశతాధీశ్వరుండయి శుక్ల సంవత్సర దారభ్యం
విరోధి సంవత్సర కార్తికి నెల పర్యంతం ౨౧ సంవత్సరం ప్రభుత్వంచేసిరి.

అనంతరమందు విక్రమసింహత్వరమారభ్యం పాథివ సంవత్సరంవఱకు యేండ్లు
[౧౫౭*] కు యేలిన రాయపట్టాలు [౧౫*] కు వివరం :—

అచ్యుతరాయలు యేలిన యేండ్లు	౧౨
సలికె తిమ్మరాజు యేలిన నెలలు	౮
సదాశివరాయఁణ్ని ముందరబెట్టి	
రామరాజు యేలినయేండ్లు	౨౨
పంచపాదుశాహలలతో రామరాజు పరా	
జితులై స్వగఁ న్తుడు ఆయను గనుక ఆ	౫
సమయ మందు అనాంతరం యేండ్లు	
తిరుమలరాయలు పెనుగొండలో	
పట్టముగట్టుకొని యేలినయేడు	౧
శ్రీరంగరాయలు యేలిన యేండ్లు	౧౪

పాథివసంవత్సరమందు శ్రీమన్నహామండలేశ్వర రాజాధిరాజ రాజ
పరమేశ్వర శ్రీవీరవేంకటపతి దేవరాయలు పట్టాభిషిక్తుడై పృథివీరాజ్యం
యేలుతూవుండగా ... శాలివాహనశకం ౧౫౨౬ చెల్లిన వర్తమానం
పరాభవ సంవత్సరమందు తమదగ్గిరవుండిన అతవణీ ప్రతికర్తలను పిలుపించి
పూజామందు డెబ్బయేడు పాశేగాండ్రకు యిచ్చిన భూమి వివరం పాత
లెఖలు తెన్నుని చెప్పేవరకు అప్పుడు అతవణీ ప్రతికర్తలు ... పూజాం
లెఖలు తెచ్చి శ్రీవీరవేంకటపతిరాయలకు వినిపించిన భూమివివరం.

*The Vijayanagara Sāmrājyamu, Mac. Mss. 19-1-59,
Bhārati vi, pp. 621-2.*

19 (b).

കുന്നാരം രാജാവു് കുറുമ്പുജാതിക്കാരമായ ബൊക്ക (ബുഖ) രായർ അറവന്റെ പുത്രൻ ഹരിഹരരായർ ; പിന്നെ ദൈവരായർ കേരളാദി രാജാക്കന്മാരെ ജയിച്ചു കപ്പംവാങ്ങി. പിന്നെ ധൂലവായ്നാമങ്ങളെ അധികം കേൾക്കുന്നു ; രായരുടെ അധികാരത്തിന്നു അഴുപാറ ; ശേഷം

മല്ലികാർജ്ജുന രായർ, വിരൂപാക്ഷി രായർ, സദാശിവ മഹാരായർ, ഇമ്മടി തിമ്മരായർ. പിന്നെ തുളുജാതിയിലുത്ഭവിച്ച നരസിംഹവീരൻ സിംഹാസനം ഏറി പലടിക്കിലും ജയിച്ചു, രാജ പരമേശ്വരമഹാരായർ എന്ന പേർകൊണ്ടു കീർത്തിതനായി. അവന്റെ പുത്രന്മാരിൽ ഒന്നാമൻ വീര നരസിംഹരായർ തന്നെ. അവൻ (൧൪൮൭-൧൫൦൮ ക്രി) രാജ്യം രക്ഷിച്ചു പറങ്കികളോടു മമതചെസ്സാൻ തുടങ്ങി. പിന്നെ അനുജനായ കൃഷ്ണരായർ അപ്പാജിമന്ത്രിയുടെ കൈശലത്താൽ ജ്യേഷ്ഠനെ വിഴുക്കി (൧൫൦൮-൧൫൩൧) വാണ പല രാജാക്കന്മാരെയും താഴ്ന്നി മുസല്മാൻ പട്ടാളങ്ങളെ ഏവിടെ നിന്നും നീക്കി, മഹാക്ഷേത്രങ്ങളിൽ ഷോഡശദിനങ്ങളെ ശിഖരശാസനങ്ങളോടുകൂടി കൊടുത്തു; ക്രിസ്ത്യാനരിലും പ്രസംഭംകൊട്ടി വാഴുകയും ചെയ്തു.

Kerala Palama, p. 75.

20. ATAKALAGUNDU INSCRIPTION.

സ്വസ്തി ശ്രീ വിജയാഭ്യുദയ ശാലിവാഹ്നവർഷം ൧൦൭൩-നേ പ്രമാണിനാമു
 സംവത്സരേ ഭാദ്രപദ ൪ ൧൦ ബുധവാർ സ്വസ്തി ശ്രീ ശ്രീമന്മഹാമുന്ദലേശ്വര പൂർവ്വ
 പട്ടിമു സമുദ്രാധിപതിയരസ്വ ഹരിഹരരായരു **ഗുപ്തി നീലിവിഭാഗി സുഖസത്യഭാവിനോ**
 ദമിം പൃഥ്വിരാജ്യമാടുത്തിരലാഗി തത്വാദപദ്മാരാധക നപ്രതിവരമയജുന (?) സ്വസ്തി ശ്രീ
 ശ്രീമന്മഹാമുന്ദലേശ്വര സുജനിമാസീയരഗന്ദ വിരശ്രീ ഭന്ദാരു മാജപ്തപ്രദേശു
 സിംഹനാഭി സാവിരവനു അദനാഭി രാജധാരിയാഗി രാജ്യമാടുതിരലിക് തത്വാദപദ്മാ
 രാധകനു സ്വസ്തി ശ്രീ കഞ്ചിദിഗേകുലവാർദ്ധി [ശീത*] കരയം ശ്രീനിര മല്ലികാർജുനദീവര
 ദിന്യശ്രീ പാദപദ്മാരാധകരുമസ്വ ശ്രീമതു സംബജ്ജഗൗടന മഗ കാമനായകനു
 താനു അധികലഗുന്ദനു അഴുത്തു(?) തമതായീ ഗംഗിഗൗടി, തന്ദേ സയുടിഗൗട, ഗവുതമു
 അരാധ്യകേമുഗുട മല്ലിനാഥദീവരഗി വുത്തമവദേശു മാസരഗന്ദ മാജപ്തഗി നാവു
 പൂജ്യാവാഗലിയന്ദു യീ സംവത്സരേ ഭാദ്രപദ ൧൦ ൧൫ ശീമുവാര ഗുപ്തിയേ
 ശീമുവഗുഹണ പൂജ്യാകാലമല്ല ശ്രീദർപ്പലമ മത പാതാഴ്ഗംഗിയ വഴ്ഗടിവ ബ്രഹ്മണ
 സമുക്തമല്ല ധാരാപൂർവ്വകം മാടിവ ധർമ്മക്രമവേന്തേന്ദര: *

L. R. 23, pp. 52-53.

* The inscription is found near the temple of Śiva outside the village of Atakalagundu in the Pattikonda taluk of the Kurnool Dt.

21. ĀKUMAḤA INSCRIPTION.

पोत्रीकृत्य वपुः पुरातनपुमान्नेत्रे विवृण्वन्मुहुः
 गोत्राऽमुन्नमयन्नुणां च वसतिं दंष्ट्राङ्कुराग्रेण यः ।
 गात्रे यस्य पयोधिरम्बुकणिकामात्रोऽभवत्तक्षणं
 मात्रातीतवपुस्तनोतु महतीं कीर्तिं श्रियं वः स्थिराम् ॥ १

लक्ष्मीरक्षानिधिः पृथ्वीं रक्षन् सागरमेखलाम् ।
 आसीदाश्चर्यमहिमा यदुरित्येकपार्थिवः ॥ २

तदन्वये वारिनिधाविवेन्दुः गाढं विवृण्वन् कुमुदानि मूर्त्या ।
 सुधामयानां निलयः कुलानां विख्यातवान्[विद्योतवान्]संगमभूमिपालः॥

आचक्रवालाचलमब्धिकाश्चीं यस्मिन्वहस्यप्रतिमेन दोष्णा ।
 उद्यद्गजांसि द्रवमात्रगन्धनीलत्सरोजान्यपि गम्यभृङ्गान् (?) ॥ ४

तस्य निस्सीमभाग्यस्य निरर्गलपराक्रमः ।
 नाम्ना हरिहरो राजा पुत्रोऽभूच्छत्रुमर्दनः ॥ ५

यत्पादः परराजरत्नमुकुटीसंघातजांघालिको
 यत्पाणिर्नवपारिजातसुषमापाण्डित्यवैतण्डिकः ।
 यन्मूर्तिः करुणापयोधिलहरीमाधुर्यसूर्योदयः
 तस्मै हरिहरभूभृते रणविदे तिष्ठेत कः पार्थिवः ॥ ६

स खलु समस्तभूमण्डलाखण्डलः वर्तमानरायपरमेश्वर उत्तररायहृदयशलय-
 हृत् दक्षिणरायवनदहनदावानलः पूर्वपश्चिमदक्षिणोत्तरसमुद्रैकनायकः भाषावेष-
 तस्कररायगण्डः भूलोकपारिजातः कीर्तिकर्षुरीकृतब्रह्माण्डः संगीतविद्यासागरकर्ण-
 धारः साहित्यविद्यादर्पणः हिंदुरायसुरत्राणः गर्वितराजन्यगजघटाभीमकोदण्ड-
 पार्थिवकोविदहृदयदयतीव्रजयरायवि(वे)तण्डः (?) शङ्खपतिगजपतिनरपति-
 त्रिरायमुखकडिपालः अङ्गवङ्गकलिङ्गकाम्भोजमगधमालवनेपालमानसहल्लकलोलः
 परनारीसहोदरः प्रतापमार्ताण्डः अरिरायनारीमङ्गलसूत्रलवित्रालवालः भोज-
 (चोल !)पाण्ड्यप्रतिष्ठापनाचार्यः श्रीविरूपाक्षदेवदिव्यश्रीपादपद्माराधकमहाराजा-
 धिराज उत्पादितबिरुदावलीभिरुत्तेजितविजितात्मा महता गुप्तेन धर्मेण
 सकलाः प्रजाः परिपालयन्साधारणमहिमा वर्तते । तस्य च सकलभुवनविख्यात-

कीर्तिप्रतापस्य महाराजहरिहरस्य सर्वमङ्गलान्वितस्य महेश्वरस्येव धनपतिः प्रकटित
तेजोविशेषस्य पावकस्येव जा[ज्या]घातत्राणप्रशमितनिखिलभूभारस्य वसुदेव-
नन्दनस्येव धनंजयः परं मित्रं पवित्रचारित्रः दिक्षु विदितकीर्तिः केशवनायकस्य
पौत्रः सावणमहीभृद्दर्धाङ्गलक्ष्म्यां सोमनायिकायां समुद्भूतो गम्भीरचेताः
शतमख इव समाश्रितनन्दनो भूपतिर्मल्लिनाथः ॥ ७

कृती विशुद्धः प्रज्ञावान् नीतिज्ञः सत्त्ववान् वशी ।

सुतर्पितजितकाशीयः [१] प्रथितः पृथिवीतले ॥ ८

यत्नङ्गधारासलिले मग्नाः प्रत्यर्थिभूरुहः ।

उन्मज्जन्ति नमोनद्यां स्वर्गस्त्रीनयनोत्सवाः ॥ ९

जङ्गलीकुमारगण्डः खण्डेरायः प्रचण्डभुजदण्डः ।

उद्वहति मल्लिनाथः क्षितिमखिलां विविधवितरणसंपूर्णः ॥ १०

एकाङ्गवीरः समरेष्वभङ्गः राहुत्तरायः कलिकालकर्णः ।

नाथः प्रजानां नडकोटमल्लः श्रीमल्लिनाथो जगदेकवीरः ॥ ११

यस्मै निर्भयनाथ इत्यनुपमां कीर्तिं समातस्थुषे

सर्वेऽपि स्पृहयन्ति भूमिपतयः तैस्तैर्गुणानां गणैः ।

सोऽयं भागविवेकयोगधिषणाविश्राणनप्रज्ञया

प्रख्यातो भुवि मल्लिनाथनृपतिर्जागर्ति सर्वोत्तरः ॥ १२

विक्रमच्छन्नशृङ्गारः शृङ्गारच्छन्नविक्रमः ।

उभयं तत्त्वतोऽप्यस्ति मल्लिनाथमहीपतेः ॥ १३

प्रत्यर्थिप्रमदाकपोलमकरीपाण्डित्यविद्वेषिणा

बाणासारनिपातदूरविसरत्वत्कीर्तिहंसश्रिया ।

रामादिक्षितिपालघोरविरहव्याक्षेपमि(स्त्रि)न्नाशया

वीरश्रीरघुना विनोदमयते श्रीमल्लिनाथ त्वया ॥ १४

कीर्तिः कार्तिकचन्द्रिकासहचरी सूक्तिस्सुधास्यन्दिनी

कान्तिः कन्दलिताङ्गजन्ममहिमव्यापारपारङ्गता ।

त्यागश्रीरपि पारिजातपरिषत्प्रख्यात्यधःख्यापिनी

सर्वाङ्घ्रिनमुपाश्रयन्ति कृतिनं श्रीमल्लिनाथं नृपम् ॥ १५

दाने भुजापदाने ज्ञाने तत्तद्विशेषविज्ञाने ।

गाने प्रतिभाभाने न हि न हि सदृशोऽस्ति मल्लिनाथेन ॥ १६

मल्लिनाथमहर्षिपाल त्वदीयाः कोपविप्लवः ।

कालकूटसहस्रांशुकालकालानलोपमाः ॥

१७

इत्येवं महामहिममल्लिनाथः प्रियमित्रस्य हरिहरमहाराजस्याज्ञया निजभुज-
परिपालितस्वनाम्नि देशे सङ्केतभूमौ सर्वसम्पदाम् औकुनगर्यां निवसन्नेव राज्यपरि-
पालनं कुर्वन् विमलमूर्तिरारामजनन्याः सोमनायिकायाः सुखसीम्ना नाम्ना सोमला-
पुरमिति प्रकाशितं आकुपाडुरिति पूर्वनामकं प्रसिद्धं सभासमन्वितं साष्टभोगमेकं
ग्रामं द्विषष्ट्युत्तरद्विशताधिकसहस्रसंख्याकेषु वत्सरेषु गतेषु वर्तमाने विक्रमसंवत्सरे
पुण्यबहुलपञ्चम्यां गुरोर्वारे मकरसंक्रान्तिकाले सकलवेदशास्त्रपारगैः चतुष्पष्टि-
संख्याकैः ब्राह्मणैः दत्तवान् । १८

सोमलापुर होलमेरे—उत्तर ईशान्यदल्लु नरयहोल ईशान्यदल्लु नट्कैपिन
मललकल्लु मोदलागि पूर्वदिग्भागके दक्षिणमुखवागि नट्कालगल्लुम्योरेयागि मुक्को-
मलदारिविट्टु मुत्थालहल्लि बदिथल्लि नट्कल्लुमोदलागि आपोलिमेरेयागि आलिकोडय-
दारियदाविट्टु, आग्नेयदल्लि हल्लुददवानि पल्लुकरिसगट्टु मोदलागि दक्षिणभागके
पश्चिममुखवागि कल्लुगुट्ट दक्षिणनेट्टु सालुगल्लु मेरे पेरुसोमुलदारिबन्नु बिट्टु
कल्लुवदारिदु उत्तरमेरेयागि नैरुस्यदल्लु नानलालगे नेट्टुकल्लु मोदलागि सालगल्लु
मेरेयागि पडुवणनानल्लु मूडनेयतेवरु बडिदु हुत्तमेरेयागि औकिनदारिय उत्तरपार्श्व-
दल्लु नट्टुकल्लु सरिसदल्लु वायव्यदल्लु रशिगट्टुमोदलागि उत्तरदिग्भागके पूर्व-
मुखवागि बडगणप्रवाहदनानल्लुहायिदु सालगल्लुमेरे दोडुगुट्ट बेंवे ऊरगागि तर्निय-
हल्लुवहायिदु हुत्तद सरिसदनानल्लु हायिदु सालगल्लु मेरेयागि बौदलदिण्णेयदारिय-
हायिदुनानल्लोलगणहुत्त परडर्नसरिसदल्लु ईशान्यदल्लु नट्टकैपिनगल्लुल्लुकल्लु—
इतु ग्रामद सीमे ॥

बहुभिर्वसुधा भुक्ता राजभिः सगरादिभिः ।

यस्य यस्य यदा भूमिः तस्य तस्य तदा फलम् ॥

सामान्योऽयं धर्मसेतुर्दृष्ट्वा काले काले पालनीयो भवद्भिः ।

सर्वानेतान् भाविनः पार्थिवेन्द्रान् भूयो भूयो याचते रामचन्द्रः ॥

दानपालनयोर्मध्ये दानाच्छ्रेयोऽनुपालनम् ।

दानात्स्वर्गमवाप्नोति पालनादच्युतं पदम् ॥

सदत्तां परदत्तां वा वो हरेत वसुन्धराम् ।

षष्टिर्वर्षसहस्राणि विष्टायां जायते क्रिमिः ॥

श्री विरूपाक्षः

Mac. Mss. 15-5-33, pp. 307—14.

عزیمت مبارک خان در حدود هرپ و فیروزی یافتن

<p>که تازند در حد هرپ سپاه بود هم به فیروزی اقبال سر مقدم شد از حضرت شهریار گهی گام گه پویه و پاشنا که خوانند آن را در کرچیور کشیدند ششیدهای دراز که در لرزه افتاد اهل حصار چو شب شد گرفتند هر یک انگ امان خواست و از حصن آمد فرو سپه شد از آن حصن آسوده حال ز اوج هوا گرد بگذشت باز رسیدند بر خسرو کامران غنایم کشیدند دزبان بهم سبک دستی سرکشان سپاه</p>	<p>سران را یک روز فرمود شاه دران فوج خان مبارک سیر همان قطب ملک شه کامکار همی داند لشکر غنیمت گرا حصار بدیدند ناکه ز دور رسیدند چون گرد آن در فراز یکه حمله کردند مردان کار دران روز تا شام کردند جنگ شبانه دزبان پس از گشت و گو رعیت شد و داد اسپان و مال دگر روز سوئی سگر گشت باز ابا نصرت و فتح سر لشکران بر ایوان آن شاه دریا حشم نظر کرد چون شاه گیتی پناه</p>
--	---

سران سپه را فراوان ستود

به هر یک جداگانه لطفی نمود

روان شدن خداوند عالم از سگر جانب مندهول و مالگزاری کردن کپیروس و مفسدان دیگر

دگر دوز کاین گنبد نیلگون بداد از دهن مهره زد بدون
شهنشه و شهر سگر کوچ کرد ز کم کم به گودون رسانید کرد
سپه واهو آهنگ کنبه براند به فیروزی بخت مرکب جهان
چو بشنید این ماجرا کپیروس چو موغی که یکبار جست از قفس
به ترسید کافقد دگر باره بند در خویشی را را خراید از گزند
دسوال فرستاد با اسپ و مال سو خود دهانید از پائمال
یکه نامه چون زبوناں نبشت قسم داند در دے بلات و گلشت
که من بنده از بندگان شه ام ز فیروزی تیغ شه آهم
ازاں می نیایم بیابوس شاه کزین پیش کردم فراوان گناه
به ترسم که خشم شه دیوبند در آنش مرا بشکند چون سپند
گرم شه به بخشد ثامی گناه خراج دو ساله فرستم به شاه
هراس دل از لطف شه بشکنم پس آنکه یابوس خسرو کنم
چوشه دید ازاں گونه عذر آوری دران نامه با لایه و جودری
به دل گفت شاهان فیروز جنگ نیارند بر عاجزان کار تنگ
هژبران که در صید پیل افکنند کجا قصد پیکار ووبه کنند
گروهی که گرد دیار منند به هر که که خواهم شکار منند
پس آنکه پذیرفت از دے خراج طرح دادش آن صاحب تخت و تاج

سپه را به سمت تراین کشید

دوم دوز در مالکوت رسید

مصافی: فتح السلاطین ۵۵۲-۵۵۳.

24 (a). HARIHARA I AND THE VILLAGE ADMINISTRATION.

సీ॥ శాకాబ్జకాలమునరవితో వేయును
 నిన్నుట యేబదియెన్నిదైన *
 యీశ్వరాబ్జంబుననెన్నంగ శివరాత్రి
 పుణ్యదినంబునభూస్థలమున
 నేయేస్థలంబుననెవ్వ రెక్కడనున్న
 నాద్విజావళికెల్లనాస్థలమున
 కరణీక స్వాస్త్యముల్ గరుణించి యీడగు
 నని చిక్కవడయలురహషా మెనంగ

దెలుప హరిహరరాయలురథీరమతిని
 నిష్ఠ శ్రీవిరూపాక్ష సారస్విధ్యమునను
 ఘనతతో దనకీర్తిబ్రఖ్యాతిగాంగ
 దాన మిచ్చెను నాచంద్రతారకముగ ॥

*From the Ancient Records of Caudēśvarinandavaram,
 Mac. Mss. 15-3-18.*

24 (b).

హరిహరరాయల వారు విజయనగరమందు రాజ్యం చేయుచుండ
 గాను చిక్కవైడయలు అనే ఆయన యీదేశంలో బ్రాహ్మణులకు కరణీకం
 యిప్పించినారు. యీ గ్రామం పొలంలో పినాకిని నదిలో పడమట తాలూకు
 బొందిలిదిన్నె పొలం నదిలో తలయేర్పర్చి, అక్కడనుంచి సుగమంచిపొలం
 ఆదిగా న్యాలకాలువ వచ్చెలాగు తవ్వించినందు యీ గ్రామంలో సీరారంభం
 వరిమడి చెక్కుతోటలు మొదలయ్యివి అపుతూవుండునని జనులు ప్రశిద్ధిగా
 వాడుతూ వున్నారు.

Kaifiyat of Tāllaproddutūru—L.R. 35, pp. 122-123.

* The text has యేనుయైన which is wrong. The date corresponds to Jan. 31
 1337 A.D.

చాకరాజువేముల అగ్రహారం చిక్కపైడయలు సేయించినది శాలి
వాహన శకవర్షంబులు ౧౨౫౫ అగునేటి యీశ్వరనామ సంవత్సర
మాగ-శిర శుద్ధమందు కపిలవస్తి పుణ్యకాలమందు* విజయనగరానను విరూ
పాక్షుని దేవశంలూను హరిహరరాయలకు మనివిచేసి నందవరం మహాజనా
లకు అగ్రహారం చేసెను.

*From the Ancient Records of Caudēśvarinandavaram,
Mac. Mss. 15-3-18.*

స్వస్తి శ్రీ జయభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౨౫౯ అగు
నేటి యీశ్వర సంవత్సర మాఖ బ ౩౦ లు శ్రీ మన్నహా మండలేశ్వర
బుక్కరాయ సింహాసనోత్తంభ అరిరాయగండ అరిరాయమడన శ్రీమద్రా
జాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ హరిహరదేవ మహారాయలవా
రున్న సర్వప్రధానియైన రాజశ్రీ చిక్కవడయలవారున్నా శ్రీ పంపావిరూ
పాక్షేశ్వరుని సన్నిధానమందు యీ పుణ్యదివసమందు భూనురులకు కరిణీక
కాణయాచులు అప్పణ మన్నించి దాన పత్రికలు వ్రాయించి యిచ్చిరి. కొన్ని
గ్రామములలో రెడ్డిరికములు పాలించిరి.

*An extract from the gift-deed given by Harihara to
Vundavēlu Śivā Redḍi of Bōgalakatta, a hamlet of Malamidi-
Kambhāladinne in the Cuddapah District—L.R. 37, p. 291.*

స్వస్తి శ్రీ విజయభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౨౬౨
అగునేటి విక్రమ సంవత్సర జ్యేష్ఠ శ్మ ౧౦లు శ్రీ మన్నహా మండలేశ్వర బుక్క
రాయ సింహాసనోత్తంభ అరిరాయగండ అరిరాయమడన శ్రీమద్రాజాధి
రాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప హరిహరదేవరాయలవారు నడిగడ్డ

* The Saka date is wrong; it ought to be 1258; కపిల is probably a mistake for
స్కంధ.

నీమ వుండవ్రాలు శివారెడ్డికి పాలింపబడిన కాలునిరూపం : గుంతసీమలో యాడకి తూర్పు మైలేదేవర పడమర గూబగుండ్లం అంచున కోడు నరికి వకపల్లె కట్టమంటే కాలు పాలింపమని విన్నపముచేసుకున్నారు ; గనుక ఆ ప్రకారం కాలు మన్నించిన వివరం :

నీకు కావలెన్నంత పొలము కొండమీదను కొండదిగువను కోడునరికించి దున్ని యేర్పరచిన చేలకు ౧౧ కి ౧౦౪౦ ఘట్టి అడ్డగలెఖను తెగుబడి పొలానకు కాలు ఆరున్నొక సంవత్సరము నడిపిస్తున్నారము. కాలు వెల్లిన తర్వాత చేను ౧౧ కి ౧౦౪ కి రూకలు లెఖను విత్తులు వినరిన పొలానకు కాలు నడిపిస్తున్నాము. యిందుకు పొలము కొలిపించి చతుస్సీమకు లోనైన పొలానకు మేరలు నిర్ణయించేసి ఆ గ్రామానకు మీకు రెడ్డితనం మన్నించి నారము. గుడికట్టు వ్రాసి మాసముఖాన వినిపించే నిమిత్తము మీరు కట్టిన పల్లెకు లెఖ వ్రాసేటందుకున్నా కరిణీక కాణయాచికి మాముడూరు పెద్దన్న అనే బ్రాహ్మడికి శల్వయిచ్చి అంపిస్తున్నారము. అతడు మారుపొలం సాగించి గుడికట్టు వ్రాసుకొని మాసముఖానకు వస్తే మీకున్నా కరణాలకున్నా మా న్యాయలు శల్వయిచ్చి తతిమ్మా జాతుల ఆయగాండ్లకు స్థావరమాన్యాలు నిష్కర్షచేసి ఆయములు నిర్ణయించేసి అంపిస్తున్నారము. మా కాలునమ్మి మీరు రైతులను కుదిచి సాగుబడి చేయించుకొని నుఖాన బ్రతికేది.

Ibid, p. 293.

24 (f).

హరిహరదేవరాయలవారి అప్పణ మర్యాదను నడిగడ్డనీమ వుండవ్రాలు శివారెడ్డిగారు కట్టించినది: మైలేదేవరకు పడమర పూర్వమందు ఖలమైపున్న పోలినేనివల్లె పాటికి వురుము పోయించి పల్లెకట్టిన తర్వాత దైవీకముచేత వక సంవత్సరములో ఆవల్లె ఖలమై పోయినందున, పునహా ప్రభువులవారి ఆజ్ఞచొప్పున శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౨౬౨ అగు నేటి విక్రమసంవత్సర వైశాఖ శుక్ల[౧౦]స్థిరవారం యాడకి తూర్పు మైలేదేవరకు పడమర గూబగుండ్లం దక్షిణం నీళ్లులేని నిట్టూరను శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౨౬౩ అగు

నేటి విషు సంవత్సర మాఖ శ్మ ౫ లు రోజున యీగ్రామానకు పుత్తరభాగ
మందు గుణావర్ధనము చేయించి తనచేతి ధనము వెచ్చము జేసి రెండు తూము
లు గల చెర్వుకట్టించినాడు. యిందుకు శాసనము వుండవ్రాలు శివారెడ్డి
వేయించిన చెర్వు తూర్పుతట్టు తూమున నాగరభాషతో శాసనము.

వా
మ
పా
లక

Ibid, p. 295.

24 (g).

శాలివాహన శకం ౧౨౬౫ అగునేటి స్వభాను సంవత్సర మార్గశిర
శ్మ ౧౦ లు రెడ్డికరణం ఆయగాండ్లకు ప్రభువువారు మాన్యాలు యేర్పరచిన
వివరం.

* * * *

గుత్తికి తూర్పు సిద్ధవటముకు దక్షిణం వెనుగొండ పడమట మద్దికర
పుత్తరానకు, ద్రోణాచలం మేరచేసి నాలుగు అయిదు పల్లెలుగలది గ్రామకరి
ణీక మనిన్ని, అటువంటి గ్రామకరిణీకములుగల ౨౦-౩౦ పూల్లకు స్థళకరణం
వకరనిన్ని, అందుకునాడు గౌడులను నాడుతలారులను నిర్ణయంచేసి పైకొ
క్క సీమకు యీ లాగున్న స్థావరాలు కల్పించి దాన పత్రములు వ్రాయించి
యిచ్చిరి.

Ibid, pp. 297-298.

24 (h).

స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౨౭౫ అగు
నేటి [విజయ * ?] సంవత్సర మాఖ బ ౩౦ లు యీ మహాశివరాత్రి పుణ్య
కాలమందు శ్రీమద్రాజాధిరాజ పరమేశ్వర వీరప్రతాప హరిహరరాయలు
గారు విద్యానగరమునకు ప్రతినామముగల శ్రీవిజయనగరమందు వజ్రసింహా
సనారూఢులై పృథ్వీసామ్రాజ్యం చేయుచుండే కాలమందు చిక్కవడయలు
యేలినవారితో మనివిచేసినది: యీ మహాశివరాత్రి పుణ్యపర్వణి యందు
నకల గ్రామాలలో మీయేలుబడి పున్నంతలో కంసాల కరిణీక యలమవాండ్లు
మొదలయినవారు మీరాసి అనుభవిస్తూ వున్నారు. అవి పరిహరించి యేయే

గ్రామాలపున్న బ్రాహ్మణులకు ఆ గ్రామం అష్టభోగ తేజస్వామ్యము మిరాసి శ్రీవిరూపాక్షేశ్వర స్వామికి ప్రీతిగా బ్రాహ్మణులకు యి స్త్రీమి అని స్వామిసాన్నిధ్య మందు త్రికరణ త్రివాచక పూర్వకముగా తుంగభద్రనద్యోదకం అక్షతలు ధారా గ్రహీతముగా విడిపించిరి. ఆవేశకు గుత్తిచావడికి చెల్లె రేనాడు అవుకు సీమలో వేములపాడు స్థలకరిణీకం అగసాల లింగోజు అనుభవించుతూ వుండగా పరిహరించి అధ్యక్షం గణపయకొమాళ్లు పెదపోలమరాజుకు [యావిజయ *] సంవత్సర వైశాఖ శు ౧౫ చంద్రగ్రహణకాలమందు వేములపాటి గ్రామకరిణీకం సుఖాన అనుభవించుకొనేది అని సెలవు దయచేసిరి.

L.R. 56, pp. 139 ff.

25. BUKKA I.

శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౨౨౩ అగునేటి ఖర సంవత్సరం మొదలుకొని శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౩౦౧ కాశ్యుక్తి సంవత్సరం వరకు విజయ బుక్కరాయలవారు విజయనగరం యేలిన యేండ్లు యిరువై యెనిమిది.

Kaifiyat of Malamādi-Kambhāladinne, Cuddapah Dt.,

L. R. 37, p. 298.

✓26. BUKKA I AND MĀDHAVA VIDYĀRĀNYA

పురుషార్థసుధానిధి:

Beginning :

సత్యైకత్వవివేకవాన్ ద్విగుణధీస్యర్థీ చతుर्वేదితా
పञ్చస్కన్ధకృతిష్ఠణ్డన్వయదః సత్తాక్లసర్వార్థగః ।
అష్టవ్యక్తికలాధరో నవనిధిః పున్యదశప్రత్యయః
సాతోఽఞ్జాయధురన్ధరో విజయతాఞ్జీబుక్తపృథ్వీపతిః ॥
ఇంద్రస్యాక్లిరసో నలస్య సుమతిః శైవ్యస్య మేధాతిథి-
ధోస్యో ధర్మసుతస్య వేన్యనృపతేః స్వౌజా నిమెగౌతమిః ।
ప్రత్యగ్దృష్టిరన్ధ్రతీసహచరో రామస్య పుण्याత్మనో
యక్షసస్య విమోరభృత్ కులగురుమేన్వీ తథా మాధవః ॥

तं सर्वविद्यानिलयं तत्त्वविद्बुक्कभूपतिः ।
सत्कथाकौतुकी हर्षादवोचद्राजशेखरः ॥

श्रुतानि त्वन्मुखादेव शास्त्राणि विविधानि च ।
पुराणोपपुराणानि भारतं च महामते ॥

... ..

तस्य तद्वचनं श्रुत्वा युक्तार्थं बुक्कभूपतेः ।
प्रशस्य तं मुदा युक्तो माधवः प्रत्यभाषत ॥

शृणु त्वं भव्यया बुद्धया वाचं मे पुरुषार्थदाम् ।
अयं हि कृतिनामाद्यः सायणार्यो ममानुजः ॥

पुराणोपपुराणेषु पुरुषार्थोपलिप्सुना ।
उपदिष्टो मया राजन् कथास्ते कथयिष्यति ॥

इति प्रसाद्य राजानं सायणार्यं मुदैक्षत ।
सायणार्योऽग्रजं नत्वा प्राह बुक्कमहीपतिम् ॥

End :

इत्थुक्तं माधवार्येण पुरुषार्थसुधानिधिम् ।
श्रुत्वा श्रीबुक्कभूपालः प्रहर्षं प्रत्यपद्यत ॥

उवाच च महात्मानं माधवं स्वगुरुं तथा ।
त्वत्कथागौरवेणाहं कृतार्थोऽस्मि सतांवर ।
पुरुषार्थप्रदाश्चैव ज्ञातवानस्मि सत्कथाः ॥

त्वमुपेन्द्रमिवेन्द्रस्य भुवि पु.....मनुजम् ।
माधवाचार्य[वर्य]स्य मन्ये माहात्म्यदायकम् ॥

Puruṣārthasudhānidhi.

27. BUKKA I AND CIKKA VODAYALU.

స్వస్తి శ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శక వరుషంబులు ౧౨౯౪ అగు
నేటి పరీధావి సంవత్సర శ్రావణ శుద్ధ ౧౫ సోమవారం స్వస్తి శ్రీమన్నహ
మండలేశ్వర ఆదిరాయవిభావిభాశిత ప్రభురాయరగండ మూరురాయరగండ
పూర్వపశ్చిమపుత్తరదక్షిణ చతుస్సముద్రాధీశ్వరు డైన వీరబుక్కరాయ
వడయలవారి సర్వప్రధాని యైన చిక్కవడయలు బుక్కరాయనికిన్ని తన
కున్న రాజ్యాభివృద్ధి కల్గునట్లుగాను ఆయురారోగ్య అయిశ్వర్యాభివృద్ధి
కల్గునట్లుగాను ధనకనకవస్తువాహన సమృద్ధి అపునట్లుగాను యేరువ దేశములో
అను పాపవిनाశ దేవరకు అంగరంగ భోగాలకున్న అష్టభోగస్వామ్యముగాను
చెంగలవీడు ధారాపూర్వకము చేసి ఆచంద్రాకాస్థాయిగాను యిచ్చెను. *

An inscription in the temple of Pāpavināśēśvara in the village of Akkapalle, L.R. 13, p. 312.

28. BUKKA I AND THE MUSSALMANS.

పూర్వం శాలివాహనశకం ౧౨౯౬ విజయనగర మందు బుక్క
రాయలవారు రాజ్యపరిపాలన చేస్తూవుండగా పుత్తరానకు యవనులమీద
యుద్ధానకు పోయ్యేటప్పుడు భారీజమీయతు కూచేసమయాన పుత్తర
ప్రాంత్యాల పినాకినీ నదివద్ద కుమ్మెత్తలో మెసా తిమ్మానాయడు రాయలవారి
ఆజ్ఞానుసారంగా తాను కొంత జమీయ్యతుతో విజయనగరానకు రాయలవారి
సముఖానకు పోయి వారితోకూడా పుత్తరభాగానకు ఢిల్లీవారిమీద యుద్ధా
నకు పోయ్యేటప్పుడు యీ తిమ్మానాయడు పోయి ఆలడాయాల లోగాను
రాయలవారి సమక్షమం యుద్ధములో యెదురు జఖమాలు అయ్యి శానా
మందిని హతంచేసి ఢిల్లీవారి సరదాలను తలకాయలు కోసి తెచ్చి రాయల
వారి సన్నిధియందు కోసిస్తుంచగా వారు ఆ శిరస్సులు ఝండాలకు కట్టించి
మెసా కుమారతిమ్మానాయనికి బహుమానం నిలుపుదోపు ఖాసాగురం కత్తి

* A copy of the same inscription is also found in the village of Mahānandipalle.

పుభయచామరాలు యిచ్చి అపుడు తురకలను జయించి జయభేరి వేయించి విజయనగరానికి సకలపరివారం కొలుస్తూవుండగా వచ్చి చేరిన తదనంతరం సింహాసనాసీనుడై కూర్చుండి మెసా కుమారతిమ్మానాయణ్ణి పిలిచి నీవు మాకార్యమందు సమక్షమం అనవాయశౌర్యం చేస్తివి. నీకు యేమి కావలె నని అడుగగా అపుడు తిమ్మానాయడు కుమ్మెత్తగ్రామం సర్వాగ్రహారముగా జాగీరు దయచేయించవలె నని మనివిచేసుకోగా రాయలవారు సంతోకరణ పూర్వకముగా జాహగీరు దయచేసి యిచ్చిరి. గనుక అప్పగా తీసుకుని గ్రామా నకువచ్చి కొన్ని సంవత్సరములు అనుభవించుకుంటూవుండిరి.

Kaifiyat of the Naḍimidodḍipālem Pālaiyagārs, L.R. 39, pp. 1-2.

29. HARIHARA II.

శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౩౦౨ సిద్ధార్థిసంవత్సర దారభ్యం శా॥ శకం ౧౩౨౪ చిత్రాభానుసంవత్సరం వరకు రెండో హరిహరరాయల వారు విజయనగరం యేలిన యేండ్లు ౨౨; గనుక పుత్తరాది సైన్యం మీద యుద్ధంచేసి నప్పుడు తొమ్మడంబరములు సంభవించినందున గ్రామం ఖల మాయను. అంతట పౌరోహితుడైన కొండుభట్లు దక్షిణాదికి విదేశగతుడై పాయను. కరణం పెద్దన్న దైవీకమై పాయను. నడిగడ్డ సీమ వుండవేలు శివా రెడ్డి చుట్టుపట్టా గ్రామాదులలో నూవెట్టకొనివుండెను. కరణం పెద్దన్న కొడుకు తిమ్మరాజు విజయనగరం చేరెను. ఆయగాండ్లు కొందరు పలాయన మైరి. మిగిలిన ఆయగాండ్లు చుట్టుపట్టు గ్రామాదులలో కాలక్షేపం చేసు కుంటూవుండిరి. తొమ్మడంబరములు పాడైనయేండ్లు ౨౧. *

The Kaifiyat of Malamīdi-Kambhāladinne, Cuddapah Dt. L.R. 37, pp. 298-9.

30. VIṬṬHALĀMBĀ, THE QUEEN OF HARIHARA II.

SUMMARY.

శ్రీశైలము దేవాలయం నుంచి పాతాళగంగకు పోయ్యే దోవలో వుండే నాగరం తెనుగు గీర్వాణం శిథిలమైన శాసనం. శకం ౧౩౧౫ శ్రీముఖ సం॥

* This famine is also alluded to by Ferishta. (See Briggs *Ferishta* II, p. 349.)

కడంబకుల సంభూతుడైన బసవరాజు కొమారుడైన కామదేవునికిన్ని
యాయన ధర్మపత్ని అయిన పద్మభాదేవి యందు కలిగిన విశఖాంబ అనే
ఆ యమ్మను హరిహర రాయల్కు యిచ్చి వివాహము చేసినారు. యీ విశ
ఖాంబ శ్రీశైల పాతాళగంగ మాగాణ సోపానములు కట్టించినది.

Kaifiyat of Kandanaṭṭu, L.R. 18, p. 404.

31. HARIHARA II AND THE VELAMAS.

RĒCERLA ANAPŌTĀ NĀYADU.

సీ. అశ్వరేవంత నీ శ వశ్వంబునెక్కిన
దండిరాజుల గుండె శ తల్లడిల్లు
ధరణిసాభాగ్య నీ శ తరవారి ఘాతకుఁ
గర్జాటసేనలు శ గళవళించు
సంగ్రామపార్థ నీ శ చాప టాంకృతులకుఁ
దెలుఁగు రాజ్యంబెల్ల శ దిగులు కొనును
బ్రథననిశ్చంక నీ శ బల్లెంపు డాకకు
నుల్కుల్కి పడుచుండు శ నొడ్డరాజు

తే. నీవు తఱిమినచోటను శ నిల్వలేక
సారిది సురథాను రాజులు శ సొంపు దప్పి
యోటమందిరి సింధూరి శ కోట బయట
సన్నతఖ్యాత రాయ రా శ వన్నపోత.

Velugōṭivāri Vamśāvali, v. 72.

32. RĀMACANDRA AND HIS ANCESTORS.

సీ. కుంట్లూరి యిమ్మడిఁ శ గూల్చిన యెఱదాచ
భూతలాధిపుఁడు మీ శ తాతతాత
అని లోన మచ్చ గ శ న్నయను ద్రుంచిన సింగ
ధారుణీశ్వరుఁడు మీ శ తాతతండ్రి

తొడరి భండారు ము ౩ మ్మడి వధియించు మా
 ధవభూమిభర్త మీ ౩ తండ్రితండ్రి
 గుండడంద్రాయని ౩ ఖండించి సన్నుతి
 గాంచు వేదగిరి ని ౩ స్తన్నతండ్రి

తే. కడిమిమై నీవు తగబండి ౩ కనుమ యొద్దఁ
 బరగఁ బేర్జి నురథాను ౩ పరిణమింపఁ
 గదనమున నార! గలిచితి ౩ కన్నడిల
 రమ్యదేవేంద్ర వేదయ ౩ రామచంద్ర.

Velugōṭivāri Vamśāvali, v. 100.

33. PĀNUGALLU INSCRIPTION.

నమన్తపతిమण्डलीमुकुटकूटकोटिस्फुर-
 न्मणीकिरणमालिकामहितपादपङ्केरुहः ।
 महीहरिहराह्वयो हरिहरस्वयंभूसमो
 महीशतिलको महान् जयति ध्रुक्भूपात्मजः ॥ ३
 मन्त्रश्रीजितदेवदानवगुरुः प्रख्यातधीवैभवः
 शास्ता दुर्जनसञ्चयस्य महतामानन्दनो नन्दनः ।
 विश्वानन्दितसङ्गुणः समजनि श्रीबैचदण्डाधिपः
 तस्यामात्यवरो वरेण्यभरितश्चातुर्यसीमामिधः ॥ ४
 वीरश्रीवरणोचितं हरिहरक्षोणीपतिस्तत्सुतं
 साम्राज्यप्रतिपालने पटुतरप्रज्ञाबलोदञ्चितम् ।
 धीमानिर्गममन्त्रिवर्यमकरोद्दण्डाधिनाथेश्वरं
 विद्यावीर्यविवेकधैर्यकरुणासत्यक्षमालङ्कृतम् ॥ ५
 तस्यात्मजो ध्रुक्भूमीपालः
 क्षोणीधुरं वहति वीर्यवतां वरिष्ठः ।
 तत्कीर्तिपूरपरिपूरितदिग्विभागा
 राकानिशायितनिशाः सकला विमान्ति ॥ ६
 शाकान्देषु निधीन्दुवह्निशशिभिः सम्मिश्रितेष्वीश्वरे
 वषे मासि नमस्यन्तमनि तथा पक्षे बलक्षे दिने ।

- शम्भोर्भास्करवारभाजि विजिता श्रीपातुगल्लुः पुरी
तेनानेकतुरुष्कवीरविजयग्रावावलीवेलिता ॥ ७
- इम्मडिबुक्कमहीपतितनयोऽनन्तक्षमापतिर्जयतात् ।
स्वरतरशरशतशकलितबलभरमदमुदितविमतभुजदण्डः ॥ ८
- विचित्रितामिम्मडिबुक्कभूपो विचित्रयन्त्रावलितोरणाढ्याम् ।
नवीनपद्माकरनालवापीमकारयन्नूतनकर्मकर्ता ॥ ९

South Indian Research II, pp. 172-3.

34-a. BUKKA II AND TELINGĀṆA.

- लक्ष्मीतुङ्गकुचोत्सङ्गकुङ्कुमाङ्कितवक्षसे ।
नानासुधानिधानाय नारायण नमोऽस्तुते ॥ १
- वृन्दारकौघपरिवन्दितपादपद्मं
मन्दारदामकमनीयभुजान्तरालम् ।
सौन्दर्यकन्दमरविन्ददलायताक्षं
वन्दे मुकुन्दमहमिन्दिरया समेतम् ॥ २
- चपलं कपिलं नयनं कुटिला जटिलाश्च कुन्तला यस्य ।
मणिभिः फणिभिर्भूषा भवतां भद्राय तद्वपुर्भवतात् ॥ ३
- आयुर्वेदार्थ[कस्त्यूर]चामीकरकरण्डकात् (?) ।
जीयात् स वाग्भटच्छायो विद्वद्वैद्यशिखामणिः ॥ ४
- यः श्लेष्मानिलपित्तदोषशमनो रोगापहो मूर्छितः
पञ्चत्वं च गतो दधाति विपुलं राज्यं चिरं जीवितम् ।
बद्धः खे गमनं करोत्यमरतां विद्याधरत्वं नृणां
सोऽयं पातु सुरासुरेन्द्रनमितः श्रीसूतराजप्रभुः ॥ ५
- पयःपयोधेरमलान्तरेऽपि प्रभूतरत्नप्रकरे निशान्ते ।
फणीन्द्रतल्पे विपुले शयानः प्राजीजनत् पद्मभवं मुकुन्दः ॥ ६
- नामीसरोजन्मपरागपुञ्जैर्नानाविधै रञ्जितकञ्चुकश्रीः ।
चतुर्मुखः सर्वजगद्विधातुं नवप्रजा[नामधिपान्]वितेने ॥ ७

१. आनन्दकन्दमिति पाठान्तरम्

२. May it be आयुर्वेदार्थकस्त्यूरिचामीकरकरण्डकम् ।

[नालीकभूमान]ससंभवानां प्रजापतीनां परमात्मभाजाम् ।

अशेषसंपन्नधिरत्रिरासीन्महामणीनामिव पद्मरागः ॥

८

प्रकाशमानां तपसानसूयां प्रकृष्टरूपां स च पर्यणेषीत् ।

तयोस्तनूजः सचराचराणां जीवातुरिन्दुर्जगतां बभूव ॥

९

बुधस्ततोऽभूद्बुधलोकमान्यः पुरुरवास्तस्य कुमार आसीत् ।

यमुर्वशी कान्तमवाप्य यत्नात् न नाकवासं चकमे नताङ्गी ॥

१०

स चक्रवर्ती सकलां शशास वसुन्धरामिन्दुकुलप्रदीपः ।

यशो यदीयं स्मरतां जनानामेकप्रशान्तिं कुरुतेऽतिगौरम् ॥

११

पथःसमुद्रादिव पारिजातः कपर्दिनः स्कन्द इवाम्बुजाक्षात् ।

सरो यथायुर्महनीयकीर्तेर्बुधात्मजाद् भूपतिराविरासीत् ॥

१२

सुकीर्तिरायुः सुरलोकमान्यो नगेन्द्रकल्पं नहुषं नरेन्द्रम् ।

भजीजनयः शतमश्वमेधानकल्पयत्कल्पविदां पुरोगः ॥

१३

समभ्यरुक्षच्छतमन्युपीठं समस्तदेवासुरवन्द्यमानम् ।

स चामराळीपवनावधूतः छत्रच्छटालक्ष्यमुखारविन्दः ॥

१४

तस्यात्मजन्मा शमितारिपक्षश्चन्द्रेन्द्रकन्दर्पसमानकान्तिः ।

ययातिरेकेष्वसनःसमग्रामेकातपत्रां पृथिवीमभुङ्क्त ॥

१५

उवाह कन्यामुशनःप्रसूतिं स राजराजो दनुजेन्द्रपुत्रीम् ।

तयोर्यदुं पूरुमथापरांस्त्रिं पुत्रानुदारानुदपादयत् सः ॥

१६

अष्टौ हरांशानचलान्गजेन्द्रान् वसून्दिगीशानिव माननीया ।

असूत राङ्गी हरिवंशहेतून् यदोः कुमारान् यशसां प्रसूतेः ॥

१७

नयोदया निर्मलयादवास्ते निरङ्कुशा निर्मलकीर्तिभाजः ।

विकासिताशा विविधैर्यशोभिः वितेनिरे विश्वजयं प्रवीराः ॥

१८

अथाष्टधा भिन्नमभिन्नसंपत्कुलं यदोस्तत्कुमुदावदातम् ।

अनन्तसन्तानमनिन्द्यलक्ष्मीरलंकरिण्युर्वसुदेव आसीत् ॥

१९

रूपं बलं यौवनमीश्वरत्वं संपद्यशस्सत्यमुदारभावः ।

शौर्यं प्रतापोऽप्रतिघप्रसादो रसज्ञता श्रीरपि यत्र नित्यम् ॥

२०

स यादवः कंससहोदराया जग्राह पाणिं जनितानुरागः ।

तपोविशेषैस्तनयो बभूव तयोर्जगद्रक्षितुमम्बुजाक्षः ॥

२१

कमप्रवृद्धः कमलायताक्षः स पूतनां सार्जुनकेश्यरिष्ठाम् ।

विमर्दयन्गोपवधूकुचाङ्गो गोवर्धनच्छत्रकरो बभूव ॥

२२

तदन्वये संगमभूमिपालः जातो गुणाः संगममेव सर्वे ।	
अकुर्वतान्येषु रतिं निरस्य तस्यात्मजः स्कन्द इवाष्टमूर्तेः ॥	२३
दिक्षु प्रतीतो जगदीश्वरोऽभूत् बुद्धक्षितीशो भुवनैकवीरः ।	
राजन्ति यस्याङ्घ्रिसरोरुहेण राजद्विरेफाण्यधिरञ्जितानि ॥	२४
यशोविहारो हरितामुपान्ताः द्विषां विहारः सुरराजधानी ।	
महोविहारो निजबाहुदण्डो लक्ष्मीविहारः किल यस्य नेत्रम् ॥	२५
अलमत बुधमित्रं बुद्धराजः सपुत्रं	
हरिहरनरपालं श्रीविशालं कृपालुम् ॥	२६
कल्लोलैः कलशोजलैः सुरगजः कैलासशैलो घनैः	
कन्दर्पः कनकाम्बुजाम्बुभिरिव स्कन्दोऽपि गङ्गाजलैः ।	
मन्त्रीन्द्रैरभिषेचितो हरिहरो राजाष्टदिक्पालतां	
स्तम्भेष्वष्टसु बिम्बितः प्रकटयन्नध्यास्त भद्रासनम् ॥	२७
घनयशोभरिताष्टदिगन्तरः कलितमानवनीतिनिरन्तरः ।	
जयति नित्यमहीनधुरंधरो हरिहरो नरपालपुरन्दरः ॥	२८
कलेः प्रतापेन करेण राज्ञां नयेतरेणैव गुणेन तसाम् ।	
दानाम्बुभिः शीतलयन्धरां यः प्रभाति शीते कलिकान्दिशीकान् ॥	२९
गजान् सुवर्णैः सह पूर्वसिन्धुर्मुक्ताफलेन्दूनपि दक्षिणाब्धिः ।	
तुरङ्गमान् पश्चिमवारिराशिः दिशन्ति रत्नैः सममेव तस्मै ॥	३०
मतङ्गजानां मदनिर्झरेण यत्प्राङ्गणं पङ्क्तिमङ्किताश्वम् ।	
कोटीरसंघट्टनरेणुपुङ्खैः कुर्वन्ति रत्नस्थलमुर्वरेन्द्राः ॥	३१
यस्य प्रतापैकविकेतनानां यक्षेश्वरेन्द्राधिकवैभवानाम् ।	
नीलातपत्रप्रतिबिम्बमेव नृपोत्तमानां मकुटे कलङ्कः ॥	३२
सरित इव समुद्रं चञ्चला वारिवाहं	
श्रुतय इव मुकुन्दं तारकाश्चापि चन्द्रम् ।	
अभिमतमलभन्त प्राणनाथं नरेन्द्रं	
हरिहरनरपालं धन्यराजन्यकन्याः ॥	३३
कुलेन शीलेन गुणेन कान्त्या नयेन दानेन च लक्षणेन ।	
विभाति लक्ष्मीरिव या क्षमेव मेलाम्बिकाभूद्यदभीष्टपात्रम् ॥	३४

- पुलोमजेन्द्रौ रतिपुष्पबाणौ उमामहेशाविव रोहिणीन्दू ।
 विराजितौ यौ विविधेष्टलामैर्मिथो रथाङ्गाविव बद्धभावाँ ॥ ३५
 मनोनुकूलामनुकूलैभावस्तां दक्षिणां दक्षिणलक्षणोऽसौ ।
 विलोकयन् काङ्क्षति वीक्षणीयां कदा ससत्त्वा भवितेति कान्ताम् ॥ ३६
 अथ स्ववक्त्राम्बुजमम्बुजाक्षं स्वप्ने विशन्तं स्वयमीक्षते स्म ।
 प्राबुध्यतान्तःकरणे स्फुरन्तं पश्यन् प्रसन्नाननकान्तिरीशः ॥ ३७
 अनन्तरं मन्थरगामिनी सा चक्रायुधांशं समधत्त गर्भे ।
 प्रकाशते स्नेन्दुकलेव शुद्धा दिशेव पूर्वा दिननाथगर्भा ॥ ३८
 विलग्नसीमाविशदविरेखा तनीयसी तामरसायनाक्षी ।
 आनन्दयन्ती पतिमर्णवानामालोकनीयां श्रियमभ्ययासीत् ॥ ३९
 शची जयन्तं विनता द्विजेन्द्रं संज्ञा मनुं बुद्धिरिव प्रबोधम् ।
 प्रासूत देवी तनयं मुहूर्ते पञ्चग्रहोच्चस्थितिभाजि पुण्ये ॥ ४०
 कालिः पलायिष्ट विलीनमेनः शान्तं रजः शत्रुकुलं प्रमथम् ।
 मही कृतार्था महिमोदिता श्रीः तदा द्विजेन्द्राः परमभ्यनन्दन् ॥ ४१
 बुद्धेर्निधानं बुधभागधेयं भोगैकधाम स्फुरितप्रकाशम् ।
 नास्मानरेन्द्रः किल बुक्कराजं कुमारवर्यं कुरुते स्म धीमान् ॥ ४२
 वत्सो वृषत्वं कलभः करित्वं किशोरसिंहः किल केसरित्वम् ।
 बालेन्दुलक्ष्मीं कलयन्स्तदायं पुष्पाति पूर्तिं पुरुहूतकीर्तिः ॥ ४३
 निधाय भूमेर्धुरमत्र पुत्रे निधीश्वरे श्रीमति बुक्कराजे ।
 दानैकशीलो मृगयाविहारी मृगेक्षणानां स मुदं विधत्ते ॥ ४४
 शंभोश्चर्म नवाम्बरं रचयितुं चन्द्रैणसंप्रीतये
 रक्षायै तु गवां द्विषां ध्वजपटालङ्कारभङ्गाय वा ।
 व्याघ्रं शीघ्रमयं निहन्ति विपिने सिंहानसहोदयान्
 सोद्वेगान् करिणां करोति ललनावक्षोजमस्तश्रियाम् ॥ ४५
 स यौवराज्यश्रियमश्नुवानः समश्रियां सन्निधिरत्र काले ।
 विमर्ति पित्रा सममेव पृथ्वीं भुजेन बुक्कक्षितिपः समस्ताम् ॥ ४६
 शशुभ्रमासा भरतान्वितेन सलक्ष्मणासक्तहरीश्वरेण ।
 खरारिणा दूषणभीषणेन येनोर्वरा रामवती समिन्धे ॥ ४७
 प्रणामभाजां मकुटेषु राज्ञां परिस्फुरन्त्यङ्गिन्स्त्रा यदीयाः ।
 वशःप्ररोहा इव लब्धवर्णा मुक्तास्रजो वा मुदमावहन्त्यः ॥ ४८

अथ विजेतुमभङ्गुरविक्रमो हरिहरेश्वरसूनुदार्धीः ।	
अगमदन्ध्रपतिं स्रयमन्धरं यवनसङ्घतरङ्गितसंपदम् ॥	४९
रथतुरङ्गमतङ्गजपत्तिभिः प्रचलयन्नचलामचलामपि ।	
बहलरेणुपरंपरया दिशः कबलयन् गलयन् विमतश्रियम् ॥	५०
समचलन्नृपनन्दनसैनिकाः तत इतः परिवेष्टितवाहनाः ।	
नगवनान्तरितान्ध्रमृगीदृशामिव पदानि ततानि दिदृक्षवः ॥	५१
ध्वजपटैः करवालविधूननैः पटदशङ्करवैरवृणोद्भृशम् ।	
विविधहेषितवृंहितसंहितं बलमरन्ध्रमथान्ध्रपतेः पुरम् ॥	५२
ततस्तुरुकाः समुद्रप्रपौरुषाः समध्यरुक्षन् सहसा तुरङ्गमान् ।	
समन्ततो हन्तुमभङ्गकार्मुकाः प्रचालयन्तः परवाहिनीमुखम् ॥	५३
ततो मिथः खड्गशराहताहतं समुद्धतं युद्धमवर्धत क्रमात् ।	
नभश्चरीतुङ्गपयोधरोत्तुकप्रवीरकर्मादिकनर्मभाषितम् ॥	५४
कृपाणखण्डैः पतितैः समन्तात् कीर्णा यदायोधनभूर्विभाति ।	
वीरश्रियः सान्द्रतयेव क्लृप्ता शय्येव नीलोत्पलपत्रचित्रा ॥	५५
उत्क्षिप्यमाणा समरे तुरुका दन्तावळैर्मन्दरकूटकल्पैः ।	
आकाशगङ्गाप्रतिमा तुरुष्कैरूर्ध्वमायोधनमाचरन्ति ॥	५६
उत्कृत्तमूर्ध्नो यवनस्य कण्ठाद्रक्तावली भाति समुत्पतन्ती ।	
खड्गाभिघातोद्गतमात्मवायुं समीक्षमाणेव शिखात्मवहेः ॥	५७
समुत्पतद्भिः पतितैः शिरोभिः द्विषां जयश्री[मणिकन्दुकामैः] ^१ ॥	५८
अक्षे पीडनमुद्भ्रमो मधुकरे मुक्तावळौ शृङ्खला	
भङ्गः सिन्धुषु शत्रुधासि चलनं कार्यं कलावद्विधौ ।	
शृङ्गारार्णववीररोहणगिरेः श्रीबुक्कपृथ्वीपतेः	
कन्दर्पेश्वरनन्दनौ भुवि विना कस्ते गुणैः स्पर्धते ॥	५९
प्रत्यग्रैस्तव वीक्षणैर्मृगदृशां प्रत्यर्थिनामप्यहो	
विस्त्रस्तानि नितम्बविम्बकरयोर्वस्त्राणि शस्त्राणि च ।	
उद्युक्तं त्वयि जेतुमुत्तरनृपान् श्रीबुक्कराज क्षितौ	
विन्ध्यस्तम्भयितारमन्ध्रपतयो नन्दन्त्यमन्दं द्रुताः ॥	६०

१. Here some words are missing.

- वर्त्मेषां कलयन् पलाशविटपैर्मग्नैर्नदीः शोषयन्
 धूळीभिर्वसतिं दिशन् सुरगिरौ वायुः (?) सखा केवलम् ।
 इयामा तेऽसिसुता स्वयं रिपुवरस्यालिङ्ग्य कण्ठस्थली-
 मुद्यत्कान्तितरङ्गिताकुलतनू रक्तान्तरङ्गा द्रुतम् ॥ ६१
- धृन्वैनं निजगर्भविम्बिततनुं धाव्यङ्कमारोपये-
 देशा बुक्कमहीपते हरिहरश्मापाग्धिशीतद्युते ॥ ६२
- तव प्रतापानलधूमवल्ली सुराङ्गनानामहिताङ्गनानाम् ।
 आनन्दबाष्पैरपि चान्यवाष्पैः कस्या स्रवन्तीं जयतेक्षणानि (?) ॥ ६३
- अम्भोजेषु करीन्द्रगण्डफलकेष्वारामपुष्पेषु च
 त्वद्वाजीमुखगर्वदत्तखुरजैः पूर्णेषु रेणूत्करैः ।
 वक्त्राब्जेष्विव सुभ्रुवां प्रियतमा राष्ट्रे रिपुश्माभृतां
 श्रीमद्बुक्कनरेन्द्र सज्जननिधे नन्दन्ति नेन्दिन्दिराः ॥ ६४
- कूर्पासत्यथ कुण्डलीन्द्रसुदृशां हारत्यजस्रं दिशां
 आलेपत्यवनेरमर्त्यनगरीवामभ्रुवां क्षौमति ।
 कर्पूरत्यजसुभ्रुवो मुकुरति श्रीदेवतायाश्चिरं
 कीर्तिर्बुक्कमहीपते गुणनिधे लोकप्रशस्ता तव ॥ ६५
- इति प्रगल्भैर्मधुरैर्वचोभिः संस्तूयमानः कविपुङ्गवैः सैः ।
 प्रसन्नवक्त्रः परमार्थमीयात् सद्वंशबुक्कश्च नृपो बुधोक्तैः ॥ ६६
- धर्मात् किमर्थोवशरैः कटाक्षैः विलोकयन्तीव विभाति वीरान् ।
 द्विषां समुन्मील्य समुत्क्षिपन्तो गजाः शिरांस्येकजटानि युद्धे ॥ ६७
- ललाटवर्णानिव लेखयन्तः सुराङ्गनालेख्यपटे विभाति ।
 समुच्छ्रितं तत्समये समिन्धे नीलातपत्रं निलयो जनानाम् ॥ ६८
- हंसा इवोद्दीक्ष्य पयोधरं तत् प्रायः पलायन्त परे तुरुष्काः ।
 यस्य प्रतापानलमेधमानं विद्वेषिकान्ता हृदये वहन्ति ॥ ६९
- बाष्पप्रवाहाभ्रयनेषु सत्यं वह्नेर्वनोत्पात्तिरिति प्रसिद्धिः ॥ ७०

बलं रुष्टे यस्मिन् रणरणकविद्राणचरणं
परिक्षीणक्षीणं प्रशिथिलशिरस्त्राणकरणम् ।
गतप्राणघ्राणं क्षणमपहतधुण्णशरणं
सुरत्राणघ्राणं तृणमधिगतं नान्यशरणम् ॥

७१

पतच्छत्रं पत्तिक्षतिचकितमित्रं द्रुतमह-
त्कलत्रं विव्रस्तं द्रुदितनिजपत्रं रणमुखे ।
प्ररुष्टे यस्मिन्स्मितमुखरुचौ विस्मयपदं
विनिष्कं तौरुष्कं बहलमधनुष्कं बलमभूत् ॥

७२

यशो बदीयं यवनीमुखान्जे हिमायते वज्रति शत्रुशैले ।
जन्तुसौधेषु सुधायते तत् सोमायते सर्वनिशाङ्गनासु ॥

७३

श्रीबुक्कभूषणक्षितिपालयोधैर्भग्ने बले भानुषराक्षसानाम् ।
अन्धेश्वरोऽप्यस्य पदारविन्दमापद्धनं मूर्ध्नि मुदैव धत्ते ॥

७४

अथान्धभूपालमुखानशेषान् चतुर्दिगीशानजयञ्च भूपान् ।
ततश्च तैस्तैः सममर्थजातैः रत्नैः समेतः पितरावनंसीत् ॥

७५

आस्ते च धर्मासनमाप्तवर्गैरमात्यराजन्यबुधैः सहैषः ।
अथास्तुवन् बुक्कनृपं कवीन्द्राः प्रभुं रघुं पूरुमिवावतीर्णम् ॥

७६

समस्तभूपालकिरीटकोटिप्रभूतरत्नद्युतिरञ्जिताङ्घ्रिम् ।

७७

...

राजेन्द्र त्वयि यौवराज्यमयति श्रीबुक्कपृथ्वीपते
रागो बालदिवाकरे निपतनं तोये प्रसूने रजः ।

७८

...

धर्मात् किमर्थोऽर्थत एव धर्मः ताभ्यामथान्यौ किमथान्यतस्तौ ।
इति प्रसङ्गे वरमत्र धर्मः शरीरमित्याह स धर्ममूलम् ॥

७९

स्थिरे शरीरे पुरुषार्थलाभः स्थैर्यस्य चारोग्यमतीव मूलम् ।
आरोग्यदानात् सकलार्थदानं तद्वज्रकं शास्त्रमतीव शस्तम् ॥

८०

ततोभ्यधाद्वत्सकुलावतंसं श्रीवल्लभार्यात्मजमात्तविद्यम् ।
विचक्षणं लक्ष्मणपण्डितार्यं विचारयायुश्श्रुतिसारमर्थम् ॥

८१

ततोऽवदत्सप्रणयं नृपालं त्वामेव विद्यानिधिमाहुरार्याः ।	
त्वत्सेवया मय्यपि किञ्चिदस्ति समस्तविद्यास्मरणं प्रसीद ॥	८२
ततोऽवदत्तं कृतिनं स शास्त्रं सर्वोपकारक्षममेव तन्त्रम् ।	
कुरुष्व शास्त्राणि समञ्चितानि सङ्गृह्य बुद्धयायुर्वाप्तिमूलम् ॥	८३
सं देवरात्रिचरसिद्धमर्त्यक्रियाश्रितं वैद्यमनोऽभिरामम् ।	
धर्मार्थशास्त्रानुगतं महात्मा व्यघ्राद्भिषग्वल्लभनाम तन्त्रम् ॥	८४

*Vaidyarājavalabham; Cat. Sanskrit Mss. Mysore Oriental
Mss. Library, Nos. 148, 1283, 3832.*

34-b. VIJAYA BHŪPATI AND HIS DESCENDANTS.

समुन्मूलितसर्वाङ्गकृतार्था भारतो यतः ।	
तं भारतीर्तार्थगुरुं लोकैकगुरुमाश्रये ॥	१
अस्ति स्वस्तिनिवासो वा वासुदेवनिवासभूः ।	
क्षीरनिधिः पद्मसुधासुधाकरसुधाकरः ॥	२
ततः समुदभूद् भूरियशसः शशलाञ्छनः ।	
योऽसौ श्रुतिशिरोरत्न शिरोरत्नितविग्रहः ॥	३
तस्मादजनि भूजानिकुलं कलिमलापहम् ।	
यादवं यदुजन्मापि जन्मालब्ध परः पुमान् ॥	४
तत्राभूत्सङ्गमः सम्राट् सम्राडशिकसम्भवः ।	
हरिरण्यवतारणामेको(के) नान्येन सङ्गमः ॥	५
ततोऽभूवन्पञ्च भूपा भूतवज्रगतः कृते ।	
हर्षपक्ष्मापकंपेशुक्रमुहपमारपाः* ॥	६
तेष्वन्यकृतादिक्पाला.....वैक्तिकः ।	
वेदान्व्याख्यन्माधवार्यः सायणार्यवपुर्धरः ॥	७
वेदान्व्याख्यन्माधवार्यः सायणार्यवपुर्धरः ।	
तस्मात्सदुदयं प्रापदुदयाद्रेस्त्वांशुमान् ॥	८

१. अद्यैव रात्रौ चिरसिद्धमन्त्र इति पाठान्तरम् ।

* हर्षपक्ष्मापकंपेशुक्रमुहपमारपाः ।

करपूरितसर्वाशः श्रीमान्हरिहरेश्वरः ।	
यः शश्वदाक्रमीदब्धिभुवं नानानृपाश्रयाम् ॥	९
व्यधादपि पुराणानि महादानानि षोडश ।	
तस्मादभूद्भूरिधामा युवा बुक्रमहीपतिः ॥	१०
यः प्राचीदोक्रमीदुद्य(बुध्य)नधः (ध) सर्वा दिशो वशी ।	
समुत्खातनिखातारिमण्डलं स्तम्भमण्डिते ॥	११
मण्डपे तुलया येन स्वे (से) नात्माभार्यमाब्धि (धि) ना (ता) ।	
तृण्य(तिष्णा)म्बा नाम तस्याभूद्राज्ञी गुणगरीयसी ॥	१२
देवपत्न्यो भजन्याशाः(न्तीशान्) शयाद्भार्याङ्गया भृशम् ।	
तस्मादस्यां समुदभूद् भूपतिः श्रीभुवोः पतिः ॥	१३
कर्मब्रह्माध्वनीनेन कविर्येन कृती कृतः ।	
किन्ना (ञ्चा) वञ्चितधर्मेण येन श्रीभूसमे प्रिये ॥	१४
पञ्चामल्लाम्बिके (का) देव्यौ दीव्यतो दिव्यलीलया ।	
अलब्धासौ चि (सु) क्रिययोः पुमर्थास्तनयास्तयोः ॥	१५
हर्यपेशसमुद्रेश बुक्कभूपरघूत्तमान् ।	
शस्त्रशास्त्रैकविदुषा जितबाह्यान्तरद्विषा ॥	१६
अभ्यासस्वाक्षरक्षीण (:?) के न (नु?) तेन समा नृपाः ।	
नित्ययज्ञायिततुलापुरुषा हि महाक्रतौ (तोः) ॥	१७
अपूर्णपञ्चयज्ञानां नृपाणां कस्य का तुला ।	
कर्ता हेमादिदानानां श्रोता श्रुत्यादिसद्विराम् ॥	१८
आहर्ताऽसौ पुमर्थानामादर्ता सत्क्रियानुषां ।	
स कदाचिद्भूपतीन्द्रः (न्दुः) पालयन्धर्मतः प्रजाः ॥	१९
सम्प्रार्थितो द्विजैः श्रौतं विशदीकर्तुमूद्यतः ।	
विचार्य विदुषां मध्ये चौण्डपार्यमदीदिशत् ॥	२०
व्याचक्षा(क्षा) ध्वरतन्त्रं त्वं समन्त्रार्थमिति स्फुटम् ।	
किं स्तुमश्चौण्डपाचार्यं जातं तत्र महाकुले ॥	२१
वासिष्ठारुन्धतीमुख्या यत्कुले गृहमेधिनः ।	
वासिष्ठो वासिष्ठकुले चौण्डाचार्यः सतां मतः ॥	२२

कामाख्या गृहिणी तस्य भरद्वाजकुलेऽजनि ।

अद्यादिवादो मधु(तो मिथु) ना भूरितां सनुयं (दभूवन्माहिताः) सुताः ॥

चौण्डपार्यादित्यदेवमञ्जव (पा)र्याभिधाः स्त्रि (त्र) यः ।

यानमस्त जनो देवां खिलोकाहितसम्पदा ॥

२७

श्रीन्वेदान्तर्विज्ञानां खान्नीन्पावनत्वतः ।

उत्साही सर्वकृत्येषु प्रभुमन्त्रा (न्त्रय)नुजह्वयः ॥

२५

चौण्डपार्योऽमात्यवर्यः सोऽभूत्भूपतिभूपतेः ।

सद्गुरुपात्तसद्विद्यो विष्णुमहार्थसूक्तिभिः ॥

२६

विद्वत्प्रयोगं सफ(क)लं कतुमाहरतुत्वयम् (कतूनामाकरोम्यहम्) ।

कल्पसूत्रेऽवनेकेषु सर्वकतुसमन्वयात् ॥

२७

आपस्तम्बाचार्यसूत्रं प्रधानं प्रचुरं त (त्वं)तः ।

व्याख्यास्यते च तत्सूत्रं हौत्रौद्गात्र (त्रे) प्रसङ्गतम् (तः) ॥

२८

Prayogaratnamālā :

35-a. ŚRĪRĀṄGAM AFFAIRS UP TO HARIHARA II.

சகாப்தம் ஆயிரத்து இருநூற்று நாற்பத்தொன்பதுக்குமேல் செல்லாநின்ற அகஷய வருஷம் பன்றியாழ்வான் திருமோட்டுக் கலகத்துக்குமேல் சகாப்தம் ஆயிரத்து இருநூற்றுத் தொண்ணூற்று மூன்றில் செல்லாநின்ற பரீதாபி ஸ்ரீ வைகாசி மீ யௌகலகந்தீர்த்து, துலுக்கர் நிர்ஸேஷமாய் அற்றுத் திரும்பவுந் திருப்பதியிலே பெருமாள் நாயக்கிமாருடன் ப்ரதிஷ்டையாய் எழுந்தருளின பின்பு, வடக்கே வித்தியாரண்யனாலே விஜயநகரம் ஆனத்தியந்தி பட்டணம் ப்ரபலமாய் ராஜ ஸம்ஸ்தான முண்டாய் அரியராயர் காலத்திலே இந்த ஸ்ரீரங்க நாராயண ஜீயர் பட்டத்தில் உத்தமர் கோயில் காணியாள் ஸ்ரீரங்கராயர் அஞ்சாவது பட்டத்தில் வந்தவர், வாய்ச்சாலகராய் கோவணவரில் ப்ரதானரான மடத்திலே யிருந்து நிறைவு குறைவு விசாரிக்கிறதும், இவருக்குப் பேறு விவரம். பெருமாள் புறப்பட்டருளி திருவணுக்கன் திருவாசலுக்கு மேற்கே திரும்பின உடனே தீர்த்தமும் பரியட்டமும் ஒரு மாலையும் ஸ்ரீ சடகோபனும் ஸாதித்த பின்பு செங்கோலதிகாரிக்கு சேனை முதலியார் வாசலிலே கந்தாடையாருக்கு நடக்கிறதைத்தள்ளி, தமக்கு முன்னே சாதிக்கும்படி பண்ணியும் நித்தியமாக செங்கோலுக்கு முன்னே சேனை முதலியார் ஸந்திதியிலே ப்ரஸாத ஸ்விகாரம் பண்ணி

வைக்கிறதும் தீர்த்த வினியோகத்திலும் ப்ராஸாத வினியோகத்திலும் செங்கோலுக்கு முன்னே ஸ்ரீரங்க நாராயண ஜீயரென்று அருளப்பாடு ஸாதித்து வினியோகம் ஸாதிக்கிறதும் விட்டிருக்கிறது. கோயில் ஸ்ரீ கார்யங்களிலே ஸேனாபதி துரந்தரான ஸ்ரீரங்க நாராயண ஜீயரென்று ஸ்ரீமுகம் எழுதுகிறது நூதனமாகையாலே அனாதியாய் திருமொழித் திருநாளிலே திருமாலை யபிநயத்திலே 'அரங்கனாக் காட் செய்யாதே' என்கிற ப்ரகரணத்திலே ப்ரதமம் ஸ்ரீஸேனாபதி துரந்தர் கோவணவர் கைங்கர்யத்தை அபிநயிக்கிறதிலே செங்கோல் தரித்து ஸ்ரீ கார்யம் விசாரிக்கிற ப்ரகாரத்தை அனாதியாய் நடந்து வருகிற கந்தாடையாரே அனுகரிக்கிறதேயல்லாமல் நூதனமாய் வந்த ஜீயர் அனுகரிக்கிறதில்லை. கால விசேஷத்திலே ஜீயர் மடத்துக்கு ஸ்ரீரங்கராஜர் திருவாராதன முண்டுபண்ணி ஆதீனம் ஸ்ரீபண்டாரமாகையாலே ஸ்ரீரங்க ராஜர் திருவாராதனத்துக்குத் திருக்கொட்டாரத்திலே அமுதுபடி சேராய் நெய்யமுது திருவிளக்கெண்ணய் பாலமுதுக்குப் பசு அதுக்குத் தவிடு முதலானதுகளும் உண்டாக்கிக்கொண்டு பற்றினார். கோயில் பரிஜனங்களில் சூத்திரக்கொத்துக்கு ஆஸ்ரயணமும் காலவிசேஷத்திலே சாதித்துக்கொண்டு வந்தார். உடையவர் நியமனப்படிக்குக் குலோத் துங்கச் சோழன் முதலியாண்டான் திருவடிகளிலே ஆஸ்ரயித்து ஸ்ரீரங்க தேவதாயத்தைச் சேர்ந்த கோவணவர் வரிசை முதலியாண்டான் காலந் தொடங்கி பன்றியாழ்வான் திருமேட்டுக் கலகபர்யந்தம் ஸ்ரீரங்கஸ்ரீ அஸாதாரணமாய் நூற்றுத்தொண்ணூறு வருஷம் கந்தாடையாருக்கு நடந்தது. காலவிசேஷத்திலே கந்தாடையாருக்கு சமய வட்டிலும் ஜீயருக்கு அரமணைத் தீர்த்தமாக உத்தரக்கிண்ணி தீர்த்தமும் ஸமமாகச் சில நாள் நடந்தது. பின்பு சில நாள் ஈச்வர ஸூ-ம் முதல் விக்ரம ஸூ-ம் வரையில் கந்தாடையாரைத் தள்ளி ஜீயரைச் சேர்த்துக்கொண்டு வேதவ்யாச பட்டர் குமாரர் வேதாசார்ய பட்டர் தூர்க்காதிபதிகளைக் கட்டிக்கொண்டு ஸ்ரீகார்யம் நாலு வருஷம் நிர்வஹித்தார். சிலநாளிக்குப் பின்பு முதல் அண்ணன் பட்டர் ஜீயர் பட்டத்திலே அழகியமணவாள ஜீயரிருக்கச் செய்தே ஸமமாக மூன்று பேருக்கும் நடந்தது. அதற்குப் பின் வடக்கே சீமைகளாண்டு வெகு வருத்தம் ஸம்பவித்து, தப்பிக் கொண்டு இந்த தேசத்திலே வந்து ஸ்ரீரங்க நாராயணர் ஜீயர் பட்டத்தி லிருந்து பட்டரையும் பரிஜனங்களையும் தூர்க்காதிபதிகளையும் கட்டிக் கொண்டு முன் பரிஜனங்களனைவரும் கல்பித்த கட்டளைப்படிக்குக் கதம் உடையவர் நடப்பித்த ஸம்ப்ரதாயாநுகுணமாகக் கொத்து நிர்ணயமும் ஜீயர் ஏகாங்கி இவர்களுக்குக் கைங்கர்ய விவரம் திருமுகப்பட்டயமாகத் தர்மவர்மாவின் திருமதிலே திருவணுக்கன் திருவாசலுக்கு மேற்கே சிலாலிகதம் பண்ணிவைத்தார்கள். சில காலத்துக்குப் பின்பு சின்னையி

பெரியாபி காலத்திலே கரிகால் சோழன் பெரியாபி திருவடிகளிலே
 அபசாரப்பட்டு பெரியாபி ஆதீனம் விட்டு வடக்கே திருமழிசைக்கு
 எழுந்தருளினார். கந்தாடைத் தோழப்பரும் பெருமாள் கோவிலுக்
 கெழுந்தருளினார். சில காலத்துக்குப் பின்பு தேவப்பெருமாள் கந்தா
 டைத் தோழப்பர் ஸ்வப்னத்திலே ஸ்லோக காஷத்தாலே உம்முடைய
 மூன்றாங் குமாரராலே ஸ்ரீரங்க ஸ்தலம் சேரப்போகிறென்று நியமிக்கப்
 பின்பு பெரியாபி திருவடிகளிலே அபசாரப்பட்ட கரிகால் சோழன்
 மாண்டு சோழப்பட்டங் குலைந்து பஞ்சத்திருவடி முத்துகிருஷ்ண ராஜா
 ராஜ்யம் பண்ணுகையில் அழகியமணவாளப் பெருமாள் அவன்
 ஸ்வப்னத்திலே தன் கார்யம் பார்க்கைக்குத் தேவப்பெருமாள்
 ஸந்நிதியிலே போயிருக்கிற தோழப்பர் குமாரர் ஈயானே அழைப்பித்து
 அவர் முதலியாண்டான் அதினத்தைத் ததீனமாகச் சேர்க்கச் சொல்லி
 நியமித்தபடியினாலே அவனும் அவரை அழைப்பித்து அவர் சிஷ்யனாய்
 பூர்வ ப்ரகாரம் எல்லாவற்றையும் அவர் அதீனம் பண்ணினார். அந்த
 ஈயாரும் வாதூல தேசிகராய் அநேக கோபுர ப்ராகார மண்டபங்களை
 ஜீர்ணோத்தாரணம் பண்ணி ஸ்வாமிக்கு நித்தியோத்ஸவம் பக்ஷோத்ஸவங்
 களையும் திருமேனி திருப்பவன உபசாரங்களையும் பயபக்தி யதிகரத்
 துடனே நடத்திக்கொண்டு கார்யம் நிர்வஹித்தார். அவர் குமாரர்
 திருக்கோபுரத்து நயினர் நரஸிம்ஹ ராஜன் துரைத்தனத்தில் வெகு
 காலம் ஸ்ரீகார்யம் நிர்வஹித்தார். அவரிண்டாங் குமாரரான சித்தண்ணர்
 வாதூல தேசிகபத நிர்வாஹகராய் ஸ்ரீரங்கஸ்ரீ துரந்தரராய் பஞ்ச
 திருவடி கேசவ ராஜாவைத் தொட்டு ஸ்வாமிக்கு அனைத்தழகுங்
 கண்டருளப்பண்ணி அநேக கைங்கர்யங்களைப் பண்ணிக்கொண்டிருந்
 தார். அவர் குமாரர் ஸ்ரீரங்கராஜ நாயன் வாதூல தேசிகரென்று பஞ்ச
 திருவடி வீரப்ப ராஜாவாலே அழகியமணவாளப் பெருமானுக்கு
 அநேக கைங்கர்யம் நடத்தி வைத்துக்கொண்டு ஜ்ஞானபக்தி
 வைராக்யாதிகாரியாய் ஸ்ரீகார்யஸ்ரீயை சிந்தாமல் பொங்காமல் மங்காமல்
 ஸகலோபசார வரிசைகளும் நடப்பிக்க, ஸ்ரீரங்கஸ்ரீயும் தினந்தினம்
 விருத்தியடைந்து வர, ஸ்ரீரங்க ராஜ நாயனும் வெகுகாலம் அனபத்ய
 ராய் ஸ்ரீகார்ய நிர்வாஹகத்துக்குப் பின் ஒருத்தருமில்லையென்று
 விஷண்ணராயிருக்க பகவதனுக்ரஹத்தாலே குமாரர் அவதரித்த
 பன்னிரண்டாநாள் தேசிகரென்று திருநாமம் ஸாதித்து ஸ்வாமி
 ஸந்நிதிக்கு ஸேவைக்கு எழுந்தருளின காலம் ஆயிரத்து இருநூற்று
 நாற்பத்தொன்பதுக்குமேல் செல்லாரின்ற அக்ஷய ஸம்வதஸரத்தில்
 துலுக்கர் தொண்டைமண்டலம் வ்யாபித்தாரென்று கேட்டு ஸ்வாமி
 ஸந்நிதியிலே இங்கே எழுந்தருளியிருக்கிறதும் வெளியிலே எழுந்தருளு
 கிறதும் திருவுள்ளமாவென்று திருவுள்ளச் சீட்டுப்போடுகையில்

அழகிய மணவாளப் பெருமாள் எழுந்தருளியிருக்கிறதே திருவுள்ள மென்று நியமித்தபடியினாலே திருநாளாரம்பித்து நடக்கையில் பன்றியாழ்வான் கோவிலிலே பவிவெட்டு மண்டபத்திலே அழகிய மணவாளப்பெருமா எழுந்தருளி யிருக்கிற ஸமயத்திலே துலுக்கர் ஸமயபுரங் கடந்து வருகிறதைக்கேட்டு ஸ்ரீரங்கராஜ நாயன் திருவோலக்கத்திலே எழுந்தருளியிருக்கிற பன்னீராயிரம் ஸ்வாமி களையும் திருவோலக்கங்குலையாமலிருக்கும்படி நியமித்து திருவாரா தனம் நடக்கிறதாகத் திருத்திரை பரிமாறி, சிறு பல்லக்கிலே பெருமானையேறியருளப்பண்ணி ஒரு அர்ச்சகரையும் ஒரு உள்னாராரை யும் ஸ்ரீபாதந் தாங்குவாரையும் சில பரிகரங்களையும் தமக்கு அந்தரங்க சிஷ்யரோடேகூட பிள்ளைலோகாசார்யரையும் கூட்டி தெற்கே அனுப்பி, தாம் கோயிலிலே புகுந்து சில திருவாபரணப் பெட்டிகளையும் திருப் பல்லக்கிலே ஸ்ரீரங்க நாய்ச்சியாரையும் சில பரிகரங்களையும் கூட்டி பெரிய பெருமாள் குலசேகரன்படி கல்திரை பரிமாறி, திருமணத் தூணுக்குள்ளே ஒரு விக்ரஹத்தை வைத்து திருக்காப்புகளைச் சேர்த்து விட்டார்கள்.

நாய்ச்சியார் ஸந்நிதியிலேயும் அந்தப்படிபண்ணி மற்றை ஸ்தானங்க ளெல்லாம் திரோதானம்பண்ணி யெப்போதையும்போல தாம் திருவோலக்கத்திலே வர, துலுக்கரும் திரையில் புகுந்து விக்ரஹத்தைக் காணாமல் பன்றியாழ்வானையும் அபசாரப்பட்ட ஸ்வாமிகளவைவரையும் திருமுடி திருத்தி கோயிலிலே ப்ரவேசித்து, செம்பொன்வாசலிலிருந்து விக்ரஹத்தை யழித்து, தென்கரை வடகரை யெல்லாங் குடி படைக ளுக்குச் சேதமில்லாதபடி ஆண்டுகொண்டு யஜமானன் அழகிய மணவாளன் திருமண்டபத்திலே குடியிருக்குமளவில் எம்பெருமானா ரடியாரிலே ஒருத்தி அவனைச் சந்தித்து அவனுடன் கூடி இருந்து நன்றாக வசிகரிக்குமளவில் அவனும் முன்னே நினைத்தபடி கோயிலை பாதியாமலிருக்குமளவில் பூர்வம் ஜீயர் யந்த்ரஸ்தாபனம் பண்ணினதினால் அவனுக்குச் சரீரத்திலே வ்யாதிவருமளவில் அவன் இது தைவக்குற்ற மென்று நினைத்து கோயிலை யழியப்பார்க்குமளவில் அந்த எம்பெருமானா ரடியான் உபாயமாக அவனுக்குத் தெரியச்சொல்லி அவன் நினைத்தபடி செய்யாமலே கோபுர மண்டபம் கொடுங்கைகளை அங்கபங்கம் பண்ணி வைத்து த்வாரபாலகர் முதலான சுற்றில் விக்ரஹங்களையும் அங்கபங்கம் பண்ணிவைத்தார்கள். அவ்வளவிலே அவன் ஸந்துஷ்டனா யிருந்தான். அப்படியும் அவனுக்கு நாளதுவரைக்கும் நோவு விஞ்சினபடியினாலே இவ்விடத்திலே இருப்பதை விட்டு கண்ணனூரிலே மதினைப் பிடுங்கி கோட்டை கட்டிவைத்து பொனவளவிலே திருவிளையாட்டத்தில் அழகியமணவாளத்தில் காணியாளரில் கிங்கப்பிரானென்கிற பாஹ்ம

ணர் எம்பெருமானாரடியாள் முகமாகத் துலுக்கனைக் கண்டு அவன் வாசலுக்குக் கார்யகாரரா யிருந்துகொண்டு கோயிலுக்குத் திங்கில்லாத படி ரக்ஷித்துக்கொண்டிருந்தார்.

பெருமானும் நாய்ச்சிமாருடனும் அந்தரங்க பரிஜனங்களோடுங் கூடி சிறந்த காட்டிலே எழுந்தருள, கள்ளருந் தொடர்ந்து ஸர்வஸ்வாப ஹாரம்பண்ண அவ்விடத்தினின்று அப்புறத்திலே போகையில் அங்கே சிறு வஞ்ச கள்வர் எதிர்கொண்டு சிறப்புக்கட்டளையமர்த்த அவர்கள் பாவமறிந்து அத்தைப் பரிக்கரஹியாமல் கடாக்ஷித்து ஜோதிஷ் குடியிலே ஒரு மாஸம் எழுந்தருளி இருக்க, அங்கே பிள்ளைலோகாசார்யர் திருநாட்டுக் கெழுந்தருளி திருவத்யயனூர்தமாக சரம கைங்கர்யம் நிறைவேற்றின்பின்பு திருமாலிருஞ்சோலைமலை யேறவெழுந்தருளி ஒரு ஸம்வத்ஸரம் எழுந்தருளியிருந்து திருநாமத்தாலே ஒரு கிணறுண்டு பண்ணி, அவ்விடத்தின்று புறப்பட்டருளி மலையாளத்திலே யெழுந் தருளி அங்கங்கே அவரவர்களாலே ஸத்க்ருதராய் கோழிகுட்டேற எழுந்தருளி அவ்விடத்தில் சிலநாளெழுந்தருளியிருக்க அவ்விடத்திலே மற்றை திவ்ய தேசங்களிலே எம்பெருமான்களும் நம்மாழ்வாரும் எழுந்தருள, அந்த எம்பெருமான்களையும் ஆதரித்தருளி நம்மாழ்வாரை தம் திவ்ய ஸிம்ஹாஸனத்திலே வைத்துக்கொண்டு ஒரு ஸம்வத்ஸரம் அங்கே எழுந்தருளி இருந்து அவ்விடத்திலும் ஆழ்வாருடன் புறப்பட் டருளி ஸமுத்திரத்திலே ஓடத்தின்மேலே யெழுந்தருள, மத்யே ஆழ்வார் ப்ராமாதிகமாக ஸமுத்ரஜலத்திலே யெழுந்தருளி பெருமாள் தனித்தெழுந்தருளத் திருவுள்ளமில்லாதபடியினாலே ஓடத்தைத் திருப்பி பெருமாள் நியமனத்தாலே கருடன் வட்டமிட்ட விடத்திலே முழுகி ஆழ்வாரை யெடுத்து பெருமானுடன் சேர்க்க, பெருமானும் ஆழ்வா ருடன் திருக்கணம்பிலே அநேக நாள் எழுந்தருளி இருந்து ஆழ்வாருக்குத் தம் வட்டமணை முத்துச்சட்டை முதலான பிருதுகளும் ஸாதித்தருளி, ஆழ்வாரை அங்கே நிறுத்தி தாம் ஸபரிசுராய் புங்கனூர் வழியாகத் திருநாராயணபுரமேற எழுந்தருளினார். ஆழ்வாருடனே ஏகாசனத்திலே யிருந்து ஏகபாத்ரத்திலே திருவாராதனங் கண்டருளுகையில் ஆழ்வார் திருப்படிக்கமும் பெருமாள் ஸூசட்கோப மும் ஸாதிக்கிறது. அது முதலாகப் பெருமாள் திருவாராதனமான வுடனே திருப்படிகத்தீர்த்தம் ஸேனைமுதலியார் கோயிலிலே ஸேனாபதி துரந்தார் முதலான பாரபத்தியக்காரருக்கு ஸாதிக்கிறது. பெருமாள் புறப்பட்டருளினால் அது முதலாக நடையிலே ஸுந்தரபாண்டியன் கொண்டுபோகிறதில்லை.

இந்தப்படி திருநாராயணபுரத்திலும் அநேக நாள் எழுந்தருளி யிருந்து பாதக்ஷிணமாக திருவேங்கடத்துக் கெழுந்தருளி திருமலையிலே

திவ்யோத்ஸவங்களுடனே வெகுதூரம் மெழுகாலம் மெழுகாலம் தருளியிருந்தார். இந்தப்படி அங்கே யெழுந்தருளியிருக்கும் காலத்திலே துலுக்கன் பாண்டியமண்டல பர்யந்தம் வ்யாபித்திருக்க வித்யாரண்யனாலே சகாப்தம் . . ஆனகொந்தி பட்டணம் ப்ரபலமாய் அங்கே ராஜஸம்ஸ்தான முண்டாய் ஹரிஹரராயர் ராஜ்யம்பண்ணி தொண்டைமண்டலமளவாகக் கட்டி அவர் கார்யகாரர் கோப்பண உடையார் செஞ்சியிலே இருந்து திருவேங்கடமுடையானை ஸேவிக்கிறதற்குத் திருமலைவந்து திருவேங்கடமுடையானைத் திருவடி தொழுது அழகியமணவாளப் பெருமான் எழுந்தருளி இருக்கிற பூர்வோத்தரம் விசாரித்து பெருமானை யெழுந்தருளப்பண்ணுவித்துக் கொண்டுவந்து சிங்கராயபுரத்திலே எழுந்தருளப்பண்ணி, அங்கே அனைத்தமுகம் கண்டருளப்பண்ணிக்கொண்டிருக்க இந்தச் சேதியை அழகியமணவாளக் காணியாளனாசைப்பிரான் புத்ரன் திருமணத்தூண் நம்பி அறிந்து உத்தம நம்பியை செஞ்சிக்கு அனுப்பிவைத்து ஒருகால விசேஷத்திலே இவ்விடத்திலே துலுக்கன் மர்மத்தை உளவாக அனுப்பி வைக்கையில் கோப்பண உடையாரும் நிரவதிக பலத்துடனே வந்து துலுக்கரை நிர்ஸேஷமாக அழித்து சிங்கபுரத்திலும் சகாப்தம் ஆயிரத்து இருநூற்றுத் தொண்ணூற்று மூன்றாம் வருஷத்திலே செல்லாநின்ற பரிதாபினால் வைகாசிமீ பதினேழாந்தேதி திருவரங்கன் திருப்பதியிலே பெருமானை நாய்ச்சிமாருடன் எழுந்தருளப்பண்ணிவைத்து கோயில் திருக்காப்பு நீக்கி பெருமாளுடன் சேர்த்துப் ப்ரதிஷ்டிப்பித்து திருவாரா தனமும் பண்ணிவைத்து தர்ம வர்மாவின் திருமதிலே கீழண்டை வெளிப்புறத்திலே இந்த வருத்தாந்தத்தை

*

*

*

என்று சிலாலிகிதம் பண்ணிவைத்தான். பெருமானும் நாய்ச்சி யாருடன் சேர்பாண்டியனில் இனிதுடன் வீற்றிருந்து எம்பெருமா னடியானை யழைத்து, போர உகந்தருளி உனக்கு வேண்டினதைக் கேட்டுக்கொள்ளென்று திருவுள்ளமாகையில் அவள் தன்னுடைய வர்க்கத்துக்கு திருமடைப்பள்ளியில் கொள்ளியும் திருகொட்டா ரத்திலே வாய்க்கரிசியும் அந்திமகாலத்திலே ஸாதிக்கவேனுமென்று கேட்டுக்கொண்டாள். அது முதலாக இந்தப்படி நடந்துவருகிறது. கோப்பண உடையார் ஆனியீ பதினேழாந்தேதி உத்தமநம்பி கையில் தாரா பூர்வகமாகப் பதினேழாயிரம் பொன்னுக்குத் திருவிடையாட்ட மாக ஐம்பத்திரண்டு க்ராமம் ஸமர்ப்பித்தார். அவருடன் வந்த குண்டு ஸால்வயர் பூர்வம் அணியாங்கன் திருமுற்றத்தில் பாண்டியன் கைங்கர்ய மான பொன்னின் திருக்கொடித்தண்டு துலுக்கனழிக்கையில் வெண்கல வார்ப்பாகத் திருக்கொடித்தண்டு பண்ணி நாட்டிவைத்தார். இப்படி இருக்கையில் ஸ்தலத்துப் பரிஜனங்கள் விஜயநகரத்துக்குப் போய்

கோயில் கணக்கு ஆதாய செலவு ஒப்பவைத்து வெகுமானம்பெற்று வருகிறகாலத்திலே இந்த துர்க்காதிபதி துலுக்கவாணத்துக்குப் பின் ஸ்ரீரங்க நாராயண ஜீயர் பட்டத்துக்கு ஐந்தாமவரான உத்தமர்கோயில் ஸ்ரீரங்கராஜனுக்குப் பட்டம் கட்டி திருவணுக்கன் திருவாசலிலே புதிய தாய் அக்ர வெகுமதி பரியட்டம் சடகோபன் மரியாதை நடந்தது. கந்தாடை ரங்கராஜ நாயன் வம்சத்தர் செஞ்சியிலே கொப்பண உடையா ரிடத்தில் அறியப்படுத்தி அனாதியாய் உடையவர் காலத்திலும் சோழன் காலத்திலும் முதலாக முன் அக்ய வருஷம் வரையில் கோவணவர் வரிசை ஸேனைமுதலியார் ஸந்திதி வாசல் அக்ர வெகுமதி எங்களுக்கு வெகுகால மாய் நடக்கிறதை அதிகரித்து ஜீயருக்கு நடப்பித்ததைச் சொல்லி நிருபம்வாங்கி துர்க்காதிபதிக்குக் கொடுக்கையில் அந்த துர்க்காதிபதியும் ஜீயருக்கு அபிமானியாகையாலே உபேகையா யிருந்தான். கந்தாடை யாரும் உத்தம நம்பியை அழைத்துப் பார்த்தீரா அதிகரத்தை, நான் கொஞ்சத்திலே விடுகிறதில்லையென்று ப்ரயத்னம் பண்ணுவோமென்று சொன்னார். தேவரீர் மஹாகுல ப்ரஸூதாளாய் இப்போது ராயஸம் ஸ்தானம் வெகுதூரமாயிருக்கிறது. அடிக்கடி கணக்கென்றும் வழக் கென்றும் காலகேஷபத்துக்கு விரோதமாயிருக்குமென்று சொல்லி தேவரீருக்கு அனாதியாய் அக்ர வெகுமதி நடந்தபடிக்கு நடக்கும் படியாயும் அவ்விடத்திலிருந்து வந்த அதிகாரிகள் தேவரீருடைய அனுமதி பெற்றுக்கொண்டு கோயில் கார்யம் பார்க்கும்படியாயும் பண்ணி, ராயரண்டைக்குப் போய் உத்தரம் வாங்கிக்கொண்டு வருகிறேனென்று உத்தமநம்பி சொல்லுகையில் நல்லதென்று கந்தாடையார் சொன்னார்கள்.

இப்படி இருக்கையில் முன் அனந்த கொத்துப் பரிஜனங்கள் அவரவர் கைங்கர்யங்களைத் தாழ்வுவாராமல் பண்ணிக்கொண்டு விஜய நகரத்துக்குப் போய் ராயருக்கு திருவிடையாட்டத்தில் கணக்கும் ஆதாயத்துக்குத் தனிநாயக சிறப்புக்கும் ஜாரியாக கணக்கு உத்தரித்து வருகிற காலத்திலே ஸ்தலத்தில் தூர்பலங்கள் அதிகமாய் விஜய நகரத்தில் அரண்மனைக்குப்போகிறதற்கு பலமில்லாமல் விசாரப்பட்டுக் கொண்டிருக்கையில் இந்த ஸ்தலத்தில் காணியாட்சிக்காரர் ஸ்ரீவிகர் சோழியர் காணியாளர் இரண்டு வகையாயிருக்கும். அதில் திருவாங்க நம்பி அணியாங்க நம்பி திருமணத்தூண் நம்பி செல்வ நம்பி பெரிய கோயில் நம்பி சோழியர்வகையில் உத்தம நம்பி திருப்பாற்கடல் நம்பி ஸ்ரீவில்லிபுத்தூர் நம்பி என்று இப்படி சிறிதுபேருண்டு. உத்தம நம்பி என்கிறவர் இந்தப் பரிஜனங்களண்டையில் வந்து நீங்கள் நன்றாய் விசாரப்படுகிறீர்கள், பரிஜனங்கள் பத்துக்கொத்தும் விஜய நகரத்துக்குப் போனால் பல்லக்கு முதலான செலவுகள் ரொம்ப

செல்லுமே. என்னை மாத்திரம் ப்ரயாணம் பண்ணியனுப்பினால் நானே கணக்கு உத்தரித்து வெகுமானம்பெற்று வருகிறேனென்று சொன்னார். ஸ்தலத்தில் ஸ்தானாதிபத்யமாகக் கட்டளையிட்டு குறி ஒலையும் எழுதிக் கொடுத்து அவரையனுப்பினவிடத்தில் சகாப்தம் ஆயிரத்து இருநூற்றுத் தொண்ணூற்று நாலுக்குமேல் செல்லாநின்ற பிரமாதீசவருஷத்தில் அவரும் கணக்குத்தீர்த்து வெகுமானம்பெற்று இப்படி இரண்டொரு வருஷம் நடந்து வருகையில் அந்தப் பெரிய க்ருஷ்ண ராயர் உத்தமர் நம்பி விஜயநகரத்துக்குப் போய் ராயரைக் கண்டு அந்த ஹரிஹர ராயர் குமாரன் உத்தரப்படிக்கு அணியரங்கன் முற்றத்தில் த்வஜ ஸ்தம்பத்துக்கு கிழக்கே துலாபுருஷ மண்டபமும் சட்டிவைக்க அந்த ராயர் குமாரர் வீரப்பன உடையார் வந்து துலாபுருஷ மேறி அந்த வகைப்பொன்னும் ஹரிஹர ராயர் துலாபுருஷம் கட்டி தாரை வார்த்த பொன்னும் கையிலே செட்டிகொடுத்த பொன்னும் கூட்டி, கோயில் விமானமும் பொன்வேய்ந்து இந்த ராயர் காணிக்கை இரண்டு பொற்குடமும் உள்பட ஒன்பது பொற்குடமும் வைப்பித்து பெருமாள் வெகு நாளைக்காக எழுந்தருளினபடியினாலே நானு தேசத்திலிருந்து வந்த பரதேசிகளுக்கு ஸேவை சாதிக்கும்படி விருப்பண உடையார் பேரில் சித்திரைத் திருநாள் நடத்துகையில் திருமணத்தூண் நம்பி பண்ணின உபகாரம் திருவுள்ளத்திலே ஓடுகிறபடியினாலே அழகிய மணவாளத்துக்கு குத்தகை பட்டயமும் எழுதிவைத்து வரிசையுடன் ஸாதித்து திருநாளுங் கண்டருளினார்.

* *Kōyilolugu*, pp. 116-25.

35-b. PERIYA-KRṢṆARĀYA UTTAMA-NAMBI'S SERVICES TO THE TEMPLE OF ŚRIRAṅGAM.

இந்தப்படி ஸ்தலத்துக்குக் கலஹம் தீர்ந்து விஜயநகரத்துக்கு நாலாறுதரம்போய் ஹரிஹர ராயரை அனுவர்த்தித்து சகாப்தம் ஆயிரத்து முத்தூற்று நாலுக்குமேல் செல்லாநின்ற ருத்ரோத்தகாரி ஸம்வத்ஸரம் முதல் ஈர்வர ஸம்வத்ஸரம் வரையில் வருஷம் பதினைந்துக்கும் ஹரிஹர ராயர் மஹாராயர் கொப்பண உடையார் விருப்பண உடையார் முத்தய தென்னாயகர் தம்மண்ண உடையார் ப்ரதானி சோமப்பர் தென்னாயகர் கார்யத்துக்குக் கடவ அண்ணர் கொப்பண்ணர் உள்ளிட்டார் கையில் உதக தாரா பூர்வகமாகப் பெரிய கிருஷ்ணராயர் உத்தம நம்பி வாங்கித் திருவிடையாட்டம் வருஷம் பதினைந்துக்கு சற்றேறக்குறைய கௌ. இதுவும் ஆனையேற்ற மண்டபமும் கலஹத்திலே

* சென்னை ஆனந்த முத்திராக்ஷர சாலையில் 1909-ம் வருஷத்தில் வெளியிட்ட பதிப்பு.

ஜீர்ணமாகையால் அத்தைக் கட்டிவைத்ததும் பெரிய கிருஷ்ணராயர் உத்தம நம்பி கைங்கர்யம். அமுது மண்டபம் நாலு தூணுக்கும் செம் பொன்மேல் பொன்பூசுவைத்து நடுவிலே திருப்போனகம் படைக்கிற பலகைக்கு வெள்ளித்தகடும் போட்டுவைத்தது நாகமங்கலம் அண்ணப்ப உடையார் கைங்கர்யம். இத்தை காலவிசேஷத்திலே பிரித்து வெள்ளிக் கொப்பரை பண்ணிவைத்து திருவணுக்கன் திருவாசலுக்கு மகர தோரணமும் செம்பொன் பூச்சம் பண்ணிவைத்து திருக்கதவுக்கும் அப்படியே பூச்சத் தகடும் போட்டுவைத்து திருவரங்கச்செல்வர் எழுந்தருளி இருக்கிற பீடத்துக்கும் பூச்சத் தகடு போட்டுவைத்தது சாள்ளுவ கோபால ராஜாவின் மனுஷ்யன் திம்ம ராகுத்தர் கைங்கர்யம். அழகியமணவாளன் திருமண்டபத்தில் தந்தத் திருப்பள்ளிக்கட்டில் மஞ்சம் ஹரிஹரராயர் அவர் கைங்கர்யமாகப் பண்ணிவைத்தது. பெரிய கிருஷ்ணராயர் உத்தம நம்பி சகாப்தம் ஆயிரத்து முந்நூற்றுப் பதினெட்டுக்குமேல் ஈஸ்வர வருஷம் முதல் விக்ரம வருஷம் நாலு வரைக்கும் வேதாசார்ய பட்டர் ஸ்ரீ கார்யம் நிர்வஹித்தார்.

Kōyilolugu, pp. 127-8.

35-c. HOW THE DĒVADĀYAS PASSED INTO THE HANDS OF THE RĀYA.

பூர்வம் சேர சோழ பாண்டிய மண்டலங்களுக்கு ஒரு ப்ரபுவாசிருந்த நாளிலும், அதின் பின்பு மூன்று மண்டலத்துக்கும் மூன்றுபேர் ராஜாக்கள் ஆளுங்காலத்திலும், ஒருபடியாகத்தானே, சகாப்தம் ஆயிரத்திருநூற்று நூற்பத்தொன்பதில் அக்ஷய வருஷம் வரைக்கும் ராஜாக்கள் தேவதாய ப்ரம்ஹதாயங்களை ஆளாமற்படிக்கு ப்ரம்ஹண தினமாகத்தானே நடக்க; அதிலே நடக்கிற ந்யாயாந்யாயங்களை மாத்ரம் விசாரித்து நிக்ரஹங்களைப் பண்ணிக்கொண்டிருந்தார்கள். அதின்பின்பு துலுக்கர் வந்து தேவதாய ப்ரம்ஹதாயங்களை அழித்து, பெருமானும் தங்கு வேட்டையாக ஆராமங்களிலே யெழுந்தருளி, சகாப்தம் ஆயிரத் திருநூற்றுத் தொண்ணூற்று மூன்றில் பரீதாபி வருஷம் வைகாசிமீ பதினேழாந்தேதியிலே திரும்பவும் கோயிலுக் கெழுந்தருளின பின்பு, இம்மண்டலங்களெல்லாம் நரபதியான ராயாதினமானபடியினாலே, தேவதாயமான திருவிடையாட்டங்களை, ராயரும் ராயர் மனுஷ்யரான பல தூர்க்காதிபதிகளும் உதகதாரா பூர்வகமாக க்ராமங்களை தானம் பண்ணி, கோயிலுக்குள் தங்கள் மனுஷ்யராக மணியமும் ஸம்ப்ரதியும் கட்டினையிட்டு அரண்மனைச் சிர்மையோடொத்ததாக ஆண்டு கொண்டிருந்தார்கள்.

Kōyilolugu, pp. 147-8.

36-a. DESCENDANTS OF SŌMIDĒVA.

మనుజేశ యతః డు కా శ మలదేవి యందు
గనియె మహాత్ము రా శ ఘవదేవ నృపతి
అతనికిఁ బిన్న భూ శ పాగ్రణి యొదవె
సతత సాభాగ్య బా శ చలదేవి యందు
ఆ పిన్న భూపాలుఁ శ డారెవీ డనఁగ
నేపారు పురి తన శ కిరవుగా నిలిచి
నకలమహీపాల శ జాలంబు గొలువఁ
బ్రకటిత తేజఁడై శ రాజ్యంబు నేసె.

❖ ❖ ❖

Dvipada Bālabhāgavatam, Mac. Mss. 13-2-19, p. 285.

36-b. PINNAMA OF ĀREVĪDU.

‘పిన్నమ కాకర్లరాజ్యం’లోగాను గుండాండ మనే పట్టం బనేది లక్ష
రాజ్యం తాణా వేసుకొని బాంధవజ్ఞాతిసమేతముగా రాజ్యభారం చేస్తూవుండ
గాను తొరకంటి నరసరాజుగారి తిమ్మమ్మగారిని వివాహంచేసుకొని * * *

Karnāṭakarājya Vṛttāntam, Journal of the Telugu Academy, X, pp. 194-5.

37. VIRŪPANNA UDAIYĀR AND ŚRĪRĀṄGAM.

சகாப்தம் ஆயிரத்து முந்நூற்று அறுபத்தாறுக்குமேல் ரக்தாக்ஷி வருஷத்திலே விருப்பண உடையார் ஸுதர்சனப்பெருமான் கோவிலும் கட்டிவைத்து யந்தர நரஸிம்ஹனையும் பரதிஷ்டிப்பித்தார்.

Kōyilolūgu, p. 132.

38. DĒVARĀYA I.

ఆ మీదట శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౩౨౫ అగు నేటి స్వభాను సంవత్సర దారభ్యం శకవషములు ౧౩౨౬ క్రోధినంవత్సర భాద్రపద మాసం వరకు ప్రౌఢదేవరాయలవారు విజయనగరం యేలినయేండ్లు ౨౧.

Kaifiyat of Malamīdi-Kambhāladinne, Cuddapah Dt.,
L.R. 37, p. 299.

39. THE REDDI INVASION (i).

హరిహర దేవరాయ వడయులు విజయనగరముందు రాజ్యం యేలుచూ
వుండగా వారి కొమాళ్లు ప్రాథదేవరాయ వడయులు వుదయగిరి ప్రభుత్వం
చేస్తూవుండేటప్పుడు, వారి దివాణానికి నదరు గ్రామములు చెల్లుతూ వుండెను.
తర్వాత తూర్పు అద్దంకినగరశింహాసనాధీశ్వరులయిన చన్నారెడ్డి అన్నా
రెడ్డి మల్లారెడ్డిగారు దండుతోటి వచ్చి పులుగులనాటిసీమ అడావైసి చేసి
నందున సింగమ నేయశిపట్టం పాడుఅయినది. బత్తలూరున్న వుజాడు అయినది.
... .. పెదబుక్కపట్నం చినబుక్కపట్నములు రెండున్నూ అరూ
పకం ఆయను.

తరువాత విజయనగరం నుంచి దేవరాయ వడయులుగారు దండుతోటి
వచ్చి వుదయగిరి ప్రవేశించి కొంతసైన్యం చంద్రగిరికి అంపించగా అప్పుడు
అద్దంకిచెన్నారెడ్డి మొదలయినవారు సైన్యముతో ప్రాద్దేశానకు లేచి
పోయిరి. యీ గ్రామములు అప్పుడు రాయలవారితట్టు ఆయను. అప్పుడు
నెల్లూరిసీమకు అడావైసికి లేచిపోయిన రెడ్లు కరణాలు తిరుగావచ్చి పెదబుక్క
పట్టం గ్రామనెత్తానకు తూర్పు పెదవూరంపాడు అనిన్ని చినబుక్క పట్టా
నకు దక్షిణముగా పావుఘడియ దూరాన చినవూరంపాడు అనిన్ని వుభయ
గ్రామములున్నూ నిర్మాణం చేయించి పెదవూరంపాటి గ్రామానకు దక్షిణం
గోపాలస్వామి దేవాలయం తూర్పున శివాలయం కట్టించి ప్రతిష్ఠలు చేయించి
వాటికి భూస్వాస్యములు యేర్పరచిరి.

Kaifiyat of Bukkapattanam, L.R. 17, pp. 178-179.

40. REDDI INVASION (ii).

పెదరాయ వడయులు గారు విజయనగరము నందు రాజ్యం యేలుతూ
వుండగాను వారి కొమాళ్లు అయిన శ్రీమన్నహామండలేశ్వర ప్రాథవడయులు
గారు వుదయగిరి రాజ్యము చేయుచూవుండిరి. అప్పుడు యీ సీమ వుదయగిరి
రాజ్యానికి లోకై న సిద్ధవటం సీమలోకి పొత్తపినాటి సీమ చెల్లుతూవుండెను.
చంద్రగిరి సీమలోకి పులుగులనాటిసీమ చెల్లుతూవుండెను. యీ ప్రకారం
వుండగా విజయనగరమునకు అధిపతియైన [హరిహర*] దేవరాయ వడ
యులు గారికి శరీరం ఆరోగ్యం తప్పివుండగా వుదయగిరినుంచి శ్రీమ

నృహమండలేశ్వర ప్రాధవడయులుగారు విజయనగరపట్టణానకు పోయి వ్రుండ
గా తూర్పున అద్దంకినగరసింహాసనాధీశ్వరుడైన వేమారెడ్డిగారి తమ్ములు పెరు
మాళ్లరెడ్డిగారి పుత్రులు చన్నారెడ్డి అన్నారెడ్డి మల్లారెడ్డి గారలు దండు కద
లివచ్చి రాచవేటికి ప్రవేశించి దుగళం ముట్టడివేసి పోట్లాడి రాచవేడుదుగళం
తీసుకొని అక్కడినుండి దండుతోకూడా వచ్చి పొత్తపినాటి రాజ్యమున్ను పులు
గులనాటి రాజ్యమున్ను కట్టుకొనిరి.

అద్దంకినగరసింహాసనాధీశ్వరు లయిన వైనప్రాసిన చన్నారెడ్డి అన్నా
రెడ్డి మల్లారెడ్డి గార్లు పొత్తపినాడు సీమ రాజ్యం యేలినందుకు దాఖలా యే
మంటే సదరహు తాలూకు మజుకూరులో మపుజే తంగటూరు గ్రామ మందలి
కైలాశేశ్వరుని ఆలయముకు గభాగిడికి తూర్పు పాతురాయి వైన శాసనము:

స్వస్తి శ్రీశకవరుమంబులు ౧౩౨౮ అగునేటి వ్యయసంవత్సర మాఘ
శుద్ధ ౧౦ బుధవారంనాడు స్వస్తి శ్రీ జగన్మోక్షగండ, కేశాదీరాయ, అన్య
మండలీకరగండ, అశగియనరదనశిరఃఖండన, అప్పయగోప దినాపట్ట, చంజిమల
చూరకార, అమరాధరణ, రూపనారాయణ, భుజబలభీమ, పాండ్యరాయ
గజకేసరి, గుజరిదళవిభాళ, రాచూరు దుగళవిభాళ, వైరివీర, బసువశంకర,
అద్దంకినగర సింహాసనాధీశ్వరుండు వేమారెడ్డిగారి తమ్ముడుంన్నూ, మళ్ళా
రెడ్డిగారి కుమారుడుంన్నూ అన్నారెడ్డి అన్నారెడ్డి మల్లారెడ్డిగార్లు తమ
తండ్రిగారికి నుకృతముగాను పొత్తపినాటిలోను తంగటూరును కైలేశ్వర దేవ
రకున్ను పున్నమనాటి తిరుణాళ్ల మహోత్సవాలల్లనూ ౨౦ కంటలను సహ
వేసంగిని ఆచంద్రం ఆర్కమును చెల్లించువాడు.*

వీరి నాడు తంగటూరు పొందలూరు నగర కలసెను.

అంతట విద్యానగరసింహాసన రూఢు లయిన ప్రాధ దేవరాయ మహారా
యలవారి తట్టునుంచి రాయసైన్యములు పునయగిరిదుర్గానకు చేరి పొత్త
పినాటికి దండువచ్చి నంతట అద్దంకి చెన్నారెడ్డి అన్నారెడ్డి మల్లారెడ్డిగార్లు
వీరు ముగ్గురు (P) పొత్తపిదేశం చిడిచి దండుతోటి కూడా అద్దంకి సీమకు
పోయిరి.

Kaifiyat of Cittivēli, L.R. 22, pp. 166, 171-2.

* The eye copy of the inscription embodied in the Mackenzie Mss. is faulty; and it has been corrected with the help of the impressions obtained through the kind courtesy of the Superintendent for Epigraphy, Southern Circle, Madras.

41. INSCRIPTIONS OF MALLĀ REDDI (i).

స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబులు ౧౩౨౯ అగు నేటి సర్వజత్తు సంవత్సర
జ్యేష్ఠ శు ౧౫ గు సోమగ్రహణ పుణ్యకాలమందు శ్రీమతు జగన్మోబ్బగండ,
కేశాదిరాయ అనవేమారెడ్డి నిజకరగండలప్పయ్యగారు (P) పృథివీరాజ్యం
యేలుతూవుండి మహాదేవ రణనోత్తమనారాయణ(P), భుజ
బలభీమ, పాండ్యరాయగజకేసరి, పరిధర(P) హేమాద్రిదానచింతామణి శ్రీమతు
వేమారెడ్డిగారి మనుమండు మల్లారెడ్డింగారు తమ తండ్రి అన్నారెడ్డింగారికి
సుకృతంగాను లెంబాక కరలేశ్వరదేవరకు ౨౦ కుంటలు, చన్నకేశవదేవరకు మడి
౨౦ కుంటలు మహోత్సవాలకు కాలువ పొలం సహా ఆచంద్రార్క స్థాయి
గాను యి స్తిమి.

In the Village of Attirāla, Cuddapah District, L.R. 20, p. 335.

42. INSCRIPTIONS OF MALLĀ REDDI (ii).

స్వస్తిశ్రీ శకవషంబులు ౧౩౩౫ అగు నేటి విజయ సంవత్సర ఆషాఢ
శ్మ ౧౧ శు లెంబాక చెన్న కేశవ పెరుమాళ్లు తిరుమదుళు అన్నారెడ్డింగారి
కుమారుండు మల్లారెడ్డింగారు యేలెటి కాల మందు దక్షిణపు భాగం కోట
నెల్లూరి వ్యవహారి వేటండగోత్రం సాదవల్లి సింగమ పెట్టి కొడుకు మల్లు తమతల్లి
దండ్రులకు సుకృతంగాను కోట కట్టించెను. మంగళమహా శ్రీ శ్రీ.

Inscription at Lēbāka, Cuddapah District, L.R. 20, p. 338.

43. MŌTUPALLI INSCRIPTION OF PRINCE DĒVARĀYA.

స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబులు ౧౩౧౨ అగు నేటి దుర్ముఖ* సంవత్సర మాఖ
శ్మ ౧ శుక్రవారము స్వస్తిశ్రీమన్మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర చతుస్స
ముద్రాధీశ్వర హరిహరరాయ కుమార దేవరాయ వైడయలు మోటుపల్లిని
యిచ్చిన ధర్మశాసనము: పైడదిగిన సరుకులకు సుంకాలు మోటుపల్లి పట్ట
ణపు మర్యాదలు యెప్పటికి యెన్ని సరుకులు దిగిన అయిదు లెళ్ళు ఆయం |
పసిడి కవ్వటి దిగుమతి సరుకులకు గరిశ వకటి యింటికి ఎనిమిది సుంకములు
రాజకరుకను ఆరు వల్లలు యేబది, చగడాల కట్టకు అయిదు రూకలున్నూ అడ్డగ |
పడమట ... ల్కుతోపులు నేయించే వారికి తోపు మీద వెలచేసి యెనిమిది
చేసి తరుగు నూటికి రూకనుపెట్టి ఆయాలకు బాడి పదింటికి వకటి. ముద్రసరుకు

* The Śaka and cyclic years do not agree.

నకు రెండు కానులు. పొన్నూరి వెల్లపచ్చడాలకున్న యీ మర్యాదను, నన్న చీరకు సారూపానకు నాలుగు కానులు. కయికాల చీరెలకు సరూపానకు కాను రొక్కము రాచవారుకొని అందు మూడవపాలు దేవరాజ ప్రెడయలు బడ యుదురు.

L.R. 42, pp. 422-3.

44. DĒVARĀYA I, AND VIJAYA AND AHĪBALA CŌḌADĒVA.

తదనంతరం కొన్ని దినములకు విజయనగర శింహాసనాధీశ్వరు లయిన ప్రాథదేవరాయలు యితసి కొమారుడు విజయదేవరాయలు యీ యిరు వరులూ యీ అహోబిళ చోడరాజుతో *యుద్ధానకు చతురంగబలసమేతంగా వచ్చి అఘోర మయిన యుద్ధము చేసి జయించిరి. అసందిగ్ధంలో పట్టం పాడు అయినది. పున్న నతకాలు మొదలయినవారు కొందరు దేశాగతులయి, కొందరు యిందుకు పడమర వూరు కట్టుకొని కాపురం వుండి వున్నారు.

Kaifiyat of Hanumadgunḍam, L.R. 37, p. 246.

45. VIJAYARĀYA.

తర్వాత విజయనగర శింహాసనాధీశ్వరుం డైన ప్రాథదేవరాయల కుమారుడు విజయదేవరాయలు యీ ప్రాంత్యమునకు వచ్చి వైన వ్రాసిన మల్ల రాజులతో † యుద్ధముచేసి విజయలక్ష్మిని కైకొని ప్రభుత్వం చేస్తూవుండెను.

Kaifiyat of Puṣpagiri, L.R. 13, p. 52.

* An inscription of Ahībala-Cōḍa dated S. 1342 (1420 A. D.) is found in the temple of Bhairavasvāmi in the village.

† Note: వీరు ఇద్దరు (౧) అప్రతిమల్ల గంగయదేవచోడమహారాజు. ఇతనిది. శకం ౧౩౧౯ ఈశ్వరసంవత్సరం మాఘ శుక్ల ౫ గురువారం నాటిది కానన మొకటి పుష్పగిరి సమీపస్థ మగు గోటూరు గ్రామములో ఖైరవేశ్వరుని దేవాలయ మందున్నది (*L.R. 13, p. 50*). (౨) అప్రతిమల్లగణపతిదేవ మహారాజు కొడుకు అహోబిళయ్యదేవ చోడమహారాజులు. ఇతనిది శకం ౧౩౪౨ అగు నేటి ప్లవ సంవత్సర వైశాఖ బి ౩౦ గురువారము నాటిది కానన మొకటి పై స్థలముననే కలదు. (*Ibid*). విజయరాయలు జయించినది అహోబిళయ్య పై యుద్ధవలయును.

46. DĒVARĀYA I AND ANNADĒVA CŌḌA.

(Rājahmundry Museum Plates: Lines 35—50.)

भक्तीश्वरस्य तनयो महितोऽन्नदेवस्तस्याभवज्जगति जङ्गमपारिजातः ।
सौन्दर्यसीमपरिभूतजयन्त कीर्त्तिः लावण्यनिहुतनवीनमृगाङ्गमूर्त्तिः ॥ १

वेद्याङ्गनायितविरोधिधरातलेन्द्रो
बाहुप्रतापविभवादनदेवभूपः ।
भूत्वा तुरुष्कनृपतेस्सगरे सहायः
कर्णाटसैन्यमसिमात्रसखो व्यनैशीत् ॥ २
उद्दण्डवृत्तिविभवात्तिपुरीमिवेशो
यो जग्गवागमुखवैरिवराण्यजैषीत् ।
संजीवनं सुरवरद्विजपुङ्गवानां
जागत्ययं जगति चोडकुलान्नदेवः ॥ ३

भार्योन्नतस्सुकृतवान्सुरविप्रवर्यविश्वासविस्तृतसमस्तविभूतिभेदः ।
श्रीविश्वनाथचरणार्चनसक्तभक्तिर्मृत्युञ्जयो जयतु चोडकुलान्नदेवः ॥ ४

श्रीचक्रवर्तितनयामिरुगांबिकां यः
सूर्यान्ववायसुकृतैकफलं सुशीलाम् ।
पिन्नुण्डिभूपसहजां ललनाललाम-
भाग्योन्नतां उद्वहद्विरिजामिवेशः ॥ ५

श्रीवीरभद्रनृपतिर्भुवनैकवीरो
यस्यात्मजत्वमभजद्रविवंशशीपः ।
सोयं विनिर्जितसमस्तविरोधिभूपो
जागर्ति चोडकुलमण्डनमन्नदेवः ॥ ६

येनैव भूविदितमात्तिलिसीस्रि सर्वांश्च
निर्जित्य दक्षिणादिगीश्वरवैरिभूपान् ।
तत्पट्टनावरणमध्यगताश्च नम्राः
संरक्षिता दशसहस्रमिता विपश्चाः ॥ ७

अध्वर्युभूतपिनगुण्डिनृपेण येन
श्रीगौतमीनिकटकाकरपतिवेद्याम् ।
आलभ्यकन्नडमुखान्पशूनकारि
वीराध्वरो निजमुद्वहपरिरक्षणाय ॥ ८

पादाम्बुजप्रणतकाटयवेमवंशः
कीर्त्यैकवत्सलतया समरक्षि येन ।
सोऽयं विभाति शरणागतभूपरक्षा-
दीक्षागुर्जयति चोडकुलान्नदेवः ॥

९

JHRS. i, p. 184; E. I. xxvi, pp. 44-5.

47. VĪRARĀYA (VIJAYA ?)

ప్రభుధదేవరాయలవారి ప్రభుత్వం చనినపిమ్మట శాలివాహనశకం
౧౩౪౭ విశ్వావసునామ సంవత్సరం దారభ్యం శకవరుషంబులు ౧౩౫౨ సామ్య
సంవత్సరం వరకు వీరరాయలు విజయనగరం యేలిన యేండ్లు అయిదు.

Kaifiyat of Malamidi-Kambhāladinne, L.R. 37, p. 301.

48. PRĒLUGANTĪ TIPPA AND THE TEMPLES OF
VIJAYANAGARA.

ఆ ముని మణికుల జలనిధి

సోముని కైవడి జనించెనురచిరవిభవై

ద్వాముడు సమధిక సమర

స్థేముడు నౌ ప్రోలుగంటిరతిప్పనధాత్రి.

(1)

ఆ మంత్రీంద్రుడు ప్రభురాయస్వప దండాధీశ సంపత్కళా

సామగ్రినిల్లసెల్లిమల్లి సుమభారస్వత్కిర్తి విస్ఫూర్తి ను

ద్వామాసాధ్యమహోమహత్వమున సంరథాయుక్తి వోశ్యక్తి వా

చామాధుర్యమునక బురావిభులతోఁగజర్పించు వర్చస్వియై.

(2)

* * *

సీ. కదలని భక్తితోఁగ గట్టించె బంపావి

రూపాక్షదేవుని గోపురంబు

విశ్వలవతికిఁ గా గ వించి యర్పణఁ జేసె

మహనీయతరభోగ గ మంటపంబు

మాల్యపంతము రఘు గ ట్నోవధూభర్తకు

ఘనకిరీటం బుసా గ యన మొసంగె

దరిసెనం బిచ్చ మ శ తంగ వీరన్నకుఁ
 గట్టాణిముత్యాల శ కంఠమాల
 తే. బ్రాహ్మణుల నిల్పె నగ్రహా శ రముల యందు
 దిక్కు లన్నింటఁ గీర్తులు శ పిక్కటిల్ల
 వెలసె దుర్గంత్రి సంఘాత శ విభవజాత
 తిమిరకుముదారి యగుచు నా శ తిప్పశౌరి. (3)

Narasimhapurāṇam, 1: 21, 22, 24. (*Āndhra Sāhitya Pāriṣat Publications*, No. 18.)

49. DĒVARĀYA II AND KONDAVIDU.

శా ౧౨౪౦ శకం వరకు కుమార కాకతీయ రుద్రదేవ మహారాయల వారి ప్రభుత్వం జరిగిన తరువాతను రెడ్లు ప్రభుత్వానకు వచ్చి పోలయ వేమా రెడ్డిగారి ప్రభుత్వం లగాయతు దాచ (రాచ) వేమారెడ్డిగారి ప్రభుత్వం శా ౧౩౪౦ శకం వరకు నూరు సంవత్సరములు అధికారం చేసిన మీదట గజపతివారు అధికారం చేస్తూ[వుండిరి]. నరపతిసింహాసనస్థుడైన ప్రాథమికదేవరాయలు గజపతి వారిని జయించి యీ దేశములు ఆక్రమించుకొని శా ౧౩౬౦ శకం లగా యతు ప్రభుత్వం చేస్తూవుండే దినములలో..."

Kaifiyat of Mulkipudi, L.R. 3, p. 492.

50. KONDAVIDU AFTER THE FALL OF THE REDDIS (i).

తదనంతరము గజపతి సింహాసనస్థుడైన లాంగూలగజపతి జమయ్యతు చేసుకొని కటకము మొదలుకొని వుదయగిరి పర్యంతము వున్న గిరిదుర్గస్థల ములు ఆక్రమించి శా ౧౩౪౨ శకము లగాయతు శా ౧౩౫౩ శకమువరకు ౧౨ సంవత్సరములు ప్రభుత్వము చేసి దుర్గము మరామతు చేయించి పెద మాలెంకోట చినమాలెంకోట లనేవి కట్టించెను.

తదనంతరము ఆనెగొంది నరపతి సింహాసనస్థులయిన ప్రతాపదేవరాయలు ౭ సంవత్సరములు హరిహరరాయలు ౧౭ సంవత్సరములు వెరసి ౨౪ సంవత్సరములు శా ౧౩౫౪ శకము లగాయతు శా ౧౩౭౬ శకమువరకు ప్రభుత్వము చేసిరి.

అటుపిమ్మట తిరిగి గజపతి సింహాసనస్థుడైన కపిలేశ్వర గజపతి పయిన వ్రాసిన నరపతివారిని జయించి శా. ౧౩౨౨ శకము లగాయతు శా. ౧౩౮౩ శకమువరకు యేడు సంవత్సరములు ప్రభుత్వము చేసెను.

తదనంతరము యితని కుమారు డైన శ్రీవీరశ్రీపతాప పురుషోత్తమ గజపతి మహారాజులుంగారు ప్రభుత్వానకు వచ్చి అనేకరాజ్యములు సాధించి విద్యానగరము సాధించి సృసింహదేవరాయలవారిని ప్రాణించి హంవీర పరాక్రముడైన ప్రభుత్వము చేస్తూ యిచ్చిన ధర్మశాసనం.

Kaifiyat of Konḍavidu, Mac. Mss; 15-4-40, pp. 16-7.

51. KONḌAVIDU AFTER THE FALL OF THE REDDIS (ii).

అటుపిమ్మట గజపతి సింహాసనస్థుడైన లాంగూలగజపతి శా. ౧౩౮౦ శకం లగాయతు శా. ౧౩౬౮ శకం వరకు ౨౫ సంవత్సరములు రాజ్యము చేసెను. అటుపిమ్మట ప్రాథమికదేవరాయలు ౨ సంవత్సరములు, హరిహరరాయలు ౨౨ సంవత్సరములు, వెరసి ౨౯ సంవత్సరములు. శా. ౧౩౮౩ సంవత్సరం పర్యంతం వర్షు రాయలవారి అధికారం జన్మెను. త|| గణేశ్వరగజపతి నరపతివారిని పలాయనం చేయించి ౭ సంవత్సరములు శా. ౧౩౯౦ శకం వరకు రాజ్యం చేసెను. త|| నరసింహదేవరాయలు ప్రభుత్వానకు వచ్చి అశ్వపతివారిని నర్మద దాటిరాకుండాను, గజపతివారిని కృష్ణ దాటిరాకుండాను చేసి పరాక్రమంచాతను శా ౧౪౧౫ సం|| వరకు ౨౫ సంవత్సరములు భూపాలన జేసెను.

Kaifiyat of Anantapuram, Guntur Dt., L.R. 5, pp. 532-3.

52. DĒVARĀYA II AND PŪSAPĀṬI RĀCIRĀJU.

మ. దిననాథద్యుతి రాచిరాజు రణధా ౧ త్రిం దామెరాధీశు తి
మున నోడించె జళుక్యవీరఘనరా ౧ జ్యస్థాపనాచార్యత
గనియెన్ మ్లేచ్చుల గెల్చి తద్వివిధ దు ౧ ర్గగ్రాహియై ప్రాథమే
వసృపాదిప్రభుభీషణప్రథితదీ ౧ వ్యద్విక్రమప్రాధిచేన్. 1

ఆ. వె. ప్రాథదేవరాయ శ బహుమతుఁడై మించె
 ధరఁ జళుక్యవంశ శ వరస్యపాలు
 రాజ్యలాభమునఁ జె శ లంగించుటఁ దదంక
 బిరుదనామ మంది శ పేరుగాంచె. 2

Viṣṇubhaktisudhākaram (unpublished).

53. (a) THE CONQUESTS OF RĀCIRĀJU TAMMA.

గీ. సకలసౌజన్యరాజన్య శ చక్రవర్తి
 రాజు కబళేశ్వరస్వామి శ రాజ్యధుర్యు
 భూసురామతరువాటి శ పూససాటి
 రాచవిభుతిమ్మ ఉద్దండ శ రాచమాన.

A Cāṭu Verse.

53 (b).

సీ. వారిలోఁ దమ్మభూ శ పతి మాళిదోర్దండ
 తతబలసామగ్రిఁ శ దరమె యెన్న
 దండిమై బెల్లము శ కొండ సాధించెను
 ప్రాథి గెల్చెను రంగ శ రాజుకొండ
 త్రిభువనరాయాంక శ దీపితు రావుసిం
 గనను బరాజితుఁ శ గా నొనర్చె
 నని శరణన్న బా శ హతిఖానునిఁ గాచెఁ
 బటుశక్తిచే నోడ శ పల్లిఁ గొనియెఁ

గీ. గణిసరిపుజాలభయదవి శ క్రమము గలిగి
 ప్రాజ్యసామ్రాజ్యవిభవదూ శ ర్వహతఁ గనియె
 నార! యన్నద్వశిష్టగో శ త్రావనీశ
 కోటి కాతండ్ల మేటి కి శ రీటివిభుఁడు.

Viṣṇubhaktisudhākaram (unpublished).

మ. అని నందాపురశైలసన్నిధి గజేంద్ర ద్రానీకర్ము గూల్చి యం
దెనసెన్ శ్రీగజపత్యభిఖ్య గుడశై శ్రీ రంగరా
జనరేంద్రుం డల యోడపల్లివిభుడున్ శ్రీ జన్యంబులం దోడఁ గై
కొనియోవారల పట్టణంబుల సిరుల్ శ్రీ ఘోరప్రతాపంబునన్. 1

గీ. త్రిభువనీరాయచిరుద్రప్ర శ్రీ దీప్తుఁడైన
రావుసింగని సంగర శ్రీ రంగమందుఁ
దునిమెఁ బెదవీటిచెంత న శ్రీ ద్విసతుఁ డగుచుఁ
గలన శరణన్న బాహుతి శ్రీ ఖాను గాంచె. 2

Uṣābhyaudayam (unpublished).

54. DĒVARĀYA II AND GOD TELUNGURĀYA
OF ŚRĪKĀKOLANU.

సీ. శకవత్సరంబులు శ్రీ శైలప్రసాదగుణచంద్రు
లగు శ్రోధనాబ్దంబు శ్రీ నందు భాద్ర
పదశుద్ధద్వాదశి శ్రీ భానువారంబున
భూపతివీరప్ర శ్రీ తాపదేవ
రాయలకును బుణ్య శ్రీ మాయతంబుగఁ గొండ
పలి కేసనాడియలు శ్రీ పఱగఁ దెలిపి
నంగని † వీచ్ఛేని శ్రీ రంగరాయనిగార
లీనా మొసంగిరి శ్రీ భూనుతముగ

గీ. నెలమి శ్రీకాకుళంబున శ్రీ వెలయుతెలుఁగు
వల్లభ స్వామి కతిభక్తి శ్రీ వర్ధిలంగ
నముదుపడి పిన్నతిరువడి శ్రీ ఘములకున్న ‡
అంగరంగవైభవముల శ్రీ కమర మతియు. 1

* Ms. has 'శక్తియుతు'

† ,, కేసనాడియలు కేమి తెలిపి. అంగుచు

‡ ,, నముతపరిపిన్నతిరువడి ఘములకున్న

సీ. మేడూరుపొలములోఁ ర బా డిగ*నష్టభో

గాతితేజస్వమ్య ర మలరునట్టి

స్థలకరణం బైన ర సత్యసంపన్నుండు

కంచర్ల రామన ర గారివశము

గా సర్వమాన్యంబు ర గను మణ్ణుణట్లని (P)

పొలుపొందఁ బండ్లండు ర పుట్టువిత్తు

లోగి బాటుమేర బా ర గొప్ప † నారవిచంద్ర

తారకంబై యది ‡ ర తనరుచుండు

గీ. ననుచు నీరాతిపైని శా ర సనము నందు

[వెలయఁ] బ్రఖ్యాతి జగతిలో ర విశద స్త్రీ మయ్యె

గజపతీశ్వరుఁ డేలేడు ర కాలమందు

నిట్టిమర్యాద వ ర్తిలై ర నెట్టణముగ.

2

Sarabhakavi: *Adhyātmarāmāyaṇam*, (unpublished) Madras Govt. Or. Mss. Lib. Tr. Cat. Vol. III, pt. III, Telugu R. No. 313.

55. PINA SINGA ANNAPŌTA.

క. సమ్మెటసోముని సరెపలి

తిమ్మని నలకొండవీటి ర దిక్కున మెఱయక

దమ్మటము వేసి గెల్పితి

వమ్మక్కారాయరావు ర ననపోతాంకా.

1

సీ. పొరుపంబున నీవు ర పానగల్గదిగాఁ

గోటరాజ్యం బెల్లఁ ర గొల్లలాడి

యేవుమై రాజమ ర పేంద్రంబు మేరగా

రెడ్డిరాజ్యం బెల్ల ర రేగఁగొట్టి

* Ms. has మేడూరు పొలము లోడ్కు

† „ లోగి బాటు మేర బాగుగ నాచంద్రతారార్కమై

‡ „ ననుచు నీరాతిపై వలరు కాననంబు

§ „ బ్రఖ్యాతి జగతి విడువదుయ్యె

బాహుబల్కినిఁ జెన్న శ పట్టంబు మేరగాఁ
 దిగుటురాజ్యంబెల్ల శ దెబ్బదీసి
 మొక్కలంబునఁ జొచ్చి శ ముద్దోగి గీటుగ
 బోయరాజ్యం బెల్లఁ శ బాడిచివైచి
 నేర్పు నెఱపించి రాయల శ నిగ్రహించి
 యట్లు సంబెట్ల గెలిచితి శ వాహవమున
 విమలచారిత్ర సింగభూ శ విభు సుపుత్ర
 నర్జి తాటోపరాయరా శ వన్నపోత.

2

Velugōṭivāri Vamśāvali, vv. 153-4.

56. MĀDAYA LINGA.

గీ. మలయఁ గృష్ణకడను శ మాత్కొని నిల్చిన
 గన్నడిలనెల్లఁ శ గదిమితౌర
 మాధవేంద్రపుత్ర శ మహనీయచారిత్ర
 సంగరప్రతాప శ లింగభూప.

1

* * *

గీ. మెఱసిలోకమెఱుంగ శ మీతండ్రిమాధవ
 త్కృధిపుండుగెల్పె శ గన్నడిలఁ
 దొడరి చలమచర్ల శ దుర్గంబుఁ గొంటివి
 ధరణిలోన లింగ శ నరవరేణ్య.

2

* * *

ఉ. ఎత్తిన కోపవృత్తి మద శ మెత్తి తురుష్కులఁ బాఱదోలి యా
 మొత్తములై నదుర్గములు శ ముప్పదిరెండును నొక్కఁగాటినే
 యత్తటిఁ గొన్నరాజవిల శ యాంతక మాదయలింగశౌరితో
 నెత్తొరలేని భూపతుల శ నెన్నఁగ నేలధరాతలంబునన్.

3

* * *

నీ. చలమర్థి గండఁ డైశంబెటపిన్ననిఁ
 బ్రాధుఁడెఱుంగను శ బఱవినాఁడు

* * *

తేజంబుగాఁ బ్రాథమదేవరాయలచేత
నరుదుగా బిరుదం ద్రేనందినాఁడు.

4

* * *

క. సురథాను గెలిచినాఁడవు
నరవరు ధట్టించి పంచినాఁడవు మున్నే
కరిరాజుఁ దోలినాఁడవు
సరి యెవ్వరు నీకు మాద్యజనపతిలింగా.

5

Velugōṭivāri Vamśāvali, vv. 119, 120, 124, 126, 130.

57. THE MUHAMMADAN OFFICERS IN THE SERVICE OF THE KINGS OF VIJAYANAGARA.

తరువాతను ప్రాథమదేవరాయ మహారాయలవారు రాజ్యపరిపాలనము చేసేటప్పుడు విజయనగరమందు రత్నసింహాసనాధీశ్వరుడై యుండగా శా॥ శక వరుషంబులు ౧౩౧౫ అగు నేటి రుధి నోద్దారి సంవత్సర మందు పోచం అన్నారి అనే సరదారునికి పాణెము ప్రభుత్వము దయచేసినారు. గనుక అప్పుడు ఆ పోచం అన్నారి రాయలవారి ఆజ్ఞప్రకారం పాణెము గ్రామకోట కట్టించినారు. తరువాతను సాబది ములుకు అనే తురక సర్దారునికి పాణెము యిచ్చినారు. అతను శాలివాహనశకం ౧౩౧౫ అగు నేటి శ్రీముఖ సంవత్సరం లగాయితు శాలివాహనశకం ౧౩౩౫ అగు నేటి విజయ సంవత్సరం వరకు యిరువై సంవత్సరములు యేలినాడు. తరువాత ఖానాఖాన వైడ్యులు అనే తురక శా ॥శ॥ ౧౩౩౬ జయసంవత్సర ఆరభ్యం శా॥ శకం ౧౩౬౬ అగు రక్తాక్షి వరకు రాయలవారి ఆజ్ఞానుసారం యీ పాణెం గ్రామం ప్రభుత్వం చేసినాడు. తరువాత యితని కుమారుడు సులతానీ వైడ్యులు శా॥ శకం ౧౪౦౬ క్రోధినామసంవత్సరం వరకు యీ గ్రామం ప్రభుత్వం చేసినాడు. యీతని కుమారుడు రాజాఖానుడు శా॥ శకం ౧౪౦౭ విశ్వావసు సం॥ రం ఆరభ్యం ౧౪౧౯ అగు పింగళ సం॥రం వరకు విద్యానగరమందు రాజ్యపరిపాలనము చేస్తూవున్న సాళువ వీరనర సింహరాయల ఆజ్ఞానుసారం యీ గ్రామం యేలుకున్నాడు. తరువాత సాళువ నరసింహరాయలు రాజ్యం యేలుతూవుండగానే యీ పాణెం గ్రామం పెనుగొండ సావడికి చెల్లెడి. అప్పుడు పెనుగొండలో నరసానాయని

గారు అనే ఆయన ప్రభుత్వం చేస్తున్నది. ఆసరసానాయనింగారు రాయల
వారి బొక్కినంమీద కావలివుండే బొక్కినము దేమప్పనాయని కొమారుడు
ఘనాన్నప్పనాయనిగారికి యీ గ్రామం నాయంకరానకు పాలించిరి.
(యందుకు రుజువు పాణి కేవ్వర దేవుని దేవాలయం యదట వున్న శాసనం).

Kaifiyat of Pāṇem Pālaiyapaṭ; L.R. 6, pp. 216-7.

58. DĒVARĀYA II.

శకాబ్దతమ్ ఆదిరత్తు మున్నూర్తు నాற்பత్తు ముండుక్కుమేల్ పల్లవ
వరుళత్తిల్ యల్లైక్కరై నిలైయిడ్డ ఉత్తమ నంబి విజయనరకరత్తిలే
పోయ్ కేశవేడ్డై బ్రతాప మహారాయరై శత్రురంగమాడి రాஞ్సి
పిత్తు జియిత్తు అవర్ కెయిల్ అనేకమ్ వరిశైకణైయమ్ పెర్తు
తమ్ముడై తమ్పిక్కు రాయర్ ముత్తరైయమ్ శక్ర రాయరెన్కిరై పేరమ్
బ్రత్యేకమాక ఆ తీన ముండ్రాక్కి యకల స్వతన్తరంగణైయమ్
ఉండ్రాక్కిక్ కొడుత్తు తమ్ముడై ఆ తీనత్తుక్కుమ్ తమ్పి శక్ర రాయ
రాతీనత్తుక్కుమ్ యంబన్తమ్మిల్లాతపడి కేశవేడ్డై బ్రతాప తేవ
మహారాయరైకొండు పణ్ణివైత్తు యకల పిరుతుకణమ్ వాంగిక్
కొండు తివ్యతేశంగణైల్లమ్ సేవిత్తు మ్మీకార్యంగణైల్లమ్ పరి
శోతిత్తుక్కుండు స్వతల్తల్లై వన్తు తిరువిడైయార్డ్డ క్రామంగ్
పరిశోతణైపణ్ణి తిరువరంగశ్శెల్వమ్ శతశాకమాక వలర్త్తివైత్తు
జీయార్ మ్మీవైళ్ళణవార్ యకాంగిక్ ఆశార్య పురుళార్ యల్లరైయమ్
ఆతిర్త్తుక్కుండు పుర్వ వ్యవస్థై తప్పామల్ నడప్పిత్తుక్కుండు
రాయర్ పేరమ్ రాయర్ పిరుత్తుమ్ పెర్తు క్రోయిలొక్కు వన్తు తామ్ మ్మీకార్యమ్
నిర్వళిత్తుక్కుండు తామ్ క్రోవణవరై తిరుప్పతియార్ కొత్తిలే
శేర్న్తు కిల మర్యాయైయమ్ తమ్ముడై తమ్పిక్కు శేనైపతి మర్యాయై
వరిశైయమ్ పర్తి అనువైత్తుక్కుండు వన్తార్. ఇప్పేర్తానై
అవరైక్కు ఇరండ్రాతీనమాక నడన్తు వరుళిత్తు.

Kōyilolugu, p. 131.

59. UTTAMA-NAMBI.

శకాబ్దతమ్ ఆదిరత్తు మున్నూర్తు యంబత్తు నాల్కుమేల్ శెల్ల
నిన్ బరీతాపి వరుళమ్ అనుమన్త తేవరుక్కు క్రోయిలొమ్ కడ్డి
బ్రతిళ్డప్పిత్తు తక్షిణ సమ్రాతిపతి తేన్యాయకరై కెంగ్కర్యమాక
అన్త ఉత్తమ నంబి పణ్ణివైత్తార్. అవరుక్కు క్కేమ్ పత్తు పుత్తరై
తిరువిడైయార్డ్డమాక తేన్యాయకరై యంబప్పిత్తార్.

Kōyilolugu, p. 134.

60. SOCIAL CONDITIONS IN THE FIFTEENTH CENTURY.

(a). PALNĀḌ.

Palnāḍ in general :

క. శసికుండు పోవండు పల్నా

డెనంగంగా రంభ యైన శ నేకులె వడుకున్

వసుధేశుం డైన దున్నును

గుసుమాస్తుం డైన జొన్న శ కూడే కుడుచున్.

1

ఉ. అంగడి యూర లేదు పరి శ యన్నము లేదు శుచిత్వ మేమి లే

దంగన లింపు లేరు ప్రియ శ మైనవనంబులు లేవు నీటికై

భంగపడంగఁ బాల్చుడు, కృ శ పాపరు లెవ్వరు లేరు దాత లె

న్నంగను సున్న గాన పలి శ నాటికి మాటికి బోవ నేటికిన్? 2

The Villages of Palnāḍ :

గీ. చిన్నచిన్నరాళ్లు శ చిల్లరదేవళ్లు

నాగులేటిసిళ్లు శ నాపరాళ్లు

సజ్జ జొన్నకూళ్లు శ సర్పంబులును దేళ్లు

పల్లెనాటిసిమ శ పల్లెటూళ్లు.

3

The Village Purōhit's house :

ఉ. దోసెండు కొంపలోఁ బసుల శ త్రొక్కిడి మంచము దూడరేణమున్

బాసినవంటకంబుఁ బసి శ బాలురశౌచము విస్తరాకులున్

మాసినగుడ్డలున్ దలకు శ మాసినముండలు వంటకుండలున్

రాసెడు కట్టెలున్ దలఁప శ రాదు పురోహితు లింటికృత్యముల్. 4

Food :

క. జొన్నకలి జొన్నయంబలి

జొన్నన్నము జొన్నపినరు శ జొన్నలె తప్పన్

సన్నన్నము సున్న సుమిఁ

పన్నుగఁ బల్నాటిసిమ శ ప్రజ లందఱకున్.

5

ఉ. పుల్ల సరోజనేత్ర ! యల శ పూతనచన్నులచేదుఁ ద్రావినాఁ
డల్లదవాగ్ని మ్రొంగితి శ నటంచును నిక్కెడ వేల ? తింత్రిణీ
పల్లవయుక్త మా నుడుకు శ బచ్చలిశాకము జొన్నకూటితో
మెల్ల న నొక్కముద్దఁ దిగ శ మ్రొంగుము ! నీపన కాననయ్యెడిక. 6

Water scarcity :

క. సిరి గలవానికిఁ జెల్లును
దరుణులఁ బదియాఱువేలఁ శ దగఁ బెండ్లాడక
దిరిపెమున కిద్ద రాండా
పరమేశా ! గంగ విడుము శ పార్వతి చాలుక. 7

Religion :

ఉ. వీరులు దివ్యలింగములు శ విష్ణువు చెన్నుడు కల్లిపోతురా
జారయఁ గాలభైరవుడు శ నంకమశక్తియ యన్నపూర్ణయుక్
గేరెడు గంగధారమడుఁ శ గే మణికర్ణిక గాఁ జెలంగు నీ
కారెమపూడిపట్టణము శ కాశిగదా పలినాటివారికిక. 8

Houses :

ఉ. మిద్దెలు మిద్దె లన్న మన శ మేడలకంటెను సొంపు నించి బల్
నిద్దపుసాధజాలముల శ లీల వెలుంగు నటంచు నెంచి నే
నద్దిర ! మోసపోతి నక శ లాభరణమున్ లమర్చి కస్తురిక
దిద్ది కచంబు జెక్కిన స శ తిం బురడించును మిద్దె లిచ్చటన్. 9

Some Villages :

Pulipēḍu :

గీ. ఊరు వ్యాఘ్రనగర శ మురగంబు కరణంబు
కాఁపు కపివరుండు శ కసపు నేడు
గుంపు గాఁగ నిచట శ గురిజాలసీమలో
నోగు తెల్లఁ గూడి శ రొక్కచోట ! 10

Nemalipuri:

క. నెమలిపురి యమపురముగా

యముఁ జాయెను బసివిరెడ్డి శ్రీ యంతకు మిగులన్

యమదూత లైరికాఁపులు

క్రమ మెఱుంగని శ్రీ దున్న లైరి కరణా లెల్లన్.

11

Adigoppula:

క. గుడిమీఁది శ్రోతితోడను

గుడిలోపలి సంబివారి శ్రీ కోడలితోడన్

నడివీధిలంజెతోడను

నడిగొప్పల యోరుగాలి శ్రీ నడిగితి ననుమీ.

12

60(b). THE MASARA KINGDOM.

ఉ. గొంగడి మేలుపచ్చడము శ్రీ కుంపటి నల్లుల కుక్కిమంచమున్

జెంగట వాయుతైలము ల శ్రీ జీర్ణపుమందులు నుల్లిపాయలున్

ముంగిట వంటకట్టియల శ్రీ మోపులు దోమలు చీఱపోతులున్

రంగ! వివేకి కీమసర శ్రీ రాజ్యముకాపుర మెంత వోతరా!

13

ఉ. వంకరపాగలున్ నడుము శ్రీ వంగినకత్తులు మైలకోకలున్

సంకటిముద్దలుం జనుప శ్రీ శాకములున్ బలుపచ్చడంబులున్

దెంగగునోరచూపులును శ్రీ దేకువ దప్పినయేనబాసలున్

ఱంకుల బ్రహ్మ యీమసర శ్రీ రాజ్యము నెట్లు సృజించె నక్కటా! 14

ఉ. ఆదరణంబు నున్న; విన శ్రీ యంబు హితంబును బొంకు; సత్యమా

లేదు; దయారసం బది హు శ్రీ లిక్కి; పసాపడు వేళవంక్తిలో

భేదపుఁజెట్టు; చిట్ట బలిభిక్షముఁ త

త్వాదుల బుట్టుజేసినవి శ్రీ ధాత వ్రజాపతి గౌరవముండునే?

15

60(c). THE RENĀDU COUNTRY.

Food :

క. గరళము మ్రింగితి నంచున్
 బురహర గర్వింపఁ బోకు ర పో ! పో ! పో ! నీ
 బిరు దింకఁ గాన వచ్చెడి
 మెఱసెడి రేనాటిజొన్న ర మెదుకులు దినుమీ ! 16

60(d). VYĀPĀRIS OF THE WEST.

శా. దస్త్రాలున్ మసిబుట్టలున్ గలములున్ ర దార్కొన్న చింతంబకుల్
 పుస్త్రుల్ గారెడిదుస్త్రులున్ జెమటకం ర పు ల్లోట్టునీర్కాపులున్
 లస్తవ్యస్తపుగన్నడంబును భయం ర బై తోచుగడ్డంబులున్
 వస్తూ చూ స్తిమి రో స్తిమిన్ బ ర డమటన్ వ్యాపారులన్ గ్రూరులన్. 17

60(e). KARNĀṬA.

శా. కుల్లా యుంచితిఁ గోక సుట్టితి జరి ర కూర్పాసముం దొడ్డితిన్
 వెల్లుల్లిం దిలపిప్తముం మెసవితిన్ ర విశ్వస్త వడ్డింపఁగా
 సల్లా సంబలి ద్రావితిన్ రుచులు దో ర సం బంచుఁ బో నాడితిన్
 దల్లి కన్నడరాజ్యలక్ష్మి దయ లే ర దా నేను శ్రీనాథుడన్. 18

60(f). VIJAYANAGARA.

Śrinātha and Mumma :

సీ. పంపావిరూపాక్ష ర బహుజటాజూటికా
 రగ్వధప్రసవసౌ ర రభ్యములకు
 తుంగభద్రాసము ర త్తుంగవీచీఘటా
 గంభీర ఘమఘమా ర రంభములకు
 కళసాపురప్రాంత ర కదలీవనాంతర
 ద్రాక్షాలతాఫల ర స్తబకములకు
 కర్ణాటకామిన్నీ ర కర్ణహటకరత్న
 తాటంకయుగధాళ ర ధళ్యములకు

నిర్మిబంధనిబంధమై శ నెనయుకవితఁ
 దెలుఁగునను సంస్కృతంబునఁ శ బలుక నేర్తు
 ప్రాథదేవేంద్రరాయ భూ శ పాలవరుని
 సమ్ముఖంబున దయఁ జూడు శ ముమ్మ సుకవి.

19

60(g). NĀRIVĀGU.

*The boundary between the kingdoms of Konḍavīḍu
 and Vijayanagara :*

చ. తరువున గాండివం బిడఁడె శ ధర్మజునానఁ గిరీటి యేను వా
 క్షరసిజనేత్రయానతి వి శ చారముచొప్పున గర్వహీనతఁ
 మరలి తెనుంగుభూమి కన శ మానగతిం గొనిపోవువాడ నై
 బిరుదులు నారివాఁగుకడఁ శ బెట్టితి సత్కవి సార్వభౌముడన్.

20

60(h). MĀREḶḶA SĪMA.

సీ. నడువీధిలో రాళ్లు శ నాగులే దేవళ్లు
 పరగట సావిళ్లు శ పాడుగుళ్లు
 ఐదువన్నెలకూళ్లు శ నంబటికావిళ్లు
 నూరూర జల్లేళ్లు శ నూటనీళ్లు
 నడుముకు వడదోళ్లు శ నడువీధికల్ రోళ్లు
 కరణాల వడిసెళ్లు శ కాపు ముళ్లు

21

... ..

... ..

... .. నేరెళ్ల శ వాఁగునీళ్లు

సిరులు జెలు పైందుమారెళ్ల శ సీమయందు.

22

60(i). DRĀVIḶA.

People and their habits :

సీ. కూడు తలఁపఁ జోళ్లు శ కూర కారామళ్లు
 చెవు లంత వ్రేలాళ్లు శ చేలుమళ్లు

దుత్తైజే నాగళ్లు శ దున్నపోతులయేళ్లు
 కలవు మాపటివేళ శ గంజినీళ్లు
 మాటమాటకు ముళ్లు శ మఱి దొంగదేవళ్లు
 చే దై నపచ్చళ్లు శ చెఱకునీళ్లు
 వంటపిడ్డలదాళ్లు శ వాడనూతులనీళ్లు
 విన విరుద్ధపుఁబేళ్లు శ వెడదనోళ్లు
 సఖులచన్నులబైళ్లు శ చల్లనిమామిళ్ళు
 పరు వై నవావిళ్ళు శ పచ్చపళ్ళు
 దళ మయినయట్టికంబళ్ళు శ తలలు బోళ్ళు
 పయిడికిని జూడఁ బయిడెత్తు శ ప్రత్తివిళ్ళు
 చలముకొని వెదకినను లేవు శ చల్లనీళ్ళు
 చూడవలసెను ద్రావిళ్ళ శ కీడుమేళ్ళు.

23

The Tamil Pillai :

గీ. మేతఁ గరిపిల్ల పోరున శ మేకపిల్ల
 పారుఁబోతుతనంబునఁ శ బందిపిల్ల
 ఎల్లపనులను జెరుపంగఁ శ బిల్లిపిల్ల
 అందమునఁ గ్రోతిపిల్ల యీ శ యఱవపిల్ల.

24

Feasts :

సీ. తొలుతనే వడ్డింతు శ దొడ్డమిర్యపుఁజారు
 చెవులలోఁ బొగ వెళ్లి శ చిమ్ని రేగఁ
 బలుతెఱంగులతోడఁ శ బచ్చళ్ళు చవిగొన్న
 బ్రహ్మరంధ్రముదాఱఁ శ బారునావ
 యవిసాకు వేచిన శ నార్నెల్లు ససి లేదు
 పరిమళి మెంచినఁ శ బండ్లు సొగచు
 వేపాకు నెండించి శ వేసిన పొళ్ళును
 గంచానఁ గాంచినఁ శ గ్రక్కువచ్చు

తే. సఱవవారింటివిం దెల్ల శ నాగడంబు
చెప్పవత్తురు తమ తీరు శ సిగ్గు లేక

... ..

చూడవలసెను ద్రావిళ్ల శ కీడుమేళ్ళు.

25

60(j). THE POSITION OF DANCING WOMEN.

కవితల్ సెప్పినఁ బాడ నేర్చిన వృథా శ కష్టంబె; యీబోగపుం
జవరాండ్రే కద భాగ్యశాలినులు ! పుం శ న్నన్దం బేల, పో ? పోచకా
సవరంగా సాగ సిచ్చి మేల్ యువతివే శ పం బిచ్చి పుట్టింతువే
నెవరుం మెచ్చి ధనంబు లిచ్చెదరు గా శ దే పాపపుండై వమా ! 26

Śrīnātha, a Cāṭu verse.

61. MALLIKĀRJUNA.

తర్వాత, శకం ౧౩౫౮ పరీథావి సంవత్సర దారభ్యం శకం ౧౩౭౨
అగునేటి ప్రమాదూత సంవత్సరం వరకు మల్లికార్జునరాయలు విజయనగరం
యేలినయేండ్లు ౧౯.

Kaifyat of Malamīdi-Kambhāladinne, L.R. 37, p. 301.

62. PEDA SINGAMA ANNA AND POLĒPALLI BUKKA.

ఆ వెదసింగమ నేనికి బినసింగమ నేడును అన్నమనేడును గలిగిరి.
ఆయన్నమనేడే అరుకచేను బయట గండికోటకు ముట్టడిగా దిగఁగఁ బోలేపల్లిఁ
బుక్కరాజు రాత్రియుద్ధంబున నన్నమనేని జంపఁగ, నతనితమ్ముడు సింగమ
నేడు దనమఱుది జూపల్లికొండభూపాలుని నప్పన వెట్టిన [నాతఁడు] కరవాల
శైరవ, గండభేరుండ, సంగడిరక్షపాలక, దక్షిణదోర్దండమండితం బయినసేనఁ
గలమేటి గాన నా బుక్కరాజు పొడచేటి కోటఁ జొచ్చినఁ గోటయెక్కి బుక్క
రాజున కథయం బిచ్చి తెచ్చెను.

க. ஷாபிம் பாடசை கீழ்க்

ஹைகமுக யுக்யராஜ ௧ கதயமௌசரிதா

மேலிவிதிபலசகுவல

ஸூபிக நீசயமுக நிடக ௧ ஜாபலிஓண்டா.

Velugōṭivāri Vamśāvali, 146-7.

க. ஷாபிமீகீலிஓல

ஹைகமுக யுக்யராஜ ௧ வீரம்பெலு

வகி நகலி பட்டி கெய்வி

ககிமீக ஸீராபுஸிக ௧ கருணாஸாங்கா.

Velugōṭivāri Vamśacaritra, p. 84.

63. THE SERVICES OF KAMPARĀJA MALLA AND JANNAYA NĀYAKA.

இதுகளுக்குமுன் சகாப்தம் ஆயிரத்து முந்நூற்றெண்பத்து
முன்றில் சித்ரபானு வருஷம் அணியரங்கன் திருமுற்றத்திலே முன்
னிரந்த வெண்கலத் திருக்கொடிக்கம் பத்தை வாங்கி பெரிய திருமடைப்
பள்ளியிலே வைத்து, செம்பினாலே திருக்கொடிக்கம் பத்தில் ஆனைத்தகடு
நாச்சித்தகடு உட்பட பலதகடும் நூற்றுப்பன்னிரண்டு தகடும்,
கம்பத்தின்மேல் பெரிய திருவடி நயினரும் உட்பட செப்பின்மேல்
பூசின தங்கம் ஆயிரத்தறுநூறு பலம். இதுவும் பல திருவாபரணங்களும்
கம்பராஜாமல்லர் சன (மல்லிகார்கன?) ராயர் கைங்கர்யம்.

ஆலி நாடன் திருக்கோபுரம் தென்புறத்தில் த்வார பாலகர்
துலுக்காவணத்திலே சேதமாகையில், திருவாழியாழ்வானையும் பெரிய
திருவடி யையும் ஏறியருளப்பண்ணிவைத்தது ஜந்நய நாயக்கர்.

Kōyilolugu, p. 141.

64. THE SERVICES OF KAMPARĀJA.

கோபுரங்க நாயக்கன் த்வாரபாலகரான கங்கையும் யமுனையும்
துலுக்காவணத்திலே சேதமாகையில், அவர்களை ஏறியருளப்பண்ணி

வைத்தது இதுக்குமுன் பஹுதான்ய வருஷத்திலே திருச்சிராப்பள்ளி சாவடிக்கு வந்த கம்ப ராஜாவின் கைங்கர்யம்.

Kōyilolugu, p. 142.

65. THE SERVICES OF TIRUMALAINĀTHA UTTAMA-NAMBI.

சகாப்தம் ஆயிரத்து முன்னூற்றறுபத்தாறுக்குமேல் ரக்தாக்ஷி வருஷம் முதல், திருமலை நாத உத்தம நம்பி, விஜயநகரத்துக்குப் போய்தண்டு பண்ணி, புறப்பட (பிரௌட?) தேவராயர், மல்லிகார்ஜுந ராயர் முதலானபேர்கள் கையிலும் இருபத்திரண்டு க்ராமமும் வாங்கிக்கொண்டு, ப்ராஜோத்பத்தி வருஷத்திலே கோயிலுக்கு வந்து, பெருமாள் தேவன் மண்டபத்துக் கொடுங்கையும் வைப்பித்து, திருக்கொட்டாரத்துக்குத் தென் வடக்கானகீழ் திருமதிகள் பழகி விழுந்துபோகையில் அஸ்திபாரத் தளவும் பறிப்பித்து, கல்படை செங்கல்படையுங் கட்டிவைத்து, முதல் கட்டுக்குத் தளவரிசையும் கட்டி பெரிய திருமண்டபத்துக்குக் கிழக்கே நூற்றுக்கால் மண்டபமும் கட்டிவைத்து, அதிலே ஜ்யேஷ்டாபி ஷேகத்தில் ஸஹஸ்ர கலசாபிஷேகமும் பண்ணுவித்து; திருச்சிராப்பள்ளி சாவடிக்கு ராயமுத்தர மதுஷ்யராக, குழித்தண்டல கம்பராஜா வருகையில், “இந்த சீமைகளை விடவேணும்” என்று திருமலை ராஜா சொல்லுகையில்; இவருக்கும் அவருக்கும் விரோதமாய்; சகாப்தம் ஆயிரத்து முன்னூற்றெண்பதில் ப்ரமாதி வருஷம் புரட்டாசி மாசத்திலே தென்கரை வடகரை சவையார் நாட்டார் அனைவரும் குடிகளும் புறப்பட்டு, சீமையைப் பாழ்பண்ணி, பன்னிரண்டு வருஷம் ஆயிரக்கால் மண்டபத்திலும் தேசாந்திரத்திலும் குடியிருந்து; பின்பு சகாப்தம் ஆயிரத்து முன்னூற்றுத் தொண்ணூற்றிரண்டில் கர வர்ஷத்திலே, திருச்சிராப்பள்ளி சீமை தண்டல் சீர்மையும் திருமலை ராஜாவின் சீர்மையாகையில், தென்கரை வடகரையாரனைவரும் திருமலை ராஜாவைக் கண்டு, தங்கள் தங்கள் கிராமத்திலே போன பின்பு இந்த மண்டலத்துக்கு மேல் புறத்து ஒழுங்கு மண்டப கொறடு தூர்ந்துபோகையில், அந்த மண்ணும் மெடுப்பித்து . . . நடத்தினது திருமலை நாத உத்தம நம்பி.

Kōyilolugu, p. 139.

66. THE SERVICES OF SĀḶUVA TIRUMALAI RĀJA.

ஆலிநாடன் திருவிதியில் வடக்கு திருவாசல் சக்களவன் பண்ணின திருப்பணி ஜீர்ணமாகையிலே, சகாப்தம் ஆயிரத்து முன்னூற்றுத் தொண்ணூற்றிரண்டில் கர வருஷத்திலே திருமலை ராஜா அந்தத்

திருகோபுரத்தை ஜீர்னோத்தாரணம் பண்ணிவைத்து, வெளியழகியானிலே கிழக்கே ஆலி நாடன் திருமதிலிலே ஆயிரக்கால் மண்டபத்துக்குச் செவ்வையாகப் போகும்படி திருக்கோபுரவாசலுமுண்டாக்கின படியினாலே, அது முதலாக பெருமாள் திருவாய்மொழித் திருநாளுக்கு வெளியழகியானிலே யெழுந்தருளி, அந்த வாசலாலே ஆயிரக்கால் மண்டபத்துக்கு எழுந்தருளுகிறது. . . .

அழகியமணவாளன் திருமண்டபத்திலே சந்தன மரத்தாலே மண்டப மேடையும் அதிலே செம்புமேல் பொற்பூச்சான மூன்று குடமும் கட்டுவித்து, அதிலே தந்த சப்பரமும் மஞ்சமும் வைப்பித்தது ஸாளுவ திருமலை ராஜா.

Kōyilolugu, pp. 142-3.

67. THE SERVICES OF KRṢṆARĀYA UTTAMA-NAMBI.

அவர் தம்பி கிருஷ்ணராய உத்தம நம்பி, சகாப்தம் ஆயிரத்து நானூற்றொன்பதில் பல்வங்க வருஷத்திலே, ஏறமாஞ்சி திம்மப்ப நாயக்கர் முதலானவர் கையிலே இருபது க்ராமம் திருவிடையாட்டமாக தாரைவாங்கி திருக்கொட்டார முகப்புத் திருமண்டபமும், நலந்திகழ் நாராயண ஜீயர் ப்ரதிஷ்டையான செங்கமல நாயகியார் எழுந்தருளியிருக்கிற திருமதிகளும் பழகிச் சரிவாகையில் அதுவும் கட்டிவைத்து இரண்டாம் நெல்லுக்கடம் பெருச்சாளியறுத்துச் சரிந்துபோகையில் உள்ளூத் தளவரிசையும் கட்டி, கல்தூணும் நிறுத்தி உறுதியாக எடுத்துக் கட்டிவைத்தார்.

Kōyilolugu, p. 140.

68. PRATĀPA DĒVARĀYA.

ஸ்வஸ்தி ஸ்ரீவிஜயாபுஷ்யதய ஸாலிவாஹசஹசஹஸம்ஸுலு ௧322 அக
ஸேதி யாஷ்வரநாம சம்வத்ஸர மாஷ ஸுத ௩ லு ஸ்ரீமதாஜாதிராஜ ஸரமே
ஷ்வர ஸ்ரீ வீரபுராணதேவ மஹாராயலு பெருமான்டலு விஜயாபுரிநாஸு
வ்ரஜசிம்ஹசநாரூபுஷு ப்ரஹ்மஸம்ஸு ஸாமாஜ்யஸு சேயுமண்டல ரேவலு
ஸுஸுஸுஸு லயிஸ பெருமான்டலு விஜயாபுரிநாஸு ஸாமாஜ்யஸு
சுமாரதிமாநாஸுஸு ஸுஸுஸு லயிஸ பெருமான்டலு விஜயாபுரி
நாஸு &&c.

An Inscription at Bādinēnipalli, L.R. 13, p. 247.

69. THE GAJAPATIS.

पतिस्त्रिवामस्ति सरोजिनीपतिः
 त्रयीमयात्मा तमसां निषूदनः ।
 प्रकाशसंवीतदिगम्बरं जनाः
 शिवस्य मूर्तिं समुदाहरन्ति यम् ॥

४

तदीयवंशे तदनु प्रतापवां-
 श्विरस्य राजा कपिलेश्वराह्वयः ।
 अभूदभूतोपमपौरुषोर्जितो
 जितोभयारातिगणो गुणोन्नतः ॥

५

* * * *

प्रसह्य कर्णाटमहीपतेः पुरीं
 निरुध्य विद्यानगरीं निजैर्बलैः ।
 समुन्नतं मानमिवोच्छ्रयं करं
 समाददे कर्कशचक्रविक्रमः ॥

८

कुमारहंवीरविभुर्बदाश्रया
 विजित्य कार्तान्तदिशं प्रतापवान् ।
 अशोधयच्छात्रवशोणितोक्षितां
 कृपाणिकां दक्षिणसागराम्बुषु ॥

९

स राजधानीं कटकामिधामशा-
 दकण्टकामुत्कलदेशनायकः ।
 दिगन्तसामन्तकिरीटमालिका-
 मणिद्युतिद्योतितपादपङ्कजः ॥

१०

Anantavaram Copper-plates, Andhra Patrika Ugādi Sañcika,
 1928-9, p. 175.

70. AKATABHĀNUDĒVA AND KAPILĒŚVARA.

अतः परम् अकटा (अवटा) भानुनामा राजा अभूव । असौ धार्मिको जातः ।
 एकदा भगवदग्रे विश्रापितवान् । 'अहमपुत्रः । इदम् राज्यम् कस्याङ्गापयति
 भवानिति । तदा राज्ञो भगवता आङ्गापितम् । 'आङ्गणगृहे कपिलनामक-

भृत्योस्ति स तु गुडभाण्डं गृहीत्वा विमलादेव्या अग्रे स्थास्यति । स एव पालनीयः ।
स तु राजा भविष्यति' इति । अनन्तरमपरदिने राज्ञा तथा दृष्ट्वा बालकप्रतिपादनम्
कृतम् । पट्टराश्वै समर्पितम् । उक्तं च । “ईश्वराज्ञाम् ज्ञात्वासौ पुत्रवत्प्रतिपालय-
ताम् । मदन्तेऽसौ राजा भविष्यतीति” । अतः परम् कतिकालानन्तरम् भगव-
दर्पितचित्तो राजा कालधर्ममुपेयिवान् । तस्य राज्यभोगकालः पञ्चदशवर्षाणि
१५ । एतद्योगेऽतीतशकवत्सराः १३७४ ।

इति गङ्गवंशीयराजानोऽष्टादश । तैस्सम्भूय गङ्गवंशीयैर्भुक्तवत्सराः ३२० ॥

Kaṭakarājavanśāvali, (Ind. Off. Ms.), *Aufrecht*, cc. i. p. 77;
Kaifiyat of Jagannātham, (Skt.), *Mac. Mss.* 15-6-48, f. 12-b.

ఇతనితరువాత అకట అవధానుడేవురాజు బహుతపశ్శాలి. ఇతనికి
సంతానం లేనందున భగవంతులను అనేకవిధాల ప్రార్థనచేసేటప్పటికి శ్రీ
స్వామివారి హుకుం అయినది, ‘రేపటిదినము విమలాపార్వతీ కోవిలలో ౧౨
సంవత్సరములుగల బ్రాహ్మణునిన్న వాడు వుంటాడు. ఆ చిన్నవాడిని నీవు పుచ్చు
కొని కొడుకును చేసుకొనేది’ అని ఆజ్ఞ యిచ్చినది. మరోనాడు విమలా సన్ని
ధానమందా చిన్నవాడు వుండెను. ఆ చిన్నవాణ్ణి రాజుగారు చూచి తన యింటికి
తీసుక వెళ్లి తన భార్యతో యీ సంగతి తెలియజేసి యీ చిన్నవాడికి కపిల
సా[మ]ంతారావు అనే పేరు పెట్టినాడు. మరికొన్ని దినములకు మొగలు ఈదే
శానికి రాణువును తీసుకొనివచ్చి చౌధాయి తెమ్మనేటప్పటికి కొంత ద్రవ్యం
యిచ్చి తతిమ్మా బాకీ ని సదరు తన కొమారుడు కపిలసా[మ]ంతారావును
బందా వుంచినాడు. ‘మీద్రవ్యం యిచ్చి మాచిన్నవాణ్ణి తీసుకుంటా’మన్నాడు.
ఈలాగు ౧౩ సంవత్సరాలు రాజ్యంచేసి సదరు అకట్టు రాజు దేహం చాలించి
నాడు.

Kaifiyat of Jagannātham (Tel.), *Mac. Mss.* 15-6-48, f. 17-b-18.

71. GAJAPATI KAPILĒŚVARA.

अतः परम् कपिलेश्वरदेवनामा पालितभृत्यो राजा बभूव यस्य प्रशस्तिः
समुद्रयमुना संवादेन कीर्तिता ।

శ్రో. కాలిన్ది ! మిథ కిమ్ ! నృగః కీచేతి నామ్ ద్విషో జ్ఞాయేత ! తత్కేనాస్తి
కలిశ్చజ్ఞా.....

కాఠ్యే కింతవ? కజలాశ్రుపతనాద్దౌడేందువामభ్రవమ్; కో हेतुः? कपिलेश्वरः
करिपतिः कोपादुदीचीमुखः ॥

अस्याज्ञावसरे पूर्वसहचरः वनमालिदासपुत्रः काशीदासनामा चौर्यवृत्त्या
पूर्वसहचरः स्थितः । राजत्वानन्तरम् राज्ञा न पृष्टः । तदा मानसे विचारितम् । 'राज्ञा
ऐश्वर्यमत्तेन अहं विस्मृतः । यथा स्मरणं भवति तथा विधेयमिति विचार्य राज्ञो
नगरे चार्तिं कृत्वा प्रविश्य चौर्यकर्मणानेकद्रव्यादिकम् नीतम् । तद् दृष्ट्वा राज्ञा
बिलद्वारमानम् कृतम् । द्वादशाकुलविस्तारगतेन काशीदासेन गन्तुं शक्यते ।
तस्मृत्वा काशीदास आकारितः । उक्तं च । 'किमिदम् कृतम्' इति । तेनोक्तम् ।
'पूर्वमित्रेण राज्ञा श्रीमता न पृष्टं भदीययोगक्षेमम् । कथं निर्वहिस्यतीति विचार्येदं
कृतम् भवदीयज्ञानार्थं स्मारितम्' । तच्छ्रुत्वा राज्ञोक्तम् । 'वरम् वरयेति' । तदा
ब्राह्मणेनोक्तम् । 'भवदीयपौरोहित्यं देहीति' । तेनोक्तम् 'दत्तं पौरोहित्यमि'ति ।
तदारभ्य राजनगरे श्रीजगन्नाथमन्दिरे च पौरोहित्यम् कृतम् । पट्टज्योतिष्कपदम्
प्राप्तम् । तेन राज्ञा श्रीजगन्नाथक बहिःप्राकारम् कारितम् । अनन्तरम् गङ्गास्नानार्थं
वङ्गदेशं गत्वा तत्र तुलसीपुरनामकाग्रहारम् ब्राह्मणेभ्यो दत्तवान् । नवमवर्षे
पश्चिमदिग्विजयं कृतवान् । दशमवर्षे किमुण्डिनामराज्यम् गृहीतवान् । एतस्यैका-
दशवत्सरे राज्ये महाव्ययम् जातम् । भरणाभिधधान्यराशेः पञ्चाभिधशतकार्षापण-
मूल्यं जातम् । चतुर्दशवत्सरे महेन्द्रनामकदेशो जितः । राज्यस्यैकोनविंशतिवत्सरे
राज्ञा विद्यानगरे गत्वा तत्रस्थाधिपान् जित्वा राज्यमात्मसात्कृतम् । त्रयोविंशति
वत्सरे पवनवशाद्राज्यम् नष्टम् । एतद्वत्सरे कुण्डजोरिनामकराज्यस्थम् राजानम्
जित्वा तत्पत्नीं बन्दीकृत्य स्वकीयश्यालम् नरसिंहरायनामानम् अभिषिक्तवान् ।
पञ्चविंशतिवत्सरे सेतुपर्यन्तम् राज्यम् कृतवान् । अनन्तरम् श्रीपुरुषोत्तमक्षेत्रे
आगत्य भगवद्दर्शनं कृत्वा भगवद्ग्रे निवेदितम् । मम बहवः पुत्राः जाताः । कस्या-
ज्ञापयति भगवानिति । तदा राज्ञौ स्वप्नादेशो जातः । 'पुरुषोत्तमरायस्य राज्यं
दीयतामि'ति । अनन्तरमतिविस्मितेन राज्ञा सचिवानाह्वयोक्तम् । 'पुरुषोत्तमरायो
राज्ञा भविष्यति । पाल्यता' मित्युक्त्वामुं गृहीत्वा कृष्णजोरिनामकराज्यम् गतवान् ।
सप्तविंशतिवर्षे राजा कालधर्ममुपेयिवान् । अस्य राज्यभोगकालः सप्तविंशति
वर्षाणि । २७ । एतद्योगेऽतीतशकाब्दाः शशिशून्यमनवः । १४०१ ।

Kaṭakarājavarṇāvali, (Ind. Off. Ms.) Aufrecht, cc. i. p. 77;
Kaṭiṣṭhāvali of Jagannātham, (Skt.), Mac. Mss. 15-6-48, f. 12-b, 13-b.

ఇంతట నడరు మొగలాయీలు తమవద్ద వున్న బందాచిన్న వాడు కపిల
సామంతరాయడికి రాజ్యాధిపత్యం యిచ్చి యీ దేశాన్ని అంపించివేసినారు.

బంసమాళిగొనూరుడు కాశీదాసున్ను యారాజున్ను చిన్నప్పడు యిద్దరు కన్నాలు వేస్తువుందురు. యిటుతర్వాత తనకు రాజ్యాధిపత్యం వచ్చినందున సదరు కాశీదాసును లక్ష్యవెట్టకపోయేసరికి రాజుయిల్లు కన్నం వేసి యావత్సామగ్రి తీసుకొని వెళ్లిపోయినాడు. అంతట రాజుగారు ఆకన్నం కొలిచి 'యీ కన్నం కాశీదాసు వేసినాడు; ఎక్కడ వున్నాడో పట్టుకుని రమ్మ'ని ఆజ్ఞ యిచ్చినారు. ఆ దొంగను పట్టుకొని తెచ్చినారు. 'ఈ కన్నం ఎందున వేసినా'వని అడిగితే, 'మీకు రాజ్యాధిపత్యం కల్గినందున పరామర్శ చేసినారుకారు ; గనుక కన్నం వేసినాను' అని చెప్పినందున, ఆ తక్షణం శ్రీస్వామివారిమందిరంలోకిన్ని తమ యింటికిన్ని పోరోహితుణ్ణి చేసి కాశీపాద జోస్సి అని పేరుపెట్టినారు. శ్రీ స్వామి వారికోవెలకు వైప్రాకారంగోడలు పెట్టించినారు. అక్కడనుంచి గంగా స్నానముకు వెళ్లితులసీపూరు అనేపేరు పెట్టి బంగాలీబ్రాహ్మణులకు అగ్రహారం చేసినారు. తిరిగి యిక్కడ ప్రవేశించి వఖ సంవత్సరం యిక్కడనే వుండిరి. ఆ తరువాత పశ్చిమదేశానికి వెళ్లి ఆదేశాలు సాధించి కట్టకం అనేరాజ్యంలో వుండెను. అక్కడనుంచి తిర్గి యిక్కడికి వచ్చేకాలమందున తోవలో కిముడి సాధించినాడు. అంతట కాటకం అంటినది. భ ౧కి ౧౦౫ కాణాలగవ్వలు... ధర అయినది. అన్నం లేక అనేకజనులు చనిపోయినారు. అటుతరువాత మహేంద్రపర్వతం మీద కోటకట్టక కొన్ని దినములు వుండిరి. కపిలేశ్వరపురం అన్న అగ్రహారం చేసినారు. అటుతరువాత అళి, కనక, కెరడా, కుంజగు, యీస్థలాల రాజులను కొట్టి రాజులను సాధించి అక్కడనుంచీ కుండజరీ దేశంలో మల్లికా అనేటటువంటి కోట కొట్టి సాధించినారు. అటుతరువాత కాటకం తగిలినది. భ ౧ కి ౧౦౦ కాణాలగవ్వల ధరను అమ్మినది. అనేకజనులు అన్నం లేక చనిపోయినారు. అక్కడనుంచి విద్యానగరం కొట్టి సాధించి అక్కడ అమీరు అనేవారికి రాజ్యాధిపత్యం యిచ్చి తిరిగి యీ దేశానకు వచ్చి దామోదరపురం అనే అగ్రహారం చేసినారు. అంతట గాలివాన తుపాను అంటి దేశాలు యావత్తు నీటిమయం అయి అనేకజనులు పోయినారు. అంతట కేద్రరురీదేశం కొట్టి, చంద్రావతీ దేవి అనేపట్టపుదేవిని బందీఖానాలో వేసి, నరసింగరాజును రాజ్యాధిపత్యంగా జేసి, అంతట సేతువపర్యంతం తమబావుటా యేకచ్ఛత్రాధిపత్యం చేసుకొని శ్రీజగన్నాథక్షేత్రంలో తను ప్రవేశించినారు. అంతట తమకు విస్తరించి కొమాళ్ళు వున్నందున ఎవరికి రాజ్యాధిపత్యం యిచ్చేనని శ్రీస్వామివారిని ప్రార్థ

నచేసేవరకు అపుడు ఆజ్ఞ అయినది 'సానిదాని కొడుకు పురుషోత్తమ రాయడికి
అవుతుంది' అని. ఆ చిన్నవాడిని తీసుకొని కుండర్పురి అనేదేశాన్ని వెళ్లినారు.
అక్కడ కృష్ణాతీరమందు ఆ రాజుగారు పరలోకగతుడాయెను.

*Kaifiyat of Jagannātham, (Tel.), Mac. Mss. 15-6-48, f. 18-a-b;
Katakaraḍjavāṁśāvali, (India Office Ms.) Aufrecht, cc. i. p. 77.*

72. THE VICTORIES OF GAJAPATI KAPILĒŚVARA AND
HIS SUBORDINATES.—(i) GAJARĀVU TIPPA.

సీ. యవనుల గెల్వఁడే శ యంబరాయలు జూడ
నెట్టైన కంభము శ మెట్టుబైట
పరిపంథియోధులఁ శ బరపడె వాఁడిమై
యుద్దండవృత్తి కో శ సూరియొద్ద
కాటయవేమభూ శ కాంతుసైన్యం బెల్లఁ
గొట్టఁడె యలగుండు శ కొలనిక్రేవఁ
జమడసామాత్యుని శ సాబిగాఁ గొట్టఁడె
కొండవీడవెద్ద శ కొండగడిని
ప్రబలరణరంగజయభేరి శ భాంకృతుండు
రాయచేకోలుగండధ శ రాధినాథు
రామరఘురామబలభద్ర శ రామనిభుండు
దీప్తబలుఁ డైన గజరావు శ తిప్పఘనుండు.

Mac. Mss. 15-4-3, p. 113.

73. THE VICTORIES OF GAJAPATI KAPILĒŚVARA AND
HIS SUBORDINATES.—(ii) DĀMERA TIMMA.

సీ. కటకంబులోపలి శ గజవాడ బెజవాడ
యొద్ది బండారిల్లు శ యోధుగల్లు
తోటకూరంగల్లు శ తొండమారయగుల్లు
మెరటిబచ్చలితోట శ బెడదకోట

వీరపుంగవులకు శ వేటలు మాడెలు
 మణికి విహారంబు శ మాహారంబు
 గజయాధములఁ శ గట్టుఁగంబాలు గంబాలు
 పట్టణంబు గురాల శ పల్లెఱిల్లి
 ఇట్టిగజరాజశౌర్యంబు శ లెన్నిచూడ
 కొలది మీఱినదేవర శ కొండకొండ
 నీదు కోర్గంటిసింహంబు శ నిఖిలబిరుదు
 దిశల ములు సూపు దామెర శ తిమ్మభూప.

Mac. Mss. 15-4-3, p. 167.

74. NIRVĀṆARĀYA *alias* PEDARĀYA.

క. వెలుగోటికోటపై గొడు
 గలవడఁ బట్టించుకొన్న శ యగ్గజపతి దా
 వెలుగోటిరాయవిభుఁ డన
 నలఘుతరంబైన నామ శ మతనికిఁ గల్గె.

1

* * * *

సీ. రాక్షసావళి డాయు శ రామచంద్రునిశేవఁ
 గురుబలంబు నెదుర్చు శ నరునిపగిది
 భండనంబున నిల్చు శ భాగవత్ప్రభంగిని
 హాలాహలము జాఱు శ హరునిమాడ్కి
 నురగేంద్రు వెనుకొను శ గరుడని చాడ్చున
 నసహాయుఁ డగువిక్ర శ మార్కుపోల్కి
 ధరను గేసరిఁ జూచు శ శరభంబురీతిని
 కరితండములఁగన్న శ హరివిధమున
 రణజయోత్సాహలక్షణ శ రభస మెనఁగ
 నిలిచె మహనంది పడమట శ నిఖిల మెఱుఁగ
 వంశపావన రేచర్ల శ వంశజుండు
 రాజతిలకుండు వెలుగోటి శ రాయఘనుఁడు.

2

అప్పుడు.

3

క. పరిపంథికోటి విచ్చగఁ

దఱుముచుఁ జెండాడి ఖడ్గ శ ధారావీధిఁ

దురమున సింగయరాయం

డరిమిలి జయలక్ష్మీకాంత శ నాకర్షించెన్.

4

ఆసమయంబునఁ

5

...

...

...

గీ. సకలవైష్ణవసన్నాహ శ సమితి చేరి

పరిణమింపగ వై కుంత శ పనముఁ గాంచెఁ

ద్రదిజగముల వెల్లు సంగ్రామ శ దీక్షగురుఁడు

రాయభూపుండు రెండవ శ రాఘవుండు.

6

అప్పుడు.

7

...

...

...

సీ. వచ్చితె రేచెర్ల శ వంశపవిత్రుండ

సత్యవచోల్లాస శ నిత్యయశుండ

...

...

...

అనుచు సంతోషచిత్తుఁడై శ యభినుతించి

యిష్ట మెయ్యది వేడుమీ శ యిత్తు ననిన

ఫాలమునఁ గేలు గీలించి ప్రస్తుతించి

రసికతను బల్కె సింగయ శ రాయవిభుఁడు.

8

ఉ. సింగయరాయభూవిభుఁడు శ శ్రీహరి జూచి నుతించి దేవ శ్రీ

రంగములోనఁ బూని ధన శ రాసుల విప్రుల కిచ్చి యాగముల్

సంగతిగా నొనర్చినను శ సద్గతి గల్గుట దుర్లభంబ యీ

సంగరభూమివంక మిము శ నందరిసింపను గల్గెఁ జాలదే.

9

75. VIRŪPĀKṢA.

శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౩౯౬ అయ్యి జయ సంవత్సరం వరకు
విరూపాక్షరాయలు విజయనగరం యేలినయేండ్లు ౨.

Kaifiyat of Malamīdi-Kāmbhāladinne, L.R. 37, p. 302.

76. TAMMAVA BASAVA REDDI.

క. వారలలోపల బసవ

శ్లోరమణుడు పేరు బెంపుఁ శ గలమన్నీఁడై

భూరిప్రతాపజయల

క్షీరతుండై వెలసె నుదయ శ గిరిరాజ్యమునన్. (1)

సీ. కటకాధిపతి యైన శ గజపతిరాజుచేఁ

బ్రతి లేనిపల్లకి శ పదవి నొందె

మహిమచే గర్జాట శ మండలాధిపుచేతఁ

గడ లేనిరాజ్యభో శ గములు గాంచె

బ్రాహ్మపౌరుషములు శ రాజల్లి మెఱయఁగా

మలకవజ్జీర్ణ కు శ మ్మలీకఁ జేసె

దెలుఁగాణభూములఁ శ గలమన్నె వారిచే

బలవంతమునను గ శ ప్పములుగొనియె

జాటుధాటినిరాఘాట శ ఘోటికావ

లీఖురోద్ధూతనిబిడధూ శ లీవిలిప్త

మండితాశాంగనా కుచ శ మండలుండు

బాహుబలశాలి తమ్మయ శ బసవవిభుఁడు. (2)

Vennelakāṇṭi Sūrayya : *Viṣṇupurāṇam*, 1: 37, 41.

77. SĀḶUVA NARASIMHA.

తరువాత శాలివాహనశకం ౧౪౨౦ అగునేటి కాళయుక్తి సంవత్సరం
వరకు సాళ్య నరసింగరాయలు యేలినయేండ్లు ౨౦.

Kaifiyat of Malamīdi-Kāmbhāladinne, L.R. 37, p. 302.

78. THE SERVICES OF KANDĀḌAI RĀMĀNUJA DĀSAR. ✓

சகாப்தம் ஆயிரத்து நானூற்றுப்பதின்மூன்றில், கந்தாடை ராமாநுஜன் வந்து பண்ணின சைங்காயத்துக்கு விவரம்:—பிரவுட தேவ ராயரை வீர நரசிங்க ராயர் ஜெயித்து, கரகிரி நகரத்திலே இருந்து ராஜ்யபாரம் வலிவிக்கச் செய்தே, அவருடைய தமையனான ராம ராஜா ஸகல சாஸ்த்ரமும் படித்து விரத்தராய் தீர்த்த யாத்ரை பண்ணி, ஹனுமதுபாஸநை பண்ணி, திருவடையாத்திக்குப் போய், ஸ்ரீராம மாதைகளையும் ஸ்பர்ச வேதிகையும் லபித்து, வைராகி வேஷத்துடன் கரகிரிக்கு வந்து, தம்பியான வீர நரசிங்க ராயரைக் கண்டு, ஒரு ஸ்ரீராம மாதையும் கொடுத்து, தனக்கு நூற்றெட்டுத் திருப்பதிகளிலேயும் தேசார்திரி முத்தரை நடக்கத்தக்கதாக ராய சாஸநமும் நிருபமும் வாங்கிக்கொண்டு திருமலைப்பெருமாள் கோயிலிலேயும் ஸ்ரீராம மாதை ஸமர்ப்பித்து, அவ்விடத்தில் ஸ்தலங்களை எல்லாம் ராய சாஸநப்படிக்கு ஸ்வாதீனம் பண்ணிக்கொண்டு, சகாப்தம் ஆயிரத்து நானூற்றுப் பதினொன்றில் ஸௌம்ய வருஷத்திலே திருவரங்கந் திருப்பதியிலே வந்து, பெருமாளுக்கு ஒரு ஸ்ரீராம மாதையும் ஸமர்ப்பித்து, கந்தாடையண்ணன் திருவடிகளிலே ஆஸ்திரித்து, விசேஷ நிஷ்டனாய், ஸகல சாஸ்த்ரங்களையும் படித்து, ஏகாங்கி வேஷம் தரித்து, அண்ணன் ஸந்நிதியிலே “கந்தாடை ராமாநுஜ தாஸர்” என்று தாஸ்ய நாமமும் பெற்று....

Kōyilōḷugu, pp. 143-5.

79. THE REVOLT OF THE SĀMBETĀ CHIEFS :—

(i) SĀMBETĀ VĪRA NARASIMHA.

வித்யாநகராபிதான மஹாராஜாநி யென்று ரத்னசிங்கநாதிச்சுரூபு
நாதிவ நரசிங்காதிவராய மஹாராயலு ராஜ்யபரிபாலன சேஸ்தா புண்டகா
வாரி வட்டநு ஜாதிவர புட்ரவாரு வங்கர காமாரதூலிவசினாயுடல அநே அநு
மூலு வேலமந்திவரகூடா மஹாராஜ தரிசு கோலுவு கோலுஸ்தா நரசவாரு
டையுவுண்டன.

அப்படி மஹாராஜ யேலுபடிலுக் கிடக்க மூ டேயி கடிவக வு த்ர
தாநமென்று நு ரெண்டு அமடல தூரமுந வெநிபாடலு சபுத்யமு சேஸ்தா
புண்டேயி அந்தெயரகண்ட மந்யுஜபலி சம்பெட பிந்நய தேவ மஹாராஜலவாரி
தூலி அயின சம்பெட வீரநாரசிங்கராஜாரு நமஸ்தாநமொட விந்நிபி

పెరినిపాటికి ఆగ్నేయభాగమందు ఆమడన్నర దూరమున లంకమల అనేపర్వతమున మద్దిగుండాల స్థలం ఆస్పదం చేసుకుని చుట్టుపట్టుల తెట్టులు కాపు చేసుకొని తనసైన్యముతోకూడా అక్కడ నిలిచివుండి దేశ మంతా చరాచరా చేస్తూవుండగా, యీనర్తమానము నరసింహదేవ మహారాయలవారికి జాహిరు అయినందునను, తమసాన్నిధ్యమందు వున్న వంకర కుమారధూళి బసినాయణ్ణి పిలిపించి సెలవు ఇచ్చినది:

“నీవు నీమందితోకూడా పోయి కడపదేశమందు పుష్పగిరికి పడమర రెండుపరుగుల దూరమునను, కామలాపురముకు పోయి అక్కడ వుండి లంకమలను చేరివున్న సంబెట వీరనారసింహారాజుగారివల్ల దేశమునకు [పుపద్రవం] లేకుండా, ఆదిక్కున కాశీరామేశ్వరాలకు పొయ్యేమార్గాలను జనులకు పుపద్రవం లేకుండా కాపాడుతూ మరిన్ని గ్రామాదులను జాగ్రత్తగా కాపాడుతూ వుండుము.”

అని ఆజ్ఞాపించినందువల్ల ధూళిబసినాయడు తనమందితోకూడానున్న వచ్చి కామలాపురంనద్ద ప్రవేశించి వుండి సదరహు మద్దిగుండాల కోటకు, పై కాపు లయిన మూడు తెట్లమీదనున్న పోయి కార్యపెట్టి ఆ తెట్లదగ్గర వున్న సంబెట నారసింహరాజులవారి తాలూకు మందిని విరగబాడిచి, మద్దిగుండాల కోట అంది విస్తరించి కార్యము చేసినంతట వీరనరసింహారాజు అక్కడ నిభావు చేయలేక ఆ స్తలము విడిచి పుదయగిరి చేరెను.

ఆతాగాయతినుంచి పయిన చెప్పిన ధూళిబసినాయడు అనే ఆయన తిరిగి కామలాపురం చేరి భారామార్గమున్న గ్రామాదులు మొదలయినవి కాపాడుతూ తగినమందిని నిలుపుకొని వుండెను.

Kaifiyat of Pattūrupāḷem, L.R. 9, pp. 248-9.

80. REVOLT OF THE SAMBETA CHIEFS :—(ii) SAMBETA ŚIVARĀJA.

పిన్నయదేవ మహారాజులువారి కొమారుడు శివరాజుగారు ప్రభుత్వము చేస్తూ వున్న దినములలోను సరిసమాను లైన వారిని లక్ష్యములో తేక అం దినమట్టుకు చుట్టుపట్టు వున్న సీమలలోను కాపలి పయికము వసూలు చేసుక

తాము అనుభవించుకుంటూ వుండగాను శా॥ శకము ౧౪౨౫ రుధిరోద్ధారి
సంవత్సరమందు విజయనగరమందు శింహాసనస్తుడై రాజ్యంచేస్తూ వుండిన
సాళువ సరసింహారాయ మహారాయలు

* * * *

సంబెటవారి వత్తమానములు విని సహించక దండు కదలివచ్చి వెరని
పాటి కనుబాకు దక్షిణ భాగ మందు దిగివుండి కోటమీదికి గుండ్లు నడిపినారు.
ఆ మొహచాళుకు కోటలో బురుజులుమీద నుంచి ఫిరంగులు మొక్కా
బిలా చేశినందున వెలపట వున్న సైన్యము గగితిప్ప చాటున పోయివుండి ఆ
దినము రాత్రి ఆ గగితిప్ప అనే కొండకు వుత్తరభాగమున ఒక పక్కను కోట
బురుజుల కంటే వున్నతముగా వుండే అంత పొడవున తెల్లవారే వేళకు సారువ
కట్టించి తెల్లవారే టప్పట్కి అందుమీద మొహచాళు ఖాయంచేసి గుండ్లు
కోటవైకి నడిపి నందున కోట బురుజుల మీద ఫిరంగులు నిలిచినవి కావు.
వై ననుంచి వచ్చిన గుండ్లు కోట ప్రాకారములు మూడున్న దాంటి నగరు
మహల్లలో వచ్చి పడుతూ వచ్చి నందున నగలు మహల్ల నేల సదునుగా
కూలినవి. కోటకొండులు బురుజులు తమాము కూలిపడినవి. అంతట కోటలో
వున్న ఘోంజులో కొంత మంది తప్పించుక పరారి అయిపోయినారు మిగిలిన
వారు యావత్తుజనం రాజులయొక్క శిశుబాలవృద్ధులైన అశేష జనంతో
నున్న కోటలో దైవగతిని పొందిరి.

Kaifiyat of Pēranipāḍu, L.R. 5, pp. 131-2.

81. SĀḶUVA NARASIMHA AND SĀMBETA GURAVARĀJA.

ముంమ్మడి పౌడదేవరాయలవారి యేలుబడిలో పూర్వం నెల్లూరి
పట్టణమందు సింహాసనారూఢు లయిన నల్లసిద్ధి చోళమహారాజువారి వద్ద
సరదారు డైన సంమ్మెట కొండ్రాజు వంశీకుడు నమ్మెట వెంకట్రాజు అనే
వాడు ప్రబలుడై సిద్ధపటంతాలూకు కొన్ని గ్రామములు ప్రభుత్వంచేస్తూ
వుండెను.

యీ మల్లికార్జునరాయల యేలుబడి తరువాత విజయనగర సింహా
సనాధీశ్వరు డైన సాళువ వృసేహదేవరాయలవారి ప్రభుత్వంలో పయిన

వ్రాసిన సంబంధం వెంకట్రాజు కొమారుడు గురవరాజు అనేతన కనుబా సిద్ధ
పటానకు వాయవ్యభాగ మందు రెండుపరుగుల దూరాన మాచుపల్లె అనే
గ్రామానికి దక్షిణభాగ మందు కొండవద్ద కోట గట్టించి కొంతసైన్యముతో
కోటలో వుండుకొని ప్రభుత్వం చేసినా డని జనులు ప్రఖ్యాతిగా వాడుకొనే
వారు.

Kaifiyat of Siddhavattam, L.R. 9, p. 275.

82. THE WAR BETWEEN SĀLUVA NARASIMHA AND
SĀLUVA MALIDĒVARĀJA.

నరసింహాస్వామినానకు అధిపతి అయిన మీసరగండ కఠారి సాళువవీర
నరసింహ దేవ మహారాయలవారికిన్ని మలిదేవరాజుగారికిన్ని విరోధం కలిగి
నందున, రాయలవారు దండుతో వచ్చి బొమ్మవరానకు తూర్పువైపున
'ఆగతిప్ప' అనే నామం కలిగిన నన్నకొండ వుండగా, ఆ కొండకు పశ్చిమభాగ
మందు 'దదెను నవుకు' మెట్టువలె వుండగా, ఆదిన్నెకు కొండకు తూర్పువైపున
మొదలు చేసి నేలపాటునుంచి కోనుదదెను (P) రాకట్టు కట్టి, ఆ మాగాణాన పిరంగి
బండ్లు నడిపించి, వైదిన్నెమీద మోచాణ కాయం చేసి అక్కడినుండి కోట
మీదికి గుండు నడిపించినారు. అందువల్ల కోట పోటుపోయి నందున జనబచ్చా
లతోకూడా నగళ్లయదట ఒకకోనేరు వుండగా ఆ కోనేట్లో ప్రవేశించి దేహా
ములు వదలిరట ! తర్వాత కోట నగళ్ళు పడకొట్టించి నరసింహదేవ మహా
రాయలు వుదయగిరికి పోయిరట ! ... ఆ యుద్ధసమయమందు అణావడిచేతను,
దోపుచేతను, ఆ పట్నంలో నివాసులయిన సంసార్లు గ్రామం విడిచి వారియిచ్చ
వచ్చినప్రకారం యితరస్థలకు లేచిపోయినందున గ్రామం వుజాడు అయి
భ్రష్టికరించి పాయను.

Kaifiyat of Bommavaram, L.R. 17, pp. 142-3.

83. KAVUTĀLA SĪMA DURING THE REIGN OF
SĀLUVA NARASIMHA.

యీ యాదవరాయని ప్రభుత్వము అయినతరువాతను యెవరెవరు
పాలెగాండ్లు అయిన వుప్రద్రవము సీమకు అధిక మైనప్పుడు, సాళువనరసింగరా

యనివారు ప్రభుత్వము వహించి సాశైగాండ్లను అణచివేసి యీకవితాశగ్రామా
నకు చుట్టుపట్టున వున్న గ్రామాదులు దూరమైనందున సామీప్యమందు నెగడిం
చిన గ్రామాలు;—

*

*

*

యీ గ్రామములు నెగడించి కవితాశము ప్రాచీన గ్రామము గనుక
సదరహా గ్రామాలు కవితాశము సముత్తు అని వ్యవహరించుకున్నాడు. యీ
సాశ్య నరసింగరాయనివారి ప్రభుత్వం శాలీవాహన శకవసుషములు ౧౮౦౩
లగాయతు శాలీవాహనశకం ౧౮౨౩ అయ్యేనరకు పరిపాలన యథాప్రకార
ముగా లేక తక్కువ అయినందున కవితాశసీమ ప్రజలు అంతా స్థలం నదలి
తుంగభద్రదానది అవతల యిప్పుడు మొగలాయివారి తాలూకు అయివున్న
మానువేయ సీమకు లేచిపోయిరి.

Kaifiyat of Adavāni, L.R. 40, pp. 338-9.

84. PURUṢOTTAMA GAJAPATI.

अनन्तरमस्य पुत्रः पुरुषोत्तमदेवो राजा बभूव । तत्रैव कृष्णवेणीतीरे राजपदम्
प्राप्य भगवद्दर्शनार्थम् श्रीपुरुषोत्तमक्षेत्रमागत्य दर्शनम् कृत्वा कटकस्थराजधान्याम्
स्थित्वा राज्यम् कृतवान् । अनन्तरम् ज्येष्ठाः कुलीनराजपुत्राः श्रुत्वा उक्तवन्तः ।
यद्यस्मदीयसावलीनामकैकग्रीप्रहारं सहिष्यसि तदा राज्यं भोक्ष्यसे इत्युक्त्वाङ्गम्
अष्टादशभ्रातरः प्रहारितवन्तः । भगवदनुग्रहवशात्तदङ्गे किमपि न लग्नम् । अस्मदीय-
प्रहारादिकम् विफलितम् । अथम् भगवदनुग्रहीत इति मत्वा सर्वे देशान्तरम्
समाश्रितवन्तः । अनन्तरमस्य राज्यभोगकालस्य सप्तमवर्षे भोगमण्डपनामक-
प्रासादं कारितवान् । नवमवत्सरे कूर्मभेडाभिधमध्यप्राकारं कारितवान् ।

अस्मिन्वत्सरे सूपकारैस्सम्भूय राज्ञोऽग्रे निवेदितम् । 'भो दासमुदुलिनाम्ना
सूपकारेण पाषाणावस्थितपिष्टकावशेषम् प्रोक्ष्य पिण्डीकृत्य अग्निमध्ये पाचयित्वा
दद्यात्पुणम् भगवद्भोगं समाप्य अनन्तरम् गरुडपृष्ठभागे भगवदर्पणं कृत्वा भुज्यते'
इति । तदाकर्ण्य राज्ञोक्तम् 'अहो किं कृत' इति । अनन्तरम् तदुपरि पदाहर्ति
दत्तवान् । तस्मिन्नेव रात्रौ स्वप्नादेशो जातः । 'मदीयसूपकारोपरि पदा(ह)तिर्दत्तः
तेन राज्ञो मदीयदद्यात्पुणं न दत्तम् । ते सन्तोषो नैव जात' इति । तच्छ्रुत्वा राजा
दासमुदुलिनामानिमाङ्ग्य बहुमानपुरस्सरम् महासूपकारपदं दत्त्वा उक्तम् । 'यथा

पूर्वं दग्धापूपं कृत्वा भगवदर्पणं विधाय भोजनीयमिति । तेन तथैवाचरितम् । अनन्तरम् राज्ञा दक्षिणदेशं गत्वा काञ्चीनगरे पञ्चिनी कन्यास्तीति श्रुत्वा तामानेतुं दूतः प्रेषितः । अनन्तरम् दूतो गत्वा काञ्चीनगरस्थराजाग्रे उक्तवान् । 'भगवन्, राजाधिराजेन गजपतिना पुरुषोत्तमाभिधेयेन भवदीयपञ्चिनीकन्या स्वीक्रियते दीयतामि' ति । तच्छ्रुत्वा काञ्चीपतिना नाङ्गीकृतम् । अनन्तरम् द्वेननागत्य राज्ञोऽग्रे उक्तम् । 'विग्रहं विना कन्या न दीयत' इति । तच्छ्रुत्वा राज्ञा ससैन्येन तत्र गत्वा बहुयुद्धं कृतम् । न जितम् । ततः पराङ्मुखेन राज्ञागत्य श्रीजगन्नाथकाग्रे दुःखितेन विज्ञान्योपोष्य शयितम् । दासमहासूपकारस्योक्तम् । 'भगवदग्रे निवेद्य काञ्चीपतिः कथं जेष' इति । तदानीं रात्रौ सूपकारस्य स्वप्नादेशो जातः । 'त्वमद्यैव जेतुमग्रे गन्तव्यम् । त्वया पश्चादागम्यतामिति वक्तव्यमिति' । तेन तथोक्तम् । तच्छ्रुत्वा राजा स्वसेनाम् गृहीत्वा दक्षिणदेशं प्रस्थितवान् । अनन्तरं कतिदूरे गत्वा राज्ञा चिन्तितम् । 'ईश्वराज्ञा जाता । भगवद्गमनं जातं वा नवेति' सन्देहे ईश्वरेणाज्ञा.....
.....माणिकीनामकगोपालिकासकाशादधि भुक्त्वा मूल्यार्थम् स्वकीय (श्री)वत्समुद्रिकां दत्वा तामुक्तवान् । 'राज्ञे दत्वा मूल्यं नेय'मिति । सा राज्ञोऽग्रे गत्वा कथितवती । 'राजन्, शुक्ल कृष्णवर्णकाश्वानारुह्य गताभ्याम् भवदीयसैनिकाभ्याम् दधि भुक्त्वा मूल्यार्थम् दिव्यमणिखचितमत्स्यमुद्रिकां दत्वोक्तम् । "राज्ञे दत्वा भवदीयमूल्यं ग्राह्यम्" इत्युक्तम् । एतद् गृहीत्वा मदीयमूल्यं दीयतामित्युक्त्वा दत्तवती । मुद्रिकां दृष्ट्वा राज्ञा चिन्तितम् । 'गतं भगवते'ति । अनन्तरं सानन्देन राज्ञा तस्या बहुमानम् कृत्वा उष्णीषमध्ये मुद्रिकां स्थापयित्वा गतम् । ततः काञ्चीनगरे प्रविश्य युद्धेन जित्वा कन्यारत्नम् गृहीतम् । तत एव सत्यवादिनामककृष्णमूर्तिरानीता । कृष्णप्रतिमान्तराण्यानीतानि । ततश्चागत्य कतिदूरे विचारितम् । 'प्रभुणाग्रे गतं न वेति' । तत्काले एकेन गुडकारेणागत्योक्तम् । 'राजन्, भवदीयाश्चारुदपुरुषद्वयेन मत्तो गुडसारादिकम् नीत्वा प्रपातकं कृत्वा पीतम् । मूल्यार्थं कशा दत्ता । राज्ञे दत्वा भवदीयमूल्यं ग्राह्य'मित्युक्तम् । तद् दृष्ट्वा राज्ञा सहर्षेण तस्मै सुवर्णनिष्कम् दत्वा तस्य बहुमानम् कृतम् । 'भगवद्वस्तजलमद्यावधि सर्वैः पेयमि' त्याज्ञापितम् ।

तत आगत्य गोदावरीतीरे स्थितम् । काञ्चीराज्ञा सैन्यं गृहीत्वा युद्धार्थमागतम् । तच्छ्रुत्वा सैन्यैरुक्तम् 'अस्मिन् बलं नास्ति' इति । ब्राह्मणेन दैवीबलं कृतस्य त्वा (!) गोदावरीराजगुरुर्गोदावरीमावाहयित्वा गोदावरीम् पूजितवान् । तद् दृष्ट्वा काञ्चीराज्ञा स्वयं गतम् ।

అనంతరమ్ శ్రీపురుషోత్తమశ్చేత్రమాగత్య శ్రీమూర్తిదర్శనం కృత్వా భోగమण्डపే సత్య-
వాదితమ్ స్థాపయामीతి చింతితవాన్ । తదానీ రాత్రౌ స్వప్రాదేశేన ఆజ్ఞా జాతా । ‘నాన్ర
తిష్ఠామీ’తి । తదా రాజా మహానదీపరపారే చతుర్ద్వారీనామకనగరస్థరాజధాన్యామ్
స్థాపితవాన్ । అనంతరమ్ రాజ్ఞా పద్మినీకన్యావివాహవిషయే నాజ్ఞీకృతమ్ । బహుజన-
ప్రార్థనయా కడకరాజధాన్యామ్ సా పరిణీతా । కతిదినానంతరమ్ కృతుస్థానాదీవసే రాత్రౌ
గమనసమయే తదీయధాన్యోక్తమ్ । ‘ఇదానీమాగతమ్, స్థితమ్, పునరాగమ్యతే కి’ మితి ।
తచ్ఛ్రుత్వా రాజ్ఞో మనసి విస్మయో జాతః । ‘కిమిద’ మితి । విచార్య పరావృత్య గతమ్ ।
తస్యా రాత్రౌ ధవలేశ్వరనామధ్యేశ్వరస్యాజ్ఞా జాతా । ‘ఏతత్కన్యాయామ్ మదీయగమనం
జాతమ్ । అస్యా గర్భే పుత్రో భవిష్యతి । స తు మహారాజో భవిష్యతి’, ఇతి । తచ్ఛ్రుత్వాతి-
దృఢేన రాజ్ఞాతిప్రత్యయేన సా కన్యా నగరమధ్యే స్థాపితా । అనంతరం కాలే పుత్ర ఉత్పన్నః ।
తస్య జాతకర్మాదికం కృత్వా ‘ప్రతాపజనామణి’రिति పదం దత్వా స్థాపితః । అనంతర-
మతిపణ్డితేన రాజ్ఞానైకవిద్యజ్ఞసంపాదనం కృతమ్ । అనేన శాస్త్రవిషయే నిబంధనా-
దికమ్ కృతమ్ । తతః కాలవశేన పాలితపుత్రమ్ ప్రతాపరుద్రదేవనామకమ్ రాజాన-
మభిషిక్త్య కాలధర్మముపగతః । అస్య రాజ్యభోగకాలః పञ్చవిंశతివర్షాణి । ౨ ।
ఏతద్యోగే గతశకాబ్దాః రసాక్షిమనుమితాః । ౧౪౨౬ ।

*Kāṭakarājavamsāvalī, (India Office Ms.) Aufrecht., cc. i., p. 77;
Kaifiyat of Jagannātham, (Skt.), Mac. Mss. 15-6-48, f. 13-b—15-a.*

ఆ స్థలమందునే సదరు పురుషోత్తమదేవు రాజు అయినాడు. అక్కడనుంచి
యీ దేశానికి వచ్చి కటకంలో వున్నాడు. అంతట అన్నదమ్ములు ౧౮ గురు.
“అన్నలగున తనకు శ్రీస్వామివారు తనకు యీవరం యిచ్చినారుగదా. మేము
సబీతో కొట్టుతాము. స్వామివారి ఆజ్ఞ గనుక అయితే తగులదు” అని అన్నారు.
అని కొట్టినారు. పఖదెబ్బ అయినా తగలలేదు. కనుక “భగవంతుల ఆజ్ఞ నిజమే”
అని ఈ దేశం వదలివేసి అన్యరాజ్యాలకు వెళ్లిపోయినారు. ఈ రాజు భోగమంట
పం కట్టించినాడు. లోపల రాతితో ప్రాకారం కట్టించి కూర్కబేడా అని పేరు పెట్టి
నాడు. ఈ రాజుగారి గురువు పద్మాచార్యులు పరలోకప్రాప్తం అయినారు. వారి
పేరట శ్రీస్వామివారి యెదుట గోడను విగ్రహం నిలిపినారు. దాసుముద్ర అనే
వంటబ్రాహ్మణుడు రోజు పిండివంట వండిన తరువాత మిగిలిపోయిన పిండి రొట్టె
కాలిచి గరుడ స్తంభం వెనుక నుంచి స్వామివారికి ఆరగింపు చేసి దొంగతనంగా
తను తినేవాడు. ఆనంగతి రాజుగారికి పితూరిగా తెలియ జేసినందున వాడిని పట్టి
తెప్పిస్తే అంతట శ్రీస్వామివారి సెలవు అయినది. “అది మాకు యిష్టం గనుక

భోగం చేసినాడు” అని సెలవు యిచ్చినారు. నాటినుంచి “రాత్రి బడా శృంగారం అయిన తరువాత యాలాగు ప్రతిదినం భోగం చేస్తూ అది నీవు అనుభవించేది” అని వాడ్కి బహుమానం చేసి ‘మహాస్వారం’ అని పేరు యిచ్చినారు.

కంచి కోటలో పద్మినీ స్త్రీ వున్నదని విని హరకారాలను అంపించినారు. వీరికి యివ్వడానకు అంగీకారం కానందున తిరిగి వెళ్ళిపోయి వచ్చి యీ సంగతి రాజుగారితో తెలియజేస్తే బహు హంకారచిత్తుడై చతురంగబలాన్ని తీసుక వెళ్ళి యుద్ధం చేసి ఓడిపోయి పరారి అయి వెళ్ళిపోయి వచ్చి యిక్కడ యీస్వామివారికి ఈ సంగతి తెలియజేసి సంతట శ్రీస్వామివారు ఆజ్ఞాపించినారు. “రేపు వుదయాన మేము యిద్దరం బలరామకృష్ణలము నల్ల తెల్లగుర్రం యెక్కి యుద్ధానుకు బయట వెళ్ళుతాము నీవు దుర్గామాధవ దర్శనం చేసు కొని బయలువెళ్ళమ”ని ఆజ్ఞ అయినది.

అటుతరువాత మరునాడు రాజు దుర్గామాధవ ఈశ్వరుడి దరిసెనం చేసి చతురంగబలం తోను బయలు వెళ్ళినాడు. శ్రీ స్వామివారు వెళ్ళి రో లేదో అని, చింతచేత వెళ్ళుతూ వుండిరి. శ్రీస్వామివారికి మార్గంలో దాహం వేసింది. అక్కడ మార్గంలో గొల్లది పెరుగు అమ్ముతున్నది. దాని పెరుగు యివ్వుని అడిగితే “పెరుగు వెల యెవరు యిస్తార”ని అడిగితే “మా చేతిముద్రక యిస్తాను నీ వద్ద వుంచి వెనుకనుంచి మా రాజు వస్తూన్నాడు వుంగరం యిచ్చి నీ ఖరీదు పుచ్చుకొమ్మ”ని సెలవు యిచ్చి పెరుగు దాహం పుచ్చుకొని వెళ్ళి పోయినారు. అంతట యీరాజుగారు అక్కడికి వెళ్ళినారు. ఆగొల్ల మాణికి అనేది రాజుగారి దగ్గరికి వచ్చి “మీసరదార్లు వుంగరం యిచ్చి పెరుగు దాహం పుచ్చుకొని యీవుంగరం మీకు యిచ్చి యిందుల ఖరీదు పుచ్చుకొమ్మని సెలవు యిచ్చినారు.” అనేటప్పటికి ఆరాజుగారు సంతోషించి ఆ వుంగరం పుచ్చుకొని కళ్ళ అద్దుకుని ‘నీకు ఏమి కావాలన’ని అడిగితే తన పేరు పృథ్వీ యందు శాశ్వతంగా వుండవలె నని కోరినది. అపుడు సదరు గొల్ల దానిపేరు వెట్టి మాణిక్య పట్టణం అనేపేరట పట్టణం కట్టించి ఒక శివాలయం కట్టించి వఖ గుమాస్తాను వుంచి ద్రవ్యం యిచ్చి అక్కడనుంచి యేప వకు వెళ్ళిపోయినారు. అక్కడినుంచి కంచి ప్రవేశించి దేశం కొట్టి సదరు పద్మినీ స్త్రీనిన్ని సాక్షిగోపాలస్వామినిన్ని అనేక ద్రవ్యములనున్న అనేక ధేవతలనున్న తీసుకొని వస్తూండగా అక్కడ

యీ రాజు విచారించినాడు. శ్రీ స్వామివారి రాకడ ఏమి తెలియదాయెను. అని సందేహపడుతుండగా శ్రీ స్వామివారు వస్తూవుండగా మార్గంలో తిరిగి దాహం అయ్యేటప్పటికి ఒక గుడియాలవాడ్కి తన చేతి కొరడా యిచ్చి బెల్లం పానకం పుచ్చుకొని, “వెనుకనుంచి మారాజు వస్తూవున్నాడు. యీకొరడా యిచ్చి నీబెల్లంఖరీదు పుచ్చుకొమ్మ”ని సెలవు యిచ్చి వెళ్ళిపోయినారు. నాటి నుంచి యీదేశంలో గుడియాల చేత నీళ్ళు త్రాగుతున్నారు.

రాజుగారు ఈ ఊత్రంలో ప్రవేశించి సాక్షిగోపాలమూర్తిని శ్రీ జగన్నాథస్వామివారి భోగమంటపంలో వుంచినారు. అక్కడ వుంచడానకు శ్రీస్వామివారు అనుకూలించనందున అక్కడనుంచి తీసుకొని వెళ్లి కంతుల బాయి అనే గ్రామంలో మండపం కట్టించి వుంచినారు. అంతట కటకం కోటలో రాజుగారు పద్మినీస్త్రీని పెట్టుకొని వున్నారు. అంతట స్త్రీ ఋతు మతి అయి చతుర్థస్నానం చేసిన తరువాత రాజుగారు రాత్రి పద్మినీస్త్రీవద్దకి వెళ్లేటప్పటికి పద్మినీస్త్రీవద్ద వున్న దాసీలు చూచి “యిపుడు మీరు వచ్చి వెళ్లి పోయి తిరిగి యిపుడే వచ్చినారు.” అని అనేటప్పటికి యీమాట విని ఆశ్చర్య పడి విభ్రమముగా వుండేటప్పటికి ఆ రాత్రి ధవళేశ్వరుడు స్వప్నమందు “మేము వెళ్లినాము. నీస్వరూపంగా ఆ చిన్నదాన్ని కుమారుడు పుడుతాడు. చక్రవర్తి అవుతాడు” అని ఆజ్ఞ యిచ్చినందున ఆరాజు బహు సంతోషించి బహు జాగ్రత్తగా ఆ స్త్రీని పరిపాలించేస్తూ వుండగా కుమారుడు పుట్టినాడు. అతనికి ప్రతాప జనామణి అని పేరు పెట్టినారు. ఈ పురుషోత్తమదేవు బహుపండితుడు. అనేక విద్వాంసులను విద్యయందు జయించినాడు.

ఈ రాజు 30 సం॥ రాజ్యం చేసినాడు.

Kaifiyat of Jagannātham, (Tel.) Mac. Mss. 15-6-48, f. 19-20.

85. THE ĀRAVĪDU KINGS.

Aravīti Bukka and his Ancestors :

నీ. ధరఁ బ్రసిద్ధుం డైన ౧ తాతసిన్నమరాజు

తగ నెన్న నేరాజు ౧ తాతతాత

భావజ్ఞఁ డగు సోమి ౧ దేవభూపాలుఁ డే

ధనుఁప్రపలకకు ౧ తాతతండ్రి

గురుశౌర్యదైర్యభా శ సురుడు రాఘవదేవ
 ధాత్రీశుఁ డేశూరు శ తండ్రితండ్రి
 పెన్నమరాజన్యుఁ శ డున్నతసౌజన్య
 వినుతప్రతాపుఁ డే శ ఘనుని తండ్రి.

యతఁడు దను మన్నెపులి యని శ యఖిలదిశలఁ
 జెలఁగి పొగడ సాళువనరసంగరాయ
 రాజ్యసంస్థాపకుం డయ్యెఁ శ బ్రౌఢి నారి
 వీటిబుక్కనరేంద్రుఁడు శ ధ్వాటితారి.

Padya Bālabhāgavatam, Mac. Mss. 19-2-4.

86. ĀRAVĪTĪ BUKKA.

ప్రభవించె నతని కా శ భశదేవియందు
 ప్రభుమణి బుక్కభూ శ పాలచంద్రుండు
 యెక్కువగుణముల శ నియ్యారెవీటి
 బుక్కనరేంద్రుండు భువి శ బుట్టు నంత
 వారిజాస్తోదయ శ వర్ణితవేశఁ
 దారలగతి యయ్యెఁ శ దక్కరాజులకు
 నరనాథమణి సాశ్వ శ నరసింగరాయ
 వరసఖుం డయి బుక్క శ వసుధేశుఁ డమరె
 బుక్కభూపాలుండు శ బుధులకు నెల్ల
 దిక్కి తండ్రి యనంగఁ శ దేజంబునందె.

Dvipada Bālabhāgavatam, Mac. Mss. 13-2-19, p. 285.

87. SĀLUVA NARASIMHA'S WAR UPON THE
 QUTB SHĀH AND THE GAJAPATI.

నారసింహరాయలవారు కుతుపుశాయివారి మీదను గజపతివారి
 మీదను మోహరం చాయగాను, యీబుక్కరాజున్న నాల్గవేల మురికి
 నాడు రాచరికమున్ను, రెండువేలాయేనూరు కమ్మవేలములున్ను అల్లుండ్లు

కుమార్లు మున్నూటితోను నారసింహారాయలవారితోను డిల్లీ ఆప్రాంత్య మునకు గమనం చేసిరి. కుతుబుశా పాచ్చాయి మొన విరిగినంత, బార్ నో గజపతివారిఫౌజు వారికి సహాయం వచ్చి యెదిరించి యుద్ధం చేసేయడల రాయలవారిఫౌజు విరిగి వచ్చి నర్సదాతీరం చేరినంతలో బుక్కరాజుగారు స్వజనం ఫౌజితో కూడా యెదిరించి నిలిచి కుతుబ్ శాహావారిని సహగాను గర్వభంగం చేసి పలాయనం చేసినందున రాయలవారికి శ్రేయస్సు వచ్చెను; గనుక నారసింహారాయలువారు మెచ్చి వీరికి [వుండే] లక్షరాజ్యముగాక ఆరవీడు, చలమనూరు అనెడు స్థలాలు రెండులక్షలు రాజ్యం జహగీరు యిచ్చిరి.

Karṇāṭarājya Vṛttāntamu, Journal of the Telugu Academy, X, pp. 194-5.

88. PURUṢŌTTAMA.

సుతోఽభవత్తస్య సురేంద్రతేజః
పురందరగ్రీః పురుషోత్తమో నృపః ।
వసుంధరా యత్ర వసుపమే దదౌ
మహీధరశ్చేన్ద్ర పతివ్రతావిధిమ్ ॥

११

* * * *

యస్మై నిత్యతరప్రతాపదहनజ్వాలాయమానభవజ-
త్తమ్మాబద్ధకుసుమ్మరకవసనప్రేక్షావిభగ్నద్విధే ।
సన్ధ్యాభవయాచనాజ్జలమహో దత్వోదయాద్రి మయా-
దాత్మానం ముచే నృసింహనృపతిః కర్ణాటదేశాధిపః ॥

१३

Anantavaram Copper-plates, Āndhra Patrika, Ugādi Sañcika, 1928-9, pp. 175-6.

89. KAPILĒNDRA AND PURUṢŌTTAMA.

కులేఽభవశ్శుమతో నృపాలాస్తలే భువో దిక్పతितుల్యలీలాః ।
విలెశయాభీశభుజాంతరాలాః బలేన లబ్ధశ్శివితచక్రవాలాః ॥
వశో రఘూణామదపాది రాజా భూజానిరాదిత్యసమిద్రతేజాః ।
యమాకృతిః శ్రీకపిలేంద్రనామా సీమాతిశాయీశ్వరతుల్యధామా ॥

१

२

చోలద్రావిడనేపాలపాణ్యమాలవకేరలాః ।
కపిలేంద్రనృపే క్రుద్ధే శుద్ధే కర్ణాటకీర్తయః ॥

3

సా పార్వతీనామ యథార్థనామ్నీ
యావాప్ సాపత్యమిలారమాభ్యామ్ ।
కరం గృహీత్వా కపిలేశ్వరస్య
సా గామసాపత్యవతీమతానీత్ ॥

4

సా పార్వతీ సకలగణ్యగుణాతిరేకే
భూపాలమౌలిమణిరజితపాదపీఠమ్ ।
తస్మాదసూత పురషోత్తమనామధేయం
విస్సారితారితరణీశ్వరభాగధేయమ్ ॥

5

వీరశ్రీపురుషోత్తమో గజపతిః చిద్వత్సమాభ్యంతరే
శోషో విక్రమిణాం కథాసు నితరాం శోషాహిభూషో విభుః ।
శాస్త్రాణాం గణనేఽహికంకణసఖః సౌందర్యసీమా స్వయం
తత్పుత్రోఽయమితి ప్రగల్భవచసామృతప్రేక్షణీయోఽన్వహమ్ ॥

6

జీవగ్రాహమహి ప్రగృహ్య సమరే కర్ణాటభూమీధవం
దీనోక్తిప్రవణం నృసింహమనుజాధీశం పున[మృక్తవాన్] ।
[యో]హ్వీరమహారిపుం సమతనోత్పాదాంజపీఠానతం
సోయం శ్రీపురుషోత్తమో గజపతిర్మద్రాగ్విలాసాస్పదమ్ ॥

7

Sarasvativilāsa, Adyar Library Ms. XXX : L. 14.

90. NARASĀ NĀYAKA.

శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౨౮ ప్రభవ సంవత్సర మందు సరస
రాయలవారి ప్రభుత్వంలో హామని తిమ్మప్ప హావళిచేతను గ్రామాదులు పాడు
అయినను, గనుక నిట్టూరు గ్రామమున్న పాడుపడి వుండినది యేండ్లు ౧౪. శక
వర్షములు ౧౪౪౨ విక్రమ సంవత్సరం వరకు పాడు అయినది.

Kaifiyat of Malamīdi-Kāmbhāladinne, L.R. 37, p. 304.

91. IMMADI NARASIMHA AND NARASĀ NĀYAKA.

యీ విద్యానగర సింహాసనాధీశ్వరుడైన సాళువ నరసింహదేవ మహారాయలు రాజ్యము యేలేటప్పుడు పైన వ్రాసిన రామేశ్వర గ్రామమును నరసింహదేవ మహారాయల వద్ద కార్యకర్త అయిన నరసానాయనింగారు రంపకన్నమనాయడు అనేఆయనకు నాయంకరానకు యిచ్చివుండి. ఆయనకు కొన్నిసాళ్లు పొద్దుటూరు సహాగాను రామేశ్వరగ్రామం నాయంకరమునకు నడిచిన తరువాతను యీ సాళువ నరసింహరాయమహారాయలు రాజ్యము యేలే టప్పుడు యేలే నరసానాయనింగారికి వ్యవహారదక్షత అయిన కత్పాత్వము లేకుండా తప్పించి జాతిలో ఆరువేలవారు అయిన నాదిండ్లు అనేయింటిపేరు కలిగిన తిమ్మరుసయ్యగారికి ప్రధానత్వము యిచ్చిరి. నరసానాయనింగారు కార్యదక్షులై వుండగాను రంపకన్నమనాయనింగారికి రామేశ్వరగ్రామము పొద్దుటూరు సహాగాను నాయంకరానకు యిచ్చినట్టు రుజువు యేమంటేను మవుజే రామేశ్వరము రామయదేవుని దేవాలయంలో రంగమంటపము దక్షిణభాగమందు శిలా శాసనము వున్నది. శాలివాహన శకవరుషములు ౧౪౨౦ అగు నేటి కాళయుక్తి సంవత్సర మార్గశిర బ ౩౦ లు దిన మందున వ్రాసివున్నది.

నాదిండ్ల తిమ్మరుసయ్యగారికి వ్యవహారదక్షత అయిన తరువాతను కాండిన్యగోత్రము ఆపస్తంబసూత్రము యజుశ్శాఖాధ్యాయులైన రాచిరాజుగారి కుమారుడు సాళువ గోవిందరాజుగారికి రామేశ్వరము నాయంకరముగాను స్వాధీనము చేసి నంతట ఆగోవిందరాజయ్యగారు యీరామేశ్వరగ్రామం యీ గ్రామంలో వున్నశ్రీరామలింగయదేవునికి ధూపదీపనైవేద్యములకుగాను ధారాపూర్వకముగాను యిచ్చినారు. యిందుకు రుజువు ఆరామేశ్వరునిదేవాలయములో గోపురముయెదుటను మంటపములో నిల్వపాతి వున్నరాయిపైనశాసనము శాలివాహనశకవరుషములు ౧౪౩౦ అగు నేటి ప్రభవ సంవత్సర కార్తిక శు ౧౫ లు దినన మందున వ్రాసివున్నది.

92. IMMADI NARASIMHA AND TIMMARASAYYA.

అంతట నరసానాయణింగారికి ఆసోదా చేసి సాళువ తిమ్మరుసయ్యగారికి సాళువ నరసింగరాయణివారు యువరాజత్వం యిచ్చినందున యీ తిమ్మరుసయ్యగారు వ్యవహారదక్షులై వుండగా, రామేశ్వరం స్తానీకులు పోయి తిమ్మర్నయ్యగారిని కనిపించుకొని పూర్వం మురికినాటి సీమలోని రామేశ్వరం అనేపల్లె గ్రామమందలి పూర్వం శ్రీరామప్రతిష్ఠితమైన రామేశ్వరదేవునికి నడుస్తూ వుండెను. నరసానాయణిగారి ప్రభుత్వంలో ఆ రామేశ్వరంపల్లె దేవునికి నడువకుండా రంపకంనమనాయణిగారికి ప్రొద్దుటూరు గ్రామంతో కూడా వుమ్మళిగె యిచ్చి వుండి. అందుచాత కంనమనాయణిగారు దేవునికి ఖర. భూమిమాత్రం యిచ్చి పల్లెతామే అనుభవించుకుంటూ వుండిరి. “ఇప్పుడు తమరు బ్రాహ్మణప్రభువులు వచ్చినారు. దేవబ్రాహ్మణవిశ్వాసం కలవారు. కాబట్టి మీరు దేవతావిషయమందు అభిమానం వుంచి పల్లె తిరుగా దేవునికి యిప్పించి నయివేద్యదీపారాధనలు నడిపించి యాయశస్సును పొందవలసినది” అని చెప్పకొన్నందులకు తిమ్మర్న అయ్యవారు విశ్వసించి అయినా గాని దివాణంకింద వుండేపల్లె తాము అయి విడతీసి దేవునికి యివ్వడం వుచితం కాదని ఆపల్లె శ్రీనరసింహదేవరాయల వారిసన్నిధిని కవుండిన్యగోత్ర ఆపస్తంభసూత్ర యజుశాఖాధ్యాయులైన రాచిరాజుగారి కొమారు డైన సాళువ గోవిందరాజయ్యగారికి నాయంకరానకు యిప్పించి “ఆపల్లె పూర్వం మందు శ్రీముక్తిరామేశ్వరదేవునికి భోగానకు నడుస్తూ వుండేది. గనుక మీరు ఆధర్మానకు ప్రాప్తులు అయితిరి” అని గోవిందరాజయ్యగారితో తిమ్మర్నయ్యగారు మందలించి నందున ఆమాట విశ్వసించి గోవిందరాజయ్యగారు రామేశ్వరగ్రామం రామయదేవరకు ధారాగ్రహితముగా యిచ్చినారు. యిందుకు రుజువు సదరు దేవాలయములో శిలాశాసనం శాలివాహనశకం ౧౪౩౦ ప్రభవ కార్తికశ్లో ౧౨ అని వ్రాసి వున్నది.

Kaifiyat of Proddutūru, L.R. 3, p. 5.

93. PRATĀPARUDRA GAJAPATI.

జాతస్తయ సుతః ప్రతాపపదవ్యాన్ రుద్రాధిపదశ్రీనిధిః
 క్షయాతానంతగుణాన్వితాచలమహాభ్రమగ్రహప్రోత్సుకః ।
 విశ్వస్తాలబ్ధదుర్జయారినగరః ప్రాతాచ్యుతాగ్రజ్వల-
 క్షాసద్భూతిరिवేశ్వరో భృతశివః శ్రీరాజచౌడమణిః ॥

अमात्य(काहि!)ताभिषेकमुख्यसक्तियाप्रव-
र्धितामलप्रभाधिभासु भासुराङ्गसौष्ठवः ।
अनन्तरं पितुर्महीमशादशात्रवामयं
प्रतापडिम्भदीधितिः प्रतापरुद्रपार्थिवः ॥

१६

वेतण्डवज्रगण्डमण्डलगलदानाम्बुधाराप्लुतो-
त्पादन्यकृतदैन्यसैन्यनिवहशुणक्षमामण्डलाम् ।
यात्रां दक्षिणदिग्जयाय विदधत्संप्राप्य कृष्णातटीं
सोऽयं रुद्रनृपः समैच्छदनघो दातुं द्विजेभ्यो महीम् ॥

१९

शाकाब्दे द्रयनेत्रवेदशशभृत्सङ्ख्याकरौघ्याह्वये
कार्तिक्यां गुरुवासरे गजपतिश्रीवीररुद्राधिपः ।
स्वस्य श्रीयुतमातुमृडिविवितं चन्द्रोपरागे मुदा
विप्रेभ्योऽदिशदग्रहारतिलकं कृष्णातटीपश्चिमे ॥

२०

*Anantavaram Copper-plates, Andhra Patrika, Ugādi
Sañcika, 1928-9, pp. 175-6.*

94. PRATĀPARUDRA GAJAPATI.

अनन्तरमेतत्पुत्रः प्रतापरुद्रदेवनामा राजा बभूव । राजत्वतृतीयवत्सरे धव-
लेश्वरनामधेश्वरस्य प्रासादः कारितः । जाजिपुरनामकक्षेत्रे चर्चिकादेव्याः
मन्दिरं निर्मितम् । अनेनादिदशमवर्षे दक्षिणदिग्विजयः कृतः । सेतुपर्यन्तम् गतः ।
विद्यानगरं जित्वा एकच्छत्रं राज्यं शशास ।

अनन्तरं त्रयोदशवत्सरे महार्घ्यं जातम् । भरणनामधेयधान्यराशेः विश-
त्यधिकशतकार्षापणमूल्यम् जातम् । स्वकीयनगरे धनाधिकम् चौरैर्नीतम् । राजा
बौद्धान् ब्राह्मणांश्चाह्वय पृष्टवान् । 'मदीयधनं केन नीतमि'ति । ब्राह्मणैर्न कथितम् ।
बौद्धैस्सर्वज्ञविद्याबलात्कथितं दापितञ्च । तद् दृष्ट्वा राजा ब्राह्मणानादरेण बौद्धानां
विशेषसम्भावनादिकम् दत्तवान् । राजपट्टमहिषी 'ब्राह्मणास्सर्वभावेन पूज्या' इति
बहुमानं कृतवती । तत्र राज्ञोक्तम् 'बौद्धा विशेषज्ञा मान्याश्च' । पट्टमहिष्योक्तम्
'तादृशवाग्विशिष्टा ब्राह्मणा' एव । एवं विचारणायाम् राज्ञा 'घटमध्ये किमस्ति ये
वस्यन्ति त एव विशिष्टा महात्मना अधिका' इत्युक्त्वा सर्पघटं सपिधानं कृत्वा

సమామధ్యే స్థాపితమ్ । బౌద్ధైరుక్తమ్ 'సర్పొఽస్తి' । బ్రాహ్మణైరుక్తమ్ 'మఖేతి' । పిఞ్చానం వదిః
కృత్వా దృశ్యమానమ్ భస్మైవ । తదా 'బ్రాహ్మణా అధికతరా' ఇతి సమ్భావ్య స్థాపితాః ।
బౌద్ధకృతగ్రన్థాదికమ్ జలమధ్యే నిక్షిప్తమ్ । కేవలమమరకోశజుమరసమరసిహవకేత-
సిహవీరసిహ ఇతి సర్వోపయోగిగ్రన్థాదికం స్థాపితమ్ ।

తత్సమయే గౌడదేశాశ్చైతన్యదేవేనాగత్య శ్రీనీలాద్రినాథకవ్య దర్శనం కృతమ్ । రాజే
పద్మజా దర్శితాః । అస్మిన్నవసరే రాజ్యకాలస్య సప్త(సప్తదశ?)మవర్షే ముగలనామకమలకళా
ఋగత్య కడకనికటే స్థితాః । కడకరక్షకేనానంతసామంతరాజామిధేన కడక-
దుర్గం త్యక్త్వా సారక్రగడనామకదుర్గం స్థితమ్ । శ్రీజగన్నాథప్రతిమాచతుర్థ్యమ్ నౌకావా
స్థాపయిత్వా చిలకామిథజలమధ్యే చజ్జాయిగుహానామకపర్వతే స్థాపితవాన్ । ముగ-
లామిథయవనముఖ్యేన అసూరాసూరస్థానునామకేన శ్రీపురుషోత్తమక్షేత్ర ఋగత్య మన్దిరమధ్యే
ప్రతిమాదికం భగ్నం కృతమ్ । అనంతరం దక్షిణదిగ్విజయార్థమ్ గతేన రాజా శ్రుత్వా వ-
నాదికం గత్వోన్ముక్తికృత్వా గడ్డాతీరపర్యంతమ్ నీతః ।

అనంతరం విశతివర్షే మహేంద్రకడకవిజయార్థం గత్వా తత్త్రయరాజమండలమ్ జితవా
మల్లికాస్థితాధిపేన బహు యుద్ధమ్ కృతమ్ । బహుసేన్యాదికం నష్టం జాతమ్ । అనంతరమ్
తేన సర్వే విధానాగత్య కడకే ప్రవిష్య అష్టావిశతివర్షే ధవళేశ్వరసన్నిధౌ కార్తి-
కశుక్లచతుర్థ్యామ్ కాలధర్మముపగతః । తస్య రాజ్యభోగకాలః అష్టావిశతివర్షాణి ।
౨౮ । తతఃపిఞ్చోఽతీతశకాబ్దా వేదేషుమనవః । ౧౪౧౪ ॥

Kāṭakarājavanisāvali, (India Office Ms.), Aufrecht, cc. i., p. 77;
Kaifiyat of Jagannātham, (Skt.), Mac. Mss. 15-6-48, f. 15a-16a.

ఇతిని కుమారుడు ప్రతాపరుద్రదేవురాజు కొన్నిదినములకు ధవళే
శ్వరకోవల కట్టించినాడు. జాజపురం గిరిజాదేవి మందిరం కట్టించినాడు. గంగ
మొదలుకొని సేతుపర్యంతం ఏకచ్ఛత్రంగా రాజ్యం చేసినాడు. విద్యానగరం
పొందినాడు. బహుపుష్కర మయిన కాటకం పెట్టినది. భంగిగల కాటకం
గవ్వలు ధర అయినది. యీసమయంలో రాజుగారియింట్లో దొంగలుకన్నం
పెట్టి సమస్తవస్తువులు దోచుకొని పోయినారు. అంతట బాధులనున్న బ్రాహ్మ
ణులనున్న పిలిపించి 'మాయెట్ల నామానులు ఎవరు ఎత్తుకుని పోయినారు?'

అనిఅడిగితే బ్రాహ్మణులు చెప్పలేక పోయినారు. శౌద్ధులు సకృచ్ఛంగాన(?) ఎవరు ఎత్తుకుని పోయినారో వారిని తెలియజేసినారు. అంతట బ్రాహ్మణుల యందు రాజుగారికి కించిత్తు నీరసబుద్ధి వుదయించినది. ఇంతలో శ్రీరాణి అయిన పట్టపు దేవికి బహుఅభిమానం వుండెను. ఒకరోజున రాజువారికి పట్టపు దేవికి బ్రాహ్మణుల గూర్చి శౌద్ధులగూర్చి వివాదపడినందున ఒక ఆలోచనచేసి ఒక క్రొత్త కుండలో పామును వుంచి బ్రాహ్మణులను శౌద్ధులను పిలపించి యీ బిందెలో ఏమివున్నదని పుచ్చుచేసేవరకు శౌద్ధులు చెప్పినారు “యిందులో పామువున్నది,” బ్రాహ్మణులు అన్నారు, “యిందులో భస్మం వున్నది.” అంతట మూత తీసి చూస్తే భస్మం వున్నందున రాజుగారు బహుఆశ్చర్యపడి ఆ తక్షణం శౌద్ధులను దేశం పారు(?) చేసి అక్కడనుంచి బ్రాహ్మణులయందు బహుభయభక్తులుగా రాజుగారున్న ప్రవర్తించినారు. శౌద్ధశాస్త్రగ్రంథాలూకు అమరకోశం వీరసింగును (?) యీ రెండు శాస్త్రాలున్న వుంచి తతిష్ఠా గ్రంథాలు చింపించి వేసినాడు.

అంతట గౌడదేశంనుంచి నదియా అనే గ్రామంనుంచి చైతన్యస్వామి సన్యాసివేషం ధరించి వచ్చినాడు. పద్మజాలతో దరిసెనం యిచ్చినాడు. అంతట రాజుగారు దక్షిణాన్ని వెళ్లినారు. ఆ సమయంలో మొగలు చతురంగబలంతో వచ్చి కటకం కోటలో ప్రవేశించి తమబావుటా యెత్తి అక్కడనుంచి శ్రీ జగన్నాథంక్షేత్రానికి వచ్చేసరికి శ్రీస్వామివారిని యిక్కడి వారు తీసుకొని వెళ్లి అడవిలో పర్వతంమీద గుహల్లో వుంచినారు. యితర మయిన దేవతలు యిక్కడ వున్న విగ్రహాలను మొగలువారి తాల్లూకు జనులు యావత్తు కొట్టి వేసినారు. మరికొన్ని దినములకు యీ ఖబరు రాజుగారు విని యిక్కడికి వచ్చి ఆ మొగలువాణ్ణి యుద్ధం చేసి కొట్టి గంగపరియంతరం పారు చేసినాడు. అక్కడ మల్లికా పాచ్చాతో అనేకయుద్ధం చేసినాడు. ఆతరువాత విహితం సంపాద్యం చేసి తిరిగి కటకం వచ్చి ప్రవేశించి ధవిశ్వరంవద్ద శరీరం చాలించినారు. ఈ రాజు 3౬ సం॥ రాజ్యభారం చేసినారు.

Kaifiyat of Jagannātham, (Tel.) Mar. Mss. 15-6-48, f. 20-a-21-a.

95. VĪRA NARASINGARĀYA'S DYNASTY

ஸ்ரீமச் சந்திர வழுசத்திலே ! எது வெங்குர ருசா உண்டானான். அந்த எது (வழுசத்)திலே அனேக ருசாக்கள் உண்டானார்கள். அனேக வம்ழுசங்கள் உண்டாச்சதுகள். அதுகளிலே துளுவ வழுசமென்கிற வழுசத்திலே ! திம்ம ருயனென்று ! வெகு சவுரிய பறக்கிறமத்துடனே ! வெகு கீரித்தி உள்ளவனுயிருந்தான். அவன் துளுவ வழுசத்திலே வெகு கீரித்தி அடைஞ்சு லோகத்திலே வெகு பிறசுத்தனாயிருக்குவன் ! அவனிடத்திலே புக்க மாசாணியென்று ஒரு பட்டமவ்யூயிடத்திலே ஒரு ருசா உண்டானான். அவனிடத்திலே வெகுநீரய குண லக்ஷண உக்கிற கெம்பிற யிப்படி அனேக குணங்களுடனேகூட நறசிங்கருயனென்று ஒரு ருசா பிறந்தான்.

Narasingarāya's Coronation:

நறசிங்கருயற் வித்தியாநகரி பட்டணத்திலே நவநெத்தின நிறம் மிதமா (பிருக்கிர) சிங்காசனத்துலே யிருந்து பட்டாபிஷேகம் பண்ணிக் கொண்டு ! உத்தண்டனெங்குர மந்திரியுடனேகூட தெலுங்க தேசம் ரெகஷ்சுக்கொண்டு அதுக்குமேல் கற்றாட தேசத்துலே யிருக்குர பாளையகாற்ற தண்டனாயகற்கள் யிவர்கள் கப்பம் குடுக்காதபடியினலே ! உத்தண்டன் யெங்குர மந்திரி ருசாவுனுடைய உத்தாறத்தும்படிக்கி சதுரெங்க சேனைகளுடனே கூட கற்றாட தேசத்துக்கு போய் அவற்களுடனே யுத்தம்பண்ணி சீவக ருயனை புடிச்சு அந்த தேசத்திலே தானே பட்டங் கட்டிவைச்சு அந்த பாளையகாற்ற கய்யிலே கப்பம் வாங்கிக்கொண்டு மலையாள கேறளத்துலே ! விசய ருசாவுடனே வெகு யுத்தம் பண்ணி செயிச்சு அவன் கய்யிலே அனேகம் திருவியம் வாங்கிக்கொண்டு பாண்டிய ருசாவை கினைகம் பண்ணிக்கொண்டு அவனிடத்திலே னி(ன்)றும் வெகு சேனைகள் சேத்துக்கொண்டு சோள திருவிட தேசங்களிலே கப்பம் வாங்கிக்கொண்டு அங்கேனின்றும் உத்தற தேசத்துக்கு போய் ! கலிங்க பங்காள தேசங்களில் மட்டுக்கும் போய் அந்த தேசத்திலே அந்த ருசாக்கள் வெகு செனங்களுடனே யுத்தத்துக்கு வந்தவர்களை செயிச்சு கெசபதி ருசாவை கொண்ணுப் போட்டு கெங்கா தீற ருசா சேனையுடனெ யுத்தத்துக்கு வந்து அவர்களை செயிச்சு அனேக துலுக்காளை செயம் பண்ணி வெகு திரவியம் ஆனை குதிரைகள் புடிச்சுக்கொண்டு விசயநகரிபட்டணத்துக்கு வந்து ருசா நறசிங்கருயரெ கண்டு சகல சமாச்சாறமும் சொல்லி அப்போ நறசிங்க ருயர் சந்தோஷப்பட்டு அந்த மந்திரிக்கி விசெய உத்தண்டேந்திர னென்றும் பேற் குடுத்து அவன் கொண்டுவந்த திருவியங்களை !

அனேக தேவாலயங்கள் கட்டி விநாயகத்தேவற் கோவில் நன்னாய் கட்டி
வைச்ச பூதானம் கோதானம் கன்னிகாதானம் முதலான ஷே(ர)ட்ச
மகாதானங்கள் பண்ணி லோகத்திலே கிரித்தியை அடைஞ்ச அப்போ
சகலமான ருசாக்களும் யிந்த நறசிங்க ருயருக்கு! ருசாதி ருச ருச
பாமேசுவர ருய மகாருயரென்று பேற் சொல்லி சகலமான பெரும்
காணிக்கைகள் வச்ச கண்டாற்கள். அப்போ மகாருயற் சந்தோஷப்
பட்டு அவற் அவர்களுக்கு வஸ்திர பூஷணங்கள் முதலான வெகுமானம்
பண்ணி ஹிம சேது மட்டுக்கும் வெகு கிரித்தியை அடைஞ்சான். |
அப்படிப்பட்ட மகாருயனுடைய வீசு கள்! திப்பாக்கி னாலாதேவி யிந்த
ரெண்டு வீசு களிடத்திலே! கவுசலை! சுமுத்திரை யிந்த ரெண்டு
வீசு களிடத்திலே ரும லெக்ஷ்மணர்கள்! உண்டாளுப்போலே வீற
நறசிங்க கிஷ்ணருயனென்று! ரெண்டு பிள்ளை உண்டாளுர்கள்.
வோபாம்பிகா வீசு யினிடத்திலே கிஷ்ணருமனைப் போலே நங்கருயன்
அச்சதருயன்! யென்று ரெண்டு பேர்! உண்டாளுர்கள்! யிந்த னாலு
பேர்களும் வெகு குருளாய்! அனேக வித்தைகள் சம்பாதிச்ச ஆனை
குதிரைமேல் சவாரிபண்ணி! யிவர்கள் ஒருத்தருக்கு ஒருத்தற்
றெம்ப கினைகத்துடனே கூட வளந்தார்கள். அதின் பிறகு! சகை
வருஷம்! தசாக! சாற்வரி வருஷத்திலே! நட்ச! நறசிங்க மாருயற்
பற லோகத்தை அடைஞ்சாற்!

*Kongudēśarājākkalīn Caritram, Madras Govt. Or.
Mss. Lib. 16-6-9, Folios 74ff.*

95-(a). KONĒIRĪJĀ AND ŚRĪRANGA.

முன் கர வருஷத்திலே திருச்சிராப்பள்ளி சீமை முதலானதுகள்
திருமலை ராஜாவுக்கு நடந்தபின்பு, இந்த ராஜ்யத்துக்குக் கோனேரி ராஜா
கர்த்தாவாய், திருச்சிராப்பள்ளியிலே பாளையம் பண்ணிக்கொண்டிருக்கை
யில்; ஆனைக்காவலாருக்கு கோனேரி ராஜா ஸஹாயம் பண்ணி,
மஞ்சள்பொடி யிறைத்து வினாயகம்படி பண்ணுவித்தும், திருமலை
சோலையெல்லையை யமைத்துக்கொள்ளும்படி பண்ணுவித்தும், கோட்டை
சாமந்தனார் சென்றப்ப நாயக்கர் உள்ளிட்டாருக்குக் குத்தகையாகத்
திருவிடையாட்டச் சீர்மையை அமைத்துக்கொண்டும், கோயிலிலேயும்
“புரவரி, காணிக்கை, பட்டு, பரிவட்டம்” என்று அநேகம் பொன்களை
எடுத்துக்கொண்டு ஸ்தலத்தை நெருக்கி, பஹு ஈதி பாதை பண்ணுகை
யில்; இரண்டு ஜீயாளும் ஏகாங்கிகளும் அகலங்கள் திருவிதி கீழ்

கோபுரத்திலே யேறி சரீரத்தை யுபேக்ஷித்தாலும் உபத்ரவம் மறுபடியும் பண்ணுகையில், கந்தாடை ராமானுஜன், இந்தச் சேதிகளெல்லாம் பலகாலும் நரஸா நாயக்கருக்கு அறிக்கை பண்ணினபடியினாலே; தெற்குத்திசையில் ராஜகார்ய வ்யாஜமாக அநேக தளத்துடனே நரஸா நாயக்கர் வந்து கோனேரி ராஜாவை ஸம்ஹரித்து, திருச்சிராப்பள்ளி உட்பட்ட ராஜ்யமும்; அடுத்த நள வருஷம் ஐப்பசி மாசம் பதிநாலாம் தேதி நாகம நாயக்கரும் குமாரர் நரஸா நாயக்கரும் வந்து பெருமானே ஸேவிக்க, கந்தாடை ராமானுஜம் அவர்களை ஸேவிக்கப்பண்ணிவைத்து திருவிடையாட்டச் சீர்மையையும் பலரும் ஒத்திகையாக அனுபவித்த சீர்மையையும் பெருமாள் ஸ்ரீ பண்டாரத்திலே கண்டுகொள்ளும்படி நரஸா நாயக்கர் ராயஸமுகமும் வாங்கி, திருவிடையாட்டங்களும் விடுவித்துக்கொண்டு; திருவிடையாட்டச் சீர்மையிலே, வெட்டிவரியும் நாட்டுத்தலையாரிக்க முட்படப் புரவரியும் ஸர்வமாந்யமாகக் கழிப்பித்துக் கொண்டு பெருமாளுக்கு முத்துக்கல் கண்டமாலே பதக்கம் முதலான பல திருவாபரணங்களும், அறுவாணம் திருவெண்சாமரம் பட்டுவகை பலவும் ஸ்ரீ பண்டாரத்திலே முதலிடுவித்து, கருவுகலத்திலே ஸ்தாபித மும் சுட்டுவித்து திருக்கொட்டாரம் நெல்லும் அமுதுபடியும் குத்தக் கொழிக்க தூறு கோயிலகுயார் விழுக்காடு நரஸா நாயக்கன் உபயமாக என்றென்றைக்கும் நடக்கும்படி வாங்கிவிட்டு; பெருமாள் திருவாராதநக் கட்டளை சாத்துப்படி வர்க்க வகைகள் நித்யக்கட்டளைகள் முதலானது களுக்கும் மாதவய்யங்காரைக் கட்டளையிட்டு, ஒன்றொன்று குறை யில்லாமல் நடப்பித்தார்.

Kōyilolūgu, pp. 144-5.

96. VĪRA NARASIMHA.

வித்யாநகரமందు வீரசரஸிம்ஹராயலவாரு [வாஹீ]முகவா
ரூப லேவி அராஹுல நாமாவஸுலுந்நு அஹ்யத்யு சங்கீர்தனலுந்நு சாண்டவ
ரீதல [பு]மரரீதல ரஜேந்திரமோக்சமுக வாரதசாவித்ரி டதிவாமுநஸ்த்ரிதமுக
ரங்காவதரணமுக நதிசார்பநமுகந்நு வாரத வாகவத ராமாயணம் மூவிஹம்
டஸ்துதி அகூரஸ்துதி பீஷ்மஸ்துதி சங்கையநீதி விமரநீதி சாஸார (சாஸுரீ)
நீதி இவி மூதலுந விந்நி நீதி வுராகுரீதகம் புராணசுவணமுகந்நு ராஜநீதி

లన్నియు విని, దర్పణావలోకానంతరం కన్యకామణులు కపిలకామధేనువను
 స్పర్శనంబుచేసి విప్రవరుల దర్శనంబుజేసిన పిమ్మట దంతభావన ముఖమజ్జన
 నామతీర్థ మై విభూతి ధరియించి పేలోలగంబై కూర్చుండగాను, నూటయెని
 మిది తిగుపతులనుంచిన్ని తీర్థప్రసాదములున్ను డబ్బైరెండు దేవస్థలాల నుంచి
 విభూతిగంధప్రసాదములున్ను రాగా యెదురుకొని ప్రత్యుద్ధానముచేసి అంజ
 లిచేసందుకొని శిరసావహించి స్థలాంతరాలనుంచి వచ్చిన అయ్యంగాల్లున్ను
 ఆరాధ్య పీఠంవారలనున్ను పుచితాసనములయందు కూర్చుండ నియమించి
 అష్టస్వయంవ్యక్తం శ్రీరంగం శ్రీముష్ణం వెంక్కటాచలం సాలగ్రామం
 తోతాద్రి నైమిశారణ్యం పుష్కరతేత్రం ఇవి మొదలయిన స్థలాలకు సురక్షి
 తము గలవా అని అడిగినందుకు దేవరవారి ప్రతాపాతిశయమువల్ల ఆయా
 స్థలాంతరముల వున్న ముద్రకర్తలు వైఖటి కొకటి కొడువ లేకుండా నడుపు
 తావున్నారు ; నూటయెనిమిది తిరుపతులున్ను నిత్యోత్సవములుగా నడు
 స్తావున్నవి, అని అయ్యంగాల్లు పలుకగా, పృథివ్యాపస్తేజోవాయురాకా
 శాత్మకమైన యేకాంఘ్రనాథ జంబునాథ అరుణాచలేశ్వర కాళహస్తీశ్వర
 చిదంబరం మొదలైన డెబ్బైరెండు దేవస్థలాలకున్ను పదునెనిమిది శక్తులకున్ను
 నిండుపడితరములు గలిగి నిత్యోత్సవములు గలిగివున్న దనేటట్టుగా ఆరా
 ధ్యులు దెలుపంగా, విన్నవాడై చాలసంతోషభరితుండై వార్లకు పట్టెలు యిచ్చి
 ధర్మాననం ధర్మయ్యను పిలువనంపగా ఆయనవచ్చి నిలిచి దేవరవారు అన
 తిచ్చిన ప్రకారం ద్రావిడ రాజ్యములోగల అగ్రహారములుకున్ను ఆంధ్రదేశం
 హయననదేశం, మొరనునాడు మెల్నాడు కర్ణాటకం ఘట్టశీమ చేర చోర
 పాండ్య మగధ మళయాళ ఆదిగాగల అగ్రహారములకున్ను అవధి ఆటంకము
 లులేక నిత్యకర్మానుష్ఠానపరులై ఋగ్యజు స్సామాధర్వణ పారీణు లయి
 పట్నాస్త్ర పారీణు లయి పంచయజ్ఞపరాయణులై అతిథిసంతర్పణలు చేసుకొని
 నిర్విచారులై సుఖవసతిగా వున్నారని విన్నపంశాయగా, రాయలవారు విననవ
 ధరించి దళనాయకుల పిలువనంపగా, వారువచ్చి పొడగని నిలిచి వినయము
 తోడట్టు సింహాసనరాజ్యములలో గల గిరిదుర్గ వనదుర్గ జలదుర్గ స్థలదుర్గముల
 యందు కావలికట్టా ప్రహరి బడగరములున్ను బీగముద్రలు స్వామివారిప్రతా
 పమువల్ల జతనమై వున్నవి, సామంతరాచకార్యములు విశేషములుగా లేదు ;
 అని విన్నపంశాయంగా ; ఆ వెంటడిగా తలారి జంగమయ్య వచ్చి రాయలవారి

సముఖానకు అడ్డపడి చేతులు కట్టుకొని నిలిచి దళనాయకులతోను విద్యానగర పట్టణములోనున్న వెలిపాళ్యముల యందున్న యాదిహేచ్ఛరికలు గలిగి రాత్రి పగళ్లు తలార్లు జతనమై జాగ్రతగా కాస్తావున్నారు ; గనక పట్టణములో గల అష్టాదశవర్ణాదులవారున్న అత్యంతసంతోషపరులై అతివైభవములతో డట్టు నిత్యకల్యాణములున్న పచ్చతోరణములున్న గల్లివున్నారని విన్నపం శాయంగా దళనాయకులు విని రాయలవారికి విన్నపంజేసినారు.

ఆ పిమ్మట విఠల విరూపాక్షస్వామి ధ్వజాహాణమై వున్నది. రథోత్సవానకు విజయంశాయవలెను. అని విన్నపంశాయంగా దగ్గరవున్న దళనాయకులు ఆ తీరున్నె రాయలవారు విచ్చేస్తావున్నారు. స్వామి రథారూఢులయిన తోడుతోనే వచ్చి విన్నపంశాయ మని అంప్పించి రాయలనగరి తొమ్మిది సంప్రతులనున్న పిలువనంపగా కరణాలువచ్చి పదునెనిమిది రేవుల లెఖ్కులున్న వినుపించిన తర్వాత రాయలవారు దిక్కులనుంచి వచ్చిన కమ్మకాకితములు యేకాంతముగా వినుపించుచుగా విని ప్రధానులను దళవాయిని రప్పించుక కొంతదడవు యేకాంతపు కొలుపుగా నుండి ఆ పిమ్మట నిండుకొలువునకు వచ్చినవారై సకల సామాజికులను రప్పించుక నాలుగారుఘడియలు పేరోల గంభై కూర్చుండి వుండగా నగరిఅట్లుండ్లు కొమాళ్లు దొరమన్నీలు ప్రభువులు పాళ్యగార్లు అమరనాయకులు ఆవులు ఆశ్రీతులు విద్వాంసులు పురోహితులు ఆచార్యపురుషులు జియ్యంగార్లు యతీశ్వరులు దైవజ్ఞులు భేషజులు రాతులు మావతులు చేర్వగార్లు రాజులు వందివైతాళికులు పాటకులు పఠాణీకులు శాస్త్రజ్ఞులు నాటకాలంకారులు విద్యాధికులు వీణాధరులు ఇవి మొదలుగా గల డెబ్బైరెండు వినియోగాలవారున్న వచ్చి కొలువుండగా దైవజ్ఞులున్న లక్షణీకులున్న దళనాయకులతోను ఆగతానాగత భూత భవిష్యద్వర్తమానములుగా ప్రసంగం శాయంగా,

Rāyavācākam, pp. 2-5.

97. VĪRA NARASIMHA AND UMMATTŪR.

మహారాజాధిరాజ వీరనరసింగరాయలు విజయనగరపట్టణంలో నవరత్నఖిలమైన సింహాసనమందు పట్టాభిషేకం చేసుకొన్న శక సం॥రం ౧౪౦౦

అగు నేటి శార్వరి సంవత్సరంలో * వీరనరసింగరాయడుని తమ తమ్ములతో రాజ్యమును బహునీతితో పాలించుతూ తమతండ్రి నరసింగ మహారాజు కాలంలో యేయేదేశములలో కప్పములు యిచ్చిరో ఆ దేశములకు మనుష్యులను పంపి కప్పమడిగినచోట ద్రావిడదేశం, చోళదేశం, సాంధ్యదేశంవారు కొంత ద్రవ్యం యిచ్చి యీ వీరనరసింగరాయని స్నేహమును చేసుకొని పోయిరి. కర్ణాటకదేశం, కొంకణదేశమును † పాలించే వున్నవారు, తలకాడు మొదలైన గడ్డలోవున్న పాలెగాండ్లు కప్పం యిచ్చి పంపనందున వీరనరసింగరాయడు మిక్కిలి కోపించి, అనేక సేనలను చేర్చుకొని తనకు తమ్ముడైన కృష్ణరాయలను విజయనగర పట్నంలోవుంచి తాను అచ్యుతరాయడు, శ్రీరంగరాయడు యింకా కొందరు రాచకొమ్మలతోను ప్రయాణమై పోయి వున్నవారు సమీపమున దండుదిగి 'మాకు ముందు యిస్తూవచ్చిన ద్రవ్యమును యిచ్చిపంపితే మిమ్మున యిచ్చటనే రాజ్యమును పాలించుటకు నిశ్చయించేసి పోతున్నాము. లేకుంటే మా కోటలను పట్టుకొని మా మనుష్యులను పెట్టి రాజ్యమును పాలింతు'మని చెప్పి మనుష్యులను పంపించెను. అప్పుడు వుమ్మత్తూరిలో 'త్యాపరాజ'నేవాడు చెప్పిపంపించిన వయినం :

“మేము యీ దేశంలో బహుదినములుగా రాజ్యమును పాలిస్తూవుంటిమి. మావంశంలో వుండేవారు గాని యీ దేశంలో కొంకణవంశరాజులు బహుదినములు రాజ్యపరిపాలనచేసిరి ; వారుగాని వేరెయొకరాజులకు కప్పం యిచ్చినదిలేదు. అట్లావుండగా మీతండ్రి నరసింగరాయడు బలంచాత జయించి కప్పంతీస్కుని పోయెను. వ్యవహారపడితే మీకు మేము కప్పం యివ్వవలసిన న్యాయంలేదు. అయినందున మేము కప్పం యిచ్చి పంపమ”ని చెప్పి పంపెను.

ఆ పిమ్మట ఆసమాచారం వీరనరసింహరాయడు విని మిక్కిలికోపించి, “ఆపాలెగాండ్లు మనరాజ్యంలో పట్టాభిషేకం చేసుకొనియున్న హరిహరరాయడు మొదలైన వారికి కప్పం యిస్తూవుండి, యిప్పుడు యింత వ్యవహారం చాయవలసిన పనియేమి వున్నది.” అని ఆ వుమ్మత్తూరికోట ముట్టడివేసి మూడు నెలల పర్యంతం యుద్ధంచేసినంతట ఆపాలెగాండ్లు బహుబలమును జేర్చుకొని

* The date is wrong.

† By Konkan, Kongu has to be understood in the context.

వీరిని కోటదగ్గర చేరవీకుండా కొట్టిరి. అప్పుడు నరసింగరాయడు ఆ కోటను పట్టలేక దండుని తిప్పకొని శ్రీరంగపట్టణం వచ్చి ముట్టడివేసినంతట, ముందు పెద్ద నరసింగరాయడు జీవగ్రాహ్యునికి పట్టం కట్టియుండెను. ఆ జీవగ్రాహ్యుని కొడుకు బహుబలంతో శ్రీరంగపట్టణం కోట గెట్టిచేసుకొని పుష్కతూరు తల కాడు పాలెగాండ్లకు చెప్పిపంపించి అక్కడ నుంచి బహుసేనలను తెప్పించి కోట విడిచి బయటవచ్చి వీరనరసింగరాయని దండులో దూరి యుద్ధముచేసెను. అప్పుడు వీరనరసింహరాయడు కొంచెము అపజయమును పొంది దండు తిప్ప కొని విద్యానగరికివచ్చి కృష్ణరాయలతో ఆపుష్కతూరున్న శ్రీరంగపట్టణమున్న బహు బందోబస్తుగా పున్నందున సేనల సభికముగా చేర్చుకొని కావలసిన రస్తున్న పెట్టుకొని ఆదేశమును జయించవలెనని యోచనచేసి రాజ్యపరిపాలనం చేస్తూవుండిరి. ఆ పిమ్మట వీరనరసింహరాయడు శకం 1425 అగునేటి రుధిరోద్ధారి సంవత్సరములో వైకుంఠ పథమును పొందెను.

Konkanadeśarājula-vṛttāntamu, L.R. 11, pp. 614-7.

97-(a). VĪRA NARASINGARĀYA'S CORONATION.

మకారూపాతిగ్రహ | వీరనరసింకగ్రయర్ అవరకగ్ల విశయనకరిపట్టణత్తిలై | నవరెత్తిణ కతితమాయిరుక్కుర సింకాశనత్తిలై పట్టాదిశ్శేకమ్ పణ్ణణిక్కుండణ్ణ | శకై వరుళత్తి | తశగక | శాన్వరీ వరుళత్తిలై వీర నరసింక మకారూపరెన్ఱు తన్ఱుడైయ తమ్పికణ్డణే గ్రశశియమ్ వెక్కు నీతికణ్డణే రెక్కుశిశ్శక్కుండణ్ణ తంగ్ల త్తెకప్పన్ నరసింక మకారూపర్ కాలత్తిలై ఁన్తెత్త తేశంగ్ల కప్పమ్ కుత్తార్ కణ్ణమో అన్తత్త తేశంగ్లక్కు మణ్ణుళ్లత్తణ్ణ అణ్ణప్పివిశ్శ కప్పమ్ కేడ్డ విడత్తిలై | తిగ్గవిడ తేశమ్ శోగ తేశమ్ పాణ్ణియ తేశమ్ యివరగ్ల శెక్కు తిగ్గవియమ్ కుత్తణ్ణ అణ్ణప్పివిశ్శ | యిన్త వీర నరసింక గ్రయణ్ణె సిణ్ణెకమ్ పణ్ణణిక్కుండణ్ణ పోణ్ణాత్తగ్ల | కణ్ణణ్డకతేశమ్ కుంక తేశమ్ రెక్కుశ్శి | ఁన్మత్తూర్ (తలై)క్కాది ముతలన్ణ కెడికణ్ణిలై యిరుక్కుర పాణ్ణయకార్తగ్ల కప్పమ్ కుత్తణ్ణ అణ్ణప్పివియ్యార్త పడియిణ్ణలై వీర నరసింకగ్రయర్ | రెంబవమ్ క్కొడిశ్శక్కుండణ్ణ అణ్ణెక శేణ్ణెగ్ల శేర్మన్ణామ్ పణ్ణణిక్కుండణ్ణ ఆణ్ణెగ్ల కుత్తిరైగ్ల ముతలన్ణ తన్ఱు శన్ఱుకమ్పణ్ణి తన్ఱుక్కు తమ్పియిరుక్కుర క్కణ్ణన్ణ రాయరె | విశయనకరిపట్టణత్తిలై వైశ్శ తాన్ఱుమ్ అశ్శతగ్రయర్ మ్మీరంగగ్రయర్ | యిన్ఱమ్ అణ్ణెక గ్రశ కుమార్తగ్లణ్ణ ఁన్మత్తూర్

சமீபத்திலே யெறங்கிக்கொண்டு நமக்கு முன்னாலே குடுத்துக்கொண்டு வந்த திருவியம் குடுத்து அனுப்பிவிச்சால்! ஒங்கள் யிவடத்திலேதானே ருச்சியம்! ரெஷிக்கிரத்துக்கு! நிச்சயம் பண்ணி போட்டு போவோம்! கப்பம் குடுத்து அனுப்பியியாமல் போனால்! உங்கள் கோட்டைகள் னும் புடுங்கிக்கொண்டு எங்கள் மனுஷற்களை வைச்ச ருச்சியம் ரெஷிப்போமென்று சொல்லி மனுஷற்களை அனுப்பிவிச்சாற். அப்போ உன்மத்தூருலே தியாபன்றசா எங்குறவன் சொல்லி அனுப்பி விச்ச வயணம்! னங்கள் யிர்த தேசத்திலே வெகுனளாய் ருச்சியம் ரெஷிச்சுக்கொண்டு யிருந்தோம். எங்கள் வமுசத்திலே யிருக்குர பேற்களாகுட்டும்! யிர்த தேசங்களிலே கொங்கன வரும்ம ருசாக்கள் வெகுனள் ருச்சியம் பரிபாலனம் பண்ணினார்கள்! அவர்க ளாகுட்டும் வேரைஒரு ருசாக்களுக்கு கப்பம் குடுத்துதுயில்லெ. அப்படி யிருக்க! உங்கள் தெகப்பன் நறசிங்க ருயர் பெலத்துனாலே செபிச்சு கப்பம் வாங்கிக்கொண்டு போனார். விவகாரப்பட்டால்! உங்களுக்கு னங்கள் கப்பம் குடுக்கிர னியாயமில்லை. ஆகச்சே னங்கள் கப்பம் குடுத்து அனுப்பமாட்டோமென்று சொல்லி அனுப்பிவிச்சான்! அதின் பிறகு! அந்த சமாச்சாரம் வீற நறசிங்கருயற் கேட்டு ரெும்பவும் கோபிச்சுக்கொண்டு! யிர்த பாளையகாறர்கள் நம்முடைய ருச்சியத்திலே பட்டாபிஷேகம் பண்ணிக்கொண்டு யிருந்த! ஹரிஹரருயற் முதலான பேருக்கும் கப்பம் குடுத்துக்கொண்டு வந்துயிருக்க! யிப்போ யித்தினெ விவகாரம் பண்ணவேண்டிய காரியமென்ன யிருக்குது யென்று அந்த உன்மத்தூரு கோட்டையை! முத்திகை செய்து! மூணு மாச மட்டுக்கும்! சண்டை செய்த விடத்திலே! அந்த பாளையகாறர்கள் வெகுபெலம் சேத்துக்கொண்டு யிவர்களை கோட்டை கிட்ட சேற விடாமல் அடிச்சார்கள். அப்போ நறசிங்கருயற்! அந்த கோட்டை வாங்கமாட்டாம(ல்) தண்டு திரும்பி ஸ்ரீரங்க பட்டணத்துக்கு வந்து முத்திகைபெர்ட்ட விடத்திலே முன்னாலே பெரிய நற(சி)ங்கருயற் சீவகிரியனுக்கு பட்டம் கட்டியிருந்தார்கள்! அந்த சீவகிருத்தா(ரி)ன் மகன் வெகு பெலத்துடனே ஸ்ரீரங்கபட்டணம் கோட்டை கெட்டி பண்ணிக்கொண்டு உன்மத்தூரு தலைக்காடு பாளையக்காறருக்கு சொல்லி அனுப்பிவிச்ச! அங்கெ யிருந்து வெகு சேனைகள் அழைப்பிவிச்ச கோட்டையை விட்டு! வெளியிலே வந்து வீற நறசிங்கருயற் தண்டிலே விழுந்து யுத்தம் பண்ணினார்கள். அப்போ வீற நறசிங்கருயற் கொஞ்சம் அபசெயத்தை அடைஞ்சு தண்டு திரும்பி வித்தியாநகரிக்கு வந்து கிஷ்ணருயருடனே அந்த உன்மத்தூரு ஸ்ரீரங்கபட்டணம் வெகு பேந்தொபஸ்தாயிருக்குரபடியினாலே ரெும்பவும் சேனைகள் சேத்துக்கொண்டு! அனேக! ரெஸ்துக்கள் கொண்டு அந்த தேசம் கட்டவேணுமென்று யோசனைபண்ணி ரு(ச்சிய) பரிபாலனம் பண்ணிக்

கொண்டு யிருந்தார்கள். பிறகு வீற நறசிங்கரூயற் அனேக தம்மங்கள் பண்ணி! துலாதானம் மகா புருஷதானம்! ஸ்ரீரணமேருதானம் அசுவ தானம் கெசதானம் கோதானம் பூதானம் கன்னிகாதானம் பிற்ம பிறதிஷ்டி தானம் யிதுகளெல்லாம் பண்ணி அனேக அன்னதான சத்திரங்கள் போடுவைச்சு பூதானத்துலே பரசாராமனை போலே லோகத்திலே கிரித்தியை அடைஞ்சு ருசாதிருச ருச பரமேசுவற! பிறவுட பிறதாப! மகாரூயரென்று! கிதாபு! பிறுது! அடைஞ்சு! சகை! வருஷம்! துசாஉயிடு! ருத்துரேத்காரி வருஷத்திலே வைகுண்ட பதத்தை அடைஞ்சாற்! அதுக்குமேல் அவற் தம்பி கிஷ்ணரூயற் பட்டம்.

Kongudēśarājākkalīn Caritram, 16-6-9, ff 79 ff.

98. BUKKARĀJU RĀMARĀJU.

யூ யுகூராஜசு పెద్దరామప్పయ్యగారు జననమైరి. యీ రామరాజు గారు కండనూరులో ప్రసిద్ధంగా రాజ్యం చేస్తువుండిరి.

Karnāṭakarājya-vṛttāntamu ; Journal of the Telugu Academy, X, pp. 194-5.

99. BUKKARĀJU RĀMARĀJU'S DATE.

శాలీవాహన శకవర్షంబులు ౧౮౨౦ అగునేటి కాళయుక్తి సంవత్సర మార్గశిర ౪ ౧౧ సో॥ శ్రీమన్నమండలేశ్వర రామయదేవ మహారాజులుగారు సిధయ ధైరవాడంబరయ్యగారి మనుమడు సమలపండుగకు యిచ్చిన కపాల శిధ భిక్షకు ధర్మశాసనము. శ్రీమన్నమండలేశ్వర మేదినీమీసరగండ సాళువ యింమడి సరసింహరాయ మహారాయలు పృథ్వీరాజ్యం సేయుచుండ గాను ఆయన ప్రతి సరసానాయక వైడయలు రాజ్యం యేలుతూవుండి శాసనంవేయించి (యిచ్చిన) క్షేత్రం చిరబడిలోను మానాయంకరానకు పాలించి యియ్య సవధరించిన యనుమనచింతలను నాగులకాలువ మడిలోను ఆరెమా నిమడి రెడ్డిమాన్యాలకు వుత్తరపు అతన ౯౨ లోట కొండిరెడ్డివారి మామిడి [లోట] కు పర్కటను కాలువకు వుత్తరాన ౯౧ లోటను, మామిడి మాక ౧ న్ని అక్షరాలను మడి యిద్దుమున్నూ లోట తూమెడున్నూ

మామిడిమాకుంన్న యిండ్లుడి నర్సరాయలకు పుణ్యంగాను, నరసానాయనీ కిన్ని తమతండ్రి మన్నెపులి బుక్కరాజుకున్న పుణ్యముగానున్న కపాలశిథ భిక్షకుగాను ధారపోసి యిస్తామి. యిందులోగల అష్టభోగతేజ స్వామ్యములున్న ఆ చంద్రాకేశస్థాయిగాను మీపుత్ర పౌత్రపారంపర్యంగాను అనుభవించేది.

Kaifiyat of Yanamalacintala, L.R. 4, pp. 453-4.

100. THE INVASION OF SAVĀYI BIBBI.

అప్పుడు కలుబురిగిలో చాలతుచేసే బమ్మని బాదశాహా వారి తాలూకు సవాయి బీబీ అనేది కందనవైలిలో వుండెను.

అంతట ఘండికోట దుర్గానున్న పడమర మూడు ఆనుడ దూరమున చిత్రావతీ నదీతీరమున అర్వీడు అనే గ్రామాన చంద్రవంశం అని వాడుకొనే ఆర్యేటి బుక్కరాజుకు యిద్దరు భార్యలు.

౧ అబ్బలదేవి. ౧ బల్లాదేవి.

అందు బల్లాదేవియందు రామరాజు అనే ఆయన కలిగెను. ఆ రామరాజు విజయనగరంవారివద్ద సకలసైన్యాధిపతి అయివుండి కందనవైలు సాధించేటందుకు గాను డబ్బెవేలు గుర్రపు ఘోజును వెంటతీసుకొని దండు కదలిపోయి కందనవైల్కి ముట్టడిదిగి సవాయి బీబీని కందన వైలినుంచి దక్షిణదేశాను పంపించి కందనవైలు తాను కట్టుకుని అక్కడ వుండి తుంగభద్రాతీరమున కోటకట్టించి అక్కడ నిలిచివుండెను. యితడే ఆదవాని దుర్గామున్న సాధించినాడు. యితనికి కందనవైలున్న యింకా కొన్ని గ్రామములు కందనవైలి సీమలోనివి వున్నవిగా నడుస్తూవుండేది. కందనవైలి రామరాజు అని ప్రసిద్ధిగా వాడికె కలదు.

Kaifiyat of Kandanaṭṭu, L. R. 16, pp. 418-9.

101. RĀMARĀJA'S VICTORIES.

శా. గబ్బుల్ డబ్బదివేపు రాశ్వికులు వే ర డ్కన్ గొల్వగాఁ గింకఁ బె
 న్నబ్బుల్ గప్పగఁ గందనోలుఁ గొను వే ర డ్కన్ జట్టుముట్టన్ నవా
 బిబ్బీ నుబ్బణగించి తోలె నరిరా ర డ్భీముండు లంకాసర
 ణ్యబ్బంద్రాభుండు బుక్కభూవరుని రా ర మాధీశుఁ డాహా యనన్. (1)

మ. హరి భోగోన్నతుఁ డాదవేనిపతి కా ర చాధీశసప్తాంగసం
 హరణోదంచితుఁ డారవీటినగరా ర ధ్యక్షుండు బుక్కక్షమా
 వరపుత్రుండగు రామభద్రుండు హరి ర ద్వల్ల ద్యశోజాహ్నువీ
 స్థిరసాభాగ్యుండు దత్సముల్ గలరెధాత్రీ మూండు గాలంబులన్. (2)

క. అక్కుంభి నీశ్వరునకున్
 లక్ష్మమదేవికి నిరూప ర లక్షణ లక్ష్మీ
 స్యక్తత నైషధుఁ డినజి
 ద్రుక్కులితుండు తిమ్మభూవ ర రుం డుదయించెన్. (3)

Padya-Bālābhāgavatam, Mac. Mss. 14-4-6, p. 130.

102. SAMBĒṬA GURAVARĀJA.

వీర శ్రీబుక్కరాయలవారి కుమారుడు శ్రీమన్నహారాజాధిరాజ పర
 మేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప దేవరాయ మహారాయలువారు విద్యానగరమందు
 రత్నసింహాసనంబున నుండి సు స్తిరమున రాజ్యపరిపాలన చేస్తూన్నండగాను
 మహారాజాజ్ఞానుసారముగాను శ్రీమన్నహారామండలేశ్వర సంబెట గురవ
 రాజు అనే ఆయన మాచుపల్లి మొదలయిన యీ సామీప్యమందున కొన్ని
 గ్రామములు యేలుకొనే టందుకు కర్తవ్యము యీ స్త్రానకువచ్చి చూచి
 యిక్కడికి తూర్పు పుత్తరం రెండువైపులను పినాకినినది పున్నదిన్ని పశ్చిమ
 దక్షిణ దిక్కులయందు పర్వతములు పున్నవి గనుకనున్న యిది జాగ్రత
 స్త్రామని యోచనచేసి మాచుపల్లె గ్రామానికి దక్షిణభాగమందు గుండ్లకట్ట
 బుండ్లమ్మకొండ అనే రెండికి సామీప్యముగా కోట నిర్మాణం చేయించినారు.

యిదిగాక యిక్కడికి ఆగ్నేయభాగమందు పరుగున్నర దూరమున వైక గండి కలదు. ఆ గండి అనే ఉభయ పర్వతముల మధ్యనుంచి పూర్వవాహిని అయి పినాకినినది ప్రవహిస్తున్నది. ... ఆ గండివద్ద వైక కొండవై న తెట్టె పెట్టించి అక్కడ వైక చౌకీనిన్ని కోటకు నిండు పశ్చిమం అరపరుగుదూరం బండికనమ అనే కనమమీద వైక చౌకీనిన్ని వుంచి గురవరాజుగారు తగు సైన్యముతో కూడ గుండ్లకట్ట బండ్లకొండ సామీప్యమున కట్టించిన కోటలోవుండి ప్రభుత్వం చేస్తూవుండిరి. యీ గురవరాజుగారి ముచ్చటలు ప్రజలు స్తశములోవారు ప్రసిద్ధిగా చెప్పుకోవడము మాత్రమే కాని శిలాశాసనములవల్ల రుజువు కనుపించినది కాదు. ...

ఆయన (గురవరాజు) చాలా దినములు జీవించి ప్రభుత్వము చేసినందున ఆయనను తాత గురవరాజు అని చెప్పుకొనేవారు. ... ఆ గురవరాజు ప్రభుత్వములో ప్రజలకు అతి దారుణశిక్ష చేయిస్తూ వుండేవారు. ప్రజలవద్ద ద్రవ్య ఆకర్షణ చేసేయడం త్వరగా సొమ్ము ఇవ్వకపోతే స్త్రీలను తీసుక వచ్చి స్తనాలకు చిరతలు పట్టించేవారు. ఆ లాగంటి దినములలో వినుకొండ బెల్లంకొండ తట్టున కూంచిపూడి అనే గ్రామంనుంచి బ్రాహ్మణులు భాగవతులనే వేషధారులు కీర్తన నిమిత్తమై యీ స్తశముకు వచ్చివుండి సంబెట గురవరాజుగారి యొక్క దారుణప్రభుత్వం చూచి యిక్కడనుండి తేచిపోయి విద్యానగరము నకుపోయి అక్కడ వీరసరసింహరాయలు రాజ్యపరిపాలన చేస్తూ వుండగా భాగవతులు దర్శనం అయి కేళిక అడుగగా శలవుయిచ్చినారు. కూచిపూడి మేళంవాండ్లు చాలా విద్యావస్తులని ప్రసిద్ధిగా వినికిడి వున్నందున రాయల వారు స్త్రీలు సహా చూడవలెనని నగర్లవద్ద దివాణములో కీర్తనకు సెలవు యిచ్చినారు. అక్కడ కీర్తన వినికి చేసేటప్పుడు సంబెట గురవరాజు వేషం వేసి వైకడు, మరి యిద్దరు బంట్రోతుల వేషములు వేసుకొని, వైకడు స్త్రీ వేషం వేసుకొని సంబెట గురవరాజువలెనే ఆ వేషగాడు కూర్చుండి రాయల సమక్షముందు ఆ స్త్రీయొక్క స్తనాలకు చిరతలుపట్టించి సొమ్ము యివ్వమని తహశీలు చేసినట్టు వినికిచేసినారు.

అప్పుడు రాయలవారుచూచి “అదియేమ” ని అడుగగా సముఖస్తులయినవారు భాగవతుల ముఖతా ఆ వర్తమానము తెలిసి “సిద్ధవటం సీమలో

సంబెట గురవరాజు అనే ఆయన ప్రజలవద్దనుంచి ద్రవ్యాకర్షణచేసేయెడల స్త్రీలను తీసుకొనిపోయి యీ ప్రకారముగానే తహశీలు చేస్తున్నారు. గనుక యేలినవారలకు తేట పడగలందులకై యీ ప్రకారము వేషములుకట్టి వినికి చేసి నార"ని విన్నపంశాయగా చాలా తీక్షణంచేసి మరునాడు ఉదయమందు ఆ సంగతి తిరుగా జ్ఞాపకంసేయమని ముఖ్యస్తులయినవారికి ఆజ్ఞ యిచ్చినారు. ఆ రాత్రి కీర్తన సాంతన మయిన వెనుక తెల్లవారిన పిమ్మట రాయలవారు కాలోచిత కృత్యములు తీర్చుకుని ఆస్థానమునకు వచ్చి పేకోలగముననుండి తమవద్ద కార్యభారకులు వచ్చి సంబెట గురవరాజుగారి వర్తమానం జ్ఞాపకం విజ్ఞాపనజేయగా విని ప్రధానులను సేనానాయకులును పిలుపించి మోహిముకు సైన్యము సిద్ధం చేయించవలసిన దని సెలవుయివ్వగా ఆస్థానపంజరములో చిలుక "జయం జయం జయం" అని మూడు సార్లు పలికినది. ఆ పలుకులు మహారాజు విని "యిదే మనకు శకునము" అని అప్పుడే పేషుఖానే బయట వేయించి సిబ్బందీ బట్టువాడాలుగ చేయించి సైన్యం యావత్తుకు ఖర్చు వెచ్చ ములకు యిప్పించి, ఆమోహిముకు రాయలకు కొమారుడు అనిపించుకొని వున్న యిసుమాలు ఖాను డనే తురకను సరదారుడుగా మొకర్రుచేసి అతనిని పిలుపించి సమక్షమ మందు వలసిన బుద్ధిమతులు సెలవు యిచ్చి తాంబూలం యివ్వగా ఆసరదారుడు తాంబూలం అందుకొని సంబెట గురవరాజు తల తెస్తున్నానని ప్రతిజ్ఞపలికి సైన్యమును వెంటబెట్టుకవచ్చి గురవరాజుగారు వున్నకోటకు పశ్చిమం వైపున వున్న బండ్ల కనుమమీద లడాయిచేసి కనుమ వైపున చొకీ విరగ బాడిచి కనుమ ఘాతు అయివచ్చి కోటకు పశ్చిమ భాగమం దు దిగివుండి ఆదినంరాత్రి కోటకు పశ్చిమం వైపున వున్న బండ్లమొకొండ తిప్ప మీదనున్న తూర్పువైపున వున్న గుండ్లకట్ట అనే సన్నకొండ మీదనున్న దమదమాలు యెత్తి మొహచాళు ఖాయంచేసి కోటమీద లడాయి ఘరువు చేసినంతట, శక్తి వున్నంత మట్టుకు కోటలోనుంచిన్ని వేటువారు జవాబు యిచ్చినారు. అంతట కోటలో నిభావు చెయ్యలేక కాలుమీద కోట యివ్వగా అప్పుడు గురవరాజును పట్టుకొని తలకోసి తీసుకొని పోయినారు. కోటలో స్త్రీలు బాలులు అందరు దేహత్యాగము చేసినారు.

Narasingarāya's Minister :

അറുനൂറ്റാണ്ടു കണ്ണൂർ തുക്കിൽ എത്തിയന്നെ നരസിംഹരായരുടെ മന്ത്രിയും അവനെ കപ്പലിൽ കയറിവന്നു കണ്ടു എന്നു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലോ; ആയ്ക്കു എങ്ങിനെയെന്നാൽ : പാക്കികളുടെ ജയമാവാത്തും കേട്ടറിഞ്ഞപ്പോൾ, രായർ മന്ത്രിയെ ആനശ്ശത്തിയിൽ നിന്നു കണ്ണൂരിൽ അയച്ചു മറുവെൽ “രാജാവോടു സഖ്യത ചെയ്യാൻ രായർക്കു മനസ്സുണ്ടെന്നും, രാജപുത്രന്നു തന്റെ മകളെ ഭാര്യയാക്കി കൊടുക്കുമെന്നും എന്നും റോ കൊണ്ടുവന്ന രത്നമാലകളെ വാങ്ങുവാൻ നീരസം തോന്നരുതെ എന്നും ബോധിപ്പിക്കയും” ചെയ്തു. അതുകൊണ്ടും രായരുടെ രാജ്യ ശ്രീതപം കേൾക്കുകൊണ്ടും പാക്കികൾക്കു വളരെ സന്തോഷം ഉണ്ടായി; കാരണം രായര മുസല്മാനരോടു കൂടിക്കൂറായി, അവരെ അകറ്റി, നിത്യം തടുത്തുകൊണ്ടിരുന്നു.

Kēraḷa Paḷama, Chap. 29.

104. MILITARY POLICY.

മുമ്പെ എത്ര അറു ചെയ്തതുമരിച്ചിട്ടും പട്ടാണികളോടു വിടാതെ തോറ്റപ്പോൾ, ഇങ്ങും കുതിരപ്പടവേണം എന്നു കണ്ടു രായർ തുളുനാടു പിടിച്ചുകൊണ്ടി, ഫൊന്നാവര, ഭട്ടക്കുള, ബാക്കൂർ, മംഗലപുരം മുതലായ അഴിമുഖങ്ങളിൽ ആവശ്യപ്രകാരം കുതിരകളെ വരുത്തി പാർപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു.

കുതിരക്കാരെ എവിടെനിന്നും വന്നു സേവിച്ചാൽ വളരെ മാസപ്പടി ഉണ്ടു. എത്രമത്തം എന്നു ചോദ്യവും ഇല്ല. കോഴിക്കോട്ടിലെ അവസ്ഥ വിചാരിച്ചപ്പോൾ മുസല്മാനരോടു പൊരുതാൻ പാക്കിമതം നല്ലതു എന്നു രായർപക്ഷമായി കേൾക്കുന്ന വാക്കും(?) നല്ലവണ്ണം പോരാട്ടത്താലും രായർ തൻ കന്യകമാരെയും മറ്റും കൊടുക്കും. വീരന്മാരിൽ അല്പം ഒരു കലശൽ ഉണ്ടായാൽ, വാൾ എടുത്തു രാജമുഖേന പൊരുതു തീർച്ചവരുത്തും. തട്ടാത്താൽ മറ്റും വല്ലസംഗതിക്കായി വാശി പിടിച്ചാൽ ആയതിന്നും അങ്കം കുറച്ചു തീർക്കുകയത്രെ ന്യായം. അതുകൊണ്ടു യുദ്ധഭാവം എല്ലാ ദിവസം ഉണ്ടു. മരണഭയത്തിൽ വളരെ അവമാനം. സ്ത്രീകളും വല്ല അഭിമാനവും വിചാരിച്ചു, വിഷംകുടിച്ചു മരിക്കും. രാജാവു മരിച്ചാൽ എഴുതാറുള്ള ഭാര്യമാരും കന്യകമാരും ഉടന്തടി ഏറ്റി മരിക്കും; പുരുഷന്മാരും

അപ്രകാരം വെട്ടിമരിച്ചു സ്വാമിയെ അനുഗമിക്കും. അതുകൊണ്ട് എല്ലാവരും യുദ്ധോത്സാഹത്തിന്നു വളരെ ഉത്സാഹമുണ്ടു. മുസല്മാനരോടുള്ള വടക്കു ചിലപ്പോൾ നാലും അഞ്ചും ലക്ഷം പുരുഷന്മാരും ചേരും.

Ibid.

105. THE KINGDOM AND THE CAPITAL.

രാജ്യം അഞ്ചുനാടായിട്ടുള്ളതു്: പടിഞ്ഞാറു തൂത്തുനാടു പിന്നെ സമുദ്രപ്രതത്തിന്നു കിഴക്കു് ദക്ഷിണവും കണ്ണൂരുകവും പൂർവ്വ സമുദ്ര തീരത്തു് തെലങ്കും ചോഴമണ്ഡലവും എന്നിവയത്രെ. രാജധാനിയായ വിജയനഗരം തുംഗഭദ്രാതീരത്തുതന്നെ; മറ്റുകരയിൽ ആനഗുന്തിയുണ്ടു്. വിശുദ്ധപാർവതീശാലം മല്ലികർജ്ജുനം മുതലായ മഹാക്ഷേത്രങ്ങളും കിഷ്കിന്ധാദി അഞ്ചുകുന്നുകളും രാജഗൃഹങ്ങളും ശോഭനമായി കാണ്മാനു. നഗരത്തിലെ ചുങ്കം നാൾതോറും ൧൨,൦൦൦ വരഹൻ പിരിവു. ൪൦൦ ആനക്കു നില്പാൻ കരിങ്കൽ പന്തിയുണ്ടു്. കുതിരകൾ അന്നു ഏകദേശം ൪൦,൦൦൦. അതിൽ ഓരോന്നിന്നു ൪൦൦ ദും ൮൦൦ ദും വരഹൻ വിഭവ്യം ഉണ്ടു.

Ibid.

106. THE PUTTASTI OF ĀLAMKONDA.

ఆలకొండయొక్క పుట్టస్థివివరం :

వీరనరసింహరాయల వారి కాలమందున గవురప్పనాయని యేలుబడిని రక్తాక్షి (A. D. 1504?) సంవత్సరము ౧ టికి పుట్టస్థివివరం :

I. (a) వెలిపొలం :—

గుత్తమేటిలు ౧౮ కి మేటి ౧ కి సమోహిని వీసబడి ౪ ౦౪౦ కి X ౨౦ వరహాలు లెఖను పొలం ౪ ౯ కి గుత్త రొక్కం X 3౬౦ లు.

కట్టుగుత్త పొలం కోనాల ముద్దయ్య లంతు కట్టుగుత్త కాపులు జనం ౧౫ కి పొలం ౪ ౨. కి గుత్త X 3౬ ౪౦. వుభయ వెలిపొలం గుత్త X 3౯౬ ౪౦ కి.

(b) సీరారంభం
 చెరుకు } తోటలు } వల్ల సం॥ ౧కి X ౬౦
 ఆకు, కూర }

చింతలకోసం వడ్లు ఖ ౨౫౫౦

ఉభయం కంవృతం ఆదాయం వల్ల సహా ఖ ౫౫౫౦.

II. సిద్ధాయాలు :—

(1) అంగళ్లు:—

శారప్పనాయని వారి పేరట అంగళ్లు	౯
బలిజసెట్టి అంగళ్లు	౧౨
కోడమూరిరామటింగారి అంగళ్లు	౬
నల్లతింమసెట్టి అంగళ్లు	౬
వీరిసెట్టిగారి అంగళ్లు	౬
	<hr/>
అంతు అంగళ్లు	౪౩ *
మాన్యం అంగళ్లు	౭ గాక
	<hr/>
నిలచిన అంగళ్లు	౩౬కి
	<hr/>
అంగడి ౧కి ల్ ౧ లెఖను X ౩	
శారప్పనాయని వర్తన X ౧౦	
అడుకోలు సహాగాను X ౧౪	
దుగ్గం బిరాలం (X ౩౫౦)	
అంతు అంగడి సిద్ధాయం ఆడుకోలు సహాగాను X ౫౩౫౦ †	

(2) మగ్గసిద్ధాయాలు :—

(a) మగ్గాలు ౪౧౧ కి మాన్యం మగ్గాలు ౪౭ గాక నిలచిన ౩౭౦ కి వివరం :—

పద్మసాలె గురివిసెట్టి గారి మగ్గాలు	౬౫
కుడిగిరి లింగిసెట్టి గారి మగ్గాలు	౧౦౦

* ఈ మొత్తము సరియైనది కాదు ; పట్టిలోని అంగళ్ల సంఖ్యను కూడిన వాని మొత్తము ౩౯ యని తేలుచున్నది ; ఒక వేళ పట్టిని చూచి వ్రాసిన వ్రాయనకాదు ౪ అంగళ్లుగల యొక పద్మను ప్రమాదవశమన వదిలిపెట్టినాడేమో.

† ఈ మొత్తముగూడ సరియైనది కాదు.

శారప్పనాయని వారి పేటలో తొగటమగ్గాలు ౨౩౦

వీరయ్యగారి మగ్గాలు

౧౬

అంతు మగ్గాలు

౪౧౧ కి

మాన్యం

౪౧ గాక

నిలచిన మగ్గాలు

౩౨౦ కి

నెల ౧ కి మగ్గం ౧ కి ల్ ౪ లెఖను X ౧౫ ల్ ౫ ప్రాప్తిని యేడు

౧ కి రొఖం

X ౧౫౫

శారప్పనాయని వ ర్తన

X ౨౦

దుగ్గం విరాళం

X ౧౦

కానికె సంమంధం

X ౮

అంతు మగ్గాల రొఖం

X ౨౨౩

(b) వెలిమగ్గాలు, తెల్ల మగ్గాలు

౩౦

శారప్పనాయని పేటలో కొప్పరపువాని తెల్లమగ్గాలు ౧౨

పుభయం మగ్గాలు

౪౨

మాన్యం మగ్గాలు

౧౦ గాక

నిలచిన మగ్గాలు

౩౨ కి

మగ్గం ౧ కి నెల ౧ కి ల్ ౪ లెఖను X ౪౨ ప్రాప్తిని యేడు ౧ కి

మోడటి గుత్త మగ్గాలుకు

X ౮

ఆడుకోలు

X ౩౪౦

పుభయం

X ౧౧౪౦

అంతు మగ్గాదాయం

X ౨౩౪౪౦

(3) గొల్లకురుబ సిద్ధాయం :—

బోయని మోత్రాతనిగారి పల్ల పుల్లరి యేడు ౧ కి X ౫౦

యెర్రగొల్ల సోమంస పల్ల " X ౮

చల్లా మాచంసగారి పల్ల " X ౧౨

బాలా ముద్దన్నబోయని వల్ల పుల్లరియేడు గ కి	X	౨౨౫౦
బాచం దేవబోయని వల్ల పుల్లరి రొక్కం	X	౪౦
నీలం దేవంనగారి వల్లయేడు గ కి	X	౧౨
అంతుపుల్లరి యేడు గ కి	X	౧౫౬౫౦ *
గొల్లకురుబల వల్లను చెరికొండగాండ్ల వల్లనుయేడుగకి	X	౧౦
బొగవైలి జరికొండగాండ్ల వల్ల	,,	౧కి X 3౦
ఉభయం		X ౪౦
అంతుగొల్లకురుబలవల్లను	,,	X ౧౯౬౫౦

(4) జాతిసిద్ధాయం :—

చాకలి చెంన్నగాని వల్లయేడు గ కి	X	౬౫౦
బేగారీ రంగదాసరివాని వల్ల	,,	X ౧౭౫౦
మాదిగ జరపాగాండ్ల వల్ల	,,	X ౨౦
అంతు జాతిసిద్ధాయాలు		౪౪
అంతు సిద్ధాయం రొఖం యేడు గ కి	X	౫౮౨౫౦ †

III. మణిహం వైకాలు :—

ఆకుల గుత్త :—తొండపాటి లింగసెట్టి వల్ల యేడు గకి	X	౨౫౦
సుంకం తొడిమి సహాగాను సిరవైళ్ల పరమన నాగిసెట్టి		
గారి వల్ల యేడుగకి	X	౬౫౦
గానుగ గుత్త: గాండ్ల తిమ్మిసెట్టి వల్లను	,,	X 3౦౦

* ఈ మొత్తము గూడ సరిపోదు.

† సిద్ధాయముల నన్నిటిని గూడిన వచ్చు మొత్తం:—

అంగడిసిద్ధాయం	X. ౫3౫	గొల్లకురుబసిద్ధాయం	X. ౧౯౬౫
మగ్గసిద్ధాయం (a)	X. ౨౨3	జాతిసిద్ధాయం	X. ౪౪
,, (b)	౧౧౫	వెరసి	X. ౫౨౫౫

బచ్చగుత్త: పానుగంటి తిమ్మిసెట్టి, చిలం

వల్లయ్యగారి వల్ల

యేడు ౧కి X ౧౨౦

సురసారాయీ గుత్తలు: శ్రీరామ కౌని

వల్ల

,, X ౫౦౦

పింజారిగుత్త: సాబరాతు మలికి భాయివల్ల

,, X 3౦౦

నీలిగుత్త: ప్రానూరి గోవిందువల్ల

,, X ౫౦

అంతు మణిహంవల్ల

,, X ౧౨౧౨*

పుభయ మణిహాలుసహాగాను

,, X ౨౪౨౪

IV. ఇండ్లు:—

చిల్లరరాజయ్య లింగయ్యగారి తెగ

యిండ్లు ౧౦కి

X ౧౦

పగడాల తిమ్మయ్య అప్పయ్యగారి

తెగ యిండ్లు 3౦ కి

X ౧౫

కానికె సహాగాను

X ౫

వెట్టికాండకు గాను సా 3కి యద్దులు ౧౫౦ లెఖను; అంతు సిద్ధాయం మణిహాలు కానికె అడుకొలు సహాగాను యేడు ౧కి రొఖం X ౨౪౦3౪౦.

అంతుయేడు ౧ కి సకలసువర్ణాదాయం X ౨౯౬౦; భాస్యం వడ్లు ఖ ౫౫౪౦.

V. గ్రామాల రాయ రేఖ:—

కూరపాటి గ్రామం వల్ల వెద్ద సెట్టిగారి లింగా

రెడ్డిగారివల్ల

యేడు ౧ కి X ౧౨౦

గిజగానిదొడ్డి గొల్లతిమ్మనగారి వల్ల

,, X ౧౦౦

వెద్దదొడ్డి చెన్నారెడ్డివల్ల

,, X ౧3౦

పింసదొడ్డి గ్రామం ౧కి

,, X ౫౦

కొంకలవారి నెరడిచెల్ గ్రామం ౧కి

,, X ౧3౦

ముకిళ్ల గ్రామం ౧కి

,, X ౧౦౦

* సరియైన మొత్తము. X. ౨౧౬౦.

మారెళ్లగ్రామం గి	యేడు గి X	౧౨౦
బ్రహ్మదేవునిమడుపులగ్రామం గి	„ X	౧౦౦
లకుమసాగరం గ్రామం గి	„ X	౨౦౦
దొంతురాతి గ్రామం గి	„ X	౫౦
మునస రాండ్లగ్రామం గి	„ X	౧౦
లింగదొడ్డి గ్రామం గి	„ X	౫౦
అంతుగ్రామాలు ౧౨కి ఆదాయం	X	౧౨౫౦ *
స్థల సంమంధం	X	౨౯౬౦
పుభయం	X	౪౨౧౦
భాన్యం వడ్లు	ఖ	౫౫౪
అంతు	X	౪౪౬౦

ఆలవకొండ దుగ్గం పాడుఅయ్యే సంవత్సరం క్రోధన వైశాఖ బహుళ ౩ వరకు పుట్టాస్త్రీ X ౧౨౫౦ రాయ రేఖ X ౪౨౧౦ స్థల సంమంధం వడ్లు ఖ ౫౫౪ పుట్టి నహా అంతు X ౪౪౬౦ నగరికి వినిపించి వ్రాయించినది దుందుభి సంవత్సరం వరకు ; పూర్వం లెఖ బడిన ముద్దయ్యసానికి అమరం పాలించిన నిమిత్తం, వీరనరసింహరాయలవారి కాలమందు శౌరప్పనాయనివారి సీమ ఆయకట్టు లెఖ వినుపించుమని రంగప్పరాజయ్యగారు సెలవు యిచ్చినందున విని పించినవారు చన్నమరాజు పరదయ్య చందిరాజు ప్రాబళయ్యగారు; వినుపించి నది వివరం: దుందుభి సంవత్సరము వరకు సీమ పుట్టాస్త్రీ X ౪౧౨౦ కి దేవ తా అగ్రహారాలకు పోయినగ్రామాలు ౪౩కి లెఖ X ౧౦౧౪౦ గాక నిలచినది X ౩౧౪౦.

L.R. 6, pp. 324-8.

107. ĀRAVIDU RĀMARĀJA'S CHILDREN.

ఆరామభూపతి శ కంగనామణులు

పేరైన యాభళాం శ బిక లక్కమమ్మ

* సరియైన మొత్తము. X. ౧౧౬౦.

యంబుజనేత్రి రం శ గమ్యయు నమల
మాంబయు నన నల్లు శ రై రందులోన
* * * *

ఆరామనృపు లక్క శ మాంబ పుణ్యమున
ధీరత హేమాద్రి శ తిమ్మభూవరుని
వరకీర్తి కొండభూ శ వరుని శ్రీరంగ
ధరణీశు మువ్వరు శ తనయులఁ గాంచె

Rāmarāju Timma :

అందగ్రజుండై న శ యా తిమ్మనృపతి
యిందువంశవతంసు శ డితఁ డన వెలసె
రాజ శిరోమణి శ రాజులరాజు
రాజచంద్రుఁడు రామ శ రాజు తిమ్మయ్య.

Dvipada-Bālābhāgavatam, Mac. Mss. 13-2-19, p. 286.

108. RĀMARĀJU TIMMA.

సీ. శ్రీవీరనరసింహు శ చేఁ బతిద్రోహర
గండపెండార మే శ ఘనుఁడు గాంచె
వెంకటేశ్వరునాజ్ఞ శ విగతదృష్టికి దృష్టి
దయమీఱ నిచ్చె నే శ ధర్మమూర్తి
కణక మీగాముల శ గట్టుపై వేసవిఁ
బుట్టించె జలము లే శ భూనుతుండు
మానువ కడ నవాఁ శ బూని పోరను బరా
జయము నొందించె నే శ శౌర్యశాలి
అట్టి మజ్జనకునకు న శ త్యాభిరతున
కారవీటి రామ షీతి శ పాత్మజునకుఁ
దిమ్మభూపాలమణికిఁ బురణ్యమ్ము గాఁగఁ
బలుకఁ జెన్నొందు శ్రీబాల శ భాగవతము.

(1)

క. గండరగూళికి గండర

గండని కుద్దండ రాయ శ గణవారణ స్త్రీ

గండాంకున కెంతెంబర

గండనికిం బట్టవాడ శ గజసింహునకున్.

(2)

క. కదన ధనంజయునకు మహా

మదమల్క ప్రాణదాన శ మతి కొడ్డియరా

యదిశాపట్టున కరిరా

యదశవిభాళునకు పాండ శ వాన్వయపతికిన్.

(3)

ఉత్సాహ. పండితాంబుజాత మిత్ర! శ భయద జన్యమేదిసి

ఖండితాహితప్రకాండ కాండ శ మండలీ జితా

ఖండల! ప్రశ స్తశ స్త్ర శ ఘనతరానుభావ యు

ద్దండరాయ హృదయ భల్ల! శ దానకల్ప భూరుహ!

(4)

* * * * *

మ. సహజాంభోజ దినేశ! గౌతమర రా శ జ్యోస్థాపనాచార్య! య

ప్రహరిదాయమనోభయంకర! మహా శ జన్యస్థలీపాథా! శ

స్త్రహతానప్ర నృపాలపాలిత! కళా శ సామ్రాజ్య సంపూజ్య! ని

త్యహిత శ్రీ ప్రద! పట్టవాడ గజసింహ! శ దానశూర్ త్తమా.

(5)

* * * * *

శా. శ్రీమద్వీరసృసింహరాయ నృపతి శ శ్రేయోదయాసాధిత

స్వామిద్రోహరగండనూపురవిరా శ జద్రామరాట్టిమ్మభూ

పామిత్యజితపుణ్యసత్ఫల సమ శ స్తాశాంతనిశాంతని

స్సీమోవీప్రతిపాదనవ్రతయశా శ శీతాంశువంశోనిధి(?)

(6)

109. THE CORONATION OF KṚṢṆADĒVARĀYA.

యీ రాజ్యపట్టం కృష్ణరాయలవారికి కట్టవలెను. అని దళనాయకులతో పలకరించి, నందు... కృష్ణరాయలవారు తాము పెద్దలమైతిమి, తమ మర్యాదగా రాజ్యపరిపాలనం జేసేటందులకు పట్టాభిషేకం అధిష్ఠానకర్తలు సేయమని మంచివేళజూచి ముద్దుటుంగర మిచ్చినారు.

గనక దళనాయకులు అయ్యమరుసు, కొండమరుసు, బాచరసు, యల్లమరుసు, వీరమరుసు, అప్పాజి, లక్కణదళనాయకులు యెల్లనదళనాయకులు, అప్పరపిళ్ల, మన్నారుపిళ్ల, రాయసం రామచంద్రయ్య, బొక్కసం భాస్కరయ్య, అవసరం వెంకటయ్య, త్రియంబకయ్య లక్ష్మీపతి, ప్రధాని తిప్పరసు, దళవాయి లింగరసు, సాళువనారా... కాడు, ఆర్వీటి బుక్కరాజు, సాళువ మేకరాజు, శ్రీపతివారు, బూదహల్లివారు, నంద్యాలవారు, అవుకువారు, తొరగెంటివారు, రామూరు తిమ్మరాజు సంగరాజు, వెలుకొంటివారు పెమ్మసాని అక్కప్పనాయడు, కమ్మదొరలు, తుళువదొరలు మొదలయిన వారలందరున్ను,

నగరి విద్వాంసులు చతుర్వేది రామాదీక్షితులు, అష్టభాషాకవిర కృష్ణావధానులు, శాబ్దికం వాంఛిత్యం వెంకటరామ శాస్త్రుర్లు, సహస్రావధాని ప్రభాకర జోస్యులు, కవీశ్వరులు మరిన్ని గలిగిన పిన్న పెద్దలు అందరున్ను శాస్త్రోక్తముగ శుభముహూర్తమందలి కృష్ణరాయలవారికి మంగళస్నానం సేయించి, కళ్యాణ వేదికయందు బంగారు పీఠమున కూర్చుండ నియమించి, దళదానములు షోడశమహాదానములున్ను సేయించి స్వర్ణతుల రజితతుల రత్నతుల మాక్తకతుల మేరవులు కోటిగోదానాలు సహస్రకుటుంబప్రతిష్ఠలు మొదలయిన దానధర్మములు సేయించి, చతుస్సముద్రములనుంచిన్ని బంగారు కలశముల వుదకములు తెప్పించి మరిన్ని గంగా యమునా సరస్వతీ గోదావరీ నర్మదా సింధు కావేరీ తామ్రపక్షి మొదలయిన మహానదుల వుదకములున్ను తెప్పించి అష్టాదశవాద్యఘోషములున్ను మ్రోయగా, సుముహూర్తమందు బ్రాంహ్మణచేత మంత్రోక్తముగ అభిషేకము సేయించి, ఆ పింఛుట కనకాభిషేకం, నవరత్నాభిషేకం సేయించి, చతువల తల్లిత్తి వీతాంబరం ధరియించి, చందన

అగరు కస్తూరి తట్టుపునుగు మొదలయిన సుగంధాదులు ధరియించి వారల నం దరినిన్ని విడిదీల కంపించి, ఆపిండ్లు అల్లుండ్లు కొమాళ్లు బంధుపరిజనుల నున్నూ స్నేహితులనున్నూ పంక్తిని పెట్టుక ప్రసాపడి, సుగంధజలముల హస్త ప్రత్యక్షముచేసి, ఆచమనీయము జేసి, గిలుకుపావాలు మెట్టి, సంక్షేపరామా యణం చదువుతాను శతపదాలునడిచి, రత్నకంబళిమీద కూర్చుండుకొని, అప్పజి మొదలైనవార్లనున్న దళనాయకులనున్న ప్రధానులనున్న పిలువ నంపించి, వారలతోను కృష్ణరాయలవారు ఆనతిచ్చినది.

Rāyavācakam, pp. 15-17.

110. KṚṢṆARĀYA AND SAMBETA GURAVARĀJA.

యీ సృసింహరాయల కొమారుడు క్రిష్ణరాయలు విజయ నగరమందు రత్నసింహాసనాధీశ్వరుడై రాజ్యము యేలుచుండగాను, వైన వ్రాసిన సంబెట గురవరాజుయొక్క ప్రభుత్వదారుణము కృష్ణదేవ మహారాయలు విని సహించక యిసుమాలు ఖాను అనే తురుక సర్దారుని వెంబడి కొంత పైన్యమును యిచ్చి యీ గురవరాజును శిక్షజేసి ఆ స్వాధీనంలోని దేశం వశపర్చుకో వలసినదని సెలవు యియ్యగా అతడువచ్చి మాచుపల్లెకోట సాధించి గురవరాజును శిరచ్ఛేదనచేసి ఆకోట పడదోసి ఆ ప్రదేశము జప్తిచేసెను.

యీ గురవరాజు శానాదినములు జీవించి వుండె గనుక తాతగురవ రాజు అని యితఁణ్ణి జనులు పిలుస్తూ వుందురని జనులు వాడుకొనేవారు.

యీ గురవరాజు కొమ్మలైన సంబెట నలకంపమురాజు, చినసంగమ రాజు, వీరు పుభయులున్న పోయి రాయలవారివద్ద తమతండ్రి యేలిన రాజ్యము యేలేకొరకు కొన్ని దినములు కాచుకవుండగా, రాయలవారు అనుగ్రహించి సింహాసనం తాలూకా యితనికి స్వాధీనం యిచ్చినందున, రాయలవారికి కప్పము యిచ్చుకొని దేశము యేలుతూ వుండెను. యీ రాయలవారి యేలుబడిలోనే యీ చిన సంగమరాజు శ్రీమత్ మహామండలేశ్వర గుమ్మడూరి వ్రాబుళదేవ మహారాజులకు వుండుళిగె గాను మాచుపల్లెగ్రామం [యిచ్చి*] వుండగా, ఆ వ్రాబుళయ్య దేవ మహారాజు కడప తిరువెంగళ నాథుని దేవదాసి అయిన

కొండసానికి ముత్తుము చేను మాన్యము యిచ్చినారు అని ప్రమాది సంవత్సరం
మట్టుకు వ్రాసివున్నది. గాని శకం వ్రాయలేదు. లెఖసంఖ్య ప్రకారం చూస్తే
శకం ౧౪౪౧ అవుతున్నది.

Kaifiyat of Siddhavaṭam, L.R. 9, pp. 275-6.

111. THE ORIGIN OF THE KELADI CHIEFS.

ఆ శర్ణాటకదేశద

భూకాంతేయ వక్త్రపద్మ మేనే రాజసుగుం |

శ్రీకరమేనిసి యజస్యం

నాకవనిళిక్మేద కేళది యేందేనిప పురం ||

1

*

*

*

*

ఆపురద ముంతణిళియ స

మీపదోళోత్తాగి జేల్వ పల్లియబయలేం |

బా పల్లి కృషికజనస

ద్వ్యాపారనిళింపవల్లి యారాజసుగుం ||

2

మినుపా పల్లియబయలేం

దేనిపురిన మూలి బసవపం కృషికమూ |

భృనుపగతజివనం తా

నేనేసి విరాజిసుతుమిదనదరొళజస్యం

3

*

*

*

*

ఆనుపమతద్వ సవపనం

గనే విలసితబసవమాంబే విశ్రుతసిమం |

తనియరధిదేవి యతివా

వనతరసజ్జరితే యేనిసి రారాజిసిదళా ||

4

ఆ పుణ్యస్త్రియుదర

శ్రీపారావారదోళో సుధాకరనేనే స |

ద్రూపం నిరుపమసుగుణక

లాపం జౌడవనేనిప్ప సుతనుదయిసిదం ||

5

ఇందువినోడనుజ్జ్వలిసువ

మందారం జనిసిదంతే తజ్జౌడప భూ |

జందీరనేనోడనురుభద్రప

నేందేబ కుమారనేనోగేదు రారాజిసిదం ||

6

ಇಂತೆಸೆವ ಕುಮಾರರೊಗದನಂತರಮಾ ಬಸವಪಂ ಭಾಗ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಂ ಪಡೆದು ಸಂತಸ
ವಡುತ್ತೆ ಕುಮಾರಗ್ಗಿ ಯೌವನೋದಯಮಾಗಲೊಡನೆ ಸತ್ಕುಲಸಂಭವೆಯರಪ್ಪ ಕನ್ಯಾರತ್ನಂ
ಗಳಂ ವಿವಾಹಮಂ ರಚಿಸಿ ಕತಿಸಯದಿನಸಮಿದುರ್ ಶಿವಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನೆದಲೊಡನೆ ತತ್ಪತ್ನಿ
ಯಪ್ಪ ಬಸವಮಾಂಬಿಕೆ ಯಾ ಪುತ್ರರಿವರಂ ಪೋಷಿಸಲಿವರ್ಗಳ್ ದಿನದಿನದೊಳ್ ವರ್ಧಿಷ್ಟ
ಗಳಾಗಿ ಪಳ್ಯನಯಲಗ್ರಾಮದೊಳ್ ಸ್ವಸಿತ್ರಾರ್ಜಿತಕೃಷ್ಣಾರಂಭಾದಿವ್ಯಾಪಾರದ್ವಾರದಿಂ ಪರ
ಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಂ ಪಡೆದು ಪಟುತರಭುಜಬಲಶಾಲಿಗಳೆನಿಸಿ ವಿರಾಜಿಸುತಿದರ್ಶನಂತರದೊಳ್ | 7

ವರವೀರಶೈವಕುಲಶೇ

ಖರ ಬಸವಪಪುತ್ರಚೌಡಪಂ ಶ್ರೀರಾಮೇ |

ಶ್ವರಕೃಪೆಯಿಂ ತತ್ಕೈಳದಿಯ

ಪುರವರಸಿಂಹಾಸನಕೃದೀಶ್ವರನಾದಂ ||

8

ಸರಟಂ ಚೌಡಪನ್ನೆದುತಿರ್ಪ ಪಥಕಂ ತಾನ್ವೆದಿ ಕಾಣ್ಬಂದದಿಂ

ಸಿರಮಂ ಪಾಯ್ಕುಲಭೀಕ್ಷಿ ಸಿತ್ತುಮದನೆಲ್ಲಟ್ಟಿಲೈಲಕ್ಕೈದಿ ಮಾ |

ಮರನಂ ಶೀಘ್ರದೊಳೇರ್ಪುಮಲ್ಲಿ ಸಿರಮಂ ಪಾಯ್ಕುತ್ತಿರಲ್ ನೋಡುತ

ಜ್ಜರಿನಟ್ಟುಜ್ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಮಿರ್ಪ ವರಶಾಲೀಕ್ಷೇತ್ರಮಂ ಪೊರಿದಂ ||

9

ಬಳಿಕಾ ಚೌಡಪನೊಪ್ಪುವ

ಕಳಮುಕ್ಷೇತ್ರವನಭೀಕ್ಷಿ ಸುತೆ ತತ್ಕೃತ್ಯಂ |

ಗಳ ನಾರಯ್ತು ಬಳಲು

ಜ್ಜ್ವಲಿಸುವ ಮಾಮರನ ತಣ್ಣೆಲಲನುರೆ ಸಾರ್ದಂ ||

10

ಆಗರುವಂ ವಿಗತಶ್ರಮ

ನಾಗಿ ತದುವೀಜಮೂಲದೊಳ್ ಸುಲುವೆಲರ್ಗಂ |

ಮೈಗೊಟ್ಟು ಗಾಢನಿದ್ರಾ

ಯೋಗದೆ ಮುಱಿದೊಳಿಗರಲ್ ತದಂಬಿಕೆ ಯಿತ್ತಂ ||

11

ವರಸುತನುಣಬರತಳುವಿದ

ಪರಿಯೇಂ ಕಾರಣಮೊ ನೋಱ್ಪಿನೆನುತಾಲಯದಿಂ |

ಪೊಳಮುಟ್ಟು ಗರ್ದೆಯಂ ಸಾ

ದರ್ಶಿಸುತೆ ಮಾಮರನ ಮೂಲಮಂ ನೆಱಿ ಸಾರ್ದಳ್ ||

12

ಆ ಮಾಮರದಡಿಯೊಳ್ ನಿ

ದ್ರಾಮುದ್ರಿತನೇತ್ರನಾಗಿ ಮಲಗಿಹ ಸುತನಂ |

ಪ್ರೇಮದೊಳೀಕ್ಷಿ ಸುತಿರಲು

ದ್ವಾಮಾಹಿ ಯದೊಂದು ಚೌಡಪನ ಶಿರದಡಿಯೊಳ್ ||

13

ಪೆಡೆಯಾಡುತ್ತಿರಲೀಕ್ಷಿಸಿ

ಕಡುಚೋದ್ವಂಭುಟ್ಟು ಮಗನ ನೆಱ್ಪಿಸೆ ಮುಳಿಸಿಂ |

ಕಡಿದಪುದೆಂಬತಿಭಯದಿಂ

ಮಿಡುಕುತ ನಿಂದೆಮೆಯನಿಕ್ಕಿದೀಕ್ಷಿಸುತಿದರ್ಶಳ್ ||

14

ಇಂತು ನಿಂದು ನಿಟ್ಟಿಸುತಿರಲ್ ಚೌಡಪನ ಶಿರದ ಮೇಗಡೆಯೊಳ್ ನಲಿನಲಿದು ಪೆಡೆ
ಯಾಡಿ ಕೆಲವುಂಪೊಯ್ತು ಪೋಗಲೊಡನಾ ಸರ್ಪಂ ಮೆಲ್ಲನಿಲಿದು ತಾನೇ ಪರಿದು ಪೋಗುತ್ತ
ಮಿರಲಾ ಬಸವಮಾಂಬಿಕೆಯೈತಂದು ಮಹಾದೋಷಗರ್ಪ ಸುತನನ್ನೊರಿಸಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ತನ್ನ ಸ್ತಂಭದ
ಮೇಗಡೆಯೊಳ್ ಸರ್ಪಂ ನಲಿನಲಿದು ಪೆಡೆಯಾಡಿದ ವೃತ್ತಾಂತಮನುಸಿದು ಪುಣ್ಯವಶದಿಂದ
ಬದುಕಿದೆಯೆಂದತಿಯ್ಯಾ ಮೋಹದಿಂದ ಮಗನಂ ಮುದ್ದಿಸಿ ಗಾಢಾಲಿಂಗನಂಗೈದೊಡನೆ ಪರಿದು
ಪೋಪ ಪಾನಂ ತೋಟಲಾಗಳಾ ಸರ್ಪಂ ತನ್ನ ಪೆಡೆಯನೆತ್ತಿ ಕೊಂಡಿವರಂ ತಿರಿತಿರಿಗಿ ನೋಡುತ್ತಂ
ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೈದುತ್ತಂ ಸನ್ನೆ ದೋಷಂ ಕರೆದ ಭಾವನುಂ ತೋಟುತ್ತಂ ಪರಿಯುತ್ತಿರಲವರದೊ
ಪಿಂಗಡೆಯೊಳ್ಳೆಂಬೊವಿಡಿದೈದಿ ನೋಡುತ್ತಮಿರಲಾಸರ್ಪಂ ನಿಕ್ಷೇಪಮಿದರ್ ಶಾಲೀಕ್ಷೇತ್ರ
ದೊಡಗಿಯಾದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿವರ್ಗಳಂ ನೋಡಿ ತನ್ನ ಪೆಡೆಯನೆತ್ತಿ ಪಡೆಯಗ್ರದಿಂದಾತಾಣಮಂ ಮುಟ್ಟಿ
ಮುಟ್ಟಿ ತೋರಿಸಿ ಯದೃಶ್ಯಮಾಗಲಿವರಿದು ಕಾರಣಸರ್ಪಮಹುದೇನಾದೊಡಮಾತಾಣಮಂ
ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಲ್ಪೊಲಕ್ಕಿಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಯಾತಾಣಮಂ ಕುಟುಪಿಟ್ಟು ಮನೆಗೈದಿ ನಿಜಾನುಜ
ನೊಡನೇ ವೃತ್ತಾಂತಮನುಸಿದೊಡನಿವರ್ ಸಂತಸದಿಂದ ಮಜ್ಜನಶಿವಾರ್ಚನಭೋಜನಾದಿಗಳಂ
ರಚಿಸಿ ಬಯಕಂ ಪರಿಮಿತರಾದಾಪ್ತಜನವೆರಸು ಕಳಮಕ್ಷೇತ್ರಮಂ ಸಾರ್ಥ ಕುಟುಪಿಟ್ಟ ತಾಣ
ದೊಡಗೈದಿ ಹಲಮಂ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಪೊಡಿಸಲಾಗಳಾ ನೇಗಿಲ ಮೊನೆಗೆ ನಿಕ್ಷೇಪಕಟಾಹದ ಬಳೆಗಳ್
ಸಿಲುಂಕಿ ಘಣಘಣರೆಂಬ ಧ್ವನಿಯಾಗಲಾಗಳಾ ಸ್ಥಳವನಗುಲಿಸಿ ನೋಡಲಲ್ಲಿ ಭೂರಿನಿಕ್ಷೇಪ
ಕಟಾಹಂ ನಾಗರಮಹಿ ಯೆಂಬ ಕತ್ತಿಸಹಿತಮಿರಲಾನಿಕ್ಷೇಪಮಂ ವಶಂಮಾಡಿ ಮಹಿಯಾಗಿ
ಬೈತರಿಸಿಕೊಂಡಾ ತಾಣದೊಳ್ ತತ್ಕಾಲೋಚಿತಮಾದ ಗೃಹಮಂ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕುಟುಂಬ
ಸಹಿತಂ ತಾವಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದರಲ್ಲಿಯುಂ ಬಲಶಾಲಿಗಳೆನಿಸಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಮಿರುತ್ತಿದುರ್ ಕತಿಪಯ
ದಿನಂಗಳ್ ಪೋಗಲೊಡನೆ ||

15

ಮೆರೆವಾ ಚೌಡಪನುನ್ನೆಯಂಗೆ ಶುಭಯುಕ್ತೇಂದ್ರಪ್ರಕೋಣಂಗಳಿಂ
ಪರನೋಚ್ಚಸ್ಥಿತ ಸದ್ಗೃಹತ್ರಯಂಗಳಿಂ ಕ್ರೂರಾರಿದುಶ್ಚಿತ್ತ ದಿಂ |
ಬೆರೆದುತ್ಕೃಷ್ಟ ಸುಲಗ್ನದೊಳ್ ಪ್ರಬಲಚಂದ್ರಾವಸ್ಥೆಯೊಳ್ ಪುಟ್ಟಿದಂ |
ಸ್ಫುರದತ್ಯುನ್ನತರಾಜಯೋಗದೊಳೆ ಲೋಕಾನಂದನಂ ನಂದನಂ || 1

16

* * * *

ಬಗೆಬಗೆಯ ದಾನಧರ್ಮಾ

ದಿಗಳಂ ವಿರಚಿಸಿ ಸದಾಶಿವಯ್ಯನೆನುತ್ತಂ |

ಸೊಗಯಿಸುವಭಿಧಾನವನಿ

ಟ್ಟಗಣಿತಹರ್ಷದೊಳೆ ಚೌಡಪಂ ಪೋಷಿಸಿದಂ ||

17

ಇಂತು ಪೋಷಿಸುತ್ತಮಿರಲಾ ಬಾಲಕಂ ಬಾಲೇಂದುವಿನಂತೆ ಪ್ರತಿದಿನಂಗಳೊಳ್ ಪರ
ಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಂ ಪಡೆದು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಮಿರಲಾ ಸುತನಂ ನಿಟ್ಟಿಸಿ ನಲಿಯುತ್ತಂ ಮತ್ತನೂ ಕು
ಮಾರಂಗೆ ಯೌವನೋದಯಮಾಗಲೊಡನೆ ಸತ್ಕುಲಸಂಭವೆಯರಪ್ಪ ವೀರಮಾಂಬೆ ಭದ್ರ
ಮಾಂಬೆಯೆಂಬರ್ವರ್ ಕನ್ಯಾರತ್ನಂಗಳನತಿವಿಭವದಿಂದ ವಿವಾಹಮಂ ರಚಿಸಿ ಕೆಳದಿರಾಮೇಶ್ವರ
ಗೃಹಮಂ ಧಾರುಮಯವನಾಗಿಸಿ, ಸದ್ವಕ್ತಿಯಿಂದರ್ಚಿಸುತ್ತಂ ತತ್ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷಮೂಲದಿಂದ

ದಿನದಿನದೋಳ್ ಭಾಗ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಂ ಪಡೆದು ನಾಲೈಸೆಯೋಳ್ ಪರಮಪ್ರಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತು ವರ್ತಿ
ಸುತ್ತು ಮಿರ್ದನಂತುಮಲ್ಲದೆಯುಂ || 18

Keladinrpavijayam, Canto 1, vv. 41, 43, 44, 47, 49, 50, 53, 54,

56-63, 65, 66.

112. KṚṢṆADĒVARĀYA AND CAUDAPA.

ಇಂತೆಂದು ಬಗೆದಾ ಚೌಡಪಭದ್ರಪರಂ ಹತ್ತಿ ಕರೆದು.....ಈ ಸಮಯದೊಳವಿದ್ಧ
ಕರ್ಣರುಂ, ಶಬರರುಂ, ಮತ್ತಂ ಕೆಲಂಬರ್ ತುಂಡುಮನ್ನೆ ಯರ್ಕಳುಂ ಕಂಡುನಡೆಯದೆ ಬಲವನ್ನಿ
ರೋಧಿಗಳಾಗಿ ಹ್ವದ್ರೋಪದ್ರವಂಗಳನೆಸಗುತಿರ್ಪರ್. ಆವುದರಲ್ಲಿಯುಂ ನೀವೆಮ್ಮ ಕಜ್ಜಂಗಳಿ
ಗನುಕೂಲಿಗಳಾಗಿ ಸಮಾಪದೊಳಿರಲ್ವೆಂಟೊಡವಡಿಸಿ ತುರಂಗಾಂದೋಳಿಕಾಚ್ಚತ್ರ
ಜಾನುರಾದಿವಿಭವಂಗಳುಮನುಚಿತಮಾದುಡುಗೊಂಟೊಡವುತಾಂಬೂಲಂಗಳನಿತ್ತು ಮನ್ನಿಸಿ
ಕೆಲವಶ್ವಪದಾತಿಗಳಧೀನದೊಳಿದುರ್ ಸಂಗಡಮೆಡೆಯಾಡಲೆಂದು ನಿಯಾಮಿಸಲಂತಾಗಲೆಂ
ದೊಡಂಬಟ್ಟವರ್ಗಳ್ ರೂಢಿವೆತ್ತು ಕತಿಪಯದಿವಸಮಾರಾಯರ ಸಮಾಪದೊಳಿತ್ತಿಪ್ಪಿತಿ
ಪಾತ್ರರೆನಿಸಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಮಿರಲಾಕಾಲದೊಳ್ ಮೂಡದಿಕ್ಕಿನೊಳ್ ಶಬರರುಂ ಮತ್ತಂ ಕೆಲಂ
ಬರ್ ತುಂಡುಮನ್ನೆಯರುಮೊಂದಾಗಿ ಪುಂಡೆದ್ದು ದಾಟುವರಿದಾರುಮುಂ ಬಗೆಯದೆ ರಾಜ್ಯಮಂ
ಬಾಧಿಸುತ್ತಮಿರಲೀ ವೃತ್ತಾಂತಮಂ ಕೃಷ್ಣರಾಯಂ ಕೇಳ್ವ ಚೌಡಪ ಭದ್ರಪರೊಡನೆ ಸೈನ್ಯಮಂ
ಕೂಡಿಸಿ ಅವರ್ಗಳಂ ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ಬರ್ಪುದೆಂದು ನಿಯಾಮಿಸಿ ತಾಂಬೂಲವಿತ್ತು ತೆರಳ್ವಲೆಯ್ದಿ
ದುಭಯಸೈನ್ಯಕ್ಕೆಂ ಕೆಯ್ಗಲಿಸಿ ತುಮುಲಯುಧ್ಧಂ ಪಣ್ಣಲಾಗಳಾ ರಾಯಸೈನ್ಯದಾಕೆವಾಳರ್
ನೊಂದು ನುರ್ಗಾಗಿ ಮೊಗಮಿಕ್ಕಲಣ್ಣದೆ ಮುಱಿದು ಪಿಂಡೆಗೆಯುತ್ತಮಿರಲ್ ಚೌಡಪನಭಿ
ವೀಕ್ಷಿಸಿ ಧೈರ್ಯಗುಂದದೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮೇಶ್ವರನ ಪಾದಾರವಿಂದಮಂ ನೆನೆಯುತ್ತತೀರ್ಪು
ದೊಳ್ ತುರಗಾರೂಢನಾಗಿ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯಕ್ಕೆದಿರ್ಚಿ ನಿಂದು ವೀರರಸದಿಂ ಪೊರೆಯೇಱುತ್ತಮಿರ
ಲಾಪ್ರಸ್ತಾನದೊಳ್.

*

*

*

*

ಇಂತಾ ಚೌಡಪನಹಿತಕ್ಕ |

ತಾಂತಂ ಕರಮೆಸೆವ ಭದ್ರಪಾನುಜಸಹಿತಂ ||

ಸಂತಸದೆ ಮರಳ್ಳು ಸೇನಾ |

ಸಂತತಿವೆರಸೆಯ್ದಿ ರಾಯರಂ ಮಿಗೆ ಕಂಡಂ ||

ಇಂತು ಕೃಷ್ಣರಾಯನಂ ಕಂಡು ನಿಗಳಹೆಡಗುಡಿಗಳಿಂಗೊಳಗಾಗಿಸಿ ತಂದ ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿ
ಮನ್ನೆಯರಂ ತತ್ಪಾದಾರವಿಂದದೊಳ್ ಕೆಡಹಿಸಿ ಸಂಧಾನಮುಖದಿಂದೊಡನೆಯ್ದಿದ ಕೆಲಂಬರ್
ತುಂಡುಮನ್ನೆಯರ್ಕಳಂ ಕಾಣಿಸಿ, ಮತ್ತಂ ಕೆಲಂಬರಗಿದಿತ್ತರ್ಥಾಭರಣವಸ್ತ್ರ ವಸ್ತುವಾಹನ
ಚಯಂಗಳುಮಂ ಮುಂಗಡೆಯೊಳಿರಿಸಿ, ಸಂದರ್ಶನಂಗೆಯ್ಯಲ್ ತಕ್ಕೃಷ್ಣ ರಾಯನಭಿವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ
ತೃಂತಪ್ರಮುಖತಮಾನಸನಾಗಿ ಚೌಡಪಭದ್ರಪರನಾಲಿಂಗನಂಗೆಯ್ದು ಮನ್ನಿಸಿ ಹತ್ತಿ
ಕುಳ್ಳಿಂಸಿಕೊಂಡು ಸಂಗ್ರಾಮ ವೃತ್ತಾಂತಮಂ ಮರಳ್ಳು ಮರಳ್ಳು ಕೇಳ್ವ ಪೊಂಪುಲಿಯ ಪಟು

ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳಪ್ಪಿವರನ್ನಿನ್ನುಂ ವೆರ್ಚಿಸಿ ತುರುಷ್ಯರ್ಗಲಗಣಸಾಗಿ ನಿಲಿಸಲ್ವೇಂಕ್ಕಿಂದು ಮನ
ದಂದು ತದುಚಿತನಾದ ತೊಡವುಡುಗೊಳಿತ್ತಾಂಬೂಲಂಗಳುಮನಿತ್ತಾದರಿಸಿ ಚಾಮೀಕರ
ಲಾಂಛನ ಲಾಂಛಿತನಾದ ನೆಗಲ್ವಾಯಿಗಳಿಂ ವಿರಾಜಿಸುತಿರ್ಪ ಪೊಸಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಿಕ್ಕಿ ನಿಜನಿವಾ
ಸಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿ..... ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನೊಳಿರ್ಪವಿದ್ಧಕರ್ಣರ್ ದಾಳಿವರಿಯಲ್ವೇಂಕ್ಕಿಂದು
ದುರ್ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಯಂ ರಚಿಸುತಿರ್ಪವರೆಂಬ ವರ್ತಮಾನಮಂ ಬೇಹಚರರ ಮುಖದಿಂ ಕೇಳು
ತುರುಷ್ಯರ್ಗಾಸ್ಪದಮಾಗದಂತು ಚೌಡಪಭದ್ರಪರಂ ಗಡಿಮುಖದೊಳ್ ನಿಲಿಸಿದೊಡೆಮ್ಮ ಕಜ್ಜಂ
ಮುಂದೆ ಶೇಖರಮಪ್ಪುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ತತ್ಕಾಲೋಚಿತಮಾಗಿ ಪರಿಮಿತಾಪ್ತಮಂತ್ರಿ
ನಿಯೋಗಿಜನವೆರಸು ಒಡ್ಡೊಲಗಂಗೊಟ್ಟು ಚೌಡಪಭದ್ರಪರಂ ಬರಿಸಿ ಹತ್ತಿ ಕರೆದು
ಸಮೀಪದೊಳ್ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡಾ ಕೃಷ್ಣರಾಯಂ ಮಂದಸ್ಥಿತನದನಾರವಿಂದನಾಗುತ್ತಂ ಆ
ಚೌಡಪ ಭದ್ರಪರೊಡನಿಂತೆಂದಂ ||

ಅರಿಚಯಮೆಡೆಯಾಡದವೋಲ್ |
ಕರನೊಪ್ಪುವ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿ ಕೆಳದಿಯಮುಖದೊಳ್ ||
ಹೊರಪಾಳ್ಯವಾಗಿ ವರ್ತಿಸ |
ಸುರುಚಿರ ಪರಮಾಧಿಕಾರಮಂ ನಿನಗೀವೆಂ ||

*

*

*

*

ಕೆಳದೀ ಯಿಕ್ಕೇರಿ ಪೆರ್ಬಯ |
ಲೆಲಗಳಲೆ.....ಯೊಪ್ಪುವ ಮೋದೂ ||
ಕಳಿಸೆಲಾತವಡಿ (?) ಯೆಂಬೀ |
ವಿಲಸ ನ್ಯಾಗಣಿಗಳೆಂಟುಮಂ ನಿಮಗೀವೆಂ ||

ಮಿನುಪೆಂಟುಮಾಗಣಿಗಳುಮೆ |
ನನುನಯದಿಂ ನಿಮ್ಮ ಪಂಶಪಾರಂಪರೆಯಿಂ ||
ದನುಭವಿಪ್ರದೆಂದು ವರಶಾ |
ಸನಮಂ ತತ್ಕೃಷ್ಣರಾಯನುಚಿ ಬರೆಸಿತ್ತಂ ||

*

*

*

*

ಇಂತಪ್ಪ ರಾಜಲಾಂಛನೋಪಯುಕ್ತ ಮಾದ ಬಿರುದುಗಳುಮನಿತ್ತು ಮನ್ನಿಸಿ ತದಾರಭ್ಯ
ಕೆಳದೀಮೂಲ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಮನ್ನೆಯ ಚೌಡಪ್ಪನಾಯಕನೆಂದು ಕರೆವುದೆಂದು ನಿಯಾಮಿಸಿ
ಪ್ರಖ್ಯಾತಮಪ್ಪಂತು ನಾಲ್ಕಡೆಯೊಳಿರ್ಪ ಮನ್ನೆಯರ್ಗಂ ರಾಯಸಂಬರಿಸಿ ಸಂಗಡಮುಚಿತಮಪ್ಪ
ಗುರಿಮಾನಿಸರಂ ಪ್ರಯಾಣಮನೊಡರ್ಚಿಸಿ ನೀವುಂ ನಿಮ್ಮ ಮೂಲಸಂಸ್ಥಾನಮಂ ಸಾರ್ವೆಂಟು
ಮಾಗಣಿಯ ಪ್ರಜಾಪರಿವಾರಮಂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಜಮುದ್ರಾಧಿಕಾರದ ಬಿಣ್ಣುಗುಂದ
ದಂತಾಣಿ ಗೋಸಣಿ ಯಂಕೆ ರುಂಕೆ ನಾಣ್ಯರಾಯಸ ಮುಂತಾದುವಂ ನಡೆಸಿಕೊಂಡೆಮಗುಂಟಾ
ದೆಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಂಗಳೆಲ್ಲಂ ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಂಗಳೇ ಸರಿಯೆಂದು ಬಗೆದೀಪ್ರಕಾರದೊಳ್ ನಿರ್ಭೇದ
ಮಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಂ ಸುಖಮಿರ್ಪುದೆಂದೊರೆದು ಅವರ್ನರ್ಗಮುಚಿತಮಪ್ಪ ದಿವ್ಯತರನವರತ್ನ

ಖಚಿತಸ್ವರ್ಣಾಭರಣಾಂಬರತಾಂಬೂಲಂಗಳನ್ನಿತ್ತಾದರಿಸಿ ತೆರಳ್ಚಲತ್ಯಂತಹರ್ಷಿತರಾಗಿ ತೆರಳ್ಚಿ
ಯ್ದುಂದು ಕೆಳದೀಪುರವರಮಂ ಸಾರ್ಥೋಡನೆ ತತ್ಕಾಲೋಚಿತಮಾದರನನೆಯಂ ನಿರ್ಮಾಣಂ
ಗೆಯ್ದು ಕುಟುಂಬಸಹಿತಮಲ್ಲಿದಾರ್ಪುರದ ತೆಂಕಮುಖದೊಳ್ ಹೊಡೆಯಂ ಬಲಿಯಿಸಿ ಕಾಪು ಕಟ್ಟಲೆ
ಗಳಂ ರಚಿಯಿಸಿ ಶಕವರ್ಷಂ ೧೪೨೨-ನೆಯ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಿ ಸಂವತ್ಸರದ ಮಾಘ ಶುದ್ಧ ೩ ಯಲ್ಲಿ
ಈ ಚೌಡವ್ವನಾಯಕಗಾರ್ ಕೆಳದಿಪುರದರಮನೆಯೊಳ್ ರಾಜಪಟ್ಟಮಾಗಲೊಡಲೆ ಕೆಳದಿಯಿಕ್ಕೇರಿ
ಮೊದಲಾಗಷ್ಟಮಾಗಣೆಗಳ ಪ್ರಜೆ ಪರಿವಾರ ನೆರೆಸಾನುಂತರಿಂ ಕಾಣ್ಕಿಗೊಂಡು ಸಂದರ್ಶನಂಗಳನ್ನಿ
ತ್ತವರ್ಗಳಂ ಬೀಲಿಕ್ಕೊಟ್ಟಿನಂತರಿಂ ನಾಲ್ಕಡಿಯ ಮನ್ನೆಯರ್ಗಂ ರಾಯಸಮಂ ಬರೆಸಿ ತದುಚಿತ
ಮಾದುಡುಗೊಳಿಗಳಂ ಕಳಿಸಿ ರಾಜ್ಯಭಾರವಿಚಾರತತ್ಪರರಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತು ಮಿರಲ್.....

Keladinsrpavijayam, Canto 1, pp. 21-6.

113. KṚṢṆADĒVARĀYA'S CONQUESTS.

கிஷ்ணரூயற் விசயநகரி பட்டணத்திலே | நவரெத்தின மயமா
யிருக்குர சிங்காசனத்துலே சகை | வர்ஷம் | தசாஉயசு | நத்தாக்ஷி
வருஷம் | சைத்திர மாசத்திலே பட்டாபிஷேகம் பண்ணிக்கொண்டு |
தன் தம்பி அச்சுத ரூயற் ரெங்க ரூயருடனையும் தன்னுடைய மந்திரி |
ரூச்சியம் அனேக தற்மத்துடனே ரெக்ஷச்சு கிஷ்ணமூர்த்தி
யென்று தங்கசாலைப் போட்டு அதுலே ரெங்க ரூயகருக்கு ஒரு தற்மம்
உண்டுபண்ணி அங்குமேல் விசயநகரி கோட்டை நண்ணுய் கட்டி |
பேணு கோட்டை சந்திரசிரி யிதுமுதலான கோட்டைகள் கட்டி
வைச்ச வெகு செனம் சேற்மானம் பண்ணி அனேகம் | ஆனைகள்
அனேகம் குதிரைகள் | யிதுமுதலானதும் சேற்மானம் பண்ணி
ரூச்சியங்கள் கட்டவேணுமெண்ணு | திரூஷிட தேசத்திக்கு போய்
அவடத்திலே காஞ்சி செஞ்சி வேலூர் கெடிகள் கையிவசம்பண்ணிக்
கொண்டு வேலூர்க் கோட்டை வெகுபத்திரம் கட்டி அதுலே
தங்கள் மனுஷ்ய ரூச குமாற்களை வைச்ச ரூச்சியம் தற்மனீதியாய்
ரெக்ஷச்சுக்கொண்டு யிருந்தார்கள். அப்போ கற்னுடக தேசம்
ரூசாக்களிலே உன்மத்தூரு ரூசாக்கள் சிவனசமுத்திரத்தை கையிவசம்
பண்ணி அந்த கோட்டை ரெண்டு புறத்திலேயும் காவேரி வருகுர
படியினாலே அந்த கோட்டையை நண்ணு கட்டி அனேக பிரிங்கி
முதலானது ஆயுத)ங்கள்னாலேயும் கெட்டிபண்ணி அந்த தியாப ரூசா
ஸ்வற்சுக்கத்தை அடைஞ்சான். அதின் அவன் மகன் கெங்கை ரூயன்
அதுலே ரூச்சியம் ரெக்ஷச்சுக்கொண்டு அந்த கோட்டையை வெகு
ஆயுதங்கள்னாலேயும் அனேக செனங்களினாலேயும் வெகு பத்திரம்
பண்ணிக்கொண்டு யிருந்தார்கள். அதின் பிறகு ரூய கிஷ்ணரூயர்
கற்னுடக தேசத்து பாளையகாற் ரூசாக்களுடனே உயித்தியம் ண்ணி

செயிச்ச அந்த தேசம் கட்டிக்கொள்ள வேனுமென்று பூர்வத்திலே தன்னுடைய தமையனார் வீற நற்சிங்கரூயர் செயமில்லாமல் வந்தபடியினாலேயும் அவர் கற்பகம் குடாமல் யிருக்குறபடியினாலேயும் அவர்கள் பேரிலே வெகு கோபத்தை அடைஞ்ச ஆணை குதிரை பதாதி பீரங்கி முதலான ஆயுதங்களினாலேயும் செறுது பாளையகாறருடனேயும் கூடப் பிறப்பட்டு கறுண்டக தேசம் காவேரி தீரத்திலே பச்சிமறங்கத் துக்கு கெழக்கே சிவனசமுத்திர கோட்டையை முத்திக்கை செய்து அவனுக்கு சத்துருவாயிருக்குற சிக்கரூயனை சேத்துக்கொண்டு யின்னம் சிறுது பாளையகாறருடனே | கூட | பிரெதபருவதம் | கெவுருயனெமலை யிவடத்திலே தண்டு யெறங்கிக்கொண்டு ஒரு வருஷத்துக்கு மேலே ஒத்தினக்கடபை காவேரி வ(ழி)யாய் கோட்டை அல்லா பண்ணின விடத்திலே அந்த கெங்கை ரூயன் கெங்கன்சுச்சி யெங்குர காவேரி மடுவிலே விழுந்துபோனான். அதன் பிறகு கிஷ்ணரூயர் | அந்தக் கோட்டை கையிவசம் பண்ணிக்கொண்டு அதிலே தங்கள் மனுஷர்களை வைச்ச ஸ்ரீறங்கப்பட்டணத்துக்கு வந்து அந்த பட்டணமும் செயம் பண்ணிக்கொண்டு ஸ்ரீறங்கப்பட்டணத்திலே | காம்ப கெவுடன் வீறப்ப கெவுடன் யிவர்கள் வசத்திலே செருது தேசங்கள் விட்டு சிக்கரூயன் வசத்திலே செருது தேசங்கள் விட்டு அங்கங்கை யிருக்கிற பாளையப் பட்டுக்களெல்லாம் செயம் பண்ணி அங்கங்கை மனுஷர்கள் ஏற்ப்படித்தி கற்றண்டக தேசம் கோடி திருவியமென்று கட்டுசெய்து தன்னுடைய தெஸ்தறத்துலே | கணக்கு தாக்கல்ப் பண்ணிக்கொண்டு கற்றண்டக தேசத்துக்கு பெரியப் பட்டணமாய் ஸ்ரீறங்கப்பட்டணத்தை கெட்டிப்பண்ணிக்கொண்டு யிருந்த | சகை வருஷம் | த(சா)நடுச | பிறபவ வருஷத்திலே | மகாபிருது உண்டுபண்ணி அதிலே கிஷ்ணரூய கொடி சங்க சக்கிறமிருக்கிரதாய் கொடிபோட்டு | அங்கே யிருந்து பிறப்பட்டு குடகு மலையாளம் கேறளம் யிதுவெல்லாம் ஒரு புறமாய் செயிச்ச | கப்பம் நிகுதி பண்ணிக்கொண்டு | பாண்டிய தேசம் சோள தேசமும் கையிவசம் பண்ணிக்கொண்டு அங்கேயிருந்து விசயநகரிப்பட்டணத் துக்கே வந்து அனேக சேனைகள் அனேக பாளையகாறர்கள் அனேக குதிரைகள் மருந்து குண்டிகள் ஆயுதங்களுடனேயும் ரெண்டாம் சமுத்திறம் போலே தண்டு பிறப்பட்டு உத்தற தேசத்துக்கு போய் கலிங்க தேசத்து ருசாவை சினேகம் பண்ணிக்கொண்டு அவனையும் அழைச்சுக்கொண்டு யிந்துதேசம் வழியாய் குச்சறதேசம் மாகததேசம் யின்னம் அனேகம் தேசம் செயம்பண்ணி கப்பம் வாங்கிக்கொண்டு அனேகத் துலுக்கற்களை செயிச்ச திரும்பி வித்தியாநகரப்பட்டணத்துக்கு வந்து நவறெத்தின மயமாயிருக்குற சிங்காசனத்திலே யிருந்துக் கெண்டு | எதுகுலோத்பவ ருசமாற்த்தாண்ட ருசகெம்பிர மகாரூச

பூசத கிஷ்ணரூய மகாரூயம் யென்று வெகு கீறித்தியை அடைஞ்சு
ஹிம சேதுமட்டுக்கும் வெகு கீறித்தியை அடைஞ்சு சதாசிவரூய
னெங்குற சேனாதிபதியுடனே (கூட ரூச்சி)யம் ரெஷிச்சுக்கொண்டு
வெகு தற்ம்மங்கள் பண்ணினார். மேரு சுவர்ணதானம் முதலான
ஷோடச மகாதானம் பண்ணி! சகை வருஷம்! தூசா? !
வைகுண்டத்தை அடைஞ்சாற்! சகை வருஷம்! தூசாடெக!
வருஷத்திலே! ஸ்ரீறங்கப்பட்டணம்! அரிகேரூசய்யற்! கிஷ்ணரூசா
அப்பனையிலே! ஸ்ரீபச்சம றங்க சுவாமிக்கி! பூமிதானம் பண்ணின
வயனம்!

சகை வருஷம் | தூசாசயநு | பாந்த்திவ வருஷம் மாக சுத்த
பொற்றணவமி சந்திரகெறண புண்ணியகாலத்திலெ | ஸூகிஷ்ணுயற்
அவற்கள் துங்கபத்திரு தீரத்திலெ | விநாபாக்ஷ சுவாமி கோவிலில்
சமீபத்திலே | உதயகிரியிலே கிஷ்ணசுவாமி பூசை நிவேதனத்து உச்ச
வத்துக்கு வேதமூந்த்தி திருமலை தாதாசாரி பவத்திரன் தாதாசாரிய
ருக்கு புத்திரன் | யிம்மடி தாதாசாரியாருக்கு அந்தப்
பட்டணத்திலே யிருக்கிற முப்பத்தேழு கோத்திரம் கம்மவாரு | கூட
வருஷம் | க-க்கு ஒரு விராகன் படிக்கி குடுக்குரதாய் திட்டம் பண்ணி
கலியாணம் பண்ணுகுர செனங்கள் பெண்ணுக்கு ஒரு பணம் பிள்ளைக்கி
ஒரு பணம் யிரந்தப்படி யிரந்த செனங்கள் கய்யிலே வாங்கிக்கொளவு
மென்று சாசனம் பண்ணிகுடுத்தான். | கிஷ்ணுயற் ஆண்ட
வருஷம் | ௩௭ |

*Kongudēsarājākkalīn Caritram, Madras Govt. Or.
Mss. Lib. 16-6-9, folios 84ff.*

114-(a). THE CAPTURE OF BĪDAR.

A Cātu :

మ. సమరక్షోణిని గృష్ణరాయల భుజా శ శాతాసిచ్ఛేద బద్ధ దు
ర్దమదోర్దండ బెడందకోట యవన శ వ్రాతంబు సప్తాశ్వమా
ర్గమునక గాంచి 'శబా సహా హరిహరం శ గా ఖూబు ఘోడాకితే
శుముకీబాయిలబాయిదేములికి' యం శ దు ర్సింహికిం బోవుచుక. (1)

Peddans.

A Cāṭu.

మ. గవకుల్పల్లిదమయ్యో ఢిల్లికిని మ ర క్కాకోట మేలయ్యో మం
 డువకుఁ గ్రొత్తగఁ గొత్తడంబు లమరెఁ ర బోలేరు చందేరులఁ
 దవసం బెక్కి బెడందకోటపురకాం ర తాగర్చనిచ్చేదన
 ప్రవణం బైన భవత్ప్రయాణ జయవా ర ర్త గృష్ణరాయాధిపా.(2)

114-(b). A DESCRIPTION OF THE CAPTURE OF KALUBARIGA.

A Cāṭu.

సీ. చెడిపిరా లొత్తిన ర యడుగుఁ దమ్ములకును
 గట్టుపయ్యెదఁ జించి ర చుట్టుకొనుచు
 బయ్యలైన కుచకుంభ ర పాళులకును జంటి
 శిశువుల మాటుగాఁ ర జేర్చుకొనుచుఁ
 గనుగందలకు వడ ర గాలికిఁ జాటుగాఁ
 గచభరంబులు విప్పి ర కప్పకొనుచు
 వీడిన తురుము నీ ర వియ దాఁక సడలించి
 చేలాంతము ముసుంగుఁ ర జేర్చుకొనుచు
 ఖానమల్కవజీరుల ర మానవతులు
 పాటుపరువున నీవు క ర ల్పరిగఁ గొనినఁ
 బ్రమసి దెసచెడి నలుగడఁ ర బఱతు రార!
 ఆహవై పేంద్ర! కృష్ణరా ర యక్షితీంద్ర!

114-(c). THE DESCRIPTION OF THE CAPTURE OF KALUBARIGA.

ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరం తయిమాసం తే ౧౨ ది కుతుప్పశాహ
 నిజాంశాహ మీదికి కూచీ చేసి వెలిగుడారం వేసి తర్లిపోయిరి. మూడు
 యేండ్లు దండుచేసి మూడు సంస్తానాల మీద కార్యంచేసి కలుబరిగెవద్ద విజ
 యస్తంభం వేయించి మూడు సంస్తానాలవారి వద్ద పగుదీ తీసుకొని ముగ్గు ...
 తో(P) లిపించుకొని విజయనగరపట్టం ప్రవేశించి వుండి

Vijayanagarasāmrājyamu, Bhārati, VI. ii. p. 621.

114-(d). THE SIEGE OF KALUBARIGA.

కొన్ని దినములకు కల్యూణం కలుబరిగి మీదికి యుద్ధసన్నద్ధులై సమస్త మైన జహగీరుదార్లను పిలుపించగా కడవకొలను గ్రామంలో వున్న ముసిలి చన్నమనాయడు తన జమీయతుతో కూడా విజయనగరానకు కృష్ణరాయల వారి సముఖానకు పోయిన తదనంతరం రాయలవారు సైన్యముతో కూడ ప్రయాణమై కలుబరిగి మీదికి వెళ్లగా సమస్తమైన నిజాములు ఆకలుబరిగ దగ్గరికి భారీఫౌజులు స్తోమంగా కూడి వున్నందున రాయలవారు సమస్తమైన వారిని పిలిపించి; యీ యుద్ధమందు వెనుకకు తిరుగక లడాయిచేసి శత్రుపలాయనం చేస్తే మీకు సకల బహుమానాలు యిప్పిస్తున్నారము అని వీరకంకణాలు తాంబూలాలు యిచ్చినంతలోగా లడాయికి ఘురుఘు అయి యుద్ధము సేయగా అపుడు బహుమంది సర్దారులు మెసా ముసిలిచన్నమనాయడు సొన్న లాపురం హండేవారు యింకా పాల్గొనవారు సహా యేకస్తులై యుద్ధానకు నడచి నంతలో ఆగాధయుద్ధ ప్రసరిణి అయి కృష్ణరాయల వారి ఫౌజు విరిగినందున రాయలవారు చెయ్యెత్తి ఘల్లున కూసి యీసమయమందు యవ్వరు యెదురెక్కి శత్రుపలాయనం చేస్తున్నారో వారికి సకల బహుమానాలు బిరుదులు యిప్పిస్తున్నామని చెప్పి నందున ముసిలిచన్నమనాయడు యింకా కొంతమంది సర్దార్లతోకూడా తురుష్కులవారి లమ్మరుమీదికి యెదురెక్కి తరుముకొని వస్తూవుండిన నిజామాది ఫౌజుల మీదికి దూరి చిత్రాస్వాతి సంధించి నట్టుగా యుద్ధముచేసి మొదటి కోపు విరుగకొట్టి నందున యావత్సేజు యేక రాసిన దూరగా నిజాముల ఫౌజు విరిగి శానాహతమై పోయినందున కలబరిగిలో వరా హాధ్వజ మెత్తించి జయభేరి వేయించి ఆ మీదట సమస్తమైన జాగీరుదారులను సరదార్లను పిలుపించి నొప్పుదప్పులు విచారించి జఖముపట్టి యిచ్చి ముసిలి చన్నమనాయణ్ణి విచారించగా భారీగాయములతో స్థళాంతరమందు పడి వుండగా ఖాసా కృష్ణరాయలవారు పోయి జఖములు కట్టించి తమడేరా దగ్గర నేడేరా వేయించి కాపాడి స్వస్థ మైన మీదట ఫౌజుతో కూడా విజయనగరానకు పోయి సకల మైన వారికి సెలవు యిచ్చి కడవకొలను మెసా ముసిలి చన్న మనాయణ్ణి చూచి పాలకీ, పుభయచామరాలు, ఖాసాపట్టుడు గుట్టం, కల్కి తురాయి, వుడాసు, పావడా, గండవెండేరం, తెల్లనిశాని, ఒంటమీద

నగారా మొదలయిన బిరుదులు అయివత్తారుమండలీకరగండ పూర్వసింహాన
నాధీశ్వర అనేపేరుయిచ్చి ... కడవకొలను గ్రామంపర్యంతం వుండే
అరణ్యం దయచేయించ వలెనని మెసాముసిలి చెన్నమనాయడు కృష్ణరాయల
వారిని అడగగా మనివి చిత్తగించి అదే ప్రకారము యిచ్చి పంపించినందున
చన్నమనాయడు అప్పణ తీసుకొని గ్రామానకు వచ్చెను.

Kaifiyat of Nadimidodḍipālem, L.R. 39, pp. 11 f.

115. THE REVOLT AND SUBJUGATION OF THE PĀLAIYAGĀR OF PATTŪRUPĀLEM.

బస్వినాయడు కాలం అయిన పిమ్మట అతని కొమారుడు పెదరంగప్ప
నాయడున్ను యథాప్రకారము గ్రామాదులు మాగాలు మొదలయినవి
కాపాడుతూ వుండెను. తరువాతను యితని కొమారుడు ముసలినాయడున్ను
యథాప్రకారముగానే మండితో వుండెను.

అంతట కృష్ణదేవమహారాయలు రాజ్యభారం చేస్తూవుండి నప్పుడు
ముసలినాయడు విస్తారం మండిని కూర్చుకుని స్వామిద్రోహం తలచి రాయసం
స్థానానకు తిరుగుబాటు చేసి వుండి మహారాజు ధాటికి దేశములో నిలువ చాలక
ను దేశం విడిచి లంకమల అనే కొండస్థలానకు పోయివుండిరి.

అంతట కృష్ణదేవ మహారాయలవారు పుష్పగిరికి విజయంచేసి వుండ
గా * రాయలవారి సాన్నిధ్యమందు వున్న కామరసు తిమ్మయ్యగారి ముఖాం
త్రముగా రాయలవారికి శరణాగతులై విజ్ఞాపన చెప్పి పంపించుకోగా తిమ్మ
రసయ్యగారు రాయలవారి వద్ద సమయం విచారించుకొని చాలా మనివి చేసి
ముసలినాయణ్ని తీసుకునివచ్చి పాదాక్రాంతులను చేసి నంతట ముసలినాయడు
శరణాగతుడై “పుష్పగిరికి వుత్తరం పది పరుగుల దూరమున దువ్వూరి తాలూ
కాలో జల్లేళ్ల గ్రామములో రాయలవారి తట్టునుంచి ప్రభుత్వం చేస్తూవున్న
రంగపతిరాజు అనే రాజకుమారునిచేత అయ్యే ఫీతూరీ వుపద్రవమునకు సహిం

* This event took place in S.S. 1436 (A.D. 1514)—see L.R. 8, p. 100.

చలేక కామలాపురం స్థలం విడిచి నామందితో కూడాలేచి పోయి లంకమల చేరివున్నాను”.

అని మనివి చేసుకోగా రాయలవారు దయచేసి “మీకు యెన్నటికి ఆక్షేపణ లేకుండా నడిచే జీవనము దయచేయిస్తున్నాము” అని పుష్పగిరి పోలి మేర హద్దుచేసుకొని యిందుకు వృత్తరభాగ మందు దువ్వూరి తాలూకాలో అడకమై పున్న పేరనిపాటి పోలిమేర పర్యంతమున్న యీలోగా పున్న అరణ్యం నరికి పల్లెలు కట్టుకొని యీ పొలములో యేమిపయిరు ఆకరం అవుతున్నదో అది మీరు అనుభవించుకొమ్మనిన్ని యెప్పటివలెనే కాశీరామేశ్వరాలకు పొయ్యేటి యీ మార్గం కాపాడుతూ శ్రీస్వామి పుష్పగిరి దేవుని వుత్సవములు సాగిస్తూ వుండమని శలవుయిచ్చి తమసాన్నిధ్యమందు పున్న మల్రాజు అనే ఆయనకు శలవు యిచ్చిన లాగు యేమంటే : “ముసలినాయడు కోరిన తావున వూరు కట్టించి యిచ్చిరమ్మ” నిసెలవుయిచ్చి రాయలవారు రామేశ్వర యాత్ర కు సాగిపోయినారు. అటు పిమ్మట మల్లరాజు ముసలినాయడి వెంబడి వచ్చి అరణ్యం యావత్తు నరికించి కాశీరామేశ్వరాలకు పొయ్యే భాటలోను బోడ దిన్నెమీద పత్తూరు అనే నామధేయం చేసి గ్రామము నిర్మాణము చేసి మల్రాజుచెరువు అని తనపేరను చెరువుకట్టించి కృష్ణరాయల వారివద్దకు పోయి కలుసుకొనెను.

Kaifiyat of Patturupāḷem, L.R. 9, pp. 250 f.

116-(a). KṚṢṆARĀYA'S VICTORIES.

कर्णाटाह्वयदेशसौख्यजननी श्रीतुङ्गभद्रावृता
मातङ्गोजतमाख्यवाक्षितिधरश्रीहेमकूटान्विता ।
पम्पाधीश्वर विङ्गलेश्वर कृपादृष्टिप्रभामण्डिता
श्रीविद्यानगरी विभाति धरणीधम्मिल्लमाणिक्यवत् ॥

१

तस्यां काञ्चनमण्डपे परिलसन्माणिक्यह्रीरावली-
प्रान्तप्रोतविशुद्धमौक्तिकमणिश्रेणीरवैरञ्जितम् ।
आरुह्य द्विरदा (दि)रि पीठमतुलां क्षामीश्वरस्यामञ्जो
निस्तन्द्रं प्रशशास तुर्वल्लुक्कल्लोत्तंसो वृषिहो नृपः ॥

२

कीर्तिस्फूर्तिभिरन्हापि प्रतिकलं ज्योत्सां परं जृम्भयन्
[सद्वर्त्मन्यभि का]मि तेन सकलान् संप्रीणयन् प्राणिनः ।
नित्याभिन्नकलाभिरुत्सुकतरं धिन्वन् बुधानां व्रजान्
तस्माद् दुग्धपयोनिधेरिव विभुः श्रीकृष्णरायोऽजनि ॥

३

बाल्येऽसौ सकलकलाकलाप्रयुक्तं सत्रा (प्रा)णं सपदि विजित्य गङ्गराजम् ।
भङ्गत्वा तच्छिवनसमुद्रमुत्कटं द्रागावासं व्यतनुत निर्भरं शिवानाम् ॥

४

दुर्गे जित्वाऽथ सोसाबुदयगिरिवरं तत्तदा(त्ररा) हुत्तराजम्
बन्दीकृत्याशु हत्वा युधि नगरवरे कोण्डवीट्कोण्डपल्लवौ ।
जीवग्राहं गृहीत्वा गजपतितनयं पोट्टनूर्पट्टणाग्रे
विश्वश्लाघ्यप्रतापो विरुदयुतजयस्तम्भमुच्चैर्न्यस्तानीत् ॥

५

सोऽयं कृष्णनरेश्वरो गजपतिं जित्वा तदीयधिया
साकं तस्य सुतामुदृह्य यवनक्षमापं सपादं ततः ।
गोब्बूरुखलवासिनं सरभसं जित्वानु विद्राव्य तं
हस्यश्वान् स तदीयदुर्गमतुलं राचूरुमादत्तवान् ॥

६

कृष्णामुत्तीर्य सोऽयं यवनजनपदं वह्निसात्कृत्य सर्वं
फ़ीरोजाबादसिबादुरुसगरसमाख्यानि दुर्गाणि जित्वा ।
भङ्गत्वोच्चैः पारशीकं कलुवरिगपुरीं द्राक् सपादार्धमानान्
क्रान्त्वा व्याकृष्टवान् दोर्बलघनमहिमा त्रीन् सुरत्राणपुत्रान् ॥

७

Lakṣmīnārāyaṇa : Saṅgītasūryōdayaṁ, Madras Govt. Oriental
Mss. Library, R. No. 4516.

116-(b).

సీ. ఉదయాచలేంద్రంబు శ మొదల నెవ్వని కుమారు
రతకుఁ ద్రాంచాచల శ రాజమయ్య
నావాడపతి శకం శ ధర సింధురాధ్యక్షు
లరిగాఁపు లెవ్వని శ ఖరతరాసి
కాపంచకాడధా శ త్రీపదం బెవ్వని
కసివాఱుగా నేగు శ నట్టిబయలు

నకలయాచకజనా శ శా పూర్తి కెవ్వని

ఘనభుజాదండంబు శ కల్పశాఖ

ప్రబలరాజాధిరాజ వీ శ రప్రతాప

రాజపరమేశ బిరుదవి శ భ్రాజ యెవ్వఁ

డట్టి శ్రీ కృష్ణదేవరా శ యాగ్రగణ్యఁ

డొక్కనాఁడు కుతూహలం శ బుప్పతిల్ల.

(1)

* * * *

శా. నిస్తంద్రప్రతిభా సుధీనుత, దిశో శ నీలద్యశ శ్రీవధూ

హస్తాగ్రామలకాయమాన, మహనీ శ యాంభోజగర్భాండ, సై

న్యస్తోమోత్థ రజోవ్రజస్థగితకృ శ స్థాగతమిమధ్యభూ

మ్యస్తోతోత్కలరాట్పురీహరణ లీ శ లావర్య శౌర్యోదయా!

(2)

* * * *

కవిరాజవిరాజితము :—

నల నృగ రంతి భగీరథ భారత శ నందన కల్ప యనల్పయశ

శ్చులికితలోక విలోకివధూజన శ సూనశరాసన మానఖనీ

ప్రళయఘనాఘనఘోషజయానక శ భాంకృతి భీమచపేటలుక

త్కలబరగీకటకక్షితిరక్ష శ కన్నడరాజ్య రమారమణా!

(3)

* * * *

శా. హిందూరాజ్యరమాధురంధర భుజా శ హిగ్రామణీకంచుక

త్కుండన్వచ్ఛయశోగుళుచ్ఛ! యవన శ ఖోణీ ధవన్ధాప నా

మండిభూత కృపాకటాక్ష! యసకృ శ నాద్యత్కళింగాంగనా

బందీగ్రాహవిగాహితోత్తరకకు శ భాటీ సమాటీకనా!

(4)

* * * *

ఉత్సాహ :—

వర్ణనీయకీర్తి వైభవ వా ప్రభుతభూతిద్య
కర్ణకుండలావితీర్ణి శ కర్ణదీర్ణహృద్భవ
ద్వర్ణయారి మానవారి శ దుర్భరాన శార్భటి
ఘూర్ణమాన కొండపల్లి శ కొండవీడు మండలా ! (5)

Allasāni Peddana : *Manucaritram*, 1 : 11 ; 2 : 79, 81 ; 3 : 142, 144.

116-(c).

Cāṭu Verse :

సీ. అమిత ప్రతాపబా శ లార్కవిస్ఫుర్తిచే
నడన గోల్పడియె న శ య్యుదయశిఖరి
భేరిధణంధణా శ ఘోరనాదములచే
వినుకొండ దుగ్గంబు శ విరిగిపడియె
వాహినీ సవుతాబు శ వాహఃముఖంబురా
లక్కయికరగె బె శ ల్లంబుకొండ
క్రూరరాహుత ఖడ్గ శ కులిశధారలచేతఁ
గొలసి చెట్టున గట్టె శ గొండవీడు
కూల బెజవాడ కంపించె శ గొండపల్లి
పగిలె గటకంబు గగ్గోలు శ పడియె ఢిల్లి
ఏకధాటిగ నీవు దం శ డెత్తి నవుడు
కీర్తితోపాయ ధారేయ శ కృష్ణరాయ !

116-(d).

A Cāṭu Verse :

శా. రాయగ్రామణి కృష్ణరాయ ! భవదు శ గ్రక్రూర ఖడ్గాహించే
గాయం బూడ్చి కళింగ దేశ నృపతుల్ శ “కానిర్ప్పురీ పోషణీ
మాయాభీకుముటూరులోటు కుహుటూ శ మాయాసటాజాహరే
మాయాగ్నేయమడే” యటండు దివిరం శ భా జారుని యత్తుని.

Nandi Timmana.

ఇగిపోల్ ఊగింకిక్ ఇగిగ్రుంపుయక్కిడ్ణ రాయన్
తఱామీత్తు తింకాత్తిగియిల్ శెయత్తమ్బమ్ నాడ్డ
వరమ్ శ్రితరవాల్ అగిత్తే వడక్కువమ్ మేవుమ్
కరుమామణి వణ్ణణ్ణేణ్ శ్రికరుత్తిల్ వైవప్పామ్.

Haridāsa : *Irusamayavilakkam*, p. 2, v. 5.

117. KṚṢṆARĀYA'S WARS.

కృష్ణరాయల వారు అశ్వపతి వారి మీదికి కార్యం తలపెట్టి పొయ్యేట
ప్పుడు వెంమసాని తిమ్మానాయణి వారికి సైన్యంతో కూడా ప్రయాణం అయి
రమ్మని, కూనపులి రంగపతిరాజు సైన్యంతో కూడా మీరు వారు పుభయ
సైన్యములు కలిసి రమ్మని, వ్రాయించి నందున అచే ప్రకారం విజయనగరానకు
పోయి ప్రభువువారి దళానం అయివుండగా మరి వఘదినం కృష్ణరాయల వారు
అల్లుళ్లు కొమాళ్లు మంత్రిసామంతకవిభటవిద్యజ్ఞనసమేతముగా మంత్రి
కొమారికముతో సదరు చేసుకొని వుండగా రాయల వారి పట్టపుయేనుగ
మదందిగి చదురుకు వచ్చినందున, రాయలవారు సమక్షమం చూస్తూ వుండగా
వెదరంగపతిరాజు చదురు స్తంభం చాటున వుండి తనచేతి పి (రె) డెంకతారున
పొడిచి వెనక్కు మళ్ళించి నందున మెచ్చి రాయలవారు రాయకొమారు వద్ద
(పదం?)యిచ్చి నగరభోజనం పంపెండు మందికి బోనకావిళ్లు, దివిటీలకు చమురు
సెలవు ఇచ్చి దయచేసి తిమ్మానాయణి వారితో సెల్వయిచ్చినమాట. లోగ
డనుంచి వారికి రాయసంస్థానంలో సెలవు అయిన ప్రకారం వారి
ముఖాసా గ్రామాలు నిరాచ్ఛేదనగా సెల్వయిచ్చినారు. * * *

ముఖాసా గ్రామాలు అనుభవిస్తూ వుండగా కృష్ణరాయల వారు గజపతి
వారి మీదికి కార్యం తలపెట్టుకు పొయ్యేటప్పుడు వెదరంగపతిరాజు గారికి
నిరూపం రాయించి నందున అప్పుడు తన అల్లుళ్లు కుమాళ్లు సైన్యంతో కూడా
ప్రభువుల వారి దళానకు అగాడిన గజపతి వారి మీదికి పోయినందున పుభయద
ళానకు కార్య సరణి అయినప్పుడు మహాప్రభువులయిన రాయల వారు వెదరంగ
పతిరాజును పిలిపించి యిక్కడ కార్యంలో కష్టపడి నట్టు అయితే నీవు కోరిన
బహుమానం ఇస్తూ వున్నాము. అని సెలవు దయచేసి తాంబూలం ఇచ్చి

నందున, అదే ప్రకారం గజపతి వారు యేలే వుదయాద్రి పట్టణం చతుర్దిక్కుల లగ్గలకు విడిచి నప్పుడు వెదరంగపతిరాజు తమ సైన్యంతో వుత్తరమందు రాయదళానికన్నా ముందర వుదయాద్రిపర్వతం కంచుబోరుతలు పులు వాకిలి మొగసాల వద్దను లోగడ మహా ప్రభువుల వారు యిచ్చిన పంచ వన్నె నిశానీ యెత్తగా, ఆనిశానీ యెవరి దని మహా ప్రభువు వారు విచారించగా, అప్పుడు రాయల వారి కాలాడీలు పోయి ఆనిశానీ కూనపులి వెదరంగపతి రాజు గారి దని మనివి శాయగా, అప్పుడు వారు సంతోషపడి రంగపతిరాజును పిలిపించి “నీతొత్తరవంతానకు మెచ్చితిని; నీకు యేమి బహుమానం కావలెనో అడుగు”మని సెలవు దయచేసి నందున “లోగడ మహా ప్రభువు వారు సకలమైన బహుమానం దయచేసినారు యింక వఱు మనివి వున్నది, దయచాయవలెను”.

... అక్కడ కార్యం నిర్వాహకం చేసుకొని గజపతి వార్ని జయించి జయప్రదమంది నరపతి సింహాసనాధీశ్వరు లయిన మహా ప్రభువు లయిన కృష్ణరాయల వారు తిరుగా విజయనగరం పట్టణం ప్రవేశం అయి రాజ్యం పరిపాలం చేస్తూ వుండిరి.

Kaifiyat of Cintakunṭa, L.R. 7, pp. 321 ff.

118. ABOUT THE KINGDOM OF ORISSA.

అప్పజీ మొదలయిన ఆ వృత్తతో మాటలాడుతూ వుండగా గజపతి వారల రాజ్యంబు శ్రీ పురుషోత్తమాన నుండింది వేగుల వాయువేగి హను మంత్రయ్యాను మనోవేగి పురుషామృగమయ్యాను వచ్చి నిలిచి రాయల దేవునితో విన్నపం సేసినారు. విద్యానగర మంద్దునుండి పయనగతుల తలి= గజపతి రాజ్యంబు సీమభూములున్ను చూస్తూ రాజమహేంద్రవరం కటకము మొదలయినవి వీక్షించి ముకుంద బాహుబలేంద్రులు జగన్నాథాననుండగా పురుషోత్తమానకు పోతిమి ... ముకుంద గజపతివారు బ్రాహ్మీ ముహూర్తాన నిదుర మేల్కొంచిన వారై విప్రవర్యద్వయదర్శనంసేసి షోడశవాత్రులున్ను తామున్ను నిత్యాసారిగా రెండ్రామడ మూడ్రామడ దూరం పోయి తిరుగావచ్చి ముఖమజ్జన నామతీర్థమై గ్రహారాధనసేసి జగన్నాథులకు పూజావిధానప్రకారాన షోడశోపచార పూజలున్ను సహస్రనామార్చన వైవేద్యాలు సేసి ప్రదక్షిణ నమస్కారము

లుసేసి పురము గృహం వెలువడి వచ్చే సమయాన పరదునేదాల్లా స్థానాపతు
 లయిన అఘపురం వారి అనంత్రోజి పంతులున్ను, మానసింగువారి మాధవ
 య్యాను, చాందువారి చెన్నగిరయ్యాను, కటకంవారి కరుణాకరయ్యాను,
 పూరగంట్టివారి పూబళయ్యాను, ఢిల్లీసురతాణివారి ధాకోజిపంతులున్ను,
 బెడదకోటవారి బేకోజిపంతులున్ను, గోలకొండవారి గోపోజిపంతులున్ను, అహ
 ముదానగరం అయ్యపరాజున్ను, విజయాపురం వీరమరాజున్ను, పురాణపురం
 పురందరయ్యాను, భాగానగరం బాబోజిపంతులున్ను మొదలుగాగల ముఖాము
 లైన స్థానాపతులు అందరున్ను ప్రాతఃకాలమంద్రి స్నానసంధ్యావందనాదులు
 ఆచరించి తెల్లని పట్టుధోవతులు కట్టుకొని చలువలు భయిరవాసలుగా వేసు
 కొనిశుచిరుచి తోడట్టు దేవతార్చన సమయానకు వచ్చినవారై దేవపూజా
 గృహం ముందర లక్ష్మీచావడిలో కూర్చుండగాను గజపతివారువచ్చి నవ
 రత్నఖచితమైన బంగారుపీటమీద కూచుండి వారివారి పురాణీకులనున్ను
 పిలుపించుక పురాణశ్రవణమైన తరువాత ఆశ్రితులయిన విద్యజ్ఞులుంన్ను
 ఆశీర్వాచన పూర్వకముగా యిచ్చిన విభూతి గంధాక్షత నారికేళలకుచఫలా
 దులు గజపతివారు రెండుచేతులా అందుకొని శిరసావహించి వారలకున్ను
 స్థానాపతులకున్ను జగన్నాయకప్రసాద పక్ష్యారములు వక్కలాకులుంన్ను
 యిప్పించి వారలను విడిదీలకు పంపినవారై వేరొక్క బ్రాహ్మణుని బిలిచి
 పాదప్రక్షాళనంసేసి గంధాక్షతపుష్పములచేత లెస్సగా పాదపూజసేసి నూరు
 ఘెట్లుంన్ను వక్కలాకులుంన్ను యిప్పించి ఆపాదతీర్థమున్ను పుచ్చుకొని ఆపాద
 రేణువు శిరసావహించి తర్వాత తాము పాదప్రక్షాళనం చేసుకొని ఆచమనం
 సేసినవారై బంధుజనముల తోడట్టు బంగారుపల్లెరములు వ్రుచ్చుమని ప్రసా
 పాటుకు కూర్చున్న తావున వఖపదార్థమున్ను కొదవ బడకుండ్డా సకలమున్ను
 వడ్డించుమని ఆపంజీని వఖ తావున తెరగట్టి ఆ తెరలో నవరత్న స్థాపితమైన
 వీరమున సుఖాశీనులయి కూచుండగా పది వన్నె బంగారున నూరు శేరుల
 సేయించిన పశ్చేరముంన్ను ఆ పల్లెరం మధ్య వెలహెచ్చు గోమేధికముంచి
 పశ్చేరములో వడ్డించి ప్రసాపడేపట్ల వఖతేప కలుపుకున్నకూర మరి వఖ
 తేప కలుపుకోకుండ్డా భక్ష్యాలలో పైఖసారి భక్షించినది రెండోతేప భక్షిం
 చుకుండ్డా బానిసలు హెచ్చరికలుగా చూస్తూవుండ్డి పరాకున ముట్టి నప్పటికిన్ని
 బైత్రపుకోలచేత హస్తముమీద స్పరిశించి ముట్టవలదు గనుక ఆరీతె తిరుగా

అంట్టక ఆరోహణంసేసి యారీతున సకలవస్తువులున్న భుజియించి తేచిన
పిమ్మట చేతులు గట్టుకొని శతపదాలు నడుస్తున్న సంతేపరామాయణం
సారాయణం అయిన తర్వాత వస్త్రాభరణాలంకారాలై పేరోలగంబై సకల
మైన వారున్న నగరివాకిట కూర్చుండి వుండగా గజపతివారు నఖిలతస్తు
చావళ్యోనికి వచ్చి కూర్చుండి [ఉబై] *] రెండు వినియోగముల వారున్న
పిలుపించి వారు వారు వుండ తగిన వునుకులు కూర్చుండ నియమించి ప్రస్తా
ప్రాచితముగా ఊడశపాత్రులతోనున్న పరస్థలపునియోగములతోనున్న
సంభాషణ శేయగా,

నిజాంశాహువారి నీలాద్రిపంతులు వారున్న, యెదులశాహు కుతు
పనమలక వారి స్థానాపతులున్న అంప్పించిన కాకితములున్న, 'కన్నాటకా
ధీశ్వరులు కార్యముఖానకు నడిచేవారై చతురంగబలమున్న జతసేనుక బైలు
మెరసి సరుదులకు వచ్చి కనుపించుకొనే వారై వున్నారు. యీ వరకు ఉత్త
రం దక్షిణం దొరల కార్యాలకు హానివృద్ధులకు సహాయంసంపత్తి నడుపుదురు.
ప్రబలమైన కార్యాలకై అండ్లరున్న ఏకగ్రీవమై ఉత్తరం అఘుపురం వారి
కార్యాలకున్న నిర్వహింతురుగా. యిప్పుడు అంత్రేసి కార్యాలు యేమి
వున్నవి? సరుదున వుండే వారు గనుక యితరం గాదుగదా. యెదులశా
హున్న నిజాంశాహున్న కుతపనమలక వారున్న సరదుస్థలాలు స్థామశుద్ధి
గా యోచనసేయగా పనిలేదు. అండ్లకు మించిన కార్యాలకై అహ
మదునగరం పర్యంతం వత్తురు" అని ఘనంగ్రవాసి అంప్పినారు. "మనుష్య
ప్రయత్నమున అపజయమని యెంచురాదు. కన్నాటకం వారికి జయం
నిశ్చయం అజనప్పటికింన్ని సరుదుల మూడుతెగలవారున్న విరిగినట్టయితే
మీ సీమలన్నిన్నీ కోలుబోయి మీకున్న అవధివచ్చును. కాబట్టి దీర్ఘయోచన
విచారించుకొని యాది హెచ్చరికలు గలిగి నడిపించు కోవలెను." అని
మంత్రాలోచనగా అన్నండ్లలకు గజపతివారు "అన్నిటికింన్ని మనపాలిట
జగన్నాయకులు వున్నారు." అని మండ్లలించ్చినండ్లలకు, మూడుతెగల వారి
నియోగమున్న "మీకు జగన్నాయకులున్న తమదొరలకు కర్తరున్న
వున్నారుకా. కన్నాటకం వారు యేరుదాటిరాకుండా తమ మూడు తెగల
క్షలిమిబలుములున్న కృష్ణదాటి రాకుండా పాశ్వర్యం దిగివుండేట్లు అంపుతు

న్నారు. మీ తెగ నామజాదులుండు సరదుస్థలాల బలవంతులై యుండేటట్టు కట్టడశేయండా." అని తెలుపగా, గజపతివారున్ను 'ఆరీతి అమరిక సేసేమ'ని కొండ్లవీడు, ఉదయగిరి, బెల్లంకొండ్ల, నాగార్జునకొండ్ల, కందుకూరు మొదలైన స్థలాదులకు యాదిహెచ్చరికలు కలిగివుండ తగద నేటట్టుగా నామజాదుల పంపి నవ్వారై షోడశపాత్రులనున్ను, వారిదుర్గాలున్ను, సీమ భూములయందున్ను యాదిహెచ్చరికలు గలిగివుండమని మందలించ్చగా వారు వాల్లు సరదుల కున్ను రస్తు సామగ్రిలు అంప్పినారు.

Rāyavācākam, pp. 69-74.

119. TIMMARASA ON THE CHARACTER OF THE GAJAPATI.

రాయల వారితోను అప్పజి పలుకరించిన వివరం :—'గజపతి వార నంగ్గా పుణ్య శ్లోకుండు ; తురకలవలెగాదు. దేవప్రాంతాన్ని విశ్వాసంకర్దు. అదెట్లంటేను, ముకుంద బాహు బలేంద్రగజపతి వారలకు శత్రువులైనవారు జగన్నాయకులను పూజించే అర్చకులకు వెయ్యారులు లంచమిచ్చి చెద్దిక సేసుక నిత్యకృత్యమున్ను జగన్నాయకులను సేవించి తీర్థప్రసాదములున్ను పుచ్చు కొనిగాని ప్రసాదజేది లేదు; గనక వఖి నాటికి తీర్థములో వత్సనాభము కలిపి యిమ్మని నియమించుగా ఆ అర్చకులు ఆద్రోహనకు లోనై ఆతీరుననే తీర్థములో వత్సనాభము కలిపి స్వామి సన్నిధిని తీర్థప్రసాదించే వ్యేతనంబి వానికి చేతులు నణక సాగెను. అప్పుడు గజపతి వారు చూచి, 'చెయ్యి వణక నిమిత్త మేమి?' అని అడుగగా భయస్థుడై చెప్పవెరచి వుండె; గనక గజపతి వారుజూచి, 'యేల వెరచేరు? కలిగిన అర్థం నిలువరముగా చెప్పమ' నంగా అరిస్తాములు సేయించిన కార్యం సవిస్తరముగా చెప్పెను. గనక ఆవిఘాదకము తెమ్మని చేత తీసుకొని అప్పుడు చెప్పిన శ్లోకం.

అరిర్నిత్రం విషం పథ్యం ఆధర్మోధర్మతాం వ్రజేత్
అనుకూలే జగన్నాథే విపరీతే వివర్యయమ్.

అనే శ్లోకం చదివి తీర్థం పుచ్చుకోగా ఆవిషం జీర్ణానకు వచ్చెను. అవార్తలోక ప్రసిద్ధమాయను, వారు అటువంటి దైవజ్వల"ని గజపతివారి గూఢాతిశయములు యెంచినవారై వేగురులకు వ్రదుగర వక్కలాకులున్ను

వెయ్యేసి ఘట్టున్ను యిచ్చి యింకా “అమాదేశములకు బోయి నానాటి వార్తలుడెలిసి వచ్చి చెప్పుమ”ని నాయువేగి హనుమంతయ్యను మనోవేగి పురుషామృగయ్యనున్ను అంప్పించి,

Rāyavācākam, pp. 81-2.

120. GYMNASIA AT THE CAPITAL OF THE GAJAPATI.

పట్టములోనికి వచ్చి గజపతివారి నగళ్లున్ను షోడశపాత్రుల యిండ్లున్ను వాల్లగరిడిన్ని ఆగరిడిలో సాధనసేనేవాల్లనున్ను చూస్తేమి. వారు సేనే సాధన మెరవళ్లు దేవదానవులు సహా సేయలేరు; సీమాంతరం జగజెట్లు జేసే సాధన మెరవళ్లు చూచి వుండ్దురు. ఆతీరుగాదు. వారలేయె త్రవలెను అటు వంటి సంగడాలు. యెత్తేదిగాక అడ్డముగా యెత్తుతున్నారు. తొమ్మిది పడ్డల గోతాం మానిసి చెయ్యెత్తు పొడుగు వాటిని యెత్తేదిన్ని వైబడ తోసుకోనే దిన్నిగాక గోతాం తోడల సడుమ యెత్తుకొని అడ్డదూలానను వేలాడుతావు న్నారు. అదియేలాగంట్టెను జగడములో రాతురాతును చంక్క నిడుకొని అమాంత్యముగా కొంచుపోదురు. అదిగాక గుర్రాలు విడువక పోరాడితె శక్యముగాదని విడిచిపోదురు. జీరాసంజ్ఞోకం గుర్రాలవారికి పోటు వాటు తాకిన అండ్డుకు వెరవరు. అటువంటి రాతును చంక్కవేసుక బోయ్యేమని చూతురు. ఆసమయానకు తెలివిగలిగి కడకతోడ బలిమిగలిగి వుండేటండ్డుకు యిారీతున సాధనలు సేతురు. రుమ్మి మత్తెఖండం వఖ మనిషి తలమోపుకద్దు. ఆమర్త్యా ఖండం తీసుకొని నూరుగజాలు గోడలు యేమిన్ని లేకుండా నరుకుతావున్నారు. చింత్ర చేవకంబాలు ఆ ఖండంచేత అరిటి బొందె నరికినట్టు నరుకుతావున్నారు. గెడ్డపారలు రెండొకటికా నాటి తెగపో నరుకుతావున్నారు. వారలు తాలాపు బిల్లులు గెంప్పనిండ్డా తెచ్చిపెట్టుక నాలుగయిదు తాళాలు వఖటిగా మెలిపెట్టి వేస్తే కరమల వాండ్లు వాటిని విడిపించు లేక నమ్మెటలో గట్టి విడిపించి చక్కగా కొట్టి మరుచునాటికి తెచ్చి యిస్తావున్నారు. మరిన్ని యినుపగుదియలు గురి పెట్టి విరువునున్న దిక్కుంన్నె విరుస్తావున్నారు. యీసీమజెట్లు ఆకడకు వచ్చి జూచి సాధన మెరవళ్లు తమకు అసాధ్యమని వత్తురు. అచ్చట కలిమి బలము లున్ను యెక్కటా జూచిందిలేదు.

*

*

*

Rāyavācākam, pp. 79-80.

121. CONQUEST OF THE KINGDOM OF THE GAJAPATI
BY KṚṢṆADĒVARĀYA.

అంతఃపురము వదలి ఆస్థానప్రవేశమై మహాప్రధానులైన సాశ్వతిమ్మప్ప
గారిని పిలిపించి పూర్వదిగ్విజయయాత్ర వెళ్లవలసినది ; గనుక యేతత్ప్ర
యత్నములు చేయమని సెలవుయిచ్చి శుభసూచనార్థమై ఆ రాత్రి రజక
గృహముమీద నక్షత్రము చల్లించినంతలో ఆ రజకుడు అన్నంతిని తనయింటి
పందిటిలో పండుకొని కుషామతిచేతను,

కొండవీడు మనదేరా, కొండపల్లె మనదేరా

కాదని యెవ్వడు వాదుకువచ్చిన కటకందాక మనదేరా.

అని అన్నాడు; గనుక ఆ మాటవిని రాయలవారితో చెప్పినంతలో అదే
శుభసూచన చేసుకొని ప్రధానసేనాపతిసైన్యసమేతముగా పూర్వదిగ్విజయ
యాత్ర విచ్చేసి పుడయగిరి దుర్గము సాధించి అద్దంకి, వినుకొండ, బెల్లముకొండ,
నాగార్జునకొండ, తంగెడ, కేతవరం, మొదలయిన గిరిదుర్గములు యేకభాటి
గైకొని, అక్కడినుండి కొండవీటికి వచ్చి శాలివాహనం ౧౪౩౭ శకమందు
కొండవీటిదుర్గం లగ్గలు పుచ్చుకొని ప్రతాపరుద్ర గజపతి కుమారుడు వీరభద్ర
గజపతివారిని సామంతసేనాధ్యక్ష సమేతముగా జీవగ్రాహముగా పట్టుకొని
దుర్గము స్వాధీనము చేసుకొని యీ వీరభద్ర గజపతివారికి అభయ దానం
యిచ్చినారు. యిందుకు సాదృశ్యం పద్యం:

* చ. మునుపొక కొండవీటికడ శ్రీ మూఢత రుద్రుడు కృష్ణనందనుం
మనసిజునిం వధించె నది శ్రీ మానుషమా ! నరసింహ కృష్ణరా
యన్యపతి కొండవీటి కడ శ్రీ నాహవభూమిఁ బ్రతాపరుద్ర నం
దనుడగు వీరభద్రుఁ గరు శ్రీ నామతిఁ గాచె జగత్ప్రసిద్ధుడై.

యీప్రకారంగా గజపతివారికి అభయంయిచ్చి సింహాచలపర్యంతరం
దేశములు సాధించి కటకంవరకు వెళ్లి గజపతివారిమీద మోహరంచేసి గజపతి
కుమార్తెను బలాత్కారముచేతను వివాహముచేసుకొని సింహాచలము
మొదలు ఆవలిదేశములు గజపతివారికి విడిచివెట్టి అక్కడినుండి కొండవీడు

* This verse is found with slight variations in the introduction to Nandi Timmana's
Parīṣadīpāṅkuraṅgam, (1:21).

ప్రవేశించి సాశ్వ తివృష్ట (రు) గారి మేనల్లుడైన పట్టివంటి (?) నాదెళ్లగోప
మంత్రికి యీ కొండవీటి దేశానకు ప్రభుత్వము యిచ్చి రాయలవారు తిరిగి
విద్యా నగరానకు వె [ళ్లిరి].

* * * * *

శాలివాహనశకము ౧౮౩౭ లగాయతు శా ౧౮౫౫ శకమువరకు కృష్ణ
రాయలు ప్రభుత్వము చేసెను.

Kaifiyat of Konḍavīḍu, Mac. Mss. 15-4-40, pp. 18 f.

122. TIMMARAJU KONḌARĀJU, THE GOVERNOR OF KONḌAVIDU.

ఇట్లు త్రేయగోత్రపవిత్రుండును నాప స్తంబసూత్రుండును నై రాజులు
రాజాధిరాజ పరమేశ్వ రాష్ట్రదిగ్రాజమనోభయంకర సమరాంగణసాహిత్య
సార్వభౌమవిరుద సరస నరసవిభు కృష్ణరాయరాజ్యలక్ష్మీనీరీక్షపక్షులంబగు
కొండవీడక్షీణ కాక్షేయుండగు పినకొండ్రాజును.

Rangapparāju : *Sāmbōpākhyānam*, 1 : 20.

123. KṚṢṆARĀYA'S CAMPAIGNS AGAINST THE GAJAPATI.

శ్రీముఖ సంవత్సరం చిత్రిమాసం శ్రీరామదేశమి జగపతి మీదికి దండు
యెత్తి తలఁపొయి జగపతి కుమార్తె లక్ష్మీదేవమ్మ వారిని హవాలాచేసుకుని
విజయనగరపట్టణానకు వచ్చి రాజ్య ప్రతిపాలనం చేసిన వివరం.

Vijayanagarasāmrājyamu, Bhārati, VI. ii. p. 622.

124. KṚṢṆARĀYA'S CONQUEST OF WARANGAL.

తరువాత నరపతి కృష్ణదేవమహారాయలు విజయనగరమందు రత్న
సింహాసనాసీనుండై పృథ్వీరాజ్యము సేయుచుండి దిగ్విజయకాంక్షచే తూర్పు
దేశంబులకు యెత్తినచ్చి కొండవీడు కొండల్లి యినుకొండ నాగాజునకొండ
మొదలయిన దుర్గములు సాధించినప్పుడు ఏకశిలానగరంబున నున్న తురు
ష్కుల జయించి బారదోలి ఏకశిలానగరంబు దనయాజ్ఞలో వుంచి కాకతీయ
వంశరాజులకు తగుమాత్రం జరిగిస్తూ వచ్చెను.

Kaifiyat of Anumakonda, Mac. Mss. 15-4-5, p. 108.

125. KRṢṆARĀYA'S INVASION OF KALINGA.

కపిలేశ్వర గజపతి కొమారుడైన పురుషోత్తమ గజపతి ఆంధ్ర కళింగ దేశాలు ప్రభుత్వం చేసినాడు. యియ్య కుమారుడైన ప్రతాపరుద్ర గజపతి, యియ్య కళింగ ఆంధ్రదేశములను యేలుతూవుండి పశ్చిమం ఉదయగిరి పర్యంతము ప్రభుత్వముచేసిరి. వుదయగిరి దుర్గములోన గజపతివారి తరువున తిరుమల కోవ(రాత్ర)రాయ మహాపాత్రుణ్ణి వుంచ్చిరి. కొండవింట్టి దుర్గము లోన ప్రతాపరుద్ర గజపతి కొమారుడు వీరభద్ర గజపతి, కొమారహంవీర పాత్రుని కొమారుడు నరహరిదేవు, శ్రీనాథరాజువారు రాజకొమారుడు లక్ష్మీ పతిరాజు, జన్యావల కసుమాపాత్రుడు, సుప్రపాలచంద్ర మహాపాత్రుడు, పూసపాటి రాచిరాజు, రాచూరి యల్లయాను, వుద్దండభానుడు వీరు తగిన సైన్యంతో వుండిరి. కళింగదేశ ప్రభుత్వము చేస్తూవున్న ప్రతాపరుద్ర గజపతి కటకపురియందు శింహాసనస్తుడై ప్రభుత్వముచేస్తూ వుండేవాడు.

* * * *

పశ్చిమ రాజ్యమందు విద్యానగర పట్టణమందు నరపతిరాయ సింహాసనాన్ను అధిపతులైన శ్రీమన్మహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీర ప్రతాప శ్రీవీర కృష్ణదేవరాయ మహారాయలు సైన్యముతోకూడా తల్లిపోయి, వుదయగిరి దుర్గమున్ను సాధించి, దుర్గంమీదవున్న తిరుమల రాత్రరాయ మహాపాత్రునిం బట్టుకొని, అక్కడినుంచి సైన్యంతోకూడా కదలివచ్చి, వినుకొండ, బెల్లంకొండ, నాగాజునకొండ, అద్దంకి, అమ్మనబోలు, తంగేడు, క్యాతవరం, మొదలైన గిరిదుర్గ స్థళదుర్గాలు సాధించి, కొండవేటికి విచ్చేసి, దుర్గంచుట్టువార నడచప్పరాలు వెట్టించి దుర్గం లగ్గలు విడిపించి, అందు మీదవున్న పాత్రసామంతులను మన్నెవారిని జీవగ్రాహముగా పట్టుకొని వారికి అభయదానములు యిచ్చి అక్కడనుంచి విద్యానగరంకు విజయంచేసి శాలివాహన శక వరుషంబులు ౧౮౩౮ అగునేటి యువనామ సంవత్సరము నందు కళింగ దేశము జయించవలెనని విచ్చేసి కనాటకదేశము నడచి, జంమ్మిలోయ బడి కోననుంచి కొఠాము మాగానను పొట్నూరునుండి వడ్డాది మాడుగలు సాధించి కటకముమీద మోహిముచేసి ప్రతాపరుద్ర గజపతితో యుద్ధము చాయగాను, గజపతి కటకపురి విడిచి ఫరారిలయి లేచిపోయి తరువాతను

సలహాఁలయి, నరపతి కృష్ణరాయల్కు తన కుమార్తెను యిచ్చినాడు. అంతట నరపతి కృష్ణరాయలవారు తిరిగి విద్యానగరమునకు లేచిపోయిరి.

Kaifiyat of Sāmaralakōṭa, L.R. 19, pp. 147-9.

126. KṚṢṆARĀYA'S ATTACK UPON CUTTACK.

ఆంధ్ర కళింగదేశములు ప్రతాపరుద్ర గజపతి మహారాజులుంగారు యేలుచుండగాను పశ్చిమరాజ్య మందలి విజయనగర పట్టణాధీశ్వరులైన నరపతి సింహాసనములైన వీరప్రతాప శ్రీ కృష్ణదేవ మహారాయలు చతురంగ బల సమేతుండై కదలి కళింగదిగ్విజయాధఃమై విజయము చేసి సప్పుడు నెద్దాపురం మీదుగా తూర్పున కటకమునకు లేచి వెళ్లినారు; గనుక అప్పుడు దండు అడావడిచాతను యీ దేశము కొంతఘాళు అయినది. యిటుతరువాత కృష్ణరాయలవారు తిరిగి పశ్చిమరాజ్యమునకు సాగిపోయిన తరువాతను గజపతి నారు దేశాధిపత్యం చే (సిరి).

Kaifiyat of Kimmūr, L.R. 19, pp. 209-10.

127. KṚṢṆARĀYA'S WAR ON KALINGA.

కృష్ణదేవరాయల తండ్రి నరసింహ దేవరాయలు; ఆయనతండ్రి యీశ్వర దేవరాయలు. ఆయన ఆనెగొండ కసుబాజేసి దక్షిణం శ్రీరంగం తిరుచనాపల్లి మొదలయిన దేశములను యేలెను.

ఆయన కుమారుడు నృసింహదేవరాయలు మహామహిమ గలవాడు అయి ఆనెగొండి మొదలు చేసుకొని రామేశ్వర పర్యంతం యేలెను. ఆయన కుమారుడు కృష్ణదేవరాయలు; తండ్రియేలిన రాజ్యములుగాక యింకా పడమట సముద్ర పర్యంతమున్న రాజ్యంయేలీ శత్రుసంహారం చేసెను. ఆయన అల్లుడు సరదారుడయి దళాన్ని కూర్చి లక్షల పర్యంతం గుర్రాన్ని కూర్చి చిత్తూరు, చంద్రగిరి, కడప, కందనోలు, శిధవట్నం మొదలయిన దేశాలు కట్టుకొని హైదరాబాదు పర్యంతమును పోయి కుతుబుశాహి మొదలయిన నిజాములను వెరవగొట్టి గండికోట గట్టుకొని గడిదుగాలులో తాళాలు వేసి రాజ్యాలు అన్ని తీసుకొని యీ కృష్ణరాయలుచేత యేలించెను.

అంతట కృష్ణదేవరాయలు పుత్తరపు భూములు సాధించవలెనని వచ్చి వినుకొండ బెల్లంకొండ గజపతివారికింద వుండగాను గజపతిదేవు తమ్ముడు ప్రహరేశ్వరుడు అనే ఆయన కొండవేటిలో వుణ్ణగా ఆయనతో అఘోరఘోరం అయిన యుద్ధంచేసి ఆయనను చంపి కొండవీడు వినుకొండ బెల్లంకొండ యీ మూడు దుర్గాలు సాధించి బంగాళా పరియంతం యీ లోగా యెనరు యెదురు లేకుండా సాధించి కటకం సాధించి కల్యాణం కలుబరిగె అనే కిల్లాలు సాధించి పోయినారు ... దగ్గర జయ స్తంభం వేయించి సిహ్వాచలం పర్యంత బారామన్నె లు సాధించి గజపతి దేవు(పు)న్న కటకం చుట్టు ముట్టడి చేసి గజపతిని పట్టుకో వలెనని యత్నంచేసినంతల్లో గజపతిదేవువారు సమాధానానకువచ్చి మాట్లాడి నంతల్లో కృష్ణరాయలవారు చెప్పిన పుత్తరం: “మీకు మాకు సమాధానం కావలసివుంటే మీ కుమార్తెను మాకుయిచ్చి వెండ్లిచేయమ” ని అంటే గజపతివారు సమ్మతించకపోతే అంతట ప్రధానులు “మనకోట తప్పి వేసి మనమున చంపిపోతారు. యేలాగై నా యీ విపత్తు జరపవలెను.” అని సమ్మతి చేసి నంతల్లో సమ్మతి లేకనే కుమార్తెను “లుఖ” అనే ఆమెను వెండ్లిచేసి నంతలో అంతట ఆమెను వెంటతీసుకొని ఆనెగొండికి తిరిగివచ్చెను. అంతట కృష్ణదేవరాయలు శాలీవాహన శకవర్షంబులు ౧౩౨౭ (జాతి సంవత్సరములు ౧౪౦౪) అయిన తారణసంవత్సర శ్వేష్ట శ్లో ౬ ఆదివారం శరీరంచాలించెను.*

Account of the Narapati Kings, L.R. 50, pp. 313-15.

128. KRṢṆARĀYA AND THE PORTUGUESE.

കൃഷ്ണരായക്കു് ദൂതയച്ച ഗോവയിൽ വാങ്ങിപ്പോയതു.

ആനഗുന്തിയിൽ അക്കാലം വാഴുന്നവൻ നരസിംഹരായരുടെ അനുജനായ വീരകൃഷ്ണഭేവരായർതന്നെ. മറ്റു എല്ലാരായരിലും ശ్రീതപം ഏറിയവൻ തന്നെ; ഇവനോടു മമതയാകിൽ ഇസ്പാമിനു ദക്ഷിണ ഖണ്ഡത്തിൽ വാഴ്ചയില്ലാത്താക്കുവാൻ വിഷമമില്ല എന്നു അറുബുകെക്കു് കണ്ടു ലയിസ്സു് പാതിരിയെ തന്റെ ദൂതനാക്കി തുംഗഭദ്രാതീരത്തുള്ള നഗരത്തിലേക്കു് അയച്ചു; അവനോടുകൂടെ ദ്വിഭാഷിയായ ഗസ്റ്ററിയും കുറുക്കു വേഗതയുള്ള കുതിരകളെയും അയച്ചു. ഉണ്ടായ വത്തമാനങ്ങളെ എല്ലാം രായരെ അറിയിച്ചു ക്രിസ്തുവേദത്തിന്റെ സാരാംശവും അറി

*The date is wrong.

യിച്ചു, “രായരെ ഇങ്ങെ പക്ഷത്തിന്നു അനുകൂലനാക്കി ചമക്കേണം. മലയാളത്തിന്നു മറപ്പിച്ചുള്ളമാരെ നീക്കേണ്ടതിന്നു പടചെന്നു നോക്കുക യില്ലയോ? നിങ്ങൾ ചുരത്തിൻവഴിയായി ഇറങ്ങിവന്നു ആകൃ മിച്ചാൽ നാം കടൽവഴിയായി ചെന്നു പീഡിപ്പിക്കാം. എന്നാൽ കുതിരക്കച്ചവടത്തിന്നു വൈകല്യം ഒന്നും വരികയില്ല. വിശേഷിച്ചു മംഗളപുരംതാൻ ഭട്ടക്കുളത്താൻ നമുക്കു നല്ലസ്ഥാനമായി വരുന്ന പ്രകാരം തോന്നുന്നു. അവിടെ കോട്ട എടുപ്പിച്ചാൻ അനുവാദം തരുന്നു എങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കുല്ലാതെ, മറ്റു ഒരുത്തക്കും കുതിരകൾ വരാതിരിക്കേണ്ടതിന്നു ഞങ്ങൾ കടലിനെ അടച്ചുവെക്കാം.” എന്നിങ്ങിനെ പലപ്രകാരം കാര്യ വിചാരം തുടങ്ങുവാൻ പാതിരിയെ നിയോഗിച്ചുവിടുകയും ചെയ്തു.

എങ്കിലും ഗോവയിൽ ൩ മാസം അല്ല; സൗഖ്യത്തോടെ നിന്നു പാർത്ത, അദിൽ ഖാൻചുരത്തിന്റേൽ നിന്നു ഇറങ്ങിവന്നപ്പോൾ കൊററു നഗരത്തിന്നകത്തു ഒട്ടും വരാതിരിക്കുമാറാക്കി; വഴികളെയും അടച്ചു വെച്ചു (മെയി ൧൧). പിന്നെ നഗരക്കാരും കലഹിച്ചു തുടങ്ങിയപ്പോൾ അർബുക്കെക്കു നഗരത്തെവിട്ടു റാബന്തരിൽ വാങ്ങി പാക്കേണ്ടിവന്നു; അവിടെ ക്ലേശിച്ചു വസിച്ചു. ശത്രുക്കളോടും വിശപ്പോടും പൊരുതു കൊണ്ടു മഴക്കുലം കുഴിച്ചു; പലപറക്കികളും ഭീനപ്പെട്ടു മരിച്ചു. മറ്റേ വർ വയറുനിറപ്പാൻ മറുപക്കും തിരിഞ്ഞു തൊപ്പിയിട്ട ശേഷം അർബു കെക്കു മഴയില്ലാത്ത ദിവസം വന്നപ്പോൾ ശേഷിച്ചവരോടുകൂടെ കപ്പു ലേറി അഞ്ചു ദീപിൽ ചെന്നിറങ്ങി തല്ലുലം ആശ്വസിച്ച്കൊൾകയും ചെയ്തു. (൧൫൧൦ ആഗസ്തു).

Kēraḷa Paḷama, Chap. 43, p. 113.

129-(a). KRṢṆARĀYA AND THE MUHAMMADANS.

THE ORIGIN OF THE MUHAMMADAN KINGDOMS OF THE DECCAN.

అమరగార్ల తోను నిండ్లకొలువై వుండగా అయ్యనమలక అంకుశరావు తోను, ‘మీరు విజయాపురాన బహుదినాలు వుంటిరి. గనక యెదుల సాహు వారి దొరతనమునకన్నా మీ దొరతనం పూర్వమైనది అని విండ్లుము. వారి పూర్వోత్తరములున్ను నిజాంశాహు కుతపనమలక వారి వత్తమానము లున్ను మీరు దెలిసివుండురు. గనక వీరలకు దొరతనం వచ్చేదేరీతు?’ అని అడిగినందులకు అయ్యనమలక రాయల దేవునితోను విన్నవంసేసిన వివరం:—

* * * * *

“బెడదకోట బరుదు అనే ఆయన కొంత రాజ్యమున్ను కొంత దుర్గాలున్ను ఆక్రమించుక బలవంతుడై రాజ్యం సేస్తావుండును. ఆయనవద్ద గిండ్డిబెట్టుక వుండ్లగా ఆతగానికి యెదులశాహు అనే పేరువచ్చెను; డేగల పట్టుక వుండ్లగా నిజాంశాహు అనే పేరువచ్చెను; కుక్కలకాపాడేటండ్లులకు చేర్వగా యిండ్లగా కుతుపనమలక అనిపేరువచ్చెను. యీ ముగ్గురిలో యెదులశాహు అనే ఆయన విజయాపురమున్ను, నిజాంశాహు అనే ఆయన అహమదానగరమున్ను, కుతుపనమలక అనే ఆయన గోలకొండనున్న యీ మూడుసంస్థానాలున్ను యేలుతావుండ్లురు. బెడదకోట బరీదువారు వీరల దొరతనము లనంగ్రానూ రేండ్లదనిన్ని, వారిలో నిజాంశాహు పెద్దలు, ఆ తర్వాత యెదులశాహు, ఆ పిమ్మట కుతుపనమలక, యీ క్రమాన సింహాసనాలను ఉడుగర బహుమానం పక్కలాకులున్న నడుపుచుండురు. యీ మూడు యిండ్లనున్ను మంచి గుర్రాలుగా లక్షగుర్రాలున్ను నూరు యేనుగ ఘట్టాలున్ను గలవు. కాల్యలం యేలే రాజ్యముగాదు; కొలిచే తురకలులేరు. కన్నాటకాన చతురంగబలముంన్ను కలదు; గనక యిక్కడి జగడాలనేపు ఆ దేశమువారు యెరుగరు; అటుగనక కన్నాటకంవారి ముందర కడమ దొరతనాలవారు నిలువలేరు.” అని కన్నకార్యములు తెలిపినందులకు అంకుశరావు జగదేవరావు పలకరించినిది:-

“సరే అని మలక రావు చెప్పినది. అనిమొనలను తారసిల్లినప్పుడు తురకలు యెదురు బలమున్ను తనబలమున్ను జూచుక జగడం సేసేదిలేదు; ముష్కరముగా నడవగా యెడటివారు విరిగినట్టాయనా యెండ్లుబోయినా విడువక నరుకుదురు. యెడటివారు హస్తాంతగా నిలిచినట్టాయనా వెనక బతిమాలుదురు. ఆ వర్తమానములు యెరిగి వాకిటిపిన్న పెద్దలు నియోగిలు జగడం సేసేది కార్యంగాదు; తీసిరమ్మంటె ఆ ఊణమె తీసివచ్చే దిం త్రేగాని అనిమొనలకు వచ్చి వెనక తీసి వచ్చినట్లు అయితే ప్రభుత్వానకు కొదవగా అనే అభిమానం యెంచి నిలిచేది లేదు. అటుగనక కన్నాటకంవారు విచక్షణులై కార్యకార్యములు తెలిసి జగడమిచ్చి పోరాని కార్యమైతే యెదురెక్కి నడచి ఉత్తరింతురు. కాబట్టి ప్రభుత్వ క్షీణదు. గనక బంట్లు బయిదలలున్న అందరున్ను పనికివత్తురు.” అని తెలుపగా వద్దనున్న అమరనాయకంవారలు అందరున్ను ఆటరున్నె అవునని విన్న

పం సేసినారు. గనక రాయలవారు “ముండ్లు వెనకలు జగడాలు జంక్సెలు సేసి జయాపజయములలోపుండ్లిన మీను లెస్సాయగా తెలుసును. గనక తురకల మీది కార్యంసేయవలసి వున్నది. అందరున్ను తలలు కడుక్కొని పయనము లై వుండ్డుడా.” అని అందరికిన్ని ప్రత్యేకం ప్రత్యేకంగా ఉడుగరవక్కలా కులు యిచ్చి పంపినవారై రి.

Rājavācānam, pp. 65-9.

129-(b). THE AFFAIRS OF BIJĀPŪR.

అని అయ్యమరసు విన్నపంజేసి ఆప్తాలోచనగా వార్తలాడుతూ వుండగా విజయాపురాననుండి వేగర్లువచ్చినారని మారీచి రామయ్యవచ్చి కృష్ణ రాయలవారితోను విన్నపం జేసినవివరం : విజయాపురానకు బోయి పట్టణం వెళిపాళ్ళములు కోటకొత్తళములు రవుతులు మావుత్తులు, యేనుగు గుర్రాలు కాల్బలం, అమరనాయకం వార్లను అందరినిన్ని జూచి నగరివాకిటికి పోయి దాదిమహాలు ముందుగా ముందర దివాణంలో ముందర ఆయా వజీర్లు దొరలు దొండ్లోపండితులు మొదలైన వారు నియోగిగులు వారివద్ద కుతప నమలకవారి హేజీబులు ముకుందపండితులు మొదలయినవారు కూర్చుండి ఆలోచన చేసినది :—

“కర్నాటకం సింహాసనానకు నడవంగా కృష్ణరాయలవారిని అధిష్ఠాన కర్తల జేసిన దారభ్యం తురకలమీద కార్యం శాయవలెనని ఆలోచనజేసి అందులకై యత్నములు సేస్తావున్నారు. అన్ని వివరాలకు విజయనగరాన నుండిన్ని కాకితములు వ్రాసి వచ్చెను. అశ్వపతి గజపతి నరపతులలో నరపతి సింహాసనమే అధికము. కడమ రెండు సింహాసనములున్ను వానివెనుకను.” అని పిన్న పెద్దలు ఆలోచనగా చెప్పినందులకు గోలకొండవారి ముద్దాపండి తులు, “సింహాసనాలంటె మూడున్నునరి; యిందులో సింహాసనాధిక్యములు కలవా?” అని ఆగ్రహపడగా; “నిజాంరవుతులు మావుత్తులు లిశికీరీతనాన సరి గదా. ద్రవ్య సామగ్రియందు దుర్గములయందు కొదవ; అట్టి పట్ల అధికమని చెప్పవలసిన కారణమెద్ది?” అన్నందులకు గోలకొండవారి ముద్దాపండితులు వ్యంగ్యోక్తముగా, “కాకయేమి? మరేమి యిందులో న్యూనాధిక్యములు

యెంచ అవకాశమేమి వున్నది? ” పైకరికొకరు యేకవాక్యముగా ఆడుకొన్నం దులకు బాహుబలేంద్రునివారి బ్రహ్మపంతులు వారలతోడను “యీ మూడు సింహాసనము లనగా బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరుల అంశలుగా వుండును. అందున తారతమ్యములు యేరీతో ఆరీతువలెనే; అశ్వపతి గుర్రాలకున్ను, గజపతి యేనుగులకున్ను, నరపతి కర్ణాట సింహాసనానకున్ను; గనక నరపతియే హెచ్చు; అది యేలాగంటేను : భగవద్వాక్యం : ‘నరణాంచనరాధిపం’ అనే వచనమువల్లనున్ను, ఆ రాజ్యములోను దేవాదాయం బ్రహ్మాదాయం పుణ్య తీర్థములు నదులు పుష్కరుణులు గలిగివున్నది. ఇదిగాక విష్ణువు ప్రత్యక్షమై వెంకటాచలాన వున్నారు. ఆ రాజ్యములో వుండే స్వామికి కడమ రాజ్యము లలో పెద్దలు బుద్ధిశాలులు బ్రాహ్మణులు యతీశ్వరులు మతాధిపతులు రాజులు మొదలైనవారలందరున్ను కానుక కప్పములు కొంచుపోయి స్వామికి సమ ర్పించి వస్తావున్నారు. గనక కర్ణాటకం సింహాసనానాధిపతులు పుణ్యక్షోకులు. ఆ పిమ్మట గజపతి సింహాసనమంద్దు జగన్నాయకులు వేంచేసి వున్నారు. గనక రెండోపర్యాయము. అశ్వపతివారున్ను గంగాతీరాన విశ్వనాథుల రాజ్య ములోవున్నారు. వారి తెగలవారు యెదులశాహు, కుతపనమలక, నిజాం శాహు, యీ మూడు తెగలవారున్ను కర్ణాటకం సరుదున వున్నారు. వీరు కర్ణాటకాధిపతులతో సరియననగునె? ”

అని మధ్యస్థభాసముగా అన్నందులకు దొండ్రోపండితులు, ముద్దోపండి తులు, దాదోపండితులు ముగ్గురున్ను దొడ్డనియ్యోగులు గనక తెలుసుకొని తమదొరలు మద్యసానులు, దేవబ్రాహ్మణవిశ్వాసములు లేవు; మ్లేచ్ఛులు గోహింసకులు. వారిని గొలిచినవారము గనక దూరదృష్టి విచారిం చుకొన అవ కాశ మంతలేక అహంకారగుణమువల్ల అనవలసిన దంటిమి. బ్రహ్మపంతుల వారు పలకరించినది యధార్థమ.”ని యెంచినవారై ఆ తర్వాత మంత్రా లోచనగా వార్తలాడినవి.

“కర్ణాటకంవారు సరదు బలమిచ్చి వస్తే గజపతివారికిన్ని మనకున్ను మున్నెరికగా వుండగా వుండును. ఆ రీతు గాకుండ అందునకైన యత్నం గని సరదుదుర్గాలను రస్తుసామగ్రీలువేయించి బలవంతముగా యేనుగు గుర్రా లు కార్బలములు వుంచవలెను.”

అని ఆలోచన జేసినవారై యెదులుశాహువారితోను యీ పర్యాయములు యెరుక సేయగా ఆగ్రహపడి, “కర్ణాటకంవారు తుంగభద్ర దాటి వచ్చిరా యీవరకున్నా? యీశ్వరనాయకుండున్ను, సరసనాయకుండున్ను, వీరసరసింహారాయలవారున్ను యేలినందుకన్నా కృష్ణరాయలవారు యేలేది యేమున్నది?” అని అన్నందులకు దొండోపండితులు మొదలయినవారు “రాజనీతి అనిమొనకురాదు. గనక పుండేయత్నములు పుండగా దైవసహాయం యేతీతో తెలియదు. గనక నిజాంశాహువారున్ను, కుతపసమలకవారున్ను విజయనగరాననుండి కాకితములు వ్రాసి వచ్చినది విని ఆలోచనపరులై యిక్కడికి కాకితములు అంప్పి తమ తమ సరదుస్థలములు పదిలపరుచుకొని యాది హెచ్చరికలతో వున్నారు. బాహు బలేంద్రునివారి బ్రహ్మపంతులు వారి వారి సరుదు గిరిదుర్గముల యందు రస్తు సామగ్రీలువేయించి బలవంతముగా పుండేటట్టుగా యేనుగు గుర్రాలున్ను రవుతులున్ను అంపించే వారై వున్నారు. మనమున్ను ఇక్కెరి బసవాపట్టణం శంకరనాయడు ఆదికొమాళ్ళు ఖోయరామప్ప గారి సరుదుస్థలాలకున్ను రస్తుసామగ్రీలున్ను మూకస్తోమూదులున్ను అంపించవలె” ననగా ‘ఆ తీరుననే అంప్పించ’మని ‘విజయాపురం కోటకొత్తశములున్ను లెస్సగా తీర్చి రస్తుసామగ్రీలు వేయించ’మని మందలించగా, వాకిటి పారుబత్తకార్లు యెనిమిది దినాలనుండిన్ని ఫిరంగి, జవురుజంగులు, గుంట్రు కోవులు, దంతెసరాళ్లు, యెత్తురాళ్లు, గసికలు, పులితలలు, కోటవెలుడట గుర్రాలు జొచ్చిరాకుండా గుర్రపు నిలుపురాళ్లు వేయించేదిన్ని, దిక్కులకు వేగుర్లను అంప్పి నానాటి సమాచారములు తోడుతోనే వచ్చి తమతో తెలుపుమని అరవై వేగుర్లను విద్యానగరపట్టణానకు అంపించినారు. విజయాపురదేశములోగల ప్రజలందరున్ను ఆలోచనపరులై వున్నారు. సరదుల పుండేవార్లు యీ వార్తలు విని చీటిపాటిచిక్కుచిల్వనములు విజయాపురానకు అంపుతావున్నారు.” అనిన్ని ఆ పట్టణములో వారువారు ఆడుకొనే వార్తలున్ను కన్నవిన్నది యంతాను విన్నపం సేయగా, రాయలవారున్ను అప్పజి ఆయ్యమరసు కొండమరసుగారు విని, “విజయాపురం, అహమదానగరం, గోలకొండ వారికి యిక్కడపుండే వారి స్థానాపతులు నడిచిన ప్రవర్తమానములకు వ్రాసి అంప్పిన కార్యానికి యాది హెచ్చరికలు కలిగి, యింత ఆలోచనచేసి యదుల శాహు

కున్న తెలిపి ఆయనాను సరుదుస్థలాలకు రస్తుసామగ్రిలు అంప్పించినారు ; గనక వారి యాది హెచ్చరికలున్న కలిమిబలుములకున్న సరివున్నదా? ” అని వేగుల వారికి వ్రడుగరల యిచ్చి విజయాపురాన్నె వ్రుండి నానాటి వర్త మానములున్ను లెస్సగా తెలుసుకొని రమ్మని అంపి వద్దనున్న వూడిగాల వార్లను కడకు పొమ్మని అప్పజి మొదలయిన సామాజికులున్ను రాయల వారున్ను ఆలోచనగా మాటలాడుకొన్న వివరం:

Rāyavācākam, pp. 46-51.

129-(c). PRECAUTIONARY MEASURES AT
AHMADNAGARA AND GÖLKOṆḌA.

అహముదానగరమునుండిన్ని వేగుల రామున్ను గోలకొండనుండిన్ని వేగుల గోపాజిన్ని వచ్చినారని తెలుపగా, వద్దనున్నవార్లను కడకు నంపించి వేగర్లను రప్పించుక అచ్చటి సమాచారములు అడుగగా వారు విజయనగర మునుండిన్ని తరలినదారభ్యం అహముదానగరం గోలకొండ ప్రవేశమయ్యే పర్యంత్యం నిత్యపయనగతుల పూర్ణున్ను పట్టణములున్ను దాటి ఆయాసరుదులు న్ను పరస్థలం సీమవారినిన్ని పరదేసులనున్ను, మరిన్ని మార్గస్థులుగా వచ్చేవారి నిన్ని శోధించేదిన్ని, కమ్మకాగితములు లేనివార్లను “యెక్కడనుండి వస్తున్నావు? యెవరి తెగలవారు?” అని బెదిరించి అడిగేదిన్ని, ఆ తర్వాత పొమ్మనేదిన్ని ; ఆ పట్టణములోనికి బోయి వెలిపాళ్ళములు జూచి కోటలోనికి పొయ్యేటప్పుడు యెరుకగలవారు వచ్చి వీరు తమవారనిన్ని వీరినుండి వకకార్యమువస్తే మేమే నేరస్తులమనిన్ని భరవసముగా చెప్పిన తర్వాత శిఖామీద శిఖావేలి కోటలోప లికి అంపుదురు. కడమ జనులవారికి ఆ శిఖా జూపితేను కోటలోనికి విడుతురు. కొత్తవాలు అనే తలారికి ఆ ముద్రజూపి పట్టణములో సంచరించవలెను. కోటలోవుండే దినాలెల్లా తిరిగి తమ సీమకు వచ్చేటప్పుడు మొదటిపారు బత్యగానితో యెరుకజేసి పారుబత్యగాని శిఖాచేతికిచ్చి శిఖావేయించుకొని కొత్తవాలు అనే తలారికి జూపి కోటవాకిళ్లకు వచ్చి వాకిళ్లవార్లకున్ను ఆ ముద్రజూపిన తర్వాత అంపుదురు.

Rāyavācākam, pp. 54-55.

129-(d). PUNISHMENTS AND REWARDS IN THE MUSSALMAN KINGDOMS.

అటువంటి దుర్గుటముల నన్నిన్ని నేర్చున గడచి దివాణం ముందర దిన మొక్కంటికి ఆజ్ఞలు చేసేదిన్ని, నడిమికి తెగవేసేదిన్ని, రంపాన మను ష్యులగోసేదిన్ని, గోనెలో మనుష్యుల వేసి గట్టియినుపగుదియల గొట్టేదిన్ని, చౌలకు శింగ్రాణి కొనల నారుల తగిలించేదిన్ని, రెండుతులాల బరువుగల రాళ్లు కాళ్లకు గట్టి, పాడుగోడలకు యిరుగడల దిగవేసేదిన్ని, మూటకట్లుగా కట్టి యెండలో దొర్లించేదిన్ని, కాలు చేయి కర్న నాసిక ఛేదనం చేసేదిన్ని, ఇదిగాక సీమ మణియగార్లను అనేక విధముగా బాధలు పెట్టేదిన్ని, యేనుగ కాలగట్టి దొర్లించేదిన్ని, యీ రీతిగా అనేకవిధ ములుగా చూడ భీకరమైన బాధలకు వెరచి నగరికి వైకంయిస్తే ప్రాణాలతో విడుతురు. యిచ్చేటందుకు అవకాశం లేకుంట్టే హింసచేతనే నడివీధిలో చంపు దురు. యీ రీతి యానబెట్టి బాధలు చూస్తావుండి వెంబడినే ఆయాధిపత్యము నగరి మహాలుకు ముందర యెదురుగానె కట్టివుందురు. గనక అందుండి ఆయా చావిళ్లవారు సలాము సేయంగ్గా మొదటిదొర మిత పరిజనములతో మహాలు మీద కొలువై యుండ్డి కొలువుదీరి నగరికి పోయ్యేటప్పుడు వున్నతమైన మార్గ ములుగానె కట్టివుండును. గనక ఆవున్నతస్థానమందు నిలిచి వెలిచావళ్లలో వుండేవార్లను జూచి వారివార్లకు నిత్యకట్టడ బహుమానము సన్నానంబులు నడిపించే క్రమానికి నడిపించమని ఉత్తరపు ఇయ్యగానే ఆయాపనులవారు రొక్కంపుడుగరలు, దట్టి, కబాయి, తలపాగ, పట్టీలు, యివి అంన్నింన్ని ఆయా చావిళ్లలోనే వుండును గనక తోడుతోనే తెచ్చి మొదటిదొర ముందు గానె వారివార్లకు యియ్యగా సకలమైనవార్లున్ను కొలువుచేసివుందురు; గనక యెందరువచ్చినా వార్లకు గ్రాసం కట్టడచేసివుండును; గనక వారలకు గ్రాసం యిప్పించి మరి వెనక నగళ్లొనికి పోదురు.

129-(e). PREPARATIONS OF WAR IN THE MUSSALMAN
KINGDOMS.

“నియోగములు దిక్కులనుండి వచ్చిన కమ్మకాగితములు చదివించుక
విని ... ఆలోచనసేయగా విన్నవివరం :

‘విజయాపురం అహమువానగరం గోలకొండమీద కార్యం సేయమని
మూడులక్షల గుర్రాలున్ను, వెయ్యి యేనుగులున్ను కొంత పాయదళమున్ను
నామజాదుల చేసినారు. వారువచ్చిదిగితే వారలతో పోరాడేది దుర్భటమై
వుండును. ఉత్తరాన అఘపురంవారున్ను, దక్షిణాన కన్నాటకంవారున్ను,
తూర్పున గజపతివారున్ను కనుపించుకొనేటట్లు వున్నది. ఆశ్వపతి గజపతి సర
పతులలో యీమూడు సింహాసనాలవారినిన్ని విరుద్ధమైనవారియెవ్వరినిన్ని కన
మని కొలిచేవారముకాము. మూడుసింహాసనములకున్ను గురిలేక వుండగాను
మూడు తెగలరాజ్యములోను యేలుబడియైన గడిస్థలాలు ఆక్రమించుకొని
మెడబలిమిని దినాలు క్రమిస్తావుంటిమి. వారితోవారు అన్యోన్యమై కార్యం
సేయమని తమతమ సరదులవుండేవాల్లాని కనుపించుకొమ్మని నామజాదులు
అంప్పితే వారితో పోరాడేది శక్యముగాదు. తాముజేసిన అదృష్టమువల్ల నున్న
తమదొరలపాలిటి కర్తారు వల్ల నున్ను, అంతరమంన్నీలమై అరువై యేండ్లు
బట్టిన్ని, అవనికి అధిపతులు లేకుండ్లగ యెదులశాహు, కుతుపనమలక నిజాం
శాహు అనేపేరు కలిగివున్నది.’

‘సింధుదేశముననుండి గోదావరీపర్యంతమున్ను అఘపురంవారున్ను,
కేరళం మొదలు కృష్ణవేణిపర్యంతమును కన్నాటకంవారున్ను, జగన్నాథం
నుండి బెడదకోటపర్యంతం గజపతివారున్ను యేలుదురు. యీమూడు సింహా
సనాలవారికిన్ని అండ్లుబడిగాక అసాధ్యమైన దుర్గాలున్ను చేపట్టి త్రిపురాలవలె
వున్నది గనక భయములేదని తమలోతాము ఆలోచన జేసుక వుండగా
‘తాత్కాలికమతి’ అనే ఆయన వారితోను, “మీరు జేసిన ఆలోచన యథార్థ
మాను. త్రిపురాలలోనున్న రాక్షసులు మహాబలవంతులు. యీశ్వరవర
ప్రసాదమువల్ల కామగమనం గలిగి సురులు అసురులు మొదలైన వారలచేత
వైఖిరిచేతనయినా లయంలేకుండ్ల వరమడుక్కొని పండ్ల యేండ్లు కు వైఖి

సారి మూడుం ముక్కలు ఘడియ త్రిపురులు ముగ్గురున్న కూడివుండ్డి ఆలోచన జేసుకొని యెప్పటివలెనె యథాయధతై సంచరింపుదురు. అటువంటి త్రిపురాధి పతులకు కాలం కూడేటప్పుడు భూదేవి బ్రహ్మదేవునితోనున్న, విష్ణుదేవునితో నున్న, పరమేశ్వరునితోనున్న 'అధర్మపతులైన త్రిపురులను మోయలే'నని మొరబెట్టగా బ్రహ్మదేవుడు 'త్రిపురాలవారిని వఖరిచేత నిగ్రహించ శక్యము గాదు. నీవు రథమై వేదములు గుర్రాలై, మేరుపర్వతము విత్తై, ఆదిశేశుడు నారియై, క్షీరాబ్ధిశాయి నారాయణాస్త్రమై, ఫాలలోచనుండు రథికుండ్లై త్రిపురాలను నేల గూలిస్తే అప్పుడు ఆదానవులు నాశమై పోవుదురు', అని అనుగ్రహించిరి. ఆరీతిగాను విజయాపురం, అహముదానగరం, గోలకొండ అనే త్రిపురాలకు మూడుసింహాసనాల వారున్న యెప్పడు కనుపించుకొంటా వున్నారో అప్పుడు అపాయంపచ్చేది నిశ్చయమ"ని తాత్కాలికమతి తెలుపగా, ఆనియోగులు అందరున్న 'ఆరీతు అవును. అయినా వున్నది నాలకు రాజ లక్షణములున్న మంత్రాలోచనలున్న నడవవలె గనక పూరకే వుండరాదు. యిప్పుడు కన్నాటక సింహాసనానకు కృష్ణరాయలవారిని అధిష్టానకర్తల జేసిన దారభ్యం తురకలమీద కార్యంజేసే ఆలోచన అక్కడవుండే ముఖములు కాకి తములు అంపినారు'. అది నిమిత్త్యం ఆలోచనపరులై హాని వృద్ధులకులోనై యెదులశాహువారికి వ్రాయించ్చి అంప్పించినారు; గనక వారున్న తమతమ కాగితములు, సరదుస్థలాలకు రస్తుసామగ్రీలు అంప్పించి గడిస్థలాలకు బల వంతముగా వుండేటట్టు తాణ్యములకు నామజాదులు అంప్పించి మొదటి స్థలానికిన్ని యాదిహెచ్చరికలతో వున్నారని వ్రాసివచ్చెను. 'మనరెండు తెగలవారుంన్న, సీమనరుదులు వున్న దుర్గములు కోటస్థలములకు అంప్ప తగిన వార్లను అంప్పించి కన్నాటకంవారు దళము కూర్చుకొని స్థలము తర్లి సరు దులకు వచ్చేవారై వక్రప్రదేశాన దిగినా రని కమ్మ కాగితములు వస్తే అప్పుడు అందుకు తగిన ఆలోచనజేసి నడిపించుకొందాము. ఇప్పుడు నానాటి ప్రవర్తక ములు తెలిసివచ్చి చెప్పమ'ని నూటయిరువై వేగల్లను పయనంసేసి అహము దానగరంవారున్న గోలకొండవారున్న అంప్పగా విద్యానగరానకు బహు వేషభాషల బహురూపాలుగా వచ్చి వారువేగుల్లను అంప్పించి మరిన్ని ఆలోచనసేసే వివరం:

‘కృష్ణరాయలవారు తురకాణ్యం మీద దళమెత్తి వచ్చి అని మొసల కార్యంపూని నడిపించే యడల జయాపజయములు యెవరికి?’ అని దైవజ్ఞులయిన బ్రాహ్మణులనున్న, ముల్లాశాస్త్రప్రవీణులయిన పక్కీరులనున్న, భూత భవిష్యద్వర్త మానములు తెలిసిన శఘనజ్ఞులునున్న పిలుపించి అడుగగా వాల్లు, ‘కన్నాటకమున విష్ణు అంశగా నృపతి ఉద్భవించి యారాజ్యమున్న అశ్వపతిరాజ్యమున్న గజపతిరాజ్యమున్న అంతా జయించి జయస్తంభము వేయించి మగుడిపోయేటప్పుడు కల్యాణ వెంకటేశ్వరుల దళింపి నూట యెనిమిది దివ్య తిరుపతులనున్న డబ్బెరెండ్లు దేవస్థానములునున్న పదునెనిమిది శక్తులనున్న సేవించి సేతువుకుబోయి రామనాథుల దళింపి ధనుష్కోటిలో ఖడ్గముకడిగి కన్నాటకం సింహాసనాన అరువై నాలుగేండ్లు యెదురులేక యేకచక్రముగాను రాజ్యమేలేటట్లు వున్నది.’ అని చెప్పినారు. గనుక పిన్న పెద్దలు ‘ఆతీరే అవుగాబోలు. మ్లేఘులు అధర్మానకున్న, నిర్దయత్వమునకున్న, రాక్షసకృత్యమునకున్న వెరవరు. గనక భూదేవి తాళునా? త్రిపురాలకు వచ్చి నట్టు వచ్చునేమో తెలియదు’, అని అందరున్న ఆలోచనసేసుక తమతమ యిండ్లకుపోగా వారితో కూడావుండి నగరువెడలి పక్కీరులతోకూడా పట్టము వెల్లివచ్చి భాగీరథినుండిన్ని రామధనుష్కోటివచ్చి వచ్చేవారివెంబడి నీళ్లు దాటి కన్నాటకమునకు వచ్చి యెప్పటివేషముదాల్చి పట్టమునకు వస్తామి.”

అహముదానగరం గోలకొండలో కన్నవిన్నవార్తలు వేగుల అరవ రాముడున్న పక్కీరి గోపోజి యిద్దరు తెలియ విన్నపము సేయగా రాయలవారి తోను, అప్పజి, అయ్యమరసు, కొండమరసుగారున్న, ‘తురకాణ్యమనగా యెమునిరాజ్యమువంటిది. ఆ పట్టము [యమునిపట్టము] అటువంటిది. ఆవూరిలో వుండేవారు యమదూతలు అనేటండ్లలకు సంద్దేహంలేదు. అటువంటి దిక్కులకు బోయి సకల నాత్తలున్న పరామరిక సేసుక, స్వామివారి ప్రతాపమువల్ల మ్లేఘులయిన వారి నగళ్లున్న రాజ్యములున్న నూరుభాషల భూములున్న మహారాష్ట్ర, గుజ్జెరి, గణ్డోజి యిటువంటి గాయకులతో కలహస్తులై కష్టబడక సంచరించి పట్టానకు వచ్చినారు. అంతేగాని అరవేద కాలువేద మనుష్యులయినవారికి పోనురాను శక్యమా?’ అని నగరువేగులను కొనియాడగా

రాయలవారు చాలా సంతోషబడి తలా యేనూరేసి ఘట్టుంన్న ఉడుగరలు
యిచ్చి యెప్పటివలెనే ఆయా పట్టముల సంచరించి నానాటిసమాచారములు
వచ్చి విన్నపం సేయమని అంప్పించి,

Rāyavācākam, pp. 56-60.

129-(f). MEETING OF THE MINISTERIAL COUNCIL.

వద్దనున్న వాలకను కడకు పొంమ్మని రాయలవారు సామాజికులతో
“విజయాపురం వత్తమానాలున్న అహముదానగరం గోలకొండ వాత్త
లున్న విట్టిరేగా. ఆ రెండ్లు[మూడు?] యిండ్ల వారికిన్ని చాలా ఆలోచనపుట్టి
యిం త్రేసివార్తలకు హేతువుయెంద్రి?” అని అడుగగా సామాజికులు “యావరకు
తురకాణ్యముమీద కార్యం సేయవలెనని వదం త్రి పుట్టిందిలేదు. గనక యీ
సింహాసనస్థులనుండి విచారం లేక వుండంగా వూరకే వుండేరి. యిప్పుడు స్వామి
వారు సింహాసనానకు కత్తలై దానఘోతములు కనుపించువాత్తలుగా
ఆనతి స్తిరి. గనక అరిజనులై నవాల్లకు ఆలోచన పుట్టకవుండ్లునా? మీరు
దినమున్న ఆమూడు తెగల వారి ముఖములతోను వినయమైనవాత్తలు ఆన
తిస్తేను వారు బుద్ధిశాలులు గనుక తమ యేలినవారిని, స్వామివారినిన్ని* ... అట్టి
పట్ల, గతాన సింహాసనస్థులై నవారు, సేసినసంబృళం సారికెలు యిప్పించి
దిక్కులస్థానావతులతోడట్టు కొలువుకు వస్తే కమ్మకాగితములు గలిగితేను
మాటపలుకులు నడిపించినట్టయితే ఇ (ఎ) ప్పడున్న నడుచుకవచ్చే మర్యాద
నక్కలాకులు యిచ్చిఅంప్పుదురు. ఆరీతిగ స్వామివారు పట్టాభిషిక్తులైన
దారభ్యం నిలిచినవారికేమి రాతురాణువకేమి బొక్క సాననే రొక్కరూపా
యలు ఇమ్మని కట్టడజేసి కై జీతం నిలిపి గతం అమరపు దొరతనములవారి
సీమసంబంధాలున్న నడిపి నగరినియ్యోగులకు పరస్థలం నియ్యోగులకు బహు
మాన సంహ్తానములున్న ఉచితముగా రొఖరూపాయిలున్న యిచ్చి, మూడు
తెగలవారిపట్ల లియ్యమైనమాటలున్న ఆడుతాఉన్నారు. గాబట్టి ఆమూడు
తెగల నియ్యోగులున్న కన్నాటకాంన్నె బహుదినాలుగా వున్నారు. యిది

* ఇచ్చట కొంత గంభీరమైన ముందుట్లు తోచుచున్నది.

గాక వాలుఁ నీతిప్రబంధములు చదివివుండురు. కాబట్టి ఆలోచనపరులై వ్రాసి అంప్పించినారు.” అనినందులకు రాయలవారు “మేము ఆగ్రహపడి ఆరీతిని యీరీతిని ఆనతిచ్చినవారముగాము. వారికి వారియేలినవారి మర్యాదగా బహుమాన సన్మానములుగా వినయమైన సరససల్లాపములుగా అందుము.” అనినందులకు అయ్యమరసు ‘స్వామివారు వినయపూర్వకముగా యెప్పుడు ఆనతిచ్చినారో అదే విపరీతమని యెంచువచ్చును. అదెట్లుంటిరా అందును నీతి పద్యం :

క. ఘనుఁడా వినయం బాడిన

వినయంబా మీఁదనదియు ॥ విపరీతమగున్

కొననుండి విల్లు వంగుట

వినయంబా యెదుటి వాని ॥ వేగమె త్రుంచున్.

అనే అర్థముగనక కన్నకార్యములున్న విన్నవార్తలున్న హృదయాలోచన అనుమానముగానున్న నియోగములు వ్రాసేది చాణుక్యనీతి ; గనక ఆరీతిని వ్రాతురు. అక్కడి వారు ఆకాగితములు జూచుక ఆ వార్త ఆలోచన నడపరిగినదే. ఆ వార్తలు పరిశోధించి చెప్పినారు” అని సామాజికులు విన్నపంసేసినారు. గనక ‘మనముందర నడిపించే కార్యములకు హేతువు తోస్తుండు’ అని పలుకరించి అప్పజి మొదలయినవాలుఁ అంప్పించుకోవచ్చిన తర్వాత,

Rāyavācākam, pp. 61-4.

129-(g).

రాయలవారు అప్పజి మొదలైనవారితోను ‘మేము ఏకదేశాన ఏక పదంతిగా తురకాణ్యంమీద కార్యం సేయవలెనని యెంచిన ఆలోచనకు యిప్పుడే నడిపిస్తావున్నారు. యీ కార్యం ధైర్యంమీద నడిపేదో, భీతిచేత హెచ్చరికపడేదో?’ అని అడిగినందులకు, అప్పజి ప్రభృతులైనవారు, ‘దిక్కులు వార్తలు విండురు. విన్నవేళకు ఆ ప్రసంగములు తలపక నాలుగార్లు దినములువెనక సరదుస్థలాలు చూచే నిమిత్తముగా ఆసీమాధిపతి వస్తున్నా

డని వదంతిపుట్టించి ఆయాస్థలముల వుండేవారికి కోట కొత్తశములున్న రస్తు సామగ్రీలున్న వైచి యాది హెచ్చరికలతో వుండవలె నని సమదళంవారు సంత రించేటట్టు నడిపించేది గంహరమున్న ధైర్యమున్నగాక యిరీతి నడిపించేదెల్లా బుద్ధి చంచలత్వాన నడిపించే ప్రయోజనము' అని అన్నందులకు, అయ్యమరసు కొడమరసుగారు "తురకలనగా మద్యపానులు, మందుతినేవారు, లాహిరిపురు షులు, గనక వార్లకు చాలా భీతి గలిగి యుండును. పానముచేసినంత పొద్దున్న తమదేహములు తాము యెరుగరు; గనుక ఆ సమయమందు స్మరణ యెరుగరు. అప్పుడు యెవ్వరు అడ్డమైన నరుకుదురు. కలియుగరాక్షసుల తీరై వుండురు. స్మరణ తెలిసిన తరువాత తమజాతి స్వభావం యిటువలె గదా అని విచారపడుదురు. బ్రాహ్మణులు వుప్పు పులుసుతో అన్నం ప్రసా పడుదురు; గనక వారికి మదమాత్సర్యములు లేవు. అని యెంచి వాకిటి పారు పత్యమంతా వారినె సేయమని తమ ఆజ్ఞలో నడుచుక వారిమాటమీద నామజాదుల అంపుతా వారు తీసి రమ్మంటే తీసి వచ్చేటట్టు యేర్పాటుచేసి తామున్న వారి బుద్ధిమతులలో నడుచుక వత్తురు. అటు గనక నియోగ్య గులు యేరీతిని నడిపిస్తే ఆరీతున నడుచును. నియోగ్యగులతో ద్వివిధమైతే దొరనుండి తమ ప్రాణాలకు హానియై దొరతనమునకున్న చలనం వచ్చును. అటుగనక యేకగ్రీవమై ఆ మూడుతెగల నియోగ్యగులున్న ఆలోచన సేసుక నడిపించే కార్యమ"ని తెలిపి, "వారు స్వాయత్తులుగారు, పరా యత్తులుగాని. స్వామివారు ఉభయాయత్తులు. కాబట్టి, దేవరవారి ఆలోచ నకు సరిలేదు. తురకలు మూడుతెగలవారున్న యేకాలోచనపరులై కార్య ముఖానకు నడిపిస్తే లక్షయాభై వేల గుర్రాలున్న వేయింన్నేనూరు మద హత్తులున్న మూడులక్షల పాయదళమున్న. వార్లను జయించేటందుకు అంతకన్నా ద్విగుణమైన బలముచేత జయించవలెను. కర్నాటకాన అన్ని గుర్రములున్న సంతరించేమా? కాదు. చతురంగ బలాలున్న వుండవలె ననే టందులకై కైజీతం గుర్రాలు పండ్రెండువేలున్న, అమరనాయకం గుర్రాలు యిరువై నాలుగు వేలున్న, కైజీతం యేనుగలు యాభై ఘట్టాలును అమరపు యేనుగలు నూట యిరువై ఘట్టాలును, కైజీతంరాణువ నూతనం సహాగా మూడులక్షలున్న అమరం వగను అయిదులక్షలున్న, బలం బంటున్న యీ

మట్టుబలముతోనున్న వివరంమీద సమరమిస్తేను తురకల కార్యమనగా
యెంత?'' అని విన్నపం సేయగా రాయలవారి సామాజికులలోను [కొండరు*],
'ధైర్యమువల్లనున్న, లక్ష్మీకటాక్షమువల్లనున్న దైవసహాయంవల్లనున్న
జయంగలుగును. అందుకు,

శ్లో. యతో ధైర్యస్తతో లక్ష్మీః యతో లక్ష్మీస్తతో హరిః
యతో హరి స్తతోధర్మః యతోధర్మ స్తతోజయః.

అని పెద్దలు చెప్పదురు; గనక అన్నిటికీన్ని ధైర్యము ముఖ్యము; గనక
మీరు ధైర్యశాలులు; మీరు పూనిన కార్యము లన్నిన్ని చేకూడును. యేనుగ
లున్న, గుర్రాలున్న, కాల్బలమున్న కారణముకాదు. దైవసహాయమువల్లనే
రాజ్యములు దీవులు పరిపాలించవలెను. తొల్లి ఆరుగురు చక్రవర్తులు తాము
పున్నతాపున్న పుండిగదా ఆజ్ఞాచక్రముచేత సప్తద్వీపములున్న యేలిరి.
ఆ పిమ్మట పదార్థులు రాజులున్న భూమి పాలించిరి. ఆ రీతినే స్వామివారికి
వెంకటేశ్వరుల సహాయం గలదు,' అని తెలుపగా విన్నవారై, 'ముందరి
కార్యాలోచనకు అనుసారిగా నడిపించుడా' అని అప్పజి మొదలయిన
వారితో ఆసరిచ్చి ఆయా దిక్కులనుండి వేగర్లు కమ్మకాకితములు తెచ్చి
నారా అని పరామరిశించగా,

Rāyavācānam, pp. 51-4.

129-(h). THE SUMMONING OF THE AMARA-NĀYAKAS.

అయ్యనమలక, అంక్కుశఖానుండ్లు, రాణాజగదేవు, గణుతితిమ్మప్ప
నాయడు, రామూరి రామినాయడు, వెమ్మసాని రామలింగనాయడు,
హంజే మల్లారావు, బోయి రామప్ప, హరివాణం కొమాళ్లయిన పదునెనిమిది
కప్పణాలవారున్న, దళనాయకులు అప్పరపిళ్ల, కుప్పరపిళ్ల, సాళువనాయడు,
కొమార తిమ్మప్ప, సంగరాజు, చెర్లప్రభాని, తిప్పరసు, అయ్యప్పనాయడు,
కొటికం విశ్వనాథనాయడు, చెవ్వప్పనాయడు, అక్కప్పనాయడు, కృష్ణప్ప
నాయడు, వెలిగోటి యాచమనాయడు, కన్నడ బసవప్పనాయడు, సాళువ మేక
రాజు, మట్ల అనంతరాజు, తిమ్మరాజు, వీరమరాజు మొదలైనవారున్న,
బొమ్మిరెడ్డి నాగారెడ్డి బసువారెడ్డి మొదలయిన రెడ్డికొమాళ్ళున్న, కమ్మ

నాయకులు, వికలప్పనాయకుడు, అల్లుండ్లు కొమాళ్లు రాచరికం మొదలైన
అమరనాయకంవాల్లులను రప్పించి వారివారి యోగక్షేమాదులు అడిగి
మీవద్ద యేనుగ గుర్రాలు బంట్లు పరిజనాలు యెంతవుంన్నదని అడిగినందు
లకు వికలప్పనాయని స్థానాపతులున్ను, పరశురామనాయడితెగాను అమర
గాలు= స్థానాపతులలో వీరభద్రయ్య అనే ఆయనను దళపతిరాయడున్ను
రాయలవారితోను “స్వామివారు కై జీతంకట్టిన వెనక అమరపుసీమలకు నగరి
లెక్కిలప్రకారానకు కుండకంలేకుండా వారువాల్లు యేనుగ గుర్రాలు
రాపుత్తులు మాపుత్తులు, బంట్లుపరిజనములున్ను సం తరించినారు. యిన్నాళ్ల
వలె కాదు. స్వామివారు యేవ్యాళ రాచకార్యానకు ఉద్యుక్తులై కదలుదురు
అనిన్ని చిత్తంవచ్చినప్పుడు గణితిబెట్ట కరణీకులకు ఉత్తరపు యిచ్చి వారువచ్చి
గణితిబెట్టినప్పటికింన్ని, నగరిలెక్కికన్నా పదేసి యేనుగలున్ను, నూరేసి గుర్రా
లున్ను వెయ్యి మనిషిబంట్లున్ను అధికముగా వుండ్లవలెనని సం తరించిినారు.
స్వామివారి సొంము యిన్నాళ్లు ప్రసాదబడ్డండ్లకు నగరి అవసర కార్యాలకు
చిత్తం రానడిచే వారై యున్నారు.” అని విన్నపం సేసినండ్లకు రాయలవారు
చాలా సంతోషపరులై,

Rāyavācākam, pp. 64-5.

130-(a). VICTORY OF NANDYĀLA NĀRAPA
OVER QULY QUTB SHĀH.

చ. పదలక యుక్తశ్రేంద్రుని స శ వాయి బరీదు నడంచు దుర్జయున్
గుదపనమల్కుఁ దల్లడిలఁ శ గొట్టె మహాద్భుతసంగరంబులో
నెదిరిచి కొండవీటికడ శ నెవ్వరు సాటి విచిత్రశౌర్యసం
పదపన నారసింహు విభు శ పట్టికి నారన్నపాలమూలికన్.

Kalāpūrpōdayam, 1: 33.

130-(b). MUSLIM CHIEFS KILLED BY KṚṢṆARĀYA.

A Cāṭu:

वीराग्रैस्तर कृष्णराय भवता कृत्ता रणप्राङ्गणे ।
 प्रौढाः केचन पारशीकपतयः प्राप्ताः पुरीमामरीम् ॥
 पीरुत्तेति गुरौ बलद्विषि सुरत्राणेति शक्याम् पुन-
 र्बीबीति प्रणतौ सलामिति सुरान् खेराननान् कुर्वते ॥

131-(a). SĀḶUVA TIMMARASA.

Cāṭus:

శా. గుత్తిం బుల్లెలు గుట్టి చంద్రగిరిలోఁ ॥ ౧ ॥ గూడెత్తి పెన్గొండలో
 హత్తికా సత్రమునందు వేడి బలుదు ॥ ౨ ॥ గ్లాధీశు తాంబూలపుం
 దిత్తుల్గొసి పదస్థులై న ఘనుల ॥ ౩ ॥ దీవింప, దీవించెదన్
 మత్తారాతియయాలి నాగమనుతున్ ॥ ౪ ॥ మంత్రీశ్వరున్ దిమ్మరున్ . (1)

క. అయ్య యనిపించుకొంటివి
 నెయ్యంబునఁ గృష్ణరాయ ॥ ౧ ॥ నృపపుంగవుచే
 నయ్యా ! నీనరియేరీ ?
 తియ్యని విలుకాడవయ్య ॥ ౨ ॥ తిమ్మరునయ్యా ! (2)

131-(b).

“అపూర్వమైన మనుష్యులు దొరికితేను సకలమున్ను సంతరించు
 వచ్చును” అని రాయలదేవుండు పలకరించగా, అయ్యమరసుగారు విన్న
 పంజేసినది: “సింహాసనస్థునకు స్త్రీలున్ను రత్నములున్ను కలిగినది. అయితే
 అంతకన్నా అధికం మహిషతులకు”, అనగా నీతిపద్యం:

క. పత్ని ధరిత్రియుఁ బురుషులె
 రత్నము లెప్పుడుఁ బురంధి ॥ ౧ ॥ రత్నములు శిలా
 రత్నము లపనీవతులకు
 పత్నులె రత్నములె వగవ ॥ ౨ ॥ బద్దెనరేల్దా. *

*See Nīṭiśāstramukhīśavali (Forgotten Poets Series, iii), v. 6.

అని అన్నారు ; గనుక రాజులైనవారలు అనువైన పురుషులైనాన్ని సంతరిస్తే ఆయన నవరత్నములున్న చతురంగబలములనున్న సంతరింపు గలడు. అటుగనుక అప్పాజి సాధారణ నియోగిగా నెంచవద్దు. ఆయన అసాధారణ నియోగి. అఘటనఘటనాసామర్థ్యం ఆయనకే గలదు. అవి యేలాగంటేను: అందరున్న మనుష్యులు. అందరికిన్ని అవయవాలు సరి. ఇందులో ఉత్తములు మధ్యములు అధములు అని యెరిగి యేర్పరచ వలెను. అది యేలాగంటేను: గుణాధిక్యము వల్లను యెక్కవ. మఱిన్ని పంచలోహములున్న అన్నియు సరి. అందున బంగారు హెచ్చింది. యేది అంటే పైరియకకు రాంగా వన్నె హెచ్చించినట్లు గుణాధిక్యవల్ల మనుష్యులలోనున్న అప్పాజిని అధికుడని యెరుగవలెను. అది యేలాగంటేను :

శ్లో. శతేషుజాయతే శూరః సహస్రేషు చ పండితః

వక్తా శతసహస్రేషు దాతా భవతి వా నవా.

అనే నీతిప్రకారానకు నూటికి వక బంటును వెయ్యింటికి వఖ పండితుడున్న లక్షకు వఖడు వక్తుడై సభాస్థలిని మాటపలుకులాడును. నీమలో వఖడు దాత అనేది కలంఠో లేడో అన్నట్లు వఖరుగాక అందరికిన్ని ఆగుణములు యాలవచ్చిని ?" అని అయ్యమరుసు విన్నపంజేసి ఆప్తాలోచనగా వార్తలాడు తావుండగా విజయాపురాననుండి వేగర్లు వచ్చినారని మారీచి రామయ్య వచ్చి కృష్ణరాయలవారితోను విన్నపంజేసినవివరం.

Rāyavācākam, pp. 45-6.

✓ 132. ALLASANI PEDDANA.

తర్వాత మరి కొన్ని దినములకు విజయనగరం సింహాసనాధిశ్వరుండైన శ్రీ వీరకృష్ణరాయ మహారాయలువారివద్ద బ్రాంహ్మడు నందవరీకుడు అశసాని చొక్కరాజంగారి కొమారుడు అశసాని పెద్దయ్యంగారు అనే కవీశ్వరుడు శ్రేష్ఠమయినవాడు గనుక రాయలువారి అంకితం—మనుచరిత్ర, విష్ణుజిత్రీయం, యీ రెండ్లు పాకృతం, తెనుగు చరిత్రలు—చేసినందున రాయలవారు చాలా బుజ్జగించి పుండేవారు. అప్పుడు యీ కోకటమనే గ్రామం, యీ కవీశ్వరునికి పుంబళిగామ యిచ్చిపుండగాను, యీ కవీశ్వరుడు శ్రీ వైష్ణవమతం పుచ్చుకొని, యీ గ్రామం శ్రీ వైష్ణవులకు అగ్రహారం చేసియిచ్చి, యీ కోకట

గ్రామానికి ప్రతినామం శకగోపపురమనే నామము వుంచెను. గాని యీ కవీశ్వరుడు యీ అగ్రహారంచేసిన శాసనం లేదు. యీ దేశంవారున్న యీ గ్రామస్తులున్న, యీ కవీశ్వరుడు బ్రాహ్మణులకు అగ్రహారం యిచ్చినట్టుగా వాడుతున్నారు. యీ కవీశ్వరుడు చేసిన పద్యాలలో కోకట అగ్రహారంచేసినట్టు చెప్పినాడు. *యీ కవీశ్వరుడు దేశములో బహుప్రసిద్ధిగా ఆంధ్ర కవిలాపితా మహాండు అల్లసాని పెద్దన అని పద్యాలలోవున్నది. యీ కవీశ్వరుడు సమర్థుడు అని ప్రసిద్ధిగా పెద్దలు వాడుతున్నారు.

తర్వాతను యీ కృష్ణరాయల ప్రభుత్వంలోనే యీ అల్లసాని పెద్దన అనే కవీశ్వరుడు, శాలివాహనశకవషంబులు ౧౮౪౦ బహుధాన్య సంవత్సరమైన శాఖ శుక్ల ౧౫ యీ గ్రామంలో వుండే సకలేశ్వరదేవునికి నైవేద్య దీపారాధనలకుగాను చేను ఖ ౨ రెండుపుట్లు ధారపోసియిచ్చి సదరు దేవాలయంలో శిలాశాసనం వేయించినాడు. యిదిగాక యీ దేవళం ప్రాకారంలోతట్టుగానే చంనకేశవస్వామిదేవునికి యీ శకంలోనే కార్తీక శుక్ల ౧౨ లు చంనకేశవస్వామికి ఖ ౪౫ చేను ధారపోసియిచ్చి శాసనం వేయించినాడు.

Kaifiyat of Kōkaṭam : L.R. 10, pp. 99-100.

133. ŚRĪRANGA, THE FATHER OF ĀLIYA RĀMARĀJA.

విద్యానగరం సింహాసనాధీశ్వరుడైన కృష్ణదేవ మహారాయల వారు రాజ్యపాలన చేసేటప్పుడు శ్రీరంగరాజు కందనూలుసీమ అధికారం చేస్తూ వుండగా ఆరాయలవారు మలిసాలపుకొండకు వేటుకువచ్చి నవ్వుడు యీకొండలున్న వచ్చిచూచి యీగోసులకొండకు కృష్ణగిరి అని పేరువెట్టి కొండకు దక్షిణభాగమందు గ్రామనిర్మాణం చేయవలెనని యోచనచేసి ఆప్రకారమే గ్రామంకట్టించి పేటకూడాకట్టించి గోపాలస్వామి దేవాలయమున్న గ్రామమున్న కట్టించి విగ్రహప్రతిష్ఠ చేయించినారు.... ఆ శ్రీరంగరాజు కన్నూలుసీమ శాలివాహన శకము ౧౮౪౨ అగు పార్థివసంవత్సరం మొదలు

*This alludes to the following line in a *cāṇ* composed by Peddana after the death of Kṛṣṇadevarāya:—

‘కోకటగ్రామాద్యం శ నే కాగ్రహారంబు లడిగిన సీమల శ యందునిచ్చె’

but the line refers to Kṛṣṇarāya's gift of Kōkaṭa as an *agrahāra* to Peddana; and it cannot be taken as a proof of the poet's gift to the Śrī Vaiṣṇavas.

కొని శాలీవాహన శకం ౧౮౭౫ అగు ప్రమాదీచ సంవత్సరంవరకు యీ సీమ ప్రభుత్వం చేశినారు. *

Kaifiyat of Kṛṣṇagiri: L.R. 55, p. 162.

134. VIŚVANĀTHA NĀYAKA.

స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలీవాహన శకవరుషంబులు ౧౮౫౧ అగు నేటి సర్వధారినామ సంవత్సర శ్రావణ శ్లో ౧౫ లు శ్రీమన్నహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప కృష్ణమహాదేవరాయలు ఆశ్వపతి గజపతుల గలిచి సకలరాజ్యం శాయగాను శ్రీమతు అడపం చిన్ననాగమనాయని కొమారుడు విశ్వనాథనాయనింగారు శ్రీపాలుకంటి సోమేశ్వరునికి దండంబెట్టి సమర్పించి యిచ్చిన తీర్థకానికె దానశాసనక్రమ మెట్లన్నను:— మాకు కృష్ణరాయలు నాయకతనాన్కు యిచ్చినది పాలంకంటను స్వామికి యిచ్చిన తీర్థకానికె చిరపవెండి సహాగాను ద్యావరకు పగటి అవసరానకు మాస్వామి కృష్ణరాయలకు పుణ్యం గాను మాతల్లితండ్రులకు సుకృతంగాను ఆచంద్రా కణ్ణసాయిగాను యిచ్చిన దానశాసనం.

An inscription at Muruvani in the Ādōni taluk of the Bellary Dt.

L.R. 23, pp. 7-8.

135. KṚṢṆADĒVARĀYA AND THE TAMBAḶAS OF PUṢPAGIRI.

ఈ ప్రకారంవుండగా ఆ కృష్ణరాయలవారు పుష్పగిరి మహాక్షేత్రం పినాకీనీ తీరమందు వుండబడిన మహాస్థలాలు చూచి అచ్చట తీర్థస్నానములు చేసి స్వామిని సేవించవలెను అని హితపురోహితులతో చతురంగబలంతో యీ మాగణముగావచ్చి స్వామి సన్నిధానముకు పోతూవుండగా తత్పూర్వం ఆ స్తలమందు శివాచారకులు తంబళవారనే కులంవారు మిక్కిలి అయిశ్వర్యమున్న ఆచారవంతులయి అరువైనాల్గు అండలాలవారు చాలా ప్రసిద్ధిగా వుండి యీ రాయలవారు వచ్చే సమయంలో నడరు తంబళవారు ప్రపంచం రీతిగా పృథివీపతులు దేవస్థాలకు వచ్చినంతట వాలకకు నడుచుకునే మర్యాదలు వినయవిధేయులై నడుచుకో నద్యుక్తులుగాకుండా రాము సంభ్యాధ్యను

*The dates are wrong.

ష్టానములు చేసుకొంటున్నూ స్వజాతిస్వరూపం పరిచయులకే కాని అన్యులకు బ్రహ్మవంశస్తులని తోచేరీతులు గల నడవడికెలను అనుసరించుకొని వుండగా యీ రాయలవారు యీతంబళవారియొక్క ఆచారమున్ను వీరు వుండే రీతులున్ను తత్కాలమందు దృష్టిగోచరానకు బ్రాహ్మలనే భ్రమసి అంజలి చాయగా వారు రాయలవారిగుండా అంజలి చేయించుకొనేటందుకు అహంకారము కామని లేశమాత్రము తెలుసుకోక అయిశ్వర్యాతిశయమువల్ల పుట్టిన హంకారబద్ధులయి అప్పుడయినా స్వజాతిత్వం ప్రకటమయ్యే నడతలు వుండచూపక రాయలవారు చేసిన అంజలి 'యీశ్వరార్పణము' 'యీశ్వరుడు అష్టఅయిశ్వర్యములు శాశ్వతముగా కలగజేసుగాక', అని చెప్పినందున రాయలవారు 'వీరు యీప్రకారం అనిన హేతువయేమి?' అని ఆలోచనచేసి స్త్రీజ్ఞులవల్ల వీరి వర్తమానము విచారణచాయగా అల్పజాతులు యీ స్త్రీమందు యీలాగంటి బ్రాహ్మణకర్మం అనుసరించడానకున్ను వుండడానకున్ను అహంకారకారని తెలిసి వీరియొక్క అహంకారము నివర్తి చాయవలెనని తలచినవారయి వారికి తగినశిక్ష తత్కాలమందే చేయించి ఆ ప్రదేశమందు బ్రాహ్మణ అగ్రహారము నిర్మించినట్టు అయితే దేవతాసాన్నిధ్యమున వేద సారాయణములు మొదలయిన పుస్తకాలకు అనుకూలంగా నడుచుననిన్ని మనసా నిశ్చయించుకొని పుష్పగిరిక్షేత్రమందు వుండే దేవతాదశశాసనములు చేసి తత్తత్త స్త్రీమందు అనేకములయిన దానములున్ను చేసి తదనంతరమందు గోటూరికివచ్చి అచ్చటవుండే అగ్రహారీకులను మీకు అగ్రహారముగా పినా కిసీతీరమందు సహమాన్యంగా వృత్తులుయేర్పరచి యిస్తున్నాము. గనుక గోటూరు అగ్రహారమున్ను పుష్పగిరి అగ్రహారము రెండు అనుభవించుకొని రెండు స్త్రీములయందున్నూ కాపురస్తులుగా వుండవలసినదని శృతపరచగా బ్రాహ్మలకు మిక్కిలి సంతోషమయి సులభంగా పినాకిసీన్నానమున్ను దేవతా దశశాసనమున్ను సదాఘటన అయ్యేటందుకు ఆకరమవుతున్నది. అని అంగీకరించి రాయలవారితో 'అదేప్రకారం చాయవలెను. ఆజ్ఞానుసారం అనువర్తిస్తున్నాము' అని చెప్పుకోగా అప్పుడు రాయలవారు అగ్రహారము నిర్మించి గృహోపకరణములతో సహా ధారాదత్తము చేసియిచ్చినారు.

136. CHESS AT KṚṢṆARĀYA'S COURT.

Cāṭya :

క. శతసంఖ్య లొక్కటై నను

సతతము శ్రీకృష్ణరాయ శ జగతీపతితోఁ

జతురంగ మాడి గెలుచును

ధృతిమంతుఁడు బొడ్డుచెర్ల శ తిమ్మన భళిరే !

(1)

ఉ. ధీరుఁడు బొడ్డుచెర్ల చిన శ తిమ్మనమంత్రి కుమారుఁ డంచితా

కారుఁడు సత్కళావిదుఁడు శ కాళికగోత్రుఁడు పద్మనేత్ర సే

వారతబుద్ధి నందవర శ వంశ్యుఁడు సత్కవిలోకనాథుఁ డా

చారనమగ్రవర్తనుఁడు శ చారువచస్థితి నొప్పువాఁ డొగికా.

(2)

137. ON PRINCIPLES OF GOVERNMENT.

“వీరన్యసింహరాయలవారు సింహాసన పరభారకం వహించి నడిపించిన దారభ్యం యీవరకు అచ్యుతరాయలు చంద్రమాళిన్ని మేమున్ను కూర్చుండ్డుకయుంటిమి. ఇప్పుడు మమ్మన రాజ్యపరభారకం వహించు మన్నారు; గనక తమకు ... సింహాసనస్థులు నడిచే దేరీతు ? ప్రజలను రక్షించే దేరీతు ? పరిజనులకు నడిపించే దేరీతు ? ధర్మము ఆర్జించే దేరీతు ? వ్రయంచేసే దేరీతు ? శత్రువుల జయించే దేరీతు ? మిత్రుల పోషించే దేరీతు ? ఆస్తజనుల పాలించే దేరీతు ? ఆశ్రితుల కొలిచినవారిని ఆదరించే దేరీతు ? ఆత్మసంరక్షణ కర్తులైన వారెవరు ? అర్థచింత వుపాయం అర్థవ్యయం సకలమున్ను దెలిసే దేరీతు ? శాశ్వతమైన కీర్తిఖ్యాతులు గలిగే దేరీతు ? ఇవి మొదలైన రాజనీతు లన్నియు తాము తెలిసినవారుకదా. మాకు తెస్సగా తెలియ చెప్పవలె” నని ఆనతిచ్చి నందులకు, అప్పాజి, అయ్యమరసు, కొండమరసు, బాచరసు మొదలయినవార్లు నలుగురున్ను ‘స్వామివారు ఆనతిచ్చినది నీతికార్యమె సరి. సకల నీతులున్ను విచక్షణములున్ను సకలకార్యనిర్వాహకములున్ను, సామర్థ్యములున్ను ... మధ్యేది సామాజికులతో ఆలోచించేది సకల సామ్రాజ్యసాధక’మని రాయల దేవునితో రాజనీతులు విన్నపంజేసినది.

సింహాసనాధిపతి అనంగా విష్ణు అంశగాని యితరంగాదు. అదియేలా గంటేను, 'నరాణాంచ నరాధిప'మని భగవద్వాక్యం ఉన్నది. అందుకునీతిపద్యం:

క. తరుణుండై నవరత్నా
భరణుండై గంధపుష్పరపరిమళయుతుండై
నరనాయకపరివృతుండై
పరఃగినవాఁ డమరు నిట సరభాపతి యనఁగన్.

క. శ్రీరమ్యుండు విజయుండును
ధీరోదాత్తుండు సుగుణశతేజోనిధియై
యారయ సింహాసనమున
నారూఢుండగుట యొప్పునానభ నడుమన్.*

ఇట్లు సింహాసనస్థుండు స్వామ్యమాత్య సుహృత్తోశ రాష్ట్రబలంబు లను రాజసప్తాంగంబులఁ దెలిసి, ఆందోలికా అంబర ఆభరణ వాహన రాజ సన్నాన కర్పూర తాంబూలంబులను ఉచితసప్తాంగంబులను రాసి యెరుగ వలయు. సామభేదదానదండమాయోపాయ ఉపేక్షమహేంద్రజాలంబులను సప్తోపాయంబులు తెలియవలయు: రాజులకు సప్తవ్యసనంబులు గలవు. అందు లకు నీతిపద్యము :

గీ. వెలది జూదంబు పానంబు శ వేట పలుకు
ప్రల్లదంబును దండంబుఁ శ బరునడనము
సామునివృద్ధియోజనముగ శ వమ్ముసేత
యనెడు సప్తవ్యసనములఁ శ జనదు తగుల.†

* * * * *

ఇదిగాక సుత నిధి దేవగేహ వన తటాక కృతి బ్రహ్మప్రతిష్ఠ మొదలై నవి సప్తసంతానంబుల బడయుచు, కవి విద్వాంస పౌరాణిక ఇతిహాస భట్టపరి హాసగాయకు లను సభాసప్తాంగ పరివేష్టితుండై దుష్టజన నిగ్రహం బును శిష్టజనపరిపాలనంబును జేయవలయు.

* These two Verses are evidently taken from the same work, the *Sabhapati* (See A Descriptive Catalogue of Telugu Mss. in the Mahārāja Sarfōji's Sarasvati Mahal Library, No. 815).

† *Andhra Mahābhārata*, Udyogaparvam 2: 44.

ఇంకా రాజనీతులు అనేకములు గలవు. అందుల కించిత్తు విన్నపంజేసి
తిమి. అని అప్పాజి అయ్యమరసు, కొండమరసు, బాచరసు మొదలయిన వారు
విన్నపంజేసి నందులకు, కృష్ణరాయలువారు వార్లనుజూచి “మీకు భూతభవి
వ్యద్వర్తమానములున్న దూరదృష్టి కార్యములున్న ఆగత అనాగతములున్న
తెలిసినవారలు గనుక రాజనీతులన్నిన్ని కరతలాముకముగా పలికితిరి. భ్రమ
రము వాయువుచేత పువ్వులవాసన తెరింగినట్లు భ్రమరకీట న్యాయముగా
నున్న నగరికి ఆదాయమున్న అయ్యేటందులకు యేరీతు?” నని అడిగినందు
లకు సామాజికులు “ధర్మం తప్పకనడిస్తే నెల మూడు వానలున్నగురుసును.
భూమిన్ని బహువుగా ఫలించును. నగరివారు నాయము తప్పక అప్పనం
తీస్తేను నగరివారికి అధిక శ్రేయస్సున్న గలుగును. అందునుంచి బాక్సన
భండారములకు రొక్కరూపాయీలు బహువుగా వచ్చును. అని రాజనీతి చెప్పి
నందులకు, పద్యం:—

క. న్యాయము ప్రజపెక్కువకు ను
పాయము ప్రజకలిమి సిరి కు ర పాయం బగుట
న్యాయమె భండారము నర
నాయకులకు సండు క్కీర్తి ర నారాయణుడా.*

* * *

ఇదిగాక ... కలియుగాదిని పరీక్షిత్తుమహారాజు రాజ్యాభిషిక్తుడై
మీవలెనే ... కలిదోషమునకు వుండతగిన స్థలములున్న వుండేటందుకు నియ
మముజేసి రామరాజ్యమువలెను ప్రజలకు మృత్యువువలన తస్కరులవలన
అనావృష్టిదోషమునకు భయములేకుండా ధనధాన్యము లపరిమితముగా కట్టడ
సేయించి సమర్థులై శతాయువు పరిపూర్ణులయి సుఖాన వుండిరి. గనక ఆరీతివ
లెను స్వామివారున్న ధర్మపరిపాలనంజేసుక రాజ్యం యేలవలెనని” తెలిపినాడు.

Rāyavācākam, pp.17-28.

*Baddena: *Nāṭyaśāstramukhaśikṣā* (See Forgotten Poets Series, iii, pp. 1-2.) The
reading ప్రజపెక్కువకు నుపాయము, is more appropriate than పెక్కువకును ప్రాయము
found in the printed text of the work.

138. ADMINISTRATIVE MEASURES OF KRṢṆADĒVARĀYA.

ఆసీతులంతా అప్పజి మొదలయిన వారిచేత లెస్సగా విని, రాయల వారు, “యీవరకున్న యీశ్వరనాయకున్ను, నరసింహనాయకున్ను, వీర నృసింహరాయలవారు రాజ్యపరిపాలనం గావించినారు. గనక యిప్పుడు ఆరాజ్య ములున్ను, దుర్గములున్ను, దేశములున్ను, కోటకొత్తళములున్ను, విష్ణుస్థలము లున్ను, పుణ్యభూములున్ను, సామంతసరుదురాజ్యములున్ను జూచి రావలె నని” పలకరించినందులకు, “స్వామివారు ఆనతిచ్చినకార్యం ఉచితమేసరి. పెద్దలు ఏలినరాజ్యములు తొక్కిచూడవలెను. ఉన్నతావున్నె యున్నట్లయితే యేకార్యమున్ను తెలియదు. అటుగనుక రాజ్యములో గల ప్రజలున్ను స్వామి వారిని పొడగనవలెను. శత్రుజనులకున్ను, సామంతరాజులకున్ను, పరభీకరమ గునట్టుగాను చతురంగబలములతోడట్టు అవ్వదిక్కులను తొక్కిచూచి కీర్తివెల యఁజేసిరావలెను.” అని విన్నపంజేసినారు.

గనక కృష్ణరాయలవారు ఆనందము బొంది భూవిస్తారమున్ను రాజ్య ములున్ను జూడవలెను, అని నిశ్చయించి మునుకలుగా చారులవలన ఆయా దేశములున్ను ఆయా దిక్కులనుండే దొరలు మన్నెరికముల నడతలున్ను వారి వారికలిమి బలములున్ను, గ్రామాదులున్ను పల్ల్య పట్టములున్ను, పండితపామ రజనులు ఆడుకొనే వార్తలున్ను, కోటకొత్తళములయందు నడవడికెలు దెలిసి నానాటి ప్రపర్రకములున్ను గోప్యముగావచ్చి పలకరించేటట్టుగా, కాలువేగం కలిగి, బుద్ధివిచక్షణులై బహుభాషాంతరములు తెలిసి, బహురూపములుగా నున్ను సంచరించి అంతరంగవార్త లరసి వచ్చేటట్టుగా, విజయాపురం, అహ ముదానగరం, బెడదకోట, రాజమహేంద్రం, ఆరంగం, చెన్నపట్టం, శ్రీరంగ పట్టం, చదరంగపట్టం, శ్రీరంగం, మధుర, రామేశ్వరం, వుమ్మత్తూరు, శివస ముద్రం, పెనుకొండ, గోలకొండ, గుర్రంకొండ, మేల్పాడు, మొరసునాడు, ఘట్టంసీమ, అరవరాజ్యం, మళయాళం, కొచ్చి, కొంకణ, కేరళం, విరాట పురం, వరాటదేశం, మత్స్యదేశం, విదర్భదేశం, కాంభోజనగరం, కాశ్మీర ఖండం, ఢిల్లీనగరం ఇవి మొదలయిన తావులకున్ను, తులువ, హైమ మొద లయిన దక్షిణ రాజ్యములకున్ను, చంద్రగిరి, గండికోట, కడప, నంద్యాల, బెల్లంకొండ, రాచూరు, ముదుగల్లు, నిడికల్లు, మైసూరు మొదలయిన స్థలము లకున్ను వేగర్లన్ను నియమించి అంపించి,

“పట్టణముల సంచరించంగా అహంకరించినారనిన్ని, పరులతోన పోయి నారని వినినా నున్నవారిని ఆజ్ఞ సేయమని కట్టడచేసినార మని మీరందరున్ను నగరి ఆజ్ఞమీరక నడుచుకొమ్మ”ని ఆసతిచ్చినారు. గనక అది మొదలు సర్వ మైన వార్లున్ను భయస్థులై పట్టణములోనున్ను, వీధులయందున్ను, మార్గముల యందున్ను యెవరు యెదురు తాకినా యేమని తలంచేవారు లేక సుఖముగ సంచారంచేసే రీతికినడిపించి,

రాయలవారు నిత్యకృత్యములున్ను రాత్రికొలుపు తీరిన తర్వాత నగరు శోధనకు విచ్చేసి సకలకార్యములున్ను తెలుసుక, అరుణోదయానికి నగరికి వచ్చి కొంత తడవు పవ్వలించి యుదయాననే లేచి దంతభావన, ముఖమజ్జన, నామతీర్థపు కొలుపుజేసుకొని పెద్దకొలుపునకువచ్చి, తాము రాత్రి నగరి శోధ నకు బయలు మెరసినవేళ గనుగొన్న కార్యములు, విన్నకార్యము లన్నియు మనస్సునకు దెచ్చుకొని, తలారి జంగమయ్యను జూచి ‘రాత్రిపట్టణములోని ప్రవర్తమానము లేమి?’ అని అడుగగా సకలకార్యములున్ను విన్నపం జేసును; గనక తాము చూచినందులకును సమరసముగా వున్న ట్టాయనా విని వూరకె వుండురు. నడచిన కార్యములలో బలదుర్బలములు తెలుపక పోతే, ‘యీశాశ్వాన యిటువంటి వీధిని యీ యీశ్రేణిలో యిన్నోయింటి వద్ద రాత్రినడచిన న్యాయములు తెలిసినవాడవుగావు. నిన్నన నేరములేమి? నీవు తలారికం చేసేదిన్ని మేము రాజ్యపరిపాలనం చేసేదిన్ని లెస్సాయెను.’ అని ఆగ్రహపడగా తలారి భీతిజెంది, తాను రాత్రిపగలు నిద్రా హారము లేక, వీధులను మనుష్యుల నుంచుక తుణేతుణే నడుచు వార్తలు పరా మర్శించి రమ్మని భద్రపరచి రాయలవారికి యెవ్వరు మరుగుపడ విన్నవించి నారో అనిపరామరిశించగా రాయలవారు నగరుశోధనకు వెళ్లి, పరామరిశించ గా కన్నకార్య మింతేగాని విన్నకార్యముగాదు. అనియెంచి ఆదారభ్యం పట్ట ములో కావలికట్లవారితోను జతనముగా గాచి నడచుకార్యములు వచ్చి తెలు పుమని దిట్టపరచి ‘రాయలదేవునివారు రాత్రి నగరుశోధనకు వెళ్లుదునని యెవ్వ రిని అడుగక వీధులలో దుడుకులు రానియ్యక హెచ్చరికతో నుండు’మని పలికి తానున్ను తనకు ఆవులయినవార్లున్ను తన్నుకొలిచిన వార్లతోడట్టు రాయల దేవునివారు కొలువుదీరి నగరిలోపలికి పోయిన తుణమే హజారమువద్ద కాచి

వుండి నగరు బీగముద్రలు అయిన రెండు ఘెడియలకు రాయలవారు లీలావ
తారముగా బయలుదేరే జాడచూచి, కనుపించుకోగ, అంతటంతట హెచ్చరి
కగా రాగా, రాయలదేవునివారుజూచి తలారిజంగమయ్యను బిలిచి 'మేము నిత్య
కృత్యమున్ను నగరుశోధనకు బయలుపెరసి వత్తుము. నీవున్ను నీతెగలవారున్ను
దూతాన కనుపట్టక రమ్మ'ని ఆనతిచ్చినారు. గనక తలారి జంగమయ్య ఆదా
రభ్యం భయముగలిగి రాయలవారు నగరుశోధన జేసి తిరుగా నగరు ప్రవేశం
అయ్యేవరకున్ను వీధివీధులవెంబడినే తిరిగి మరిగి తనవిడిది కొంపకుపోవును.
యీవర్తమానములు అప్పజిగారు మొదలైన సామాజికులు విన్నవార్చి వారు
వారు ఆలోచనపరులై తమతమ యిండ్లలో రాత్రిపగళ్లు మాటపలుకు లాడు
కొనేటప్పుడు యాది హెచ్చరికలు గలిగి ఆప్తాలోచనలు నడుపుతావుందురు.

యీరీతిని వుండగా కృష్ణరాయలవారు నిత్యకృత్యమున్ను ప్రాతఃకాల
మందు పద్య సీతి చదువమని వింటావుండురు. గనక వఖనాడు పద్యసీతి
చంద్రయ్య తనకు రాకూడక తనకుమారుని నగరికి అంపగా ఆయనవచ్చి
సంజయసీతి, విదురసీతి, చాణక్యసీతి, భర్తృహరి సీతీతకము ఇవి మొదలైన
సీతి చదివినాడు. గనక వఖపద్య మైనా తప్పక చదువగా, రాయలవారు సావ
ధానచిత్తులై వినేయెడల పద్య[బద్దెన?] సీతీతకమున వఖ సీతిపద్యము :

క. బలవర్గము సామంతుల

బలమున కగ్గలము గల నృ పాలునకొప్పుక

బలిమి వెఱనృపతి కాజ్ఞా

బలనంపద కెంతదప్పు న బద్దె నరేంద్రా.*

అని సీతిపద్యము చదువగా రాయలవారు ఆ పద్యము ఇనుమారు
ముమ్మార్లు చదువమని మనస్సునకు తెచ్చుక వఖనాడు కొలువులోపలను కరి
ణీకుల పిలువనంపి వారలతోను "కర్నాటక సింహాసననానకు యెన్నిలక్షలరాజ్య
ములు? ఆ రాజ్యములో గిరిదుర్గ, స్థలదుర్గ, వనదుర్గ, జలదుర్గములు యెన్ని?
కొటలు యెన్ని? నగరములు గ్రామభూములు యెన్ని? యేయే దుర్గానకు
యెంత నగరి బొక్కసానవుండె? రొక్కరూపాయలకున్ను, నవరత్న భూషణ

*See *Nrisisramukhivadi* (Forgotten Poets Series, iii), v. 11.

ములకున్ను, స్థాపించివుంచిన నిత్యపములకున్ను, సీమమణియగార్లమీద చెల్లు నిలువకున్ను, నగరికై జీతం, యేనుగ, గుర్రం, పరిజనాలకున్ను వివరము లెక్కి వ్రాసి తెచ్చి చదువ"మని తొమ్మిదిసంప్రతులనున్న పిలిపించి ఆనతిచ్చిరి.

గనక చిన్నభండారం అల్లాలనాథుండు విన్నపంజేసినది: "యీవరకున్ను వీరస్వసింహరాయలవారు లెక్కిపక్కలు అడిగి పరామరిశించినవారు కారు. ఇప్పుడు స్వామివారు లెక్కిలు పరామరిక జేస్తున్నారు; గనక యేయే లెక్కలు విన్నపం శాయమన్నారో ఆయా లెక్కలు శేఖరించి వ్రాసి నేట మర్నాట అన్నియు విన్నపంజేసే"మని లెక్కిపక్కలు జాగ్రతగా రేయిపగలు వ్రాసి శేఖరించి ఆ మరుచునాడు లెఖలు విన్నపంజేసినది:—

"విద్యారణ్యస్వాములవారు యీ పట్టం గావించేటప్పుడు సింహాసనస్థునికి నిత్యపించినది తొంభై తొమ్మిదికోట్లు యాభై యారులక్షల ద్రవ్యంగాక, భూషణములు నాలుగుకోట్లున్ను, నవరత్నములు ఆరుకోట్లున్ను వున్నది. అవి గాక యీవరకున్ను సింహాసనస్థులు సింహాసనమున్ను నడుపుకొని సెలవు సిద్ధాయాలుపోగా బొక్కసానవుంచినది పందొమ్మిదికోట్లు యాభై యారులక్షల ద్రవ్యం. ఇదిగాక కర్నాటకరాజ్యం పదికోట్లు యెనభై నాలుగులక్షలున్ను, దేవాదాయం బ్రంహ్మదాయం, సర్వమాన్యం, మతపురములకు అరవై లక్షలుపోగా నిలిచినది పదికోట్లున్ను ఇరవై నాలుగులక్షల రాజ్యాన జీరాసంక్షోక గుఱ్ఱములకు రోజు గుర్రంపైళ్ళింటికి నూరే శిఘట్ల లెక్క గుర్రములు వెయ్యింటికి లక్షఘట్లవంతున గుర్రాలు యిరువై నాలుగువేలింటికి, యిరువై నాలుగులక్షలున్ను; యేనుగు పైళ్ళింటికి రోజుకు వెయ్యేసి ఘెట్లలెక్క, యేనుగులు నూటయిరువై యింటికి పండ్రెండు లక్షలకున్ను యేనుగలు వెయ్యిన్నేనూరు; బంటు పైళ్ళింటికి నెలకు ఘట్టిరెండేసి వరాల లెక్క బంట్లు వెయ్యింటికి రెండువేల వంతున రెండులక్షల బంట్లకు రోజు నాలుగులక్షలున్ను, యీ లెక్కిప్రకారాన అమరనాయకంగుర్రాలు పండ్రెండువేలున్ను, యేనుగలు ... న్ను*కాల్బలములు రెండులక్షలున్ను, ఇంద్రుకు

* ఇచ్చట గ్రంథపాఠమున్నట్లు తోచుచున్నది. గుఱ్ఱముల సంఖ్యయుఁ గాల్బలము సంఖ్యయు జెప్పఁబడినట్లు యేనుగుల సంఖ్యయు జెప్పఁబడక పోవుటయే యీతలంపున కాధారము.

రోజులకున్న ఆయకం, ఆదవని, చెయ్యేటిదుర్గం, గుత్తి, గండికోట, చంద్రగిరి, గుర్రంకొండ, మద్దూరు, సోమగిరి, త్రిశిరపురం, కున్నత్తూరు, వెనుకొండ, ముస్తీదులయిన [గిరి*] దుర్గములున్న, నంద్యాల, శ్రీరంగపట్నం, వుమ్మత్తూరు, దళనాయకులకోట, వల్లంకోట, మధుర, పాళ్యంకోట, దిండికల్లు మొదలయిన [జలస్థలదుర్గములున్న*] సత్యవీడు, కొట్టికల్లు, డంగినీకోట, నారణవనం మొదలైన వనదుర్గములు గల రాజ్యమున్న యేలుకొని కొలుస్తా వున్నారు, లెఖ్మక్రమానికి సీమలు కొని యేనుగు, గుర్రములు, బంటు, బయదలు ఆ పద్ధతికి కొలువక వున్నారు. గనుక, చిత్తానకులే నవధరించేటట్టు నేయవలెను.”

అని విన్నవంసేయంగా రాయలవారు కరణాలతోను అమరనాయకానకు నగరికివలె కావలి ప్రకారానకు యేనుగు గుర్రం బంటు బయదలకు వివరముగా లెఖ్మక్రమాని తెమ్మని ఆనతిచ్చిన తర్వాత నగరికై జీతం యేనుగు గుర్రం, రాణువకు లెఖ్మయేమిన్ని చదువలేదని మనస్సున యెంచి అప్పజి అయ్యమరుసు మొదలైన వారిని జూచి, ‘ముందర నడిపించతగ్గ కార్యములకు ఆలోచన యేమి?’ అని అడిగినందులకు అందరున్న పూరకే వుండగా, పాళువ తిమ్మరుసుగారు ఆలోచనపరుడై యేమిన్ని పలకరించక, ‘స్వామివారి చిత్తానకు సరిపోయినట్టు నడిపితాము.’ అని సంబుద్ధి[సందిగ్ధము?]గా విన్నవం జేసినాడు. గనుక రాయలవారు తమచిత్తాన ‘సింహాసన పరభారమునకు కర్తవ్య జేసినమాత్రం యింతే; కాని సకల ప్రపంచమున్న సామాజికుల ముఖాంతరముగానే నడుస్తా వున్నది; తమ మాట పలుకు యెవ్వరు వినేరు? అధికారతరుణముందు స్వాతిం త్ర్యముగా నడిపిస్తే మంత్రభిన్నమై కార్యములు కొనసాగదు; కాబట్టి వాకిటి పిన్న పెద్దలు తమరయ్యే తెలుసుకొని వైఖి కార్యం నడిపిస్తే అప్పుడు తమకు స్వతంత్రముగా నడుచును,” అనుచు మనస్సున దూరయోచన యెంచి,

వఖనాటిరాత్రి నగరి శోధనకు. బయలుదేరినట్టు నగరు వెడలి పట్టణానకు రెండామడ దూరాన ఉత్తరపు దిక్కున వైక దేవళము వుండగా అక్కడికిపోయి నిలిచి సంభివాణ్ణి నీళ్లు తెమ్మని దంతభావనముఖమజ్జననామతీర్థమై స్వామి నివేదనమైన ప్రసాదపణ్యారములు తెప్పించుక ఆరగించి కూర్చుండగా అంతట పట్టంలో యెప్పటివలెనే పాళువ తిమ్మరుసుగారు నగరికి వచ్చి రాయలవారు వున్నదయమైనారో అని పరామర్శించగా అచ్చట కాచియుండే దాదులు

హెగ్గడకత్యలు బోనక తైలు అణ్ణగర్లు, 'నిన్న రాత్రి రాయలువారు నగరశోధనకు పోయినట్టే యింకా రాలేద'ని పలికినారు. గనక వారలతోను 'యికను యెవరు వచ్చి అడిగినాగాని రాయలవారు శిరోభారమై యింకా పుష్పదయం సేయలేద'ని చెప్పేటట్టు నియమించి హజారముఖానకు వచ్చి కూర్చుండి గూఢచారులను అప్టదిక్కుల మార్గములనున్న పరిశోధించి యేకాంతముగ వచ్చి పలుకరించ మని అంపగా, ఆచారులు యెనిమిది దిక్కులకున్న బోయి విచారించిరి. గనక వారిలో పరిశోధకుం డైన గూఢచారుడు వచ్చి సాళువ తిమ్మరుసుగారితో 'పట్టానకు రెండామడ దూరానకు ఉత్తరముగాను పల్లికొండ రంగనాథస్వామి గారి సన్నిధికి ఏకాంతముగా విచ్చేసి కూర్చుండుక పట్టణముదిక్కు ముఖము చూస్తువున్నార'ని రహస్యముగా పిలువగా, అప్పజి దొరమన్నీలకు అమరనాయకుల కందరికిన్ని 'రాయలవారు వేటబోవుతా వున్నారు. మీస్తోమములతోడట్టు శీఘ్రగతిగా రమ్మ'ని అందరికి చీట్లు వ్రాయించి అంపించి తాము మునుకలుగా తరలిబోయినారు. గనక పట్టణములో గల రాతులు, మాపుత్తులు, బంట్లు, పరివారములున్న దొరలు, మన్నెరికములున్న అందరున్న ఆక్షణమే కదలి పోయినారు.

అందుకు మునుకలుగా తిమ్మరసయ్యగారు కూడాను విల్లుబెట్టు మేరకు అందలముడిగి బంటు బయదలునున్న యేనుగు గుర్రములనున్న, బారుదీరి వుండేటట్టు కట్టడజేసి మితపరిజనముతోడట్టు కొంతదూరముబోయి అచ్చట అందరినిన్ని నిలువమని యేకదేశాన తాము వక్కరే కోటవెలపట ఫెంటిగా పోగా, రాయలువారు తిమ్మరుసయ్య వచ్చేదిగని పచ్చడము నిండారుగా కప్పుకొని నిద్రపోయ్యేరీతిగా వుండగా అప్పజి రాయలవారివద్ద చేతులు కట్టుకొని నిలుచుండి వుండగా కొంత సేపునకు కనుపించుకోక ఆతర్వాత రాయలవారు నిదుర మేలుగాంచిన రీతిగా లేచి అప్పజిని చూచినవారై "మీరు యిచ్చటికి యాలవ స్తిరి?" అని అడుగగా తిమ్మరసయ్య అడ్డబడి విన్నపం జేసినది: "స్వామివారు నిన్న రాత్రి నగరు శోధనకు బయలుమెరసినట్టే యిచ్చటికి విచ్చేసిన మార్గము తెలియక యథావత్తుగానే నగరికిపోయి పుష్పదయమైనాలో అని అడుగగ హెగ్గడిక తైలున్న అణ్ణకళులున్న రాయలవారు నగరశోధనకు బోయినట్టే వచ్చినవారు గా రని చెప్పగా మనస్సుకు చాల విచారమై ఆయా

దిక్కులకు చారుల నంపగా ఇచ్చట విచ్చేసి వున్నా రని చెప్పగా విని యీ వార్త ప్రకటించరాదు అని మనస్సున యెంచి, రాయలవారు వేటమార్గముగా సాగిపోయినారు. కనుక దొరమన్నీల అందరినిన్ని తమతమ స్తోమముల తోడట్టు క్షిప్రగతిగా సాగిరమ్మని చీట్లు అంపించి వద్దనున్న వారితోను 'రాయలవారు వేటమార్గముగా సాగిపోయ్యే టప్పుడు రమ్మని ఆనతిచ్చి పంపినారు. గనక పోవలసి వున్నది' అని వార్లతో మందలించి కదలివ స్తిని. స్వామి వారు యారీతిన రావచ్చునా? యీవార్త లోకులకు తెలిసితేను పట్టమున్ను కోలుపోవును. దునేదారులు విన్నానున్ను అపకీర్తి. గనక యింతటికార్యము జేసేది అనుచితము. స్వామివారి చిత్తాన యింతకార్యమెంచి రావచ్చునా?" అని నీతి మార్గములుగానున్న భయోత్పాదకములుగానున్న తెలిపినందులకు రాయలవారు, "సింహాసన పరభారకం వహించే మీ వంటి పెద్దలు వుండగా అట్టికార్యములు యాలవచ్చీని? మీరుతృణాన్ని బట్టితే మేరువు సేయగలరు. ఆ మేరువునే తృణముగా నడిపించ గలరు. అఘటనఘటనా సామర్థ్యములు మీకే కలవు," అనివ్యంగోక్తులుగా ఆనతిచ్చి నందులకు సాళువ తిమ్మరసయ్య పలికినది :

"ఆరీతే అవును; అవి యేమి యంటేను, స్వామివారు సకలకార్యభాగములున్ను మామీద పూనిక జేసి నడిపించంగా ఆరీతున నడుస్తా వున్నది. చిత్తానకు రాకుంటే మేమనగా తృణమాత్రం. తృణగ్రాహి యయిన యింద్రదీపము ఖ్యాతి బొందును. తృణమని యెంచి గ్రహించక వున్నట్టాయనా జాతినీలము గాదని వెల తరుగును. అటుగనకయేలిన స్వామివారి ప్రతాపమువల్లనే గదా కొలిచిన వారు ఘనమాట, కొలిచిన వార్లను ఘనముగా నడపగానే యేలిన వారికి కీర్తిఖ్యాతులు గలుగుట." అని ద్వంద్వార్థముగా విన్నపముజేసి 'పట్టానకు విచ్చేయుడా' అని తెలిపి నందులకు,

రాయలవారు "తన దొరతన మనంగా యేంది? తమ అంక్క వంక్కలకు యెవరు వచ్చేరు? రానివారిని మేము యేమి చెప్పేము? దండించ నర్హులముగాము. దండనాయకత్వం లేనివారికి ధరణి యేలే దెట్లు? ధర్మపాలనంజేసే దేరీతు? దుష్టనిగ్రహం శిష్టపరిపాలనం సేయలేను", అని చెప్పి తిరుగా "అందుకు ప్రతిచింత కట్టి వచ్చేము; లేనప్పటికి రాకూడద"ని నాలుగారు ఘడి

యలు ఆలోచన సేయగా, సాళువ తిమ్మరసయ్య “స్వామివారు ఆనతిచ్చిన
యంతమట్టున్ను యదార్థమున్ను కార్యసరవిన్ని అవును. అందులకు యిదిబుద్ధి
యని ఆనతిచ్చిన ట్టయితే స్వామివారి ప్రతాపమువల్ల అన్ని కార్యములున్ను
అమరికలు అయ్యాని” అని తెలిపి నందులకు రాయలదేవుని వారు “తంమును
స్వతంత్రులు తెచ్చిరిగా, ఆరీతున్నే నడిపించుడా” అని ఆనతిచ్చి “యిన్నాళ్లున్ను
నీతిపద్యము విందుము. వఖనాటియందున విశేషమైన బుద్ధి మార్గములుగా వఖ
నీతిపద్యము వింటిమి, గనుక అది మొదలుగా ఆరీతున నడిపించుకోవలెనని బుద్ధి
బాడమి, సామంతబలముకన్నా అధికమైన బలాల సంతరించి తురకల మట్టుబెట్టు
వలె నని యెంచినారము. యిందుకు యేమంటే కైజీతము లేక యేకార్యము
లున్ను కొనసాగదు. గనక యిప్పుడు కైజీతము యేనుగు, గుర్రం, బంటు,
బయదలు సహితముగా గట్టి ఆముస్తీదు తోడట్టు పట్ట ప్రవేశం గావలెను ”
అని ఆనతిచ్చినారు.

గనక, సాళువ తిమ్మరసయ్య “యీ కార్యమునకు స్వామివారు యీరీతు
న రావచ్చునా ? యీక్షణాన్నె దేవరవారి చిత్రానకు వచ్చేటట్టు యేనుగు
గుర్రాలు బంటు నందరినిన్ని సంతరించేను. మఱి వెనుకను చతురంగబలముల
తోడట్టు పట్టణానకు విజయంసేయండా,” అని విన్నపం జేసి నందులకు ‘యీ
క్షణాన్నె నగరికి యేనుగ గుర్రము బంటు సహితముగా అమరికజేసేను’. అని
విన్నపముజేసి తోడుతోనే దొరమన్నెవార్లను, అమరనాయకంవార్లను రవుతు
రాణువును, డబ్బై రెండు నియోగాల వారున్ను కొలువునకు రమ్మని కందా
చారం కరణాల పిలిపించి వారితోను ‘సింహాసనాన అమరనాయకం యేనుగు
లెన్ని, గుర్రాలెన్ని, కాల్బలమెంత ?’ అని అడిగినందులకు గణికులు పలుక
రించిన వివరం.

“గుర్రాలు యిరవై నాలుగువేలు, యేనుగఘట్టాలు నూటయిరువై,
కాల్బలము రెండులక్షలు. ఇందులకు స్థితి నెల వైఖంటికి నలభై లక్షలవంతున
సంవత్సరానికి నాలుగుకోట్లు యెన్నభైలక్షలకు అమరనాయకానకు సీమలు
యేలుచున్నారు.” అని గణికులు విన్నపం చేసినందులకు వారలతోను రాయల
వారు “అమరం యేనుగు గుర్రాలకున్ను, బంట్లకున్ను నేడు నాలుగారు ఘడి
యలలో గణుతివెట్టి, గణుతిలేని యేనుగు గుర్రాలు కాల్బలమునకున్ను వీరసర

సీంహారాయల వారు యేలుకొన్న దారభ్యం యీవరకున్న పదిసంవత్సరాలా యెను. గనక వారివారి మీది రొక్కనిలువలు లెఖ్ఖజూచి తోడుతోనే నిలువరూకలు హరుపు సేయమని” నిరుత్తరపుగా ఆనతిచ్చిరి. గనక అదేరితికి కరణాలు వెలపటికి నచ్చి గుర్రం రాణువ గణుతి పెట్టంగా వఖటికి సగమున్న నాలుగింటికి వఖపాలున్న గణుతికి తక్కువబడె. గనక అమరగార్ల మీది నిలువ రొఖ్ఖమునకు ఆక్షణమందే వైష్ణవైష్ణ మనగా, వార్లు బహుదినాలనుంచిన్ని ప్రఖ్యాతిగా తిన్నవారు కాబట్టి తను మీద నేరంతప్పిపోతే చాలునని తమమీది మోపాది అయిన రొక్కానకు యియ్య వెరపు లేదు గనక, “సీమలను యెప్పటివలె నడిపితేను యిప్పుడు వుండే యేనుగ గుర్రాలను నగరికి వెలకట్టి యిచ్చి ఆ పిమ్మట తాము సంతరించుకొనేము.” అని విన్నపం సేయగా ‘మంచిదే’ యని అమరగార్లమీది నిలువలకు యేనుగు గుర్రాలను వెలకట్టుకోగా [యేనుగు] యేనుగులున్న, పండ్రెండువేల గుర్రాలున్న, లక్షబంట్ల యేలే దొరలునున్న నగరి శరబడి ఆయను. గనక ఆయేనుగ, గుర్రాలు, కాల్బలము, రాయలవారి సముఖానకు తెచ్చివిడిచి “చిత్తంవచ్చినవారికి వెచ్చబెట్టండా” అని విన్నపం సేయంగా,

రాయలవారు ఆశ్చర్యబడి అప్పజీగారితో “అఘటనఘటనాసామర్థ్యము మీకె కలదు.” అని ఉచితసప్తాంగము, కుళ్ళాయి, కబాయి, తాలి, చాకట్లు, పీతాంబరం, గంధకస్తూరితాంబూలాదిగా యిచ్చి, కైజీతం యేనుగలకు తుళువ మావటీలున్న, కైజీతం గుర్రాలకు కప్పిలి రౌతులున్న, మొరసరౌతులనున్న, తుళువరౌతులనున్న, యేలిక బంట్లను వ్రాయించి, ఆ పిమ్మటను రాయలవారు బంగారు చాడోలుముస్తీపు అయిన మాస్తీమదహస్తీ యనే యేనుగను యెక్కుకొని సాళువ తిమ్మరసయ్యను తమ వెనకను కూర్చుండమని చతురంగబలముతోడట్లు విద్యానగరపట్టం ప్రవేశమై తర్వాత అప్పజీ తిమ్మరసు మొదలయిన వాండ్రను యిండ్లకు పంపించి తమ ఆవులతోను, “అప్పజీ సాళువ తిమ్మరసయ్యలవలె నియ్యోగులు కర్దాసెలటువంటి నియ్యోగులు వుండగా వఖనాటనే కైజీతం కట్టవలెననిన్ని, లేకుంటే పట్టానకు రామనిన్ని దుష్కరవచనంగా పలకరించి నందుకు, తాలిమి గలిగి ఆ తీరుననే అమరికజేసేను. అని యేనుగు యేనుగులున్న, పండ్రెండువేల గుర్రాలున్న, లక్షమనిషిబంట్లన్న

నిమిషమాత్రాన సముఖానకు రప్పించి, “చిత్తం వచ్చినవారికి సెలవు సేయమనగా, చూచి ఆశ్చర్యపడి ముందరతురకాణ్యం మీదకార్యం సేసేవారమై కర్ణాటక రవుతుల మాపుతుల సంతరించవలె నని దృష్టిచేత కబ్బిలి రాతులకున్న, తుళువ రాతులకున్న, మొరస రాతులకున్న, ప్రండెండువేల గుర్రాలకున్న యేలికబంట్లుగా వ్రాయి స్తిమి,” అని మాటిమాటికి కొనియాడుతూ పలకరించి మరివెనక గుర్రాలు పండెండువేలున్న, యేనుగులు యేనుగు రాతులు మావటీలు వెచ్చబెట్టి ఆయాగుర్రాల రాతులకు మావటీలకున్న సంబళం సారికెలు కట్టడజేసి ఆయాలాయం గుర్రాలకు కడ్డికవళములు పరామర్శించేటట్లు నలుగురు పారుబత్త్యగార్లను ఆరుగురు కరణాలనున్న పదారుగురు అంగజాదులనున్న ఆరుగురు ముడుపుగొల్లలనున్న కట్టడజేసి, నానాటి చెల్లు వెచ్చానకు బొక్కసాన యిమ్మనేటట్టుగా నిరుత్తరపుచేసి నల్లప్రజలు లక్షకున్న నెలనెలకు సంబళం దిద్దుమని వైఖిరక్షీకం యేర్పాటుజేసి, మరివెనక, “నేడుగదాదొర తనమున్న ప్రభుత్వమున్న యేర్పాటు ఆయను.” అని సంతసించి, మరిన్ని “అమరగార్లకు యేనుగుయేనుగులు, పండెండువేల గుర్రాలున్న క్రయంగట్టి యిచ్చేటప్పుడు వైఖిరైన అన్యాయ మనకుండా వారువార్ల సమ్మతిమీదనే క్రయంగట్టి యిచ్చిరి. గనక ఆయేనుగుల క్రయం విన్నప్పటికిన్ని సగటున యేనుగ వక్కంటికి ఆరేసివేలలెక్కి, యేనుగులు యిరువై యింటికిన్ని లక్ష యిరువై వేలవంతున యేనుగఘట్టము యాభై యింటికి ముప్పైలక్షలున్న, గుర్రాల క్రయం గుర్రం వక్కింటికి యేనుగు వరాలవంతున గుర్రాలు వెయ్యింటికి రెండులక్షలు లెఖను గుర్రాలు పండెండువేలకు యిరువై నాలుగు లక్షలున్న నిమిషమాత్రంలోగా యేనుగు గుర్రాలవల్ల నగరికి ఆయాభై నాలుగు లక్షలకు ఆదాయం జేసెను.”

Rāyavācākam, pp. 28-45.

139. RĀJANĪTĪ BY KṚṢṇADĒVARĀYA.

క. ఏ పట్టున విసువక ర

తొపరుడపు గమ్ము ప్రజల ౩ చక్కి; విపన్ను

ల్లూపెట్టిన విని తీర్పుము;

కాపురుషులమీద నిడకు ౩ కార్యభరంబుల్.

తే. రాష్ట్రవర్ధన మెదఁ గోరు శ రాజమేలు
రాష్ట్రమునుగోరు, దానఁ గా శ ర్యమె యనంగ
రాదు; బ్రహ్మాత్తరము లైన శ ప్రజలయేక
ముఖపుఁ గోర్కొనఁ దదంతరా శ త్తుం డొనఁగఁడె.

2

ఆ. ఆజ్ఞవలయు నృపతి శ కాభీరభిల్లాది
కంపకోల నూల శ నాజ్ఞ చెల్లు
నంట; సార్వభౌముఁ శ డైన భూపతియాజ్ఞ
కెల్లవారుఁ దల్ల శ డిల్లవలదె?

3

క. దుర్గము లాప్త ద్విజవర
వర్గమునకె యిమ్ము; దుర్గ శ వత్తత్తతి క
త్యర్గశధరాధిరాజ్యవి
నిర్గత సాధ్వసత పొడమ శ నిలుపకు కొలఁదిన్.

4

ఆ. మొదలఁ బెనిచి పిదపఁ శ గుదియింప నెవ్వఁడు
దనదుతోంటి హీన శ దళఁ దలంపఁ,
డలుగుఁ; గాన శీల శ మరయుచు గ్రమవృద్ధిఁ
పెనిచి, వేళవేళఁ శ బనులు గొనుము.

5

ఆ. అనభిజాతుఁ, గీక శ టాలయు సశ్రుతు
నలుకుమాని బొంకు శ పలుకువాని
నాతతాయి, గడుసు శ నన్యచేశ్యు, నధర్మ
విడుము విప్రు నేల శ వేడితేని.

6

క. తక్కుము మిగులఁ బధిచ్యుత
పక్కణ వర్ధితులఁ; దొల్లి శ భ్రష్టగువిప్రు
దొక్కం డలుగఁడె ప్రోచిన
కొక్కరపై నొక్కపూట శ కూటికిఁ గాగఁ.

7

చ. చదివి యధర్మభీతి నృప శ శాస్త్రవిధిజ్ఞతల స్వయంస్మ డ
బృదిటికి లోను నేబదికి శ బాహ్యము నై యరుజస్వపూర్వలై
మద మఱి రాజప్రార్థన న శ మాత్యతఁ గైకొని తీర్పు పాటువా
రొదవిన నంగము ల్నిగుల శ నూర్జిత హాటకుఁ బూట సాలదే.8

వ. అట్టి మంత్రవిద్యంబు దొరకదేని.

9

శా. నీతిం దాన తలంచి చేయఁ బని గానీ కాకపోనీ, బల
వ్రాతార్థాధ్యత నెమ్మినుండ కొరుఁబోవ న్నంత్రి యంచుం గుణా
తీతుం గుమ్మడికాయ యంత యగు ముత్తైం బై మనంబేర్పన
ప్లే తా నాతని చేతిలోఁబ్రదుకు వాఁడే యకాఁజమీ మీఁదటన్.10

క. ఒక్కని విరివికినె దొర

త్పెక్కండ్రే, నొక్కనొకని శ వెంబడి ననుఁగు
త్పెక్కండ్రు నిలువఁ బనులగుఁ;
గక్కనము గుదింపఁ బెంప శ గాఁ గాకుండున్.

11

క. ధనముఖ్యము కేవల మే

పనియుంగా, దాన్తగలిగి శ పలువురు ప్రభువుల్
పనిసేయక, తద్వశ్యం
బునకు నలోభాన్మశంస్య శ ముల్ ఋతముఁ జెలుల్.

12

క. భాండాగారహయాద్యము

లుండియు ననువగు మనుష్యు శ లొదవమి నవియున్
మండలి నవయ నరి కొదిఁగి
యుండిన సింహాసనంబు శ లుర్వి నివసమే ?

13

తే. బాహుజాంఘ్రిజముఖవిడం శ బనకు నయినఁ

గొలిచి మనువిప్రధర్మంబు శ దెలిసి యైనఁ,
బూని సంకటముల నిల్పుఁ శ గానఁ దటచు
బ్రాహ్మణునిఁ బ్రభుఁజేయుట శ పనికి హితము.

14

ఉ. ఆయతికాని కీకు మమ శ రాలయముఖ్యము, లాతఁ డథ తృ
ష్టాయతుఁడై నిజోర్వి నగు శ నష్టికిఁ దద్దనముం దొరల్చి, రా
జాయతనంబుఁ జేర్చు; మఱి శ యట్టి దపథ్యము, కాన నొంటిగాఁ
జే యధికారి గావలయు, శ నించుక తిన్నను వాఁడె రూపఱు. 15

చ. మును దనసీమ చేసికొని, శ ముల్లిడి గుద్దట వెండి చేనిమె
త్తనకయి వేరు వెల్లకియుఁ శ ద్రవ్వెడుకర్నకునట్లు, శత్రుతో
నెననియ యైన, దుర్గబల శ మే కొనియైన, నిజాత్మచింత లే
క నెగడఁ జేసి, లోన మఱి శ కంటకశోధనఁ జేయు టొప్పుగూ. 16

క. మొదలనె యొరుదలకానిం
జెదరంగా నాడ కాత్మఁ శ జింతింపు; పదిం
బదిగవృషయేని మఱి విడు
ముదస్తుఁగాఁ గాక యుండ శ నొక్క మతమునక. 17

క. ధరణి ససాధ్యనగాటవు
లిరువుగ భూషిడసేయు శ నెఱుకల పొరుగూ
ల్లెర వగు నస్థితిశూగుల
కెరవుగ నిచ్చునది మిథము శ నెట్లయిన నురుక. 18

వ. విశేషించియు నస్పార్శ్యతీయబలంబు లోనం గూడకయు రాజునకుఁ
బ్రజాబాధ దఱుగ; దెట్లేని బెదురువాపి వారలు జేకూర్చుకొనవలయు; నవిశ్వా
సంబును విశ్వాసంబును, నలుకయు నెలమియు, నతివైరంబును నత్యానుకూల్యం
బును, నల్పులగుట నల్పంబునన యగు; నెట్లంటేని. 19

శా. విల్లుం దానును భిల్లుఁ డొక్కఁ డరుగనన్విం దింట దుద్ధాన్నముక
భిల్లుం డన్యఁడు వెట్టి, నార యుడుక శ న్విడించి, దొబ్బించు వాఁ
డెల్ల న్నముగఁ జేసి, త న్ననుపరా శ నెండే దెగం జూడఁగా
నుల్లంబై చన నంపు నార చెడునా, శ నూహించి పో నంపడే. 20

క. ఆపాలకూటనే నిజ

మేపాటియుఁ దప్పరాడి శ్రీ రే; నెరనునఁ గొం

తేపాటి గన్న నలుగుదు;

రీపని యెం తనక వెడఁగు శ్రీ పెద నాటవికుల్.

21

తే. ఆటవిక వశ్యకలన న శ్రీ త్యమున, వైరి

మనుజపతిమైత్రి దూతసశ్మానమునను,

గూర్చి దటి భృతిఁ గాల్వర శ్రీ కును, నపారి

తోషికపు సేవ నెలమి రా శ్రీ తులకుఁ గలుగు.

22

క. మే లగు ఘోటకమును శుం

డాలంబును నాప్తసుభటు శ్రీ నకె యిమ్ము; తటి

న్నేలగు మెలపున మందురఁ

బాలింపుము; దొరలపాలు శ్రీ పటుపకు మెపుడున్.

23

తే. కార్య మొక్కడు గనిన మా శ్రీ త్వర్యమున నొ

కండు గా దని ఖండించు; శ్రీ గ న్నెఱింగి,

యిరువురను గా దనక కొల్వ శ్రీ విరిసి, మీఁద

నల్లవాఁ డెన్నినది సేయ శ్రీ నగు శుభంబు.

24

క. పగ వెలిఁ గొని, లో దన్యులఁ

జిగిరింపఁగఁ జేసి, నృపతి శ్రీ చిక్కువడఁ బను

లైగి సేయక, తారే ది

క్కుగ నడతు రశంక నల్లు శ్రీ కొని దుస్సచివుల్.

25

క. ఇప్పింతు రాత్నవశులకుఁ,

దప్పింతురు పరుల; కార్చి శ్రీ తప్పింతురు; రా

జప్పగిది వాఁడె యని వే

చెప్పినఁ బెరవారు నమ్మి శ్రీ చేరకయుండన్.

26

ఆ. వాడిఁ బొదలు జరర శ వై శ్వానరుఁడు గఫ
ప్రముఖదోషయుక్తి శ బలిమిచెడిన,
వెలి మహాషధంబు శ బలమిచ్చుగతిఁ, బ్రతి
సేయ, వారిమదముఁ శ జెఱుచుఁ బరుఁడు.

27

వ. వారిమిగిలి ప్రతిసేయ నెట్లంటేని.

28

క. భండారముతో హయమద
శుండాలఘటాళి దనదు శ సొమ్మై, పాగా
నుండిన, నాతడ వాయదె
పండితుఁడును బిరుదునైన శ పతికిని బయలై.

29

క. కడుపున నొకకడి దఱిగినఁ

జెడఁజూచుటె, కాక పతికి శ జెలియుం గలఁడే ?
ఒడిదండ విడువఁ జెల్లునె ?
నడప వలయు నేర్చినట్లు శ నమ్మకయె కృప.

30

చ. ఒకటికి రోయకుంటఁ గను శ మున్నవియుం, ద్రుపదుండు మారణే
ప్రికి బసిఁ జూపి వేడ మునిశసింహు డొకండు తమన్న వేల్పుఁ బం
డొకఁ డపవిత్రభూమిఁ గనిశయొల్లక యే జనఁ దా గ్రహించె రో
యకనియెఁ దాన న ట్లెఱుంగనౌ జనునర్పముఁ గాన శక్యమే. 31

క. వీఁ డెడరునఁ గీడెన్నిన

వాఁ డని, జయ మైన, హింస శ వదలి కొనుము శ్రీ
పోడి; యహి యేమిగొట బ
ల్వాడి సెడిన, నట్టిదయకు శ వైరియు నమ్ము.

32

తే. దేశవై శాల్య మర్థసి శ ద్ధికిని మూల,

మిల యొకింతైన గుంటకా శ ల్వలు రచించి,
నయము పేదకు నరె గోకు శ నను నొపంగి,
ప్రబలఁ జేసిన నర్థధర్మములు వెరుగు.

33

తే. ప్రజ నవసి చన్దు బిలువ, క ర ప్పసులఁ గొలుచు
 నమ్మి, యిండ్లింధనంబుల ర కాయె, ననెడి
 కలనిన క్కైన యధికారి ర గల నృపతికి
 నేడుదీపులు గొన్న స ర మృద్ధి లేదు.

34

మ. స. ఉరవౌచాగంబు భోగంబుభయము నొకపాఠుగ్రసేనావనార్థం
 బిరువాల్పిండ్లారు బండారెలు చొరనొక పాఠలిట్లుగా నాయ మొప్పం,
 జరదృష్టివై వ్విరి పక్షేక్షణము సచివపరవృత్తపక్షేక్షణంబుం
 ధరణీనాథుం డొనర్పందగుఁ,దగుఁ దునుమందస్కరాళి న్నిజోర్విన్. 35

క. లాలన నారక్షులగమి

నీలి, తెలిసి ముచ్చు, నాజ్ఞ ర యిడ కతఁడు చెఱిం
 బో, లాఁతి నిడ, నయశమెం
 తే లేవదే శూలపురుష ర నిష్ఠాన్యమునన్.

36

చ. ఎఱుంగ నగున్ స్వశక్తి నవ ర నీశుఁడు నాలుగు పాళ్ల మూఁడుపా
 ల్లెఱుంగక మోచినట్టి పని ర కిష్ట సుహృత్తతి దెల్ప నొక్కపా
 లెఱుంగ నగు న్నయాధ్యమతి ర నిట్లు నిరాగ్రహుఁడైనఁ జేయు నె
 త్తటి వివదుగ్రదండపర ర తంత్రుఁడు గాక చిరంబు రాజ్యమున్. 37

తే. క న్నొకటి నిద్రపూఁ బెఱ ర కంట జాగ

రంబు గావించు భూరుహః ర గ్రంబుమీఁది
 యచ్చభల్లంబుగతి భోగ ర మనుభవించు
 నెడను బహిరంతరరులవై ర దృష్టివలయు.

38

ఉ. అక్షరపక్షపాతమున ర నర్థము నూళ్లు నొసంగ నుబ్బునన్
 భిక్షుజటాధరాదికులు ర భిన్ననిజవ్రతు లొదు; రైన దు
 ర్భిక్షురుజాశిశుచ్యుతులు ర వెక్కగు; భక్తియ చాలు, దానఁ ద
 త్ప్రక్షుభితత్వ మేయఘముఁదాల్చదు, శంకఁ దలంగు మయ్యెడన్. 39

క. మును వారత్రయవిజ్ఞా

పన కోర్వము వధ్యకోటి శ పట్టునఁ జెదరం

దన కప్పుడె కీడగు నను

జనమున్ బట్టుటకుమునుపె శ శస్త్రము చాలున్.

40

క. శూరాలాపములకు నతి

శూరుఁడు దా నయ్యు నృపతి శ సో కోర్వఁ దగున్ ;

వా రుబ్బుదు రందున, నిజ

శూరత దొర లందుఁ గనుట శ నూ కార్య మిలన్.

41

శా. రేపు ల్తాపు మతంగజంబును మణి శ శ్రీఖండముక్తాదియున్

రా, వాణిజ్యము పెంచి యేలఁగ నగు; శ న్వర్నంపు టెవ్వన్ రుజన్

హవల్లన్ దిగు నన్యభూప్రజల రా శ జాయాయిజాత్యేచితిన్

బ్రోవంగఁ దగు; దోట దొడ్డిగను లాశ వ్రు ల్సాడ బంప న్దగున్. 42

ఆ. హదను వచ్చుదాఁక శ నపరాధివైరోష

మాఁగి చెటుపవలయు శ హదను వేచి,

లక్ష్మసిద్ధి దాఁక శ లావున శర మాఁగి

కాడ విడుచు నంప శ కాడువ్రాలె.

43

శా. పోవం బోలు లఘుప్రయాణత దినంబు ల్లోన్చి, యెండ్లొంట నే

కా వై రిక్షితి కంబువు ల్వఱదరాగ నిల్చు జాలుంబలెం,

ద్రోవన్ సైన్యము గూడ వైరి బలసాంధ్రుం డైనఁ బూజాదులం

బోవం బోలు, జరోక్తిచేత ననఁదేరబో కావరింపం దగున్.

44

చ. ద్రవిణము నొవ్వఁ గొంట, నొఱగ్రద్రాబలతో నిడుచుంట, భూమి గొం

తవలికి నిచ్చు చుంట, బ్రథమాస్తతఁ జూడక శంక నుంట, లోఁ

బావయు నృపాళికై యభయము న్నణిభూషలు గుప్తి బంపి, భూ

ధవుఁ డరియం దిడన్ దగు భీషం, దనయం దివి మాన్పుకోఁ దగున్. 45

క. లహితుఁడు వేడిన, నేలెడు

మహి సగమే నిచ్చి, తెగనిరమైతిగొని విభుం

డహిభయము మాన్పికోఁ దగు ;

నహిభయ మహిభయముకంటె శ నధికము గాదే.

46

చ. పలుకులు వేయు నేమిటికి? శ బార్ధివుఁ డాత్స భుజాభృతక్షునూ

తలమునఁ గుట్టుకీడు బహురథా యరయించి యడంచి, చంచలా

క్షుల గమిలో మెలంగు పురుషుండును బోలె నశంక నించుచున్

మెలఁగఁడ యేని, రాజ్యఫలమే యది ? రాజ్యము దుఃఖలబ్ధికే? 47

తే. బెడరి చేరని బలియుని శ విగియఁ బట్ట

కతనిమై వడినే వచ్చి శ హ త్తఁజేత

క్రమము, వెనఁగెడు బలుమీను శ త్రాటఁ జేదు

నొడ్డుగాలంపువేట కాఁ శ డుపమ గాదె ?

48

సీ. దండపారువ్యంబు శ కొండెంబున నతర్క

మరిసంధి కెడయీక శ మరలఁ బడుట

యవలిత ప్పెన్ని కరన్నవిదేశ్యఁ జెఱుచుట,

ప్రతిప్రవర్తకున కేర్పడఁగఁ జేత

జనునవిశ్వాసంబు శ గనుఁగొని మెలఁగుట,

విశ్వసనీయుని శ వేర్పఱుచుట

మోమోట మంత్రంబుచో శ మిక్కిలిడుకొంట,

మంత్రభేత్తకు నాజ్ఞ శ మఱచియుంట

తే. వింత పుట్టినఁ గనుగల్గి శ చింతసేయ

కుంట, మాన్యులపట్టున శ నొక్కచూపె

చూడకుంట విహీనులఁ శ గూడుకొంట

వ్యసని మై యుంట చలముంట శ వలదు పతికి.

49

క. త్రివిధోత్పాతము లొదవిన

నవనవిభుఁడు విడువ వలయు శ నధికద్రవ్యం

బవనీసురముఖ సురముఖ

పవనసఖముఖముల భుక్తి శ బలిహోమవిధి.

50

ఉ. స్పర్ధ పరస్పరంబు దొరకపట్టున యోధుని పట్టున స్పృహల్

వర్ధన మొందఁ జేయఁ దగు; శ వారి హితాహితచర్య లొంద వం

తర్ధి; మిథోవ్యథావహ హిత త ప్రథమానసమానతాప్రథా

ధూర్ధరతాదులం దగిలి శ ద్రోహపుఁ జింతఁ దలంప రేమియున్. 51

చ. ధరణిపుఁ డెందునేఁ దగదు శ తాఁ జన, నూటట కొక్కనిం దగుం

దొర నొనరించి పంప, నరి శ దుర్బలుచేఁ జెడఁ, డాతఁ డర్థభూ

కరితురగర్ధి లేక కొఱకగార్, డటుసేయ ద్విజాన్యుఁ డల్కఁకున్

నెరవగు, నాతఁడున్ వలయు, శనిండిన దుర్గబలోర్వి యీఁ దగున్. 52

క. అడవులు గడిదేశములవి

దడములుగాఁ బెంపు; మాతృ శ ధరణీస్థలికిన్

నడుములవి పొట్టుపొట్టుగఁ

బొడిపింపుము దస్యబాధ శ పొందకయుండన్.

53

చ. క్షమఁ గుఱుమన్నెపుం గహన శ చారిజనం బెడ దోషదృష్టి కు

డ్యము గడుగంగఁ బూన్కి; దెగ శ దల్లిన సర్వము; బాస నీగి వ

శ్యముగ నొనర్పఁ దాడి కగు శ నా గడికొల్లలకు; నృతాపరా

ధమును సహస్రదండము న శ తర్కము సర్వము నేలువానికిన్. 54

తే. సింధుర మహాశ్వముఖ్యము శ త్పేర్పు డాల

దీవి వణిజుల కూల్లు సర్వదృహములు పురిఁ

గొలుపుఁ దేజంబు నెల మేలు శ గలుగఁ బ్రాతఁ

వారిఁగాఁ జేయు నరి నవి శ చేరకుండ.

5

తే. గడినృపుల రాయబారుల శ యెడఁ గొలుపున
సరససల్లాపములు రాజు శ సలుపవలయుఁ ;
గార్యఖడ్గము లనుచరుల్లానఁ బలుక
వలయు; నవి మైత్రిఁ దాఁ దేలఁ శ బలుకవలయు.

56

తే. తా నవంబుగ దొరఁజేయు శ వాని మంత్ర
మునకు వేగమె లోఁ జేయఁ శ జనదు; వాఁడు
క్రొత్తమన్నన రహి ననుఁ శ గులకుఁ జెప్ప
నయిన నదిచెడు, మఱి వాఁడు శ నడఁగుఁ గాన.

57

సీ. హితబహుశ్రుతధర్మ శ రత శూరతాస్వపూ
ర్వతల మన్ద్విజుల దుర్గముల నిలిపి
పులిజన్ను మొదలుగాఁ శ బురుషాయుషావధి
కం దుండ నవరణ శ ల్పొందు పఱచి
చీమంత యైనను శ సామంతకోటికి
మితము దప్పక యుండ శ క్షీతు లొసంగి
యాయాధికవ్యయా శ నధికంబునుం బ్రజా
విరుజంబుఁ గాఁగ బండ్లరువుఁ గూర్చి

తే. క్షీణరిపుధాత్రిఁ జరదృష్టి శ చేతఁ జూచి
బకహతగతిగ్రహించి, తాఁశ్రబ్రజయు నొవ్వ
కయ పగఱ గాత్రములనె చీరకాకుపఱుచు
నృపతి డెందానఁ జేయిడి శ నిద్రపొవు.

58

క. ఎచ్చోగజఘోటక్రయ
తచ్చర్వణసుభటజీవితద్విజసురపూ
జోచ్చనిజభోగముల కగు
వెచ్చము వెచ్చంబు గాదు శ విత్తంబునకుఁ.

59

ఆ. ప్రతిస వలదు వైరి శ పట్టున నృపతికి
 దండువెడలఁ దీట శ కుండుఁ దీటుఁ ;
 గాక యుండియుండి శ కాలాంతరమున నొక ;
 గార్యకాండో యంక శ గాండో నృపుడు.

60

క. పోరానిపట్ల బొడుచుట
 వైరిబలము దిరుగ జయమొ శ స్వర్గమొ యగు నా
 నారూపయంత్రతత్త్వా
 కారాదులపట్ల బ్రజనె శ కవియింప నగున్.

61

చ. మనమున కొండురెండు మఱు శ మంత్రముల స్మరిపోవఁ జెప్పినం
 జనపతు లాతనిం బిలువ శ సాగుదు ; రాగతి సారెఁ బిల్చున
 చ్చనువునకే ధనాది గొని శ సంగతి గొనివి క్రొవ్వి చేయఁ జె
 ప్పు; నృపతి దద్బహిశ్చరితరముం జరుచేఁ బరికింపఁగాఁ దగున్.

62

క. గడివాఁడు చెడునయేఁ దగుఁ
 జెడఁ జేయుట ; చెడఁడయేని శ చెల్లియె తగుఁ ; బై
 గడివాఁడే పనికగుఁ దన
 గడివాఁ డరియైనఁ, దనకెగడి కావఁ బడున్.

63

తే. రాష్ట్ర మెరియింపు, కొనుము దుర్గములు, తదవ
 రోధమగపడ్డఁ బుట్టింటి శ రూఢి నెరపు,
 పరుసములు తద్రిపుల రాయ శ బారు లెదుటఁ
 బలుకకుము, సంధి యొకవేళ శ వలసియుండు.

64

ఆ. ఆభిచారి ఘనగరరాంబు దూషితరుజ్జీ
 రంతరాద్రగహన శ దంతురోగ్ర
 క్షీటార్వ మేరు శ గిరిసమార్థము వచ్చు
 నేనిఁ జోరకు పంపె శ యిడుము కొనఁగ.

65

క. రాణింపఁ బల్కి తనపని

జాణైకొనుఁ, గొలుచు సంతకనపుఁ దఱిఁ, దొలఁగుం
ద్రాణ చెడఁ గవుడుమానిసి;

నాణె మెఱుంగ బచ్చు గాఁగ న నరపతికిఁ దగున్.

66

నీ. తజ్జమండలిఁ గూర్చి న ధాతువుల్ దెలిసిహే

మాదులఁ గొని ప్రకృత్యనుగుణాల్ప

జీవనాహృతులచేఁ న జెలఁగి మహాబహో

ద్రేకంబు మర్దన న రిత్త జేసి

న్నేహాన్యుఁ డగుచు నరశేషంబుఁ బోషించి

నరవర్ణముల తప్పు న సరణు లుడిపి

సతతద్విజ ప్రతి న స్థాశాలియై బలి

యించు పట్టులు బలి న యించి, పలుచఁ

తే. జేయుపట్టులు పలుచఁగాఁ న జేసి తేజ

మెనఁగ శోధన మఱవక న యెనఁగ వలయు

సాంగరాజ్య మొకెత్తుగ న స్వాంగరాజ్య

మొక్కయెత్తుగ నృపతి యానయుష్యవరత.

67

నీ. సాఖశాయనికభిరషక్పూర్వకము కాల్య

వేళఁ గార్తాంతిక న ద్విజులగోష్ఠి

జాము పూవ నమాత్య న సామంతపూర్వకం

బర్ధాన్యసస్థకారయస్థగోష్ఠి

దినమధ్యమమున మర్దనమల్లపూర్వకం

బగుసూదసూపకృ న స్మృగయగోష్ఠి

యపరాహ్లామున దేవ న తార్చనా పూర్వకం

బార్యధర్మాది కృత్యదుతులగోష్ఠి

తే. భుక్తిమీఁద విదూషక న పూర్వకము పు

రాణకవిగోష్ఠిచారపూ న ర్వకము సంజ

జాము గాయకగోష్ఠి నిశక సుషుప్తి

పూర్వకము ప్రేయసీగోష్ఠి న పానఁగుఁ బతికి.

68

క. హితులు హితాహితులు సదా

హితులును నై రాజునెడల శ నిటు త్రివిధమునక
క్షీతి ననుచరు లుందురు సం
తతమున్; మఱి వారిఁ దెల్పెదన్ విను మనఘా.

69

చ. హితులుభిషగ్గ్రహజ్ఞబుధ శ బృందకవీంద్రపురోహితుల్ హితా
హితులు ధనాన్వనాది నృప శ కృత్యనియుక్తులు వెండి కేవలా
హితులు దశావశార్పితన శ మృద్ధరమాహరణేచ్ఛు; లౌట నా
హితమును నట్లకాఁ జతుర శ నృత్తిఁ జరించుట నీతి తేనికిన్.

70

ఆ. పాత్రభూతు లెస్సఁ శ బరికించి యతఁ డడు
గకయ నొకఁడు సెప్ప శ కయ మునుపుగఁ
బననపండ్లు దిగిన శ పరిగ స్వప్నము గన్న
నెఱిగ నొసఁగి వెఱుగు శ పఱుచు టొప్ప.

71

క. పితృదేవక్రియలను విధిఁ
బితృక్రియలె సూక్ష్మ లగుటఁ శ బితృ భక్తుడ వై
శ్రుతిశీలతపశ్చాంతా
చ్యుత భక్తుల కొనఁగి పనుపు శ మున్నతగతికిన్.

72

క. దానము ద్విజరక్షణకును
జ్ఞానము నిజరక్షణకుగ శ శరణము చొరు మెం
తే నారాయణు; 'రాజ్యాం
తే నరకం ధ్రువ'మటంట శ దీఱునె యొంటన్.

73

తే. ఆలి పతిభక్తి స్త్రీపుంస శ పాళి వావి
యతి వశిత్వము దిగుజాతు శ లగజాతి
ననుసరించుట, హితవృత్తి శ నధిపుపనికి
భృత్యుఁ డొదవుట నృపదండ శ భీతిఁ జుమ్ము.

74

ఆ. చంపి ధార్మికుండు శ సతిఁ బొంది మఱి బ్రహ్మ
చారి బొంకి సత్య శ శాలి యార
గించి సదుపవాసిరేడించి శూరుఁడు
చింది ధనియు నగు విశ్చిత్రసరణి.

75

ఆ. ప్రణిధి స్వపురగృహీయు శ భాషావిదుఁడు ప్రణి
ధ్యంతరావిదుండు శ నగు; నతండు
లింగమాత్రకృతుఁడు శ లిప్సాతికద్రవ్య
దానధనియుఁ గాక శ తఱియఁ జొరఁడు.

76

క. తనుభృశ దమనజ సుకృతము
ధనదత్తిన కొనఁగవలయుఁ శ దత్తదృతుకమ
ర్దన మజ్జన భోజనలే
పన వనన ప్రసవవహన శ పరతం బతికిన్.

77

క. నానావిధపాడబముల
నాను నృపాహార మెపుడు శ నపరాహ్ణమునం
గాని మఱి శుద్ధకోష్ఠతఁ
గాని తమి న్భుక్తి యెపుడుఁ శ గడుఁ బథ్య మగున్.

78

క. విను వర్గసమత నృపుఁడు
న్నను ధర్మాశంబె హెచ్చెనా వెఱుమడికె
త్తిన నీరును దెగి యలరా
జనపు మడికి నెక్కినట్లు శ చను ముద మందన్.

79

క. వెలయించు నట్టి యొకమణి
వెలుఁ గానం గొనుము ధరణి శ వెండి సువేషో
జ్వలతకు వలదే వాసర
ముల మణులవిభూషణములు శ భూపతిదాల్చున్.

80

క. చేయునది రాజ్యమంట యఘ

మే యవధిగ నీగువారశమే, మనఁ జన; దా

మ్నాయంబు నశక్యాను

ష్టేయముఁ జెప్పదు; స్వశక్తిఁ గ జేయఁగఁ జెప్పక.

81

వ. మనుదండధరాదులు విశేషించి దోషం బెఱింగి దండించియె ధర్మ పరులనఁ బరఁగిరి ; ప్రజాపరిపాలనంబు పనిగాఁ బ్రజానాథుండు బహుముఖం బులం బుట్టింపం బుట్టి విరాటసమాట్పుభృతి వేదోదితశబ్దవాచ్యుండై దేవ సదృశుండగు మూర్ధాభిషిక్తుఁడు సోఁకోర్చి యిలకు నగు నలజళ్లు తీర్చినంగాక జన్మంబు సఫలంబగునె? కేవలేంద్రియప్రీతి బందీకృత పరకళత్ర పథికపరిషత్పు హరణ ప్రాప్తవిత్తములఁ బాటచ్చర ప్రభువులకు జరగదే? యింతలాం పట్ట మేమి పని యని యవనియెడ నవన వైముఖ్యంబు చెల్ల; డెట్లనినఁ దొల్లి కృతయుగంబునఁ గృతవీర్యనందనుం డగు సహస్రబాహుం, డాత్మీయదోస్త్రం భసంభృతయగు నీవిశ్వంభర నేద్యపంబున, నేనాట, నేవీట, నేత్రోవ, నేకేవ, నేవేళ, నెవ్వ డేమి సేయం దలంచు నప్పు డందందు నసిముసలచాపాది శస్త్రాస్త్రధారియై తోఁచి యాజ్ఞ యిడు; నట్లాజ్ఞయిడ సంతిమం బగు నీయుగం బున యుగానుసారంబుగా మితసారం బగు రాజలోకంబునకు శక్యంబు గాదు గదా? అట్టి యనుష్ఠానంబు మాకు లే దిం దేమి ప్రయోజనం బని శక్త్య నుష్ఠానంబు వీరికి విడువవచ్చునే? కావున సావధానుండవై శక్తి కొలఁది శ్రుతదృష్టంబు లుపేక్షింపక రక్షణశిక్షణంబు లాచరించుచు నశక్యంబునకార్తశరణాగతరక్షకుం డగు పుండరీకాక్షుమీఁద భారంబిడి యనహం కృతిఁ బ్రపత్తిల నెల్ల సంసిద్ధులు కరణంబు లగు. నదియట్లుండై, నట్లయిన పట్ట బద్ధుండగు రాజు ధర్మంబునంద దృష్టియిడి నడవవలయు.

82

Āmuktamālyada 4 : 204 ff.

140. ACYUTARĀYA AND RĀMARĀJA.

అటువెన్న కృష్ణరాయల్కు పుత్రసంతానం లేనందున రామరాయలకు తన కుమార్తెను యిచ్చి పెండ్లి చేసి యువరాయలుగా వుంచుకొని, కాలమయ్యె టప్పుడు అన్నకొడుకు అచ్యుతరాయలుకు రాజ్యం, యితనికి యువరాజత్వం యిచ్చినవెనుక రామరాయలు కొన్నాళ్లు వెన్న ఖుద్దు సింహాసనాధిపతియై రాజ్యం చేస్తూవున్నప్పుడు

Kaifiyat of Penugonda : Mac. Mss. 15-6-8 pp. 2-3.

141. ACYUTARĀYA'S VICTORIES.

సీ. పద్మాస్తరుచి మించు శ పద్మరాగపురవి
 గూర్చిన పతక మ శ క్కున వెలుంగఁ
 బసిఁ డివ్రాతలపచ్చ శ పట్టు పచ్చడ మొన
 పరివన్నెయై కటిఁ శ బరిధవిల్లి
 బహురత్నదీపులు శ ప్రసరించు మేలుకు
 ల్లా కిరీటముకంటెఁ శ జోక గాఁగఁ
 గస్తూరికా తిల శ కము పుష్పమాల్యంబు
 మించు తుమ్మెదల కా శ మెత యొనర్ప
 దండ నుత్కళ యవనాంధ్ర శ ధరణినాథు
 లర్థి సేవింప రత్నసిం శ హాసనమునఁ
 గొలుపు గూర్చుండి కృష్ణుని శ చెలువు మీతె
 రాయదేవేంద్రుఁ డచ్యుత శ రాయవిభుఁడు.

* * *

చ. తిరువడిగెల్చి పాండ్యనర శ దేవునిఁ బట్టముగట్టి యుత్కళే
 శ్వరుఁ గరుణించి మ్రొక్కిన స శ వాయికి దా నభయం బొసంగి పెం
 పరుదుగఁ గీర్తి జేకొనిన శ యచ్యుతరాయల మంత్రితమై
 తిరముగ నున్న నంజవిభు శ తిమ్మరసుం దగుఁ బ్రస్తుతింపఁగఁ.

Tārakabrahmarājīyam : Madras Govt. Or. Mss. Lib. R. No. 347.

142. THE GAJAPATI INVASION.

అంతట గజపతిదేవువారు తిరిగి కృష్ణరాయలు రామప్పయ పోయిన
 తర్వాత ఆనెగొందిమీదికి మున్నటివగ మనస్సునవుంచి తల్లివచ్చె టప్పటికి
 అక్కడవుండె పెద్దమనుష్యులు కృష్ణరాయలు వుండేటప్పుడు సాధించేటందుకు
 చేతగాక యిప్పుడు వచ్చేది యేమిపొరువము అని వ్రాస్తే అంతట విచారించు
 కొని తిరిగి మళ్లీ తన పట్టము చేరెను.

Account of the Narapati Kings: L.R. 50, p. 316.

143-a. GANI TIMMĀ NĀYADU.

సీ. చండ్రోషస్సార్తిః శ దొండమారయగుల్ల
 కోటనిరాఘాట శ ధాటిః గూల్పే
 నచ్యుత దేవరాయలు రాయమన్నీల
 బాజు గితం డని పోటుః శ బొగడ నెగడె
 గడి దాటి రాకుండ శ వడిః దాకి మలక కా
 ల్బలముల నేలకా శ ల్బలము జేసె
 నెఱదిమ్మః గొనసారి శ నెరదిమ్మ బిగః బట్టి
 ఘటియించె గృధ్ర కం శ కాలి మ్రోలః
 దోలి తొప్పరలాడి చేః శ బ్రోలి తిమ్మ
 నృపుని వధియించె నాబాల శ వృద్ధముగను
 సోమకులముఖ్య భాగవ శ రామభీమ
 విరుదములు మించ గని తిమ్మ శ నరవరుండు.

1

సీ. ఒక పారి కందనోల్ శ హొన్నప్పనాయనిః
 జెండవె కుచ్చెల శ చేనిమేర
 వీరయశాంతభూ శ విభునిః దోలాడవె
 తలఃకి పాఱంగ ను శ ద్దండవృత్తి
 నన్నూరియొద్ద ను శ స్తతవిక్రమంబునః
 జాయని గెల్వవె శ జగము లెఱుగ
 శాంతభూధవలింగ శ జనపాలుః గొట్టవె
 రాణ మీఱంగః గృష్ణ శ రాయ లెఱుగః
 జేబ్రోలి తిమ్మయః జెండి శ చెండాడవె
 చెలు వండఃగా మట్ట శ చెఱువు నొద్ద
 బయిరవఖానునిః శ బాఱంగః దోలవె
 పరగంగ నిదె రొంపి శ చెరల యొద్ద
 ఖానఖానుని హిత శ ఖానుని మొదలుగాః
 గొట్టి నప్తాంగముల్ శ గొనవె జగతి
 అంధ్రదేశాధీశు శ లయిన మన్నెలః బోర
 రాల్పవె మల్లాపురంబు బయట

నీవు జయశాలివై న నిశ్చయదుర వెఱచి
సూరినాయని సూరుడు శ సురుగు టరుదె
చారుమీనాంక రేచర్ల శ శాసనాంక
రాయభూపాలు తిమ్మభూ శ రమణతిమ్మ.

2

సీ. చెనసి యేదులఖాను శ సేనలఁ గొట్టవె
వెనుక ముందయి గముల్ శ విచ్చిపాఱి
నొరసి కందన ప్రాళి శ హొన్నప్పనాయని
మడించవే విఱుపు శ మందు లిచ్చి
మరియ భిక్షావృత్తి శ ముక్తిశాంతయలింగ
జననాథుఁ గొట్టవె శ జగ మెఱుంగ
నాలంబులోనఁ జేఁ శ బ్రోలి తిమ్మయఁ జంపి
పంపవె దేవేంద్రు శ పట్టణమున
కెన్నఁ జిత్రంబు లిటువంటి శ వెన్నిలేవు
ప్రజ్ఞతో నీవు సేసిన శ పౌరుషములు
గాయగోవాళ బల్లర శ గండ బిరుద
రాయభూపాలు తిమ్మభూ శ రమణతిమ్మ.

3

మ. ఘనతఁ బర్వతకందరస్థలమునఁ శ గాల్పిల్పి వైకొన్నచోఁ
గినుకఁ గన్నడరాయఘోట మృగపంక్తిఁ గూల్చె నుద్వృత్తిమై
జెనకఁ మత్తమతంగజప్రభు నద శ ల్పెన్ రామతే నేవునఁ
గనితిమ్మక్షితిపాలసింహుఁ బొగడం శ గాఁ బోలదే యేరికె.

4

Velugōṭivāri Vanikāvali : vv. 230, 231, 233, 240.

143-b.

వీరి ప్రభుత్వకాలములో గుండ్లకమ్మయను నది సమీపమునఁ బుట్టికొట
యను పట్టణములోఁ జాబోలు తిమ్మరా జనునతఁడు తన తమ్ములైన కొం
ద్రాజు, నాగరాజు, అన్నమరాజు, మొదలైనవారలను సహాయముగాఁ దీసికొని
పై న్యముతోఁ గూడఁ బోయి పల్నాడు గురిజాలదేశముల పశువులను దొంగిలిం
చెను. వినుకొండనీమ, తంగేళ్లరాజ్యము, పొదిలెరాజ్యము, అమ్మనులైలు,

ఉదయగిరి, చిరువెళ్ల, సిద్ధాపురము నీమ ఈ దేశములను దోచి నందికనుమలో మనుష్యులు నడవకుండఁ ద్రోవ నరికట్టెను. మఱియు రాయలవారి కోట నాక్రమించెను. అట్టి దుర్గాఁడు డగు చాబోలు తిమ్మరాజును సపరివారముగ సంహరించుటకై యచ్యుతదేవరాయల వలన నీ గనితిమ్మానాయఁడు పంపఁబడి తిమ్మరాజుతోఁ బుట్టకోటయొద్ద గొప్ప యుద్ధముఁ జేసి వాని సపరివారముగఁ బరిమార్చి తొండమారయగుండలకోటను గూడ సాధించి యచ్యుతదేవరాయల వలన నెక్కువ మన్నన గాంచెను.

ఈ గనితిమ్మానాయఁడు రొంపిచెర్లయను గ్రామమునొద్ద భైరవఖానుని, ఖాళాననువానిని, హీత్యయనువానిని సంహరించి వారిరాజ్యము నచ్యుతదేవరాయల వారికిఁ దెలిపి వారియనుమతిఁ దా నాక్రమించుకొని యేలెను. మల్లాపురమునొద్ద నాంధ్రదేశాధిపతులను గొందఱను జయించెను. సూరినాయని సూరానాయఁ డను వానిమీఁద నీ తిమ్మానాయఁడు దండెత్తి, యా సమాచారము వినినమాత్రముననె సూరానాయఁడు మిగుల భయపడి దేశము వదలి పరుగెత్తఁగా, నా దేశము నీ తిమ్మానాయఁ డాక్రమించుకొనెను.

మఱియు నీ తిమ్మానాయఁడు శ్రీశైలమునొద్దఁ బ్రభుత్వము సేయుచుండగాఁ గృష్ణానదీతీరవాసులైన మన్నెదొరలు తిమ్మానాయని నెదిరించుట కాలోచించి రామరాజును సెల వడిగిరి. అంతట రామరాజు వారి గర్వోక్తులకుఁ జోద్యమంది వీరికి గర్వభంగ మగుఁ గాక యని సెల విచ్చెను. అపుడా మన్నెదొరలు 30000 కాల్బలము, 2000 గుఱ్ఱములు గూర్చుకొని మల్లాపురమునొద్దఁ జేరిరి. అంత నీ సమాచారము చారుల వలన నెఱింగి తిమ్మానాయఁడు మహత్తర మైన సేనను, బోయదొరలను, చెంచులను విశేషముగఁ గూర్చుకొని నానావిధాయుధములతో వచ్చి యతిక్రూరమైన యుద్ధముఁ జేసి రావిళ్లతిమ్మన్న, కోనేటితిమ్మయ్య, చెఱువునూరి నారాయఁడు, పేరూరు నాయఁడు, కొండా సింగయ్యగారు, అప్పయ్యగారు మొదలైన పెక్కునర్తకములను సంహరించెను. అంత శత్రువు లందఱు నాయుధములు పాట వైచి శేషించిన సేనతోఁ గూడఁ బరుగెత్తి పోయిరి. ఈ విధమున శాలివాహనశకము ౧౪౫౨ (క్రీస్తు శ. ౧౫౩౦) విరోధిసంవత్సరము భాద్రపదశుద్ధ ౮ మి ఆదిత్యవారమున జయము గలిగినది.

అనంతరము కొంత కాలమున కావళియొబళ రాజను నాతఁ డీగని తిమ్మా
నాయఁడు మిక్కిలి యిటుకటములో నుండినది చూచి వీరి మీఁదికి దండెత్తి
వచ్చి సంహరించెను.

ఈ తిమ్మానాయఁడు నంద్యాలతాలూకాలోని గని రాజధానిని ముఖ్య
నివాసముగాఁ జేసికొని యున్నందున గనితిమ్మానాయఁ డని వ్యవహారము
గలిగెను.

Velugōṭivāri Vamśacaritra, pp. 83-85.

143-(c).

శ్రీమంతు వెలుగోటి శ చినతిమ్మభూపాలుఁ
జలమి శ్రీగిరిదేశ శ మేలుచుండె
పూర్వసాగరకృష్ణ శ పొనఁగు కొల్లేర్లడి
గర్వింఁచు¹ నలమన్నె శ కదుపునెల్ల
సాధించు మని వెక్కు శ శలపు² వీడ్యము లంది
యాదరంబున నయ్య శ పరుసు నంపి³
విధివశంబున కొండ శ వీడు ప్రొద్దునవెడలి
తదనంతరంబున శ దర్శి జేరి
చనుదెంచి కోటల శ సన్నాహముల జాడఁ⁴
గనుఁగొని కట్టాల్ల శ కాడఁ జేరి
తనర⁵ విరోధిభా శ ద్రపదశుద్ధాప్తమి
వరుసతోడుత భాను(గళి)⁶ శ వారమునను
మల్లాపురము బైట శ మంది ముప్పదివేలు
నెత్తెన⁷ గుట్టింబు శ లేడువేలు
గొడుగులు పడిగెలు శ గుఱు తై న యరిగెలు⁷
కొలఁది మీఱిన పెట్టు శ కోపు లమర

1 కొల్లేరు గడిగరిలించ్చు.

2 More correctly పెలపు.

3 ఆదరంబు ఆయ్యె వరుసపంపి.

4 వూడి.

5 పరగ.

6 యెత్తెన.

7 అరిగెలు.

మెఱుగు టీటెల తోడ శ మెఱయు బొందళములు

గరిమెతో ఘోజులు శ గా నొనర్చి
గర్వోక్తు లాడుచు¹ శ గాఢంబుతో వచ్చి
నిర్భాగ్యు లందఱు శ నిలచి రపుడు
ఎలగోలు ముందఱ శ నేర్పడ నడిపించి
దండిఘో జావెన్న శ దగిలి నడువ
గజదల్విభాళుఁ డా శ కణిఁగించి సెలవన్నఁ
దెగువతోఁ బోయెను శ తీవ్రగతిని

తొడరిన యెలగోలు శ తోడి మూఁకలఁ గూడి
యడరి వారును దాము శ నంటఁ గదిసి
ఘోరయుద్ధంబులోఁ శ గొట్టి చెండాడుచుఁ
బారిఁబోక ముప్పిళ్ల శ బొడిచి నపుడు
ధీరత రావెల శ తిమ్మయ్య మృతిఁ బొందె
పేరూరు నాయని శ పీఁచ మణఁగె
కోనేటితిమ్మయ్య శ కొంటె రావెలసింగు
కూలి రప్పయ్యయుఁ శ గొదవలేక
తడయక యెఱగొండు శ తనయుండు విచ్చేసె
సుడిసి చింతలచెఱ్ఱు శ సూరి మడిసె
నీ రాదిగా వెక్కు శ విధము సైన్యము దొరల్
పడిరి నివ్వెఱఁ గంది శ కడమవారు
కలఁగి మున్నేపోయి శ క ల్లని తలపోసి
దద్దిరి పాఱుచుఁ శ దలఁకి బెగడి
హయములు డిగి గొడ్డు శ లందలా ల్కుంచలు
[తీరై న] టెక్కముల్ శ పాటవై చి

¹ గర్వోక్తలాడుచు.

పట్టమంచంబులు శ పరువు గుడారులు
 గట్టిగాఁ గలవెండి శ వెట్టె లిచ్చి
 నవరత్నములతోడ శ నలుచైందు సొమ్ములు
 కవఁగూడు నవనీత¹ శ కామినులును
 పట్టుమాంజిష్ఠలు శ వై తాణిశాలున
 లరుదై న^{1a}చీనిచీ శ నాంబరములు
 కస్తురివీణలు శ గంధంబు నగరును
 బ్రస్తుతి కెక్కిన² శ పరిమళములు
 జల్లులు గంగాల(?) శ సమకట్లు మొదలుగా
 నె తైన వస్తువు శ లెనఁగ నొనఁగి
 కొట్టినవడ్లును శ గోనెల బియ్యాలు
 పట్టితెచ్చిన యట్టె శ పాటవై చి³
 సమరంబునం దోడి⁴ శ సప్తాంగముల నిచ్చి
 యావుల నొప్పించె శ నకట యనుచు
 నాహవంబున బత్తి శ సాయుధంబులు వైచి
 సాహసయోధులు శ జనిన తెఱఁగు
 పెదవులఁ దడుపుచు శ భీతిల్లి వణఁకుచు
 జడిసి పాటకయున్నఁ శ జత్తు మనుచు
 మడమెత్తు పరువులు శ మాని యబ్బయసూరు
 పడివాగె విడి పెద్ద శ పరువుఁ గదలె
 బలమెల్లఁ జంపుక శ బరువ రాఘవరెడ్డి
 గొరగ యై దూపాటి శ కోటఁ జొచ్చె
 మదవాక్యములచేత శ మననేర వటు బోయి⁵
 పొదలకు రావెల శ పోతినేడ

1 నవనీత

1a మొదలయిన.

2 ప్రస్తుతితో పెక్కు.

3 కిరాయి.

4 సమరంగమునకాడి.

5 మన నెరువటుబోయి.

గుఱు లెఱుంగని కొండ శ్రీ గుహలలోఁ బడిపోయెఁ
 బరిఁబ్రాకి¹ రావెల శ్రీ బస్వి నేడు
 క్రొవ్వి దేశముమీఁద శ్రీ కొండమా యిది యేమి
 యొవ్వక² నారయ్య శ్రీ యరకవయ్య
 పట్టి విడ్చినమాటఁ శ్రీ బ్రజ లెఱుంగక ముందె
 చందలూరికిఁ దిమ్మ శ్రీ సరగఁ బొమ్ము
 మాడల శక్యమా శ్రీ తుదిదంటు మేయను
 పాత నూడనిరావి శ్రీ పవతయ్య
 కళవళంబునఁ గంచె శ్రీ కంఠసవనగారు
 నెలవెఱుంగక గుంట శ్రీ నీళ్లఁ బడిరి
 కాకంది³ తిరుమలు శ్రీ యేకంతఁ బోయెనో
 యెనుముల బసవన శ్రీ నెఱుంగరాదు
 కొఱమాలి(న) కిలారి శ్రీ కొండుకొనయగారు
 పరిచేతఁ బాలిపైయి శ్రీ పఱిగి రంత
 మఱి చింతగుంపల్లి శ్రీ మాచుగంగనగారు
 యెదవడి యటు తీగె శ్రీ లేటఁ బడిరి
 ముప్పాళ్లమాచన శ్రీ మునుపు రావెలమాచు
 యుప్పిచెట్లను బడి శ్రీ యుటికి రంత
 మదిద ప్పగ స్రైడ్డి శ్రీ మల్లురేఁగులఁ జొచ్చె
 గతులభాగముమల్లు శ్రీ గానరాఁడు
 పలువిత్తు చలపాది శ్రీ పాతకుం డగు కంచి
 తొలుతనె పాలడ్లు శ్రీ తూము వెడల⁴
 పయ్యాలపాపయ్య శ్రీ పంచబంగాళ మై
 చయ్య నేనుఁగువారి శ్రీ సరువుఁ గదిరె(P)

1 బరి బ్రాంకి.

2 నచ్చక.

3 కాకితిరుమలు

4 తొలతనెపాలడుగు తింనువెళ్లె.

జన్మాలచిటిరాము శ సబలతిస్సనేడు
 యన్యాయమున బోయి శ యడవి: బడిరి
 భ్రమ: జెంది యల పొట్ల శ వల్లి లక్ష్మయలింగు
 తుమికిచెట్లను బడి శ తూతెనంత
 ఉప్పమున్నొకనచ్చు శ నునుచు కల్గిన జాలు
 నెఱవ్రాజయశాభళ శ యేగ నయ్య
 ప్రాణంబు గల్గిన శ బలును టాకులు జాలు
 ననుచు(ను) జాన్తిసి శ నంబు జాతె
 మాబల గంపై న శ ధూళిపాశైపు¹మల్లు
 బబ్బరింపుచు: బోయి శ బంబులు వ్రాకె
 రణభూతములు సోకె శ రాత్రి సంగామల్లు
 జంకిపాతె: గిలారి² శ వెంకటయ్య
 దాసి నై చెడిపోకు శ తలగు నున్నవగోపు³
 మల్లిచూడక వెళ్లు శ మద్దిమల్లు
 మంది: గూడకె వేటు శ మాటుద్రోవల: బోయె
 జందుబొల్లేవల్లి శ సింగరయ్య
⁴కావేరిమేరగా: శ గల్లుమన్నీలలో
 వెన్నిచ్చియంబున్న⁵ శ వీ:గిపెల్లె
 మునుపటి విటుగుల్ల శ మొక్కపో మెన్నడు
 నెనయ: జంతలచెక్కు శ యెల్లి నేడ
 మానంబు లే నట్టి శ మాలబుక్కయతిమ్ము
 సేన కడ్డము వ్రాక శ శిలలు వ్రాకె
 మలుదేవుపండచిం శ తలచెర్ల నాయండు
 కలిలోని నూనె మై శ కడలు వట్టె
 నడునుప ల్రామయ శ యాకస్వినేడును
 మది: దల్కి⁷వడి గుల్ల శ మడకు: జనిరి

1 ధూళిపాశ.

2 కలంగుచు కిలారి.

3 తలగు నున్నవగోపు.

4 ఈ సీసమాలికయొక్క కడపటిభాగమున నీ పంక్తి కానవచ్చుచున్నది. సందకోభి
 చితము గాకపోవుటచే దీని నిచ్చట జేర్చితిమి.

5 చెన్నొందియంబురును.

6 చింతమ.

7 మకితాలక.

గాయగోవాళుని శ గజదళంబులచేతఁ
 బాయక మనసేన శ బడ్డపాటు
 వినఁ జెప్పుడా మాకు శ వెనుక వచ్చిన యట్టి
 పవతమాచన శ భ్రమలు మాని
 కావున మీరడ్లు శ కథలు జెప్పటకాదు
 పాయక¹ వినరయ్య శ ప్రాథులార
 పంట కమ్మలఁ గొల్వఁ శ బాప మింతట నుండి
 యొంటి మై దున్నుక శ తింట మేలు
 జగతి మిడుతనభట్ల శ శకున మింతకు వచ్చె
 యింకఁ బోట్లాడుట శ యేల మనకు²
 కొండతోఁ దల మోందు శ కొనిన³ చందంబున
 బు జైతి మింకేటి శ బ్రదుకు లయ్య
 కాఁపుపల్లెలలోని శ కలహంబువలఁ గాదు
 వీపుపోట్లను భూమి శ విడువ వలసె
 రేచెలఁకులసింహు శ ధృతి నెదిర్చిన⁴రిపుల్
 భూతలంబున లేరు శ మీతరంబె
 గట్టువైఁ జింబోతు శ గతి నుండ నేరక
 గుట్టు చెడితిరి నర శ కూళలార
 పడుచుకొడుకులు గాక శ పట్టువీడ్వము లంద
 మిడుతలు అగ్నిలో శ మెలఁగ గలవె
 ఊరూరి గుడిపంచ శ నొదిగి జోగుల రీతి
 మోరుండ లైతిరి శ మూఢులార
 రెంటికీఁ జెడ్డట్టి శ రేముని కథ లాయె
 నంటుఁ దప్పెడు నిలు శ పాస లేక

1 పోవక.

2 పోట్లాటయె పూరుమనకు.

3 మోపుకున్న.

4 రేచలకాపతి సింహభూతకడికిన.

నిన్న మొన్నటి దుక్కి(1) శ సీచులంతయె మీరు
 యెన్నటి మన్నీల శ నెఱుంగరాదు
 వ ద్దంటి వెలుగోటి శ వారితో జగడంబు
 ను ద్దెఱుంగవు నీవు శ సూరినేడ
 వెరసి¹లెక్కకు రెండు శ వే లాయె చావులు
 అరయ ముక్కులకోత శ లాఱువేలు
 కాకిభాషల నోటఁ శ గనవులు గఱచుక
 ధరమీఁద భారలు భూ శ వరులు²హితులు
 దెసచెడి తమసీను శ ది క్కెఱుంగక తిర్గి
 విసిగి యూరక జీవి శ విడుచువారు
 ఘన మైన గిరిగుహ శ గహనభూములు జూచి
 యొనరఁ గన్నులు మూసి శ యొలువారు
 ఎండమావులు సెల శ యేఱు లంచునుబాటి
 యుసురును రనుచును శ నూర్చువారు³
 మలలమ్మ నేఁబోయి శ మాయిల్లు సేరిన
 యెలమి జాతర లని శ యేగువారు
 ఇరుగులసానమ్మ శ యీబారిఁ గడపిన
 సుతులు నీ పేర ని శ సురుగువారు
 ఆడువారలసొమ్ము శ లమ్మి... ..
 శ యానమీకు⁴
 తీసి కట్టుక వ స్తి శ దేవల్ల కోకలు
 దోచుకొన్నను రెడ్డి శ తోడు మీకు
 చుక్కకెదు రిఁక దిక్కు శ చూడ మెన్నండును
 మ్రొక్కెద పోనిండు శ మొత్తనేల

1 వెలసి

2 భూపతులు.

3 యండమావులు శల యేరులని పారియం
 దెవుసురుసురనుచును యడలువారు

4 ఆండువాండ్రసొంపు లమ్మికొన్ని వెలు
 త్తచ్చుకుం టెనూరె యానమీకు

5 దాచికట్టుకవ స్తి.

మోఁద సకినము¹ గాదు శ మొఱఁ బెట్టగా వస్త్ర
తల విడుఁడీ కంప శ తరువులార

రణభూతములు సోకి శ రావగ శ్లైఖ్యగక^{1a}

యొఱలి బి శ్చేష్టుచు² శ భారలువారు
ఎనయ నాతని మహిను శ నెఱిగెద మంటిమా
శేషవాణీశులు శ జెప్పలేరు

ఫౌజు కదసిన దింక శ బాహు విక్రము మూఁక³
సవరణ యేమని శ చప్పవచ్చు

నేజోళ్ల (?) సొంపును⁴ శ నెలమి గుఱ్ఱపు వంపు
నురగనాథుని⁵ కేమి శ నుడువవచ్చు

సేనాధిపతి యేపు శ చిత్రభానుని చూపు⁶
పురహరుకేమని శ పొగడవచ్చు

పొగబాణముల మోత శ పోయు నంబుల⁷ వేత
తగదేవతలకేమి శ తలఁపవచ్చు

తమ్మెటధ్వనులును శ దార శితప్పెటలును
భేరిరవము లేమి శ బెణఁచు (?) వచ్చు

కరిఘటంబులు పెక్కు శ కదిసివైచులఁ ద్రొక్కు
ముదమున నెవనందు శ మోహరించు (?)

భటుఁడు మెచ్చని యీవి శ బవరంబు కొనఁగేని (?)
నిరు వంద నెవ్వాఁడు శ యీడువచ్చు

1 సభినము.

1a రాత్రిపగలెరుగక

2 వరలుయిటెడుచు.

3 విక్రమమూక.

4 యాజోళ్లసోపు

5 నురగభానుని.

6 చంద్రపాలుని చూపు.

7 బయలంబుల.

8 కనక.

జముదాళములు మెండు శ సకలాయుధము లుండు

విక్రమం బెవనందు శ వెలసియుండు

శాత్రువుల్ భయమంది శ శరణన్నఁ గాచెడి

కారుణ్య మెవనందు శ గలిగియుండు

సింహనాదంబును శ చిత్రభేదంబును(?)

వెనఁ గణఁములకేమి శ విసువువచ్చు¹

జడిగొనఁగా నేయు శ సంగ్రామభావంబు

కదసిన తొలివాన శ కాల మమరె

పడుగులు పేక లై శ పడిన మొండెంబులు

కొండల పొడుగు లై శ యుండుఁ దలలు

ధర మీఁద నురుర క్త శ ధారాప్రవాహంబు

చెలఁగ వారిధు లెల్లఁ శ గలఁక వాతె

భానుమండలమెల్లఁ శ బ్రభవించెఁ గెంజాయ

నూనినతారక శ లుడ్డుగుడువ

బెదరి దిక్పతు లతి శ భీతిని బొందిరి

మేరుశైలము తోడ శ మేది నడఁగె

వేదాత్ముఁ డాత్మలో శ విస్మయంబును బొందె

సాధనంబున మంత్ర శ సంధ్య ముఱచె

జేతాళు నన్నిధి శ భీతి నాభఁటముగా

నంబకితై యని తాండ శ వంబు నాడె

భేచరంబులు మిగుటఁ శ గెరలి⁴ భూమిని వ్రాలి

భూచరంబులఁ గూడి శ పొనఁగి యుండె

దూపాడు కొలుకుల శ తుది మాకఁపురి కోట

దాపునఁ బట్టించె శ ధర్మదార

1 వెనకర్ణముల కేమి వెనపవచ్చు.

2 శైలంబులు మేది నడఁగె.

3 మాత.

4 పొరలి.

శ్రీశైలపతినార శ సింహు లిద్దఱు సాక్షి
 విశద(P)మల్లాపురి శ వీరు సాక్షి
 నడుమ నిర్గులసాని శ నాట్యత్రిపుర సాక్షి
 కణఁగి రేనుక గుండ్ల శ కమ్మ సాక్షి
 కరవాలపతి తార శ కంబులగిరి సాక్షి
 సిరి తెల్లరాయని శ చెఱువు సాక్షి
 వరుసతోడుత గొడ్డు శ వాని సోబనసాక్షి
 యిరువంక దార వ శ ట్టింపు ¹సాక్షి (P)
 త్రిజగంబులను గీర్తి శ వీపివఁగా శెల్పు
 విజయుఁ డై జగముల శ వెలసియుండు
 అనుచు నీధాటి కోడిన శ యహితవరులు
 బబ్బరింపంగఁ జగములు శ బ్రస్తుతించు
 సమరనిశ్చంక రేచలఁ శ శాసనాంక
 విజయ మిదె² కొమ్ము తిమ్మయ శ పిన్నతిమ్మ.

Velugōṭivāri Vamśāvali : Mac. Mss. 15-4-3, pp. 124-25.

144. ACYUTARĀYA'S PATRONAGE OF LITERATURE.

క. ఆ రాయల కృపఁ గందా

చారము వ్రాయుచును గీర్తి శ సంపాదించుక

ధీరగుణాధ్యుడు కందా

చారము సంజరుసుతిమ్మ శ నచివుడు సిరులక.

* * *

అమ్మహీశ్వరుం డొక్కనాఁడు చతుస్సముద్రముద్రితమధ్యభూభువన
 సింహాసనాధీశ్వరుం డగు నచ్యుతదేవరాయల కొలువుచేసి వచ్చి నిజనివాస
 భాసురచంద్రశాలాప్రాజ్ఞణమణిమంటపంబున విజయనగరరాజధానిం గల
 బంధువగఁంబును విద్వత్కవీంద్రులును వందిమాగధగాయకవారకామినీ

1 వట్టెంప.

2 జయమలిని.

నికరంబును సముచితప్రకారంబున సేవింప నుఖగోష్ఠిం బ్రవర్తింపుచు నీజ
స్వామి యగు నచ్యుతదేవరాయలు ప్రతినంపత్సరంబు శ్రీవెంకటేశ్వరునకు
సత్కావ్యప్రబంధపుష్పాంజలి సమర్పించుచుఁ గీర్తిసుకృతంబులు నిర్వ
హించుకొను చున్న వాఁడు. త దనుమతంబున న విభునకు నాకు నభ్యుదయ
పరంపరాభివృద్ధియుఁ జతుర్విధపురుషార్థసిద్ధియుఁ గల్గునట్లుగా నా యిష్టదైవం
బగు శ్రీరామవిభునకు నంకితంబుగా నొక్క పుణ్యప్రబంధంబు జెప్పింపవలయు
నని. ...

Tārakabrahmarājīyam : Madras Govt. Or. Mss. Lib. R. No. 347.

145. RĀMARĀJU TIMMA'S SONS.

ఆ విభునకు సెడ్త శ మమ్మయు లక్ష్మీ
దేవి గోపమదేవి శ తిరుమలదేవి
యనఁగ నల్లరు భార్య శ లైరందులోన
ననుమోదమున బెడ్త శ యగు సెడ్తమాంబ
రాజితకీర్తివి శ క్రములగు కొండ
రాజును తిరుమల శ రా జప్పరాజు
రామరాజు ననంగ శ రహిమించు సుతుల
ధీమాననీయుల శ దిరముగాఁ గనియె.

Timmarāju-Appala :

అమిత వైభవుఁ డైన శ యప్పలరాజు
రమణీయ మైన కూశరకచెర్ల యొద్దఁ
గడు మించు నాజిరంగంబునఁ గడిమి
దొడరి సవాబరీదుల నిజఁయించి
తరణిమండల విభేదన పూర్వకముగ
సురలోకమునకు రాజులు మెచ్చ నరిగె.

Dvipada-Bālabhāgavatam : Mac. Mss. 13-2-19, ff. 286-7.

ఆ చిన్నవాడు (అహోబళనాయడు) యానాదుల ఆధీనముగానే పెరుగుతూవుండి అహోబళానకు వస్తూవుండేవాడు గనుక, అహోబళస్థలమందు స్థానాచార్యులయిన శ్రీమాన్ శకకోపజియ్యంగారు ఆ చిన్నవాని పూర్వోత్తరము తెలుసుకొని వుండిరి. వీరశ్రీ అచ్యుత దేవమహారాయలు విజయనగరమందు సింహాసనారూఢులై రాజ్యము పాలిస్తూ వుండగాను జియ్యంగారు రాయలవారి వద్దకి పోయివుండగా అక్కడ చారివారి ప్రస్తావన చెయ్యగా జియ్యంగారు విని వారివాడే ప్రాబుళపతినాయని తమ్ముని కొమారుడు ప్రాబుళపతినాయడు వున్నాడు. అహోబళస్థలమందు యానాదిచెంచుల వశాన వున్నాడు. తమ సెలవు అయితే విలిపిస్తున్నానని చెప్పి నందుకు పిలుపించ మని రాయలవారు సెల్పు యిచ్చి నందున జియ్యంగారు ప్రాబుళపతినాయణ్ణి విజయనగరానకు వెంట వెట్టుకపోయి రాయలవారి దర్శనం చేయించి అప్పగించగా ప్రాబుళపతినాయడు రాయలవారి దయకు పాత్రుడై విజయనగరమందు వుండెను. పూర్వం చారివారి వద్దవుండే సదాకల తాలూకు వారున్న కొందరు ప్రాబుళపతినాయనితో కూడా విజయనగరమందు కనిపెట్టుక వుండిరి.

శాలీవాహన శకవరుషములు ౧౪౫౭ మన్మథ సంవత్సరమందు అచ్యుత దేవరాయమహారాయల వారికి గుత్తిదుర్గం మీద కార్యప్రసక్తి అయి నప్పుడు తిమ్మానాయని మీద కార్యానికి పోతూవున్న సమయమందు ప్రాబుళపతినాయడు తనతో వున్న జనులతో కూడా పోయి వుండెను. దుర్గంచుట్టు వారిని ఘోరాయించి లడాయి చేస్తూవున్న సమయములో ప్రాబుళపతినాయడు తన జనంతో కూడా దుర్గంపైకి హల్లాచేసి వైక బురుజు మీద జండా యెత్తగానే రాయలవారి ప్రధాని యైన తిమ్మరాజు మొదలయినవారు “చారి ప్రాబుళపతి జండా కోటలో పడ్డది” అని ప్రభువునకు విన్నపం చేసిరి. అంతట ఫౌజ యావత్తు దుర్గమునకు నాలుగు తట్ల నుంచి పైకి యెగబారి దుర్గం తీసుకొనిరి.

అప్పుడు అచ్యుతరాయమహారాయలవారు ప్రాబుళపతినాయణ్ణి సమక్షమానికి పిలుపించి కూర్చుండనిచ్చి అప్పుడు గుత్తిసీమకు యావత్తు ప్రాబుళపతినాయడికి కావలినిచ్చి యించి యిప్పిస్తే ప్రాబుళపతినాయడు మనవి చేసినది.

“అన్నం పెట్టి మంచిసీళ్లు దయచేయించ వలసినది. పూరికె మంచిసీళ్లతో ఆకలి తీరద”ని మనవి చేసినాడు. అప్పుడు ముఖ్యస్తు లయిన వారిని పిలిచి “వీరికి పూర్వమందు జరిగే మామూళ్లు వసతులు యేమి ?” అని అడుగగా చారివెద పూబుళనాయడికి నడిచే జాగీరులు బిరుదులు చెప్పినారు. ఆ మాటలురాయల వారు ఆలించి అప్పుడు దయచేసినవి. పూర్వమందు నడిచే బిరుదులు ౧. పూర్వమందు వీరివెద్దలకు నడిచే మానసమ్మానములు—యివిగాక జాగీర్లు యిదిగాక కావలి గుత్తి సీమ చాంగలమర్రి అహోబిళం కందుకూరు దంపూరు జంబులమడక గండికోట సిరిపైళ్ల యీతాలూకాలను ౫ ౧౦౦ కి ౫ ౧౦౦ ల లెబ్బను మన్నెకావలి ; ౫ ౧౦ కి ౧౨ లెబ్బను మాన్యములు దయ చేసి ఆ ప్రకారం సన్నదు కాకితములు వ్రాయించి దయచేసినారు.

Kaifiyat of Mulyālapāḍu : L.R. 56, pp. 45ff;

Mac. Mss. 15-3-52, pp. 72 ff.

147. PERIYA RĀMAPPA.

చెలఁగుచు నుపనూరి ౩ సింహంబు పేరఁ
 బురుజోత్తమధ్యాన ౩ పూర్ణాత్మ పేరఁ
 దగు గోళ్లబనవేంద్ర ౩ తనయుని పేర
 సుగుణాధ్య పరసతీ ౩ సోదరు పేర
 ఘనత స్వామి ద్రోహ ౩ గండవి పేరఁ
 జినరామ విభునికి ౩ జ్యేష్ఠుని పేర
 దీపించు నచ్యుత ౩ దేవరాయప్ర
 తాపదక్షిణబాహు ౩ దండంకు పేరఁ
 జతురత నీకావ్య ౩ సారంబునకును
 బతియైన పెదరామ ౩ పాథిపు పేర

* * * * *

అరుణాచలేంద్రపూ ౩ జామోదవిభవ
 ధరమించు నన్ననం ౩ దలిపురాధ్యక్ష
 ప్రియబంధువనచైత్ర ౩ పిప్పాలగోత్ర
 దయసత్యదాక్షిణ్య ౩ ధర్మస్వరూప

తగ మించు వ్యాసతీ శ్రీ ర్థప్రియశిష్య
 సుగుణాధ్య పరసతీ శ్రీ సోదరచరిత.
 ఆయతోన్నతశౌర్యః శ్రీ డచ్యుతదేవ
 రాయప్రతాపకార్యధు శ్రీ రంధరుండ
 అంచిత కొదమనా శ్రీ యంకరగండ
 మించి పర్తించు స్వా శ్రీ మి ద్రోహగండ
 చేకొన్న నుపనూరి శ్రీ సింహద్భుజాంక
 వాకిటి చిన్నభూ శ్రీ వర సహితుండ !

Cokkanātha Caritra : Madras Govt. Or. Mss. Lib. D. No. 1051.

148. ACYUTADĒVARĀYA.

తదనంతరము అచ్యుతరాయలు శా ౧౪౫౬ శకములో పట్టాభిషి
 క్తుడై శా ౧౪౬౩ శకము వరకు ౮ సంవత్సరములు ప్రభుత్వము చేసెను. గనుక
 మహాప్రధాను లయిన రామయభాస్కరునిం గారికి యీదేశానికి అధికారం
 యిచ్చిరి; గనుక ఆయన వచ్చి యిక్కడ ప్రవేశించి పూర్వము రెడ్లవారు ప్రభు
 త్వము చేసిన సాతపత్నములో దేవాలయములు రాజగృహములు పడిపోయి
 వుండగా ఆరాళ్లు తెప్పించి దుర్గానికి పశ్చిమభాగమందు కిందిమాపులకోట
 కట్టించి ఆకోటలో పట్నం కట్టి ఆమధ్యమందు గోపినాథస్వామివారికి దేవాల
 యము బహు పనితనముగా విస్తరించి కట్టించే సమయమందు యీ దేశము
 లో వుండే డెబ్బైయిద్దరు పాశేగాండ్ల బహు మవాసి చేతను మల్లబాదుగాండ్ల
 విస్తరించి ఫితుారి జరిగిస్తూ సర్కారు రుజువు లేకుండా వుండిరి. గనుక వీరిని
 సాధించడానికి మరి వక వుపాయములేక సామంతోగాని సాధించ గూడ దని
 విచారించి గోపినాథస్వామివారి దేవాలయం చుట్టూ ప్రాకారం కట్టించి ఆ
 ప్రాకారంలో దేవాలయానికి వుత్తరభాగమందు ఆగాధమైన బావి తవ్వించి
 ప్రదక్షిణము చేస్తూవుంటే వేమరించి మనుష్యులను పడతోయడానకు వనరు
 చేసి దేవాలయము పని తీరిన తరువాత గోపినాథస్వామివారిని ప్రతిష్ఠచేసి
 దరోబస్తు పాశేగాండ్లను స్వామివారి పుత్నవాన్ని రమ్మని నమ్మిక కవుళిచ్చి
 పిలువనంపించి స్వామిదర్శనము సేయడానకు ఒకరొకరే తూర్పు సింహద్వారం
 లోనుంచి వెళ్లి స్వామిదర్శనము చేసి వుత్తర ద్వారము వల్లనుంచిన్ని వెడలి

వచ్చేటట్టుగా నియమించి దేవాలయంలోపలికి దర్శనానికి వెళ్లినవారిని తీసుక
పోయి బావిలో పడదోనేటట్టుగా బందో బస్తుచేసి యీ ప్రకారముగా యుక్తి
చేతను 2-౨ పాశేగాండ్రను హతపరచి దేశం నిష్క్రమకముగా చేసి తాను
కట్టించిన పట్నానకు కొండవీటిగోపినాథపుర మనే అభిధానం యేర్పరచి
మరిన్ని యీపురమందు వెన్నముద్ద కృష్ణస్వామి మూలస్థానేశ్వరుడు అంగడి
వీరభద్రుడు మొదలయిన దేవస్థానములు నిర్మాణం చేయించి... .. మొత్త
మయిన మొగలాయి పౌజను జయించి ఆంధ్రమండలము అసహాయశూరుడై
ప్రభుత్వము చేసెను. యందుకు పద్యము :

* నీ. నిర్మించె నే మంత్రి శ నిరుపమప్రాకార
సవకంబుగా గోపి శ నాథపురము
నిలిపినాఁ డే మంత్రి శ నియతవై భవముల
గోపికావల్లభుఁ శ గూర్చి వెలయఁ
బాలించె నే మంత్రి శ ప్రకటధర్మఖ్యాతి
మహిమ మీఱఁగ ఆంధ్ర శ మండలంబు
గలిచినాఁ డే మంత్రి శ లలితవిక్రమములఁ
ప్రబలుఁడై యవనుల శ బలమునెల్ల
సతఁడు భూపాలమత్తేంద్ర శ సతతవినుత
ధీవిశారదుఁ డచ్యుత శ దేవరాయ
మాన్యహితవర్తనుఁడు శౌర్య శ మహిత యశుఁడు
భానుతేజుండు రామయ శ భాస్కరుండు.

Kaifiyat of Konḍaviḍu : Mac. Mss. 15-4-40, pp. 20-22.

149. RĀMAYA BHĀSKARA.

నీ. శ్రీ మీఱు కన్నడ శ క్షీతినరాచ్యుతరాయ
సన్నంతిరత్నంబు శ జలజనాభు
పాదాబ్జసేవావి శ భాసురహృదయుండు
కొండవీటి ధరా శ మండలేంద్రు

*This verse is taken from an inscription of Rāmaya Bhāskara found in the temple of Gōpinātha at Konḍaviḍu.

జైన రామయభాస్కర రామాత్మసోదరి
యనఘప్రతాప శ యల్లార్యపత్ని
పార్వతీశ్వరదేవు శ భక్తి బ్రతిష్ఠించి
గ్రామాదిభోగముల్ శ గలుగఁ జేయు

చిన్నమాంబిక నిజకృత శ స్థితరాగ్ర
హారవంకాలపాటిశు శ భాపరాఖ్య
రామచంద్రపురాభ్యర్థ శ సీమ యందు
విప్రసత్పులసంధాన శ విమలమతిని.

1

సీ. కర్ణాటభూపాల శ ఘనకృపాకలితవి
స్తీర్ణగజాంతల శ క్షీవరుండు
చండప్రతాపభా శ స్కరుండు భాస్కరదండ
నాథు సోదరి మహా శ న్నతగుణాధ్య
పూని షోడశమహా శ దానవిద్యాప్రాధి
చిరకీర్తి గన్నట్టి శ చిన్నమాంబ
దుగ్ధాంబునిధితోడఁ శ దులదూఁగు గోపికా
నాథు సముద్రంబు శ నలుపు మీఱ
ధరణి గట్టించె నాచంద్ర శ తారకముగ
నఖలహిత మైన యీధమఁ శ మాచరించె.*

2

Ibid.

150. RĀMAYA BHĀSKARA OR BĀCA.

తే. గోలకొండ తురక శ గోవుల భక్షించు
కొండవీటి విప్ర శ కులము నెల్ల
బాచమరును చేరి శ భక్షించుచున్నాడు
తురక మేలొ బాచ శ మరను మేలొ ?

Appakaviyam, 3 : 230.

* This verse is taken from an inscription of Cinnamāmbā, found on the bund of the tank at Vanāyalapāra.

151. ORIGIN OF THE MADURA NĀYAKS.

“ఇదిగాక మద్రాసు గవర్నమెంటువారి పుస్తకశాల యందు తంజావూరిరాజులకథలు” అను పుస్తక మందలి శాసనము పై విషయమును బలపఱచుచున్నది.

తంజావూరిరాజుల కథయందు వ్రాయబడిన దానియొక్క సారాంశము:—“ఆదిలో విజయనగరమునందు అచ్యుత దేవరాయలవారు రాజ్యమేలుచుండగా, పాండ్యదేశాధిపతి యైన చంద్రశేఖరరాజు మధుర యందుండి రాజ్యమేలు నప్పుడు చోళదేశాధిపతి యైన వీరశేఖరరాజు తంజనగరమునందుండి చంద్రశేఖరరాజు మీద దండెత్తిపోయి జయించి పాండ్యరాజ్యమును అపహరించుకొనెను. అంత చంద్రశేఖరరాజు విజయనగరమునకు పోయి తనస్థితిని గూర్చి విన్నవించుకొనగా, విజయనగరరాజు ఆగ్రహస్తుడై, తోషేఖానా (ఉగ్రాణము) అధికారి యైన నాగమనాయనివారి రప్పించి సైన్యము నిచ్చి యిట్లు నియె. మీరు వీరశేఖరచోళుని జయించి దక్షిణదేశమునంతయు మీ స్వాధీనము చేసికొని వారివారివల్ల పేష్కం వసూలు చేయుచు రాజ్యమేలుచు మాకు కప్ప మిచ్చుచు నుండవలె నని చెప్పెను. అట్లే నాగమనాయడు దండెత్తిపోయి వీరశేఖరచోళుని చంపి చోళదేశానికి తానే (నాగమనాయడే) అధికారియైనదే కాక క్రమప్రకారముగా పాండ్యుని కిప్పించ వలసిన రాజ్యము నీయక దానిని ఈ నాగమనాయడే అపహరించెను. అందువలన విజయనగర నరపతిరాజు నాగమనాయని మీద కోపము జెంది ఆ నాగమనాయని కొడుకైన విశ్వనాథనాయనికి సైన్యమిచ్చి నాగమనాయనిని జయింపవలయునని ఉత్తరువు చేయగా, ఈ విశ్వనాథనాయడు రాజాజ్ఞ ప్రకారమే తండ్రియనికూడ చూడక నాగమనాయనిని జయించి, ఆ రాజ్యమును చంద్రశేఖర పాండ్యుని కీయగా నతడు సంతోషించి తనకు పుత్రసంతానము లేనందున విశ్వనాథనాయనినే స్వీకారము చేసికొని తన పాండ్యరాజ్యమునకు పట్టముకట్టెను. ఈ విషయము నంతయు విజయనగరరాజు విని సంతోషించెను.

ఇట్లుండగా చోళరాజ్యమునకు తగిన రాజు లేకుండి నందువలన అచ్యుత దేవరాయలవారు తన భార్యకు చెల్లెలైన మూర్తియమ్మను చేవప్పనాయడుగారి కిచ్చి వినాహము చేసి చోళదేశమును వారి స్వాధీనము చేసెను.”

Baliyavamsapurāṇam, pp. 44-5.

శ్రీ మన్మహామండలేశ్వరు లయిన రాజాధిరాజ పరమేశ్వరు లయిన
శ్రీ మహారాజరాజశ్రీ ఘననగర విద్యానగరపట్నం సంస్థానకర్త అయిన
రాజ మహారాజశ్రీ అచ్యుతదేవమహారాయలయ్యవారు పృథివీసాంబాజ్యం
చేయుచుండు వ్యాళ చెల్లె శాలీవాహనశకం ౧౩౫౪ మీద ప్రభవ సంవత్సర
వైశాఖ శుక్ల ౧౫ గురువారం శ్రవణక్షత్రం శుభయోగ శుభకరణ మందు*
వారి బొక్కసం మొదలయిన సమస్తమైన వాతాకార్యములు కోటకం నాగమ
నాయకునకు శ్రీరంగనాయకులవారి స్వప్నలబ్ధం చాత గంగాస్నానమున్ను,
మరకత విశ్వనాథస్వామి లింగమున్ను విశ్వనాథస్వామినాయకు అనే పుత్ర
సంతానమున్ను పొందియున్న యెడల శ్రీ మద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వరు
లయిన మహారాజశ్రీ విశ్వనాథనాయనయ్యగారు పృథివీసాంబాజ్యం స్వామి
కటాక్షం చాత విద్య యందున్న సాధనం యందున్న బుద్ధి విశేషం వ్యాపించి
అన్నిట మహాసామర్థ్యం కలిగియుండిన యెడల శ్రీ మన్మహామండలేశ్వరు
లయిన రాయదేవులవారి కార్యభాగముల యందు కొనసాగేట్లు నడతలు గల
వారై అంగవంగకళింగాది దేశములు దిగ్విజయం చేసియున్న యెడలనున్న
ఒకానొక దిన మందు సమస్థానకార్యప్రధారణం చేసినందున అచ్యుతదేవ
మహారాయలయ్యవారు అమరనాయక పత్యైవద్ధాన భూమిపాలన సమస్థానకర్త
వ్యముగా పాండ్యచేరచోళమళయాళ మండలాధిపత్యానకు చేరిన మామూళ్లు
అష్టదిక్కులున్న యేర్పరచి తూర్పు సముద్రం మన్నారుకోట ఆగ్నేయం
అనంతశయనం దక్షిణం గూడల్లూరు నైరుత్యం పెద్దేరు కోయముత్తూరు వాళ
యూరు పడమర ఘట్టంకనమ పుత్తరం వాలికోండ స్వేతనది ఈశాన్యం తంజ
నగరం సరిహద్దు కావేరాంత్యం యామధ్యమమందు లోనుగా గల పుభయ
కావేరీ రామేశ్వర శేతు ధనుఃకోటి తాంమపర్ణి చిత్రానది క్షీరనది కృతమాలా
వేగవతీ నిక్షేపనది వరాహనది సురభీనది పుత్తరస్వేతనది ఆమ్రావతి సాలిగ్రామ
నది రత్ననది భవాని యివి మొదలయిన పుణ్యనదులున్న శ్రీరంగం తోతాద్రి
మధుర అళగిరి మొదలయిన విష్ణుస్థలాలు కూడిన జంబు కేశ్వరం మధురచొక్క
నాథమినాక్షి మొదలయిన శివస్థలాలు కూడిన గిరిదుర్గ వనదుర్గ స్థలదుర్గ

* The date is false. The Saka year is too early for Acyuta; and the cyclic year Prabhava does not fall within his reign which began in Virōdhi and ended in Subhakt.

జలదుర్గ శ్రీ త్రిశిరగిరి మధురాపురీపట్నం సాలకలు మొదలయినవి కూడిన రాజ్యములకు చేరిన నాడూ పల్లెలూ గ్రామాలూ వూళ్లు ప్యటలు కోటలు స్థల నగరములతోను కూడిన రాష్ట్రములకు ఆస్థాన మైన మధురాపురీ పట్న నకు చేరిన దేవబ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్ర అష్టదశవర్ణ పంచవర్ణం సహా ప్రజలతోనుకూడి రాష్ట్రం యావత్తు కలిగిన మధురానగరానకు నీవే రాజు వనిన్ని, రాయదక్షిణినింహాసనస్థాన మనిన్ని రాజసప్తాంగముతోనున్ను, సభాసప్తాంగముతోనున్ను కూడుకొని సభాసప్తాంగమున్ను యిప్పించి శ్రీమన్న హామండలేశ్వర అచ్యుతదేవమహారాజులయ్యవారు దైవప్రసాదలబ్ధవశాత్ చాతను కరుణతోకూడి బలిజవర్ణ గెరికెపాటి వంశమున కల్గిన శ్రీ విశ్వనాథ నాయనయ్యవారికి పాండ్యమండలాధిరాజు అనే ౨౪ రెండున్నరకోటి ద్రవ్యం రాజ్యానకు శాస్త్రోక్తముగా పట్టాభిషేకం విజయనగరమందు చేయించిరి. మరిన్ని ఆక్కడ భూవరాహాది అనేకం బిరుదులున్ను అనేకం...లున్ను తమ కులదేవత అయిన దుర్గాలక్ష్మీ అమ్మనాలుకన్ను యిష్టదైవ మయిన లక్ష్మీ నారాయణస్వర్నవిగ్రహమున్ను దయచేసి చతురంగసేనలున్ను మంత్రి సామాజకులనున్ను యిప్పించి నందున విశ్వనాథనాయనివారు మరిన్ని అనేకం బ్రాహ్మణులను రప్పించుకొని ప్రయాణం అంపించుకొని యిచ్చటికి వచ్చి మధు రాపురీపట్నములో నగళ్లు కలుగ జేసి అచ్చట వునికి పట్టాభిషేక్తుడై రాజ్యం శాసించెను.

Kaifiyat of Karpūṭa-Kōṭikam Kings, L.R. 8, pp. 319-22.

153.

आकर्ष... शुभद्वयलसितसरोजातिमार्गेण वायुं
कृत्वोदञ्चत्प्रचारं दक्षयुगविरसत्पद्मभ्यैकदृष्टिः ।
तन्वन्नन्नैकवासं परमशिवपदध्यानकृत्यो महात्मा
श्रीकण्ठाकाशवासी स जयति नितरां योगिनामप्रगण्यः ॥ १ ॥

चतुष्पष्टिकळा यस्य वदनेन्दौ विभाति बत् ।
श्रीकण्ठाकाशवासी स ब्रह्मनिष्ठो महान् किल ॥ २ ॥

ईश्वरांशावतारेण नानादुरितभेदिना ।
षण्मतं स्थापितं लोके श्रीकण्ठाकाशवासिना ॥ ३ ॥

विधाय नामरूपादिभेदकृद्द्वैतखण्डनम् ।
 अद्वैतं स्थापयाञ्चक्रे श्रीकण्ठाकाशवासवान् ॥ ४ ॥
 स एव यन्त्रमूर्तित्वं प्राप्यैक्योपासनावशात् ।
 अम्बया सह पूजादिं गृह्णाति गजकानने ॥ ५ ॥
 पोटाणामुत्तमे पीठे कुलशेखरनामके ।
 निवासं कुरुते स्वीये श्रीकण्ठाकाशवास्यम् ॥ ६ ॥
 तस्मादेव महापीठं कुलशेखरनामकम् ।
 तदधीनं महेशाङ्गागौरवान्वयं खलु ॥ ७ ॥
 काशीक्षेत्रे च हालाल्ये क्षेत्रे (त्रे) रामेश्वराभिधे ।
 क्षेत्रे सुगन्धिचिकुराधोशक्षेत्रे च विश्रुते ॥ ८ ॥
 गजारण्ये महाक्षेत्रे पञ्चखेतेषु नित्यशः ।
 एतस्याज्ञावशादेव पूजा देवस्य जायते ॥ ९ ॥
 एतादृशो महायोगी श्रीकण्ठाकाशवासवान् ।
 ध्यायन् परात्परां देवीमीश्वरीमवसत्खलु ॥ १० ॥
 एवं स्थिते रायनामा चक्रवर्त्तिसुतासये ।
 विश्वेशं प्रार्थयामास प्रसन्नस्सोऽब्रवीदिमम् ॥ ११ ॥
 श्रीकण्ठाकाशवासी मे वर्तते भक्तिमद्वरः ।
 तं प्रार्थय क्षुतं सोऽयं तव दद्यादिति स्फुटम् ॥ १२ ॥
 चक्रवर्ती रायनामा श्रीकण्ठाकाशवासिनः ।
 अनुग्रहात्सुतं लेभे विश्वेशाङ्गा हि तादृशी ॥ १३ ॥
 तन्मन्त्री च तदैवास्य श्रीकण्ठाकाशवासिनः ।
 अनुग्रहात्सुतौ लेभे शिष्यौ द्वौ च बभूवतुः ॥ १४ ॥
 रायनामा ततो राजा श्रीकण्ठाकाशवासिने ।
 सन्तुष्टः पाण्ड्यसंस्थानं प्रददौ गुरुदक्षिणाम् ॥ १५ ॥
 पाण्ड्यराज्यं गृहीत्वा तत् श्रीकण्ठाकाशवासवान् ।
 मम किं कार्यमेतेनेत्यालोच्य स्थितवान् ततः ॥ १६ ॥
 रायराममहामन्त्री शिष्यो नागण्पनायकः ।
 तस्याजनिं सुतस्सोऽयं विश्वनाथारव्यनायकः ॥ १७ ॥

ససేవానిరతస్యాస్య వినితస్య ముదాన్వితః ।

శ్రీకంఠాకాశవాసీ తత్పాణ్యరాజ్యం వదో కిల ॥ ౧౮ ॥

లంఘా పశ్చాక్షరం తస్మాత్ శ్రీకంఠాకాశవాసినః ।

పశ్చాగ్రామాన్ వదో తస్య విశ్వనాథాఖ్యనాయకః ॥ ౧౯ ॥

తద్రాజో మహాదేవదీక్షితో వాగ్మపేయకృత్ ।

జయతీశప్రసాదేన సర్వవిద్యావిశారదః ॥

విద్యా గురుణా తుల్యః దానై కల్పద్రుమోపమః ।

మహాదేవో మహాయజ్ఞా రాజతే దేవరాజవత్ ॥

ई श्रोकालु जम्बुकेश्वरलो कापुरस्तुलैर्न कर्णाटकं येलिनवारि गुदबु मध्य-
गल्लवगारि वदधुंटे वाशिनादि-

गुमस्ता विह्वलनायक

Kaifiyat of Kārṇāṭa-Kōṭikam Kings, L.R. 8, pp. 324-6.

154. VIŚWANĀTHA NĀYAKA.

విశ్వనాథనాయకుడు 'మహాసామర్థ్యం కలిగియుండినయడల శ్రీమన్న
హామండలేశ్వరులయిన రాయదేవులవారి కార్యభాగములయందు కొనసాగే
టట్టు నడవగలవా రయితే ప్రేమాప్రేమిదినమందు సమస్తానకార్యనిర్ధారణ
చేసినందున' 'శ్రీమన్నహామండలేశ్వర అచ్యుతదేవమహారాయలయ్య
వారు ... శ్రీవిశ్వనాథనాయగార్కి సాంధ్యమండలాధిరాజు అనె ౨౪ కోటి
ద్రవ్యరాజ్యాన్ని శాస్త్రోక్తముగా పట్టాభిషేకం విజయనగరమందు చేయిం
చిరి.'

Mac. Mss. 14-4-97, ff. 97-99.

155.

సీ. అచ్యుతరాయ లేయవనీశమూలికి

నరుదు తా పలువగ ర బిరుదు లిచ్చె

దక్షిణసింహాసన నాక్షిణసామ్రాజ్య

ధారేయుఁ డయ్యె నేరధరణివిభుఁడు

ఘనముగా విజయదుర్గను మహాలక్ష్మినే
 ధీరుడు దెచ్చి బ్రతిష్ఠ జేసె
 మధురాపురంబున శ్రీ మహానీయసాంధ్య భూ
 మండలం బేలె నే శ్రీ మహిషమాళి
 అతఁడు నృపమాత్రుఁడా మహాశహవజయాంక
 భూవరాహాది బిరుదసంభూతకీర్తి
 కార్తికేచంద్రధవళిత శ్రీ గగనవాటి
 అలఘుఁడౌ విశ్వనాథనారాయకశిరీటి.

Adyar Library, 32-E-31.

156. GANI TIMMA AND CĀBŌLI TIMMA.

నీ. కొలది మీఱిన పుట్ట శ్రీ కురువ లంకాపురి
 గొనకొన్న జలరాళి శ్రీ గుండ్లకమ్మ
 మిరియాల కంట్లాలు శ్రీ మిథిలాతనూభవ
 దివిజారి చాబోలి శ్రీ తిమ్మరాజు
 గురు త్రై న యా కుంభ శ్రీ కర్ణుండ కొండ్రాజు
 పొదలిన రాక్షసుల్ శ్రీ బోయమూక
 నయముగా మారీచు శ్రీ నాగరాజసుమయ్య
 మొదలుగా నీ మన్నె శ్రీ మూకలెన్న
 దగ్గరి యేరువ శ్రీ గగ్గోలు పడఁజేసి
 పల్నేటిగురుజాల శ్రీ పసుల దెచ్చి
 వినకొండ నీ మెల్ల శ్రీ వెడుదర(?) మోదించి
 తంగేడ రాజ్యంబు శ్రీ దొంగిలించి
 పొదిలె యమ్మనప్రాలు శ్రీ వడవడ వణఁకించి
 కదిసి యుద్దగి రిండ్లు శ్రీ కన్న వెట్టి
 పాడుగానా సగిలపా యెల్లఁ గొల్లాడి
 చిరివెళ్ల నందేల శ్రీ చెఱలు వట్టి
 సిద్ధాపురపు నీమ శ్రీ విద్దుర ప్రాసీక
 బందులు వట్టించి శ్రీ ప్రజలఁ గొట్టి

తొండమారయగుళ్ల శ్రీ దుండగంబులు జేసి

నందికనుమం దెరువు శ్రీ నడువనీక

చోరుతనమున నీరీతి శ్రీ జూటు నేయ

దండుఁ గూడుక బల్లర శ్రీ గండ యశుఁడు

చదిపి చాబోలు రావణు శ్రీ సంహరించె

రమణ వెలుగోటి చినతిమ్మర్రాఘవుండు.

Mac. Mss. 15-4-3, p. 142.

157. POLICE ARRANGEMENTS OF THE TIME OF ACYUTA.

పందికోన అనేసాళ్ళానకు మూలపురుషుడు కంపిలిరాయడు అనేవాడు బోయజాతివాడు విజయనగరమందు పిడిదరపిడిగా దళవాయి పట్టం వుండెను. గనక ఆ విజయనగరంలోను అచ్యుతరాయలవారి మన్నంత్రంలోను యీకం పిలిరాయడు కార్యకారణాలచేతను పోజుబంది చేత రాజ్యం చతుర్దిక్కుల జయప్రదం జేసి రాయలవారి దయ చాలాగా సంపాదించి వుండగాను అందుకు అచ్యుతరాయలవారు యీ దళవాయి కంపిలిరాయణ్ణి పిలిపించి తుంగభద్రానదీ సరహ..దవాని గుత్తిగండికోటా యీ సర్కారు తాలూకాల రాజ్యం బేబందు గా వున్నది. ఆ రాజ్యం కాపాడే టందుకు నీకు నలుగురు కొమాళ్లు వున్నారు గదా! వీండ్ల పేరు జటంగిరాయడు, వెంకటదాసరినాయడు, వెంకటప్పనాయడు, పాపనాయడు నలుగురుకొమాళ్లున్ను పోజుబందు చేసి రాజ్యం బందోబస్తు చేయించ వలె నని యీలాగున సెలవు యిచ్చిరి. గనుక ఆప్పుడు యీ దళవాయి కంపిలిరాయడు పెద్దకొమారుడు జటంగిరాయణ్ణి పిలిచి గండికోట సముతు జాగీరు నినయం చేసి ఆ తాలూకు కావలిరొక్కం నినయం చేసి అక్కడికి జటంగిరాయణ్ణి పంపించిరి. రెండో కుమారుడు వెంకటదాసరినాయణ్ణి మూడో కుమారుడు వెంకటప్పనాయణ్ణి, నాలుగో కుమారుడు పాపనాయణ్ణి యీ ముగ్గురు కుమాళ్లనున్ను పిలిపించి కోటకొండా చనంపలి యీసముతులు మీరు దొరతనం చేసుకొని గుత్తి, గండికోట, కందనూలు, ఆదవాని యీ రాజ్యం కాపాడుకొని సరకారు రాజ్యంలో గ్రామ గ్రామాలకు కావలిరొక్కం, ధాన్యము, వర్తన, రుసుము వగైరాలు మన్నె కావలి నూటికి అయిదుమాడలు (గ ౨౪) ప్రకారం ధాన్యం వరహాకు (పుట్టికి?) తూమెడు ప్రకారం సురగుత్తలు

నూటికి మూడు మాడల ప్రకారం మార్గసరి బిడిగెయెద్దలకు నూటికి మూడు
మాడల ప్రకారం యిస్తా మని నినయం చేసి రాగిశాసనాలు వరాహముద్ర
తో సనదు పత్రాలు చేయించి యిచ్చి పయిన వ్రాసిన సముతుల దొరతనం
చేసుకొని మండి గుర్రంచేత సరకారు రాజ్యం కాపాడుకొని వుండవలె నని
యాలాగు నినయం చేసి అంపించిరి.

Kaifiyat of Pandikōna, L.R. 8, pp. 208-9.

158. RĀMARĀJU ŚRĪRANGA AND HIS SONS.

రాజేంద్ర విను మింక శ రామయతిమ్మ
రాజానుజుండు శ్రీరంగరా జలరు
ఆ మనుజేంద్రున శ కసమానశీల
కామిని తిమ్మాంబి శ కామణి వెలసె

His sons :

వారి కెన్నంగఁ గోన శ వసుధావరుండు
సారోన్నతుండు తిమ్మ శ జగతీవిభుండు
శ్రీసదాశివరాయ శ శేఖరమణికి
భాసురసామ్రాజ్య శ పదివి నొసంగి
అమితకర్ణాటరాజ్యస్థాపనాంక
రమణీయుఁ డగు శ నట్టి రామభూపతియు
ధృతిశాలి యగు నట్టి శ తిరుమలరాజు
దితవైరి వెంకటాశ్రద్రి మహీవరుండు
నను కుమారులు బుట్టి శ రాదిప్రసిద్ధి
మనుజనాథులఁ బోలు శ మాన్యవర్తనులు.

Bālabbāgavatam, Mac. Mss. 13-2-19.

159. RĀMARĀJA'S MARRIAGE WITH KṚṢṆARĀYA'S DAUGHTER.

ఉ. ఆపటుకీర్తి రామవసురధాధిపచంద్రుండు కృష్ణరాయధా
త్రీపతినార్యభామదుహితృప్రియుండై వితతప్రతాపనం
తాపితశత్రుండై యల సరదాశివరాయనిరంతరాయవి
ద్యాపురరాజ్యలక్ష్మికి ని శ దానము దా నయి మించె నెంతయున్.

Rāmābhyaudayam 1 : 55.

160. ŚRĪRĀṄGARĀJA AND HIS SON RĀMARĀJA.

గీ. మఱియు నా లక్ష్మమాంబికా శ్రీ మణికిఁ గొండ
భూమిపతియును శ్రీరంగ శ్రీ భూవరుండు
గలిగి రందులో శ్రీరంగ శ్రీ ఘనున కొదవె
రమణఁ దిరుమలాంబిక యందు శ్రీ రామనృపతి.

1

Rāmarāja :

ఉ. ఏపున ద్రోహిభావము వశించిన సల్కయతిమ్మరాజుఁ ద
త్పాపసహాయు సల్కయ యుతంబుగ శౌర్యము మీఱఁద్రుంచి వి
ద్యాపురి యందుఁ జాల ఘనుఁ శ్రీ డయ్యె సదాశివరాయరాజ్యసం
స్థాపకుఁ డై సీరంగ వసుభూవరరామనరేంద్రుఁ డున్నతిన్.

2

Padya-Bālabhāgavatam, Mac. Mss. 14-1-34, p. 16.

161. RĀMARĀJU TIMMA AND SALAKARĀJU TIMMA.

క. సలకయతిమ్మాసురదు
ర్విలసితవిలయాభిలగన శ్రీ విహ్వలవసుధా
వలయస్థితికృతివిప్రుతో
జ్వలతర ధరణీవరాహ శ్రీ వరబిరుదాంకా.

Ibid. p. 110.

162. AḶIYA RĀMARĀJA.

మ. దివిజేంద్రాభుఁడు కృష్ణరాయధరణీ శ్రీ దేవేంద్రజామాత శ్రీ
ధవపాదాంబుజబంధరం బమరు మే శ్రీ ధావేధ రామప్ప శా
త్రవకంతాంతరర క్తశీకరనరీర్ధాహోర్నినిధౌతఖ
డ్లవసీకీర్తిలతాంతగంధలహరి శ్రీ త్కాంతాకచాభోగుండై.

(1)

మ. మహి నెవ్వా రెన సల్కరాజచినతి శ్రీ మ్మత్సైప కంతారుణాం
బుహవిశ్వణతర్పితాసిఖికిం శ్రీ బుష్పాయుధస్నిగ్ధ వి
గ్రహసౌభాగ్యపరంపరాపరిధికిం శ్రీ గణాటకైశ్వర్యని
ర్వహణావార్యభుజధ్వజాయుధపరీ శ్రీ వారుండు రామప్పకృత్.

(2)

Sāmbōpādkhyānam. 1 : 32-3.

163-(a). SALAKAM TIMMAYYA AND ALIYA RĀMARĀJA.

ఈలాగున వుండగా కొన్నిదినాల మీద విజయనగరంలో* అలియ రామప్ప దొరతనం చేయవలె నని యత్నం చేయగా సలకంతిమ్మయ్య అనే వాడు బొక్కనం మీద వుండి యితనికి అధికారం లేకుండా చేసి తానే చాయ వలె నని సిబ్బందిని కూచి కొంతన్ని చంపవలె నని యత్నం చాయగా రామ ప్పయ్య యీ వర్తమానం విని పెంమ్మసాని తిమ్మానాయని కొమారు డైన రామలింగనాయని తావుకు వచ్చి హండ్లహనుమప్పనాయడు మొదలయిన వానిక కుమ్మకు తీసుకొని పోగా సలకంతిమ్మయ్య డిల్లీ పాదుషాలు నిజా మషాః పరీదుషాహవారిలో చేరుకొని దండు కూర్చుకొని వీరితో తుంగభద్రా తీర మందు చాలా యుద్ధము చేసి పాదుషాహ ఫౌంజును అపజయం పొందించి సలకంతిమ్మయ్యను చంపించిరి. తరువాత రామప్పయ విజయనగరం ధొర తనం చేస్తూవుండెను.

Kaifiyat of the Zamindar of Uyyālavāḍa and Sangapatla :

L. R. 6, pp. 454-5; Mac. Mss. 15-3-50, pp. 177-8.

163-(b).

(పెమ్మసాని) యరతిమ్మానాయడు ప్రభుత్వం చేస్తూవున్న కాలమందు శ్రీవిద్యానగరపట్టణ మందు కృష్ణరాయలవారి అల్లుడైన అలియరామరాజు గారు రాజ్యం చేస్తూవుండగా పూర్వము రాయలవారి జ్ఞాతులు రామరాజుల మీద ద్వేషించి రాజసింహాసనం నీకు అక్కర పనిలేదు అని బహుశా వుపద్ర వం చాయవలెను అని ప్రయత్నం చేస్తూవుండగా యీరామరాజుల వారికి ప్రభుత్వము చేసే దానికి నిర్వాహకము లేక విజయనగరపట్టణం విడిచి ఘండి కోట యేలే తిమ్మానాయని ఆసరాకు వచ్చి చేరి నందున యీ తిమ్మానాయని వారు చాలా భరవుసా యిచ్చి నిలుపుకొని వుండిన కాలమందు యీవర్తమాన మును విజయనగరములో వున్న రాయలవారి జ్ఞాతులు విని విస్తారము సైన్య ముతో కూడా వైచ్చి యీ ఘండికోటలో వుండే తిమ్మానాయని తావుకు పెద్ద మనుష్యులను పంపించి రామరాజును తమకు పట్టి యియ్య మని అడిగినందున యీ తిమ్మానాయడు చెప్పినది:—“మీ ఆసరాకువచ్చిన వారిని మేము పట్టి యిచ్చేది లేదు. మీతో యుద్ధము చేసేము.” అని చుట్టూవున్న పాలెగాండ్ల

వగైరా మందిని గూర్చి సైన్యం స్తోమం జేసుకొని యీ అళియరామరాజులతో కూడా యీ గ్రామానికి మూడు క్రోసుల మీద పశ్చిమాన యుద్ధంచేసి కోమలివద్ద వారి సైన్యం విరిచి పోయి నందున వెంబడించి రామరాజువారు తిమ్మానాయని వారున్న విజయనగరపట్టానకు పోయి అక్కడ వున్న సలకము తిమ్మన్న వగైరా వారిని హతంచేసి శత్రుభయం లేకుండా అయి నందున తదారభ్య రామరాజులవారు రాజయి తిమ్మానాయణి వారికి అనేక ద్రవ్యం యిచ్చిరి.”

Kaifiyat of Tāḍipatri, L.R. 11, pp. 501-2.

163-(c).

(కృష్ణరాయలవారు అస్తమించిన వెనుక) “ రాయలవారి భార్య తిరు మలాదేవి అనేవారికి వైక కుమార్తె వుండగా ఆ చిన్నదాన్ని అల్లుడు రామ రాయలు వారికి యిచ్చి వివాహం చేసి తమ దగ్గర వుంచుకొని వున్నందున అళియరామరాయలు అనే పేరు వచ్చెను. ఈ రామరాయల వారికి విజయనగరం పట్టాభిషేకం సేయవలె ననే యత్నంలో వుండగా సలకయ తిమ్మడు అనేవాడు కృష్ణరాయల వారి బొక్కనబండారాల మీద వుండెను. గనుక రామరాయల వారికి పట్టాభిషేకం చేసేది తనకు సరిపడక లోగాలోగానే కొంత పదార్థం సాగించి తాను వెల్లిపోయి ఫౌజుబండి చేసి అళియరామరాయణ్ణి కొట్టి వేయ వలె నని విజయనగరానకు కూచిదరకూచి చేయించి ఫౌజుతో వస్తూ వుండగా యీ పర్తమానం అళియరామరాయలువారు విని మొహారు తీసుకొని రాతోరాతు వచ్చి వెనుగొండకు దాఖలు అయి అక్కడ నుంచి వెమ్మసాని తిమ్మానాయణ్ణి, హండేవారిని, మెసావెద్దానాయణ్ణి యింకా జహగీరుదార్లకు శిఖాపత్రాలు పంపించి మీ మీ యావత్తుప్రజలతో కూడా యెకాయెకీ వచ్చేదని వ్రాయించి యున్నందున అదే ప్రకారముగా సకలమైన వారితోకూడా మెసావెద్దప్పనాయడు పోయి సంతలోగా రామరాయలవారు సలకయతిమ్మని దుర్తార్థాలు అందరికి చెప్పి తరతరాల నుంచీ మీరు స్వామికార్యములో బహుళా మెహన్నతు చేసి కష్టపడి సకలబహుమానాలు బిరుదులు సంపాదించు కొన్నారు. ఇప్పుడున్నా యీ కార్యనిర్వాహకంచేసి శత్రుఖండన చేస్తే రాయనామీకు విశేషించి బహుమానాలు బిరుదులు యిప్పిస్తున్నా మని చెప్పి

సలకయతిమ్మయ వుండే పూర్వోత్తరము వాడు యక్కడ వుండేది ఫౌజువుండే రీతి ముందర యేతట్టు సాగివచ్చే సంగతి తెలుసుకొని వచ్చేవారు యవ్వరు? చాత మీ(P) తహకీకు వర్తమానం వచ్చేటందుకు చోరుహరకార్లను పంపించ మనగా అప్పుడు మెసాపెద్దప్పనాయడు ముందుపడి తహకీకు కబురు నేను తెప్పిస్తున్నా నని తాంబూలం తీసుకొని సలకయతిమ్మని ఫౌజులలోనికి అంప తగిన వారిని పంపించి నిజనర్తమానం తెప్పించి యావత్పవజను వెంట తీసు కొని ఘండికోటవారు, సొన్నలాపురంవారు హండే హనుమప్పనాయడు, మెసా పెద్దప్పనాయడు తన జమియతుతో ఫౌజు నడిపించి రాతోరాతు ఆదవానికివచ్చి వుత్తరభాగం తుంగభద్రాతీర మందు సలకయతిమ్మని ఫౌజు మీద చప్పా బడి నరికి హతాహతం చేసి నందున హతశేషులై న ఫౌజుతో సలకయతిమ్మడు పారి పోతూ వుండగా పెమ్మసానివారు మెసావారు హండేవారు యీముగ్గురు ఖాసా గుర్రాలు వేసుకొని పోయి సలకయ తిమ్మణ్ణి శిరచ్ఛేదనం చేసి ఝాండాకు కట్టి”

Kaifiyat of Nadimidodḍipāḷem, L. R. 39, pp. 16-18.

164-(a) ALIYA RĀMARĀYA.

హస్తీనాపురమందు చంద్రనంశపురాజుల ప్రభుత్వం తప్పి పాండవ వంశపువారి యింటి ఆడుబిడ్డ సంతతివారు కోనంరాజు, తిమ్మరాజు, రామ రాజు అనేవారు ముగ్గురు వచ్చి అపుకు బనగాని పల్లెలలో కోనంరాజు వుండెను. తిమ్మరాజు ఆనే ఆయన చండిచండావరముకు పోయెను. రామరాజు కృష్ణ దేవరాయల దగ్గర వచ్చి వుండగా కృష్ణదేవరాయల కొమార్తెను రామరాజుకు యిచ్చి వివాహము చేసెను. కృష్ణదేవరాయలకు పుత్రసంతతి లే నందున ఆయన తదనంతరమందు ఆయన అల్లుడు రామరాజు రాజ్యాధిపతి అయి శా|| ౧౪౭౬ వరకు (రాజ్యం) చేసెను. అప్పుడు ఆదవానికి వచ్చి అక్కడ లోగిలి కట్టించి తుమ్మళము వాకిలికి పొయ్యే మాగ్గములో మొండుబురుజు పర్యంతము కోట కట్టించి శుక్రవారపుపేట కట్టించినారు.

Kaifiyat of Adavāni, L.R. 10, p. 34.

తరువాత అచ్యుతరాయలవారి అన్న అయిన రంగరాజుగారి కొమారుడు శ్రీమద్రాజాధిరాజ పరిమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీనదాశివదేవమహారాయలు విజయనగరమందు రత్నసింహాసనారూఢులై పృథివీరాజ్యము చేయుచుండగాను కందనమౌలు రామదేవరాజుగారి కొమారుడు శ్రీరంగరాజుగారి కొమారుడు రామరాజు—ఈ రామరాజు కృష్ణదేవమహారాయలవారి కొమారితె తిరుమలమ్మను వినాహం అయినందున, కన్నడ భాషతో అలియ రామరాజు అని వాడికె. ఈయన సదాశివరాయలవారి వద్ద అధికారదక్షుడై యువరాజత్వం చేస్తూ వుండెను.

Kaifiyat of Kandanaṁṭlu, L.R. 16, p. 451.

165. USURPATION OF SALAKAM TIMMAYA.

“శా. శంకర ౭ అగునేటి తారణ సంవత్సరంలో కృష్ణదేవరాయల వారు నిర్యాణం అయిరి.” “తదనంతరం విద్యానగరసంస్థానంలో వుండే బొక్కసంగొల్ల సల్కంతిమ్మయ్య అనేవాడు విద్యానగరప్రాంత మందు అడావైడిచేసి కొన్ని దినములు వ్యవహారం చేస్తూవుండే యడల లోపట్నానకు యెవరున్న అధిపతి లేక వున్నందున దేశం అరాచకం అయి వుండెను. యాలాగున జరుగుతూ వున్న తదనంతరం తిర్నలరాయలు రామరాయలు వీరువుభయత్రులు అన్న దమ్ములున్న కృష్ణరాయలవారికి అల్లుండ్లు కనుక వీరికే పట్టాభిషేకంచేసి విద్యానగరపట్టణానకు రాజధాని నిష్కర్ష చేసుకొని వుండిరి.”

Kaifiyat of Dūpāḍu, L.R. 8, p. 446

166. THE EXPLOITS OF THE PEMMASĀNI CHIEFS.

Cina Timma:

సీ. జాతూరు కాడను ౩ శూరత్వ మేర్పడ
రణభూమిలో సల్క ౩ రాజు గెల్వెఁ
గోరి బేతముచెర్ల ౩ కోట ధూళిగఁ జేసి
చింతగుంట్రుఘువతి ౩ పంత మణఁచె
బెడకంటి కాడను ౩ భీకరాహవమున
వెండియు సలకని ౩ విఱుగఁ దోతె

సాహసుండై నట్టి శ సంజీవఖానుని

విదళించి యపు డాద శ వేనిఁ గొనియె

దిమ్మరై నట్టి సలకయ శ తిమ్మవిభుని

ద్రుంచి రాయల పట్టున శ నుంచి తొర

వృథుల గెలుపుల సురథాని శ పెమ్మసాని

యక్కభూజాని చినతిమ్మ శ యలఘుధర్మ.

Kaifiyat of Kurivikolam, Mac. Mss. 15-3-15, p. 40.

Pemmasāni Nārasimha :

సీ. రమణ మీ పెదతండ్రి శ రామలింగవిభుండు

ముగురు వజీర్లను శ మొక్క పఱచె

మీ తండ్రి పెదతిమ్మ శ భూతలాధ్యక్షుండు

దస్తూరిఖానుని శ మ స్త్రణంచె

మీ యన్న చిన్నభూ శ నాయకేంద్రుండు మస్త

ఖానుని బలము చీరకాకు పఱచె

అది విచారించి నీ శ వశ్వరాయని బల

మడఁ చవే జమ్మల శ మడుగు బయల

అహహ నీగెల్పు నెన్నంగ శ నవనిలోనఁ

దరమె శేషునికై న మురక్కరతురుక్క

మస్తకస్యస్త చరణ సకమస్తకస్త

నవబిరుదసింహ పెమసాని శ నారసింహ.

Cāṭupadyamaṇḍimāṇḍari, Pt. II, pp. 87-8.

167. TIMMARĀJU CINNA-TIMMA AND HIS BROTHERS.

ఆపార్థివౌత్తము శ సర్థాంగలక్ష్మి

గోపమాంబిక సతి శ గుణనిధానంబు

గోపమాంబయు తిమ్మ శ కుంభినీశుండు

నే వైన భక్తి లక్ష్మీశుం బూజించి

మహిమతోఁ దిరుమల శ మనుజనాథుండు
 విహితదిగ్విజయుండు శ విట్టలేశ్వరుండు
 రాజిల్లు చినతిమ్మ శ రాజేంద్ర నీవు
 దేజంబు గల సాప శ తిమ్మభూపతియు
 నను నట్టి నలువుర శ నాత్మసంభవులఁ
 గని రిందునంశంబు శ ఘనతకు నెక్కె .

Dvipada-Bālabhāgavatam, Mac. Mss. 13-2-19, p. 287.

168. CINNA-TIMMA.

నరి నృపుల్ ప్రజలును శ జయ వెట్ట చంద్ర
 గిరిముఖ్య దుర్గముల్ శ గినుకఁ గైకొంటి;
 నిలిచి వేటాడి తా శ నెమ్మెలు దిరుగు
 ఖలశత్రురాజ మృగశ్రేణి మీఁద
 శ్రీరంగనాథుని శ సిరి నిల్వఁ జేసి
 తారసి పలు దుర్గ శ దాంధుల నణచి
 నాగురు గైకొని శ నవమాక్తికములఁ
 ద్యాగంబుఁ బెట్టితి శ తనియ నద్ధులకు;
 పరుష తలగ్గలు శ నట్టించి బోన
 గిరిఁ గొంటి వుప్పొంగి శ కీర్తి వైవార;
 తలచిన యంతలోఁ శ దన్నరసునాటఁ
 గల మహిపతులచేఁ శ గప్పంబు గొంటి;
 శరణన్నయాపాండ్య శ జననాథరాజ్య
 పరినిష్ఠితునిఁ జేసి శపాలించి తథిఁ;
 బెడిదంబు గల బెట్టు శ పెరుమాళి మదము
 ముడిగించి తెలగోలు శ మూఁతల చేత
 పంచతిరుపతుల దశర్పంబులు జెఱచి
 పంచబంగాళ మై శ పరంగంగఁ జేసి
 శరణన్న తిరుపతిఁ శ జక్కగా నిలిపి
 తరుదుగా మున్నటి శ యట్లు రాజ్యమున

తోవాళఘట్టాఖ్య ర దుర్గంబు దాటి
 సావి జే రియనంత ర శయను సేవించి
 అక్షీణ గతినిల్పి ర తా కన్నెకుమరి
 దక్షిణాశాజయ ర స్తంభంబు మెఱయ
 రణసమాగతవైరి ర రాజశార్దూల
 గణకంతనవర క్త ర కణసి క్త మైన
 యడిదంబు గడిగిలి ర నంబోధి లోన.

Ibid. pp. 277-8.

169. RĀMARĀJA VITTHALA.

సీ. కటకాఖ్యకటకస్థ ర కరటిరాడ్లజఘటా
 సంభూతమదభర ర స్తంభకంబు
 పాండ్యభూమిభృత్స ర భాసభాజితభటో
 దృటభుజాబలగవఁ ర భంజకంబు
 మక్ఖామహాదుగఁ ర తుక్ఖారపతివపు
 స్థాయివేపధునమురద్ధానదంబు
 ఢిల్లీపురాధీశ ర పల్ల ప్రాప్తీభావి
 విప్రలాభకదాభరయప్రదంబు
 రామనరనాథతిమ్మభూ ర రమణపుత్ర
 విర్రలేశాభిధానపురధ్వీకశత్ర
 ధాటికారంభసంభ్రమ ర ధ్వనితపటహ
 గణసముద్ధితధణధణం ర ధణరవంబు.

Padya-Bālabhāgavatam, Mac. Mss. 14-1-34, f. 17-b.

170-(a). TWO STAGES IN THE GROWTH OF RĀMARĀJA'S POWER.

తదనంతరం సదాశివదేవమహారాయలు సింహాసనాధిపతియై రామదేవ
 మహారాయలు దండనాయకులై ప్రవర్తించగా శాలీవాహనం ౧౮౫౬ శకం
 మొదలుకొని శాలీవాహనం ౧౮౭౩ శకంవరకు ౧౮ సంవత్సరములు
 రాజ్యము చేసెను.

తరువాతను రామదేవమహారాయలు సర్వాధికారి యై అతిశయ పరా
క్రమం చాతను శా ౧౮౭౮ శకం మొదలుకొని శా ౧౮౮౬ శకం వరకు
౧౩ సంవత్సరములు ప్రభుత్వం చేసెను.

Kaifiyat of Santarāvūru, L.R. 39, p. 508.

170-(b)

అటుపిమ్మట సదాశివదేవమహారాయలుగారు విజయనగరమందు
సింహాసనారూఢుడై పృథ్వీపాలనం చాయగాను రామరాజయ్యగారు దండ
నాయకులై ప్రవర్తించంగా శాలివాహన శకం ౧౮౫౬ లగాయితు శాలి
వాహన శకం ౧౮౭౮ సంవత్సరంవరకు ౨౩ సంవత్సరములు రాజ్యం చేసిన
మీదట రామరాజయ్యగారు సర్వాధికారులై శాలివాహన శకం ౧౮౭౯
లగాయితు శాలివాహన శకం ౧౮౯౮ వరకు పదునాల్గు సంవత్సరాలు
ప్రభుత్వం చేసినారు.*

Kaifiyat of Allūru, L.R. 39, pp. 375-6.

171. RĀMARĀJA'S CONQUEST OF KALYĀṆI AND KALUBARUGA.

ఆ చౌడప్పనాయకర తరువాయ స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్ష
౧౪౫౬ నేయ శ్రీముఖసంవత్సరద శ్రావణ శుద్ధ ౩ యల్లి కేళదియ చౌడప్పనాయకర
కుమారరాద సదాశివరాయ నాయకరిగే ఇక్కేరియ అరమనేయల్లి రాజ్యపట్టం—

వరచౌడపన్మపతియనం
తరదొళా తత్తనుజనక సదాశివధరణీ |
శ్వరనరికులమదతిమిరొణ
త్కరదినకరనాళ్ల నొప్పవననితళమం ||

*

*

*

*

మిసుగువరాతిజాలవదటిం మిగే మగ్గి సే కృష్ణ రాయరి |
దేసిగే జముసముహవేరస్మిదిరే చౌడపసూనువేయ్వి సం ||
ధిసే మిగే మన్ని సుత్తెమగే మూర్మతిపహితావనితల్లర |
ప్రసరద గవమం తవిసి నిం బడుదెందు తేరళ్ల లొల్మేయిం ||

ఇంతెందు నియామిసి యుజితనాడుడుగొణియనిత్తు నాం బర్పనితఱిళా
నిం ముంతేయ్వి కల్మాణ(కల్బుగి) కలుబురగి కేంబిగళం కేంబుదేందొరేదు కూడ
కేలనర్వపదాతిగళం కూడిసి బిఱిక్కిడలొడనే స్వేన్యసమేతం (తళదు) తేరళ్ల దాలు
వరియలివాతేయం కేళ్ల తామ్రతుండాగ్రేసరనప్ప ఆమదానగరద భ్యేరినిజామ
పాదుశాహననుమతియిం ఖేరొణజిఖాన, తాలితఖాన, సంజఖాన, శాఖేఖాన, మునిల

* The dates are not correct.

ಖಾನ, ದಸ್ತುರಖಾನ, ವಜ್ರಖಾನ, ರಾವುತಖಾನ, ಬೊಕ್ಕಸಿಂಗರೆಂಬತ್ಯದ್ವಿತ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿ
 ಗಳಪ್ಪ ವಜೀರರ್ಕಳೊಂದಾಗಿಯಪರಿಮಿತಸ್ಥೈರ್ಯಸಮೂಹಸಹಿತಂ ತೆರಕ್ಕೆಯ್ದುಂಜು
 ಖಂಡಿಯೆಂಬ ಸ್ಥಳದೊಳ್ ಬಾಹ ಮಾರ್ಗಮಂ ಕಟ್ಟಿ ರಣರಂಗಕ್ಕಿದಿರ್ಚಿ ನಿಲುವರ್ಗಂ ಕೆಯ್ಗಲಿಸಿ
 ಮಹಾಯುದ್ಧಂ ಪಣ್ಣಿ ರಾಯಸ್ಥೈರ್ಯಂ ನಿಂದು ನಿತ್ತಾಸಲಣ್ಣದೆ ಮುಱಿದು ಪಿಂದೆಗೆಯುತ್ತಮಿರ
 ಲಭೀಕ್ಷಿಸಿ ಸದಾಶಿವರಾಯನಾಯಕಂ ತಾನೆ ತೆರಳ್ಳು ಮೇಲ್ಪಾಯ್ದು ಕೆಯ್ಗಿಯ್ಕುತ್ತಮಿರಲಾ
 ಸಂಗಡಮೊಟ್ಟುಂದ ವಜೀರರ್ಕಳ್ಳೆರಸು ಬೊಕ್ಕಸಿಂಗನಿರ್ದಿರ್ಚಿ ನಿಂದು ಕೆಯ್ಗಿಯ್ಕಲಾ ಬೊಕ್ಕಸಿಂಗನ
 ಕ್ರೂರಾಸಿವಿಘಾತಿಯಿಂ ಸದಾಶಿವನಾಯಕಂ ತೊಟ್ಟಿದ್ ಜಲೆಯಂ ಪಱಿದು ಪೆಗಲ್ಪಿಡಿದು ನಡು
 ಬೆನ್ನುಂಬರಂ ಮುರಿಸಾದ ಮಸೆದೋಲಾಗಳಾಗಾಯಮಂ ಸೈರಿಸಿ ಮಹಾಭೈರ್ಯಪರನಾ
 ಗುತ್ತಾತ್ಮಸ್ಥೈರ್ಯವೆರಸತ್ಯಂತಕೋಪಾಟೋಪದಿಂ ಕಗ್ಗೊಲೆಯಂ ಬಿಟ್ಟು ಕೆಯ್ಗಿಯ್ಕುತ್ತ
 ಮಿರಲಾ ಪ್ರಸ್ತಾವದೊಳ್—

ಎಸೆವಾ ತಾಲಿತಖಾನನೊಂದುಕಡೆಯೊಳ್ ಫೇರೋಜುಖಾನಂ ದಲೊಂ |
 ದೆಸೆಯೊಳ್ ದಸ್ತುರಖಾನನೊಂದುಮೊಗದೊಳ್ ಶಾತೇಯನೊಂದಿಕ್ಕಿನೊಳ್ ||
 ಮಿಸುಪಾಸಂಜನಖಾನನೊಮ್ಮೊಗದೆ ವಜ್ರಾಖ್ಯಂ ಮುನಿಲ್ಪಾನ ಬೊ |
 ಕ್ಕಸಿಗಂ ರಾವುತಖಾನಕಾಂಕಿ ಖತಿಯಿಂ ಕೆಯ್ಗಿಯ್ಕು ರಂದಾಜಿಯೊಳ್ ||

ಇಂತಷ್ಟವಜೀರರ್ಕಳೆಣ್ಣೆ ಸೆಗಳೊಳಾತ್ಮಸ್ಥೈರ್ಯವೆರಸು ಒರ್ಮ ಮುತ್ತಿ ಮುಸುಂಕಿ ಕೆಯ್ಗಿ
 ಯ್ಕುತ್ತಮಿರಲಾಗಳಾ ಸದಾಶಿವನಾಯಕಂ ಭೈರ್ಯಗುಂದದೆ ನಿತ್ತಾಸಿ ನಿಂದು ಮಹಾ
 ಯುದ್ಧಮಂ ರಚಿಸಿ.

ತಾಲಿತಖಾನನ ಸಮರದ
 ಲೀಲೆಯನುರೆ ನಿಲಿಸಿ ಕುಂತದಿಂ ದಸ್ತುರನಂ |
 ಕೀಲಿಸಿ ಫೇರೋಜನ ಕ
 ಣ್ಣಾಲಿಗೆ ನಿರ್ವರಿಸಿ ಕೆಡಪಿದಂ ಶಾತೇಯನಂ ||
 ಔಂಕಿದ ಸಂಜನಖಾನನ
 ಬಿಂಕವನುರೆ ಮುಱಿದು ವಜ್ರಖಾನನನಾದಂ |
 ತೇಂಕಿಸಿ ರಾವುತಖಾನನ
 ನಂಕದೆ ಗೆಲ್ತೆಸೆವ ಮುನಿಲಖಾನನ ಮುಱಿದಂ ||
 ಮುಱಿದ ವಜೀರರನೀಕ್ಷಿಸು |
 ತುರುತರಕೋಪದೊಳಿರ್ದಿರ್ಚಿ ಸ್ಥೈರ್ಯಸಮೇತಂ ||
 ತಱುಬಿ ಮಾನ್ವಲಿತು ಕೆಯ್ಗಿ |
 ಯ್ದುರುಬುವ ಕಲಿ ಬೊಕ್ಕಸಿಂಗನಂ ನೋಯಿಸಿದಂ ||
 ಮಿಕ್ಕುರುಬುವ ಭಟರಂ ಖ |
 ಡ್ಗಕ್ಕಾಹುತಿಯಿತ್ತು ಕುಂತದಿಂ ಕೆಲಕೆಲರಂ ||
 ಸೆಕ್ಕಿ ಶರಹತಿಯನನಿಬರ |
 ಬೊಕ್ಕಸಿಗಂ ಡೋರುಗಳೆದನಾ ನೃಪತಿಲಕಂ ||

ಇಂತೀ ಪ್ರಕಾರದೊಳ್ ಮಹಾಯುದ್ಧಮಂ ರಚಿಸಿ—

ವರಜಂಬುಖಂಡಿಯೆಡೆಯೊಳ್ |
ತಟುಬಿದ ತೌರುಷ್ಯಪಡೆಯ ಖಾನರನೆಲ್ಲಂ ||
ಕುಱದಱುದು ಬೊಕ್ಕಸಿಂಗನ |
ಸೆಱಿವಿಡಿದೆಲ್ಲೆಂದು ರಾಯರಿಂಗೊಪ್ಪಿಸಿದಂ ||

ಇಂತೆಸೆನ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಪ್ಪ ಬೊಕ್ಕಸಿಂಗನಂ ಕೆಯ್ಪಿಱಿವಿಡಿದೊಪ್ಪಿಸಿ ರಾಯರಂ ಪರಮಸಂತೋಷಂಬಡಿಸಿ ಬಹುಳಸನ್ಮಾನನನಾಂತು ಮನ್ನೆಯರ್ಕಳೊಳ್ ಪರಮಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಂ ಪಡೆದನಂತು ಮಲ್ಲದೆಯುಂ—

ಆತರ್ವಾಯಿಯೊಳಂ ಪೊ |
ಕ್ಕಾತಂ ರಾಯರ್ಗೆ ಮಲಿತ ಕಲ್ಯಾಣದ ನಿ ||
ಖ್ಯಾತಸುದುರ್ಗವರಾತಿ |
ವ್ರಾತವನುರೆ ಪೊಯ್ದು ಲಗ್ಗೆಯೊಳ್ ಸಾಧಿಸಿದಂ ||
ಮೆರೆವಾ ದುರ್ಗವನಾ ನೃಪ |
ನುರೆ ಕೊಂಡಿಮ್ಮಡಿಸದಾಶಿವೇಂದ್ರನೆನಿಸ್ವೀ |
ಬಿರುದಿನಭಿಧಾನಮಂ ನಿ |
ಕ್ಕರಸರ್ ತಲೆದೂಗೆ ರಾಯರಿಂ ಪಡೆಸಿದಂ ||

ಮತ್ತಮಾ ಕಲ್ಯಾಣದುರ್ಗಮಂ ಕೊಂಡು ಬರ್ಪವಸರದೊಳ್ ಕಲುಬುರುಗಿಯವರಾ ಮಾಮಲಿತರಲ್ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತಮ್ಮ ಕರಕಮಲದೊಳ್ ಪಿಡಿದಿರ್ಪ ಜಮವಾಡನ ಕೋಟೆಗಂ ಪರಿದು ತಮ್ಮ ಸಮಾಪದೊಳಿರ್ಪ ಮನ್ನೆಯರ್ಕಳಂ ಕರೆದೀ ಕೋಟೆಯಂ ತೆಗೆದು ಕೊಂಬುದೆಂದು ನಿಯಾಮಿಸಲವರ್ಗಳಿದೆಮಗಶಕ್ಯಮಾದ ಕಜ್ಜಮೆಂದು ಮುಂ ಪೋಗಲಣ್ಮದಾ ಲೋಚಿಸುತ್ತಮಿರಲಾ ಪ್ರಸ್ತಾವದೊಳ್—

ಭೀಕರತರರಿಪ್ರಸೇನಾ |
ನೀಕವನಸಿಯಿಱಿಯುತಧಿಕಶೌರ್ಯದೊಳೊಳಬಿ ||
ಽಕ್ಕಾ ಕಲುಬುರುಗಿಯ ದುರ್ಗವ |
ನೇಕಮುಹೂರ್ತದೊಳೆ ತನ್ನಪಂ ಸಾಧಿಸಿದಂ ||
ಕಲುಬುರುಗಿಯ ದುರ್ಗವನಿಂ |
ತಳವಿಯೊಳಂ ಕೊಂಡು ರಾಯರಂ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಯ ||
ಗ್ಗನೆನಿಸಿ “ ಕೋಟೆಕೋಲಾ |
ಹಲ ” ನೆನಿಸೀ ಬಿರುದನಾಂತು ರಾರಾಜಿಸಿದಂ ||

ಇಂತು ಕಲುಬುರುಗಿಯ ದುರ್ಗಮಂ ಧೂಳಿಗೊಂಟಿಯಂ ಕೊಂಡನಂತರಂ—

ಕಡುಗಲಿ ಕೃಷ್ಣರಾಯರುರೆ ಜಾಲೆಯ ಪಾಠಿಡೆಗೆಯ್ದೆ ಬಂದು ಮೆ |
ಲ್ಲಡಿಗಳೆನೆಯ್ದೆ ಸಂಧಿಸದಹಂಕೃತಿಯಿಂ ಕರಮಂದಿರ್ಚಿ ನಿಂ ||
ದೆಡವ ಮುರಾರಿಯೆಂಬಧಟರಂ ಮುಱಿದೇರ್ವವರಿರ್ಪ ಕೋಟೆಗೊಂ |
ಡೆಡವಮುರಾರಿಯೆಂಬ ಬಿರುದಂ ಪಡೆದೊಪ್ಪಿದನಾ ನರಾಧಿಪಂ ||

Keladinrpavijayam, 2 : 1-24.

172. RĀMARĀJA'S VICTORY OVER BARĪD.

ಮತ್ತಮದಲ್ಲದಾ ಕೃಷ್ಣರಾಯಂ ಸದಾಶಿವನಾಯಕನಂ ಕರೆದು ತನಗೆ ಮಾರ್ಮಲಿತಿರ್ಪ
ಬರಿದ ಪಾದುಷಾಹನ ಮಹೋದ್ರೇಕಮಂ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಬರ್ಪದೆಂದು ನಿಯಮಿಸಿ ಕಳಿಸಲ್ ದಾಯಾ
ವರಿಯುತ್ತಿರ್ಪ ವಾರ್ತೆಯಂ ಬರಿದಪಾದುಶಾಹಂ ಕೇಳ್ವತ್ಯಂತಕೋಪಾಟೋಪದಿಂದತ್ಯ
ದ್ಭುತಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳಪ್ಪ ವಜೀರರ್ಕಳ್ಳಿರಸು ಅಪರಿಮಿತಹಸ್ತ್ಯಶ್ವಪದಾತಿಸಮೂಹ
ಸಮೇತನಾಗಿ ತೆರಳ್ತಿಯ್ದು ರಣಕ್ರಿದಿರ್ಚಿ ನಿಲಲ್ ಉಭಯಸೈನ್ಯಕ್ಕಂ ಕೆಯ್ದಲಸಿ ಮಹಾ
ದ್ಭುತಮಾದ ತುಮುಲಯುದ್ಧಂ ಪಣ್ಣಲಾ ಪ್ರಸ್ತಾವದೊಳ್—

ದಂತದ ಸೂನಗೆ ಸೊಂಡಿಲೊ |
ಳಾಂತಸಿ ಮೆಯ್ಗು ಮರ್ದ ಜಿಲೆಯ ಬಕತರ ಚೂಡಾ ||
ಲಂ ತೊಳಪಾನೆಯನೇರ್ದಿದಿ |
ರಾಂತಂ ಧುರಕಾ ಬರಿದಯವನಾಧೀಶಂ ||

ಮತ್ತ ಮಾವೇಳೆಯೊಳ್—

ಭರಿಕೆಯ್ಗೊಳಾಂತಸಿ ಬಕ
ತರದಂತಂಗಳೊಳಮರ್ದ ಸೂನಗೆ ಯೆಸೆಯಲ್ |
ಕರಪದಮೊಗೆದೆಡೆಯಾಡುವ |
ಗಿರಿಕುಲಮನೆ ಕವಿದುವಾನೆವಿಂಡೆಣ್ಣೆ ಸೆಯೊಳ್ ||
ಕುಟುವಿಂಡಿನ ಮಧ್ಯದೆ ಪೊ
ಕ್ಕುರುಬುವ ಹೆರ್ಬುಲಿವೊಲಾ ಸದಾಶಿವರಾಯಂ |
ಶರಕುಂತಖಡ್ಗ ಹತಿಯಿಂ
ತಟುಬಿದ ತೌರುಷ್ಯಸೈನ್ಯಮಂ ಬಹುಕೆಯ್ದಂ ||

ಮುಟುವಡೆದಾತ್ಮಸೈನ್ಯವನಭೀಕ್ಷಿಸಿ ಪಲ್ಕೊರೆದಾ ಬರಿದನ |
ತ್ಯುರುತರಕೋಪದಿಂದುಲಿದಿಭಾಶ್ವಪದಾತಿಸಮೇತನಾಗಿ ಸಂ ||
ಗರದೊಳಿರ್ಚಿ ನಿಂದುರೆ ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಸಂಮುಖಕ್ಕೆ ಭಾ |
ಸುರಮದದಂತಿಯಂ ಭರದೆ ನೂಂಕುತೆ ತುಳ್ಳಿದ ನಂಬಿನಬ್ಬಿಯಂ ||

ಮದದಂತಿಯೆಂಬ ಬೆಟ್ಟದ |
ತುದಿಯೊಳಗಿದಾರ್ ಬರಿದನೆನಿಸುವ ವಿಲಯಾಂ ||
ಬುದಮಂಬಿನ ಮುಖಿಯಂ ಕಟಿ |
ದುದು ಧರೆಯೊಳ್ ಶೋಣಿತಾಂಬು ನೆರೆ ಪರಿವಿನೆಗಂ ||
ಇಸುವಂಬಿನುಟುಬೆಯಂ ಸೈ |
ರಿಸುತಶ್ವವನೆಯ್ಗೆ ಮಿಂಟಿ ಕೂರಸಿಯಿಂ ಚೂ ||
ರಿಸುತೊಳಪೊಕ್ಕುಟುಬುವ ಯವ |
ನಸಮೂಹಾಧೀಶನುಟುಬೆಗಂದಿದಿರಾಂತಂ ||

ಇಂತಾ ಬರೀದಪಾದುಶಾಹಂಗಿದಿರ್ಚಿ ನಿಂದಿರ್ವಕ್ಕಂಗಳೊಳುಅುಬಿ ತಱುಬಿ ಮುಸುಂಕಿ ಕೆಯ್ಗೆ ಯ್ತು ಧಟರ್ಕಳನಾತ್ಮಕರಾಸಿಕುಂತಯಮದಂಷ್ಟಾನಿಶಾತಸಾಯಕಮುಖವಿಘಾತಿಯುಂ ಸಿಂದೆ ಗಿಸಿ ಬರೀದಪಾದುಶಾಹನಡರ್ಡ್ ಮದೇಭದ ಸಮ್ಬುಖಕ್ಕಂ ತದೂರ್ಧ್ವಮುಖಕ್ಕಂ ತಾನೇಅದಶ್ವನನಡಿಗಡಿಗೆ ಮೇಲ್ಪಾಯ್ತು ತನ್ನಹಾಗಜದಂಗೋಪಾಂಗಗಳೊಳ್ ತೊಡರ್ಚಿದ ಮಿಲ್ ಪೊರಜೆ ಜೊತ್ತಗಂಗಳುಮಂ ನಿಲುನಿಲುಂಕಿ ಪೊಯ್ತೊಯ್ತು ಕತ್ತರಿಸಿ ಅಂಜಿಯಂ ಸಡಿ ಲ್ತಿಸಿ ಪಾಕರಮಂ ಪತನಂಗೆಯ್ತು ತತ್ಕುಂಜರವನಾತ್ಮವಶಂಗೆಯ್ತುನಿತಱೊಳ್ ಬರೀದಪಾದು ಶಾಹಂ ಸಾಧನಚಮತ್ಕೃತಿಯುಂ ಸಮಾಪದೊಳಿದರ್ ಮಗುಱೊಂದಾನೆಯ ಬೆಂಗೆವಾಯ್ತು ಹಱು ಹಂಚಾದ ಸೈನ್ಯಮನೊಂದುಗೂಡಿಸಿ ಹುರಿಗಟ್ಟಿಸಿ ಮಗುಱು ಕೋಪಾಟೋಪದಿಂ ಮಾಮರ್ಲೆತು ರಣರಂಗಕ್ಕಿದಿರ್ಚಿ ನಿಂದು ಕೆಯ್ಗೆ ಯ್ತು ಮಿರಲಾ ಪ್ರಸ್ತಾನದೊಳ್—

*

*

*

*

ಇಂತು ಪಣ್ಣಿದ ಯುದ್ಧರಂಗದೊಳ್ ಬರೀದ ಪಾದುಶಾಹಸೈನ್ಯಮಂ ಮುಱುದು ತದೀಯ ಹಸ್ತ್ಯಶ್ವಸಮೂಹಂಗಳುಮನುದಗ್ರಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳಪ್ಪ ಕೆಲಬರ್ ವಜೀರರ್ಕಳುಮನವನ ಡಾಲು ಡನಾಮಿ ಸತ್ತಿಗೆ ಕೆಂಪಿನ ನಿಶಾನಿಯುಮಂ ಮತ್ತಂ ಮೇಚ್ಚಲಿಸಿಲಾಂಭನ ಲಾಂಛಿತ ಮಾದ ಕಾಂಚನಮುದ್ರಾಂಗುಲೀಯಕ ಕಚ್ಚಲಿ ಸಹಿತಮಡದರ್ವನೆವೆರಸಾ ಬರೀದಪಾದುಶಾ ಹನುಮಂ ಕೆಯ್ಗೆಅದಂದು ರಾಯಗೊಪ್ಪಿಸಲ್ ಕೃಷ್ಣ ರಾಯನಭಿವೀಕ್ಷಿಸಿ ಮಹಾಹರ್ಷಿತನಾಗಿ ರತ್ನಾ ಭರಣತಾಂಬೂಲಗಳನಿತ್ತಾದರಿಸಿ ತತ್ಪದಾಶಿವನಾಯಕಂಗಳಮರಿದಲೆ ಮೇಘಡಂಬರ ದಿವಾ ಪ್ರದೀಪ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳನಿತ್ತು ಬರೀದಪಾದುಶಾಹನ ಮುದ್ರಾಂಗುಲೀಯಕಮಂ ಸದಾ ಶಿವನಾಯಕನ ಕಿಱುವೆರಲಿಂಗಿಕ್ಕಿ ಸದಬೋಕ್ಕಸೀಸಂ ಬಿಟ್ಟು ತದಾರಭ್ಯಂ “ಬರೀದಸಪ್ತಾಂಗ ಹರಣ ಸದಾಶಿವನಾಯಕ” ನೆಂಬ ಬಿಂಕದ ಬಿರುದಿನಭಿಧಾನಮನಿತ್ತು ಪಿರಿದು ಮನ್ನಿಸಲ್ ಮನ್ನಣೆಯನಾಂತು ಸಂತಸಂದಳೆದು ತತ್ಸಮಾಪದೊಳತಿಪ್ರೀತಿಸಾತ್ರನೆನಿಸಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದರ್ ನಂತುಮಲ್ಲದೆಯುಂ—

Ibid 2 : 24-49.

173. RĀMARĀJA'S VICTORIES OVER BIJĀPŪR AND AHAMADNAGAR.

ಆರಾಯರ ನೆಣಿಸದಹಂ |
ಕಾರದೆ ವಿಜಯಾಶ್ವರಾಧಿಪನ ಬಲದಿಂ ಕೆ ||
ಯ್ದೋಅದ ಶಾಲೆಯನೆಂಬ ನ |
ಜೀರನನಂಕದೊಳೆ ಮುಱುದನಾ ನೃಪತಿಲಕಂ |.

(ನಿಜಾಮಷಹ ಅದಿಲ್ ಆಲಿಯೊಡನೆ ಯುದ್ಧ.)

ಮತ್ತಮದಲ್ಲದೊಂದವಸರದೊಳ್ —

ಮಿಗೆ ಗರ್ವೋದ್ರೇಕದೆ ಸಂ |
ಯುಗದೊಳ್ ರಾಯಗಿರಿದಿರ್ಚಿ ಕೆಯ್ಗೆಯ್ತುಮದಾ ||
ನಗರದ ನಿಜಾಮಶಾಹನ |
ನೊಗಮಿಕ್ಕದ ತಱದೆ ಧುರದೆ ಮುಱುದೊಡಿಸಿದಂ ||

ಇಂತಮರ್ದ ರಣಾಂಕಣದೊಳ್ ಅಮದಾನಗರದ ನಿಜಾಮಶಾಹನ ಮದೋದ್ರೇಕಮಂ
ಮುಱಿದು ಪಲಾಯನಂಗೊಳಿಸಲ್ ಕೃಷ್ಣರಾಯಂ ಪ್ರಮುದಿತಮಾನಸನಾಗಿ ಸದಾಶಿವನಾಯ
ಕಂಗೇಕಾಂಗವೀರನೆಂಬ ಬಿಂಕದ ಬಿರುದಿನಭಿಧಾನವನಿತ್ತು ಮತ್ತಂ ಚಿಂಚಿಯ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನಾಯ
ಕಂಗೆ ಬಲವಂತನೆಂಬ ಬಿರುದಿನಭಿಧಾನಮಿರಲ್ ಬಿಡಿಸಿ ತತ್ಸದಾಶಿವನಾಯಕಂಗಂ ಬಲವಂತನೆಂಬ
ಬಿರುದಿನಭಿಧಾನಮುನುಸರ್ಪ ರತ್ನಾ ಭರಣದಿವ್ಯಾಂಬರಂಮೊದಲಾದುದುಗೊಱಿ ವೀಳ್ಯಂಗಳ
ನಿತ್ತು ಮನ್ನಿಸಿ ಜಯೋತ್ಸವದೊಳ್ ಸಕಲಸೈನ್ಯಂವೆರಸು ನಿಜಪುರಪ್ರವೇಶಂಗೆಯ್ದು ರತ್ನ
ಸಿಂಹಾಸನಾರೂಢನಾಗಿ ಸದ್ಧರ್ಮದಿಂ ರಾಜ್ಯಂಗೆಯ್ಯುತ್ತಮಿರಲ್—ತತ್ಸಮಾಪದೊಳ್ ಪರಮ
ವಿಖ್ಯಾತಿವಡೆದು ವರ್ತಿಸುತ್ತಮಿದೊಂದವಸರದೊಳ್.

Ibid 2 : 50-53.

174. SADĀSIVA NĀYAKA'S VICTORIES OVER MINOR CHIEFS.

(ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯ ಸಾಳುವ ನಾಯಕನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದೊಪ್ಪಿಸಿದುದು.)

ಲೂಟವರಿದಾಂತ ರಿಪುಸೇ |

ನಾಟವಿಯಂ ನಿಜಕರಾಸಿಯಿಂ ತಱಿದು ಕರಂ ||

ವಿಾಟಾದ ಚಂದ್ರಗುತ್ತಿಯ |

ಕೋಟೆಯನಾನ್ಯಪತಿ ಲಗ್ಗೆ ಯೊಳ್ ಸಾಧಿಸಿದಂ ||

ಬಗೆಯದೆ ರಾಯರಟ್ಟಿದ ನಿರೂಪವನದ್ಭುತಸೈನ್ಯಗೂಡಿ ಸಂ |

ಯುಗದೊಳಿಡಿರ್ಚಿ ನಿಂದೆಸೆವ ಗುತ್ತಿಯ ಸಾಳುವನಾಯಕೇದ್ರನಂ ||

ಜಗುಳಿಸಿ ಯುದ್ಧದೊಳ್ ಪಿಡಿದು ರಾಯರಿಗೊಪ್ಪಿಸಿ ಮನ್ನೆಯರ್ಕಳೊಳ್ |

ಮಿಗಿಲೆನೆ ಸಾಸಮಂ ಮೆಱಿದನೆಯ್ದೆ ಸದಾಶಿವರಾಯನಾಯಕಂ ||

(ಬಂಕಾಪುರದ ಮಾದಣನಾಯಕನೊಡನೆ ಕಲಹ.)

ಮತ್ತಮದಲ್ಲದೊಂದವಸರದೊಳ್ ಆ ಸದಾಶಿವರಾಯನಾಯಕಂ.

ಭರೆಗಧಿಕನೆನಿಪ ಬಂಕಾ |

ಪುರದುರುವಾದಣ ವೊಡೆಯರುಮಂ ಶಿಕ್ಷಿಸಿ ರಾ ||

ಯರಿನಷ್ಟಾದಶಕಂಪಣ |

ವೆರೆದಾಗರದವನಿಯ ವರಮಂ ನೆರೆ ಪಡೆದಂ ||

ಮತ್ತಮದಲ್ಲದಾ ಸದಾಶಿವರಾಯಕಂ ರಾಯರನುಮತಿಯಿಂ ಬಂಕಾಪುರದ ಮಾದಣ
ವೊಡೆಯರ ಮುಖದಿಂ ಮದಗದ ಕೆಲಸಮಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮನಾಗಿಸಿ ತನ್ಮಹಾತಟಾಕದೊಡೆಯೊಳ್
ಶೃಂಗಪುರದಿಂ ಸ್ವಾಮಿಗಳಂ ತೆರಳ್ಳಿಸಿ ತಂದು ರಾಯಗಂ ತತ್ಸ್ವಾಮಿಗಳ್ಳಂ ಭೇಟಿಯಂ ಮಾಡಿಸಿ
ತದುಭಯಮುಖದಿಂದಧಿಕಸನ್ಮಾನಂಭಿತ್ತನಂತುಮಲ್ಲದೆಯಂ—

(ಗುತ್ತಿ ತಿಮ್ಮನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ)

ಮತ್ತಮುಮಾರಾಯರಿಗಂ |

ತೆತ್ತಿಗನೆಂದೆನಿಸಿ ನಡೆಯದುರೆ ಮಾರ್ಮಲೆತಾ ||

ಗು(ಮ)ತ್ತಿಯ ತಿಮ್ಮಾಚ್ಚೆಯ ದು |

ವ್ಯತ್ನನ ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ರಾಯರಂ ಮೆಚ್ಚಿಸಿದಂ ||

(ತುಳುವಾಗ್ರೇಸರರನ್ನು ಜಯಿಸಿದುದು) —

ಮತ್ತಮದಲ್ಲದೊಂದವಸರದೊಳಾ ಸದಾಶಿವರಾಯನಾಯಕಂ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಂ ಬೆಸಂ
ಬಡೆದು ಘಟ್ಟವ ನಿಜಿದು ಪರಶುರಾಮಶ್ವೇತ್ರನುಂ ಸಾರ್ದು —

* ತುಳುವ ರಾಜರ್ಕಳಿಲ್ಲಂ |

ಮಲೆತಿರೆ ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ಮೆಱುವ ಕಾಸರಗೋಡೊಳ್ ||

ತೊಲಗದ ಕಂಬವನಾ ನೃಪ |

ತಿಲಕಂ ತಾಂ ನಿಲಿಸಿ ಮೆರೆದನತಿಸಾಹಸನುಂ ||

ಇಂತು ಮಲೆತಿರ್ಪ ತುಳುವ ಮನ್ನೆಯರ ಮದನುಂ ಮುಱಿದು ಸ್ವಾಧೀನಂಗೆಯ್ದು ಕರನುಂ
ಕೊಂಡು ಹಣಮಣಿಹನುಂ ತಿತ್ತು ಕಟ್ಟಳೆಯಂ ರಚಿಸಿ ಮರಱ್ಪಿಯ್ದು ರಾಯರಿಂದುಚಿತ
ಮಾಡುಗೊಳಿ ಮುಂತಾದ ಬಹುಮಾನನುಂ ಪಡೆದಾರಾಯರಿಂದಪ್ಪಣೆವೆತ್ತು ಸೈನ್ಯಸಮೇತ
ನಾಗತ್ಯಂತಸಂಭ್ರಮದಿಂ ತೆರಳುತ್ತಿಯ್ದಿಕ್ಕೇರಿಯ ಪುರವರನುಂ ಪೊಕ್ಕು ಭದ್ರಸಿಂಹಾಸನಾ
ಸೀನನಾಗಿ ಸದ್ಧರ್ಮದಿಂ ರಾಜ್ಯಪ್ರತಿಪಾಲನಂ (ಗೆಯ್ದು) ನಂತು ಮಲ್ಲದೆಯುಂ —

Ibid 2 : 54-62.

175. DODDA SANKANNA NĀYAKA.

ಆ ಸದಾಶಿವ ನರೇಂದ್ರಾ† |

ಗ್ರೇಸರಾನಂತರಮಾತನಾತ್ಮಜನೆನಿಪಾ ||

ಶ್ರೀ ಸಂಕಣ್ಣಪನರಿಗಜ |

ಕೇಸರಿ ಸದ್ಧರ್ಮದಿಂದಮಿಳೆಯಂ ಪೊರೆದಂ ||

(ಜಂಬೂರ ವಿರುಪಣ ಪೊಡೆಯ ರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ.)

ಜಂಬೂರ ವಿರುಪಣ ಪೊಡೆಯ |

ರೆಂಬವನುಪಟಳವನೆಸಗೆ ಸಂಕಣ್ಣಪನಾ ||

ಜಂಬೂರಂ ಕೊಂಡುರೆ ಕ |

ಣ್ಣಿಂಬಾದುಡುಗುಣಿಯ ಕೋಟೆಯುಂ ವಶಗೆಯ್ದಂ ||

ಇಂತು ಜಂಬೂರ ವಿರುಪಣಪೊಡೆಯರಂ ಮುಱಿಯಲಾತಂ ವಿದ್ಯಾನಗರಿಗೆ (ಯ್ದು)ವಂ
ದು ರಾಯರ್ಗೆ ದೂರಲಾ ವರ್ತಮಾನನುಂ ಕೇಳ್ದು ಕರೆಯಲಟ್ಟಲ್ ತಾಂ ಬರ್ಪನ್ನೆಗಂ ಸದ್ಧರ್ಮ
ದಿಂ ರಾಜ್ಯವಿಚಾರಂಗೆಯ್ದುದೆಂದು ತನ್ನನುಜ ಚಿಕ್ಕಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕರಿಗೆ ನಿಯಾಮಿಸಿ ಕುಟುಂಬ
ಸಹಿತಮಾ ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕಂ ತೆರಳ್ದು ವಿದ್ಯಾನಗರಿಗೆಯ್ದು ರಾಮರಾಯರಂ ಸಂಧಿಸಲ್
ಜಂಬೂರುಡುಗುಣಿಗಳನಾವಿರುಪಣ ಪೊಡೆಯರಿಂಗಿತ್ತು ನೀಂ ಹುಜೂರೊಳಿರ್ಪದೆಂದು ನಿಯಾ
ಮಿಸಲಿಂತು ರಾಯರ ಸಮಾಪದೊಳ್ ತದ್ರಾಜಕಾರ್ಯಾನುಕೂಲಿಯಾಗಿ ಕತಿಪಯವತ್ಸರಂ
ವರ್ತಿಸುತ್ತು ಮಿರಲಾಪ್ರಸಾದದೊಳ್ —

ಮೆಱುವಾಸಂಕಣ ಭೂಮಿಾ |

ಶ್ವರಗಿರ್ವರ್ ಪುತ್ರ ರೊಗೆದರವರೊಳ್ ಪಿರಿಯಂ ||

ಧುರಧೀರ ರಾಮರಾಜಂ |

ಕಿಱಿಯಂ ವೆಂಕಟೇಶ ಪಾಲ ನರಿಕುಲಕಾಲಂ ||

* ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕಂದಲಕ್ಷಣವು ಕಟ್ಟಿದೆ—ತಿಬ್ಬಲನಕಾಶವಿಲ್ಲ.

† ಈ 1-2 ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕಂದದ ಲಕ್ಷಣ ಕಟ್ಟಿದೆ.

ನ|| ಇಂತೊಗೆದ ಸತ್ತುತ್ತರರ್ವರ್ ದಿನದಿನಂಗಳೊಳಭಿವರ್ಧಿಸಿ ಮನೋಹರಾಕಾರ
ಯುಕ್ತರಾಗಿ ಭೂಮಂಡಲಕ್ಕವತರಿಸಿದ ರವಿಚಂದ್ರರೆಂಬನಂ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಂ ಬಾಲಲೀಲೆಯಂ ನಟ
ಸುತ್ತಿರಲಾ ಪುತ್ರರರ್ವರಂ ರಾಯರ್ಗೆ ಕಾಣಿಸಲ್ ಅವರ್ಗಳ ರೂಪರೇಖಾ ವಿಶೇಷಂಗಳಂ ನಿಟ್ಟಿಸಿ
ಮುಂತೀ ಬಾಲಕರ್ ಮಹಾವರ್ಧಿಷ್ಣುಗಳಪ್ಪರೆಂದತ್ಯಂತಹರ್ಷಿತನಾಗಿ ಪಿಂತೆಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾ
ನದ ರಾಜಕಾರ್ಯಂಗಳೊಳತಿಸಾಹಸಂಗೆಯ್ದು ಜಯಕಜ್ಜಂಗಳನಾಗಿಸಿದ ಸದಾಶಿವರಾಯನಾಯ
ಕನ ಮೊಮ್ಮಂದಿರಿಂಬ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದಾ ಕುಮಾರರ್ಗೆ 'ಪಾಲ್ವಿಣ್ಣ ಯುಂಬಳಿಗೆ'ಯೆಂದು ನಿಯಾಮಿಸಿ

ಮಾಸೂರಂ ಮಲ್ಲೂರಂ |
ಭಾಸುರಮೆನಿಸಿದ ಪೊಳೆಯಪೊನ್ನೂರಂ ಭೂ ||
ವಾಸವ ಸಂಕಣಭೂಪಂ |
ಗಾ ಸಮಯದೊಳಿತ್ತು ಪೆರ್ಮೆಯುಂ ಮನ್ನಿಸಿದಂ ||

(Pages 43-44.)

176. DODDA SANKANNA'S OTHER VICTORIES.

ಮರಯ್ಯಾ ಸಂಕಣ ಭೂವಿಾ |
ಶ್ವರನುರುವಿರುಪಣೋಡೆಯರುಮಂ ಸಂಗರದೊಳ್ ||
ಮುಱಿದೊಪ್ಪುವ ಜಂಬೂರಂ |
ಕರಮೆಸೆವುಡುಗುಣಿಯ ಕೋಟಿಯಂ ವಶಗೆಯ್ದಂ ||
ಒಡನೆ ಮಾದೇವಪುರದು |
ಗೃಹದ ಪರಿಸ್ತರಣಂ ವಶಗೆಯ್ದ ಬಲ ||
ಕೃಡವಲದೊಳುಱುಬುವಹಿತರ |
ಸೆಡವಂ ಮುಱಿದಾ ಧರಿತ್ರಿಯಂ ಸಾಧಿಸಿದಂ ||

(Page 63.)

177. THE CAPTURE OF GOA BY RĀMARĀJA.

ರಾಮರಾಯರೋಲಗದೊಳ್ ಕುಳ್ಳಿದೆಲ್ಲಾ ದುರ್ಗಂಗಳೆಮ್ಮಧೀನಮಾದುವವಿದ್ಧ ಕರ್ಣ
ರಾಕುತಿರ್ಪ ಗೋವೆಯ ಗಡಮೊಂದೇನಾದೊಡಂ ಸಾಧ್ಯಮಾದತ್ತಿಲ್ಲೆಂತಾದೊಡಮಾ ಗಡಮಂ
ಸಾಧ್ಯಂಗೆಯ್ಯಲೈಯ್ಯುಮೆಂದು ನಿಜನಿಯೋಗಿಜನರೊಳಾಲೋಚಿಸಿ ಪಿಂತೆಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾನಕ್ಕೊದ
ವಿದ ರಾಜಕಾರ್ಯಂಗಳೊಳತಿಸಾಹಸಂಗೆಯ್ದು ಜಯಕಜ್ಜಂಗಳನಾಗಿಸಿ ಪರಮಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯಂ
ಪಡೆದ ಸದಾಶಿವನಾಯಕನಾತ್ಮಜನಪ್ಪ ಸಂಕಣನಾಯಕನೆಯ್ದಿರ್ಪನೀತನ ಮುಖದಿಂದಾ
ದೊಡಮಾಕಾರ್ಯಮಂ ಸಾಧಿಸಲೈಯ್ಯುಮೆಂದು ಮನದಂದು ನಿಜಾನುಜನಪ್ಪ ವಿಠಲರಾಯನ
ನಾ ರಣಮುಖದೆ (ವಶಗೆಯ್ದು) ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಮನೊಡರ್ಚಿಸಿ ಸಂಕಣನಾಯಕನಂ ಕರೆಸಿ
ಸ್ವಮನೋಭಿಪ್ರಾಯಮನುಸಿದುರ್ ಬೇಗದಿಂ ನಡೆದೆಮ್ಮ ಕಜ್ಜಮಂ ಶೇಖರಂಗೆಯ್ದುದೆಂದೊರೆದು
ಸೇನಾಸಮೂಹಮಂ ಕೆಯ್ದುರ್ತಿಸಿ ಬೀಳ್ಕೊಡಲೊಡನಾ ಪ್ರಸ್ತಾವದೊಳ್—

ಶ್ರಿ ವಿಟ್ಟಲರಾಯರ ಕೂ |
ಡಾವಿಭುವರನ್ನೈದಿ ದಾಯಾವರಿದಂಬುಧಿ ಮ ||
ಧ್ಯಾವಷ್ಟಂಭನ ಮೆನಿಸಿದ |
ಗೋವೆಯ ಗಡಮಂ ಸಮೀಕದೊಳ್ ಸಾಧಿಸಿದಂ ||

ಇಂತು ಗೋವೆಯ ಗಡಮಂ ಕೊಂಡು, ಮರಬ್ಬೊಡನಾ ಸಂಕಣನಾಯಕಂ ರಾಯರಂ
ಕಾಣಲತ್ಯಂತಪ್ರಮುದಿತಮಾನಸರಾಗಿ ಮಾಳೇನಹಳ್ಳಿಹೋಬಳಿಯ ನುಚಿ ತಮಾ ಗಿತ್ತ ನ ಘ
ರತ್ನಾ ಭರಣಾಂಬರತಾಂಬೂಲಮಂ ಭುಜಕೀರ್ತಿಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳುಮಂ,.....
ನಿತ್ತಾದರಿಸಿ ಬೀಬ್ಬೊಡಲಪ್ಪಣೆಗೊಂಡತ್ಯಂತಹರ್ಷದಂ ಸ್ವಕುಟುಂಬಸಹಿತಂ ವಿದ್ಯಾನಗರಿಯಿಂ
ತೆರಳ್ವೆತಂದಿಕ್ಕೇರಿಪುರವರಮಂ ಸಾದರ್ಶನಂತರಂ.

(ಸೇನೆ) ಗೋವೆಯನ್ನ ಮುತ್ತಿದ ಕಾಲ.

ತಕವರುಷ ೧೪೩೮ ರಾಕ್ಷಸಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲೂ ಸೊದೆ ಅವರಮೇಲೆ ವಿಠಲರಾಯನ ಕೂಡೆ—

Keladinrpavijayam, pp. 45-6.

177. SANKANNA'S OTHER VICTORIES.

ಮಹಮ್ಮದೀಯರೊಡನೆ ರಾಮರಾಜನ ಯುದ್ಧಗಳು.

ರಾಮ ರಾಯರ್ಗೆ ಮಲೆತರೆ |
ತಾಮಸರ ತುರುಷ್ಕರಥಟನುಡುಗಿಸಿ ಘನಸಂ ||
ಗ್ರಾಮದೆ ಭೈರಾದೇವಿಯ |
ಸೀಮೆಯನುರೆ ಧೂಳಿಪಟ್ಟಮಂ ವಿರಜಿಸಿದಂ ||

* * * *

ತರತರದೊಳ್ಳಿದಿ ಮಾಮಲೆ |
ತುರುಬುವ ಯವನರ್ಕಳಧಟನುಡುಗಿಸಿ ಘನಸಂ ||
ಗರದೊಳ್ ಶರನಿಧಿಯ ಪರಿ |
ಸ್ತರಣಮುಮಂ ವಡ್ಡಿಯವನಿಯಂ ಸಾಧಿಸಿದಂ ||

Keladinrpavijayam, 3: 83, 88.

178. CIKKA SANKANNA NAYAKA.

ಚಿಕ್ಕ ಸಂಕಣ ನಾಯಕ.

ಆ ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಣನಾಯಕರ ತರುವಾಯ ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರೀ ವಿಜಯಾಭ್ಯುದಯ ಶಾಲಿವಾಹನ
ತಕವರ್ಷ ೧೪೮೧ ನೆಯ ಕಾಳಯುಕ್ತಿ ಸಂವತ್ಸರದ ಅಶ್ವಯುಜ ಶುದ್ಧ ೫ ಯಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಸಂಕಣ
ನಾಯಕರಿಗೆ ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ರಾಜಪಟ್ಟಂ.

ವರಸಂಕಣಾವನೀಶನ |
ತರುವಾಯಿಯೊಳೆಸವ ತನ್ನ ಹೀಶ್ವರನ ಸಹೋ ||
ದರನೆನಿಪ ಚಿಕ್ಕಸಂಕಣ |
ಧರಣೀಶ್ವರನಾಳ್ ನೊಪ್ಪುವನನೀತಳಮಂ ||

Keladinrpavijayam, 4: 1.

179. CIKKA SANKANNA'S VICTORY OVER SALĀBHATA KHĀNA.

గరువికేయోళ్ సోదేయ హరి |
 యరసపనాయకసమేతమృదిద విజయా ||
 పురద సలాబతఖానన |
 వరస్యేన్యవనాజిరంగదోళ్ నోఱ్గి సిదం ||
 మత్తతిజలదిందిభకయ |
 పత్తిజయం వేరసు సర్వసన్నాహదే దం ||
 డేత్తి బందా తురుక్కర |
 మోత్తవనంకదోళే మురిదనా నృపతిలకం ||

మత్తమదల్లదే యేడేయేడిగియ్యందు దాఱ్ఱ వరియుత్తిదర్ విద్య కర్ణకళదటం
 మురిదు భుజబలప్రతాపదిం రాజ్యంగేయుత్తమిరలా కాలదోళ్.

Keladinrpavijayam, 4: 6-7.

180-(a). TIMMAYA NĀYANA.

మ. అరయన్ దిమ్మయనాయనేంద్రుడు భుజారయత్తాసిచే గార్యభా
 సురపారాభవ భాద్రశుద్ధ చవితిసోమాఖ్యవారాన డ
 గ్గరి నాగాజునికొండ యొద్ద రిపులకొండ్రించె నాఖండలే
 శ్వరనాగేశ్వరింగభూవినుతకృష్ణావాహినుల్ సాక్షిగన్. (1)

చ. అలపునఁ దాళజంఘులను శ హైహయలన్ దృపదేంద్రపుత్రునిన్
 దొలి సగరుండు భాగవతుడు శ ద్రోణతనూజుడు ద్రుంచినట్లు వి
 హ్వలముగ సోమవంశజుని శ హావళి యోబళరాజు నాజిలో
 నలిగి వధించె తండ్రిపగర్తకై భళిమా వెలుగోటి నాయఁడున్. (2)

క. ఆవడియోబన్మపాలుని
 యావడినే నాయనయ్య శ యసిధారఁ దెగన్
 గా వడినె రంభ కై కొనె
 యావడి సేయంగ దివిజు శ లక్కడ బెదరన్. (3)

Velugōṭivāri Vamśāvali, 253-5.

180-(b).

నాయనప్పనాయఁడు తనతండ్రిని జంపినాడన్న పగచేత నావళియో
 బుళరాజును గృష్ణానదీతీరమం దుండు నాగార్జునముగోటయొద్ద యుద్ధము జేసి

శాలివాహనశకము ౧౮౬౮ (క్రీస్తు ౧౫౮౬) పరాభవసంవత్సరము భాద్ర
పద శుద్ధ ౮ నీ సోమవారమున బరిమార్చి పగ తీర్చుకొనెను.

Velugōṭivāri Vamśacaritra, p. 86.

181-(a). THE EXPLOITS TIMMAYA YARA TIMMA.

సీ. ఆజీముఖాను వెరన్నాడి పోడిమి చిట్ట
దర మట్టితివి పాండ్యరక్షణవిభాళ
కలనిలోన నఖూసరఖానుఁ బోదోలవె
పరువెత్తఁ బ్రతిగండ్రభైరవాంక
కుదియించి యల చింతశగుట ధమాకరాపు
నడచవె రాయవేశ్యాభుజంగ
బతిమాలఁజేసి భూపతిరాపు నాగనిఁ
గావవె రణలయరకాలరుద్ర
చండించి దేవరకొండతాణీలను
మర్దించవే చలరమర్రిగండ
మల్కిభరామభూమండలేశ్వరునిఁ జెం
డాడవె యవనకోరలాహలాంక
మునుపుఁ బోదోలవె ర ముస్తఫాఖానుని *
దండితో దానచింతామణీశ
ధాటిచేఁ జిట్టేలరకోట మట్టించవె
యెలమిలో మన్యభరదేభమూర్తి
ధరయెల్ల నెఱుంగంగ ర దస్తురఖానునిఁ
జెండవె గండరగండవిరుద
పశుగణంబులఁ గొల్లరపట్టించవే శౌర్య
వైఖరి గాయగోరవాళబిరుద
ముగురు రాజులు మెచ్చరమగటిమిఁ జూపవె
గడిదుగఁమునఁ బరాక్రమమృగేంద్ర
నీ ప్రతాపంబు మహిని వర్ణింప వశమె
సర్వబిరుదుల కొమరవేశ్యాభుజంగ

* మునుపుఁగా ముస్తఫాఖానుఁ బోదోలవె

బళిర ! వెలుగోటితిమ్మభూరపతికొమార
మతిఘణీశ కుమార తిరమ్మక్షీతీశ.

1

సీ. సిరు లిచ్చి కణాటరసింహననాధ్యక్షుఁ
డాదరింపగ నెవ్వఁ ర డతిశయిల్లె
విఱిగిన నని నుండు ర తెఱుంగ డెవ్వఁడు కల
నైన నేమఱుపాటరతోన నైనఁ
దురకమూకల బాఱరదోలె నెవ్వఁడు మహా
గ్రాటోపమున గొండరవీటియొద్ద
దను భజించిన బంధురతతిన్లెఱ దనయంత
వారిఁగా నెవ్వఁడు ర వసుధ * బెనిచె
నతఁడు బల్లరగండకేరళాదిరాయ
గాయగోవాళ గండరగండ చండ
సర్వ బిరుదులకొమర వేరశ్యాభుజంగ
బిరుదభరితుండు చినతిమ్మనరవరుండు.

2

* * * *
వెలసె నెవ్వఁడు మధుమదా ర వృతతురుష్క
వమకర క్తరసచ్చటా ర వర్ధమాన
భంగసంఘాతకృష్ణాత ర రంగిణీశుఁ
డధిపమాత్రుండె పిన్నతి ర మ్మననివిభుఁడు.

3

సీ. శ్రీకరంబుగ నీవు ర చిట్టేలఁ గైకొన్న
దేవరకొండకు ర దిగులుపుట్టె
భీకరంబుగ నీవు ర వేరూరుఁ గైకొన్న
నానల్లగొండ శౌ ర ర్యం బణంగె
దేవులప ల్లివు ర తీవితోఁ గైకొన్న
నరవపల్లెకు జయం ర బల్లఁ దొలఁగె
నాగులపా డీవు ర వేగమె కైకొన్నఁ
దూలుద్రగొండ గ ర స్తోలువడియె

* ధరణి

వాడపలి నీవు గైకొని శ వటలువేళఁ
గడమదుర్గంబు లన్నియుఁ శ గల్వరించె
నెన్న వెలుగోటితిమ్మయ శ చిన్నతిమ్మ
మహిమ హేంద్రకుమార తి శ మ్మక్షిశీంద్ర.

4

సీ. రామరా డెరిదిమ్మ శ భూమిశు పంపున
మలఁ జొచ్చి బోయల శ బెళుకుఁ దీర్చె
ముస్తాఖానుని శ ముస్తీదుఁ జెడఁ దోలి
భద్రగజంబులఁ శ బట్టి తెచ్చె
మొనసి దేవరకొండ శ మూఁతలు వచ్చిన
ఘోరాజి శరములఁ శ గొట్టివేసెఁ
జండించి యిభ రాము శ శాహు పంపుల నెల్ల
ధరఁ గృష్ణసాక్షిగాఁ శ దతిమి గెల్చె
నిట్టి విజయంబులెన్ని లే శ వెన్నిచూడ
రాజమాత్రుండె వెలుగోటి శ రాయపేంద్రు
తిమ్మఘనుచిన్నతిమ్మభా శ త్రిశసుతుఁడు
మహితయ శుఁడు కుమారతి శ మ్మప్రభుండు.

5

మ. అళిరామ ప్పెరిదిమ్మరాజమణియు శ న్నావేంకటమ్మపుడు
సెల వన్నంతనె యెటు దాటి గడలోఁ శ జిట్టెల పేరూరుదే
వులవ ల్పగులపాడు వాడపలియు శ న్నువ్వెత్తుగాఁ జేకొనె
బళి ! వెల్గోటికుమారతిమ్మఁడు ధరా శ భర్తల్ భయం బందగా. 6

మ. రఘురాముం డెరిదిమ్మరా జనుఁపఁగా శ రంజిల్ల హన్మంతుఁడై
ఖగరాజై వెలుగోటి తిమ్మఘనుఁడే శ గాంభీర్యశౌర్యంబులన్
బగవార్త దెగటార్చి రాజహితుఁడై శ భాసిల్ల నెల్లప్పుడు
దగు నారాజుకు మన్నె శేఖరునకు శ దదై వ్విఖరిం బోల్పగన్. 7

చ. తివిరి నితాంతకుంతమునఁ శ దిమ్మయతిమ్మవిభుండు గ్రుమ్మినన్
యవనులు నేలఁ గూలు సమరయంబున నాలుక సాచి తల్తను

స్వవదరుణంబుఁ గ్రోలి వెలుగచన్ దిశ లల్లనాడఁ ద్రేఁచు భీ
మవిధిని కొండవీటికడ ౩ మండలదీపిని భూతజాలముల్.

8

Velugōṭṭivāri Vanisāvali, 258-65.

181-(b).

‘భూపతిరావునాగన్న యనువానిమీఁద దేవరకొండపతానులు యుద్ధ
మునకు వచ్చినపుడు ఆనాగన్న యీ యెఱ్ఱతిమ్మానాయని సహాయముగా
గోరగా నపుడెఱ్ఱతిమ్మానాయడు పతానులను సంహరించి నాగన్నను
గాపాడెను దేవులపల్లి పేయారు, నల్లగొండ, అరవపల్లి, గోఁగులపాడు,
వాడపల్లి, యీ స్థలములను గర్హాటాధీశులు గా నున్నయళియరామరాయల
వారి సెలవుప్రకారము న్యాధీనపఱచుకొనెను.

Velugōṭṭivāri Vamśacaritra, p. 86.

182-(a). KONḌŌJU, THE BARBER.

A Cātu:

క. ఎంగిలి ముచ్చగులాముల

సంగతిగాఁ గులము జెఱుపఁ ౩ జనుదెంచి రయా

యింగిత మెఱిగిన ఘనుఁ డీ

మంగల కొండోజు మేలు ౩ మంత్రులకన్నన్.

Kandukūru Rudrakavi.

182-(b).

యిదిగాక విజయనగరమునందు రామరాజయ్యగారికి పనిచేసి మెప్పిం
చినందున రామరాజయ్యగారు దయచేసి మంగల కొండోజుకు యిచ్చిన శాస
నము పొత్తపినాటిసీమలోను తిరువెంగళనాథునికి చెల్లె వూటుకూరు గ్రామము
లోను మంగలవారు నగరికి అచ్చే పన్నుశానికె వగైరా అవుకులో నర్వ
మాన్యము యిచ్చివుండగాను పొత్తపి సీమలోను పొందలూరి మంగల యల్లో
జుకు పన్ను సర్వాయములు సర్వమాన్యం మన్నించి యిచ్చిన శిలాశాసనం.

Kaifiyat of Cittiṇḍi: L.R. 22, p. 180.

తదనంతరము సదాశివదేవ మహారాయలు భూభారము వహించి విజయ నగరమందు రత్నసింహాసనారూఢులై పృథివీరాజ్యము చేయుచుండగాను ఆత్రేయగోత్రపవిత్రులున్న సోమవంశోద్భవులున్న శ్రీమన్నహమండలే శ్వర కండనమౌలి రామరాజుగారి పౌత్రులున్న, మూర్తిరాజుగారి పుత్రులున్న అయిన వికలయ్యదేవ మహారాజులగారికి యీదేశాసకు ప్రభుత్వము యిచ్చిరి. గనుక అతను ప్రభుత్వం చేస్తూ కొండవీటిలోను ... కొండ సింగరయ్య పెరుమాళ్లకు శాలివాహనం ౧౪౭౩ అగు నేటి విరోధికృతు సంవత్సరం ఆషాఢ శుద్ధ ౧౨ పుణ్యకాలమందు (త్రోట) సమర్పించెను.

శ్రీ సదాశివదేవమహారాయలున్న శా. ౧౪౬౪ శకం లగాయతు శా. ౧౪౯౦ శకంవరకు ౨౭ సంవత్సరములు ప్రభుత్వము చేసెను.

Kaifiyat of Konḍavīdu: Mac. Mss. 15-4-40, pp. 22-3.

183-(b). VIŚVANĀTHA NĀYAKA AND ŚRĪRANGAM.

சகாப்தம் ஆயிரத்தி நானூற்றிருபதுக்குமேல் மதுரை திருச்சிராப் பள்ளி விசுவநாத நாயக்கன் அதிநமாய், அவரைக்கொண்டு வாதுல கேசிகர் குமாரர் நரஸிம்ஹாச்சார்யர் பெருமானுக்கு ஸமர்ப்பித்தது :—
(Gold vessels etc. names omitted.)

Kōyilolugu, p. 150.

184. THE DEATH OF RĀMARĀJA.

తదనంతరం కృష్ణరాయల అల్లు డైన అళియరామ రాయలవారు రాజ్యభారం చేస్తూ వుండిరి. ఆసమయమందు బహునాళ్లనుంచి నరపతివారి సమస్థానం నపుకలుక యిద్దరు తురుష్కులు వుండిరి. వకదివసమందు రామ రాజువారు చదురు చేసివుండిరి. ఆచదురులో ఆతురుష్కులున్న వచ్చి వుండిరి. ఆసమయాన ఆచదరాన పంది పోతూ వుండగా చూచి యీ తుర కలు వుమ్మివేసిరి. అది చూచి వీరికి ద్వేషు లయినవారు రాయలవారితో చెప్పి వీరు యీప్రకారం చేస్తూ వున్నారు. మనహిందువులకు సమగ్రం వరాహువతారం గనుక మేము కొలిచే దేవుణ్ణి వీండ్లు యీప్రకారం తిర

స్కారం చేసిరి; గనుక వీరు సమస్థానంలో వుండేటందుకు యోగ్యులు కా రని బహువిధాల రాయలవారితో చెప్పిరి. గనుక రాయలవారు ఆసంగతి మనస్సు లోనే వుంచి వారిని నగరిలోకి పచ్చేది అడ్డగింపు చేయించిరి. గన్ను అందు నిమిత్తం వారు ధణీల మనస్సు ప్రకారం పోసలె నని కాచుకొని వుండిరి. యిట్లా రెండు మూడు నెలల పర్యంతరం జీతం ముట్టేటందుకు లేకపోయినందున వాండ్లు యెక్కడికి పోయ్యేటందుకు నల్లలేక అశక్య మయ్యేవ్యాళకు అప్పుడు రాయల వారితో చెప్పి అంపించినది యేమంటే : “మేము మాజనాలతో సహా వుండి శానాదినములు ఆయను. మాకు జీతం ముట్టలేదు. జనులు వెచ్చానకు లేక శ్రమపడుతున్నారు. గనుక జీతం ముట్టేటట్టుగా దయచేస్తే యిక్కడనుంచి రెండో జాగాకు తేచి పోయ్యేము.” అని విన్నపం వ్రాసుకొని వుండిరి. అది రాయలవారు చూచి పుత్తరం వ్రాసి పంపించినది యేమంటే: “నగదు జీతం ముట్టేటట్టుగా లేదు. యే మయినా వెండి బంగారం మొదలయినవి వుండేది చూచి మీలెఖకు సరిగ్గా అంపించుతున్నా”నని తాకీదు వ్రాయించి పంపించిన తర్వాత వాండ్లు ఆతాకీదు చూచుకొని “వెండి బంగారు వస్తై రూకలు కాక పోతున్నదా” అని తెలుసుకొని “తమచిత్తానికి యేమి హామీగా అంపించినా తీసుకునేది సరి” అని తిర్గి విన్నపం చేస్తున్నందున, అందునిమిత్తం వక ఆలోచన చేసి, వాండ్లకు యివ్వవలసిన జీతముకు సరిగ్గా బంగారు తూపించి, దానితో పందిఆకారం చేయించి వాళ్లతావుకు పంపించే వ్యాళకు వాండ్లు ఆసువణా పందిని చూచి నిండా హాశ్చర్యపడి ఆరాత్రి ఆపందిని తాడుతోగూడా మిద్దెకు కట్టి కేవలంగా విస్తారం పాదరక్షలు మొదలయినవి ఆపందితోకూడా కట్టి పుష్పేశి, రాత్రికిరాత్రే తమ జనబచ్చాలతోకూడా వెళ్లి భాగానగరుకు పోయిరి. అక్కడ వుండిన ప్రభువులతో తమవిషయమై జరిగించిన యావత్తు వర్తమానం చెప్పి, “జాత్యభిమానం వుంచవలెను. గన్ను మేము యీ ప్రకారం చేసి వచ్చినాము. మీరు శానాప్రబలులు గనుక ప్రయత్నం భారిగా చాయ వలె” నని చెప్పకోగా వారు యీ వర్తమానం ఢిల్లీ పాదుశాహావారికి వ్రాశి పంపించి నందువల్ల అక్కడ పాదుశాహా తో చేసేవారు యీ వర్తమానం యా వత్తు మనస్సుకు తెచ్చుకొని, కొన్ని నాళ్లు జరిగిన తరువాత ఫౌంజను జమచేసి యావత్తు ఫౌంజను భాగానగరం పట్టానకు పొమ్మని సెలవిచ్చిరి. అదే ప్రకారం ఫౌంజ యావత్తు భాగానగరం చేరినంతల్లో, భాగానగరంయొక్క ఫౌంజులున్న

ఇంకా కొన్ని ఘోషాలున్ను జమ అయి ఆనెగొందికి నరపతి అయిన అళియ రామరాజు మీదికి యుద్ధానికి వైచ్చిరి. రాయలవారున్ను తమఘోషతో కూడా సిద్ధం అయి యుద్ధప్రసక్తికి ఆరంభించి ఆరునెలల పర్యంతం యుద్ధం చేసి, ఆయుద్ధంలో అళియరామరాజువారి శిరస్సును ఛేదం చేసినందున రాయలవారి ఘోష యొక్కడివి అక్కడ పలాయనం ఆయను. ఆతర్వాత ఆనె గొంది తాణావేసి నాలుగుతట్లు రాజ్యం బందోబస్తు చేసి తమతరపున తాణా వుంచే నిమిత్తం సదాక్షర్లను నేమకం జేసిరి.

Kaifiyat of Gutti: L.R. 22, pp. 5-8.

185-(a). THE BATTLE OF RĀKṢASI-TĀNGADI.

అంతట విజయనగరమందు రాజ్యం యేలుచూ వున్న సదాశివమహా రాయలువారివద్ద యువరాజు అయివున్న శ్రీమన్నహామండలేశ్వర రామరాజు య్యగారు శాలివాహనశకవర్షములు ౧౪౮౬ అగు నేటి రక్తాక్షిసంవత్సరము నందు దఖని పాదుషహాగార్ల వల్ల నుంచి, కృష్ణామలాపహారీసంగమస్థలమందు పరగణే హోనుగొండ రక్కసితంగడివద్ద యుద్ధములో సైన్యసహితముగా గడి అయినతర్వాతను—

Kaifiyat of Cittivēli: L.R. 22, p. 184.

185-(b).

యీశకంలోనే (౧౪౮౬ రక్తాక్షి) అళియరామరాయలు సైన్య ముతోకూడా దఖనిబాదశాహాలతో కృష్ణానదీతీర రక్కసతంగడి అనే స్థలంవద్ద యుద్ధము చేసి అళియరామరాజు దండు తోకూడా గడి అయినందున తుర కలు విజయనగరాన్ను వచ్చి స్థలం భ్రష్టుచేసి సదాశివరాయల్కు కొంత దేశం యిచ్చిరి. గనుక సదాశివరాయలు ప్రభుత్వం చేస్తూవుండెను.

Kaifiyat of Kandavarōlu : L.R. 16, pp. 488-9.

185-(c).

అతని కుమారుడు బుసిరెడ్డి నాడుగొడు అయి వుండగా అప్పుడు అళియ రామరాజువారి మన్నంతరమందు చితాపురద అల్లియదలపహాపాదుషా,

భాగానగరు కుతుబుషహా, దౌలతాబాదు నిజాంబాదుషహా యీముగ్గురున్ను
ఫౌంజతో వచ్చి సైన్యసహితముగా అళియరామరాజును ముంచివేసి విద్యా
నగరద తఱ్ఱు గడిచేసిన తరువాతను మొగలాయీవారు చేసే వుప్రదవములకు
సహించలేక సదరహు నాడుగొడు బుసిరెడ్డి స్థలం వదలి కన్నీలుతాలూకు
గోసునూరు అసంతృప్తరమునకు లేచిపోయినాడు. దేశాయీలు అశక్తులై న
వారున్ను స్థలం వదలి విద్యానగరప్రాంతముకు లేచి వచ్చినారు.

Kaifiyat of Gadwāl: Mac. Mss. 15-3-18, p. 98.

185-(d).

ఆయన అల్లుడు రామప్పయ తిరిగి వుత్తరపుదేశాలనుంచి తురక మల్లీ
కు యిథరాం అనే నిజాం వీరిమీద తర్లి వచ్చినంతల్లో, రామప్పయ ఆనెగొందికి
రాకమున్నే యెదురుగా పోయి యుద్ధం చేసి మల్లిఖు యిథరాంచేత గాయంబు
పడి శరీరం చాలించెను.

Account of the Narapati Kings: L.R. 50, pp. 315-6.

185-(e).

అంతట అళియరామరాజు సదాశివరాయలవద్ద యువరాజత్వం
వహించి కార్యదక్షుడై వుండి దళినిబాదుశాహాలు అయిదుగురున్ను యేకస్తులై
అళియరామరాజును దండుతోకూడా కృష్ణాతీరం రాక్షసితంగడి అనే గ్రామం
వద్ద ముంచి ఆనెగొంది విరూపాక్షస్థలములో వున్న దేవాలయములను కాల
వెట్టి విజయనగరం దోచిరి. అప్పుడు రాజ్యం అంతా తురకలు దోచిరి. గన్ను
లోగడ నడిచే అగ్రహారములు నగరకల్పుకునిరి. గన్ను యాలెంబాక అగ్రహా
రమును నగరకలిసినది.

Kaifiyat of Lēbāka: L.R. 44 p. 242.

185-(f).

తరువాత అళియరామరాజువారి ప్రభుత్వము అయి రామరాజు రాజ్య
పరిపాలన చేస్తూవుండగా శాలీవాహనశకవర్షములు ౧౮౮౬ నెయ రక్తాక్షి
సామ సంవత్సరద వైశాఖమాసములోను బిజాపురపు అల్లి యదులుషహా పా
దుషహా, భాగానగరు కుతుబుషహా, దౌలతాబాదు నిజాంషహా భైరీ యీమూడు

మంచి పాదుషాహలున్ను కూడి వారివారిఫౌజతో వచ్చి పరగణెహాను గొందదహల్లిరక్కసిగిరింగడి (కృష్ణా) మలాపహారీసంగమస్థళమందు, రామ రాజమీద గొప్పగా యుద్ధము చేసి సైన్యసహితముగా రాజును ముంచి వేసి విద్యానగరపట్నం దోచుకొని మూడుమందిపాదుషాహులున్ను ఫౌజ సహా బిజాపురమునకు తిరిగి పోయిన తర్వాత విద్యానగరపట్నమున్ను దినెదినె యిదే ప్రకారముగానే ఖల మాతూవచ్చినది. తదనంతరమందు రాజ్యము అరాజక మయి చుట్టుపట్ల పాలేగాండ్ర వుపద్రవమునకు సహించలేక ప్రజలు చల్పిచల్ అయి పోయినందున ఈ గ్రామము బిల్ కల్ హాళు అయిపోయినది.

Kaifiyat of Sindavādi: L.R. 40 pp. 301-2.

185-(g).

అళియరామరాజువారు ప్రభుత్వం చేస్తూ వుండగా కోనేటి రంగరాజు వారు యీగుత్తిదుర్గం అధికారం చేసిరి. అక్కడ అళియరామరాజువారి మీదికి బిజాపురం అల్లి అబ్దుల్ హా, బదరు నిజాంషహా, కుతుబుషహా యీ మొదలయిన పాదుషాలు అయిదుగురు యేకస్థు లయి సరపతు లయిన రాజ రాజువారి మీదికి వచ్చి యుద్ధం చేసి యుద్ధమందు రాయలవారి బలం చాల [క] వచ్చినందున శిశుచ్ఛేదం చేసి సంస్థానం ముంచిరి.

Kaifiyat of Yarra-Timmarājucerevu: L.R. 39, p. 47.

185-(h).

అళియరామరాజు ప్రభుత్వం చేస్తూ వుండగా యీ రామరాజమీద యుద్ధానకు, తురుష్కులు కుతుబుశా హైదరాబాదు, అల్లీఅదల్ షా బిజా పురం, నిజాంషాబహది(రీ)అహమదానగరం, నిజాంషా చాలతాబాదు, యిమా దుల్ముల్ కు బిరాడు బుర్రాపూరు, యీ అయిదుగురు పాదుషాయీలు సైన్యముతో వచ్చి అళియరామరాజుమీద తిరుగబడి యుద్ధము చేసి జయించి, రామరాజును తల కోసుకొనిపోయి రాజ్యం తమస్వాధీనం చేసుకొని వుండగా...

Kaifiyat of Tādpatri: L.R. 39, p. 232.

185-(i).

అటుపిమ్మట దక్కన్ పాదుశాహలు యేకస్తులై మతద్వేషంచేతను రామరాయలను వధచేసి దేశములు స్వాధీనము చేసుకొనిరి.

Kaifiyat of Santarāvūr : L.R. 39, p. 508.

185-(j).

యీ సదాశివరాయల నాడె కృష్ణరాయలగారి అల్లుడు అళియరామ రాయలు రాజ్యానకు దత్తుడై వుండి వీరికి పేషకషు యిస్తూవున్న దళిని పంచ పాదుశాహలు.

౧ బిజాపురం అలీ అదలశాహః

౧ బిదరు కుతుబుశాహః

౧ అహమదానగరు నిజాంశాహ బహారి

యింకా యిద్దరు బాదశాహలున్ను యేకస్తులై కృష్ణాతీరము రక్క సదలంగడి అనే స్తలమున అళియరామరాయలతో యుద్ధము చేసి అళియ రామరాయలను గదిఁ చేసి విజయనగర పట్నం కొల్ల బెట్టి సదాశివరాయలను వుంచిపోయిరి. తరువాత యీ సదాశివరాయలు కొన్నిదినములు ప్రభుత్వం చేసినాడు.

Kaifiyat of Sara : L.R. 33, p. 396.

185-(k).

అళియరామరాజుగారు రాజ్యపరిపాలన చేస్తూ వున్నప్పుడు శాలీవాహన శకం ౧౮౪౬ అగు రక్తాక్షి సంవత్సరములో బిజాపురం అలీ యదలుషహా బాదుషహా, భాగానగరు కుతుబుషహా, దౌల్తాబాదు నిజాంషహా ఖైరీ, యీ ముగ్గురు పాదుషహాలు దండుతో వచ్చి కృష్ణానది మలాపహారి అనే పేరు గలిగిన నదీసంగమస్థలమందు సైన్యసహితముగా రామరాజును ముంచివేసినతర్వాత తమ ఆరుసంవత్సరముల పర్యంతం గ్రామానకు పాలనకర్త లేనందున పాలె గాండ్ల వుపద్రవము ప్రజలు సహించలేక చలించిచలు అయి వుండిరి.

Kaifiyat of Holulagondi : L.R. 34, pp. 163-4.

185-(l).

వీరు శాంతి బొందిన పిమ్మట సలకయ్య తిమ్మరాయలవారు రాజ్యపదవి చేసినారు. వీరు పోయినపిమ్మట అలియ రామరాయలవారు కావేరినది ఆరంభంచేసుకొని సర్పదానది పర్యంతం రాజ్యం చేసిరి. యీరాజు విజయనగరమునుంచి అనేకసైన్యములతో పుత్తరంగా పోయి కృష్ణానది చాటి సకలమైన మైదానములతో ద్వేషం చేసినందున పాదుషాహా అదలపహాగారు సైన్యసహితముగా వచ్చి అలియరామరాజుగారిని తల కోసి చంపిరి.

Kaifiyat of Gulyam : L.R. 34, pp. 47-8.

185-(m).

యిట్లా కొన్నిదినములు రామరాయలవారు రాజ్యభారం చేసుకుంటూ వుండగా వారిమీదికి తురుష్కులు బిజాపూరం ఆలి ఆదంషహా బహదరు, నిజాంషాహా, కుతుబుషాహా యీ మొదలయిన పాదుషాహాలున్ను, యింకా కొంతమంది పాదుషాహాలున్ను జనులూ అయిదుమంది యేకస్తులై యీ సరపతి అయిన రామరాయలవారి మీదికి వచ్చి యుద్ధము చేసి యుద్ధరంగమందు రామరాయలవారు నిర్వాహకం చేయలేక యీ పాదుషాహాలచేతికి పట్టుబడి చిక్కినందున వారు ఈ రామరాయలవారి తలకాయ కోసుకుని రాయలవారి సంస్థానం ముంచి తురుష్కులు ప్రాముఖ్యులై పెనుగొండ మొదలయిన, జాగాలలో తురుష్కుల తాణాలు పడి రాజ్యం విచారిస్తు వుండిరి.

Kaifiyat of Pāmumudi : L.R. 17, pp. 418-19.

185-(n).

యీ సదాశివరాయల ప్రభుత్వదారధ్యం సర్వాధికారి అయిన శ్రీ కృష్ణదేవమహారాయలవారి అల్లుడు, అలియరామరాజు శకం ౧౪౮౬ రక్తాక్షి సంవత్సరమున బిజాపూరు, బిదరు, దౌలతాబాదు, అహమదానగరు మొదలయిన దళిని పంచబాదశాహాలు యేకస్తులై అలియరామరాజుతో కృష్ణాతీరమున రాక్షసతంగడి అనే గ్రామమువద్ద యుద్ధము చేసి, అలియరామరాజును దండుతోకూడా ముంచి తురకలు విజయనగరానకు వచ్చి రాయలనగళ్లున్న పట్టమున్న దోచి అక్కడ వున్న దేవాలయములు కాల

పెట్టి, అప్పుడు పయిన వ్రాసిన సదాశివరాయలకు కొంతదేశము యిచ్చి
పున్నందున సదాశివరాయలు ఆరుయేండ్లు ప్రభుత్వం చేసిరి.

Kaifiyat of Puspagiri : L.R. 13, p. 76.

185-(o).

యీ ప్రకారముగా రామరాజు ప్రభుత్వము చేస్తూవుండగా శాలివా
హన శకనరపములు ౧౮౮౬ రక్తాక్షి నామ సంవత్సరమున బీజాపురంనుంచి
ఆలీ అదంషహ పాదుషహ, భాగానగరము కుతుబషహ, చౌల్తాబాదు నిజాం
షహ ఖైరి యీ మ్లేచ్చులు దండుతో వచ్చి కృష్ణాతీరమందున హవేలీపరగణే
హాళుగొండదహల్లి రక్కసిగిరిగిడి మలాపహరికృష్ణాసంగమస్థళములో
గొప్పగా యుద్ధము చేసి సైన్యసహితముగా రామరాజును ముంచివేసి విద్యా
నగరపట్నం దోచుకుని తిరుగా బీజాపురముకు పోయినారు.

గనుక తదారభ్యము విద్యానగరపట్నము ఖల మాతూ వచ్చెను.

Kaifiyat of Adavāni : L.R. 10, p. 37.

185-(p).

యీ సదాశివరాయల ప్రభుత్వం ఆరభ్యం సర్వాధికారి అయిన కృష్ణ
దేవమహారాయలవారి అల్లుడు అలియరామరాజు అధికారదక్షుం డై పుండి
శాలివాహనశకవర్షంబులు ౧౮౮౬ అగు నేటి రక్తాక్షి సం॥ మున యీ
రాయలకు కరభారం యిస్తువున్న బీజాపురం, బిదురు, చౌలతాబాదు, అహ
మదానగరు మొదలైన దఖని పంచబాదశాహా అనగా దక్షిణప్రాంత్యాన
పున్న ౫ బాదశాహాలు తురకలు యేకస్తులయి అలియరామరాజుతో కృష్ణా
నదీతీర మైన రాక్షసతంగడి అనే గ్రామంవద్ద యుద్ధము చేసి అలియరాజు
రాజును దండుతో ముంచి వైని వ్రాసిన తురకలు విజయనగరానకు వచ్చి
రాయలవారి నగళ్లున్న పట్టమున్ను దేవాలయములున్న కాలబెట్టి దేశం
దోచి, అప్పుడు వైని వ్రాసిన సదాశివరాయలకు కొంతదేశము యిచ్చినందున
తురకాంగ్యములోను సదాశివరాయలు ౧౦ యేండ్లు ప్రభుత్వము జేసినట్లుగా
శాసనములు వున్నవి.

Kaifiyat of Cuddapah: L.R. 8, pp. 128-29.

185-(q).

తరువాత సదాశివరాయలు రాజ్యం శాయగా అళియరామరాయలు
యువరాజత్వం చేస్తూ వుండగా విజాపురం విడచి వచ్చి రా దఖనిపంచబాదు
పాహాలు యేకమై వచ్చి అళియరామరాయలతో యుద్ధము చేసి అళియ
రామరాయలను చంపి తరువాత పూరుగల్లు అనుమకొండ తిరుగా తురకాణ్యం
అయ్యిది.

Kaifiyat of Anumakonda : Mac. Mss. 15-4-5, p. 108.

185-(r)

రామరాజయ్యదేవమహారాయలు ప్రభుత్వానకు వచ్చి శా ౧౮౮౩
శకం వఱకు రాజ్యంచేస్తూ వుండగా దక్కన్ పాదుశాహాలు యేకస్థులై కర్ణా
టకరా జయిన రామరాజును వధించి దేశములు స్వాధీనం చేసుకొని మల్కి
విభురాం పాదుషాహారు మర్తుజా అనే తురక సరదారుణ్ణి యీస్థలానకు
మొహిం పంపించిరి.

Kaifiyat of Kondavīdu: Mac. Mss. 15-4-40, pp. 22-3.

✓186. RĀMARĀJANA BAKHAIR.

రా|| రా|| కర్త స్వామియనర సముఖక్యే.

సేవానుసేవక రామాజీ తిమల హరికారే అర్జుదాస్సు బింసదే|| త|| దేవ
రనరు కట్టునూడిద నుర్కాదేయల్లు శాలినాదన శకవర్షంಗಳು ౧౪౮౬ రక్తాక్షి
నాను సంవత్సరద వ్యేశాఖ బహుళ ౮ నిరుద్ధక్యే కర్నాటకద దక్కిణదేశాధిపతి రామ
రాజన సన్నిధియల్లు యిరుత్తాయద్దేను. ముందే యిల్లి వర్తమానవాదరూ, అల్లి
యదుల్ శాదన మహలదారను తంను ధణిగళ ప్రయోజనసిమిత్తవాగి కాగదపత్త
గళు తేగదుకొండుబందు బాగలిగే తాను బంద అభిప్రాయ అరసుగళిగే హేళి
కళుహిసి కేండ్లలాగి యీ వర్తమాన అరసుగళు చిత్తక్యే తంను తంను దళనాయిన
కరసి ఆజ్ఞా పిసిద్దు, అల్లియదుల్ శాదన [మహల్ దారను] కరసి జానోతి
జానడి హజార జానడి బళియణ ఆనందమహలిన వళగే యిళసి ఆ మహలదారన
యోగ్యతానుసారవాగి ఖర్చిగే కేండ్లి పరామరికే మాడువుదేందు బుద్ధి కేండ్
లాగి, అదేప్రకార దళనాయిన అరమనే హరికారను కరతండు (మహల్ దారన)
ఆనందమహలినోళగే యిళసి యోగ్యతానుసార వేజ్జు ఖర్చిగే కేండ్లి పరామరికే
మాడిసి పునః అరసుగళిగే అద్వంత వర్తమాన అరికేనూడిదనరాదరు. ఆ మహలుదారు
ఆ దివ్య ఆనందమహలినల్లి ఆశ్రమిసికొండు మరుదిన్న ప్రాతఃకాలక్యే యేద్దు క్కేకాలు

ಮೋರೆ ತೊಳದುಕೊಂಡು ನಿಮಾಜುಮಾಡಿ ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನೆ ಆಲೋಚನಮಾಡಿದ್ದು. “ಅರಸುಗಳಾದರೆ ನನ್ನ ತಂಮ ಸಮುಖಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಂಮ ಧಣಿಗಳ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳು ತೆಗೆದು ಕೊಳದವೆ ಉದಾಸೀನಾಮಾಡಿದವರಾದರು. ನಾನು ದಾವಮಾತನು ಆಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದು. ಯಲ್ಲಿ ತನಕಾ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತುಗಳಾಡಿದರೆ ಮಾನವುಳಿದು. ನಾನಾದರು ದುರ್ದಲಸೇವಕ, ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಾನಾವುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಜೋಗೋದೆ ಪುತ್ರಮ. ಮಹತ್ತಾದ ಗಜವು ಯೇರಬೇಕಾದರು ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡಿ ಅಜಮಾಯಿಸಿ ಯೇರಬೇಕಾಗುತ್ತಾಯಿದ್ದೀತು. ಅರಸುಗಳ ಸಂಗಾತ ಹೆಚ್ಚು ರದ್ದಲು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ದೂರದ್ರಿಷ್ಟಿ ತಿಳಿದು ಮಾಡಬೇಕು.” ತಾನೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸಮಾಧಾನ ತಂದುಕೊಂಡು ಅರಸುಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿದು. “ದೇವರವರಾದರು ನನ್ನ ನ ಬಂದಾಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸಮು ಖಕ್ಕೆ ಕರಸಿ ಪತ್ರಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವಿಚಾರಿಸಿದವರಾಗಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ತಂದ ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳಾದರೂ ಬಹು ನಾಜೂಕು (ಆಗಿ)ದ್ದಾವು. ಯನ್ನು ಮೇಲೆಅದರು ದಯಮಾಡಿ ಕರಸಿದ್ದಾಯಿತೇ ಹುಜೂರಿಗೆ ಬಂದು ಕಾಗದಪತ್ರಗಳು ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಸಾಕಲ್ಪನಾಗಿ ಯಾವದ್ದುರತ್ತಮಾನವು ಬಿನ್ನಹ ಮಾಡಿಕೊಂಡೇ”ನೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಲಾಗಿ, ರಾಜಾಧಿರಾಜರು ಬಹಳ ಹರುಷಿತರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಸಮು ಖಕ್ಕೆ ಬಾಹೊದಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಾಲಿಸಿದ ಕಾರಣ, ಮಹಲುದಾರ ಪತ್ರಗಳು ಸಹ ಅರಸುಗಳ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ಬಂದು ವಿನಯಪೂರ್ವಕ ವಂದನೆಯಮಾಡಿ ಅರಸುಗಳಿಗೆ ಪುತ್ರರಾ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಮತ್ತೂ ಕೆಲವು ಅಭಿ ಪ್ರಾಯ ಬಿನ್ನಹ ಮಾಡಿದನು. ಅನಂತರ ಅರಸುಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಮಾಡಿದ್ದು. “ದೇವರಾದರೂ ಮಹಾ ರಾಜಾಧಿರಾಜರು, ಅಪ್ರತಿಪರಾಕ್ರಮ ನರಪತಿಗಳು, ದೇವರವರಂಥಾ ಸಮರ್ಥರು ಪೃಥ್ವಿವಳಗೆ ದಾರು ಕಾಣೊದಿಲ್ಲಾ, ನವಕೋಟಿ ನಾರಾಯಣ ಅನಿಸಿಕೊಂಡು ಯಿಧೀರಿ, ದೇವರವರಂಥಾ ರಾಜ ತೇಜೋನಿಧಿಗಳಿಗೆ ನಾನೆಷ್ಟೆಂದು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಾಪೆ”ನೆಂದು ಅನೇಕವಿಧದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲಾಗಿ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜಗಳು ಪರಮಹರುಷಿತರಾದರು. ಮಹಲದಾರ ತಂದಂಥಾ ವೃತ್ತಗಳು ಪ್ರೋದುಮಂತಾ ಸ್ಥಾನಪತಿಗಳ ಕೈಗೆ ಕೊಡಿಸಿ ಪ್ರೋದಿಸಿ ಪರಮಹರ್ಷಿತರಾಗಿ ಆ ತರುವಾಯ ಅರಸು ಗಳು ಆನಂದಮಹಲಿನೊಳಗೆ ಸದರು ಮಾಡಿಸಿದಕ್ಕೆ ಫರಮಾಯಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಸಮಸ್ತ ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಯಪ್ಪತ್ತೆರಡು ವಿನಿಯೋಗದವರ ಸಹ ಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತವರಾದರು.

ಅದೇಸಮಯದಲ್ಲಿ ತೆಲುಗುದೊಂಬರು ಬಂದರಾದರು. ಸಂಗಡಲೆ ಆಡಲೀಕೆ ಹುಕುಮಾಡಿ ದರು. ನಾಲ್ಕು ಆರು ತಾಸು ದೊಂಬರು ಅಡಿದ ತರುವಾಯ ಅವರಿಗೆ ಯಲೆ ಅಡಿಕೆ ತರಿಸಿ ಪುಡಿ ಗೋರೆಗಳು ಕೊಟ್ಟವರಾದ ಮ್ಯಾಲೆ ದೊಂಬರು ಮುಜುರೀಮಾಡಿ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜರಿಗೆ ಅರು ಮಾಡಿ ಭಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಸೂಕರಗಳು ದಯಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿ ಕೊಳಲಾಗಿ ಸರ ಪತಿಗಳು ದಯಮಾಡಿ ಮಹಲು ಕಾರಖಾನೆದೊಳಗಿನಿಂದ ಹತ್ತಾರುಗ್ರಾಮಸೂಕರಗಳು ತರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಹುಜೂರಲಿ ದೊಂಬರಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿ ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟವರಾದರು. ಅಲ್ಲಿ ಯದ್ವಲಶಾಹನ ಮಹಲದಾರನು ಕುಳಿತುಯಿದ್ದನು. ಈ ಸೂಕರಗಳು ಮಹಲದಾರನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಲಿ ಕಣ್ಣು ಮೋರೆ ಸಹ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಆಡಿದ್ದು. “ನಾನಾದರು ಜಾತಿ ಮುಸಲಮಾನನು, ಕೆಟ್ಟ ಮೃಗಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಬಾರದು, ಬಿದ್ದರೂ ಸರಿಯೆ ನೋಡಬಾರದು, ತತ್ಪ್ರಾಪಿಸಿ ಕೆಟ್ಟಮೃಗಗಳು ನೋಡಿ ದರಾಯಿತಿ ಮುಸಲಮಾನರೊಳಗಿಂದವರು ಹಿಂದೂರೊಳಗೆ ಕೂಡಿದ ಹಾಗೆ”ಂದು ಆಡಿದನು. ಆಮೇಲೆನರಪತಿಗಳು ಆಡಿದ್ದು “ನಿಮ್ಮ ಜಾತಿಯೊಳಗೆ ಕೋಳಿ ಭಕ್ಷಣೆಮಾಡುತ್ತಾ ಯಿದ್ದೀರಿ; ಕೋಳಿ ಭಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದ ತರುವಾಯ ಮಲಭಕ್ಷಣೆಮಾಡಿದ ಹಾಗಾಯಿತೆ”ಂದು ಆಡಲಾಗಿ, ಯಿದಕ್ಕೆ ಮಹಲದಾರನು ಆಡಿದ್ದು: “ನೀವು ಕೆಟ್ಟ ಜೀವಗಳ ಭಕ್ಷಣೆಮಾಡುತ್ತಾ ಯಿದ್ದೀರಿ, ನಿಮ್ಮ ಜಾತಿ ಹೀನಜಾತಿ” ಯೆಂದು ಆಡಲಾಗಿ ಆ ರಾಜಾಧಿರಾಜನು ಮಹಾಕೋಪವಾಗಿ, ನಗರದೊಳಗೆಲ್ಲಾ

ಯಿದ್ವಂಥಾ ಗ್ರಾಮಸೂಕರಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ ಜಮೆಮಾಡಿಸಿ ವಂದು ದೊಡ್ಡ ಮನೆವಳಿಗೆ ಹಾಕಿಸಿ
ಆಮನಿಗೆ ಬೀಗಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಮೊಹರುಮಾಡಿಸಿ ಯರಡನೆಯದಿವ್ವ ಕೀಲಿಯ ತೆಗಸಿ ನೋಡಲಾಗಿ
ಗ್ರಾಮಸೂಕರಗಳು ಭಕ್ತಿ ಸೊಬಗಿಗೆ ಸಮಗ್ರ ಜೋಳವನ್ನು ಭಕ್ತಜೆಮಾಡಿ ಮನೆ ವಳಗೆಲ್ಲಾ ವೃಷ್ಟಿಸಿ
ಯಿ(ಧಾವು)ದಂಥಾ ಮನೆವಳಿಗೆ ನರಪತಿಗಳು ನೂರುಕೋಳಿಗಳನ್ನು ಬಿಡ್ವಿಲಾಗಿ ಸೂಕರಗಳು ವೃ
ಷ್ಟಿಸಿ ದಂಥಾ ಮಲದೊಳಗಿನ ಜೋಳದ ಕಾಳುಗಳ ಭಕ್ತಜೆಯ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದವು. ಆ ತರು
ವಾಯ ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜರು ಮಹಲದಾರನ ಕರೆಕಳುಹಿಸಿ ತೋರಿಸಿ “ನೀನಾದರೂ ನಮ್ಮನ
ಕಿಟ್ಟ ಜೀವಗಳ ಭಕ್ತಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾಯಿಧೀರೆಂದು ಆಡಿದೆಲ್ಲಾ ! ಅದೆ ಸೂಕರದೊಳಗಿನ ಮಲದೊಳ
ಗಿನ ಕಾಳುಗಳ ತಿನ್ನುತ್ತಾಯಿದ್ದಾವು ; ಕೊಳಿಗಳೆಲ್ಲಾ ನೀವು ಭಕ್ತಜೆಮಾಡಿದ ತರುವಾಯ
ನಿಮ್ಮದು ದಾನ ದೊಡ್ಡ ಜಾತಿ” ಯಂದು ಆಡಲಾಗಿ, ಆ ಮಹಲದಾರನು ಅಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿ
ಕೊಂಡು ಮುನುಸುಹುಟ್ಟಿ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ, ತಿರಿಗಿ ನಾನಾಪ್ರಕಾರ ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿ ಅರಸು
ಗಳು ಕರೆಕಳುಹಿಸಿ ಅವಗೆ ತಕ್ಕ ಮಾನಪಾನಮಾಡಿ ಅಧಿಕವಾದ ತಸಲೀಫ್ತುಗಳು ತಾಂಬೂಲವನ್ನು
ಕೊಡ್ವಿ ಕಳುಹಿಸಿದವರಾದವರು. ಆ ಮೇಲೆ ಮಹಲದಾರನು ತಮ್ಮ ಧಣಿಯಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ
ಯದ್ದು ಲಶಾಹಾ ಪಾದುಶಾಹಾನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಬಹಳ ಕೋಪಿಷ್ಟನಾಗಿ ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನಾಳಿನ
ಮುಂಡಾಸನು ತೆಗದು ಕೊರಳಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅರ್ಜುಮಾಡಿದ್ದು “ಪಾದಷಾಹಾ ಸಲ್ಲಾ ಮತ್ತು,
ಯಿಹೊತ್ತಿಗೆ ಪಾದಶಾಯಿ ಮುಳುಗಿತು. ಮುಸಲಮಾನರ ಕ್ರಮವೇನು ವುಳಿಯಲಿಲ್ಲಾ, ಯಿಂದು
ಬೆಹಮಾನನಾದೆವು, ಬಹಳ ಜೋರಾವರನಾಗಿ ಯಿದ್ದಾನೆ, ಮುಸಲಮಾನರ ಗುಮಾನೆ ಗಣನ
ಮಾಡೋದಿಲ್ಲಾ, ಹಜರತು ಪಾದಶಾಹ ಸಾಹೇಬರವರು ಆ ನರಪತಿಗೆ ಗೆರ್ದುಮಾಡಿ ಯಾವತ್ತು
ಕರ್ನಾ ಟಕದೇಶದವರೆಲ್ಲಾ ತಾಣ್ಣ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಮಲು ಬಂದೋಬಸ್ತು ಮಾಡಿದರಾಯಿತೆ
ಮಾನವುಳಿತು. ಯಿಲ್ಲವೆ ಲೇಶಮಾನವುಳೋದಿಲ್ಲಾ, ಈಮಾತು ಹಿಡಿದು ಕು(ಕೋ)ಖುರತು ಕರ್ನಾ
ಟಕ್ಕೆ ಬಿಜಮಾಡುವುದೆಂದು ಅರ್ಜುಮಾಡಲಾಗಿ ಪಾದುಶಾಹನವರು ಮಹಲದಾರಗೆ ಆಡಿದ್ದು,
“ನಾನಾದರು ನರಪತಿ ಕುಮಾರ(ಗೆ) ನೆನಿಸಿ ಕೊಳುತ್ತು ಇದೇನೆ. ಅವರ ಅವಹಿತ ಮಾಡಲಾಗದು.
ಅರಸುಗಳಾದರು ನಮಗೆ ಹಿರಿಯರು, ಅವರನ್ನಾಳೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಬೋದಿಲ್ಲವು” ಯಂದು ಆಡಲಾಗಿ
ಆ ಮಹಲದಾರನು ಮುನುಸುಹುಟ್ಟಿ ಪಾದಶಾಹಗೆ ಹೇಳದೆ ಕೇಳದೆ ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹಾರ
ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರು ದಾರುಯಂದರೆ ಜಹಲನಾಪುರ ತಖ್ತು ಅಖಬಗ
ಜುಲಾಯಿ ಪಾದುಷಾ, ಯದ್ದು ಲಶಾಹ ಪಾದುಷಾಹ, ಸವಾಯಿ ಜಗಜಂಪ ಸುಗುಣ ಕನ್ನಡ
ಜಾಣಪಾದಶಾಹರು ಜಹಲನಾಪುರದಲ್ಲಿ ಮೇಜವಾನಿ ನಿಮಿತ್ಯ ಕಲತುಯಿದ್ದರು. ರತ್ನ ಖಚಿತ
ವಾದಂಥಾ ವಸಂತಮಹಲಿನೊಳಗೆ ಸಭೆಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಪ್ಪತ್ತೆರಡು ವಿನಿಯೋಗ, ಅಠಾರಾ
ಕಾರಖಾನೆ, ಹನ್ನೆರಡು ಮಹಲು ವಗೈರೆ ವಿದ್ವಜ್ಜನಸಭೆ ಯುಕ್ತರಾಗಿ ಕುಳಿತು ಯಿದ್ದದಕ್ಕೆ
ತಪ್ಪಿಸೀಲು.

ಅಠಾರಾ ಕಾರಖಾನೆ ಹೆಸರು—

೧ ತೊಸೆಖಾನೆ	೧ ಬಬರ್ಜಿಖಾನೆ	೧ ಪರಾನಖಾನೆ
೧ ದಪ್ತರಖಾನೆ	೧ ತಾಲಿಂಖಾನೆ	೧ ಜಕೀರಖಾನೆ
೧ ಶಿಕಾರಖಾನೆ	೧ ಚಿರಾತಖಾನೆ	೧ ದಿವಾನಖಾನೆ
೧ ಕಲ್‌ಬತುಖಾನೆ	೧ ಷೆಮುರಖಾನೆ	೧ ದಪ್ತರಖಾನೆ
೧ ಶಿತಾಖಾನೆ	೧ ನಗಾರಖಾನೆ	೧ ಅದಬಖಾನೆ
೧ ಸರಾಪಖಾನೆ	೧ ಪೀಲಖಾನೆ	

ಅಠಾರಕಾರಖಾನೆ.

ಬಾರಾ ಮಹಲುಗಳ ಹೆಸರು.

೧ ಕೋಟಿ ಮಹಲು	೧ ಜಕಾಯಿತು ಮಹಲು	೧ ಜಾಸೂದ ಮಹಲು
೧ ಗಾಡೀ ಮಹಲು	೧ ತಟ್ಟಿ ಮಹಲು	೧ ಸಿಂದಿ ಮಹಲು
೧ ದೀವಣೀ ಮಹಲು	೧ ಪಾಯಿನ ಮಹಲು	೧ ಪಾಲಖೀ ಮಹಲು
೧ ಯೆಮೂರ್ಮಿ ಮಹಲು	೧ ದರ್ಜಿ ಮಹಲು	೧ ಪರೋನಿ ಮಹಲು
		ಅಂತೂ ಬಾರಾ ಮಹಲು. ೧೨.

ಬಾರಾ ಬಲೂತೀಯನರ ಹೆಸರು.

೧ ಗೌಡ	೧ ಕೆನೂರ	೧ ಮಾದಿಗ
೧ ಬಡಿಗ	೧ ತಳನಾರನ	೧ ಮಟವತಿ
೧ ನಾಯಂದ್ರವ	೧ ಕುಲಕರ್ಣಿ	೧ ಅಗಸ
೧ ಜೋಯಿಸ	೧ ಅಕ್ಕಸಾಲೆ	೧ ಬಾರಿಕರು
		ಬಾರಾಬಲೂತಿ ಯನರ ಹೆಸರು.

ಇನ್ನು ಯಪ್ಪತ್ತೆರಡು ವಿನಿಯೋಗದವರು.

೧ ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನಿಗಳು	೧ ರಾಯಸದವರು	೧ ಕಂದಾಚಾರಿಗಳು
೧ ಹೇಜೇಬರು	೧ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು	೧ ಮುಜಮುದಾರರು
೧ ಸೀಮಾನೂಲ ಪಾರಪತ್ಯದವರು	೧ ದಳಾವಾಯಿ	೧ ವೇದಪಾಠಕರು

[ಅನುವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ವಿದ್ಯೆಗಳು.]*

೧ ಅಕ್ಷರ	೧ ಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರವು	೧ ಸೂರತ್ಯ
೧ ಪುರಾಣ	೧ ಅಗ್ನಿ ಸ್ತಂಭ	೧ ನೃತ್ಯ
೧ ಯಿತಿಹಾಸ	೧ ವೈಶ್ಯ	೧ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರ
೧ ಆಕರ್ಷಣ	೧ ಭಂದಸ್ಸು	೧ ವಾಗ್ವಂಧನ
೧ ವೃಧಾರತ್ಯ(?)	೧ ಕವಿತ್ವ	೧ ಶಾಸ್ತ್ರ
೧ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ	೧ ಸಂಗ್ರಾಮ	೧ ವೇಷಾ
೧ ಲಕ್ಷಣ	೧ ಜಲಸ್ತಂಭ	೧ ಧೀರತ್ವ
೧ ಶಿಕ್ಷಕಲ್ಪ	೧ ದೃಷ್ಟಿಸ್ತಂಭ	೧ ತಾಳ
೧ ಅಲಂಕಾರ	೧ ವೇದ	೧ ಮದನಶಾಸ್ತ್ರ
೧ ಭೇತಾಳಮಂತ್ರವು	೧ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ	ಅಂತೂ ೩೨
೧ ವುಳಾಟನ	೧ ನರಪರೀಕ್ಷ	೧ ಪ್ರವೇಶಾ
೧ ಅದೃಶ್ಯ	೧ ಬಿಲ್ವವಾದ	೧ ವೀಣಾ
೧ ಗಣಿತ	೧ ನೃತ್ಯ	೧ ರತ್ನ ಪರೀಕ್ಷ
೧ ಮುಷ್ಟಿಯುದ್ಧ	೧ ಪರಕಾಯ	೧ ಮೃಗಪರೀಕ್ಷ
೧ ಅಶ್ವಪರೀಕ್ಷ	೧ ಗಾಂಧರ್ವ	೧ ಧಾತುವಾದ
೧ ರಸವಾದ	೧ ಇಂದ್ರಜಾಲ	೧ ದೃಶ್ಯ

* The heading in the text is ಯಿತಿಹಾಸಗಳು which is quite inappropriate.

೧ ಅನ್ಯತ್ಯ (?)	೧ ಪಕ್ಷಿ ಪರೀಕ್ಷೆ	೧ ಸ್ತಂಭನ
೧ ಸಂಚಾರ	೧ ವಾಗ್ವಾದ	೧ ಅತ್ಯಪ್ರವೇಶ(?)
೧ ಲಿಖಿತ	೧ ಭೂಪರೀಕ್ಷೆ	೧ ವೇಣು
೧ ಮೋಹನ	೧ ತಾಲ್ಪವಾದ	೧ ಗಜಪರೀಕ್ಷೆ

ಅಂತೂ* ೩೨

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಐವತ್ತೂ ಅರು ದೇಶದ ಹೆಸರುಗಳು.

೧ ಅಂಗ	೧ ಗೌಳ	೧ ಮಾರುತ
೧ ಕಾಳಿಂಗ	೧ ಹೂಣ	೧ ತುರುಷ್ಕ
೧ ತೆಲುಂಗ	೧ ಹುನ್ನಾರ	೧ ಶಾಂಡ್ಯಲ
೧ ಕೊಂಗ	೧ ಕಾಶ್ಮೀರ	೧ ಮಹಜನಾ
೧ ಕೇರಳ	೧ ಸೌರ	೧ ಗಾಂಧರ್ವ
೧ ಪಂಚಾಳ	೧ ಮಾಳವ	೧ ಶಿರುಗರ್ತ
೧ ಸಿಂಗಾಳ	೧ ಕುರು	೧ ಹಿಂದವಾ
೧ ಕುಂತಳ	೧ ಚೀನಾ	೧ ತ್ರಿಗರ್ತಾ
೧ ನೇಪಾಳ	೧ ಮೈಚ್ಛ	೧ ಆರ್ಯವರ್ತ
೧ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರ	೧ ಮಳಯಾಳ	೧ ಭೋಟಿ
೧ ಕಿರಾತ	೧ ಹಯುವಾ	೧ ಮಹಾಭೋಟಿ
೧ ಭೇದಿ	೧ ಸೈಂಧವ	೧ ಅಭಟಿ
೧ ಅಂಬಾ(ಗ?)	೧ ಕೊಂಕಣ	೧ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ
೧ ವಂಗ	೧ ಕುನ್ಯಾವತಿ	೧ ಪಾರ್ವರಾ
೧ ಲಾಳ	೧ ಕಲಹಾಂತಿ	೧ ಖರ್ಮರಾ
೧ ಬಾಗಳ	೧ ಮುಂಗಲ	೧ ಮಧ್ಯರಾಷ್ಟ್ರ
೧ ಚೋಳ	೧ ಮಗಧ	೧ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ†
೧ ದ್ರಾವಿಡಾ	೧ ಕರ್ಮಟಾ	

ಅಂತೂ ೫೭ ಐವತ್ತಾರು ದೇಶಗಳು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಚಪನ್ನ ಐವತ್ತಾರು ದೇಶದವರು ಸಹ ಸದರು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತು ಯಿಹೊ ಸಮಯದಲ್ಲು ನಂದುಕಡೆ ವೇಶ್ಯಾಸ್ತ್ರೀಯರು ನರ್ತನಮಾಡುತ್ತಾಯಿದ್ದರು; ಗಾಯನದ ವರು ಗಾಯನಮಾಡುತ್ತಾ ಯಿದ್ದರು; ವೀಣೆಗಾರರು ವೀಣೆವಿದ್ಯಾ ತೋರಿಸುತ್ತಾಯಿದ್ದರು; ಯಮು ನಿಯಮಾದಿ ವಿದ್ಯಾವಂತರೂ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರು ಕುಳಿತು ಯಿರಲಾಗಿ ತತ್ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯದ್ಬಲಶಾಹ ಪಾದುಶಾಹನ ಮಹಲದಾರ ಹೋಗಿ ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರಿಗೆ ನಯವಿನಯಪೂರ್ವಕ ಎರಗಿ ಸಲ್ಲಾಮು ಮಾಡಿ ತನಗೆ ಅನುಭವವಾದ ಪೂರ್ವವರ್ತ ಮಾನವೆಲ್ಲಾ ವಿಸ್ತಾರ ಸಾಂಗೋಪಾಂಗವಾಗಿ ಯರಡು ಕರಗಳು ಮುಗಿದು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು. ಈ ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರು ಯಾ ಮಹಲದಾರನ ಅರ್ಜಿ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ತಂದು ವಿಚಾರಿ ಸಿದ್ಧು “ನೀನಾದರು ಅಲ್ಲಿಯದುಲಷಾಹನ ಮಹಲದಾರನು; ನೀನು ನಿಮ್ಮ ಧಣಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಜಿ

* The list which is given in two sections contains only 59 items (29+30); one of them *nyya* is mentioned twice.

† The list gives only the names of fifty-two countries. *Mahārāṣṭra* is mentioned twice.

ಮಾಡಿಕೊಂಬುವದು ಬಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬಂದದು ಪರಮ ಅಶ್ವತ್ಥೋರುತಾಯಿಧೀತು. ನರ ಪತಿಮಾಡಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ನಮ್ಮ ಧಣಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳದೇಲೆ ನಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಹಾಗಾ ಯಿತು, ಯಿದು ಯೇನು ವಿಚಾರ"ವೆಂದು ಕೇಳಲಾಗಿ ಆ ಮಹಲಾದಾರನು ಹೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು, "ನಾನಾದರೆ ನಮ್ಮ ಧಣಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳದೇಲೆ ಬಂದವನಲ್ಲ" ಯಂದು ತಾನು ಧಣಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡದ್ದು ತನ್ನ ಅರ್ಜು ಧಣಿ ಖಾತಿರಕ್ಕೆ ತಾರದೆ "ನಾನು ರಾಜಭೂವರನ ಮಗನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಯಿದ್ದೇನೆ; ಆತನಮೇಲೆ ನಾನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಯಲ್ಲ"ವೆಂದು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ ಅಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬಂದವನಾದೆನು" ಯಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡವನಾದೆನು. ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರು ಮಹಲ ದಾರನ [ಮಾತು] ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ತಂದು ತೆಮ್ಮೊಳಗೆ ತಾವು ಆಲೋಚನಮಾಡಿಕೊಂಡು 'ನಳ್ಳಿತು ರಾಜಭೂವರನ ಗುಮಾನವೇನು ಯಿಧೀತೆಂದು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು ಆತನಮೇಲೆ ಹಲ್ಲಾ ಘರಮಾ ಯಿಸಿ 'ಯಲ್ಲಿಪರಿಯಂತ್ರ ಕರ್ಮ ಟಕದೇಶವಿಧೀತೊ ಅಲ್ಲಿ ಪರಿಯಂತ್ರವೊ ಠಾಣ್ಯಾ ಹಾಕಬೇಕು. ಗನೀಮಗೆ ತೆಂಬಿ ಪುಕಜಾಯಿಸಿ ಹರಾಮ ಹೊಗಸ ಬೇಕೆಂದು ಸಿಧಾಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೂರು ಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನಿಗಳು, ಸೇನಾನಾಯಕರು, ದಳನಾಯಿ, ಕಂದಾ ಚಾರಿಗಳು ಯಾವತ್ತುಮಂದಿ ಯಪ್ಪತ್ತೆರಡು ವಿನಿಯೋಗದವರನ್ನು ಕರಿಸಿ ಸೈನ್ಯ ಸಿಧಾಮಾಡಿಸಿ ವೇಷಖಾನೆ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿಸುವದೆಂದು ಬುಧಿ ಕೊಡಲಾಗಿ ಅದರಂತೆ ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾ ಹರ ಸೈನ್ಯ ಯಪ್ಪತ್ತೆರಡು ವಿನಿಯೋಗದವರು ಸಹ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿವರವೂ.

ಜಹಲನಾಪುರಿತಮ್ಮ ಅಖಬರ ಜಿಲಾಲದಿನ್ ಮೊಗಲು ಪಾದಶಾಹನ ಸೈನ್ಯಗಳ ವಿವರವು. ಅಶ್ವಗಳು, ತೀರಂದಾಜಿಗಳು, ಕರೋಲುವಾಲೆಕಾರರು, ಕೊತ್ತಲದೇಖೀಲು.

೧೨೦೦೦ ಕೊತ್ತಲ. ಉತ್ತಮ ಅಶ್ವಗಳು, ೫೦೦೦೦೦. ತೀರಂದಾಜಿಗಳು, ೫೦೦೦. ಕರೋಲು. ಪೇದೆಗಳು, ೫೦೦೦೦. ಬಾಲೇಕಾರರು (...) ಐದುಮುಣುವಿನ ಗುಂಡುಹಿಡಿಯುವ ತೋಪುಗಳು, ೪೦೦೦. ಯರಡುಮುಣುವಿನ ಗುಂಡು ತೋಪುಖಾನೆಗಳು ೫೦೦೦. (...) ಮುಣುವಿನ ಗುಂಡುತೋಪುಖಾನೆಗಳು ೬೦೦೦. ಬಾಣಕಾರರು ೨೫೧೨೦. ಗಜಗಳು ೧೦೦೦೦೦. ವೋಷ್ಯಗಳು ೨೦೦೦೦೦. ಸಾಲಖೀಗಳು ೫೦೦೦೦. ಸುತರನಾಲಿಗಳು ೭೮೪೦. ಗೊಲಂದಾಜರು ೮೭೦. ಕೊಂಬುಗಳು ೮೬೦. ಗಾಡಿಗಳು ೬೦೦೦೦. ಜನಪಾದಗಳು ೨೫೦೦೦೦೦. ರೆಖಿಲಿಗಳು ೮೦೦೦. ಹತರನಾಲಿಗಳು ೯೬೫೦. ಜಜಾಲು ೧೨೯೬೦. ತಪಟೆಗಳು ೯೪೨೦.

ಯೊ ಪ್ರಕಾರ ಸೈನ್ಯಮುಸ್ತೈದಾಯಿತು. ಇವರಂತೆ ದೌಲತಾಬಾದಿನ ತಮ್ಮ ನಿಜಾನುಶಾ ಛೈರಿರೊ ಪಾದಶಾನೆ ಸೈನ್ಯಯುಕ್ತನಾಗಿ ಹಾಗೆ ಅಲ್ಲಿಯದ್ದು ಲಶಾಹನಪಾದಶಾಹನ ಸವಾಯಿ ಜಗಜಂಪ ಸುಗುಣ ಕನ್ನಡಜಾಣ ಪಾದಶಾಹನ ಸೈನ್ಯವೂ ಮುಸ್ತೈದಾಗಿ ಯಾ ಆ ಬಲ ಸ್ತೋಮ ಗಜತುರಗ ರಥ ವೋಷ್ಯ ಕಾಲುಸ್ಕಾದಿಗೆ ಸಹ ಸರಂಜಾಮಿ ಮಾಡಿ ಬಾಟೆ ಕೊಟ್ಟು ನರ ಪತಿಮೇಲೆ ಮೊಹಿಮು ಹೊರಡುವದಕ್ಕೆ ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರು ಹೊರಗೆ ತೆಮ್ಮತೆಮ್ಮ ವೇಸುಖಾನೆ ಸಂಗಡ ಝಂಡೆವು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿಸಿದವರಾದರು. ರಾಜಭೂವರನ ಹೇಜೀಬು ತಿಮ್ಮಾಜಿ ಭೀಮಾಜಿ ಜಹಲ್ಲಾ ಪುರದಲ್ಲಿ ಮೊಕಾಮು ಯಿದ್ದರು. ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರ ಸೈನ್ಯಗಳೂ ಮೊಹಿಂ ಹೊರಟ ಸಮಾಚಾರ ತೆಮ್ಮ ಧಣಿ ರಾಜಭೂವರಗೆ ಜಹಸೂದನ ಸಂಗಡ ಬರಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಲಾಗಿ, ಜಾಸೂದನು ಬಂದು ನರಪತಿಗಳಿಗೆ ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದಾ ಕರೆಕಮಲ ಮುಕು ಳಿತನಾಗಿ ಹೇಜೀಬು ಬರಕೊಂಡ ಟಿನ್ನ ಪತ್ತೆಳೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಕೊಟ್ಟು ತಾನು ಮತ್ತೂ ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸಾಂಗೋಸಾಂಗವಾಗಿ ಆರು ಮಾಡಿದನು. ನರಪತಿಯವರು ವಿಜಯದಶಿಮಾದಿನ ಮನೋಹರವನಾಂತ್ರದೊಳಗೆ ಸದರು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಮಸ್ತವಜೀರ ಅಷ್ಟ ಪ್ರಧಾನಿಗಳೂ,

ದಳವಾಯಿ ಕಂದಾಚಾರದವರು ಮೊದಲಾಗಿ ಯಪ್ಪತ್ತೆರಡು ವಿನಿಯೋಗದವರುಸಹ ಹಾಗೆ
[ಯುದ್ಧಂಥಾವರ] ತಪಸೀಲು—

೧ ಪಿಡ್ಡಿಗಿ ಜಕ್ಕಣನಾಯಕ	೧ ಪೆನಗೊಂಡೆ ಯಲ್ಲಪ್ಪನಾಯಕ
೧ ಮದಗಮೂಸೂರು ವಿರುಪಣ್ಣನಾಯಕ	೧ ಬಳ್ಳಾಪುರದ ಯಲ್ಲನಾಯಕ
೧ ಯಿಕ್ಕೇರಿ ಕೃಷ್ಣಪ್ಪನಾಯಕ	೧ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟದ ರಾಮರಾಜು
೧ ಸೋದೆ ರಘುನಾಥನಾಯಕ	೧ ಗುಡಿಕೋಟೆ ಅಚ್ಚುತನಾಯಕ
೧ ಚಿತ್ರಕಲ್ಲು ಸೀನಪ್ಪನಾಯಕ	೧ ಬಂಕಾಪುರದ ಯಲ್ಲಪ್ಪನಾಯಕ
೧ ಛಂದವಾರದ ಭೀಮನಾಯಕ	೧ ನಂದ್ಯಾಲ ಸದಾಶಿವನಾಯಕ
೧ ಕೊಲ್ಲಾರದ ಕೇಸಿನಾಯಕ	೧ ದೇವನಹಳ್ಳಿ ಹನುಮಪ್ಪನಾಯಕ
೧ ಬಿದನೂರು ಸೋಮಶೇಖರ ನಾಯಕ	೧ ಹರಪನಹಳ್ಳಿ ವೆದ್ದಿನಾಯಕ
೧ ಸಕರೆಪಟ್ಟದ ಜಕ್ಕಣ್ಣನಾಯಕ	೧ ತಾಡಿಪತ್ರಿ ಬಿಸಲಪ್ಪನಾಯಕ
೧ ಆದವಾನಿ ವೆಂಕಟಪತಿನಾಯಕ	೧ ಗತ್ತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪನಾಯಕ
೧ ಸೀರೆದ ಪರುಪನಾಯಕ	೧ ಕಡಪೆ ವೆಂಕಟಪತಿನಾಯಕ
೧ ತಳವಾರ ತಿಮ್ಮಣನಾಯಕ	

ಯಾ ಪ್ರಕಾರ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಕರಸಿ ನರಪತಿ ಪಾದಶಾಹನು ಮಾತನಾಡಿದ್ದು.
“ಮುಸಲಮಾನ ಪಾದಶಾಹರು ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ ಕೂಡಿ ಯೇಕಸ್ತರಾಗಿ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯ
ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಕರ್ಮಾಟಕ ಮುಲುಕುಗಿರಿಮಾಡುವ ನಿಮಿತ್ಯ ನಮ್ಮಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಾರೆ;
ನೀವು ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಬಲಸೋಮಸಹಿತ ಸಮಾಧಾನವಾಗಿ ಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಕೇ ನರ ಸಂಚಣಿ
ಬಲವನ್ನು ಯಿಟ್ಟು ಶರತುಮರ್ದಿಯಿಂದಾ ಹಿಮ್ಮೆತು ಹಿಡಿದು ಶತ್ರುಗಳ ಮೋರೆಮೇಲೆ ಹೊಡೆದು
ಚಲಾಯಿಸಿ ಸಿಪಾಯಿತನ ವುಂಟುಮಾಡಿ ಗನೀಮರಿಗೆ ತಂಬಿ ಪೂಜಾಚಾರ್ಯಿ ತಿರುಗುಮುಖ
ಮಾಡಿ ಯಶಸ್ಸು ತನ್ನಿರೆ”ಂದು ಅನೇಕಬಗೆ ಸಮಸ್ತ ವರ್ಜರರಿಗು ಮನ್ನೆರಿಗು ದಿಲಾಸ ಕೊಟ್ಟುಹಾಗೆ
ಯವರಿಗೆ ಜಮದಾರಖಾನೆಯಿಂದಾ ಪೂಜತವಸ್ತ್ರಗಳು, ಜರತಾರು ಬುಟ್ಟಿದಾರಿ ಜಲದಾಹರಿ
ಕಿಮುಜಾಫಿನ ಕುಡಿತೆಗಳು, ದಗಲಿಗಳು, ಅತಲಸು ಫೆಜರೇದ ಶಲ್ಕಾ, ನಾನಾವರ್ಣದ ವಿಶೇಷವಾದ
ಜಿನಸುಗಳು, ಜಾಫರಾಣಿ ಲಾಕಿ ಗುಲಾಬಿ ಸಫೇದು ಮೊದಲಾದ ನಾನಾವರ್ಣದ ಶಾಲುಗಳು,
ಬಂದರಚೀಟಿ ಹಾಗೆ ಬನಾತು ಶಕಲಾತಿಗಳು, ಜಮದೀಬನಾತುಗಳು, ಸುಲತಾನಿ ಬನಾತು,
ಕಲಾಪಿಯಾದಕ್ಕೆ ಯಲ್ಲಾ ಸಫೆದದುರಂಗಿ ಬನಾತುಗಳು, ಜಮೇದಾರಿಗಳು, ಜರತಾರಿಯಿಜಾರಿ
ಗಳು, ಜರತಾರಿಮಂದೀಲು ತುಕುಮಾಬಂದುಕು ನೆಚಕ್ಕಂಡೊ(?)ಜಿನಸುಗಳು, ಹುವಿನ ಹಚ್ಚಡ,
ಮುಂಡಾಸ, ಹಾಗೆ ಮುತ್ತಿನತುರಾಯಿ, ಕಲಿಕಿತುರಾಯಿ, ಕಂಠಮಾಲೆಗಳು, ರತ್ನ ಖಚಿತದ ಕಡಗ,
ಮೊಹನಮಾಲೆ, ನವರತ್ನದ ಪದಕ, ಹಾಗೆ ವಜ್ರವೈಡೂರ್ಯ ಗೋಮೇಧಿಕ ಪುಷ್ಕರಾಗ ಮರಕತ
ಮಾಣಿಕ್ಯ ಪಚ್ಚೆದ ಮುತ್ತಿನ ಹವಳ ಯಾ ಪ್ರಕಾರ ನವರತ್ನ ಖಚಿತವಾದಂಥಾ ಕರ್ಮಕುಂಡಲ
ಗಳು ಮೊದಲಾದ ಅಲಂಕಾರವಾದ ವಿಶೇಷಗಳು, ನಾನಾವಿಧವಾದ ಚಕ್ರ(ಅಸ್ತ್ರ?)ಗಳ ವಿವರವೂ.

೧ ಹಲಿಗೆ, ೧ ಖಡ್ಗ, ೧ ಕತ್ತಿ, ೧ ಚಕ್ರ, ೧ ಬಿಲ್ಲುಬು, ೧ ನಾಗ, ೧ ಪಿಂಡಿವಾಳ, ೧ ತೋಮರ,
೧ ನಾಡ, ೧ ಪಾಶ, ೧ ಗದೆ, ೧ ಅಂಕುಶ ಮೊದಲಾದ ಮುನತ್ತೆರಡು ಆಯುಧಗಳು ಕೊಟ್ಟು ಹಾಗೆ
ಧೈರ್ಯ ಶೌರ್ಯ ಚಾತುರ್ಯ ಮಾಧುರ್ಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಯುಕ್ತಾದಿ ಬುದ್ಧಿಮತಿಗಳು ಕೊಟ್ಟು ಹಾಗೆ ಸಂವ
ತ್ಸರ ಕೃಪ್ತ, ಮಾಸ ಕೃಪ್ತ, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಅವರವರ ಗೃಹಕೃತ್ಯ ಪರಾಮರಿಕೆ
ಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿದ ಶರುವಾಯ ನರಪತಿ ತಾನು ಅಷ್ಟಪ್ರಭಾಣಿಗಳು ಹಾಗೆ.

ಶ್ಲೋ|| ದುರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷೋ ಧನಾಧ್ಯಕ್ಷಃ ಧರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷಶ್ಚ ಮೂಪತಿಃ |

ಪುರೋಧಾ ದೂತಪ್ರವಜ್ಞಾಃ ಸಪ್ತ ಪ್ರಕೃತಯಃ ಸ್ತೃತಾಃ ||

ಈ ಪ್ರಕಾರ ದುರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷ, ಬಲಾಧ್ಯಕ್ಷ, ಧರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷ, ಸೈನ್ಯಾಧ್ಯಕ್ಷ, ಹೇಜೇಬ, ಪುರನ, ದೇವ ಸ್ತಾನನಮಾ(ದೈವಜ್ಞಾ?)ದಿ ಯೇಳುಮಂದಿ. ಹಾಗೆ ಯಾಪ್ರಕಾರ ಸಪ್ತಾಂಗಲಕ್ಷಣದವರು ಸಹಿತ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ತಾನು ವೀರಾತಿವೀರನಾಗಿ ಅಲೋಚನೆಮಾಡಿ ಶತ್ರುಗಳಮೇಲೆ ಹೊರಡೋಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಮಾಡಿದ ತರುವಾಯ ಮೂರನೇ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ಜಾಸೂದರು ಅರಮನೆ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಸಮಾಚಾರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದದು:—ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರು ಕೂಡಿ ಅಲ್ಲಿಯದ್ದುಲಶಾಹ ಪಾದುಶಾಹಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದವಿನರವು: ನಾವು ಮೂರುಮಂದಿಕೂಡಿ ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಸೈನ್ಯ ಕೂಡಿಸಿ ಕೊಂಡು ನರಪತಿಯದೇಶ ಕರ್ಮಾಟಕವನ್ನು ಮುಲುಕುಗಿರಿ ಮಾಡುವ ನಿಮಿತ್ತ ತೆರಳಿಹೋಗುತ್ತಾ ಯಿಥೇವೆ. ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಸೈನ್ಯಯುಕ್ತವಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ತೆರಳಬೇಕು. ನಾವು ನಿಮ್ಮ ಸಾರ ಅಧೀನ ರಾಷ್ಟ್ರದಮೇಲೆ ಮಾರ್ಗಾ ನಿಡಿದು ಬರುತಾಯಿಥೇವೆ. ನಮಗೆ ಮಾರ್ಗ ಕೊಡುವದು, ನಾವು ನೀವು ಕಲಿತು ಶರ್ಮುದಿಯಿಂದಾ ಕರ್ಮಾಟಕದೇಶ ಬಿಜಮಾಡುವದೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗಿ ಬಂದ ಹೇಜೇಬರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯದ್ದುಲಶಾಹ ಜನಾಬುಕೊಟ್ಟದು “ರಾಜಭೂವರನಮೇಲೆ ನಾನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು; ಮಗನೆನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಯಿಥೇವೆ; ಸದ್ವಿಧಾ ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹ ಮಾಡಲಿಕೆಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿ ಬಂದ ಹೇಜೇಬರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯಾನುಸಾರ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರ ಕಡಗ ಕಂಠಾಭರಣ ಪದಕ ತುರಾಯಿ ವೊದಲಾದ ಅಶ್ವಗಳು ಗಜಾದಿ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಕೂಡಿ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿದವರಾದರು. ತರುವಾಯ ರಾಜಭೂವರನ ಹರಕಾರ ನಾಗೋಜಿ ನಾರಾಯಣ ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರ ಬಳಿಯಿದ್ದನು. ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರು ಅಲ್ಲಿಯದುಲ್ಲಾಶಾಹ ಪಾದುಶಾಹನ ಬಳಿಗೆ ತಂದು ಹೇಜೇಬನ ಕಳುಹಿಸಿದ ಸಮಾಚಾರವು, ಅದಕ್ಕೆ ಯದುಲ್ಲಾಶಾಹನು ಪರಿಹರಿಸಿ “ನರಪತಿ ಪಾದಶಹನಮೇಲೆ ನಾನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಯಿಲ್ಲ” ವೆಂದು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದ ಸಮಾಚಾರವು, ತಮ್ಮ ಧಣಿ ರಾಜಭೂವರನ ಬಳಿಗೆ ಬರಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಹಾಗೆ ಅಲೀಯದ್ದುಲ್ಲಾಶಾಹನ ಬಳಿಯ ನರಪತಿಗಳ ಹೇಜೇಬು ಯಿದೇಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದರಾದರು. ರಾಜಭೂವರರು ಬಹಳ ಹರ್ಷಿತರಾದರು. ಆ ತರ್ವಾಯ ಬಿಸಲಪ್ಪನಾಯಕ ಸೇನಾಪತಿ ಸಂಗಡ ನರಪತಿ ಪಾದಶಾಹನು ಅಲ್ಲಿಯದ್ದುಲಶಾಹಗೆ ವೂಚು ಹೊದಕೆಗಳು, ಮುತ್ತಿನತುರಾಯಿಗಳು, ಕಡಗ, ಕಂಠಮಾಲೆ, ಐದು ಕೊತಲಿ ಕುದುರೆಗಳು, ದ್ವಯಗಳು? ಆತನುಮಾಡಿ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯದ್ದುಲಶಾಹ ಪಾದಶಾಹನು ಕುಶಾಲು ಆಗಿ ಸದರು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತು ನರಪತಿ ಕಳುಹಿಸಿದಂಥಾ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹರುಷಿತನಾದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಆಪ್ರತಿ ಅಂಗಿ, ಗಜತುರಗ ವಸ್ತ್ರ ಅಲಂಕಾರ ಮಣಮಗುಟ ನವರತ್ನ ಖಚಿತವಾದಂಥಾ ವಿಶೇಷ ನೂತನ ವಾದ ವೂಚು ಹೊದಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ವಕೀಲನಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರ ಹೇಜೇಬರು ಅಲ್ಲಿಯದುಲ್ಲಾಶಾಹನು ಬಳಿಯಿದ್ದರು. ಇವರು ನರಪತಿಯ ಅಲ್ಲಿಯದ್ದುಲ್ಲಾ ಪಾದಶಾಹನು ಯೇಕಸ್ಯ ರಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಟ್ಟು ಮಾಡುತ್ತಾಯಿದ್ದಾರೆಂದು ತಮ್ಮ ಧಣಿಗಳಿಗೆ ಖಬರು ಬರಿಸಿ ಕಳುಹಿಸಲಾಗಿ ಯಿದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಬುಧಿನಂತರಾದ ದೊಡ್ಡ ಮಾತುಬರ ಸುಬೇದಾರನ ಅಲ್ಲಿಯದುಲ್ಲಾಶಾಹ ಪಾದಶಾಹನ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗಿ ಯಾಸುಬೇದಾರ ಬಂದು ಪಾದಶಹಗೆ ಅಖಲು ಹೇಳಿದ್ದು “ನೀನಾದರು ಮುಸಲಮಾನ ಪಾದಶಾಹನು; ನೀನು ಕುಳಿತು ಹಿಂದೂ ಬೇಮಾನನಸಂಗಡ ರಾಜ್ಯವಟ್ಟು ಮಾಡೋದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲವು; ಯಿದರಿಂದಾ ನಿನಗೆ ಬುಜರಿಗೆ ಬಾಹೋದಿಲ್ಲಾ, ಕೀರ್ತಿಮಾತಿನ ವಾಶ್ಚ ಬರಲರಿಯದು; ವಶ್ಯದು, ಯಿಂದಿನವರಿಗೆ ಯೇನಾದದ್ದು ಆಗಿಹೋಯಿತು; ಯಿನ್ನಮೇಲಾದರೂ ಚಂನಾಗಿ ಅಖಲು ಸಮಾಜಾಯಿಸಿಕೊಂಡು ಮೂರುಮಂದಿ

ಪಾದಶಾಹರ ಸಂಗಡ ಸಹಿತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಲಿತು ನೀವು ನಡೆಸೋಂಡ ನೀವು ನಾಲ್ವರುಕೂಡಿ ಯೇಕಮುಖರಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಯಂದು ಬೆಹಮಾನನ ಮುಲಾಜೆ ನೋಡಬೆ ಹೊಡದು ಚಲಾಯಿಸಿ ಕರ್ಣಾಟಕದೇಶ ತಾಂತ್ರಿಕಾಕಿ ಕೀರ್ತಿಬಾಹಂತೆ ಕೆಲಸಮಾಡೋದು. ಇದರಿಂದಾ ಭೂಷಣ ಬರುತ್ತಾ ಯಿಧೀತು. ನಮ್ಮಮಾತು ಕೇಳದೆ ಹೋದರೆ ನೀನು ಮುಳಿಗಹೋದಿ. ದೇಶ ನಾಶನ ವಾದೀತು. ಆಮೇಲೆ ಸ್ಥಳಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಹೋದತರುಮಾಯ ಬಹುಮಾನ ವುಳಿಯದು. ಪೀಷಾ ಅಂದೇಷಾಬಲ್ಲ ಬುದ್ಧಿ ಶಾಲಿ ನೀನು," ಯಂದು ಅನೇಕಬಗ್ಗೇಲಿ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದರಿಂದಾ "ನೀನು ದೊಡ್ಡ ವನಾಗುತ್ತಾಯಿದ್ದೀ. ನಾಲ್ಕು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗುತ್ತೆ ನಿನ್ನ ಬಜಾವು ಯಿದ್ದೀ" ತೆಂದು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಿಂದಾ ನಯಭಯದಿಂದಾ ಅಖಲು ಹೇಳಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯದ್ದುಲ್ಲಾ ಶಾಹ ಪಾದಶಹನು ಯಿವರ ಮಾತು ಕೇಳಬೇಕೆಂಥಾ ನಚನವಿರದೆ ವೇನುಕಾರಣಮಾಡಬೇಕು? ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದ ಶಾಹರಿಗೂ ಸಮಯೋಚಿತ ಅನುಸಂಧಾನವಿಟ್ಟು ಬಂದವರ ಸಂಗಡ ಸಮಾಧಾನದ ವೃತ್ತರವು ಹೇಳಿ ಯರಡುಕಡೆ ಅನುಸಂಧಾನಬಿಡದೆ ಬಂದ ಸುಬೇದಾರಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು "ನಾನು ಕೂಡಿದಾಕ್ಷಣವೆ ರಾಜಭೂವರನು ದೊಡ್ಡ ಪಾದಶಾಯಿಧಾನೆ. "ಅವಶ್ಯ ದೂರದೃಷ್ಟಿ ತಿಳಿದು ಚನ್ನಾಗಿ ಯಾವಾತು ಹಿಡಿದು ಜಯಿಸುವಂಥಾ ರಾಜ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ" ದೆಂದು ಸುಬೇದಾರಗೆ ಹೇಳಿ ಅನುಸಂಧಾನವಿಟ್ಟು ಆತನ ಬುಜರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ವಸ್ತ್ರ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿದವರಾದರು. ಈ ಸುಬೇದಾರನಾದರು ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಹಾರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಯಾವದ್ವರ್ತಮಾನ ಸಾಂಗೋಪಾಂಗವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯದುಲ್ಲಾ ಶಾಹಗೆ ತಿಳಿಹೇಳಿ ಮಮಾ (?) ಅನಿಸಿದ ವರ್ತಮಾನ ಯಾವತ್ತು ಹೇಳಿದವರಾದರು. ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರು ಅಲ್ಲಿಯ ದುಲಶಾಹನ ಬಳಿಗೆ ಸುಬೇದಾರನ ಕಳುಹಿಸಿ ಅನುಸಂಧಾನವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಡೆದುಬರುತ್ತಾ ಯಿದಾರಂದು ಸಮಾಚಾರವೂ ವಿದ್ಯಾನಗರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಈ ಸಮಾಚಾರ ಬಿಸಲಪ್ಪನಾಯಕ ಸೇನಾಪತಿ ಕೇಳಿ ನರಪತಿಗೆ ಅರ್ಜು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇದರಂತೆ ತಮಾನ್ನು ವಜೀರರೆಲ್ಲ ರಾಜಭೂ ವರಗೆ ಅದೇಪ್ರಕಾರ ಬಿನ್ನ ಹಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು:— " ನೀನಾದರು ದೊಡ್ಡ ಪಾದಶಾಹ. ನವ ಕೋಟಿ ನಾರಾಯಣ ನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಯಿಧಿ; ಅಪ್ರತಿಪರಾಕ್ರಮ ನೀನು ಯಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಾ ಮಾತು ಬಿಡಬಾರದು. ಶತ್ರುಗಳಾದರೆ ಶೂರರಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದು ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿ ದರು. ಸುಮ್ಮನೆ ಯಿದ್ದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ದೇಶಕ್ಕೆ ವುಪದ್ರಕೊಟ್ಟು ಧಾಮಧೂನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ವೆಲ್ಲಾ ನಾಶಮಾಡಿ ರೈತರ ಸಿರೆ ಸೂರೆ ಮಾಡಿಕೊಡರು. ತರುಣದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳ ದಂತಭಗ್ನ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಹಿಂದುಮುಂದು ನೋಡದೇ ವಜೀರ ವುಮರಾಯವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಮನೆಯವರಿಗೆ ಆವರವರ ವಿದ್ಯಮಾನವರಿತು ಭೂಷಣ ಕೊಟ್ಟು ಸಮಸ್ತಸೈನ್ಯವು ಜಮೆಮಾಡಿ" ಯೆಂದು ಸಮಗ್ರಸೀಮಾಮೂಲ ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನಿಗಳು, ಸೇನಾಪತಿ ದಳವಾಯಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯರು, ಭಿನ್ನ ಹಮಾಡಲಾಗಿ ನರಪತಿ ಬಹಳ ಹರು ಷಿತರಾಗಿ, ಅದರಂತೆ ಖಜಾನಾವೂಳಗಿನ ರೊಟ್ಟಾ ತೆಗಿಸಿ ಬಾಟ್ಟ ಕೊಡಿಸಿ ಯಾವತ್ಸಾಮಾಜೀ ಕರಿಗು, ಶಿಫಾಯರಿಗು ತಾಂಬೂಲವನ್ನು ಕೊಡ್ನಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೇಷಖಾನೆ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿಸಿ ಮುಂದಾಗಿ ಕೆಲವುಮಾತುಬಾರಿನ ಸಂಗಾತ ಹರೊಲು ಘೌಜು ಕಳುಹಿಸಿ ತಾನು ತನ್ನ ರಾಣಿ ವಾಸದವಳಿಗೆ ಬಂದಾತನಾದನು.

ಹಿರೆ ಹೆಂಡತಿ ಸತ್ಯಭಾಮೆ. ಆಕೆ ಮಹಲಿನೊಳಗೆ ಬಂದು ರತ್ನ ಖಚಿತವಾದಂತಾ ಮುಂಚದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಹಿರೆ ಮುನ್ನಂತರ ಜಡಿತ ಜವಾಹರು, ಜಡಾವು, ನವರತ್ನ ಖಚಿತವಾದಂಥಾ ಅಲಂ ಕಾರ, ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯ ಶಿಶುಪಾಲ ರಾಗಟೆ, ಚೌರಿ, ಹೆಳಲುಬಂಗಾರ, ಮುತ್ತಿನಸೂಸಕ, ನವರತ್ನ ಖಚಿತವಾದಂಥಾ ಹೊನ್ನ ಹುತ್ತು, ಬುಗಡಿ, ಕಾನಬಾವಲಿ, ವಾಲೆ, ಕೆಂಪುಚಳಿತುಂಬು, ನಾಗೊತ್ತ,

ಮೊದಲಾದ ಸರಿಗೆ, ಕಠಾಣಿ, ಚಿಂತಾಪಟ್ಟಿ, ತಾಯತ್ತು, ಮೋಹನಮಾಲಿಸರ, ಮುತ್ತಿನಸರ, ಯೇಕಾನಳಿ, ನವರತ್ನ ಖಚಿತವಾದಂಥಾ ಪದಕ, ತಾಯತು, ಸರಪಳಿ ಪುತ್ತಳಿಸರ, ತೋಳುತಾಯ ತ್ತು, ಬಾಜೂಬಂದು, ನವರತ್ನ ಚೂಡೆ, ಯಿವು ಮೊದಲಾದ ಕಂಠಾಭರಣಗಳು, ವಜ್ರಖಚಿತ ವಾದ ವುಂಗುರಗಳು; ನವರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ವುಡಿದಾರ, ವಡ್ಯಾಣ; ಹಾಗೆ ಚರಣ ಅಲಂಕಾರದ ವಿಶೇಷವಾದ ಗುಮ್ಮೆಟ್ಟಿ, ಕಾಲುಂಗರ, ಅಣಿ, ಮೆಟ್ಟುಪಿಲ್ಲಿ, ಕಿರಿಪಿಲ್ಲಿ, ಕಾಲಂದಿಗೆ, ಉಲ್ಲುಗೆಜ್ಜೆ, ಸರಪಣಿಸಹ ಅಲಂಕಾರ; ವಸ್ತ್ರಗಳು-ಜರತಾರುಸೀರೆ ಕುಪ್ಪಸ, ಚಾದರು ಹುನ್ನಿನ ಹಚ್ಚಡ ಗಳು, ಕೊಟ್ಟು ಗೌಲಿ, ಖಚೂರ, ಪಚ್ಚೆವು, ಪುನುಗು ಮಿಶ್ರವಾದ ಶ್ರೀಗಂಧ ಚಂದನಾದಿ ಪರಿ ಮಳ, ಕಪ್ಪೂರಿ, ಜಾಫರ, ಪುನುಗು, ಜವ್ವಾದಿ, ಗಂಬೂರ, ಪಚ್ಚ ಕರ್ದೂರ ಮೊದಲಾದ ಪರಿಮಳ ದ್ರವ್ಯ, ಬುಕ್ಕಿಹಿಟ್ಟು, ಕಂಮೆಣೆ, ಗಂಧದಯಂಣೆ, ವೂದು ಮೊದಲಾದ, ಹಾಗೆ ಪುಷ್ಪ ವಿಶೇಷ, ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಿ, ಸೊಗೆ, ಜಾಜಿಮಲ್ಲಿಗೆ ಸರಮಲ್ಲಿಗೆ, ಯಿರುವಂತಿಗೆ, ಕೊಂಡಲಿಡಿ, ದುಂಡುಮಲ್ಲಿಗೆ, ಸಂಸಿಗೆ, ನೂತನವಾದ ಪಾರಿಜಾತ, ಪಂಚವರ್ಣದ ಮುಳ್ಳುಶಾಂತಿಗೆ ಮೊದಲಾದ ನಾನಾ ಪರಿ ಮಳಪುಷ್ಪಾದಿಗಳು - ಹಾಗೆ ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ದಾಳಿಂಬರ, ತೆಂಗು, ಕದಳಿ, ಮಾವು, ಹಲಸು, ಅಂಜೂರ, ಖರ್ದೂರ, ಸೆಂಬ, ಬೋರೆ, ಜಾಂಬು, ಫಲಗಳು; ಅತ್ರಪ್ಪಾಂಬಾದಾವಿ, ಗೊಡಂಬಿ, ಚಾದವಾಳ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚ ಖಜ್ಜಾಯ; ಸಂಬಾರ ಬೆಲ್ಲ, ಮೊಕದುಂಮು ಸಕ್ಕರೆ, ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ, ಚೀಣಿಸಕ್ಕರೆ, ನಾಬತು ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಫಲಾರದ ಜನಸುಗಳು, ಹಾಗೆ ಭೋಜನಾರ್ಥ ವಾಗಿ ಹಾಗೆ ಶಾಲ್ಕೋದನ, ಪಕ್ಕಾನ್ನ, ಚಿತ್ರಾನ್ನ, ದಧ್ಯನ್ನ, ಪಂಚಭಕ್ಷ್ಯ ||

ಶ್ಲೋ|| ತೈಲಪಕ್ವಂ ಪುನಃಪಕ್ವಂ ಪಕ್ವಂ ಕೇವಲವಹ್ನಿನಾ |

ಜಲಪಕ್ವಂ ಮಹಾಪಕ್ವಂ ಪಂಚಭಕ್ಷ್ಯಾಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಾಃ ||

ಹಾಗೆ ಮಂಡಿಗೆ, ಬೀಸೂರಿಗೆ, ಯಂಣೂರಿಗೆ, ಕರದಹೂರಣಗಡುಬು, ಗುಳ್ಳುರಿಗೆ; ಹಾಗೆ ಬೆಲ್ಲಯಿಕ್ಕಿದ ಹೋಳಿಗೆ, ದೋಸೆ, ಹುಳಿದೋಸೆ, ಚಕ್ಕುಲಿ, ಸೂಸಲಗಡುಬು, ಅಲಸಂದೆಗಡುಬು, ತೊಲಿ ಖರ್ಜಿಕಾಯಿಗಳು, ಫೇಣಿಗಳು, ಶಾವಿಗೆಫೆಣೆ, ಸಕ್ಕರೆಫೇಣಿ, ಹಾಲುಫೇಣಿ, ಪರಮಾನ್ನ ಗಳು ಬಟ್ಟಿಗೆ, ಮಾಲತಿ, ಪರಡಿ ಮೊದಲಾದ ಅನ್ನ ಶಾಖಗಳು ದಶವಿಧ ವ್ಯಂಜನಪದಾರ್ಥ ಪಂಚ ಕೋಸುಂಬರಿಲವಣ ಮೆಣಸಿನಪುಡಿ ನಿಂಬೆಹುಳಿ, ಸಮೋಘೃತ, ಸ್ತೀರ, ದಧಿ, ತಕ್ರಯೇವಮಾದಿ ಭೋಜನಪದಾರ್ಥಗಳು; ಹಾಗೆ ಪುಸ್ಪಿನಕಾಯಿಗಳು, ಮೆಣಸಿನಗೊಂಚಲು, ಯಾಲಕ್ಕಿಕಾಯಿ, ಅರ ಮಾವಿನಕಾಯಿ, ಅಲ್ಲ, ಬೆಲವಂತದಕಾಯಿ, ಮಾವಿನಕಾಯಿ, ನಿಂಬೆಕಾಯಿ, ಹರಳಿಕಾಯಿ ಸಹ; ಯಾಪ್ರಕಾರ ಷಡ್ರಸಾನ್ನ ಸಹಿತವಾಗಿ ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಕಡಮೆ ಪತ್ನಿಗಳ ಕರಿಸಿ ಭೋಜನವನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಾಗೆ ತಾಂಬೂಲ ಸಮಗ್ರಪರ್ವ, ಕ್ರಮುಕ, ಚೂರ್ಣ ಕರ್ದೂರ, ಯಾಲಕ್ಕಿಕಾಯಿ, ಪತ್ರ, ಲವಂಗ ಮೊದಲಾದ ತಾಂಬೂಲ ಚರ್ವಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯೇವಮಾದಿ ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯ ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಅಷ್ಟಭೋಗಗಳು ಅನುಭವಿಸಿ ಯಿದರಂತೆ ವುಳಿದಾದ ಹೆಂಡರೂ ದೇವಚಿಂತಾಮಣಿ, ತಿರುವೆಂಗಳಮ್ಮ, ಸುಭದ್ರೆ, ಮಿತ್ರವಿಂದೆ, ಜಾಂಬುವಂತೆ, ರಾಧೆ, ಮೋಹಿನಿ, ಚಾಮುನೂರಿ ಮೊದ ಲಾದ ಅರುವತ್ತುನಾಲ್ಕುಮಂದಿ ಹೆಂಡರ ಮನುಗು ಬಂದು ಜೇಷ್ಠ ಪತ್ನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಪ್ರಕಾರ ವಿಶೇಷ ಗಳು ಕೊಟ್ಟು ಅನ್ನ ಪಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸರ್ವರಿಗೆ ಮಾನ ಬಹುಮಾನವಂ ಮಾಡಿ, ಪುತ್ರಮಿತ್ರಕಳ ತ್ರರಿಗೆ ಬಹುಮಾನಮಾಡಿದರು. ಆತರ್ಪಾಯ ತಮ್ಮ ಮಾತುಪ್ರೀತಿಗಳು ಅಮ್ಮನವರು ಯಿದ್ದ ಚಂದ್ರ ಶಾಲೆ ಮಹಲಿನಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಪಾದಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಬಹಳ ವಿನಯಪೂರ್ವಕ ನಮಸ್ಕಾರವಂದನ ಮಾಡಿದನು. ಮಾತುಪ್ರೀತಿಗಳು ಬಹಳ ಹರುಷಿತರಾಗಿ ಹರಸಿ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಮಾಡಿ ಝುಡಿತ ಝುಡಾವು, ನವರತ್ನ ಸುನರ ಪುಷ್ಪ ಮೊದಲಾದ್ದು ನಿವಾಳಿಸಿ ಬಲಾಡೂರು ಮಾಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಧರ್ಮ ಕೊಟ್ಟು ಪುತ್ರನ ಕೈವಿಡಿದು ತನ್ನ ಮಹಲಿನೊಳಗೆ ಕರೆಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಅನೇಕಪ್ರಕಾರ

ಮಾನಬಹುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದವರಾದರು. ಆಮೇಲೆ ನರಪತಿ ಮಾತುಶ್ರೀಗಳಿಗೆ ಬಿನ್ನಹ ಮಾಡಿದ್ದು, “ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಾಹರು ಕೂಡಿ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ತಿರಗಿಬಿದ್ದು ರಾಜಕಾರಣಕ್ಕೆ ಅರಂಭಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದೇಶವೆಲ್ಲ ತನಾಮು ಖಬಜುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಡೆದು ಬರುತ್ತಾಯಿಧಾರೆ. ಈ ದೇಶವಾದರೂ ಧರ್ಮದೇಶ, ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾನ, ದೇವಬ್ರಾಹ್ಮರ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದದ್ದು, ದೇವಸ್ಥಾನ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ವಿದ್ವಂಥಾ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸಿಂಹಾಸನದಮೇಲೆ ಅವರ ಯಿಲಾಜು ಯೇನು ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿ ಯಿಧೀತು? ಇದಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹ ಕುಲದೇವತಾಪ್ರಸಾದದಿಂದಾ ಬಲಕ್ಕು, ಪ್ರವೃತ್ತಿಪಕ್ಷಕ್ಕೆ, ಯುದ್ಧಸಾಮಗ್ರಿಗು, ದಾನದಕ್ಕು ಕಡಮೆಯಿಲ್ಲವು. ಸಕಲ ಸೈನ್ಯಯುಕ್ತವಾಗಿ ನಡೆದು ಹೋಗಿ ಶತ್ರುಗಳು ಹೊಡೆದು ಹಲಾಕು ದಿಲಾಯಿ ಹತ್ತಿಮಾಡುತ್ತಾಯಿಧೇನೆ. ನನಗೆ ಯೇನು ಬುದ್ಧಿ ಕೊಡುತ್ತಾಯಿದ್ರೆಂದು ಮಾತುಶ್ರೀಗಳಿಗೆ ಅನುಜ್ಞೆ ಕೇಳಲಾಗಿ ಅವರು ಬಹಳ ಕ್ಲೇಶಿತರಾಗಿ ವೃತ್ತರಾ ಕೊಟ್ಟರು. ‘ನೀನಾದರು ನರಪತಿ, ದೊಡ್ಡ ಪಾದಶಾಹ, ಪೀಡಿದರಪೀಡಿ, ಯಾ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯೇಳು ಪಾದಶಹರಪಟ್ಟ ಅಗಿಹೋಗಿ ಯಿನ್ನು ಪರಿಯಂತ್ರ ಅವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮರ್ಯಾದೆಯಲ್ಲಿ ಯಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಲ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಅವರದೊ ನಿನ್ನದೊ ತಿಳಿದಲ್ಲವು. ಕಾಲಗತಿ ಯಿಂದಾ ಅಧಿಕ ವುಪದ್ರಗಳು ಕೊಟ್ಟು ನಡೆದುಬರುತ್ತಾಯಿದ್ದಾರೆ; ವಳ್ಳೆತು ಋಣಾನುಬಂಧವು; ನೀನಾದರು ಬಾಲಕನು, ಅವರಸಂಗಡ ವಿರುದ್ಧ ಯೇನು ಕಾರಣಮಾಡಬೇಕು. ಕಾಲೋಚಿತಮೇಲೆ ದೃಷ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟು ತತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಧಿಸಿ ನಡೆದು ಅನುಸಂಧಾನವಿಟ್ಟು ಕೊಂಬೋದು ವುತ್ತುಮು ಕಾಣುಸುತ್ತಾಯಿಧೀತೆಂದು ಬುದ್ಧಿ ಕೊಡಲಾಗಿ ಯಿದಕ್ಕೆ ರಾಜಭೂವರನು ಬಹಳ ಅಸಮಾಧಾನ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ‘ನಾನಾದರು ದೊಡ್ಡ ನರಪತಿ, ಪಾದಶಾಹ ಅನಿಸಿಕೊಂಡು ಅಪ್ರತಿಪರಾಕ್ರಮ ವೆಂಬ ಬಿರಿದು ಹೊಗಳಿಸುತ್ತಾ ಯಿರಲಾಗಿ ಅವರ ಗುಮಾಸವೇನು ಯಿಧೀತು. ಅವರಾದರು ನನ್ನ ಕೈಯೊಳಗೆ ಯಿದ್ದವರು. ನಾನುಕೊಟ್ಟ ದೇಶ ತಿಂದುಕೊಂಡು ಯಿರುವಂಥವರು. ಅಂಥವರ ಸಂಗಡ ಅನುಸಂಧಾನ ಹಚ್ಚಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ ನನ್ನ ಮಾನವು ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲವು. ಜೆಯಿಸೊ ಪರಿಯಂತ್ರವು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವೆಂದರೆ ದಾನದಕ್ಕು ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲವು. ಶತ್ರುಗಳ ಹೊಡೆದು ಚಲಾಯಿ ಸುತ್ತಾಯಿದ್ದೇನೆಂದು ಮಾತು(ಶ್ರೀ)ಗಳಿಗೆ ಬಿನ್ನಹಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ ಮಾತುಶ್ರೀಗಳೂ ಬಹಳ ಹರುಷಿತರಾಗಿ ಪುತ್ರನ ಕೈಹಿಡಿದು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿ ಅನೇಕಪ್ರಕಾರ ಜಯವಾಗಲೆಂದು ಹರಸಿ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಂಡು ಕರದು ಸಿಂಹಾಸನದಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಕನಕಾಭಿಷೇಕಮಾಡಿ ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿಯಂತೆ ಸುರಿಸಿ “ಶತ್ರುಪರಾಭವ ಆಗಲೆಂದು ಹರಸಿ ದೇವರಿಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಮಾಡಿ ಜಯಿಸಿ ಬಾಹುದೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿದ ತರುವಾಯ, ರಾಜಭೂವರನ ಸಂಗಾತ ಮಹಲಿನೊಳಗೆ ಬಂದು ಸ್ವಲ್ಪವು ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮಂಚದಮೇಲೆ ಮಲಗಿರಲಾಗಿ ರಾತ್ರಿಲಿ ಗಾಢನಿದ್ರೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅರಸು ದುಸ್ವಪ್ನ ಕಂಡದು. ಕರಕುಂಡಳದ ಮುತ್ತು ಕಸುಕೊಳುತ್ತಾಯಿದ್ದರು. ಇಂತಾ ದುಸ್ವಪ್ನ ಕಾಣುತ್ತಾಲೆ ಮೈಯ್ಯಮುರಿದಿದ್ದು ಹರಿನಾಮಸ್ಥರಣೆಮಾಡಿ ಮನಸಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಅನೇಕಚಿಂತನೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮರುದಿವಸ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸರನು, ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಸಂಪನ್ನರನು ಕರಸಿ ತಾನು ಸ್ವಪ್ನ ಕಂಡದು ಹೇಳಲಾಗಿ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮರು ಅದಕ್ಕೆ “ಸ್ವಪ್ನ ಮುರಿದು ದೇವರು ದಯಮಾಡ್ಯಾನು, ನೀನು ಮಹಾಸಮಾಧಾನವಾಗಿ ಯಾಹೋ”ದೆಂದು ಅನೇಕಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿ ಆಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಮಾಡಿದವರಾದರು. ಅರಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗದೆ “ನಾನಾ ದರೆ ಯಿಂತಾ ದುಸ್ವಪ್ನ ಕಂಡವನಲ್ಲ! ಯಂದೆಂದಿಗು ದೇವರು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಮುನಿದವನಲ್ಲ. ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾನಿಬಂತು. ಭಾಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕುಲದೇವತೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಮುನಿದಳು. ದೇವರ ದಯೆ ತಪ್ಪಿದಮೇಲೆ ನನ್ನ ಯತ್ನವೇನು ಯಿಧೀತು! ವಳ್ಳೆತು! ಋಣಾನುಬಂಧವು, ಧೈರ್ಯ ಬಿಡಬಾರದು, ಯೆಲ್ಲಿಪರಿಯಂತ್ರವು ಧೈರ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಯಿದ್ದಾಳೊ ಅಲ್ಲಿಪರಿಯಂತ್ರವು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡೇನು. ಆ ತರುವಾಯ ಅದೃಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಯಿದ್ದದು ಬಿಡದು. ನನ್ನ ಚಿಂತೆಯಿಂದಾ ಯೇನಾದೀತು, ಯೆಂದು ಚಿಂತೆ

ಯಿಂದಾ ಕುಳಿತಿರಲಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ವಜ್ಞನರೂ ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿ ಕಾಲಗತಿ ನೋಡಿ ಅತೀರಾದ
ಮಾಡಿ “ನಿನ್ನ ವೈರಿಗಳಿಗೆ ಅಪಜಯವಾಗಲಿ, ನಿನ್ನಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ,” ಯಂದು ಹರಸಿ “ನಿನ್ನ
ಶತ್ರುಗಳು ಪರಾಜಯವಾಗಲೆಂದು ನೀನು ಜಯವಂತನಾಗಿ ಭತ್ರಪತಿ ಯನಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾರ್ಕಂ
ಡೇಯ ಆಯುಷ್ಯಂತನಾಗಿ ಅನಂತಕಾಲದಲ್ಲು ಸ್ಥಿರಪಟ್ಟವಾಗಿ ಯಿಹೊದೆ”ದು ಬಂದ ಸಮಸ್ತ
ವಿದ್ವಜ್ಞನರು ರಾಜಭೂವರರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿದವರಾದರು. ಬಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮರಿಗೆ ದಾನಧರ್ಮ
ವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸುವರ್ಣರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳು ದಾರದಾರ ಮನೋಗತಾನುಸಾರವಾಗಿ
ಬ್ರಾಹ್ಮರಿಗೆ ಧರ್ಮಗಳಕೊಟ್ಟು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿದ ತರುನಾಯ ತಾನು ಮಂಗಳಸ್ನಾನ
ವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮರನು ಕರಿಸಿ ಐವತ್ತುಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ದಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ
ತಾನು ಮೋಹಮುಹೂರಡುವದಕ್ಕೆ ಜೋಯಿಸರನ್ನು ವಳ್ಳೆಮುಹೂರ್ತವನ್ನು ನೋಡಿಸಿ
ಅಮೃತಸಿದ್ಧಿಯೋಗದಿಂದಾ ಸಮಸ್ತವನ್ನು ಯಪ್ಪತ್ತೆರಡು ವಿನಿಯೋಗದವರ ಸಂಗಡ ಪೆಪ್ಪಾನೆ
ಹೊರಗೆ ಹೊರಡಿಸಿ ತಾನು ಹನ್ನೊಂದನೆ ತಾಸಿಲಿ ರಾಜಹಂಸನೆಂಬ ಸಾರಂಗ ತುರಗದಮೇಲೆ ತನ್ನ
ಗೃಹದಿಂದಾ ವಿದ್ಯಾನಗರದಿಂದಲ್ಲು ಹೊರಗೆ ಹೊರಟುಬಂದು ಪುತ್ರರದಿಕ್ಕಿಗೆ ನವಗಜಜಯಭೇರಿ
ಸಂಗಡ ಯಿಳಿದರು. ಎಡಬಲ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನಿಗಳು ದಳನಾಯಿ ಸೇನಾ
ಪತಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಯಪ್ಪತ್ತೆರಡು ವಿನಿಯೋಗದವರು ಸಮಸ್ತ ಸೈನ್ಯವೂ ಜಮೆಯಾಗಿ ಯಿಳಿ
ದವರಾದರು. ಹಾಗೆ ಅಕಾರಾಕಾರಖಾನೆ, ಬಾರಾಮಹಲು ಯಾವತ್ತೂ ಬಂದು ಯಿಳಿದರು.
ಮತ್ತು “ವಿದ್ಯಾನಗರದೊಳು ವೃದ್ಧ ನಾಲ್ವಿಂಕರು ಅಥವಾ ಕುದುರೆ ಸವಾರರು ನಿಂದಿರದೆ ಹೊರಗೆ
ಹೊರಟು ಬನ್ನಿ, ಬಾರದೆ ನಿಂತರಾಯಿತೆ ಅರನುನಿಗೆ ಅಪರಾಧಕೊಡಬೇಕೆ”ದು ಡಂಗುರವನ್ನು
ಸಾರಿಸಿ ತಾಳೇದುಮಾಡಿಸಿದ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಣಿಮಾತ್ರದವರು ಅರಸಿಗಿಂತಾ ನಮ್ಮ ಜೀವ ಹೆಚ್ಚಿ
ಯಂದು ನಿಂದಿರದೆ ಹೊರಟುಬಂದರು. ಆ ತರುನಾಯ ಅರಸು ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನಿಗಳನ್ನು ಪಾರಪತ್ತೆ
ಗಾರ ಕುಮಾರರು ದಳನಾಯಿ ಸದಾಶಿವನಾಯಕ ಜಮೇದಾರಖಾನೆ ಗೋಪಾಲಯ್ಯ ಇವರನ
ಕರಿಸಿ ಸಮಸ್ತ ಯಪ್ಪತ್ತೆರಡು ವಿನಿಯೋಗದವರಿಗೂ, ಹಾಗೆ ತಮಾಮು ಕಚೇರಿಗೂ, ಪುಮರಾಯ
ವರಿಗೂ, ಹಾಗೆ ಪದಾತಿಯವರಿಗೂ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಜಮಾತಿದಾರರಿಗೂ ಬಾಟಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು
ಕರಿಸಿ ಹಾಗೆ ಸಮಸ್ತರನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾನೀಕರಗೂ, ಸಾಳೆಗಾರರಿಗೂ, ಹಾಗೆ ಮಹಲಿನವರಿಗೂ
ಸಾಳೆಚಾತು ಪರಗಣೆಚಾತು ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತರಿಗೂ ಕರಿಸಿ ಯಿವರಿಗೆ ಬಾಟಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು
ಜನಸುವಾರಿ ಹೊನ್ನುಗಳು ತರಿಸಿದ ವಿನರವು.

೯೪೫೨೧ ಅಚ್ಚುತರಾಯ

೧೪೫೬೯ ಜಡಮೊಳೆಹೊನ್ನು

೯೪೬೬೫ ಹೊಸಮೊಳೆ

೧೯೮೬೬ ಅನೆಗೊಂದಿಮೊಳೆ

೨೪೫೨೦ ಇಕ್ಕೇರಿ ಮೊಳೆ

೩೦೬೮೦ ರಾಜಮೊಳೆ

೯೧೦೪೩೦ ಮೇಲುಮೊಳೆ

೧೯೬೭೬ ಗುತ್ತಿಮೊಳೆ

೬೩೫೪೮ ಮದಿರಮೊಳೆ

೬೮೭೬೪ ಹೊಸೂರುಮೊಳೆ

೧೪೫೬೯ ಹನುಮಂತಮೊಳೆ

೯೬೭೭ ಅಫೊರಮೊಳೆ

೩೪೫೬೭ ಸೀರೆದದರೆ ಯವರು
 ೪೫೬೭೮ ಕತ್ತಿಗಾರರು
 ೫೬೭೮೯ ಜಂಜಾಲದಾರರು
 ೬೭೮೯೦ ಗೋಲಂದಾಜರು
 ೭೮೯೦೧ ಕೊಳಲು ತಪ್ಪಟೆ
 ೮೯೦೦೯೬೩ ಅಂತೂ ಜಮೆ

ಅಡಾಣಿಕಾರರು.

೪೩೬೭೦ ಯಾಗಿಕಾರರು
 ೧೫೬೪೦ ನೀರುಮುಳುಗುವರು
 ೪೩೪೩೨ ಅಡ್ಡ ಹತ್ಯಾರಿಗಳೂ
 ೯೭೬೪೫ ಬಾಣಕಾರರು
 ೯೮೯೬೪ ಹುಯಲುಸವಾರರು
 ೪೮೯೭೬ ರಾಜಪ್ರತ್ಯಬಾಂಧವರು
 ೬೪೫೬ ಶಿರೆಬೋಸಿನವರು
 ೪೫೬೨ ಸೇನಾನಾಯಕರು
 ೩೪೪೯೫೪ ಅಂತೂ ಜಮೆ

ಇದರ ಹೊತ್ತು ನಗೈರೆ ಮುಂದಿ ವಿವರವು.

ಪರಂಗೆರೂ ೩೪೫೪
 ಜೋಪದಾರರು ೬೪೮೬
 ನಂಟಿಗೆಯವರು ೫೦೦೮
 ಪುರಾಣಿಕರು ೪೬೮೭
 ನೀಣಿಯವರು ೪೩೮

ಹರಕಾರಿರು ೩೪೫೪
 ಜಹಸೂದರು ೪೬೮೬
 ಮಿರಾಖೂರು ೪೬೮೬
 ಗಾಯನದವರು ೪೮೯೬

ಮಹಲದಾರರು ೪೫೯೫
 ಶಾಸ್ತ್ರಿಕರು ೪೮೬೪
 ನಂಟಿಸಾರವಾನರು ೪೮೭೬
 ತಾವೆದವರು ೫೭೯೮

ಅಡಾಣಿಕಾರರು.

೪೩೭೬ ಕಲ್ಲುಕುಟುಕರು
 ೩೭೬೩ ಸಿಕಲಿಗಾರರು
 ೪೩೨೦ ಬಡಗಿಗಳು
 ೩೨೪ ಸಣ್ಣ ತೋಪುಗಳು
 ೯೮೭೬ ಹತರನಾಲು
 ೬೫೪೩ ರೇಖಲೆಗಳು
 ೪೩೨೧ ಗಾಡದಿಯವರು
 ೪೫೬೭ ಕಾಲಾಡಿಗಳು
 ೩೭೭೬ ಫರಾಸರು
 ೬೭೮೭ ಕಳ್ಳರು

೩೭೬೬ ಪಟಲಗಾರರು
 ೩೭೬೩ ಜೀನಗಾರರು
 ೨೩೪೩ ಹಿರೆತೋಪುಗಳು
 ೭೬೨ ರಾಮಜಂಗಿಗಳು
 ೭೪೫೪ ಸುತರನಾಲು
 ೭೬೪೦ ಹಿರೆರಾಮಜಂಗಿಗಳು
 ೪೯೭೬ ಡಾಲುಬಾರುದಾರರು
 ೩೬೪೩ ಸರಾಫಖಾನೆಯವರು
 ೪೫೯೭ ಹುಕ್ಕೇಬಾರದಾರರು
 ೫೪೭೬ ಬೋವೆರು

ಹಾಗೆ ವಿವರವು.

ರಾಮಬಾಣಗಳು ೬೭೮೩
 ಹುಂತೆಗುರುಳಿ ೯೮೭೬೪೩೨

ಜಂಜಾಲು ೯೮೭೬೫೬
 ಮತಾಪುಗಳು ೯೮೭೬೫೪೩೦

ತಾರಾನುಂಡಲ ೬೫೪೩೨೧
ರಣಗಾಡಿಗಳು ೪೩೨೧
ಫಿರವಾನರು ೪೪೯೭
ಕಂಚಗಾರರು ೩೩೭೬

ಭೂಚಕ್ರ ೭೬೭೬೮
ಭರ್ಜಿಬಾರದಾರರು ೭೬೭೮
ಭಟ್ಟರು ೪೫೭೭
೭೬೩೨೧ ವಗೈರೆ ಬಾರಾಬಲೂತಿಯವರು

ಹಾಗೆ ಮತ್ತು ವಿವರವು.

೪೮೭೬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ೫೭೮೭ ಕವನದವರು ೪೬೫ ವೀಣೆಕಾರರು
೫೭೯ ಖಡ್ಗಿ ತಾಳದವರು ೪೭೯ ತಾಳದಬಾಸವಾನರು
೩೭೩೬ ಕಂವಾರಾ ೩೭೭೫ ಸುಂನಾರರು

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಗಣಿತಿ ತೆಗದುಕೊಂಡ ತರುವಾಯ ರಾಜಭೂವರನು ತನ್ನ ಬಳಿಯಿದ್ದ ಅನೇಗಳ ತರಿಸಿ ಶಿಲೆಬತ್ತರ ಹಾಕಿಸಿರಿ ಯಂದು ಹುಕುಂ ಪ್ರರಮಾಯಿಸಲಾಗಿ ಅನೇಗಳ ತಂದೆ ವಿವರವು.

೧ ವೀರ ಅರ್ಜುನ	೧ ರಾಮಪತಿ	೧ ರೋದನಂತ	೧ ಸುರತೆಂಥ
೧ ಗುಮ್ಮತರಾಯ	೧ ವಜ್ರಮಣಿ	೧ ಮಹಾರಾಜ	೧ ಕುರುಪಂಚ
೧ ಕುಮಾರರಾಯ	೧ ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯ	೧ ಶಾಮಹರ	೧ ಸುದಾಮ
೧ ವೇದಮೂರ್ತಿ	೧ ಗೋವಿಂದರಾಜ	೧ ಪ್ರಂಡರೀಕ	೧ ಗಿಳಿರಾಮ
೧ ಭುಜಬಲರಾಯ	೧ ಶೇಷಾರ್ಜುನ	೧ ದಗಲೆಚನ್ನಿ ಗ	೧ ಭಾಗೀರಥೀ
೧ ಗೋಕುಲರಾಯ	೧ ಶ್ರೀಶೂಲ	೧ ಜಹಾರಾಮ	೧ ಮನ್ಮಥ
೧ ಜಗಜ್ಜ್ಯೋತಿ	೧ ಐರಾವತ	೧ ಜೋಕುಮಾರ	೧ ಪ್ಲಹಲಾದ
೧ ತಾರಕ ಬ್ರಂಹ	೧ ಬೇತಾಳ	೧ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ	೧ ವೀರಶೂಲ
೧ ಗೋವಿಂದರಾಯ	೧ ಅನಂತರಾಮ	೧ ಜೊರತಾ	೧ ವಿಕ್ರಮರಾಯ
೧ ಭುರ್ಜಲ	೧ ಶ್ರೀರಂಗಧರ	೧ ಮುತ್ತಿನಚೆಂಡು	೧ ಸೂರ್ಯಪ್ರಕಾಶ
೧ ಉತ್ತಮಪ್ರಕಾಳ	೧ ಮನೋಹರ	೧ ಯೇಕದಂತ	೧ ಕುಂಭಕೋಣ
೧ ಮಾಧವರಾಯ	೧ ಭಟ್ಟ	೧ ಶೇಷಶಯನಾ	೧ ಅಶ್ವಥಾ
೧ ಅಮೃತರಾಯ	೧ ಜಗನ್ನಾಥ	೧ ಸಾಲಂಕಿ	೧ ಮತ್ತಕೇಸರಿ
೧ ವಿರುಪಾಕ್ಷ	೧ ಹೊಕುನಾಥ	೧ ಜೋತಿಪ್ರಕಾಶ	೧ ಬಲಭದ್ರ
೧ ಅಮೃತರಾವು	೧ ಗೋವರ್ಧನ	೧ ಚನ್ನಿ ಗರಾಯ	೧ ಸೀತಾಮೂರ್ತಿ
೧ ದೇವೇಂದ್ರ	೧ ಭೈರವಾ	೧ ಜರತ್ಕಾರ	೧ ಬಲಿಭಯ
೧ ಚತುಷ್ಟ	೧ ಪಂಚಕೇಶ	೧ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ	೧ ಪ್ರಳಯಕಾಲ
೧ ಲಂಕುತ	೧ ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ	೧ ಅನ್ನಕೋಟಿ	೧ ರಿಕ್ಷಪತಿ
೧ ನವಕೋಟಿನಾರಾಯಣ	೧ ಗೌರೀಪತಿ	೮ ಯಮುನಾ	೧ ವಿಕ್ರಮರಾಯ
೧ ದುರ್ಜನ	೧ ಸ್ವರಾಪತ್ತಿ	೧ ಸಾರ್ವಭೌಮ	೧ ದ್ವಾರಕರಾಯ
೧ ಕ್ಷೇತ್ರಪಾಲ	೧ ಸಾಲಗ್ರಾಮ	೧ ಮನ್ಮಥರಾಯ	೧ ಶಾರ್ದೂಲ
೧ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ	೧ ತೇಜೋನಿಧಿ	೧ ರಿಕ್ಷಪಾಲಿಕ	೧ ಕಳ್ಳರಜೋಡ
೧ ಮಧುರಾರಾಯ	೧ ಮುನೀಶ್ವರ	೧ ಹನುಮಂತ	೧ ಕ(ರ?)ಣಮಲ್ಲ

೧ ಮುಕ್ತಾಫಲ	೧ ರಕ್ಷಸಾಂಚ	೧ ಬೈಲಹುಲಿ	೧ ಮಹೇಶ್ವರಾ
೧ ಶಾರ್ದೂಲ	೧ ಕನಕಜ್ಯೋತಿ	೧ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ	೧ ಚ್ಯವನಪತಿ
೧ ದಾನೋದರ	೧ ಕೇಶವ	೧ ಶ್ರೀಗಣೇಶ	೧ ರಾಮಬಾಣ
೧ ದಿನಾಕರ	೧ ನೀಲಕಂಠ	೧ ನರಸಿಂಹ	೧ ಕಾರ್ತಿಕರಾಯ
೧ ಗಂಭೀರ	೧ ಸಲಿಧರ	೧ ತೇಜೋನಿಧಿ	೧ ಕೃಷ್ಣರಾಯ
೧ ನಿಜಗುಣ	೧ ರತಿ	೧ ವೈಕುಂಠ	೧ ಕೃಪಾಚಾರ್ಯ
೧ ಗೋವಿಂದಮೂರ್ತಿ	೧ ಕ್ಷಮಾಪತಿ	೧ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ	೧ ಚಿಂತಾಮಣಿ
೧ ರಂಗನಾಯಕ	೧ ಕಸ್ತೂರಿಭೋಗ	೧ ಲಕ್ಷ್ಮಣ	೧ ಪ್ರಹ್ಲಾದ
೧ ರಾಮಾಯಣ	೧ ಬಲವಂತ	೧ ಪ್ರಕಾರ	೧ ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯ
೧ ವೈರಾಗ್ಯ	೧ ವಿಕ್ರಮರಾಯ	೧ ಶಿವರಾಯ	೧ ಗೋಪಾಲಮೂರ್ತಿ
೧ ದಶರಥ	೧ ದ್ವಾರಕೆ	೧ ಕುಂತೀರಾಜ	
೧ ವುಕ್ಕಿನಚೆಂಡು	೧ ಕಾಳಿರಾಜ	೧ ದುರ್ಜನ	೧ ಶ್ರವಣ
೧ ಅಚ್ಯುತರಾಯ			

೧೫೭ ಹೆಸರಿಲ್ಲದ ಆನೆಗಳು

ಅಂತೂ ೩೦೦.

ಯಾ ಪ್ರಕಾರ ಆನೆಗಳ ತರಿಸಿ ಖಾಸಾದ ಆನೆಗಳಿಗೆ ಶಿಲೆಬಿತ್ತುರ ಅಂಬಾರಿಗಳು ಸವಡೋಲ ಹಾಕಿಸಿ ತರಕಷಕಮಾನುಗಳು ಆಸವಡೋಲಿನ ವಳಗೆ ಯಿಡಿಸಿ ಮುಸ್ತ್ಯೆದು ಮಾಡಿಸಿದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಯಾ ಆನೆಗಳು ಹೊರತು ೧೦೦೦ ನಿಶಾನೆ ಆನೆಗಳು ೨೦೦೦ ಜಜಾಯಿ ಆನೆಗಳು ೩೦೦೦ ಹತರನಾಲಿನ ಆನೆಗಳು ಸಹಿತ ತರಿಸಿ ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡುವಿಧ ನಿಯೋಗದಿಂದಾ ಸಮಸ್ತಮಾರ್ಚ್ಚ ಟತಾ(ತ)ಳತಂತ್ರ ಮಾರ್ಚ್ಚಲ ಸಹಿತನಾಗಿ ತುಂಗಾತೀರದಲ್ಲು ಯಂಟು ಗಾನದ ಅಡ್ಡಗಲ ಯಿಳಿದು ಕೃಷ್ಣಾತೀರದ ಪರಿಯಂತ್ರವು ಪೇಷಮಾನೆ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿದವರಾದರು. ರಾಜಭೂವರನಾದರು ಕಸಬೇ ತಾವರೆಗೆರೆ ಕೃಷ್ಣಗಿರಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಿಳಿದವರಾದರು.

ಆ ಕಡೆ ನಿಜಾಮಶಾಹ, ಭೈರಿಸಾದಶಾಹ, ತಖ್ತು ದೌಲತ್ತಾಬಾದಿನ ಸಾದಶಾಹನು ಭೀಮರಥಿನದಿ ಯಿಳಿದು ಸುಲತಾನುಪುರವೆಂಬ ಪಟ್ಟ ಪೇರೊಜಬಾದು ಯಂಬನಗರದ ಬಳಿಯ ಯಿಳಿದು ಅಖಬರ ಜಲಾವುದೀನಿ ಸಾದಶಹಂ ದುರ್ದಬಳಿಯ ಯಿಳಿದರು. ವಾಹೀಬರಹಿಂಬಲ್ ಕುತುಬಶಾಹ ಸಾದಶಹ ತೆಲುಗಾಣ್ಣದ ತಾವ ಮುದುಗಲ್ಲು ರಾಯಚೂರು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯಸಹಿತ ಯಿಳಿದನು. ಹಾಗೆ ಯಮಾವಮಾನ ಮುಲಕ ಸಾದಶಹ ತಖ್ತು ಪರಹುಡ ದೇಶವನು ತನ್ನ ದೇಶ(?)ಸಹಿತವಾಗಿ ಹಾಗೆ ಅಲ್ಲಿಯದ್ದುಲ್ಲಾ ಶಾಹ ಸಾದಶಹನ ತಖ್ತು ವಿಜಾಪುರದವನು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯಸಹಿತ ಜಮಾಲಾಗಾರ ವೆಂಬ ದುರ್ದದ ಕೃಷ್ಣನದಿಗೆ ಬಂದು ಯಿಳಿದವರಾದರು. ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಮುಸಲಮಾನರ ಸಾದಶಹನವರ ದಂಡು ಆಯಿತು. ಈ ದಂಡಿನ ಕಾಲುಂಗಾರೆ ಮಂದಿ ಪಿಂಡಾರೆಮಂದಿ ಬಾಣಕಾರರಮಂದಿ ಕಳ್ಳ ಸಿಪಾಯಿಗಳು ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ದಾಟಿಬಂದು ರಾಜಭೂವರನ ದೇಶದೊಳಗೆ ತಮಾಮು ಸೀಮೆಯಲ್ಲ ಲೂಟೀಮಾಡಿ ಸೆರಸೂರೆ ಹಿಡಿದರು; ಸಂಹಾರಮಾಡಿ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ತಮಾಮು ಕರಾ ಟಕದೇಶವೆಲ್ಲಾ ಹಳ್ಳಿಹಗರು ಗಾಲುಹಳ್ಳಿ ನಗರದುರ್ದ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗೆ ವಲಿಸಿಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ರಾಜಭೂವರನಾದರೂ ತನ್ನ ದಂಡಿಗು ತಮ್ಮ ಸರದಾರರಿಗೂ ತಾಕೀದಿಮಾಡಿಸಿದ ವಿವರವು: ಜಿನ್ನುಗುಬಾಜಾರದ ಬಳಿಯ ೧೦೦೦೦ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಕುದಿರೆ, ೨೦೦೦೦ ಸಾವಿರ ಕಾಲುಮಂದಿ; ಅದಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧದ ಸಾಮಾನು ಯಾ ಪ್ರಕಾರ ಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ವಜೀರರಿಗು “ನೀವು ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಘೌಜು ಯುದ್ಧದ ಸಾಮಾನುಗಳ ಸಹಿತ ಗಡಿಬಳಿಯ ಯಿಳಿದು” ಯಂದು ಹುಕುಂಮಾಡ

ಲಾಗಿ ಆಗ ರಾಜಕುಮಾರರು, ರಾಜಕಂಠೀರವರು, ರಾಜಮಾರ್ತಾಂಡರು, ರಾಜತೀರ್ಥೋನ್ನಿಧಿಗಳು, ರಾಜರತ್ನಾಕರರು, ಭತ್ತಪತಿಗಳು ಯಾ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕುಲದವಜೀರರೂ ; ಅಸಂಖ್ಯಾತರು, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯಸಹಿತ ರಾಕ್ಷಸತಂಗಡಿ ಬಳಿಯ ಯಿಳಿದವರಾದರು.

ಆ ತರುವಾಯ ಯುದ್ಧ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸ್ಥೂಲಯಂತ್ರಗಳು ಮೂರುಸಾವಿರ, ಮಧ್ಯಸ್ಥ ಯಂತ್ರಗಳು ನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ, ಅಣುವುಯಂತ್ರಗಳು ಸಾವಿರ ಯಾಪ್ರಕಾರ ಯಂತ್ರಧಾರಿಗಳು ಸೈನ್ಯದ ಸುತ್ತಲು ಆಕರ್ಷಣೆ ಆವರ್ತಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಾಗೆ ಜಜಾಲುದಾರರು, ಬಾಣಾಕಾರರು ಹಾಗೆ ಕಾಲುಪ್ಪಾದೆ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಸೈನ್ಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಾಣವಿಶೇಷಗಳೂ, ಧನುರ್ಬಾಣ, ರಾಮು ಬಾಣ, ಕುಮಾರಬಾಣ, ಚಡೀಬಾಣಗಳೂ ಯಾ ಪ್ರಕಾರ ನಾಲ್ಕು ಜನಿಸಿನ ಬಾಣಗಳೂ ೪೦೦೦೦೦ ನಾಲ್ಕುಲಕ್ಷ ಬಾಣಗಳೂ ಯತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬಂದು ನಿಂದಿರಿಸಿವರಾದರು. ಹಾಗೆ ನಾಜೂಕು ಮದ್ದೂಗುಂಡೂ ತರಿಸಿದ್ದಾರು. ಸಮಸ್ತ ರಿಗು ಮದ್ದು ಗುಂಡು ಹಂಚಿ ಕೊಟ್ಟಿವರಾದರು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಯುದ್ಧ ಸಾಮಗ್ರಿ ಯುಕ್ತರಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ತಳತಂತ್ರ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಯುದ್ಧವಾಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದಾರದಾರನ ದಾವದಾವಪ್ರಕಾರ ನಿಂದಿರಿಸ ಬೇಕೋ ಆ ಪ್ರಕಾರ ನಿಂದಿರಿಸಿ ಆತರವಾಯ ನರಪತಿಯ ಬಳಿಯ ಯಿದ್ಧ ಸೇನಾನಾಯಕರು, ಅಷ್ಟ ಪ್ರಧಾನಿಗಳು, ದಳವಾಯಿಗಳು ಬಿಸಲಪ್ಪನಾಯಕ, ತಿರುವೆಂಗಳನಾಯಕ, ದಳವಾಯಿ ಕಾರ್ತಿಕ ನಾಯಕ, ಯಾರಪ್ಪನಾಯಕ ಯಾ ಮುಂತಾದ ನಾಯಕರನ್ನು ಕರಸಿ ಯಿವರಿಗೆ ತಕ್ಕಂಥಾ ಆಧಾರ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ನೂತನವಾದ ರತ್ನಖಚಿತವಾದ ಕಡಗ, ಕಂಠಮಾಲೆ, ಕುಂಡಲ, ಕಿರೀಟ, ಕಂಸ್ತುಭ, ಹಾರಗಳು, ಕಲ್ಪಿತರಾಯಿಗಳು, ಅಂಗುಲ್ಯಾದಿ ಅಭರಣವನ್ನು ದತ್ತಮಾಡಿ ಹಾಗೆ ನೂತನವಾದಂಥಾ ಅಜೋದ್ಯ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಆಜ್ಞಾ ಪಿಸಿದ ವಿನಯವು: 'ಮುಸಲಮಾನ ಪಾದಶಹಾನವರು ನಡದು ಸಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತಾ ಯಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಸಂಗಾತ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಚಂನಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿರಿಯೆಂದು ಆಜ್ಞಾ ಪಿಸಲಾಗಿ ತಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವರು ರಾಕ್ಷಸತಂಗಡಿ ಬಳಿಯಿಳಿದು ಹೋಗಿ(ನದಿ) ಬಳಿ ಯಿಳಿದವರಾದರು.

ಈ ಸಮಾಚಾರ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ ಮುಸಲಮಾನರು ಪಾದಶಹರ ಹರಕಾರೇರು, ಚೋಡೇ ದಾರರು, ಕಹರು ಶಹತೀರುಶಾಹ ಸಹವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ತಮ್ಮ ಖಾವಂದರಿಗೆ ಅರ್ಪು ಮಾಡಿಕೊಂಡವರಾದರು. ಸಂಗಡಲೆ ನಾಲ್ಕಾರು ಪಾದಶಾಹರು ಯೇಕಕ್ಕರಾಗಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಜೀರರು, ವುಮರಾಯರು, ಸೇನಾನಾಯಕರು ದಳವಾಯಿ, ಅಷ್ಟ ಪ್ರಧಾನಿಗಳು ಸಮಸ್ತ ರನ್ನು ಕರಸಿ ಮಾನಬಹುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಯಂದು ನರಪತಿ ಪಾದಶಹನ ದಂಡು ಬಂದು ರಾಕ್ಷಸತಂಗಡಿಬಳಿಯ ಯಿಳಿದನು; ಯಿನ್ನು ಮೇಲೆ ನಾವು ಹಿಂದುಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಾರದು; ಚೆನ್ನಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಸಮರ ರಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಜಗತಖಾನೆಯವರನ ಕರಸಿ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ತೋಪುಗಳು ೪೦೦೦೦ ನಾಲ್ಕುತ್ತು ಸಾವಿರ, ಮಧ್ಯತೋಪುಗಳು ೫೦೦೦ ಐದು ಸಾವಿರ, ಸಣ್ಣತೋಪುಗಳು, (೬೦೦೦೦) ಅರವತ್ತು ಸಾವಿರ, ಜಜಾಲು ೫೦೦೦ ಹತರನಾಲುಗಳು ೧೦೦೦೦೦ ವೆಂದು ಲಕ್ಷ, ಲೇಖಿಗಳು ೧೨೦೦೦ ಹನ್ನೆರಡುಸಾವಿರ, ಸುತ್ತಾರ ನಾಲುಗಳು ೫೫೬೦೦೦ ಐದು ಲಕ್ಷವು ಐವತ್ತಾರುಸಾವಿರ, ಬಂದೂಕಿಗಳು ೪೦೦೦೦೦ ನಾಲ್ಕುಲಕ್ಷ... ೫೦೦೦೦೦ ಐದು ಲಕ್ಷದ, ಹತ್ತಾರಿಗಳು ೨೦೦೦೦೦, ತರಕಸಕಮಾನದವರು ೬೦೦೦೦೦ ಮೂರು ಲಕ್ಷ, ಗಾಡದೇರು ಫರಂಗೇರು ಸಹ ೨೦೦೦೦೦ ಯೆರಡು ಲಕ್ಷ ಯಾ ಪ್ರಕಾರ ತಮಾಮು ದರೋಗರನ ಕರಸಿ - ಹುಕುಂ ಫರಮಾಯಿಸಲಾಗಿ ರಾಜಭೂವರನ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧ ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾ ಪಿಸಲಾಗಿ ಆ ರಾಜಭೂವರನ ದಂಡು ಯಿಳಿದಂಥಾ ರಾಕ್ಷಸತಂಗಡಿಗೆ ಯೋಜನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಯಿಳಿದವರಾದರು.

ಅಮೇಲೆ ನಿಜಾಮಶಾಹ ಪಾದಶಾಹನು ಯಿಬರಾಹಿತುಶಾಹ ಯಿಮಾಮುಕುತುಬಶಾಹನು ಯಿವರಿಬ್ಬರು ಕೂಡಿ ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವಷ್ಟು ಯೇಕವಟ್ಟು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅಮೇಲೆ ಯಾ ಮಾತು ಹಿಡಿದು ಚನ್ನಾಗಿ ಲಡಾಯಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಖರಾರು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯದುರಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದು ಯಿದ್ದರು. ಯದುರುಮಾಡಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದವರಾದರು. ಇದು ನರಪತಿ ಕಂಡು ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯದವರನ ಸಮಸ್ತ ಸರದಾರರನು ಕರಸಿ ಸೈನ್ಯ ಯೇಕ ವಟ್ಟುಮಾಡಿಸಿ ನೀವು ತಂದುಗಿಲ.....ಮಾಡಿಸಿ ಸಿಪಾಯಿತನಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತಿ ತಂದು ಕೊಳ್ಳ ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿ ಅದರಂತೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಡೆದವರಾದರು. ಇಮಾಮನಮುಲಕುನ ಪಾದಶಾಹನ ಸೈನ್ಯಸಹಿತ ವಂದು ಕಡಿಗೆ ಜಖಲಾವು ಕೂಡಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಡೆದವರಾದರು. ಇದು ಕಂಡು ಕರ್ನಾಟಕ ಘೌಜು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹಿಮ್ಮುತು ಹಿಡಿದು ನಡೆದವರಾದರು. ವಂದು ಅರಾಘ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅಫವುಜು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ಮೂರುದಿನಸ ಮದ್ದಿನ ಹೊಗೆಯಿಂದಾ ವಬ್ಬರ ಮೊಖ ವಬ್ಬರಿಗೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲವು. ಘೌಡೇದ ಶಬ್ದ, ಭಡಭಡ ಡೆಂಡೆ ಯೆಂಬ ಅನಾಜು, ಧಡಧಡ ಧಡಯೆಂಬ ಅನಾಜು, ಸರಗೊಲೀ ಅನಾಜು, ಸರಸರಸರ ಸುರುಸುರು ಯೆಂಬೊಹಾಗಿ ಅನಾಜು ಗಳೂ; ಭಟಭಟಭಟಭಟಲ್ ಯೆಂಬೊಹಾಗಿ ತುಬಾಕದ ಅನಾಜುಗಳು, ಯಾ ಪ್ರಕಾರ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಆಗಿ ವಂದುಕಡೆ ಸಿಫಾಯಿ ಸಿಫಾಯಿಗಳಿಗೆ ವಂದುಕಡೆ ಕೈಹತ್ತಿದ್ದು ಯೇಕಪ್ರಕಾರ ಮೂರು ದಿವ್ವ ಲಡಾಯಿ ಆಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದವರು ಬಹಳ ಪರಾಕ್ರಮ ತೋರಿಸಿದರು. ಅಗ ನಿಜಾಮಶಾಹ ಪಾದಶಾಹ ತಬ್ಬ ದೌಲತಾಬಾದು ಹಾಗೆ ಕುದುಬುಶಾಹ ಪಾದಶಾಹ ತೆಲುಗು ಪ್ರಾಂತ್ಯದವರೂ ಯಿವರ ಸಂಗಾತ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದರು. ವುಭಯಪಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಶರ್ತುಮದ್ವಿ ಯಿಂದಾ ಲಡಾಯಿ ಆಯಿತು. ಸವ[೨]ರಂಗದ ಯುದ್ಧದ ವರ್ತಮಾನ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ, ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ, ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ವುಭಯಪಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಠಾರಾದವರು ಜಖಮ ಅದವರು ಆ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಾಣದೆ ಹೋಯಿತು. ಮಂದಿ ಗಣತಿ ಸಿಕ್ಕದ ಹಾಗಾಯಿತು. ನಿಜಾಮಶಾಹ ಪಾದ ಶಾಹನು ಕುತುಬುಶಾಹ ಪಾದಶಾಹನು ತಮ್ಮ ಯುದ್ಧ ಚನ್ನಾಗಿ ಆಯಿತು ಯಂದು ನಾಮೋಷಿ ಬಂತು ದೊಡ್ಡ ಜಗಳವಾಯಿತು. ದೇವರು ಬಿದು (?) ಮಾಡಿದನು ಯಂದು ಸಂತೋಷಿತರಾದರು. ಇವರೊಳಗು ಬಹುಮಂದಿ ಬಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಖರ್ಮವುಳಿಯಿತೆಂದೂ ದೇವರು ನಾಚಿಕೆ ವುಳಿಸಿದನೆಂದು ಸಂತೋಷ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಹೋದರು. ಆ ತರ್ಪಾಯ ಅಲ್ಲಿಯದುಲಶಾಹ ಪಾದಶಹ ಕನ್ನಡಜಾಣನು ವಾಹಿಮನಮುಲ್ಕು ಪಾದಶಹಾನುತದೊರ ದೇಶಾದಾತ್ರನು ಯಿವರಿಬ್ಬರು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯ ಮುಸ್ತೈದುಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಲೆ ಯಿದ್ದರು. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ತತ್ರಾಪಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆಬೇಕಂಥಾ ನಡೆದು ಬಂದವರಾಯಿತೆ ವಂದು ಕೈನೋಡುವೆನೆಂದು ಸುಮ್ಮನೆ ಯಾ ಮೂರುದಿನಸ ಯುದ್ಧದೊಳಗೆ ನಾಮಾಂಕಿತಪುತ್ರ ಯಿವನತಪಸೀ ಯಾ ನಿಜಾಮಶಾಹ ಪಾದಶಹ ಭೈರವಕುತುಪು ಶಹ ತೆಲು ಗಾಂಣ್ಯದವರ ಪಾದಶಹರ ದಂಡಿನವಳಿಗೆ ಅನಾಮಿಕರು ಹೊರ್ತು ನಾಮಾಂಕಿತರು.

ಜಖಂ ಆದನಿವರವು ೧

ನಿಂಬಾಜೀಕಾಳೆ ೧

ವೀರೋಜೀಬಾಪು ೧

ಸೂರರಾವು ೧

ಅಂಕುಶರಾವು ೧

ಹಸನಾಜಿ ೧

ಯಿಬರಾಯಿತಖಾನ ೧

ಸುಜಾತಖಾನ ೧

ವಿಮಲಖಾನ ೧

ಮೃತ್ಯುಜಾಬೇಗು ೧

ಸಿದ್ದಿಹಬೀಬುಲ್ಲಾ ೧

ಹಿನಾಯಿತಖಾನ ೧

ಮಮದಖಾನ ೧

ದಾವತುಖಾನ ೧

ಅಲ್ಲಿಖಾನ ೧

ಯೇಕಲಾಸಖಾನ ೧

ಹಜರತುಖಾನ ೧

ಹಸನಖಾನ ೧

ಅಂಬಾಜೀರಾವು ೧

ಧಳಸೋಜಲರಾವು ೧
ಶಿವಾಜೀರಾಜಾ ೧

ಸುಬ್ಬರಾವು ೧
ನಾಗೋಜೀರಾಜಾ ೧

ನಾಗೋಜಿ ತುಕದೇವು ೧
೨೫ ಅಂತೂಜಖಮು ಅದವರು

ಪಡಾವು ಅದವರು

೧ ಅಲ್ಲಿನಾಯಕ
೧ ಪೀಠನಾಯಕ
೧ ಮಲ್ಲಿನಾಯಕ

೧ ಮಹಂಮದುಜನಾಬು
೧ ಸಿಲಾಲು ನಾಯಕ
೧ ನಾಗೋಜಿ ನಾಯಕ

೧ ಅಬದುಲನಾಯಕ
೧ ಪರಸನಾಯಕ
೧ ತಿಮ್ಮಾನಾಯಕ
ಅಂತು ಪಡಾವು ಅದವರು ೯

ತಾರು ಅದವರ ವಿನರವು.

೧ ಯಲ್ಲಾ ಜಿತುಕುದೇವ
೧ ಚಂಗಾಜಿ ಚಂಡಗಹ
೧ ಬಡೇಖಾನ
೧ ಹುಸೇನಖಾನ
೧ ಮುಖರಾಬು ಅಲ್ಲಿಖಾನ
೧ ರಸೂಲಖಾನ
೧ ಸುಭಾನರಾವು
೧ ಹಿಂದೂರಾವು

೧ ಜಮಾತನಾರಿ ತುಲಸಿರಾವು
೧ ಭುಜಬಲರಾವು
೧ ಮಲ್ಲಿಕ ಸಾಹೇಬು
೧ ಅಕಬತ ಪೈರುಖಾನ
೧ ಮಹಮ್ಮದಲ್ಲಿಖಾನ
೧ ಸಿದ್ದಿ ಮುತ್ತುಜಾಖಾನ
೧ ಬಾಂಸೆರಾವು
೧ ಮುರಾರಿ ಘೋರಪಡೆ

೧ ಕೇದಾರ್ಜಿ ಸೂರ್ಯವಂಶ
೧ ಸುಲತಾನಖಾನ
೧ ಹಸನಖಾನ
೧ ರಹಿಮತುಖಾನ
೧ ಜಾಫರಲ್ಲಿಖಾನ
೧ ಭುಜಂಗರಾವು
೧ ಶಿವರಾವು
೧ ರಾಮಾರಾವು
ಅಂತೂ ಜಮೆ ೨೫.

ರಾಮರಾಜನ ಜಮೆ :—

ಪಡಾವು ಅದವಿನರವು

... ..

ತಾರು ಅದವರು

೧ ರಘುವಸ್ತುನಾಯಕ
೧ ಅವಧೂತರಾವು
೧ ಸೂರಣರಾವು
೧ ಭುಜಂಗರಾವು
೧ ದೇವರಾಜು
೧ ದಳವಾಯಿ ಜಗತೀಪತಿ
೧ ಶಂಕರರಾವು
೧ ಸೆನಾಪತಿ
ರಘುವೀರನಾಯಕ

೧ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯನು
೧ ಶಿವಾಜಿರಾವು
೧ ಜಗತೀಪತಿರಾವು
೧ ಯಲ್ಲಾ ಜಿರಾವು
೧ ಸೆಟ್ಟಿ ಸಾಳುವ
೧ ಗೋಪಾಲರಾಜ
೧ ರಾಜಗೋಪಾಲ
೧ ಹುಲಿಚರ್ಮದ
ಸಾರಂಗನಾಯಕ

೧ ಕೊಮಾರರಾವು
೧ ಅಂಕುಶರಾವು
೧ ಮಹೀಪತಿರಾವು
೧ ತಿಮ್ಮಾನಾಯಕ
೧ ಸೋಮಣ್ಣ ನಾಯಕ
೧ ರಾಜಕುಮಾರ
೧ ರಾಜಹಂಸರಾಜ
೧ ಹೊಕಳಘಂಟೆ
ವೀರಪ್ಪನಾಯಕ

ಜಖಮು

೧ ಸಿಲಾರಖಾನ
೧ ಸುಲತಾನಜೀರಾವು
೧ ದೌಲತುಸಿಂಗು
೧ ಭಾಸ್ಕರರಾವು

೧ ಸೈದಲಿ
೧ ಹೀರೋಜಿರಾವು
೧ ರಾಜ ಅಂಕುಶ

೧ ಲಾಲ ಶಿವಾಜಿರಾವು
೧ ಕೃಷ್ಣಾ ಜಿರಾವು
೧ ರಾಜಭೀಮಾಸನ

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪಡಾವು, ಜಖಮು, ತಾರಾದವರ ಸಮಾಚಾರ ರಾಜಭೂವರನು ಕೇಳಿ ತನ್ನ ಕಡೆಯಿಂದಾ ಯಿದಂಥಾ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ವರ್ಜಿರರನು, ವುಮರಾವನನು, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಸರದಾರನು ಸೈನ್ಯವನು ಸಹ ಜಮೆಯತುಕಾರರನು ಕರಸಿ ಅರಸು ಹೇಳಿದ್ದು. ವೈರಿಗೆ ಬಹುಮಾನವನುಮಾಡಿ ನೀವು ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಸೈನ್ಯಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಯಿಹೋದೊಂದು ನಾವು ಬಾಹೋವರಿಗು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಡಿ. ನಾವು ಬಂದವರುನಾಯ ಶತ್ರುಮುರ್ದಿಯಿಂದಾ

ಸಮಸ್ತ ಸೈನ್ಯವೂ ಜಮೆನಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ತರ್ಪಾಯ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸನ್ನಾಹಿಸಿದ್ದಾನಾಡಿ ಹೋಗೋಣೆಂದು ಹೇಳಿ ಅಲ್ಲಿಯದ್ದುಲಶಾಹ ಪಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆ ದಳನಾಯಿ ಗೀರಪ್ಪನಾಯಕರನ್ನು ಜಮದರಖಾನೆವನಾಡಿನಾಯಕನನ್ನು ಯಂಬನನ ಸಂಗಡ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದ ವಿನರವು: “ನೀನಾದರೆ ಬಾಲ್ಯದಾರಭ್ಯ ನಮ್ಮ ಮಗನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಯಿಧಿ. ನೀನು ನಂಮಬಳಿಗೆ ಬಂದು ತೊಡೆಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಬಾಲತ್ವದಲ್ಲಿ ಆಡಿಯಿಧಿ. ನಾವು ನಿನ್ನ ಆಡಿಸಿ ಬೆಳಸಿಯಿಧೇವೆ. ಇಂಥಾ ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಯಿಧಿ. ಮುಸಲಮಾನರು ಮೂರುಮಂದಿನಳಗೆ ಕಲತು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ದಂಡು ಬಾಹೋದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲವು. ನಿನ್ನ ಹಾಲು ಬೆಣ್ಣೆಗೆ ರಾಯಚೂರು ಮದಗಲು ಆದವಾನಿ ಯಾ ಮೂರುಮಹಲು ಕೊಟ್ಟು ನಿನ್ನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿಯಿಧೇವೆ. ನೀನು ಅವರಸಂಗಡಕೂಡಿ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ನಡದು ಬಾಹೋದು ನಿಹಿತವಲ್ಲ. ನಿನಗೆ ಉತ್ತರೋತ್ತರವಾಗಬೇಡೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಯದ್ದುಲಶಾಹ ಪಾದಶಾಹನವರು ಜವಾಬುಕೊಟ್ಟರು. “ನಾನಾದರು ಅವರೊಳಗೆ ಮನಸುಕೊಟ್ಟು ಕಲತವನಲ್ಲವು. ಅದವರಾಗಿ ಜೋರಾವಾರಿಯಿಂದಾ ನನ್ನ ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ಬಂದು ರಾಜ್ಯಸಂಹಾರಮಾಡಿದರು. ನನ್ನ ರಾಜ್ಯದೊಳಗೆ ಬಹಳ ಮಲೆಮಂಚಿಗೀಯಿತ್ತು. ಮಲೆಯುಕಡಿಸಿ ಸಂಹಾರಮಾಡಿ ಅಗಲ ಮಾರ್ಗಮಾಡಿ ಕುದಿರೆಸಹ ನಡಿಯುವಂತೆ ಮಾರ್ಗವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಜೋರಾವಾರಿಯಿಂದಾ ವಳಹೊಕ್ಕು ಬಂದುಯಿದ್ದಾರೆ. ನಾನೇನು ಮಾಡಿದವನಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ನಿನ್ನ ಮಗನೆನಿಸಿಕೊಂಡು ನಿನ್ನ ತೊಡೆಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ನಿನಗೆ ಕ್ರಿಯ ಕೊಟ್ಟುಯಿದ್ದೇನು. ಅದಕ್ಕೆ ಮಾತುಯಿಲ್ಲ; ಕೊಟ್ಟ ಆಣೆಗೆ ತಪ್ಪಲಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ನೀವು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ವೆದಿಲಗಿ ಆಗಬೇಡಿರಿ. ನಾವು ನಿಮ್ಮನ್ನ ಹೊಂದಿಯಿಧೇವೆ. ಕಾರ್ಯಕಾಲೋಚಿತದಿಂದಾ ದಂಡಿನಸಂಗಡ ಬಂದುಯಿಧೇವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮನಸುಪೂರ್ವಕ ಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆಂದು ಬಂದ ಹೇಜೇಬರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಹೇಳೋ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಳುಹಿಸಿದಾತನಾದನು. ಇವರು ಬಂದು ರಾಜಭೂವರಗೆ ಯಾವದ್ವರ್ತಮಾನವೂ ಬಿನ್ನಹಮಾಡಿ ತಂಮಸಂಗಡ ಅಲ್ಲಿಯದ್ದುಲಶಾಹನ ಹೇಜೇಬರನ್ನು ಹರಕಾರೆರನ್ನು ಕರ ಕೊಂಡು ಬಂದು ಯಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಅರಸಿನ ಭೇಟೀಮಾಡಿ, ಪೂಜುಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಮುತ್ತಿನ ತುರಾಯಿ, ಕಂಮರಬಂದು, ಶಹಲುಶಾಖಬಾಯಿ, ಜರಿತಾರಿಮುಂಡಾಸ ಯಾ ಪ್ರಕಾರ ಬಂದವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಯದ್ದುಲಶಾಹ ಪಾದಶಹಗೆ ವಂದು ಪೂಜುಸಿರಂಗಿದುರ್ದಾ ದೊಡ್ಡ ಬೆಲೆದುಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿದರು.

ಈ ಸಮಾಚಾರ ನಿಜಾಂಶಾಹ ಭೈರವಾದಶಾಹ ತಖ್ತು ದೌಲತಾಬಾದು ಕುತುಬಶಹ ಪಾದಶಹ ತಖ್ತು ಗೋಲಕೊಂಡೆ ತೆಲುಗಾಣ್ಯದ, ಅಕಬರೂ ಜಲಾದೀನು ಮೊಗಲಿಪಾದಶಾ ತಖ್ತು ಜಹಲನಾವುರದಲ್ಲು ಯಾ ಪ್ರಕಾರ ಮೂರುಜನಾ ಕೇಳಿ ಅಲ್ಲಿಯದ್ದುಲ ಪಾದ ಶಹಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದ್ದು “ನಾವು ನೀವುಕೂಡಿ ಯೇಕಸ್ತರಾಗಿ ರಾಜಭೂವರನಮೇಲೆ ಬಂದೀ ಹೋದಿವು. ನೀನು ವಳವಳಗೆ ಅನುಸಂಧಾನವಿಟ್ಟು ರಾಜಹೊದಿಕೆಗಳು ಕಳುಹೋಣ, ಅವರು ನಿನಗೆ ಕಳುಹೋಣ. ಯಿದೇನುಕಾರಣ ನೀನು ಪಿತೂರಿವಳಗೆ ಯಿದ್ದೀ. ನಿನ್ನ ನು ನಂಬಬಾರದು. ನೀನು ಯಾ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಡೋದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಸಮಸ್ತರೂ ಕೂಡಿ ರಾಜರಾಜನಮೇಲೆ ತಂಬಿ ಪೂಹ ಜಾಯಿಸಬೇಕು. ಕೆಲಸ ಫತ್ತೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ತತ್ರಾಪಿಸಿ ನೀನು ಪಿತೂರಿ ವಳಗೆ ಯಿದ್ದರೆ ನಾವು ಬೇರೆ ತಿರಿಗಿಹೋಗೋಣ ಬೇರೆಯಿಲ್ಲ. ನೀನು ನಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಬಂದರೂ ವಕ್ಕೆತು; ನಾವು ರಾಜಭೂವರನಮೇಲೆ ಹೋಗೋಣ ಸಿದ್ಧಾಂತಯಿಧೀತು. ನೀನು ನಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಬಾರದಿದ್ದರು ವಕ್ಕೆತು. ಮಾರಿದಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿನ್ನನ್ನು ರಾಜಭೂವರನು ಯಿಬ್ಬರನುಸಹ ತಂಬಿ ಪೂಹಜಾಯಿಸಿ ಲಡಾಯಿ ಮಾಡುತಾಯಿದ್ದೇವೆಂದು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಲಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯದ್ದುಲ ಶಾಹನು ಭಯಸ್ತನಾಗಿ ತಾನು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದ್ದು “ನೀವು ಯೇನು ಮಸಲತು ಮಾಡೆಯಿಧಿರಿ

ಆದು ನನಗೆ ಸಮ್ಮತ. ನೀವು ಹೇಳಿದಹಾಗೆ ಕೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ಹರಕಾರಿರಸಂಗಡ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಲಾಗಿ ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಹರು ಮುಶಾಲಾಗಿ ಬಂದ ಹರಕಾರಿಗೆ ತಸರಿಪು ಕೊಟ್ಟು ರವಾನೆ ಮಾಡಿದರು. ಅಮೇಲೆ ರಾಜಭೂವರನು ರಾಕ್ಷಸತಂಗಡಿ ಬಳಿಯ ಮೈದಾನ ಯಿರಲಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಯಿಳಿದು ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರಣಘಂಟೆಕಟ್ಟಿ ರಣಸ್ತಂಭ ಹೊಳಿಸಿದನು. ಆ ರಣಸ್ತಂಭದ ಬಳಿಯ ಯಿಳಿದನು. ತಮಾನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದಂಡು ಯಲ್ಲಾ ವಂದೇಗುಂಪಾಗಿ ಯೇಕಜನಾ ಆಗಿ ಯಿಳಿದು ಆ ತರ್ನಾಯ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇಪ್ಪತ್ತೇಳುದಿನಸ ಲಡಾಯಿ ಆಯಿತು. ಅಖಬರಜಲಾಯಿನ್ನು ಪಾದಶಹನ ತಖ್ತು [ಜಹಲನಾ]ಪುರಿ ಮೊಗಲು ಪಾದಶಹ ಪಡಾಣಿನವರ ರಜಪುತ್ರು ಮರಾಟೆಯವರ ವಡೇರರು ಸಮಸ್ತರೂ ಕೂಡಿ ತಾಳಿಕೋಟಿ ನಾಲ್ಕುತುವಾಡೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಿಳಿದರು. ಇವರಸಂಗಡ ಲಡಾಯಿ ಆಯಿತು. ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಹರು ಕೂಡಿ ರಾಜ ಭೂವರನಮೇಲೆ ನಡದುಬಂದರು. ರಾಜಭೂವರನಕಡೆ ರೀದಾಲೂಂ(?)ರಾಜಸಿಂಡೆಯವರು ಮತ್ತು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ವಜೀರರು, ವೈಮರಾವರು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಕಾಲಬಲಸಹಿತ ಬಂದು ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲದಿಂದಾ ಆರಂಭಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಂಬತು ತಾಸು ಪರಿಯಂತ್ರವು ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ವುಭಯ ಪಕ್ಷದಲು ಚನ್ನಾಗಿ ಲಡಾಯಿ ಆಯಿತು. ವುಭಯಪಕ್ಷದಲು ರಣವಾಗಿ ಬಹುಮಂದಿ ಬಿದ್ದರು ; ಬಹುಮಂದಿ ಘಾಯವಾದರು; ರಾಜಭೂವರನ ಕಡೆಯವರು ರಾಜಸಿಂಡೆಯವರು, ವಜೀರರು ಸಮಸ್ತರೂ ಯೇಕಾಂತದಲ್ಲಿರಾಜಭೂವರಗೆ ಆರ್ಜುಮಾಡಿಕೊಂಡದು: “ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಹರು ಯೇಕಸ್ಥರಾಗಿ ನಡದುಬಂದರು. ನಾವು ಹಿಂದುಳಿಯದೆ ಯದುರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮುಖಕ್ಕೆನಿಂತು ಹಾಗೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಸಂಹಾರಮಾಡಬೇಕು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಮೋರೆಮೇಲೆ ಹೊಡದು ಕಾರ್ಯಪತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲಿಯದುಲಶಾಹನು ಯಿಮಾನು ನಾ(ಮು)ಲ್ಕನು ಯಿವರಿಬ್ಬರು ತಮ್ಮ ದಂಡು ಸಹಿತ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಯಿರುತ್ತಾಯಿಧಾರೆ. ಅವರು ಲಡಾಯಿಕ್ಕೆ ಬಾಹೋದಿಲ್ಲವು; ಅವರು ದಗೆಮಾಡೀರು; ಅವರ ನಂಬಿಗೆನನಗೆಯಿಲ್ಲ; [೧೨೦೦೦]ಹನ್ನೆರಡುಸಾವಿರ ಕುದುರೆ ೨೦೦೦೦ ಯಿಪ್ಪತ್ತುಸಾವಿರ ಕಾಲಬಲವು ವಜ್ಜು ನಾಯಕನು ಯಿಟ್ಟರಾಯಿತೆ ನಾವು ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿ ಸಮಾಧಾನವಾಗಿ ಯಾಕಡೆ ಗನೀಮರ ಸಂಗಡ ಲಡಾಯಿ ಮಾಡೇವು; ತಂಬೀಪವು ಜಾಯಿಸೇವೆ”ದು ರಾಮರಾಜನ ಸೇವಕರು ಅರಜ್ಜು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅರಸು ಸಂತೋಷಿತರಾಗಿ ಅದೇಪ್ರಕಾರ ಘೌಜು ಕಳುಹಿಸಿ ಆರ್ಜು ಮಾಡಿಕೊಂಡವರಿಗೆ ಮಾನಬಹುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ತಮಾನ್ನು ವಜೀರರಿಗೆ ನೂತನವಾದ ಹೊದಿಕೆಗಳು ಕೊಟ್ಟು ಜಾಗಾಜಾಗಾಕ್ಕು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಅಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಬಹಳವಾಗಿ ಆಯಿತು. ಅಖಬರ ಜಲದೀನು ಪಾದಶಹನು ಲಡಾಯಿಮಾಡಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದನು. ಅಮೇಲೆ ಮೊಗಲು ಪಾದಶಹನು ನಿಜಾಮಶಾಹ ಪಾದಶಹ ಯಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಶತ್ರು ಮರ್ದಿಯಿಂದಾ ಲಡಾಯಿಮಾಡಿದರು. ಅವರಿಗೆ ದಾರೂ ಕೃಪರಾಲು ಆಗಲಿಲ್ಲವು? ನಿಜಾಮಶಹ ಪಾದಶಹ ಕುತುಬಶಾಹ ಪಾದಶಹ ತಂಮಘೌಜು ತೆಗದು ವತ್ತಟ್ಟಿಗಾದರು. ಕರ್ನಾಟಕದವರೂ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾದರು. ಆಗ ಲಕ್ಷಬಾಣಕ್ಕೆ ಯೇಕರಂಜಕಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯಿಬ್ಬರು ಪಾದಶಹಾರದಂಡು ಬಹಳ ಪುಕಾರಾಗಿ ಕೆಲವರು ರಾರಾದರು; ಕೆಲವರು ಜಖಮೆ ಆದರು; ಕೆಲರು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಜಾಗಾಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಮತ್ತು ಯಿಬ್ಬರು ಪಾದಶಹರು ಬಂದು ಲಡಾಯಿ ಮಾಡಿದರು. ವುಭಯ[ಪಕ್ಷ]ದಲ್ಲು ಯುದ್ಧ ಚನ್ನಾಗಿ ಆಯಿತು. ಬಹುಮಂದಿ ಜಾಯರಾದರು. ಆ ತರುವಾಯ ರಾಮರಾಜ ಬಹಳ ಕೋಪಿಸ್ತನಾಗಿ ಸಮಸ್ತವಜೀರರನು ಕರಿಸಿ ತಾಕೀದು ಮಾಡಿಸಿ ದಾತನಾದನು. ರಾಜಹಂಸ ಅಮ್ಮತದ ಗಜದಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ತಮಾನ್ನು ಸೈನ್ಯ ಕೂಡವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಯಡಬಲದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಮಾತುಬರ ಅಂಬಾರಿಗಳ ನಿಂದಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಗಡೆ ಭೇರಿಶಬ್ದ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ(?)ತುತ್ತೂರಿ ಕೊಳಲು ತಪ್ಪಟೆ ಸ್ವನಾಯ ಬಜಂತ್ರ ಮುಂದಳ ವಾದ್ಯ ಘೋಷದಿಂದಾ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿಪಾದಶಹರಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಡೆದರು. ತೋಪುಗಳು

ರಾನುಸಿಂಗಗಳು, ಜಂಜಾಲಿಗಳು, ಬಾಣಗಳು, ಹುಕ್ಕಿನ ಗುಳ್ಳಿಗಳು ಅಸಂಖ್ಯವಾಗಿ ತರಿಸಿ ಅಸಮಯದಲ್ಲಿ ಯೇಕರಂಜಕಾ ಮಾಡಿದರು. ಪಾದಶಹರಕಡೆ ಲೆಖವಿಲ್ಲದೆ ತಾರು ಝಂಯಿಝಂಕಂ ಆದರು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮೂರುದಿನಸದಮೇಲೆ ವಂಭತ್ತು ತಾಸು ಪರಿಯಂತ್ರವು ಲಡಾಯಿ ಆಯಿತು. ಆಗ ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಹರ ಬಗೆಯವರು ಕೊದ್ದಾಗಿ ಪಲಾಯನವಾಗಿ ವೋಡಿಹೋದಷ್ಟು ಲೆಖವೇಯಿಲ್ಲವು. ನಾಲ್ಕುಕಡೆ ನಾಲ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೂ ಜರಾಕಟ್ಟಿದು, ಪಲಾಯನ ಹೇಳಿದು, ಜೀವತಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಂಡುಹೋದರು. ಅಡವಿ ಹತ್ತಿ ವೋಡಿಹೋದರು. ಆ ತರ್ಪಾಯ ಮುಸಲಮಾನ ಪಾದಶಹರು ಯರಡು ಹರಿದಾರಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಯಿಳಿದರು. ಆ ತರುವಾಯ ರಾಜಭೂವರನದಂಡು ಬಹಳ ಖುಶಾಲು ಆಗಿ ತಮ್ಮ ಲಡಾಯಿ ಫತ್ತೆ ಆಯಿತೆಂದು ನಕಲು ಆಡುತ್ತಾ ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಟೆಕಾಣಿಗೆ ಹೋದರು. ದಂಡು ತಮಾಮು ಅಚೋದ್ಯನಾದರು. ಇನ್ನು ನಮ್ಮಮೇಲೆ ದಾರು ಬಾಹೋದಿಲ್ಲ ನಮಗೆ ಗಣನೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ಬೇಹುಷಾರೀಲಿ ಸಾವಕಾಶಯಿಳಿದು ಯಿದ್ದನು. ತಮ್ಮತಮ್ಮ ರಾಣುವೆ ಯವರು ಕೋಟಿ ಪೌಳಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು.

ಅದೇಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಹರು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ತಾವು ಯೇಕಾಂತದಲ್ಲಿ ತಜ ವೀಜು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯದುಲಶಾಹ ಪಾದಶಹನ ಬಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹೇಜೀಬರನ್ನು ತಮ್ಮ ಬಂಧುಗಳನ್ನು ಹಿರೇರನ್ನು ಹಾಗೆ ಕೆಲವು ವಜೀರರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ “ನೀನಾದರು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ; ದಂಡು ಮುಳಗಿತು ಜಯವಾದೀತೆಂದು ಹಿಂದುಳಿದು ಗನೀಮನವು ಸ್ತು ನೆದ್ದು ಕೊಂಡು ನೀನು ಲಡಾಯಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲಾ; ವಳಿತು, ದೇವರು ಮಾಡಿಸಿದ್ದು ಅಧೀತೆ”ಂದು ಅಡಿ “ನಾವು ನಂಮ ಮನ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಲಡಾಯಿಮಾಡಿ ಫತ್ತೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಯಿಥೇ” ವೆಂದು ಅಡಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿರೇರು ಅಡಿದ್ದು “ನೀವು ಅಡಿದಹಾಗೆ ಸಾರಾದಂಡು ಅಡಿದರೆ ಆ ಮಾತು ನಿವಾನ ಜಯಿಸೀತೆ”ಂದು ಅಡಲಾಗಿ ಯಿದೇಪ್ರಕಾರ ತಮ್ಮ ದಂಡಿನ ಭರವಸಾ ನಮಗೆ ಅದೀತೆಂದು ಆಗ ಮತ್ತು ಲಡಾಯಿ ಸುಮಾರು ಮಾಡಿದರು. ಅದೇಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ತಾಸಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಯದ್ದುಲಶಾಹ ಪಾದಶಹನು ಮೂರನೆ ನಿಮಾಜು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ಮನಸ ಬೇಡಿಕೊಂಡು “ಸ್ವಾಮಿ ನಂಮ ಮನಸಿನಲ್ಲಿಯಿದ್ದ ಮನೋವ್ರತ ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇ”ಕೆಂದು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರ ದೇವರ ಪ್ರಾರ್ಥನಮಾಡಿ “ಮನಸಿನಂತೆ ಕಾರ್ಯಫತ್ತೆ ಮಾಡಬೇಕು ನಂಮ ಮುಸಲ ಮಾನರ ಪಾದಶಾಯನರ ನಾಚಿಕೆ ವುಳಿಸು ಸ್ವಾಮಿ” ಯೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಮಾಡಿ ದಂಡು ತಮಾಮು ಮುಸ್ತೈದೆಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಜಭೂವರನ ದಂಡಿನಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಲಡಾಯಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ರಾಜಭೂವರನ ದಂಡು ಬೇಹುಷಾರೀಲಿ ಯಿದ್ದ ಕಾರಣ ಸರ್ದರು ಸಹ ಸಾರಾದಂಡೆಲ್ಲಾ ಮುಳಗಿಹೋಯಿತು. ದಂಡು ಬೇದಂಡೆಲ್ಲಾ ಲೂಟಿ ಆಗಿಹೋಯಿತು. ಆ ತರು ವಾಯ ರಾಜಭೂವರನು ಅಡಿದು ಆದಕಾಲಕ್ಕು ರಾಜಭೂವರನ ಪಡಾವು ಮಾಡಿದನು. ಅರಸು ಅಲ್ಲಿಯದುಲಶಾಹಾಗೆ ಅಡಿದು “ನೀನಾದರು ನನ್ನ ಮಗನೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಯಾ ಪ್ರಕಾರಮಾಡೋದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲಾ” * “ನೀನಾದರೆ ಧರ್ಮಂತೆ; ಸಾಕಿದತಂದಿಗೆ ಹಡದ ತಂದಿಗೆ ದಗಮಾಡಿದ ತರ್ಪಾಯ ಬೆಳದಿ; ಮುಂದೆ ದೊಡ್ಡ ಭಕ್ತವಾನನಾದಿ; ಗುರುದ್ರೋಹಿ ಪಿತ್ಯದ್ರೋಹಿತನಕ್ಕೆ ಹೇಸ ಲಿಲ್ಲಾ; ಹಿಂದುಳಿಯಲಿಲ್ಲಾ” ವೆಂದು “ಬಹಳ ಕೀರ್ತಿಬಂತು ನಾಮೋಸಿಕಿಬಂತು; ಯಿನ್ನು ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಯತ್ನ ವೇನು? ದಂಡೆಲ್ಲಾ ಮುಳಗಿಹೋಯಿತು; ರಣಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ಬಿತ್ತು. ಮಗನೆಂದು ನಾನು ನಂಬಿಯಿದ್ದೆನು; ನನ್ನ ಸಂಗಡ ಮೋಸಾಮಾಡನೆಂದು ನಂಬಿಯಿದ್ದೆನು; ಮತ್ತು ನೀನು

* These two sentences are mixed up in the original with the succeeding speech of Rājābhivara; they occur after the opening sentence.

ಬೇಮಾನಾಗಹೋದೆ, ನನ್ನ ನು ದಗೆಮಾಡಿದೆ; ವಳ್ಳೆದು, ಯೇನಾಯಿತು? ನೀನು ಮಗನಾದದಕ್ಕು
 ನಮ್ಮ ನ ವೈರಿಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟು ತಲೆ ಹೊಯಿಸಬೇಡ. ನೀನೆ ನಮ್ಮ ಪಿರಂಗಿ ತೆಗದುಕೊಂಡು ತಲೆ
 ಶಿರಶ್ಚೇದಾಮಾಡುವದೆಂದು ಆಡಿ “ಯಿದರಿಂದಾ ಪುತ್ರಪೌತ್ರ ಪ್ರಪೌತ್ರಪರಿಯಂತ್ರ ಭಾಗ್ಯ
 ಅನುಭವಿಸಿಕೊಂಡು ಯೆಹೋದು; ಪರಂಪರಾ ಪಾದಶಾಹಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡುಯಿಧಿ; ತಾಯಿತಂದೆ
 ಗುರುವು ದೇವರಮೇಲೆ ಆದರು ಅವಹಿತಮಾಡುತಾಯಿದಾರು; ಸದೃಷ್ಟಶಾಲಿಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಾರು.
 ರಾಜ್ಯವೆಲ್ಲಾ ವಟ್ಟು ಮಾಡಿದಿ. ವಳ್ಳೆತು, ಯಿನ್ನು ಮೇಲೆ ಯೇನಾಗಲುಳ್ಳದು; ನಿನ್ನ ಮನಸಿನಂತೆ
 ಆಯಿತು; ಯಿನ್ನು ಯತ್ನ ನಡಿಯಲಿಕೆ ಯಿಲ್ಲವು; ನಮ್ಮ ಮರಣಗಾಲ ಬಂತು; ಯಿನ್ನು ಮೇಲೆ ಶಬ್ದ
 ಯಿಡಲಿಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲವು” ಯಂದು ಕರಿದಗಲೆಟೋಸಿ, ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕುಲಾಯಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು
 ವೈರಿಶಹಲು ಹೊದ್ದು ಕೊಂಡು ತನ್ನ ದೇವರ ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಮೇಲೆ ಯದುಲಶಾಹಾಗಿ
 ಕರಸಿಕೊಂಡು ಆಡಿದ್ದು “ನೀನು ನನ್ನ ಮಗನಾದದಕ್ಕು ವೈರಿಕೈಗೆ ನನ್ನ ನ ಕೊಡದೆ ನೀನೆ ಕತ್ತಿ
 ತೆಗದುವದೆ ಎಟಿಗೆ ಕತ್ತಿಲಿ ಹೊಡೆದುಬಿಡುವದು. ಯರಡೆನೆಕಡ ತಕ್ಕವು ಜೂರುಮಾಡಲಾಗ
 ದೆ”ದು ದೊಡ್ಡ ಅಣಿಯಿಟ್ಟು ತನ್ನ ದೇವರ ಸ್ಮರಣೆಮಾಡಿದನು. ಆ ತರುವಾಯ ಅಲ್ಲಿಯದುಲ
 ಶಾಹನು ಯಿದ್ದಲಿಗೆ ಬಂದು ಯದುರಿಗೆ ಕೂತುಕೊಂಡನು. ಖಾಸಾ ತಾನೇ ಪಿರಂಗಿ ತೆಗದು
 ಕೊಂಡು ರಾಜಭೂವರನ ತಲೆಹುಯಿದನು. ಈ ಸಮಾಚಾರ ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶಹರು ಕೇಳಿ
 ಸಂತೋಷಿತರಾದರು. ತರುವಾಯ ಕರ್ನಾಟಕದಂಡು ಸಮಗ್ರದಂಡು ಲೂಟಿ ಆಯಿತು. ದಂಡು
 ತಮಾಮು ವೋಡಿಹೋಯಿತು. ಅನೇಕ ಕುದುರೆಗಳು ಮದ್ದು ಗುಂಡು ಝಡಿತ್ತರುಡಾವು ಖಜಾನೆ
 ಯಾವತ್ತು ಲೂಟಿ ಆಗಿಹೋಯಿತ್ತು. ವುಳಿದಾದಸೈನ್ಯ ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ವೋಡಿಬಂತು. ರಾಜ
 ಭೂವರನು ಹೋತಾದ ವರ್ಮಾನ ನಗರಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರಸಾಲೆಯಲಿದ್ದಂಥಾ ಮಾತುಶ್ರೀಗಳಿಗೆ
 ಮಗನ ಸುದ್ದಿ ಬಂತು. ಸತ್ತ ಸಮಾಚಾರ ಕೇಳಿ ಅಪರಿಮಿತ ಕ್ಲೇಶಿತಳಾದಳು. ಆ ದುಃಖ ಯಷ್ಟೆಂದು
 ಹೇಳಬೇಕು? ಮಗನ ದೋಷಕ್ಕೆ ಬೆಲ್ಲ ಅಹಾರ ತೆಗದುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಪರಿತ್ಯಾಗಮಾಡಿದಳು.
 ಮೂರುಮಂದಿ ಹೆಂಡರು ಯಿದೇಪ್ರಕಾರ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಡವೆ ವಸ್ತ್ರ, ನವರತ್ನ ಖಚಿತವಾದ ಅಲಂ
 ಕಾರ, ಹೆಳಲಬಂಗಾರ, ಸೀಸಫಲ್ಲು, ಮುತ್ತಿನದಂಡೆವು, ಬಾದಾಂಬಲಾಭರಣವನು ಹಾಗೆ ನೂತನ
 ವಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳು ಸಹವಾಗಿ ಯಗ್ನವೂ ಮಹಾಂತರಗತ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆಮಾಡಿ
 ತಾವು ಬೆಲ್ಲ ಅಹಾರ ತೆಗದುಕೊಂಡು ಮುಕ್ತರು ಆದರು. ಆ ತರುವಾಯ ಮೂರುಮಂದಿ ಪಾದಶ
 ಹರು ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯಸಹಿತ ವಿದ್ಯಾನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ವೂರಮುಂದಿನ ಬೈಲು ಖಿಲ್ಲದವಳಿಗೆ ಯಿದ್ದ
 ಬದುಕು ಖಜಾನೆ ಝಡಿರುಡಾವು ಅಪರಿಮಿತ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ನೂತನವಾದ ವಸ್ತ್ರ ಅಲಂಕಾರಗಳು
 ಸಹ ಮೂಲಹೇರಿಕೊಂಡು ಗಜತುರಗವು, ರಥಗಳು, ನಾನಾವಾಹನಗಳು ತೆಗದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ
 ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ತೆರಳಿಹೋದರಾದರು. ಅಖಿಬರ ಜಲಾಯಿದೀನು ಪಾದಶಾಹರನ್ನು ಮೆಹರಿ
 ವಾನಿಗಿಮಾಡಿ ಕಳುಹಿಸಿದ ತರುವಾಯ ರಾಜಭೂವರನ ಕಾಶಿ ವಾರಣಾಸಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ತಾನು
 ಮುಲ್ಕುಗಿರಿ ಮಾಡುವನಿಮಿತ್ಯ ಪೆನುಗೊಂಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೈನ್ಯ ಸಾಗಿಸಿ ತೆರಳಿಹೋಗಿ ತಿಂಗಳುವರೆ
 ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಬಹಳ ಲಡಾಯಿಮಾಡಿ ಶರ್ತುಮುರ್ದಿಯಿಂದಾ ಕಿಲ್ಲೆ ಫತ್ತೆಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಘಾಜು
 ಯಿಟ್ಟು ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ತೆರಳಿಹೋದವರಾದರು. ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ ನಾಮಸಂವತ್ಸರದ ವೈಶಾಖ ಬಹುಳ
 ೮ ಸೋಮವಾರ ಶ್ರವಣ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜಭೂವರನು ಮುಕ್ತನಾದನು. ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ.
 ಜೇಯನು.

ಕ್ರೋಧಿನಾಮ ಸಂವತ್ಸರದ ಅಷಾಢ ಬಹುಳ ೪ ಮಂಗಳವಾರ ರಾಮರಾಜನಬಹೈರು
 ಸಂಪೂರ್ಣ.

ಮಂಗಳ ಮಹಾಶ್ರೀ ಶ್ರೀ. ಜೇಯನು.

Mac. Mss. 19-1-41, pp. 1-31; LR. 24, pp. 107-72.

187. THE BATTLE OF RĀKSASI-TAṆGADI.

రామరాయరు విద్యానగరియం తేరళ్ళు తురుష్కర మేలే దండెత్తి పోగిరల తద్రక్తాక్షి సంవత్సరద మాఘమాసదోళ తురుష్కసౌన్యకృం రాయసౌన్యకృం మహా ద్భుతమాద యుద్ధం పణ్ణి రాయసౌన్యకృదీర్జి నిలలతక్యమాగి యవనసౌన్యం మురిదు దరిహంజాగల్ బలకృం గోలుకొండెయద శుతుబుశాహనుం, అహమదానగరద భృరి పాతుశాహనేనిస నిజామశాహనుం, ఇవరివరిం యుద్ధరంగదోళ కృగేయ్దు నిందు నిత్తఱుసలమ్మదే పలాయనం బడెదింతు రాయసౌన్యమం ముఱువుదసాధ్య మేందివర సాదశహరునోందాగి మంత్రాలోచనయిం రజిసి మాయాతంత్రదిం పోఱు గేల్పుదసాధ్యమేందు నిత్తయంగేయ్దు రాయర సమీపదోళ ముఖ్యసేనక నాగి వర్తిసుత్తిద బజాపురద ఆల్లి ఆదుల పాదుశాహరిగే సంధానవనోడచిసి జాత్యభినానదేతుపంథనుం పుట్టిసి మంత్రం భిన్ని సదంతు స్వజాత్యభినానదేవతా నాక్షి పూర్వకమాగి ఖడ్గమం ముట్టిసి శ్రీయాపూర్వకమాగి తప్పదంతు భాషయం తేగేదుకొండు ఈ ప్రకారదిం అల్లి అదిల్ షాహన నోళగమూడికొండు గోలుకొండె యద శుతుబుశాహనుం అహమదానగరద భృరినిజామశాహనుం నంబుగేయందోడె సంధానముబదింద్యేతందు కాణ్ణి వేందు యువని వర్తమానమం పుట్టిసి నజ్జుహాకి రాయరం మృమఱిసి సమయసాధనేయం రజిసి బలకృం బజాపురద ఆల్లి అదిల్ శాహన సంచిన మేలాపాదశాహరొందాగి మోసదమేలే శాలినాదన శకవర్ష ౧౪౪౭నీయ రక్తాక్షి సంవత్సరద మాఘ బహుళదల్లి రక్తసదంగడి యేంబ స్థళదల్లి రామ రాయరం పిడిదు తిరచ్చేదనంగేయ్దు ఆ తిరమం కాకిగే శళుది తత్తత్సానంగళిగేల్లం తావేస్తతంత్రకర్తుగరాగిరలిత్తం రాయసంస్థానం విస్తలితమాగి విద్యానగరం పాఱున గల్ ఆ రాయర మనేవాత్ బొక్కసద సేనబోవ చిన్న భండారదనారణప్పయ్య నేంబా తనల్లినిత్తఱుసలమ్మదే శుతుంబసదితం తేరళ్ళి తందు చిక్క సంకణ నాయకర పాదా విందన నాశ్రయిసలవగే పరమాధికార భాగ్యంగళనిత్తు పూరిసిదనంతు మల్లవేయుం...

Keladinrpavijayam, pp. 66-7.

188. PULIGADDA PĀPANARASAYYA.

పూర్వమందు అనెగొందిసంస్థానాధిపతు లైన నరపతిరాయ మహా రాయలవారు రాజ్యం చేస్తూ వుండెదినములలో పులిగడ్డ పాపనరసన్న అనే అతను బాల్యమందుననే అల్లూరి నృసింహస్వామివారి అనుగ్రహాన్ని పొంది సకలవిద్యాప్రవీణు డై వుండి వకనాటి సమయమందున విజయనగరం యొక్క రమ్యతను విని చూడవలె నన్నభ్రాంతిచే వక్కడే ప్రయాణమై పోతూ వుండ గా... రాయలవారు దండయాత్రాభిముఖు లై వస్తూ వుండిరి...

అంతట రామరాయలవారు ఆ పురుషుణ్ణి పిలిపించి అతనియొక్క పూర్వోత్తరం యావత్తు విచారించి అతణ్ణి తనతోకూడా తనపట్నానకు

పిలుచుకొనిపోయి ... సామీప్యమందు వుంచుకొని అతనియొక్క బుద్ధికుశలతకున్నా ఆలోచన యోగ్యతకున్నా, బలశక్తులకున్నా బహుసంతోషించిరి. రాయలవారు అతనికి బహుమానములున్నా దయచేసిరి.

తరువాత యితనికి డిల్లీపాదుశాహాగారి తరపున వకీలుహోదా నిర్ణయించి అతనిస్వాధీనమందు సర్కారు సర్వేపల్లి వుదయగిరి నిజాంపట్నం యీ మూడుసర్కారులున్ను తనఖా చేసిరి. కనుక రాయలవారి సెలవుప్రకారం ఢిల్లీ ప్రవేశించి అక్కడ నరపతివారి తరపున వకాల్తీలో వుండగా కొన్ని దినములకు మైచ్చులకున్నా రామరాయలవారికిన్ని విరోధం సంభవించి యుద్ధానకు పుషక్రమణ అయ్యేటప్పుడు యీ పాపనరసన్నగారు కూడా వచ్చి లక్కరులో రాయలవారి సాన్నిధ్యమందుననే వున్నాడు. యింతలో వుభయులకు లడాయి తారసిల్లినంతలో మైచ్చులకు వాడిన్ని పడావున్ను దొరికినందున రామరాయలను చంపి ముక్కి యిభరాం పాదుషాహాగారు సర్వాధికార్తై దేశములు ఆక్రమించి బారాముతసద్దీలకు తగినహోదాలు యేర్పరిచేటప్పుడు యీ పాపనరసన్న వుభయకార్యముల యందు వకాల్తీగా వున్నందున, బాల్యమందు యిద్దరు రాయలవారివద్ద కలిసి వుండే స్నేహకృత్యంవల్లను సంచరించినందున, యాయనను పిలిపించి మీకు యిష్టమైనహోదా యేర్పరుస్తున్నామనిన్ని అడుగవలసిన దనిన్ని సెలవిచ్చినందున అందుకు పాపనరసన్నగారు చెప్పినసంగతి యేమంటే, యిదివరపర్యంతమున్ను రాజాధిరాజులైన నరపతివారి దయారసంవల్ల నకలబహుమానములున్ను అతిశయభాగ్యదులున్ను మిక్కిలి పర్వప్రతిష్టలున్ను అనుభవించి యెందునా వాంఛ లేక యుండి యిప్పుడు ఆలాగంటి ప్రభువు పోయిన వెనుక, తిరిగి జీవనాపేక్ష చేసి యీదేహం నిల్వవలె నన్నకాంక్ష లే దని, రాయలవారియొక్క మన్ననలు తలచి తాపత్రయ పడేవరకు, పాదుషాహాగారు ఆతణ్ణి దుఃఖోపశమనచేసి పూర్వం రామరాయలవారు యీ పాపనరసన్నతాబేలో తనఖా చేసిన మూడుసర్కారులున్ను యీ పాపనరసన్న ముగ్గురు కొమాళ్లకున్ను దేశముఖ జమీదారి నిర్ణయించిరి ... తర్వాత కొంతకాలంవరకు కుమాళ్ల వల్ల పోషింపబడి తదనంతరం (యీపాపనరసన్న) పరలోకప్రాప్తిని జెందెను.

Kaifiyat of Nizāmpatnam: L.R. 41, pp. 191-4.

189-(a). MUHAMMADAN ATROCITIES
AFTER RĀKSASA-TĀṄGADI.

అంతట శాలీవాహనశవరుషములు ౧౮౮౬ నెయ రక్తాక్షీసంవత్సర వై శాఖమాసమందు తురుష్కులు సేనతో కూడుకొని వచ్చి మలాపహారి కృష్ణానంగమస్థలమందు బడేరామరాజుతో యుద్ధము చేసి నైన్యసహితముగా రామరాజును ముంచివేసి యీ సీమకు వచ్చినప్పుడు యీ గ్రామము యందు వున్న దేవాలయములు స్తలములు గుఱుసహా తెలియకుండా బద్దలుకొట్టి లింగాలకు గడ్డి చుట్టి తగలపెట్టి విగ్రహాలు అన్ని చితగ గొట్టి అంగవికలములు చేసినారు.

Kaifiyat of Nyāyakallu, L.R. 40, p. 317.

189-(b).

యిట్టినమయములో విజయనగరం ప్రభువు అయిన అలియరామరాజు గారిని తురుకలు యుద్ధమందు సంహారము చేసినప్పుడు ఆచుట్టుపట్ల వుండే పల్లెలు ప్యాటలు దోచి యీ ప్యాటనున్న దోచినందున వర్తకులు విదేశగతులయిరి, ప్యాటనున్న పాడుపడెను.

Kaifiyat of Rājula-Maṇḍagiri : L.R. 34, p. 90.

189-(c).

అటుపిమ్మట పాదుశాహాగారు దక్షిణదేశానికి మోహించేసి లక్ష ఘంజతో వచ్చి నకలమైన జాగ్రతస్థశాలలో వున్న దేవాలయాలు విరగగొట్టి విగ్రహాలున్న కాల్చి భిన్నము చేస్తూవున్నందున యీ సంగతిని విని జనమే జయమహారాజుగారివల్ల ప్రతిష్ఠితంబైన శ్రీజనాదేశ్వరస్వామిని తీసుకొనిపోయి దేవాలయం దగ్గర వుండిన భావిలో స్థాపనచేసి వుండిరి. యీ అవాంత్రములో ఆవిగ్రహం వకటి తప్ప తలిమ్మా అన్నివిగ్రహాలున్న భిన్నము చేసిరి. దేవాలయాలు అన్నికాల్చుగా కొన్ని శిథిలమై పోయినవి. కొన్ని దేవాలయములు పూరా ముతలకు లేకుండా పాయను. కొన్ని భిన్నమై వున్నవి. యీరీతిని చేసి గ్రామములో యింట్లు కాల్చి దహిబస్తు గ్రామం కాల్చి బహుమందిని చెరవట్టుకొని పోయినారు. కొంతమంది గ్రామానికి అగ్నిసంస్కారం

చేసి నప్పుడు మంటలో చచ్చిరి. హతశేషులు దేశాలమీద పోయిరి. యీ తీరున గ్రామం తిరిగి ముక్కవైరిడి పోయినందున మహాదరణ్యం బలసివుండెను.

Kaifiyat of Gulyam: L.R. 34, pp. 47-8.

190-(a). CONDITION OF THE COUNTRY AFTER THE
BATTLE OF RĀKṢASI-TAṆGADI.

యీ సదాశివరాయల ప్రభుత్వంలోనే అళియరామరాయల మీద దళిని పంచపాదుశాహాలు తిరుగపడి అళియరామరాయలను సైన్యముతో కూడ శాలీవాహనశకవరుషంబు ౧౪౮౬ అగు నేటి రక్తాక్షి సంవత్సరంలో ముంచి విజయనగరం కట్టుకొని దేశం దోచి అరాజకం అయినప్పుడు యీ అల్లిదొన గ్రామనెత్తం పాడు అయి అడివి బలిసి వ్యాఘ్రభల్లూకాదికూర మృగసముధిగాను నివాసం చేయడానకు అస్వదముగా (క)వుండగాను ...

Kaifiyat of Allidona: L.R. 1, p. 141.

190-(b).

శాలీవాహనశకం ౧౪౮౬ రక్తాక్షి సంవత్సరములో సైన్య సహితంగా బడేరామరాజును ముంచివేసిన తరువాత స్త్రీచ్ఛులు యీ రాజ్యముకు వచ్చి దేశమంతా అరాచకము చేసినందున అప్పుడు యీ గ్రామములో ప్రజలు పరాయి భూములలోకి లేచిపోయి కొన్నిదినములు జరిగిన పిమ్మట తిరుగా వచ్చేటప్పటికి గ్రామము సమగ్రము పాడు అయివున్నది గనుక పాత పాడు వదలి అక్కడికి తూర్పుగా పాతపాటికి దిగువనే ప్రజలు గ్రామం కట్టుకొన్నారు.

Kaifiyat of Gōranṭla: L.R. 37, p. 172.

190-(c).

పై అహోబళమందు నవనారసింహులయొక్కనున్న దిగువ అహోబళం ప్రహ్లాదస్వసింహులయొక్కనున్న మూలవిగ్రహాల పుత్రసవిగ్రహాలకు లక్ష్మీదేవి విగ్రహాలకు పూర్వపురాజులు సమర్పించిన నవరత్నఖచితమైన దివ్యాభరణాలున్న సువర్ణరజతపాత్రలు మొదలయినవి విజయనగరం బడేరామరాజు గది అయినప్పుడు తురుష్కులవల్ల అపహరించబడినవి. హతశేషం మిగిలినవి కొంచెం పాత్రలు మొదలయినవి వుండగా శాలీ

వాహనశకం ౧౫౦౦ అగు నేటిబహుభాన్యసంవత్సరమందు యిభరామువారున్న హండ్వారున్న అహోబళస్థానకు వచ్చినప్పుడు దోచుక పోయినారు. పోగా మిగిలినవి శాలీవాహనశకం ౧౫౪౧ అగు నేటిసిద్ధాధికాసం॥ మందు కందనశ్రాంతి గోపాలరాజువారి రాజ్యము తురుష్కాక్రంత మైనప్పుడు బంగారు మొలాము జేసిన వాహనాలు సహాగాను బద్దలుకొట్టి తీసుకపోయినారు.

Kaifiyat of Ahobālam: L.R. 10, p. 577.

190-(d).

(శ ౧౪౮౬) యీరక్తాక్షి సంవత్సరములో ఆళియరామరాయలను తురకలు గడిచేసి దేశం పాడు అయివుండగాను యీ సుగుమంచిపల్లె గ్రామం సిద్ధవటుం యిష్టకామేశ్వరలకు నడవడం నిలిచి నగర కలిసింది.

Kaifiyat of Sugumancipalle: L.R. 35, p 170.

190-(e).

తరువాత శాలీవాహనశకం ౧౪౮౬ అగునేటి రక్తాక్షి సంవత్సరమున తురకలు అశేరామరాజుతో యుద్ధము. అశేరామరాజును ముంచి దేశం స్వాధీనం చేసుకున్న ఆయొక్క అవాంత్రంలో దేశము పాడై వుండెను.

Kaifiyat of Kāmalāpuram: L.R. 1, p. 49.

190-(f).

యీ (ఆరవీటి) కొండ్రాజు యేలుబడి శాలీవాహన శకవరుషంబులు ౧౪౮౬ అగు నేటి రక్తాక్షి సంవత్సరమందు మ్లేచ్ఛులవల్ల విజయనగరం ఆళియ రామరాజుగారి గడిచి అయే పరియంత్రం. తర్వాత శాలీవాహన శకవరుషంబులు ౧౪౯౨ అగు నేటి ప్రమోదూత సంవత్సరము వరకున్న దేశం అరాజకం అయినందున సమీప సమస్తశాల(P)యందుల కిరాతులయొక్క వ్రషదవం వల్లను, యేలుబడి వఖరిదిన్ని నినాయం ల్యాక ప్రేజుల్కు చాలా అలపడిగా వున్నది. స్వస్తి శ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలీవాహన శకవరుషంబులు ౧౪౯౩ అగు నేటి ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరమందు హండ్వీరబసవప్ప నాయడు కల్యాణదుర్గం లో కార్యములో గాయాలు పడినందున విజయనగరం సదాశివ దేవ మహారాయ

లుగారు హండే వీరబసవప్ప నాయనిగారికి చాంగలమర్రి గ మువ్వూరు గ పోరు
మామిళ్ల గ బద్దిపైలు గ సిరిపైళ్ల సీమలు ఆధీనం చేసిరి.

Kaifiyat of Cāngalamarri: L.R. 11, p. 299.

190-(g).

అళియరామరాయలు గడిక అయినప్పుడు దేశం స్వేచ్ఛులవల్ల పాడు
అయినది గనుక గ్రామం పాడుగా వుండెను.

తరువాత పెనుగొండ సింహాసనాధీశ్వరుం డైన శ్రీరంగరాయల దిన
ములలో యీ గ్రామం కొంత బస్తీ అయినతరువాత అప్పుడు డైన వ్రాసిన
సిద్ధవటంస్వామికి యీ గ్రామం నడుస్తూ వుండెను.

Kaifiyat of Indukūru: L.R. 10, pp. 162-3.

190-(h).

తర్వాత పెనుగొండ సింహాసనాధీశ్వరుం డైన శ్రీరంగరాయల ప్రభు
త్వంలోను స్వామికి యథావిధిగా నడవలేదు. శివపురం అనేపేట వుండగా
అళియరామరాయలను తురకలు గడిక చేసి దేశం పాడుచేసి నప్పుడు యీదేశ
మందలి గ్రామములు పాడు అయినప్పుడు, యీ పెద్దనపాడు, శివపురం యీ
రెండు గ్రామములున్న పాడు అయినవి.

Kaifiyat of Kommaddi: L.R. 10, p. 144.

190-(i).

తదనంతరమందు రాజ్యము అరాజకమయి చుట్టుపట్టు పాళెగాండ్ల
పుష్కరముకు సహించలేక ప్రజలు చలబీచలు అయిపోయి నందున యీ
గ్రామము బిల్కూలు హాళు అయిపోయినది.

తరువాత శాలీవాహన శకవరుషములు ౧౮౯౨ నెయ ప్రమోదూత
నామ సంవత్సర మందు బిజాపురపు యలీయదుల్ పాదుషహా వారితరపున
హండే బాలహనుమప్ప నాయడు యీ సీమకు వచ్చి బల్లారివగైరా యావత్తు
పరగణాకు మొకర్రుచేసి కసుబాస్థళాల యందు ఖల్లాలు బందోబస్తుగా
కట్టించి తనశాణా వేసుకొని వ్యవహారం చేస్తూ వుండి నప్పుడు పరగణే మోక
దేశాయి నాడుగొడు వారి ముఖాంత్రముగా యీ గ్రామం గొడుకుల్కడోలకు

కాలు యిచ్చి ప్రజలను పిలుపించి గ్రామము అనేటట్టు కొంచము ఆకారము యేర్పాటు చేసి భూమి కొంతకొంత ఖదాబాదు చేయించి వ్యవహారము చేసుకొన్నాడు.

Kaifiyat of Sindavāḍi: L.R. 40, p. 302.

190-(j).

సదాశివరాయ మహారాయల వారివద్ద యువరాజు అయి వున్నటువంటి హళియ రామప్పయ్యగారు శాలీవాహన శకవరుషంబులు ౧౮౮౬ రక్తాక్షి సంవత్సరమందు దఖణి బాదుమాహులవల్ల కృష్ణామలాపహరిసంగమస్థలమందు సైన్యసహితముగా ములిగిపోయిన వెనుక సదాశివరాయలవార్కి రాజ్యము స్వాధీనమై వారితట్టనుంచి యీ సీమ నందెల తింమరాజుగారు ప్రభుత్వం చేస్తూ వుండినప్పుడు

Kaifiyat of Jambulamadugu: L.R. 1, p. 225.

190-(k).

శాలీవాహనశకం ౧౮౮౬ రక్తాక్షి సంవత్సర మందు యువరాజు అయిన బడేరామరాజు దఖని బాదుమాహులవద్ద గడిక అయిన తరువాత శకం ౧౮౯౦ విభవ సంవత్సరం దేశం అడావడి అయి వున్న సమయములో తొమ్మదశకూడా సంభవించి నందున త్సుద్రోవద్రవాలకున్న సహించలేక రామచంద్రాపురం లక్కాయమ్మపల్లె అగ్రహారీకులున్న సాళ్వగోవిందరాజపురం అగ్రహారీకులున్న స్థలాలు విడిచి విదేశగతులయి పోయినందున అగ్రహారాలు విచ్చిత్తు ఆయెను; గనుక పెదపసుపులకరణం చినమరాజు, రామచంద్రాపురం లక్కాయమ్మపల్లె అగ్రహారాలపాలం పలకాటివారు ఆక్రమించి యుండగా 'ఆ గ్రామములో కలియవలసిన నిమిత్తము లేదు. అగ్రహారాల భూమి పసుపులలో కలియవలసినది,' అని కరణం చిన్నమరాజు పల్లపాటివారితో తగాదాపడి, ఆ అగ్రహారాల భూమి పల్లపాటివారు దున్నకుండా కావళ్లు వెట్టి సమీప సమస్థలాల పదిగ్రామాదుల పింన్న పెద్దలయిన మధ్యవతులను పిలుచుక వచ్చి వారిముఖాంతరముగా తనదగ్గర సాధకం యీ వృత్తం తెచ్చి శుక్ల సంవత్సరం ఆరభ్యం వివాదపడుతూ పోలం పలకాటివారు దున్నుకో

కుండా ... బంట్లోతులను కరణం చిన్నమరాజు ఆ పొలంమీద కాపు వుంచి ఉండెను.

యీప్రకారం వుండి పెదపసుపుల కరణాలు చుట్టుపట్టు పదిపూళ్ల పిన్న పెద్దలను పల్లెపాటివానికా రామచంద్రాపురం పూరినద్ద వ్యాపమాని కింద అంతా చేరి యెవరెవరు సాధకాలు తెమ్మని వ్యవహారపరిష్కారములు చేసుకోవలెను అంటే అక్కడ పల్లెపాటివారికి పసుపులవారికి మాటలు సరి పడక బెడిసిపోయెను. యీప్రకారం ౨-౩ ఆవర్తాలు అయినందున మధ్య వర్తలున్న విసకటపడి యింకా యీప్రకారమే వ్యాజ్య మాడుతూ వుండ మని లేచిపోయిరి. కాబట్టి ఆ పల్లె బెడునుపల్లె అని చెప్పుకొనేవారు.

యీప్రకారమే వివాదపడుతూ వుండి పసుపులవారికి పల్లెపాటివారికి ఆ పొలంను గురించి తగదా పడుతూవుండెను.

Kaifiyat of Peda-Pasupula: L.R. 9, p. 177.

190-(l).

శాలివాహనశకం ౧౮౮౬ అగు రక్తాక్షి సంవత్సరంలో రామరాజు సైన్యసహితముగా కృష్ణామలాపహారి సంగమస్తలములో ములిగిన తరువాతను దేశము యావత్తు మైచ్చాక్రాంత మైన పిమ్మట దేశం గడి అయి పరి పాలన లేకపోయినందున పాలెగాళ్ల వుపద్రవం చాల ప్రజలు చల్చిచల్ అయి వుండిరి. యీప్రకారం శా॥ శకము ౧౮౯౦ పర్యంతము గ్రామం పాడు అయి వుండెను. తరువాతను విజాపురపు పాడుమాహవారి తరపున షేరుఖాను అనే సరదారుడు ఆదవానీ సీమ సుబేదారీ చేస్తూ వుండి తుంబుళ గ్రామగౌడు శాను భోగులకు కాలు యిప్పించి వారి మొఖాంత్రముగా గ్రామముకు ప్రజలను రప్పించి జమీను ఖదు చేయించి ఖండ్డిణీ మొకర్రు చేసుకు వ్యవహారం చేసు కొన్నాడు.

Kaifiyat of Tumbālam: L.R. 8, pp. 8-9.

190-(m). THE SIEGE OF ĀDŌNI BY DAULAT KHĀN.

తరువాతను రామరాజు నిర్యాణము అయ్యేవేళకు ఆదవాని దుర్గములో రామరాజు అన్న అయిన కోసంరాజు కొమారుడు కోనేటికొండమ

రాజు అనే ఆయన సైన్యముతో వుండెను. అప్పుడు బిజాపురపు బహదరు షహవారి వజీరు సక్కర డౌలతుఖాను అనే అతను ఘోంజుతో వచ్చి ౨ సంవత్సరములు మూడుమాసముల పర్యంతము ఆదవానిదుర్గము ముట్టడిచేసి లడాయి చేసి శాలివాహనశకవరుషములు ౧౮౮౯, ఫసలి ౯౭౬ అప్పుడు కాలుమీద దుర్గము విడిపించి కొండమరాజుకు వెనుగొండజిల్లా యిచ్చినారు. ఆయన వెళ్లి అక్కడ ప్రవేశించినారు.

Kaifiyat of Adavāni: L.R. 10, p. 37.

191. SADĀŚIVA'S RULE AFTER RĀKṢASI-TAṆGADI
AND THE CONDITION OF THE COUNTRY.

అళియ రామరాయలను దఖని పాదుషాలు గడిచేసిన తరువాత సదాశివరాయలు ౬ యేండ్లు ప్రభుత్వము చేస్తూవుండెను.

Kaifiyat of Kāmalāpuram: L.R. 1, p. 15.

192.

తర్వాతను తురుష్కలు పశ్చిమరాజ్యము కొంత తీసుకొని కొంత రాజ్యమును సదాశివరాయల వారికి యిచ్చి రాయపీఠమును నిలిపి పోయిరి. గనుక సదాశివరాయలవద్ద కార్యదక్షులు అయిన రామరాజయ్యగారు స్వగోస్తులు అయిన తదారభ్యం రామరాజయ్యగారి తమ్ముడు తిరుమలరాజయ్యగారు రాయసన్నిధానమందు కార్యదక్షులై వుండి వుండగాను వారివద్దికి ... మట్లవారు అనే యింటిపేరు గలిగిన యెల్లమరాజు తిరుమలాంబ కొమారుడయిన తిరుమలరాజయ్యదేవ మహారాజులగారు యవ్వనప్రాప్తుడై బుద్ధిమంతుడై పోయి కొలుస్తూ వుండగా ఆయనకు గ్రాసమునకుగాను హళీ సిద్ధవటము తాలూకాలోకి చెల్లుతూ వుండే పినాకినీ మహానదీ తీర మందలి పొన్నాపల్లె అనే గ్రామము వకటి వుదయగిరి రాజ్యానకు లోనైన సిద్ధవటము సీమలోని పొత్తపినాటి సీమలోని మవుజే పొందలూరు గ్రామము వకటి, పొత్తపినాటిలోని మవుజే పెనగలూరు గ్రామము వకటి, యీ మూడు గ్రామములు అమరం యిచ్చివుండిరి.

Kaifiyat of Cuddalore: L.R. 22, pp. 184-5.

193-(a). SADĀŚIVA AND TIRUMALA.

యీ కృష్ణదేవ మహారాయలవారి అల్లుడు అళియ రామరాజును తురుష్కులు దఖినీ బాదుషాహాలు యేకమై కృష్ణాతీరమందు యుద్ధము చేసి రామరాజు సైన్యమున్ను ముంచి అతణ్ణి శిరచ్ఛేదం చేసి, రాజ్యము స్త్రేఘలు ఆక్రమించి వారి అనుమతితో సదాశివదేవ మహారాయలవారు తిరుగా కొన్నిదినములు రాజ్యభారం చేసినారు. అప్పుడు తిరుమలరాజు అనే ఆయన రాయలవారి వద్ద యావరాజ్యము చేస్తూవుండెను.

Kaifiyat of Siddhavaṭam: L.R. 9, p. 279.

193-(b).

శాలివాహనశకం ౧౮౦౬ రక్తాక్షి సం॥ రమందు సదాశివరాయల రాజరికంలో యువరాజయిన బడేరామరాజు తురుష్కులచేత గడి అయిన తరువాత సదాశివరాయలకు తిరుగా రాజ్యం స్వాధీనం అయి బడేరామరాజు తమ్ముడు అల్లు తిరుమలరాజు యువరాజత్వం చేస్తూవుండి నెరవాడ గ్రామం దివాణం దాఖలు చేసుకునిరి.

Kaifiyat of Neravāḍa : L.R. 55, p. 37.

194. THE LAST PHASE OF SADĀŚIVA'S REIGN.

అచ్యుతదేవ మహారాయలవారి ప్రభుత్వములో శా॥ శకవరుషములు ౧౮౬౮ అగు నేటి శుభకృతు సంవత్సరము పర్యంతమున్ను జరిగినది.

తరువాతను శా॥ శకవరుషములు ౧౮౬౮ శోభకృతు సంవత్సరము ఆరభ్యం అళియ రామరాజులవారు కార్యకర్తలుగా వీరశ్రీ సదాశివదేవ మహారాయలుగారు విజయనగరమందు రత్నసింహాసనారూఢులై పృథ్వీసాంబ్రాజ్యం సేయుచు న్నుండగాను శా॥ శకవరుషంబులు ౧౮౦౬ అగు నేటి రక్తాక్షి సంవత్సరము నందు స్త్రేఘులు వచ్చి పరగణా హానుగొండ రక్కసి తంగడి, మలాపహారీకృష్ణాసంగమస్థల మందు సైన్యసహితముగా అళియ రామరాజును ముంచి వేసిన తరువాత కనాటదేశము స్త్రేఘాక్రాంతము అయిన పిమ్మట సందేల పరగణాలో తిరుగా సదాశివరాయ మహారాయలు శాలివాహన శకము ౧౮౦౬ పర్యంతమున్ను ప్రభుత్వం చేసినారు. అప్పుడు వీర

శ్రీసదాశివదేవ మహారాయలవారి కార్యకర్తలు అయిన సందేల నారయ్యదేవ మహారాజులగారి పౌత్రులయి సరసింగయ్యదేవ మహారాజులగారి పుత్రులయిన తిమ్మయ్యదేవ మహారాజులుగారు వ్యవహారం చేస్తూవుండిరి. యిందుకు రుజువు సందేలగ్రామానకు ఉత్తరభాగమందు మాడు పరుగుల దూరమున బండిఆత్మకూరు పరగణా తాలూకా కరిమద్దుల అనేగ్రామానకు తూర్పున అంకాళమ్మ దేవాలయం వద్ద నున్న శాసనం, శాలీవాహన శకము ౧౮౯౦ అక్షయ సంవత్సరమందు ఆ గ్రామాన యక్కలదేవి అమ్మవారికి భూదానము యిచ్చి శాసనము వ్రాయించినారు.

Kaifiyat of Nandyāla : L.R. 56, pp. 105-6.

195. POLICE ARRANGEMENTS DURING THE REIGN OF SADĀŚIVA.

సదాశివదేవ మహారాయలు విద్యానగరాభిధాన మహారాజధాని రత్న సింహాసనారూఢుండై పృథివీసాంబ్రాజ్యం సేయుచు వుండగాను గుత్తిరాజు తిరుమలరాజుగారు కార్యకర్తలై వున్నప్పుడు, వూటుకూరి సీమలోని... పాల కొండ మలను, కడపనుంచి గుర్రంకొండ సీమకు పొయ్యేమార్గ మయిన సూర్యకొమ్మళ్ల కనుమ మార్గములోను, కిరాతకులు కొందరు చేరి ప్రజలకు శానాబాధ చేస్తూ దోచుకుంటూ వుండి నందువల్ల ప్రజలు పూర్వ లేక తిరుమల రాజుగారికి యరుక చేసుకొని, సూర్యకొమ్మళ్ల కనుమ సామీప్య మందలి వూటు కూరు సీమలోని గ్రామాదులకు పయిన చెప్పిన సూర్యకొమ్మళ్ల కనుమ ఆసరా చేసుకొని వుండేటి కిరాతకుల వల్ల నయ్యే వుపద్రవము లేకుండా మార్గస్తులను సహా కాపాడగలందుల కయి యెవరి నయినా నిర్ణయించి వుంచవలె నని మనవి చేసుకోగా ఆప్రకారం అంగీకరించి, తిరుమలరాజయ్యగారి వద్ద ఆశ్రయించుక వున్న యాకలు అయిన నారెవారు అనే యింటిపేరు కలిగిన కదిరెప్ప నాయని కొమారుడు లక్ష్మినాయని గారికి తిరుమలరాజయ్యగారున్న వూటు కూరి సీమలోని పదునాల్గు గ్రామముల అగ్రహారీకులు రెడ్లు కరణాలు యేక స్తు లయి వూటుకూరి సీమ పధ్నాలుగు గ్రామములలోనున్న సదరహి శ్రీమన్న హానాయంకాచార్యు లయిన నారె కదిరెప్పనాయని కొమారుడు లక్ష్మినాయనికి భూస్వాస్యములు మేరవర్తనలు నిష్కరుప చేసి యిచ్చి సదరహి సూర్య

కొమాళ్ల కనుమ కాపాడేనిమిత్త మయి... రెండు తాంబ్రపత్రముల
పయి శాసనములు వ్రాయించి యిచ్చినారు.*

స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలీవాహన శకవరుషములు ౧౪౭౯ అగు
నేటి కాళయుక్తి సంవత్సర నయిశాఖ శ్మి ౧౫ లు శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపర
మేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీనదాశివదేవ మహారాయలుగారు విజయనగరమందు
వజ్రసింహాసనారూఢులై పృథివీసాంమాజ్యము చేయుచుండగాను శ్రీమన్నహా
మండలేశ్వరగు తిరాజు తిమ్మరాజు గారున్న వూటుకూరుపద్నాలు గ్రామముల
అగ్రహారీకులు రెడ్లు కరణాలు శ్రీమన్నహానాయంకాచార్యు లైన నారె కది
రెప్పనాయని కొమారుడు లక్ష్మినాయనికి వ్రాయించి యిచ్చిన కావలి మాన్యం
మేరవర్తనలు: కనుమ కావలికి గాను వ్రాయించి యిచ్చిన తాంబ్రశాసనము:
కనుమ కాపాడే నిమిత్తం నాగిరెడ్డిపల్లె పొలంలో చేను ఖ ౧౫, కొమ్మలపల్లె
పొలములో చెరువుకింద మడి ఖ ౫౦, గ్రామాదులు కాపాడే నిమిత్తం గ్రామా
దులకు చేను మడి మేర వత్తనలు నిర్ణయం చేస్మిది. వూటుకూరు చేను ఖ ౧౦,
మడి ఖ ౧౦; చింతకొమ్మడిన్నెకు చేను ఖ ౧౩, మడి ఖ ౧౦, తోట మ ౪;
రామసాగరం తిమ్మనముద్రాలకు చేను ఖ ౮౪, మడి ఖ ౮౪; కొప్పర్తి అగ్ర
హారనకు చేను ఖ ౮౨, మడి ఖ ౮౩; అప్పరాజుపల్లెకు ఖ ౮౨, తోట . . మ ౨;
పబ్బాపురం అగ్రహారానకు ఖ ౮ ౧౫; అక్కయపల్లెకు చేను ఖ ౮౨, మడి
౮౦౫; బుగ్గలపల్లెకు చేను ఖ ౮౨; ప్రసన్నరాయనిపల్లెకు చేను ౮౧౫; గొల్ల
లపల్లె చేను ౮౦౫, కొలుములపల్లెకు చేను ఖ ౮ ౪, మడి ఖ ౮౪, గోవులచెలు
వుకు చేను ౮ ౧; తాటిగోట్లకు చేను ఖ ౮ ౧౫. మడి ౧ కి ధాన్యం ౮ ౧౦,
మడకకు ౧ ౧, మద్దానకు ౧ ౧, పెండ్లికి ౧ ౧, యాప్రకారం నిర్ణయం చేసి
వ్రాయించి యిచ్చినారు. గనుక మీరు పుత్రపౌత్రపరపర్యంగా ఆచంద్రా
ర్కస్థాయిగా అనుభవించుక వుండ మని వ్రాయించి యిచ్చిన తామ్రశాసనము.

యీ గ్రామాదుల అగ్రహారీకులు రెడ్లు కరణాల సమ్మతిని వూటుకూరి
అగసాల వెంకటగిరి చేత వ్రాయించి యిచ్చిన తామ్రశాసనము.

Then follow the signatures of Tirumalarājayya and several others.

Kaifiyat of Kāmpalle : L.R. 35, pp. 475-9.

* The inscription, according to *Mac. Mss.*, was in the possession of Peda-Kadirappa, Cina-Kadirappa and Yajrakondama, the descendants of Lakki Nāyaḍu mentioned above.

196. CUSTOMS DUTIES DURING SADĀŚIVA'S REIGN.

శుభ మస్తు || స్వస్తి శ్రీ జయభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు
 ౧౪౭౪ అగు నేటి పరీధావి సంవత్సర మాఘ బ ౫ శుక్రవారం అంతెంబరగండ
 ధరణీపరాహ నానావనఃమండలీకరగండ అనివారణసింహ్వరావు(?) వీరకేదార
 మానగోవింద భామాభూరివీరనెతు(?) ప్రతాపరామావతార ఆత్రేయనగోత్ర
 పవిత్రక్షత్రియాచార కులపవిత్రు లయిన శ్రీనాథరాజు రామయ సామంత
 సింగార మహాపాత్యులుంగారి పాత్రులున్ను లక్ష్మీపతిరాజులుం గారి పుత్రు
 లున్ను అయిన శ్రీనాథరాజు రామయదేవ మహారాజులుం గారు తిరుపతి
 శ్రీశైలానికిపోయే పరుషకు యీ నపుధరించిన ధర్మశాసనం.

శ్రీమన్నహారాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాపశ్రీనదాశివదేవ
 మహారాయలు విద్యానగరమందు రత్నసింహాసనాహుతై మాకు పాలించి
 యీ నపుధరించినకేతవరపురేవున రాకపోకలు చేసే పరుష అష్టాదశవర్ణాల
 వారికిన్ని, వారు యెక్కివచ్చిన గుర్రాలకున్ను, వారివెంట వచ్చిన వత్సకులు
 తెచ్చిన నానాసరుకులకున్ను, ఆసరుకులు తెచ్చె యెద్దులు గాడిదలు మొదలైన
 వాటికిన్ని సుంఖేదా(తా)ణాలున్ను, అందులకు వచ్చే వర్తనలున్ను సర్వమాన్య
 ము చేస్తామి.

An inscription at Kētavaram : L.R. 12, pp. 257-8.

197. TIRUMALA.

గనుక అతను (ముర్తుజా) వచ్చి దుర్గం పుచ్చుకొని యీపట్నమం
 దున్న దేవస్థలాలు పాడుచేసి విగ్రహములు మొదలయినవి భిన్నం చేయించి
 కొండవీటి గోపినాథపురానకు ముర్తుజాన్నగరు అనే నామం యేర్పరచి ప్రభు
 త్వం చేస్తూవుండగా శ్రీమద్రాజాధిరాజ పరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప తిరుమల
 దేవ మహారాయలు జమయ్యతు చేసుకొని కృష్ణ యీవలి పున్నరాజ్యములో
 పున్న మొగలాయి ఫపుజులను ఫలాయనం చేసి గిరిదుర్గస్థలములు స్వాధీనం చేసు
 కొని పృథివీసామ్రాజ్యము చేయు చుండగాను కొండవీటి గోపినాథపట్నము
 లోని గంగాధరరామేశ్వరస్వామివారి నైవేద్యం అంగరంగ వైభవాలకు ఆత్రే
 యగోత్రం ఆవస్తంబనూత్ర యజ్ఞశ్శాఖాధ్యయను లయిన శ్రీ మన్నహా
 మండలేశ్వర ఆనెగొంది తిరుమలదేవరాయలు పుత్రు లయిన శ్రీ రంగరా

జయ్యదేవ మహారాజులుం గారు యీ దేశానకు ప్రభుత్వం చేస్తూ పయిన వ్రాసిన స్వామివారికి దండం బెట్టి యిచ్చిన భూదాన ధర్మశాసన క్రమ మెట్లు న్నను:— స్వామి మా నాయంక రానకు పాలించ నవధరించిన కొండవీటి రాజ్య ములోని కృష్ణాతీర మందు మోరంపూడి స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు ౧౮౯౮ * అగు నేటి ఆంగీరస నామ సంవత్సర వై శాఖ శుద్ధ ౧౨ పుణ్యకాలమందు సహి రణ్యోదకదానధారాపూర్వకముగాను ధారాగ్రహీతం చేసి శాలివాహనం ౧౮౯౮ శకం వరకు తిరుమలదేవ మహారాయలు ప్రభుత్వము చేసిరి.

Kaifiyat of Kondavīḍu : Mac. Mss. 15-4-40, pp. 23-4.

198. KṚṢṆAPPA NĀYAKA AND SRĪRĀṄGAM.

శకాబ్దతమ్ ఆదిరత్తు నానూర్తు ఐదపత్తిరణ్డిల్ క్రుణ్ణిణప్ప నాయకర్ తుణరత్తనత్తిల్, స్వవామిక్కు అనేక తిరువాపరణమ్ ఐమర్ప దిత్తు, తన్బేరుక్కు తెన్ తిరుక్కావేరిక్కరాయిలె పడిత్తుఱైయుమ్, మండపమమ్ కడ్డి, క్రుమార నరసింఱై వాతూల తేళికరైక్కొండొండొ స్వవామిక్కు అణైత్తక్కమ్ కణ్డరైగప్పణ్ణువిత్రార్.

Kōyilolūgu, p. 150.

199. TIRUMALA AND VENKATA.

అంతట రామప్పయ తమ్ములు తిరుమలరాయడు వెంకట్రాయడు బహుసంవత్సరముల మున్ను రాయలు యేలే దేశములు యేలి పుత్తరభూము ల నుంచి వచ్చిన శత్రువు లయిన మ్లేచ్ఛబలాన్ని అంతా సాధించి యెక్కడా శత్రువులు లేకుండా రాజ్యం యేలి ఆనెగొండిలో తిరుమల రాయడున్న చంద్ర గిరిలో వెంకట్రాయడున్న కసుబా చేసి రాజ్యాలు యేలుతూ వుందురు.

Account of the Narapati Kings : L.R. 50, p. 316.

200-(a). ŚRĪRĀṄGA I.

అనంతర మందు తిరుమలదేవ మహారాయలు స్వర్గస్థులు అయిన తర్వాతను తిరుమలదేవ రాయల వారిరెండో కుమారుడు అయిన శ్రీరంగ రాయల

* The inscription which gives this date is inscribed on a pillar in the temple of Gangādhara-Rāmaśvara at Kondavīḍu.

వారికి పెనుగొండ పట్టణ మందు పట్టాభిషేకము చేసిరి. శ్రీరంగరాయలవారు పెనుగొండ యందు రాజ్య మేలుచూ వుండిరి. అప్పుడు శ్రీరంగరాయలవారి యేలుబడికి చెల్లే వుదయగిరి రాజ్యానకు లోనైన సిద్ధవట్టం సీమలోకి పొత్తపినాడు చెల్లుతూ వుండెను. శ్రీరంగరాయలవారి తమ్ములు రాఘవరాజు అనే ఆయన శ్రీరంగపట్టం యందు వుండెను. మరి వక తమ్ముడు వెంకటపతిరాయలు అనే ఆయన చంద్రగిరి సీమ అనుభవిస్తూ వుండెను. గనుక పులుగులనాటి సీమ చంద్రగిరి రాజ్యానకు అణకువ అయి వెంకటపతి రాయల వార్కి చెల్లుతూ వుండెను. యీ ప్రకారం జర్గుతూ వుండగా శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౫౧౦ సర్వధారి సంవత్సరము నందు శ్రీరంగరాయలవారు స్వర్గస్థులు అయ్యేవేళకు వారితట్టనుంచి శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగారు సిద్ధవటం సీమ పొత్తపినాడు సీమ సహా శ్రీరంగరాయలవారి తట్టు నుంచి ప్రభుత్వం చేస్తూ వుండిరి.

Kaifiyat of Cittiaveli: L.R. 22, p. 189.

200-(b).

(తరువాత) శకం ౧౪౯౦ విభవ సంవత్సర మందు శ్రీరంగనాయకులకు పెనుగొండ పట్టాభిషేకము అయి రాజ్యం యేలుతూ వుండి హండే కదంబరాయనికి వుదయగిరి రాజ్యానికి [అణకువ యైన] ఘండికోట సీమలోని పసుపుల మాగాణి వుండుడికి యిచ్చి వుండగా కదంబరాయనివారు తమ కార్యకర్తలయిన కాలి తిమ్మనాయనికి అమరానకు గాను వెదపసుపులకు పుత్తరం పరుపు దూరమున వున్న చిన్నపసుపుల గ్రామం వుంబళికి పాలించి వుండి. కదంబరాయలవారి కార్యకర్త తిమ్మనాయనిగారు చిన్నపసుపుల గ్రామ మందు శ్రీచెన్నకేశ్వరుని దేవాలయములో భావి ఖిలపడిపోయి రాతిచట్టు పడి వుండగా, యిప్పవెంట కాశ కొండా బత్తుని కొడుకు చినతిమ్మా బత్తుణ్ణి బిలిపించి భావి యెల్లకాలం బాగుచేస్తూ జలసమృద్ధి చేసే కొరకు గ్రామానకు పండుం భూమి మాన్యం యిచ్చినారు. శకం ౧౪౯౯ యీశ్వర సంవత్సర చయిత్ర శు 3 పోమవారం శిలాశాసనం వ్రాయించినారు. హలి నొసం తాలూకా మవుజే చిన పసుపుల గ్రామంలో పూరివాకిలి లోతట్టున వాతిన శిలాశాసనం రుజువు.

వెదపసుపుల గ్రామం రాయలవారికింద చెల్లుతూ వుండేది; కాని, అది పరకు హండ్లవారు బలవంతు లయినందుననున్న సామీప్య మైన చినపసుపు లలో హండ్లవారి తాణా వుండే గనుకనున్న వెదపసుపుల గ్రామమున్న హండ్లవారి కిందనే పలుకుబడి వస్తూ వుండేను. అప్పుడు పల్లెపాటివారు తమ పశువుల మందలు తోలుక వచ్చి రామచంద్రపురం పొలంలో మేపుకో వస్తే పసుపులవారికి పల్లెపాటివారికి పొలిమేరలో జగడం అయి ఆజగడంలో పల్లెపాటి వారి తట్టిన కొందరు చచ్చిపోయిరి. వెదపసుపులవారి తట్టిన రాచగొల్లె చింతడు అనేవాడు జగడంలో చచ్చిపోయెను. అప్పుడు పసుపుల గ్రామంలో రాచగొల్లె చింతణ బిడ్డలకు నెత్తురుపట్టు మాన్యం ఖ ంగి చేను యిచ్చి నారు. ఆ రామచంద్రపురం భూమి వెదపసుపులలోకి అణకువ అయి నడుస్తూ వుండేను. ...

యీవల శ్రీరంగరాయల యేలుబడిలో శకం ౧౫౦౦ బహుభాన్య సంవత్సర మందు మలికి విభరాము హండ్లవార్ని సహాయం చేసుకొని వచ్చి దేశం అంతా అలబడి చేసి దోచి చరాచరా పట్టి అహోబళానికి పోయి అహోబళ దేవస్థానములు అన్ని పాడుచేసి వుండగా అహోబళ జియ్యంగారు వెనుగొండ కు పోయి శ్రీరంగరాయలవానికీ చూచి “మీరు సింహాసనస్థులు అయి వుండిన్ని మీ యిష్టదైవ మయిన అహోబళేశ్వరుల మహాస్థలం తురుష్కులు మొదలయిన ట్టుద్రులు వచ్చి పాడు చేస్తూవుంటే మీరు చూస్తూ వూరికే వుండడం విహితం కాదు” — అని చెప్పగా రాయల పంపున శ్రీమన్నహామండ లేశ్వర రామరాజు వెంకటరాజు అనేవారు [పుభయలు] దండు తీస్కుని వచ్చి మలి కిభరామును హండ్లవారిని దేశంలో లేకుండా కొట్టిరి. అప్పుడు పసుపుల గ్రామం తిరుగా రాయరాణువకు అణకువ అయివుండేను. ...

శ్రీరంగరాయలవారు యీగ్రామం యేలుకుంటూ వుండి అప్పుడు దేశంలో పాశేగాండ్ర వ్రపద్రవం విస్తారం అయినందున శ్రీరంగరాయలవారి ఆనతిని శకం ౧౫౦౭ తారణ సంవత్సర మందు నందేల నారసింహరాజుగారు వెదపసుపుల గ్రామంలో కోట కట్టించి నందేల నారసింహరాజుగారి కోట

జమ్మా చేసివుండగా నారసింహరాజుగారి తట్టున కోటలో కొంతమంది తాణా వుండిరి.

Kaifiyat of Peda-Pasupula : L.R. 9, pp. 177-83.

200-(c).

తర్వాతను శ్రీమద్రాజాధిరాజ పరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీరంగ రాయదేవ మహారాయలు భూభారం వహించి స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలీ వాహన శకవరుషంబులు ౧౮౯౯ అగు నేటి యీశ్వర సంవత్సర కార్తిక శుద్ధ ౧౦ లు మార్తాండపుత్రు లయిన జాతకర్మ విరూపాక్షునికి గౌరిజపాలు అనే గ్రామం ప్రతి నామార్థ మైన శ్రీరంగ రాయపురమును సర్వమాన్యపు అగ్రహారముగా ధారాగ్రహీతం చేసిన వారై ప్రభుత్వం చేస్తూ వున్నంతలో హజరతు విభురాం పాదుశాహావారు విస్తరించి మొగలాయిఫౌజ కూర్చుకొని కృష్ణ ఆవలిరాజ్యములు ప్రభుత్వం చేస్తూవుండి కర్నాటక పాదుశాహా అయిన శ్రీరంగ రాయల వారిని జయించి కృష్ణదక్షిణదేశ మందు వున్న వినుకొండ, బెల్లం కొండ మొదలయిన గడ్డు సాధించి పుచ్చుకోవలె నని పదివేల గుఱ్ఱాలున్ను యాభై వేల కాల్బలమున్ను నూరుయేనుగలున్ను ఫిరంగిబండ్లు బాగాలు మొదలయిన సంచు యేర్పరచి రాయరావు అనే ఖాసా బ్రాహ్మణునికి సర్లక్క-రాగి యిచ్చి సెలవుయిచ్చిరి. గనుక రాయరావు సన్నాహాల తోటి కదలి మజలీ మీద వచ్చి కృష్ణ దాటి ముందుగా వినుకొండదుర్గం పుచ్చుకొని బెల్లంకొండ అనేక జగడసన్నాహాల మీదను స్వాధీనం చేసుకొని నాగార్జునకొండకు నడచి మాచర్ల సీమ పుచ్చుకొని మూడు గిరిదుర్గాలు వచ్చెగనుక తదనంతరము నేలకోట కొచ్చర్లకోటను వెలమవారిని తరిమి రాజ్యం చేసుకొని అద్దంకి, అమ్మన బ్రోలు, కందుకూరు, పొదిలి, దర్శి, కంభం, కాకర్ల, దూపాడు, తంగెడ, గురిజాల, కేతవరం, కోడెపూడి మొదలయిన నేలకోటలు పుచ్చుకొని కొండవీటిని ముట్టడి వేసి నిర్బంధించి నందున రాయలవారి ముతాలీకు డయిన వెలుగోటి తిమ్మన యిత్తడి వరహాల జాలెలు లంచం పుచ్చుకొని శాలీవాహనం ౧౫౦౨ శకం అగు నేటి విక్రమసంవత్సర వైశాఖ శుద్ధ ౫ లు తారీఖున దుర్గం పాదుషావారి సరదారు డైన రాయరావు ఘరంగా వప్పగిత పెట్టి తాళంచెవులు దాఖలు చేసినాడు.

Kaifiyat of Kondavidi : Mac. Mss. 15-4-40, pp. 24-5

తరువాత తురుకలు యీ దేశానకు శ్రీరంగరాయలను వుంచి వారివల్ల కొంత పైకం యిచ్చేలాగున నిర్ణయించి పెనుగొండదుర్గం వీరిస్వాధీనం చేసి నందున శ్రీరంగరాయలు పెనుగొండ పట్టణమందు రత్నసింహాసనాధీశ్వరుడై ఘండికోట దేశమునకు లోనైన మురికినాటి దేశమున్ను సిద్ధపటమున్ను రెంనాటి దేశమున్ను యేలుతూ వుండి లోగడ వారివారికి నడిచే గ్రామములు దేవబ్రాహ్మణులకు నడిచేదిన్ని యథానుక్రమముగా నడిపిస్తూ ప్రెచ్చిరి.

Kaifiyat of Cuddapah : L.R. 8, p. 130.

201. VELUGŌṬI KASTŪRI RAṆGAPPA NĀYADU.

శ్రీకరవిజయల శ్రీ స్నానమున్నతుఁ డైన
 వెలుగోటి రంగభూ శ విభునికీర్తి
 విలసిల్లుఁగా వైరి శ వీరులఁ దునుమాడి
 యేలువ సీమ దా శ నేలుచుండ
 క్రొవ్వి దాసరిరాజు శ కొండ్రాజుతోఁ బుట్టు
 వన్న వెంకటరాజు శ నతని తమ్ముఁ
 డా తిమ్మరాజు మ శ హాశౌర్యమునఁ బేర్చి
 హండియవారిని శ నాక్రమించి
 సారివారిని యొక శ సారి యే పణఁగించి
 వారిరాజ్యంబు దు శ ర్వారలీల
 బలపరాక్రమమునఁ శ [బరిగొని] యుండ నా *
 సారి యోబన దన శ వారిఁగూడి†
 కలనిలో వాని దో శ గౌరవంబు మాన్ప ను
 సాయంబుఁ జింతించి శ పఱఁగ ‡ సోమ

* బలపరాక్రమంతుండై యుండ

† యాత్మలోన.

‡ యాపుడు.

కులభాగవతుడు వెలుగోటి శ రంగప్పచే
 గాని యన్యులచేత శ గా డటంచు*
 గూర్చిని రేచల శ గోత్రపవిత్రుని
 వినయంబుతో గాంచి శ విన్నవించె
 శరణు వేడిన విభీ శ మణు నాదరించిన
 దశరథరాజనం శ దనుని రీతి
 పరులచే భూమి గో శ ల్పడిన భూపాలుర
 నివహించుట రాజ శ నీతి గాన
 నా రంగభూవరుం శ డాహవనిశ్శృంక
 బిరుదాంకు డగుట నా శ భీలవృత్తి
 హితబంధుమిత్రుల శ నెవ్వరిఁ బిల్వక
 తనదు కైజీతంబు శ దానె కదలి
 వచ్చి యాకోడూరు శ వద్ద నున్నంతనె
 యావాత వేగుల శ వారి వలన
 సంతకు మున్నె తా శ సంతయు నెఱిగి యా
 కొండ్రాజువారును శ గ్రోధచిత్తు
 లై తమ కనుకూల శ మై వచ్చు మన్నీల
 కేకాంతమునఁ గొన్ని శ లేక లంపి
 కాట్పేనివారు వం శ కరవారు మఱి కూన
 పులివారు నావెద శ పోతువారు
 అలనెనవారు వే శ ములవారు కాలువ
 పల్లివారును మాచు శ పల్లివారు
 పొత్తరవారును శ పొత్తరెగురింజ,
 గుంటవా రాదండ శ కోనవారు
 చల్లవారును దారు శ సవరమువారును
 వెలయంగ వా రైదు శ వేలతోడ

ఎఱ్ఱగుం టొద్దను శ నేపారఁగా దిగి
 తగ మల్లై తిమ్మభూ శ ధవునిఁ గాంచి
 వింటిరో మన మీఁద శ వెలుగోటి రంగప్ప
 దండై త్తి వచ్చె ను శ ద్దండవృత్తి
 తొడరి పేరనిపాడు శ విడిపించి యిచ్చెద
 నని సారి యోబన శ కభయ మిచ్చి
 మన మెంత మెత్తనో శ మానిసి యెవ్వఁడు
 నాజిలో దాసరి శ రాజువారి
 వరుస తోడుత మల్లై శ వారి సీమలు జొచ్చి
 వచ్చితి మనుమాట శ వాసి గొనక *
 వచ్చినాఁ డటు సారి శ వారి మాటలు విని
 మొనఁ జేసుకొని కడు శ మొక్కశమున
 వీఁడ కోడూరిలో శ వెయిరెండువేలతో
 నున్నాఁడు మిక్కిలి శ వన్నె మెఱసి
 యిదె వేళ మనకును శ నిరుగడ బట్టుక
 బలిమి మైఁ బట్టుగాఁ శ బట్టుకొంద
 మని సులభంబుగా శ నాడు దాసరిరాజు
 వారి మాటలకు గ శ వంబు మీఱి
 యా మల్లై తిమ్మరా శ జల్లై కాని మ్మని
 కదనచాతుర్యప్ర శ గల్గుఁ డగుచు
 కల్దిలి యుదయాద్రి శ కదిరి పొత్తపినాఁడు
 సిద్ధవట్టము సక్లి శ [సీమఁ] గల్లు
 దొరలను మన్నీల శ దుర్గాధిపతులను
 రాజుల బంధువ శ ర్గముల హితుల
 వెక్కు చందంబులఁ శ విల్చి మానష మెంచి
 యతిగౌరవంబున శ నాదరించి

కరులు తొంబది తుర శ గంబులు వేయును
 దొరలు మున్నూరు భూ శ వరులు నూరు
 ఏబది బాగాలు శ యేనూటయేబది
 యాటు తుపాకి యే శ నూటు విండ్లు
 కడమ చందరగిరి శ కడ మల్లె తిమ్మరా
 జేలిన కై జిత శ మేడువేలు
 మఱియుఁ దక్కిన భూమి శ మన్నీలు పెక్కండ్రు
 గొలిచి రాగను యెఱ్ఱి శ గుంటఁ గదలి
 వచ్చినా డట సిద్ధ శ పట్టములో దిగి
 యొగి హుటాహుటి నేల శ టూరుఁ జేరి *
 రాయబారము దాసి శ రాతును బెట్టంపి
 కొంచాన నుండేటి శ గుట్టుఁ దెలిసి
 దాడిగా నా మఱు శ నాఁడు ప్రొద్దున వచ్చి
 వేలంబుఁ జుట్టుక శ వెనుక ముందు
 గూడిన యందాక శ గుత్తి వెంకట్రాజు
 నంపి మాటల చేత† శ జంపు నడపి
 యతనిచే సంధాన శ మమరక పోవుచో
 రాజుల మూఁక హేరారాళ మనిన
 కోపించి యా దూది శ కొండలు నిలచునె
 ప్రళయాగ్ని ముందట శ బల్లెములను
 పృథ్వీధరం బైన శ భేదింతు నన వెలు
 గోటి రంగప్పని‡ శ మాట కల్గి
 తొడిబడి చిల్లర శ దొర లెల్ల నొకవంక
 గ్రక్కున మల్లెవా శ రొక్కవంక

* హుటాహుటి పైనమున నేలటూరు జేరి.

† నంపి నొక్కట మాట

‡ రంగవిధుని మాటలకు నల్లి

వేతె దానరిరాజు శ వారి ఘా జోకవంక
 తక్కిన మూఁకలు శ పెక్కువగల
 వీడులై పండ్లెండు శ వేల కాల్బలముతో
 నెక్క డెక్కడ నేల శ యీనినట్లు
 ధర సముద్రము వెల్లి శ విరిసిన కై వడి
 కదిసి సలోదిక్కులఁ శ గ్రమ్ముకొనిన
 సింహనాదంబులు శ సింజనీరవములు
 ఘనతరం బయిన ఘోరకారములును
 బాణజాలములు తురసాకులు విండ్లును
 భేరీరపంబులు శ భీతి కొలువ
 నా ఖడ్గనారాయణాంకుఁ డవ్వేళఁ దా
 నించుక శంకింప శ కెల్ల బిరుదు
 కొమరవేశ్యాభుజం శ గుం డప్పు డటువంటి
 కూటువల్ గని దొడ్డు శ కొంచ మనక*
 న్వంబు లోపల శ జయలక్ష్మిఁ గైకొన్న
 సంతోషమునను నశ్వంబు నెక్కి
 మదగర్వమున వచ్చు శ మన్నీలఁ బొడఁగని
 లేనగ వలర బల్లెంబుఁ బూని
 పరివారమునకు గరపూర విష్యము జెట్టి
 యపుడు దామెర వెంకటప్పఁ జూచి
 దండి ఘా జది రాచ శ దళము నే నిందువైఁ
 దొడరెడఁ దక్కిన శ దొరలఁ గూచు
 కొని నీవు నడుపుము శ కొండ్రాజువారివై
 నన విని నాతఁ డి శ ట్లనియె నగుచు
 నీ కెదిరించు మనస్సిఁ [డిట] నెవ్వండు
 యీ రాచమూఁక వై శ నేమె చొత్తు

* కూటువల్లై కొంచ దొడ్డు మనక

మనుచుఁ దక్కిన దొర శ లందఱు నా రీతి
 సరసభాషల రణో శ త్సనము మీఱి
 మొత్తమై యీటెల శ ముంగలికై పంచి
 కణఁక యొండొరులను శ గడిసి నడువ
 నుభయపై న్యంబులు శ నొండొరు దార్కొన్న
 భూరజంబున నిండి శ మునుఁగు వడియె
 బాణాల పొగ మేఘు శ పటలంబుగాఁ దుపా
 కుల గుండ్లు వడగండ్ల శ కొమరు మిగిలె
 పృథుసింహనాదముల్ శ భేరీరవం బులు*
 నురుతరవాద్యంబు శ లురుము లయ్యె
 మెఱుఁగుఁ గై దుపు లొప్పె శ మెఱుపుల గతి నంప
 వర్షంబు తొలకరి శ వానఁ బోలె
 నప్పడు ప్రళయకా శ లాదిత్యు కై వడి
 లాలితసింహత శ లాట రాయ
 రాహుతులకు విటరాయఁ డౌ శ్రీరంగ
 ధాముని హృదయపరదమ్మునఁ జేర్చి
 పిడుగు చందంబున శ బెడిదంబుగా నాచిఁ
 పొడు పొడుం డదె విగ్ధై శ పొడుఁ డటంచు
 జలనిధి మందరా శః చలము జొచ్చిన రీతి
 యచలంబు తోడ వ శ జ్రాయుధంబు
 దీగొను గతి మల్లై శ తిమ్మభూవిభుఁ దాఁకి
 ముంగలి మూఁకల శ పొం గణంచి
 మునుమున్నె యామల్లై శ చినయల్లుఁ దునుమాడి
 యక్కడి దొరలఁ శ బెక్కండ్రఁ గూల్చి
 రణముఖంబున లింగ శ రాజు తిమ్మనఁ జంపి
 విఘ్నారి వీరయ్య శ త్రు శృఙ్గంచి

* నాదంబు భేరీరవంబయ్యె

బలువిడి సక్తెన శ పల్లి రాఘవుఁ డ్రుంచి
 యెఱగుడి కోనేటి శ యేపు మాపి
 ఆతని మేనల్లుని శ నాక్షణంబునఁ గూల్చి
 యా తిమ్మభూవరు శ నద టణంచి
 సగధీరు నారంగ శ నాథరాజును రూపు
 మాపి బాల్రాజు రా శ మనను గెడపి
 పాలెపు కోనేటి శ ప్రాణంబు లగలించి
 మచ్చాల వెంగయఁ శ గ్రుచ్చివైచి
 కోన్రాజు సోమనఁ శ గుఱుతు మాయఁగఁ జేసి
 సూర్రాజు కొండ్రాజు శ చొప్పు మాచి
 రణములోనే తులసి శ రాజు తిమ్మనఁ గ్రుమ్మి
 భైర్రాజు కోనేటి శ బడలు వరపి
 ఆజిలో నల తిమ్మ శ రాజు తిప్పనఁ జంపి
 గొట్టికం టోబయ శ పొట్టఁ జించి
 ఆజిలోనే సంగ శ రాజు మూతిని గూల్చి
 పసపుల వ్రాబనఁ శ గసిమసంగి
 ముల్లుగూ రెల్లయ శ వ్రల్లదం బణగించి
 సిరిగిరి కోనేటిఁ శ జిదిమి వైచి
 ఆట చింతగుంట కో శ నేటి నీశులఁ గ్రుమ్మి
 యానుబ్బరాజు కా శ యమును బాపి
 మఱి యాలమున నాక శ మల్లు తిమ్మయ నట
 వెక్కుగంట్లను బడ శ పృథ్విఁ గూల్చి
 ఆ యోబభూవరు శ నతని యొద్దనే త్రుంచి
 గుత్తి వెంకట్రాజు శ గూలఁ గ్రుమ్మి
 కోపించి మర్రాజు శ కొండ్రాజు నెత్తురఁ
 బొరలించి యాదండ శ భూమరాజు
 తిమ్మరాజును భూమి శ దేవికి బలిఁ బెట్టి
 యల్లుడు వీరయ్య శ త్రు శ్శృణించి

ఉరికించి మఱి కత్తు శ లూరి లక్షమరాజు
 నలుగులఁ గ్రుమ్మించి శ సలకరాజు
 పెడరాజుఁ బొరిమార్చి శ కదిసిన మల్లెవ
 రదరాజు తిమ్మయ శ మద మణించి
 యచట యేబడి మువ్వు శ రందలా లెక్కిన
 నరపరోత్తములను శ నామ మణించి
 మధియింపు చున్నటు శ మల్లె తిర్మలరాజు
 తేజి నెక్కిడు రాజు శ తేజ మెనఁగ
 ఘనతరపర్వతా శ కారుడై పొడిచినఁ

గై దువల్ బోఁ దట్టి శ పదను మెఱసి
 చనుదెంచు చున్న నా శ జనపతి యశ్వంబు
 మీఁదనె యీటెల శ మేనఁ *గ్రుచ్చి
 పుడమిపైఁ బడద్రోచి శ భుజనత్వమున లేచి
 ధీరతఁ గొండ్రాజు శ తిమ్మఁ జూచి
 యామూఁక చొరఁబాటి శ యుప్పడె యందంద
 గ్రక్కున రాయుచు శ నుక్కుఁబొల్లు
 రాలెడి వెలుగోటి శ రంగని ముంగలి

యీటెలఁ గని పోటు శ మాట లుడిగి
 జల్లని విఱిగి దా శ సరిరాజు తిమ్మన్న
 మొదలుగాఁ గలమన్నె శ మూఁక లెల్ల
 అంద లాలటు వేసి శ బొందలా లటు దీసి
 లేవలు దిగఁ గోసి శ తీవిఁ బాసి†
 హయములఁ బోనాడి శ నయము సిగ్గును వీడి
 పగవారలకు నోడి శ పాగ లూడి
 గోనెలఁ దిగఁ గోసి శ కొట్టెడ్ల నెడవాసి
 యరిగెలు విడిచి యొం శ డొరులఁ గడచి

* మొదల

† లేవలు...దివి బాసి

అధిపుల వంచించి శ యూడూపాపల కించి
 కరులఁ బోఁ దోలి భం శ గమునఁ గూలి
 భూరజంబునఁ దోఁగి శ పాదల నందున నీఁగి
 కడుభీతిఁ గుడిచి కం శ కటము లూడ్చి
 పొంపెల్లఁ జెడి జొన్న శ గుంపులలోఁ బడి
 కంప మందుచుఁ దొడఁ శ కాకి కొనుచు
 కొంపల కెగఁబాటి శ నందకోనలఁ దూటి
 తమవారి తేరి వై శ వమును దూటి
 ఎగఁజోలకు బెట్టు శ దగలు కుత్తుకఁదొట్టి
 దీనత వచ్చిన శ తెరువుఁ బట్టి
 పఱచుచోఁ బిగిలి పూ శ బంతులగుత్తులు*
 బంగరుకుప్పెలు శ పట్టుదట్లు
 ముంగామురంబులు శ మొలత్రాళ్లు భటువులు
 వింజామరంబులు శ వెండితట్లు
 చేబొక్కనంబులు శ చెంబులు బాగాల
 పలకలు నద్దముల్ శ పసిడిగిండ్లు
 సికతాయెతులు వన్నె శ చీరెలు మెడనూళ్లు
 నీలాల పోగులు శ నేవళములు
 నందుల కడియాలు శ జల్లుల నవరాలు
 బ్రాణభయంబునఁ శ బాఱవైచి
 కొనకూతలకె పోయె శ గోన తెలగల్ నేడు
 వెళ్లె† కాలువపల్లి శ వెంకటయ్య
 పాడచూపకే కూనకపులి గంగి నేడేగ
 యెడవడ కాళ్నెని శ కదిరి నేడు
 ఒంటరై గురిగింజ శ గుంట బుచ్చన పూయె
 దవులనె చనె చల్ల శ తాలి నేడు

* బంతులు కత్తులు

† పొరవెల్లెను

జరిగె దా నెప్పుడో శ సవరము* తాతన్న
 పరువెత్తె వంకర శ బసివి నేడు
 ఏనందు బాతెనో శ నేన తిమ్మన్న [దా
 దిగువాతె]† మాచుపల్ శ తిమ్మి నేడు
 దెనవడె పొత్తర శ తిమ్మి నే డూడని
 బాడ వేముల గంగి శ నేడు గదలె
 మతియుఁ దక్కినవారు శ మానుషంబులు డించి
 తరతరంబుల దొర శ తనము డించి
 పోవంగఁ గని పోకు శ పోకుం డటంచును
 వెలుగోటి పులి వాకి శ వెంట వెంట
 నంటంటి పీనుఁగు శ వెంటలు సేయుచు
 పిలపిలఁ బఱతెంచు శ బెట్టిదంపు
 కూతల రణభీతి శ కొని యెడ ల్వడి‡ చిక్కి
 యడుగిడ లేక తూఁ శ గాడువారు
 వద్దపోటులు బడ్డ శ వారి నెత్తురుఁ జూచి
 నివ్వెఱ గందుచు శ నీల్లువారు
 దగ దొట్టి యూరకె శ దాహంబు వెంపునఁ
 దొడివడ పెదవులు శ దడపువారు
 పిడియంపుఁ బోటునఁ శ బ్రేవులు వెడలిన
 యొకచేతఁ బట్టుక శ యురుకువారు
 యీటెపోటులఁ బ్రేవు శ లివ్వ లవ్వల వెళ్ల
 కొఱప్రాణముల బుసల్ శ కొట్టువారు

* సవరము

† పురిక

‡ మెడ ల్వడి

శ నివ్వెఱ గంది పొరగువారు

భారంబుగా (P) దాగి శ బ్రవికేడియాసల
 దొంగుచుఁ బొదలలోఁ శ దూఱువారు*
 [ఎవ్వ రైనను దిగ్గ శ కేమియు సేయక
 విఱిగి పాఱఁగఁ గని శ బరవసమున
 అప్ప కొండ్రాజు
 వీరి దాసరిరాజు శ వారిఁ జూచి]†
 విమతుల కీ రీతి శ వెన్నిచ్చి పోదురా
 తిరుగు దాసరిరాజు శ తిమ్మరాజు
 నీయంత మన్నెవా శ నికిఁ బాఱఁ జెల్లునా
 తిరుగు దాసరిరాజు శ తిమ్మరాజు
 వడిగలతనము నీ శ వంక నుండియె పోయె
 తిరుగు దాసరిరాజు శ తిమ్మరాజు
 అక్కటా కులమున శ కపకీతిఁ దెచ్చితి
 తిరుగు దాసరిరాజు శ తిమ్మరాజు
 సిన్నఁ గొల్చినవాడ శ ననుఁ జూచి పోవ్రోయి
 తిరుగు దాసరిరాజు శ తిమ్మరాజు
 అని యావ లెత్తుచు శ నప్ప కొండ్రాజు తా
 నొక్కఁడె తిరిగి మ శ హోగ్రలీలఁ
 గణంగిన యతని భీ శ కరమూర్తిఁ గనుంగొని
 వెక్కు బల్లెంబుల శ ను క్కణంచి
 మఱియుఁ బోసీక యా శ మడ వెంట బట్టిన
 హతశేషు లెల్ల దై శ న్యంబు నంది
 మేటి విరోధుల శ మిండగీఁ డగువెలు
 గోటి రంగప్పను శ గుఱు తెఱింగి

* దొంగిదొంగి పొదల్ దూకుచున్న

† The passage in the original is very corrupt, rendering any possible restoration impossible. It runs as follows :—

దూకుచున్న । వా రెవ్వరైన తిరిగి మెయి కాయ విరిగి పార గనుంగొని । నంది మంగ
 మప్ప కొండ్రాజు వీరిదాసరిరాజు వారి జూచి ।

వారణాశ్వములతో శ వానిచే నల రాయ
 మన్నీలు బడుపాటు శ మున్ను వినియు
 గుణహీను లైన యీ శ కొండ్రాజువా రేల
 శూరుల వలె తలఁ శ బూపి రిట్లు
 చూపిరి గాక యీ శ ట్టుల కులకుఁ దోడు
 యీమట్లే తిమ్మరా శ జెట్లు వచ్చె
 వచ్చెగా వచ్చిన శ వాఁ డొక బుద్ధిఁ గై
 కోక రాజుల నెట్లు శ కోరువెట్టె
 బెబ్బలి మీసముల్ శ బెఱకఁ బోయిన రీతి
 కుడిచి క్రొవ్వున తాయఁ శ గ్రుద్దినట్లు
 వెఱపింపఁ దాఁ బోయి శ వెఱచి పోయిన వాని
 తెఱఁ గయ్యె నింక నీ శ తెఱఁగు గలదె
 ఎక్కడ మన సీమ శ యేది వచ్చిన త్రోవ
 చిక్కితి మిఁక దరిఁ శ జేరఁ గలమె
 చూడంగఁ గలమొకో శ చుట్టల మోములు
 వగచుచు నిష్టదై శ వములఁ దలఁచి
 యీసారి బ్రతికితె శ యీసారి యోబన*
 తెరువు వ్రా నొల్ల మా శ తిరుమలయ్య
 ఇట్లుఁ జేరితి నేని శ యిలు తీర్థములు గాఁగ
 వచ్చెదనో కంచి శ వరదరాజ
 బ్రతికితి నేని యే శ బది మాసి దాసల్ల
 కద్ద నేతులు బెట్టు శ దాబులేశ
 గండంబు గడచితె శ కంభాని కొక కోడఁ
 గట్టెద సుమ్మిఁకఁ శ గదిరినాథ
 పాణానఁ జేరితె శ బంబ్రతు తన మింక
 నెన్నడు నొల్లనో శ పెన్నరాయ

* యీశాచోబ్బంతెరువు

యీనారి బ్రతికించ ర వే నీకుఁ దన్నీను
 దాసుండ నగుదు నో ర తండ్రి యనుచు
 మొక్కుచుఁ గడు నంట ర ముట్టిన భయమున
 వెలుగోటి రంగభూ ర విభునిఁ జూచి
 చల మేల నృపపిశా ర చములు నీ సరివారె*
 [పరికింపఁ] బ్రతిగండ ర భైరవాంక
 పాటి పోయెడి నర ర పశువుల వెన్నాడ
 వలదయా గాయగో ర వాళ యిట్లు
 ఎఱుంగక వచ్చిన ర యీ దురాత్ముల నుమ్ము
 గావవె బల్లర ర గండబిరుద
 యిందఱిఁ బొరిగొంటి ర విఁక నైనఁ గోపంబుఁ
 దాళవె పాండియ ర దళవిభాళ
 అని వెక్కుభంగుల ర నటచుచు వగచుచు
 భంగంబు నొందుచుఁ ర బటచుచున్న
 వారల [దయఁ] జూచి ర [వాత్సల్యమున] ధర్మ
 దార నట్టింది యం ర తటను మరలె
 రణరంగమున ననం ర త్రాజు వెంకట్రాజు
 మొదలైన [నేఁబండ్లు ర మొనసి నిలచి]†
 పటుశౌర్యమునఁ ర బట్టు వడినఁ జంపక కాచి
 నవరించి నిజనివా ర సముల కనిచి
 ఇల శకాబ్దములు వె ర య్యేనూట యొక్కటి
 వరుస ప్రమాది సం ర వత్సరమున
 విదితంబుగాఁ గ నా ర శ్వేజశుద్ధాష్టమి
 యాదివారమున ని ర ట్లాహవమున
 జగతికెల్లను నిజకీర్తి ర సాక్షి గాఁగ
 విమలనిశ్చేషముగఁ జేసి ర విజయలక్ష్మి

* నీసరివారలై ప్రతిగండ

† వారిసంఖ్యదిమాన్సి

వెలయ వెలుగోటి యాచభూ ర విభుని రంగఁ
డెలమి చిరకాల మిల నెల్ల ర నేలు చుండె.

Mac. Mss. 15-4-3, pp. 129-37.

202-(a). KASTŪRI-RANGA.

నీ, కొండవీడాది వి ర న్కొండమన్నీలను
గొట్టవా కొచ్చర్ల ర కోటఁ జేర
రాయమన్నీల ని ర ర్వడియాఱువేలను
దునుమాడవా క్రొత్త ర కనుమలోన
రాయల కొడ్డైన ర రసిక తిమ్మవ గాని
కప్ప మందవె యొక్క ర ఘడియలోన
పండ్రెండువేలకా ర ల్బలముతో వచ్చినఁ
దెగటార్చవా మట్ల ర తిమ్మ ఘనుని
గోనవంకర్ల జల్లలఁ ర గూనపులుల
దానరేంద్రుని తిమ్మనిఁ ర దళిమి తటిమి
జయముఁ జేకొన్న వెలుగోటి ర సార్వభౌమ
విమతమతభంగ యాచభూ ర విభుని రంగ.

(1)

శా. ఈక్షోణి శశిముఖ్యరాచకులముఁ ర హింసించి తద్రక్తముఁ
సాక్షోద్రాముఁడు రెండుమూడు మడుపుల్ ర గావించె నే డొండు ప్ర
త్యక్షించెఁ వెలుగోటి రంగఁ దురుభాహాహేతిఁ గోడూరి వీ
రక్షేత్రంబున రాచపించ మణఁచెఁ ర రక్తప్రవాహంబుగఁ.

(2)

Velugōṭi Vamśavāli, 392-3.

202-(b).

ఈకస్తూరి రంగప్పనాయఁడు గోలకొండలో నుండిన యవనులతో యుద్ధ
ము చేసి జయము గాంచెను. కొండవీటిసీమ వినుకొండసీమ మన్నియలను గొచ్చ
ర్లకోటఁ జేరునట్లు కొట్టెను. రాయలవారితో నెదిరించిన తిమ్మన గాడులను
వానిని జయించుటకు రాయలవారితో బంపబడి క్రొత్తకనుమలో యుద్ధము

నకుఁ గలసి యతని సేవలవా రైన మన్నెవారలను ౨౩౦౦ మందిని వధించి
తిమ్మన గౌడును బట్టి యాతనిచే రాయలవారికిఁ గప్పము నిప్పించి యెఱ్ఱ
సీమ నేలుచుండెను.

అంతఁ గొంతకాలమునకు మట్లసీమ దొర యైన తిమ్మరాజు తనసహా
దరులు పరాక్రమవంతులైన కొండ్రాజు వెంకట్రాజు దాసరిరాజు అనువీరల
తోఁ గూడ సమీపదేశమున నున్న రాజులను గొట్టి వారలదేశముల నాక్రమిం
చుకొని సారె యోబుళరాజు రాజ్యమును గూడ నాక్రమించుకొనెను. అప్పుడా
యోబుళరాజు కస్తూరి రంగప్ప నాయని దగ్గఱకు వచ్చి మట్ల తిమ్మరాజు మొద
లైనవారు నారాజ్యము నాక్రమించుకొన్నారు. కాన మీరు సహాయము
గా వచ్చి నారాజ్యమును సాధించి యియ్యనలయు నని వేడుకొనఁగా నప్పుడు
కస్తూరిరంగప్ప నాయఁడు ఓబళరాజునకు రాజ్య మిప్పించెద నని యభయప్రతి
జ్ఞ చేసి ౨౦౦౦ సేనతో యుద్ధమునకు వెడలికొడూరు దగ్గఱ జేరెను. దామెర
వేంకటప్ప నాయఁడు కొంతసేనతో నీ కస్తూరిరంగప్ప నాయనికి సహాయముగా
వచ్చెను.

తిమ్మరా జీవృత్తాంతము విని తమకు సహాయము కొఱకు తమ కను
కూలులైన కాశ్చేనివారు, వంకరవారు, కూనపులివారు, పెదపోతువారు
మొదలయిన మన్నియలకును గలిమి ల్యుదయగిరి దుర్గాధిపతులకును సీవృత్తాం
తము తెలియఁ బఱచి వారల సందఱను సేనాసహితముగా రప్పించుకొని యెఱ్ఱ
గుంట యనుగ్రామములోఁ జేరి కస్తూరిరంగప్ప నాయని యొద్దకు “మీకు మే
మేమియు నపకారముఁ జేయలేదు గాన నిర్నిమిత్తముగా మీరు మా వై
యుద్ధమునకుఁ బూనుకొనుట సరిగా” దని గుత్తి వెంకటరాజు ద్వారమున
సంధి పంపెను. అందువైఁ గస్తూరి రంగప్ప నాయఁడు “నేను సారె యోబుళ
రాజునకు రాజ్య మిప్పింపఁ గల నని ప్రతిజ్ఞ చేసితిఁ గాన నీతని రాజ్యము నీవు
వదలుకొన్న నే గాని నేను యుద్ధమునుండి నివర్తిల్లను.” అని ప్రత్యుత్తరము
చెప్పి పంపఁగా నా తిమ్మరాజు ౯౦ యేనుఁగులు ౧౦౦౦ గుఱ్ఱములు ౧౨౦౦౦
కాల్బలము గల సేనతో యుద్ధమునకు సన్నద్ధుఁ డయ్యెను.

కస్తూరి రంగప్ప నాయఁడు ౨౦ వేలసేనతోను దామెర వెంకటప్ప నా
యఁడు మొదలైన వారితోను గూడి యుద్ధమునకుఁ గలసి ఘోరయుద్ధ మొనర్చి

తిమ్మరాజుసేనలను జిందరవందర గాఁ జేసి యిందులో సేనాధిపతులైన లింగరాజు, తిమ్మన్న, మల్లువారు వీరయ్య, సంకెనపల్లి రాఘవయ్య మొదలైన యేఁబదిమువ్వురును, తిమ్మరాజు, వేంకట్రాజు, కొండ్రాజు దాసరిరాజు అను నీ సలుగురు దొరలను జంపఁగాఁ దక్కిన సేనాధిపతులును సహాయముగా వచ్చిన మన్నెదొరలును మిగుల భయపడి కస్తూరిరంగప్ప నాయని శరణు పొందిరి. కస్తూరి రంగప్ప నాయఁడు వారలను రక్షించి సారె యొబళరాజునకు రాజ్యము నిచ్చెను.

ఈ యుద్ధము శాలివాహనశకము ౧౫౦౧ [క్రీస్తుశ ౧౫౭౯] ప్రమాది సంవత్సరాశ్వయుజ శుద్ధ ౮ మి యాదిత్యవారమునాఁడు ముగిసినది.

Velugōṭivāri Vamśacaritra, pp. 93-5.

203. ŚRĪRĀṄGARĀYA I.

శుభ మస్తు. అవిఘ్న మస్తు. శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజవరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీవీర రంగరాయదేవ మహారాయ లయ్యవారు విద్యానగర మందు పృథివీసామ్రాజ్యము సేయు చుండగాను స్వస్తి శ్రీజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౯౬ అగు నేటి భావసంవత్సర మాఘ శ్మ ౨ శుక్రవారం * మెమ్మసాని తిమ్మానాయనిగారి పాత్రులయిన పరచూరి పాపానాయనింగారు బెల్లంకొండ సీమలోని క్రానూ రనుపేట కట్టించి సంత సాగించి నానా పాటకమూలాల వారికిన్ని కవులు ప్రకారమైన శిలాశాసనము. పన్నెండేండ్ల దాకను పన్ను, పరామి, గడ్డెం, కానికె, వెట్టి, వేమి, కోటన మొదలయిన చత్రిసల వేదనలున్ను మానితిమి. అంతనుండి ఏడువైకం టికి పెద్దయింటికి మూడు రూకలు చిన్నయింటికి రెండు రూకలు లెఖను కడ వహి రూకలెఖను పట్టువారు. యల్లప్పటికిన్ని వెట్టికొట్టము గడ్డ కానికెలు సర్వ మున్ను మానితిమి. అకత్రాయున్ను మెగు జమిలిగుత్త పెచ్చుగుత్త తలారికి యిది మానితిమి, చింకటితప్ప మానితిమి.

Inscription at Krāsūru, Bellamkonda Pargana: L.R. 12, pp. 268-69.

యీ ప్రకారం జరుగుతూ వుండగా శ్రీరంగరాయల తదనంతర మందు వీరవెంకటపతిరాయలు ... తమ పూర్వు డయినరామచంద్ర రాయలు చేసిన అగ్రహారం అయినందున మధ్యే ఖలపడి వుండగా తిరుగా వృద్ధారం చాయవ లెను అని అభిమానించి శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౫౧౧ అగునేటి విరోధి సంవత్సర భాద్రపద శ్మ ౧౨ దివసమందు రామచంద్రాపురం అగ్రహార పూర్వపు ఖండగ భూమి ఖేటా చేసి వెల్లాల వెంకటసోమయాజులవారికి ... అగ్రహారంచేయమని చెప్పిరి.

వెంకటపతి రాయల తదనంతర మందు హండేవారు తిరుగా వచ్చి పెద పసుపుల గ్రామం తాణా వేసుకొని ఖల్లా ఆక్రమించుక వుండి.

Kaifiyat of Pedapasupula, L.R. 9, pp. 177f.

204-(b).

అప్పుడు పయిన వ్రాసిన రామచంద్రాపురం అగ్రహారానకు ప్రతి నామ మయిన వెంకటేంద్రమహారాయసముద్రం అగ్రహారీకు లయిన బ్రాహ్మణవద్ద వుండే సేద్యగొండ్లు అయిన రాచజనం కొందరు అగ్రహారీకుల లక్ష్యపెట్టక వారికి నిండా ప్రపద్రవాలు చేస్తూ వుండి పండిన పంటలు తామే అనుభవిస్తూవచ్చి నందున బ్రాహ్మణులు ఆశక్తులు అయి రాయసమస్థానము ముణిగి పోయెగనుక చెప్పకుంటే విమర్శ చేసేదిక్కు లేనందున అగ్రహారీ కులు స్థలం విడిచి లేచిపోయిరి. గనుక ఆ రాజులు ఆపల్లెలో వుండి ఆభూములు తామే అనుభవిస్తూ హండేవారి ఆసరా చేసుకొని తామున్న పాశేగాండ్ల ఆవటంగా చుట్టుపట్టు పల్లెపట్రలు దోస్తూవుండిరి. పెదపసుపుల గ్రామం హండేవారికి శకం ౧౫౭౨ నందన సంవత్సరం వరకు జహగీరు నడచినది, అంత ట దేశం మ్లేచ్ఛాక్రాంత మయి తురకాణ్య ఘోజుదార్లు వచ్చి హండేవారి తాణా విడిపించి పసుపుల గ్రామం సర్కారుకు జప్తి చేసిరి.

Ibid, pp. 183-87.

205. VENKATA II AND THE SIEGE OF PENUGONDA.

గీ. శౌరిపదమున నాలవరజాతి వైడమి
యభినుతివహించి విఖ్యాతి ర నందె*నందు
విష్ణువర్ధన గోత్రంబు ర వెలసె మిగుల
సుకాపాభాగ్య వైభవస్థాన మగుచు.

1

క. ఆ గోత్రంబున సుగుణా
భోగధురీణుండు తిమ్మభూజాని సదా
జేగీయమాననవద
తూ గౌరవముల్లసిల్లగా వివరించెన్.

2

చ. అతనికి సింగభూవిభుఁ డురదారుండు గల్గె నతండు గాంచె ను
ద్ధతపరివంధిసింధురవిరదారణసింహుల నీతిమార్గస
న్మతులను తిమ్మభూధవుని ర మాదయచంద్రుని చెన్నమాంకుశ
క్షీతిపుని లక్ష్మ భూరమణశ్రేఖరునిం ముద నూపహిల్లగన్.

3

గీ. వారిలోఁ దిమ్మ నృపతి గరభీరచెన్న
మాంకు శేంద్రుండు తోడుగా ర నడరఁ గడఁగి
యల బరీదు బురాణపురరాధిపతుల
నణఁచి తా గాంచె జగదేవుడను సమాఖ్య.

4

ఉ. ఆజగదేవ భూరమణుడంచితసత్వగుణాధ్యుఁ డెంతయున్
దేజరిలున్ సమస్త ధరణీవలయంబు స్వకీయ్యపాలన
భ్రాజితమై జెలంగ నవిభంగ పరాక్రమ సంగతారిర
తూజనిత ప్రతాపము జగంబుల మిక్కిలి పిక్కిటిల్లగన్.

5

గీ. తనర నాతండు [గాంచె] పెదదజగ దేవ
శౌరి నిమ్మడి జగదేవధీరమణిని
బిన్నజగదేవరాయని ర బెంపు మీఱు
నంకు శేంద్రుని గాంచె సకన్యనాము.†

6

* విఖ్యాతిగాంచె

† ను వారలం

సీ. వారిలో రణరంగధీరుడై యిమ్ముడి
 జగదేవరాయ భూజానిచంద్రుఁ
 డనమబాహుశక్తి శ్రీ నలరారి మృత్యుజా
 ఖానుఁ జిత్తా ఖానుఁగరిసభావ
 ఖని నూరిఖానుని శ్రీ ఖండించి వెన తదీ
 యాను చరావళి శ్రీ నాక్రమించి
 చెండాడి బలసమం శ్రీ చితముగ విక్రమ
 క్రమలీల నెంతయుఁ శ్రీ గ్రమము మీఱ*

నౌర రాజన్యమాత్ముడే శ్రీ యాత్మనీన
 ధాటికా స్తంభజవనిరాఘాటఘాట
 ర్ముటఘరపుటీనంభూత శ్రీ చటులభూప
 రాగసంభృతదశదిశా శ్రీ భాగుఁ డగుచు.

7

గీ. అలియరామావనీశతి శ్రీ ర్మలన్మపాల
 వరుల శ్రీరంగరాయల శ్రీ సరసుఁ డైన
 వీరవేంకటరాయని శ్రీ వెలయ రాయ
 పట్టభద్రులఁ జేసె నరస్పర్ధివుండు.

8

*Ponnatōṭa Aubhala Kavi: Vāmanapurāṇa (Govt. Orient. Mss.
 Lib. R. No. 607-A), Canto 1, pp. 16-23.*

206-(a). VENKATA II AND HIS NOBLES.

తరువాత శ్రీమద్రాజాధిరాజ పరమేశ్వర వీరప్రతాప శ్రీ వీరవేంకట
 పతిదేవమహారాయలు వెనుగొండ దుర్గమందు రత్నసింహాసనాధీశ్వరుండై
 పృథ్వీ సామ్రాజ్యం సేయుచుండగాను... సంద్యాలవారి వంశీకుడు కృష్ణమ
 రాజు ఘండికోటదుర్గం యేలుతూవుండినంతట, చిటివేలి సంస్థానీకుడైన
 మట్లవారి వంశీకుడైన యల్లమరాజు అనేతన్న సూర్యవంశపురాజు చోడ
 మహారాయల వంశీకులు యీ వెంకటపతిరాయలవారి పక్షం కలిగి సంచల

* చించి చెండాడి సమన్వితముగ విక్రమక్రమలీల నెంతయు నెంతయు క్రమముమీర.

† ధీర.

కృష్ణమరాజుతో జంబులమడక వద్ద యుద్ధముచేసి జయించి నందేల కృష్ణమరాజును పట్టుకొని అభయం యిచ్చెను.

యీ వెంకటపతిరాయల తట్టునుంచి కొండ్రాజు తిరుపతిరాజు అనేవారు పుభయులు సిద్ధవటమందు ప్రభుత్వం చేయుచుండగాను, మట్ల యల్లమరాజు గారు శిద్ధవటం సీమ ప్రభుత్వం చేస్తూవుండే కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగారితో చిట్టి పోలు తాలూకా పూటుకూరు గ్రామంవద్ద యుద్ధముచేసి సిద్ధవటం తమ స్వాధీనం జేసుకొనెను.

* * *

యీ పెనుగొండ వెంకటపతిరాజులగారు లోగడ తురకలు విజయ నగరం పాడుచేసి దేశమును దోచినందున కొన్ని స్త్రాళాలుపాడు[వడి]వున్నందు చాత వెంకటపతిరాయలవారు కాపులకు కౌలుయిచ్చి కామలాపురం తాలూకాలో కొన్ని గ్రామములయందు శిలాశాసనములు వేయించినది శాలివాహన శకం ౧౫౨౩ ప్రారంభం శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౫౩౧ వరకు వున్నది

Kaifiyat of Cuddapah : L. R. 8, pp. 133-37.

206-(b).

తరువాత శ్రీ వీరవెంకటపతిరాయలు చంద్రగిరిలోనున్న పెనుగొండ లోనున్నా వుండి రత్నసింహాసనాసీనుడై రాజ్యము చేయుచుండగాను సిద్ధవటములోనున్న కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగారు తిరగబడి వుండగా వెంకటపతిరాయలవారి తట్టునుంచి పైన వ్రాసిన మట్ల యల్లమరాజుగారు జంబులమడకవద్ద సంద్యాలరాజులతో యుద్ధముచేసి జయప్రదముపొంది సంద్యాల కృష్ణమరాజుకు అభయం యిచ్చి అక్కడినుంచి సిద్ధవటములో కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగారు దండుతోకూడా యీ లెంబాక గ్రామముకు నైరుతిభాగమున నాలుగు పరువుల దూరమున పూటుకూరు అనే గ్రామంవద్ద యల్లంరాజుగారు వారితో యుద్ధముచేసి జయప్రదాన్నిపొంది సిద్ధవటము తమ స్వాధీనముచేసి కొని సిద్ధవటములోని సిద్ధేశ్వరుని దేవాలయముకు చుట్టూ ప్రాకారం కట్టించి తూర్పుద్వారం వద్ద శాలివాహనశకవర్షంబులు ౧౫౨౮ అగునేటి విశ్వావసు సంవత్సరంలో శాసనం వేయించినారు.

Kaifiyat of Lēbāka, L.R : 44, pp. 243-44.

207-(a). VELUGŪṬI CENNAYA-VEṆKATAPATI.

మ. బళిరా! యప్రతిమానదానగుణశుం శ భన్నానుషభ్యాతులఁ
గలరా నీసరి రాయమన్నెదొర లీ శ కర్ణాటకక్షోణిహో
నలనాసత్యశుభాకృతీ విదళితో శ స్సత్తారిధాత్రీపతీ
వెలుగోటిపురధామ వెంకటపతీ శ విద్యన్నుతోద్యన్నతీ.

1

సీ. రాజులలోఁ దిమ్మ శ రాజుడె ధైర్యంబు

మన్నీలలో నీదె శ మగతనంబు

వెనుగొండనుండి వ శ చ్చినదాడి తెగువకు

గట్టెన బద్దలు శ గాకపోనె

దొడ్డ కొంచెము చూచు శ దొరలగండఁడు వాఁడు

ప్రతిగండభైరవ శ ప్రతిభ నీది

ఎలగోలు చిల్లర శ బలములావుగలానిఁ

బూని నీకై జీత శ మానె నొర

వేడ్క నినుఁ జేరె సంగ్రామ శ విజయలక్ష్మి

రంభ కాఁగిలిఁ జేరె నా శ రాజవరుఁడు

బళిర ! వెలుగోటిచన్నభూ శ పాలపుత్ర

భవ్యగుణశీల వేంకట శ పతివృషాల.

2

Velugōṭivāri Vamśavali, 349-50.

207-(b)

“ఈయన వెక్కండు దొరలను జయించెను. మఱియును గలిమిలి
యను గ్రామములోనుండు గొబ్బారివారిని జయించి యాదేశమును దా నా
క్రమించుకొనెను. ఈ వెంకటాద్రినాయడు పూర్వమున్న కలిమిలియనుగ్రామ
మును మిక్కిలి వృద్ధిచేసి తననామముతో వెంకటగిరియని నామధేయ
ముంచెను.

Velugōṭivāri Vamśacaritra, p. 90.

208. SĀLUVA MĀKARĀJU AND HIS SONS.

Mākarāja :

మ. నృపచూడామణి యావదాన్యగుణకారీనీనుండు జన్యక్రియా
నిపుణుల్ డెబ్బదియేడుపాళెములమగన్నీ లేకమై బై చగుం
డ్లపయి న్వచ్చిన గోట వెల్వడియె లీలల్ గోట మాకక్షమా
ధిపుఁ డంచు న్నుతియింప వారి భుజశరక్తికై గెల్చె సామాన్యుఁడే. 1

His Sons :

మ. అలఘుప్రాభవుఁ డానృపాలుఁ డనసూ ర యారుంధతీతుల్యుఁ ది
ప్పలదేవి న్వరియించి కాంచె సుతులం ర బ్రత్యర్థిధాత్రీధరేం
ద్రులఁ దిమ్మిక్షితిజాని బొమ్మనరనాశకు భీమబాహుబలో
జ్జ్వలు లక్ష్మీపతిరాజుఁ బ్రాక్తనతపస్సంపత్ప్రభావంబునక. 2

Timma or Tirumala :

క. ఆ భూపాలకులందుం

బ్రాభవశౌర్యప్రతాపభాగ్యోన్నతులక
శోభిల్లెఁ దిరుమలేంద్రుఁడు
నాభాగదిలీపరంతిరనహుషుల రేవక.

3

విశ్వవిశ్వంభరాభారథౌరేయనిజభుజాదండుండును మేదిసీమీసరగం
డుండును. మాకరాజన్యగర్భాబ్ధిరాకాచంద్రుండును నగు తిరుమల
రాజేంద్రుండు. 4

సగ్ధర:—

కర్ణాటాధీశదత్తోత్కటవివిధమణి ర కంకణానర్హురొచి
స్వక్షణైవేయభూషా ర చకచకరుచి నా ర స్థానమెల్లం జెలంగక
నిర్మిద్రాశేషవిద్యా ర నిపుణకవిసుధి ర సీతివిద్యాసమాసా
భ్యుత్థుండై భద్రవీరిం ర బ్రకటితవిభవప్రాధిఁ గొల్వండి వేడ్కన్. 5

* * *

Lakṣmīpati :

గీ. వెక్కుమాటులు పార్వతీరప్రియరమాధి
పులకుఁ జేయించె నవలక్షరపూజనములు
వరుసఁ జెప్పించుకొనియె సంఘరణచరిత
మెలమి మాకయ లక్ష్మీపరతీర్థరుండు.

Poet Mallana :

ఉ. శాతకృపాణనిర్దళితశత్రుండు ర సాళువనారసింహధా
త్రీతలభర్తయు న్నజపతి ర ప్రముఖుల్ చతురంతయాన భూ
మాతపనీయవస్తువు లొకసంగఁ దనర్చిరి నీ యనుంగుము
తాతయుఁ దాతయున్ భువి విక్ర(ధా)తలు మల్లనయెఱ్ఱనాహ్వయుల్.7
Vipranāṇḍyaṅcaritram, 1: 15, 16, 19, 37, 38, 39, 46.

209. CENNAPPA NĀYADU, THE GRANDSON OF GANI TIMMA.

సీ. గండికోటాదిదురగము లనర్గళశక్తిఁ
జలపట్టి సాధింపఁ ర గలఁడె యొకఁడు
కుతుపనమల్కవంశ పతిభయంకరవృత్తిఁ
గదిసిన డీకొన ర గలఁడె యొకఁడు
కయ్యంబులో మన్నెకంఠీరపులకెల్లఁ
గన్నాకుగా నిల్వఁ ర గలఁడె యొకఁడు
తననిజస్వామికి ర ఘనజయాంగనలను
గై కానుకలు సేయఁ ర గలఁడె యొకఁడు
నీవిధంబునఁ గఠిననిర్మిద్రయవన
వాహినీఘోరరక్త ప్రవాహానివహ
నవ్యసంధ్యాయమానవేన్నాజలౌఘ
చిత్రితాటోప వెలుగోటి ర చెన్నభూప.

Velugōṭivēri Vamśavālī, 339.

210. YĀCAMA.

కందనోలును గుత్తి ర గండికోటయుఁ జొన్పి
 నీతితో లోభిమనీలమిండ
 గోలకొండయు మళ్ళి ర కొండవీడును జొన్పి
 కరమర్థి బల్లర ర గండ బిరుద
 ఉదయాద్రి నెల్లూరు ర నోరుగల్లును జొన్పి
 పరులెన్న నంగ్రామ ర పరశురామ
 కటకము ఢిల్లీయుఁ ర గాళికాపురిఁ జొన్పి
 తాల్మితో రిపుగజఁ ర దళవిభాళ

* * *

ప్రాభ పౌ పేంద్ర యాచభూరపాలచంద్ర.

Velugōṭṭivāri Vamsāvali, 406.

211. VENKATA II AND HIS REBELLIOUS SUBORDINATES.

యీ శ్రీరంగరాయలవారి ప్రభుత్వంలో కందనపైలు రామరాజు
 వంశీకుడైన గోపాలరాజు కందనపైలిలోవుండెను.

తరువాత వైనవానిన శ్రీరంగరాయల తమ్ముడు వెంకటపతిరాజు
 గారు వెనుగొండ చంద్రగిరి యీరెండు స్థలములయందు రత్నసింహాసనా
 రూఢుడై రాజ్యంపేయుచుండగాను కందనపైలి గోపాలరాజు ఆకోట బలకరం
 చేసి ప్రబలుడై వుండెను. నంద్యాలలో నంద్యాల కృష్ణరాజు ప్రభుత్వంచేస్తూ
 వుండెను.

* * * *

అంతట నంద్యాలయేలుతూవున్న కృష్ణమరాజు వెంకటపతిరాయల
 మీదను తిరుగపడి వుండగాను, వెంకటపతిరాయలు మట్ల యల్లమరాజు దేవ
 చోడ మహారాజులు సైన్యముతోకూడా హండ్వారినిన్ని వెంబడితీసుకొని
 నంద్యాల కోటమీద యుద్ధము చేసినంతట కృష్ణమరాజు మట్ల యల్లమరాజు
 ముఖాంత్రంగా వెంకటపతిరాయలు వారిని కలుసుకోగా కృష్ణమరాజును చంద్ర
 గిరిలో వుంచి దేశం వెంకటపతిరాజుగారు తమస్వాధీనం చేసికొనిరి. యిందుకు

దృష్టాంతరం కోవిలకుంట తాలూకు పేరుసోముల గ్రామకవలెలో వ్రాసి
వున్నది. అందులో శాలీవాహన శకం ౧౫౨౦ విశంబి సం॥ అని వున్నది.

Kaifiyat of Kandanaṭṭu: L. R. 16, pp. 496, 499.

212. VENKAṬA II AND NANDYĀLA KṚṢṆAMARĀJA.

శాలీవాహన శకం ౧౫౨౦ హేవళంబి సంవత్సరమందు నంద్యాల
కోటలో నంద్యాల కృష్ణమరాజుగారు ప్రభుత్వము చేస్తూవుండగాను చంద్ర
గిరి దుర్గమునుంచి వీర వెంకటపతిదేవ మహారాయలు సైన్యముతో వచ్చి
హండ్ల దేవప్పనాయడు మొదలయిన మన్నె సామంతులను గూర్చుకొని నంద్యాల
కోట ముట్టడివేసి పోట్లాడి కోట తీసికొని విశంబి సంవత్సర మందు యీతట్టు
దేశం కొంత హండ్ల దేవప్పనాయడికి యిచ్చిరి. గనుక ఆసమయంలో రాజపా
లన తక్కువ అయినందున అప్పుడు అగ్రహారస్థితులు చక్కగా నడవకపోవడం
చేతను అగ్రహారీకులయిన వారు కొందరు యితర స్థళాలయందు పోయిచేరిరి.

Kaifiyat of Alavakonda: L. R. 8, p. 23.

213-(a). NANDYĀLA KṚṢṆAMARĀJA.

తరువాత వెంకటపతిరాయలు పెనుగొండలోనున్న చంద్రగిరిలోనున్న
సింహాసనారూఢుడై రాజ్యంచేయు చుండగాను మట్ల యల్లమరాజుగారు వెంక
టపతిరాయలవారి పక్షమై జంబులమడక వద్ద నంద్యాల కృష్ణమరాజుగారితో
యుద్ధంచేసి కృష్ణమరాజుకు అభయంయిచ్చి, సిద్ధవటం యేలుతూవున్న కొం
డ్రాజు తిరుపతి రాజుగారు ఈ వూటుకూరు గ్రామాన వుండగాను యల్లమ
రాజుగారు వారితో యుద్ధముచేసి జయించి సిద్ధవటం తమస్వాధీనం చేసికొనిరి.

Kaifiyat of Uṭukūru: L. R. 17, pp. 47-48.

213-(b).

తరువాత వీర వెంకటపతిరాయలు చంద్రగిరి దుర్గముందు రాజ్యభారం
చెయ్యుచుండగాను సూర్యవంశోద్భవుడైన వెంకట్రామరాజు అనే అతడు చిట్టి
వేలసంస్థానీకుల వంశస్థుడు ప్రబలుడై విద్యానగరం యొక్క రాయవీరస్థు
లయిన వీర వెంకటపతిరాయలువారి పక్షం కలిగి, నంద్యాల కృష్ణమరాజుతో

జంబులమడుగు వద్ద యుద్ధము జేసి వీరలక్ష్మిని గై కొని సంద్యాల క్రిష్టమరాజును పట్టుకొని అభయం యిచ్చినారు.

సదరు వెంకటపతిరాజు తట్టునుంచి, కొండ్రాజు తిరుపతిరాజు అనేవారు పుభయులున్ను సిద్ధవటమందు ప్రభుత్వం చెయ్యించుండగా, చిట్టివేలు సంస్థానీకుడైన మట్ల యల్లమరాజుగారు, సదరు సిద్ధవటము సీమ యేలుతూ వుండే కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగారితో పూటుకూరు గ్రామము వద్ద యుద్ధముచేసి జయించి సిద్ధవటం స్వాధీనం చేసుకొన్నారు.

Kaifiyat of Siddhavaṭam : L. R. 9, p. 281.

214. THE MATLA CHIEFS IN THE REIGN OF VENKATA II.

గనుక శ్రీరంగరాయలవారు కాలంచేసిన పిమ్మట కొండ్రాజు తిరుపతి రాజుగార్లు సిద్ధవటము సీమ పొత్తపినాటి సీమ సహా తామే స్వతంత్రులై యేలు కొనే తాత్పర్యం కలిగివుండిరి. శ్రీరంగరాయలవారు స్వగౌరవలయిన తరువాతను మట్లరాజులు యల్లమరాజున్ను వీరుకొమాళ్లున్ను సహాగాను చంద్రగిరిపట్టణము యందు సింహాసనస్థులయివున్న వెంకటపతిరాయలవారి తట్టు అయి వుండిరి. గనుక మట్లరాజులయందు విరోధంచేతను వీరికి పొత్తపినాటి సీమలో నున్న సిద్ధవటం సీమలోనున్న నడుస్తూవున్న అమరగ్రామములు పొందలూరు, పెనగలూరు, పొన్నంపల్లె గ్రామములు మొదలయినవి కొండ్రాజు తిరుపతిరాజు గార్లు నడిపించక నగరి దాఖలుచేసుకొని తామే అనుభవించుకుంటూ వుండిరి.

ఈ ప్రకారం వుండగా సంద్యాల సీమ ప్రభుత్వం చేస్తూవున్నటువంటిన్ని వెంకటపతిరాయలవారికి దాయాది అయినటువంటిన్ని చంద్రవంశపు రాజుగారయిన శ్రీమన్నహామండలేశ్వర కృష్ణమరాజుగారు సంద్యాల సీమ తామేఅనుభవించుకుంటూ వెంకటపతిరాయలవారిని సడ్డచేయకుండా వుండెను. చంద్రగిరి సీమలోవున్న వెంకటపతిరాయలవారి యేలుబడికిచెల్లీ పులుగులనాటి సీమకు సామీప్యమైనందున వారిదాడి పొత్తపినాటి సీమకు తగులకుండా జాగ్రత్త కాగలందులకు పొత్తపినాటి సీమలో సమృద్ధిగ్రామమైన పూటు కూరుస్థలమందు సిద్ధవటం సీమ ప్రభుత్వం చేస్తూవున్న కొండ్రాజు తిరుపతిరాజు గార్లు తమతట్టునుంచి కొంత సైన్యమును తాగా వుంచివుండిరి. పొత్తపినాటి

సీమామూలం బందోబస్తు చేసుకోగలందులకు కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగారు పూటుకూరికి వచ్చివుండగాను వెంకటపతిరాయలవారు తమతట్టునుంచి కొంత సైన్యమును మట్ల తిరుమలరాజయ్యగారి తండ్రియైన శ్రీమన్నహామండలేశ్వర మట్ల యల్లమరాజు దేవచోడ మహారాజులుగారికి వెంట యిచ్చి పూటుకూరి స్థలమందున్న కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగారి తట్టునుంచివున్న తాణా విరగ బాడిచి పొత్తపినాడు ఆక్రమించుకొని తమతట్టునుంచి తాణా వేయమనిన్ని ఆ మీదట సిద్ధపటం కసుబాస్థళం సీమామూలం ఆక్రమించి తాణా వేసినట్టయితే అది మీకు అమరం పాలిస్తూ వున్నాము అని తత్కాలమంద ప్రమాణపూర్వ కముగా నమ్మికలుయిచ్చి పంపించినందున, మట్ల యల్లమరాజుగారు అదే ప్రకారముగా రాయలవారి సైన్యమును వెంటదీసుకొని వచ్చేటప్పటికి సిద్ధ పటం సీమ ప్రభుత్వం చేస్తూవున్నటువంటి కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగార్లు పూటు కూరికి వచ్చివుండగా యల్లమరాజుగారున్న సైన్యముతోకూడా వచ్చి పూటుకూరు ప్రవేశించి నంతట పూటుకూరు దగ్గర యీ యల్లమరాజుగారికిన్ని కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగారికిన్ని యుద్ధమైనంతల్లో ఆ యుద్ధమందు కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగారిని కొట్టివేసి యల్లమరాజుగారు తమతట్టున పూటుకూరిలో తాణా వుంచి అక్కడనుంచి ఆ యుద్ధమందు శస్త్రనిహతులయిన కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగారి సైన్యములో హతశేషులు పోలి మార్గాన కొందరున్ను నెలదలూరి మార్గాన కొందరున్ను కొండుారి మార్గాన కొందరున్ను యీప్రకారం పరారి అయి పోతూవుండగా యల్లమరాజుగారు తమ సైన్య ముతోకూడా వెంటనంటి శత్రుసైన్యమును గడి దాటిపోకుండా పోలి దగ్గర కొందరిని కొండుారి దగ్గర కొందరిని నెలదలూరి దగ్గర కొందరిని యీ ప్రకారం హతం చేసిరి. పొత్తపితట్టు విరిగిపోయిన ఫౌంజును వెన్నంటి సరకగా హతశేషు లయినవారలు పొత్తపిగ్రామానకు వుత్తరభాగమందు వుండే నీరుకొండలు బట్టి పరారి అయిపోయిరి. యిందుకు దాఖలా తత్కాలమున యల్లమరాజు గారి సన్నిధానవర్తలయిన భట్లు, అనగా భట్రాజులు శ్లాఖనచేసి పొగడిన వివరం.

*సీ. చక్కగా నఱకవా ర చొక్కనాథుఁ డెఱుంగ

మీటి వైరుల నెల్లరసూరికాడఁ

* This and the following verse are found in the introduction to *Abhisikṭarāghavam* of Nāḍimiṇṭi Venkaṭapati dedicated to Maṭṭa Venkaṭarāmārāja.

గొట్టవా దామెన* శ గొర్లుగాఁ బోలిలో
 రణభూమిఁ బోతుకొం శ ద్రాయని కనిఁ
 జెండవా పొత్తపి శ నుండి పాఱగఁ బాట
 జెండి వైరులు నీరుకొండ లెక్కఁ
 గొండుారి మలలమ్మ శ కును బ్రీతిగాఁ దోలి
 కొట్టించవా తలల్ శ గుట్టలుగను
 అహహ ! గుఱ్ఱాలు గొడుగులు శ నందలాలు
 విడిచి పాఱగఁ బాటగ శ వెంట నంటి
 సమరనిశ్చంక మట్టిలి శ శాసనాంక
 భాగ్యములకెల్ల కోనభూపాలుయెల్ల.

1

ఉ. అక్కజ మొప్పగా భుజప శ రాక్రమశక్తుల నెంచి చూచితే
 దిక్కులలోనఁ బోలెపలి శ తిమ్మయబుక్కుడు రాజు నాటికిఁ
 మక్కువ దోబులంబునను శ మానవనాథులలోన నంతకు
 న్నెక్కువ మట్టి కోనధరణీశ్వరునెల్లమరాజు నేటికిఁ.

ఈ ప్రకారం శత్రువులను కొట్టి పొగడొంది పొత్తపినాడు జయించి
 అక్కడనుంచి సైన్యముతోకూడా సిద్ధవటముకు పోయి కసుబాతో సిద్ధవటం
 సీమ ఆక్రమించెను.

ఈ యల్లమరాజు తమ్ములు తిరుమలరాజయ్యగారు కొంత సైన్యము
 వెంటతీసికొని చెన్నూరికి పోయి చెన్నూరిలో కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగారి
 తట్టున ప్రభుత్వం చేస్తూవున్న కొండ్రాజు వెంకటాద్రిరాజును కొట్టి చెన్నూరి
 సీమ కట్టుకొనెను. అక్కడనుంచి కామలాపురం, దువ్వూరు, పోరుమామిళ్ల,
 బద్దెపూలి ఈ సీమలు ఆక్రమించి గడి మన్నెంథళాలు, పాళేలు మొదలైనవి
 కొట్టి సాధించిరి. పాళేగాండ్లతో యుద్ధంచేసే సమయమందు తిరుమలరాజయ్య
 గారు వీరస్వర్ణమును పొందిరి. ఇందుకు దాఖలా భట్రాజులు యీవల మట్టి
 కుమార అనంతరాజునాడు వారి పూర్వీకులయొక్క ప్రతాపాన్ని గుఱించి
 పొగడిన పద్యములు.

సీ. ఇంద్రనందనవిరో శ ధీంద్రవిశ్రుతమాన
మానవాధీశ కు శ మారనంత
రాజవిద్యులభోజ శ రమ్యభోగవిడోజ*
అవధారు విన్నపం శ బలఘుచరిత
మీ మట్లవంశంబు శ మేదిని వెలయంగ
నెల్లమరాజయ్య శ యేపు మెఱసి
పట్టువైరితతులను శ భండనంబున గెల్చి
సిద్ధవటంబుఁ బ్ర శ సిద్ధి గాంచె
బలిమి లగ్గులు గొని శ పరరాజభూములు
పౌరుషంబునఁగొట్టి శ ప్రబలి యుండె
దరువాత బలియుండె శ తిరుమలరాజయ్య
గడిమన్నెపాళెముల్ శ జడియఁ గొట్టె
విమతసంఘంబుల శ వేర్వేర సమయించి
యభిమన్యు కై వడి శ నాజిఁ దెగియె.

యీ ప్రకారం భట్టుపొగడిరి. యిదిగాక యల్లమరాజుగారు సిద్ధవ
టము కట్టుకొన్నందుకు దాఖలా యేమంటే యీయల్లమరాజు కుమారుడయిన
అనంతరాజుగారు నాడు సిద్ధవటములో సిద్ధేశ్వరుని దేవాలయము చుట్టూవారు
రాతిప్రాకారం కట్టించినప్పుడు వ్రాయించిన శిలాశాసనముల లోను చెప్పి
వున్నది యేమంటే,

శ్లో॥ శాకేష్వంబకబాణభూపరిమితే వషే చ విశ్వావసా
వాన్న త్యేన చిరాయుషా చ గుణభాజాచన్ద్రతారం భువి
యస్యానంతస్పృహేణ తేన జనకేనై ప్పూటుకూరీరణే
ప్రాప్త సిద్ధవటోఽయ ముజ్జ్వలశిలాసాలో విశాలీకృతః.

యిదిగాక యీ శాసనముపైననే యీ శ్లోకమునకు దిగువను వ్రాసి
యున్న తెనుగు సీసమాలికలోను వ్రాసినది యేమంటే.

తమతండ్రి యల్ల భూరమణుండు కొండ్రాజు
తిరుపతిరాజువై శ బెఱిగి కొట్టి

తనకత్తి మొనఁ దెచ్చు శ కొనిన సిద్ధవటంబు
చెలమవై దనపేరఁ* శ జెలువుఁ జేసె.

అనిన్ని యిత్యాదికములైన చేతలు అగపర్చి వ్రాసివున్నది.

యీ ప్రకారం యల్లమరాజు దేవచోడ మహారాజులగారు సిద్ధవటం మొదటిమొన వై నవ్రాసిన సీమలు సాధించివుండగా అంతటను నంద్యాలసీమ యేలుతూవున్న శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర నంద్యాల కృష్ణమరాజుగారు చంద్ర గిరిసీమ యేలుతూవున్న వీరవెంకటపతిరాయలవారికి స్వాధీనంలో రాకవుండగా వెంకటపతిరాయలవారు పూర్వము యిచ్చిన ప్రమాణపూర్వకమైన నమ్మికై ప్రకారముగా చంద్రగిరికి చెల్లె పులుగులనాటి సీమనున్న పొత్తపినాటి సీమతోకూడా వుదయగిరి రాజ్యానకులలోవైన సిద్ధవటం సీమానున్ను అమరనాయంకరముగా మన్నించి మరిన్ని చెన్నూరు దువ్వూరు కామలాపురం పోరుమిమిళ్ల బద్దెపూలు సీమల ప్రభుత్వమున్ను మట్ల యల్లమరాజుగారికి స్వాధీనము చేసివుండి, వెంకటపతిరాయలవారు చంద్రగిరినుంచి శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౫౨౦ అగునీటి హేవళంబి సంవత్సరమందు సైన్యముతో కూడా నంద్యాల కృష్ణమరాజుగారిని సాధించగలందులకు దండుకదలి పొయ్యేటప్పుడు మట్ల యల్లమరాజుగారిని వెంట బెట్టుకొని చంద్రగిరినుంచి కదలి పోయి కోయిలకుంట సీమలోని పేరుసోమలవద్ద మూడునాళ్లు మకాంచేసి అక్కడనుంచి తల్లి నంద్యాలకు పోయి ముట్టడివేసి పోట్లాడగా నంద్యాల కృష్ణమరాజుగారు మూడుమాసములు జవాబుయిచ్చి పోట్లాడిరి. వెంకటపతిరాయలవారితో హండేవారు, పెమ్మసానివారు వారి సైన్యములతో కుమ్మకు వచ్చి వుండిరి; గనుక విస్తారం దండుమీద నంద్యాల కృష్ణమరాజుగారు (పోరాడ జాలక) మట్ల యల్లమరాజుగారి హామీ మీద సంధికి అనుకూలించివచ్చి వెంకటపతిరాయలవారిని కలుసుకొన్నంతలో, వెంకటపతిరాయలవారు నంద్యాల కృష్ణమరాజుగారికి విహితలయి, సన్నానము చేసి వెంటతీసుకొనివచ్చి చంద్రగిరిలో సుఖవసతిగా వుంచిరి.

యీ ప్రకారం మట్ల (యల్లమరాజుగారున్న) వెంకటపతిరాయలవారు (న్న) నంద్యాల కృష్ణమరాజుగారి మీదికి దండుతో కదిలిపోయి సాధించినట్టుగా దాఖలా వున్నది. యేమంటే హాళి కోయిలకుంట తాలూకా వైకిమవుడే

* చెలమవైన పెద్ద చెరువుచేసె

పేరుసోమలలో కన్నడీ కరణం నందిరాజు వగైరాలు వ్రాయించిన కవితె ఆయ
కట్టు వహిలో రుజువు వ్రాసియున్నది. యిదిగాక సంద్యాల కృష్ణమరాజుగారు
మట్ల యల్లమరాజుగారి హామీ మీద వెంకటపతిరాయలవారితో సంధి అయి
వచ్చి కలుసు కొన్నట్టు దాఖలాయేమంటే : సిద్ధవటంకోట దర్వాజావెలపట
తూర్పువై పునను యల్లమరాజుగారి కుమార్లు అనంతరాజు దేవచోడ మహా
రాజులుగార్లు శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౫౨౭ అగు విశ్వావసు సంవత్సర
మందు సిద్ధవటేశ్వరుని ఆలయము చుట్టువారు రాతిప్రాకారము కట్టించి నప్పుడు
వ్రాయించిన శిలాశాసనములో తమ తండ్రిగారు అయిన యల్లమరాజుగారిని
విశేషముగా వర్ణించిరి. అందులో సీసమాలిక చరణం:—

సందెల కృష్ణమనరవరాభయదాన*

దక్షిదోదకండ్ విరచక్షణుండు

అఖిలకణాట సింహాసనాధీశ్వర

దక్షిణబాహుభీరధానధారి

ఇత్యాది విశేషణములు చెప్పివున్నవి.

*

*

*

మరి కొంచెం దినములలో యల్లమరాజుగారు స్వగంఠులయిరి.

Kaifiyat Cittiṭivēli : L. R. 22, pp. 190-201.

215-(a). THE AGGRESSIONS OF MATLA ELLAMARĀJU.

తరువాతను చంద్రగిరియందు వుండేటి వీరవేంకటపతిదేవ మహా
రాయలు రాజ్యం యేలేటప్పుడు వారితట్టునుంచి కొండ్రాజు తిరుపతిరాజుగార్లు
పుభయులు సిద్ధవటం సీమతో యీ గ్రామం ప్రభుత్వం చేస్తూవున్నంతలో
చిట్టివ్రాలి సమస్తానీకు లయిన మట్లయల్లమరాజుగారు సిద్ధవటం సీమ ఆక్ర
మించెను.

Kaifiyat of Kottūr L. R. 13, p. 585.

215-(b).

సీ. ధరణిభర్తకు నరేంద్రత చెల్లదే యంచుఁ

బన్నగంబులఁ బట్టి ర బ్రదుకువారు

* సరనాభయదాన

కులపోషణము రాజుశకును యుక్తమే యంచు
 నట్టి కూలికి నిండ్లు శ గట్టువారు
 పురములేలుట మహీభుజుల కొప్పదె యంచు
 గుగ్గులతరులఁ గై శ కొనెడివారు
 దొరకూటములుఁ గూడు శ సరణి యొల్ల దె యంచు
 గిరిశృంగములఁ జెంది శ పరఁగువార
 లైరి మట్టిలియెల్లధ శ రాజ్జలోచ
 నాధినాయకసిద్ధవ శ ట్రాత్రమావ
 సరనిరాఘాటికా జవ శ [తర] పలాయి
 తారినర్వంసహా పాల శ వీరవరులు.

Kumudvatikalyāṇam : Canto I.

216-(a). MATLA ANANTA, SON OF ELLA.

ఉ. గాయకులశ్వరాయ బల శ ఖానులు మట్లయనంతరాజకా
 జ్ఞేయకథారక్రదెవ్వి రని శ చెప్పెడి దింతియకాక వేలుపు
 రాయలసీమలోనఁ జతు శ రంగబలంబులతోడ వైరముల్
 పాయకయున్నవారు సరి శ పాలెము వైచిన యట్లజనముల్.

*Abhiṣiktarāghavam (unpublished) : A Descriptive Catalogue
 of the Telugu Mss. in Mad. Govt. Or. Mss. Lib. Vol. II, p. 439;
 Mac. Mss. 14-2-36, ff. 3-4.*

216-(b).

తదుపరి యీ యల్లమరాజుగారు స్వగృహులు అయిన సమయము
 నందు దేశముఖులు అయిన పాలెగాండ్లు పితూరీ చేసినందున యల్లమరాజు
 గారి పెద్దభార్య దాదెమాంబ కుమారుడైన కోనమరాజు దండుతీసికొని
 లడాయికి పోయి దైవబలం చాలనందున పాలెగాండ్లచేత శస్త్రహతు లయిరి.

తదుపరి యల్లమరాజుగారి చతుర్థభార్య కుమారుడు అయిన శ్రీమ
 న్నహామండలేశ్వర అనంతరాజు దేవచోడ మహారాజులుగారు సైన్యమును
 కూర్చుకుని పాలెగాండ్లను అణిచివేసి సీమస్వాధీనము చేసికొని పులుగులనాటి
 సీమానున్న పొత్తపితోకూడా సిద్ధవటం సీమలున్న అమరముగా అనుభ

విస్తూ దువ్వారు, చెన్నూరు, కామలాపురం, పోరుమామిళ్ల, బద్దె పూలు యీ
 సీమలు ప్రభుత్వం చేస్తూవుండి నంతట మలకసీమనుంచి తురుష్కుల పై న్యము
 రాయలవారికి రాజధాని అయిన వెనుగొండ సీమలో ముట్టడివేసి దిగివుండగా
 వెంకటపతిరాయలవారి అనుమతిని పై న్యముతోకూడా పోయి వెనుగొండ
 సీమలో ముట్టడివేసి వుండిన దండును విరగబాడిచి, రాయలవారిచేత సన్నాన
 మును పొంది రాయలవారు దయచేయించిన బిరుదులకున్న ఖిల్లతులకున్న
 ప్రాప్తులయిరి. ఇందుకు దాఖలా యీ అనంతరాజు మనుమడైన కుమార
 అనంతరాజుగారినాడు భట్టాజులు శ్లాఖనచేసిన సీసమాలికలో కొన్ని చరణ
 ములు.

సీ. పూని యాపిమ్మటఁ శ్రీ గోనరాజేంద్రుండు
 పరులను సమయింప శ్రీ నరుగుడెంచి
 సరపతి సముఖాన శ్రీ దొర మన్నె రాజులు
 భటకవీంద్రులు మెచ్చి శ్రీ ప్రణతిసేయ
 నాహవభూమిలో శ్రీ సహితుల బరిమార్చి
 సురనాథవిభవంబు శ్రీ చూఱఁ గొనియె
 సంత మీ తాత శ్రీ యనంతభూరమణుండు
 కపటోర్విపాలుర శ్రీ గర్వ మణఁచె
 బెనుగొండచెంతను శ్రీ బేరైన మన్నీలు
 రాయలు రాజులు శ్రీ బ్రస్తుతింపఁ
 బతికార్యహితుడైన శ్రీ పావని విధమున
 మలకబలంబుల శ్రీ మద మణించె.

ఈ ప్రకారముగా చెప్పివున్నది.

వెనుగొండస్థలమందు మలకఫౌజును జయించి తిరిగివచ్చి సిద్ధవటమున
 స్థాయిగా నిలిచివుండి అంతట గుట్టింకొండ దుర్గంమీద ప్రభుత్వంచేసే సర
 దారుడు రాయరాయరాణువకు చెల్లే సీమమీద చరణ చేసినందున, వెంకట
 పతిరాయలవారి పురస్కరంవల్ల మట్ల అనంతరాజు దేవచోడ మహారాజులు
 గారు పై న్యసహితముగా దండు కదిలిపోయి గుట్టింకొండకు ముట్టడివేసి దుర్గ
 ములో పోట్లాడి వకబరుజు కూలతోయించెను. అంతట దుర్గంమీద వుండే

సరదారుడు సంధిచేసుకొన్నందున అనంతరాజుగారు సైన్యసహితముగా శంధ్ర
గిరికి ప్రవేశించి అక్కడనుంచి సిద్ధవటానకు పోయిరి. అనంతరాజుగారు
గుట్టింకొండ లడాయిలో బురుజులు గూలతోయించి నప్పుడు భట్లు పొగడిన
పద్యములు.

సీ. కాచిఁచుకరణి పెం శ గాఁక లాకస మందు

మందుతిత్తులకును శ సంపడిలక

ఘూణిఁల్లు చిచ్చులు శ గ్రుమ్మరించు తుపాకి

డబ్బుడిబ్బునకుత శ బ్బిబ్బుగాక

జడిగొని వెనుచిత్త శ జల్లుగా బోరున

దుమికించు రాళ్లకుఁ శ దొట్రుపడక

ప్రతిశబ్దముల దిశల్ శ పగుల నార్భటి సేయు

బలుపిరంగీగుండ శ కళుకు లేక

ఆహవముచేసి పాదుశాహాదు లెంచఁ

గూలద్రోయవె గుట్టముకొండ బురుజు

మట్లయల్లధతాదిరాక్షసియనంత

రాజదేవేంద్ర విక్రమరాఘవేంద్ర.

ఈ ప్రకారం మట్ల అనంతరాజుగారు గుట్టింకొండ సాధించి తిరుగా
సిద్ధవటానకు ప్రవేశించి మహాసామ్రాజ్యపదవి యేలుచూ వుండగా భట్లు
శ్లోఘనచేసిన పద్యం.

సీ. వీపుగాయమువాని శ వెదకిన లేడుగా

మట్లనంతునిధరా శ మండలమున

నెఱయోధ గానట్టి శ నియోగి లేడుగా

మట్లనంతునిహిత శ మంత్రులందు

నజ ధిక్కరించలే శ నార్యుండు లేడుగా

మట్లనంతుని సభా శ మంటపమున

భోగ మేమరియున్న శ పురుషుండు లేడుగా

మట్లనంతునిపుర శ మధ్యమునను

ననుచు దిగ్దేశముల వార १ లభినుతింప
వార్త కెక్కితి వారార! १ కీర్తి మించి
యెల్ల భూపాలసత్పత్ర १ హితచరిత్ర
అమితగుణసాంద్ర మట్లనంతావనీంద్ర !

ఈ ప్రకారం సిద్ధవటస్థాయిగా రాజ్యంయేలుతూవుండి సిద్ధవటస్థలము నందు తత్సర్వమున వక కుంటచలను వుండగా అక్కడ గొప్పచెర్వు కట్టిం చెను. మరిన్ని సిద్ధేవటేశ్వరుని దేవాలయమునకు చుట్టూప్రాకారం కట్టించిరి. ... అప్పుడు అనంతరాజుగారు వ్రాయించిన శిలాశాసనము.*

ఈ ప్రకారముగా వ్రాసియున్నది. ... ఈ అనంతరాజుగారు యీప్రాకారం ప్రభుత్వం చేస్తూవుండగాను వుదయగిరినుంచి సైన్యమువచ్చి బద్దె వ్రాలుసీమ చుట్టుకోవలెనని పాత్రసామంతులు మన్నెసామంతులు సహా కమలకూరి వద్ద దిగివుండగాను వెంకటపతిరాయలవారి అనుమతిని మట్ల అనంతరాజుగారు సైన్య ముతోకూడా పోయి తురుష్కులు మొదలయిన రావిళ్ళసైన్యమును గుట్టింకొండ దగ్గర విరగబాడిచి జయమునుపొందెను. ఇదిగాక పశ్చిమరాజ్యమందు కోలాల పర్యంతమున్న వైర్విచేసి జయించి వచ్చెను. ఆయాకార్యాలలో అనంతరాజుగారియొక్క ప్రతాపం భట్టు శ్లాఘనచేసిన పద్యములు:—

సీ. ఉదయాద్రిమన్నీల १ మద మింకఁ జేయవా
ఘోరాజిలోఁ గమల १ కూరియొద్ద
రావిళ్లమూఁకను १ రణములో నొంచవా
కొంచక గుట్టము १ కొండయొద్దఁ
బాళెంబుఁ దీయక १ పచరించి నిలువవా
గురుతుగాఁ గోలాల १ కోటయొద్దఁ
జేకొన్నచిరకీర్తి १ చెలరేగి మించవా
చప్పన్నదేశాల १ సభల యందు

* వరా: ఈ శాసనమును మామిట్రులు స్వర్ణీయ శ్రీహక్ అనూరు. రంగస్వామి సర స్వతిగారు తమ సోర్సస్ ఆఫ్ ది విజయనగర హిస్టరీ అను గ్రంథమున బ్రకటించి యున్నారు. శావున బానిని యిచ్చట విడిచిపెట్టిరి. శే. వెం. ర

రాజదేవేంద్ర పౌరుషరామచంద్ర
దానరాధేయ త్రిభువనరాతరాయ
విమలసద్గుణ యెల్ల భూవిభుకుమార
మంతు కెక్కిన బలవంత శమట్లనంత.

ఈ ప్రకారం ప్రభుత్వం చేస్తూవుండగాను చంద్రగిరిలో ప్రభుత్వంచేస్తూ
వున్న వెంకటపతిరాయలు తీస్కునివచ్చిన నంద్యాల కృష్ణమరాజుగారు దైవ
సంకల్పం వల్ల స్వర్గస్థులుఅయిరి. నంద్యాల కృష్ణమరాజుగారి కుమారుడు నార
సింహరాజుగారు వుండిరి. మరి కొన్ని నాళ్లు పులుగులనాడు పొత్తపినాడులో
సిద్ధవటం సహా అమరంగా అనుభవిస్తూన్న దుహ్వరు, చెన్నూరు, కామలా
పురం, పోరుమామిళ్ల, బద్దేవేలు, రాచవేడు సీమలలో కొన్ని గ్రామాలున్నా
ప్రభుత్వం చేస్తూవుండి మట్ల అనంతరాజుగారు సిద్ధవటములో స్వగౌరవాలు
అయిరి.

Kaifiyat of Cittiiveli: L. R. 22, pp. 202-209.

216-(c).

సీ. తటిమె నెవ్వఁడు బలో శ ద్ధతి నంటి వెన్నొండ
యండను గుతుపళా శ హావనీశుఁ
జెండ నెవ్వనిబారు శ గండికోటప్రాంత
శూరాశ్వరాయతు శ ఖారబలము
గెలిచె నెవ్వం దుద్ద శ గిరిరాజకంపనయ
నప్పభూపాలపై శ న్యవ్రజంబు
నడఁచె గుఱ్ఱముకొండ శ యఱుత నెవ్వఁడు రా
విశకొండవెంకట శ వీరవరుల
మధురవీరప్ప నెవ్వఁడు శ మట్టువెట్టి
నమ్మిలో రాయకార్యంబు శ నిర్వహించె
నతఁడు రిపురాజదోర్ధర్వ శ హరణబాహు
శాలి మట్లయనంత భూజానిహేళి.

Kumudvatikalyāṇam: Canto I.

217. WAR BETWEEN THE PEMMASANI AND THE MATLA CHIEFS.

తరువాత కొన్ని దినములకు వెనుగొండ సింహాసనాధీశ్వరుం డైన
 శ్రీ వెంకటపతిరాయల ప్రభుత్వంలో యీ దేశంలో చిటివేలి సంస్థానీకుడైన
 మట్ల కుమార అనంతరాజు యేలుతూవుండగా ఘండికోట దుర్గాధిపతియైన
 పెంమసాని తిమ్మానాయనికిన్ని [యితనికిన్ని] యుద్ధమై సమాధానపడి
 చిలమకూరు అనే గ్రామం దూపూరు తాలూకు హద్దు చేస్కుని ఆ చిలమకూరి
 గ్రామానికి పశ్చిమభాగం వున్న దేశం ఘండికోట పెంమసాని తిమ్మా
 నాయనికిన్ని చిలమకూరికి ప్రాగ్భాగం వున్న దేశం మట్ల కుమార అనంతరాజు
 గారికి యీ ప్రకారం నిర్ణయం చేసుకొనివుండగా

Kaifiyat of Allidona L. R. 1, p. 142.

218. YĀCAMA NĀYADU (THE SIEGE OF UTTARAMALLŪR).

శ్రీ మించురేచర్ల శ సింహాసనస్థుండు
 సత్యసంధుఁడు హరిశచరణపద్మ
 సేనాధురీఁగు దూర్జితకీర్తివంతుఁడు
 బిరుదుమన్నీఁడు సంగరకిరీటి
 మన్నెసింహము రాయ శ మన్నీఁడు పరదుర్గా
 వర్గాపహరణదుర్వార బలుఁడు
 ఖడ్గనారాయణ శ గాయగోవాళాంకుఁ
 డారూఢి ప్రతిగండ శ భైరవుండు
 రణభీముఁ డుద్దండ శ రాజముఖాంభోజ
 కుముదమిత్రుఁడు వెలుగోటి యాచ
 ఘనుని పౌత్రుఁడు రంగరజననాథపుత్రుండు
 ధీరుండు యాచధాశ్రీధవుండు
 బలి! వీరవెంకటరపతిరాయ లిచ్చిన
 పెరిమేటిసీమ నిర్భరముతోడఁ
 గైకొని మధురాంతకమునఁ బాళెము నిల్చి
 దండయాత్రాసముగ్ధుండవృత్తి

మఱునాఁడె యు త్తరశమల్లూరివైఁ బోయి
కోటలగ్గలఁ దీసికొన్నవార్త
నారడినాగధరరాధినాథుఁడు విని

రోషభీషణకాలరద్రుఁడగుచు
గండరగండనిఁగగామినీప్రసవకో

దండునిఁ జండమూర్తాండనిభుని
రసికశేఖరుని సాహసవిక్రమార్కుని

దావులపాపభూతధవునిఁ బిలిచి
వింటివా యనుచుఁ దడద్వృత్తాంత మంతయు
నెఱిగించి జగజ్జాన శ కెచ్చరించి

సరగునఁ దన సీమరదొరమన్నెరాజుల
బలపంతు లగు రెడ్లఁబాలెగాండఁ

జెంజి తంజావూరు శ కుంజరాశ్వంబుల
రప్పించి బహుపదార్థంబు లిచ్చి

వెంట నంపిన నాజి శవెన్నీనిమన్నీఁడు
శౌర్యవంతుఁడు పటు శ ధైర్యచిత్తుఁ
జనమానదానవి శ ద్యానిధి దావుల

చిన్నపాపన్యసాలుఁ శ డెన్న మెఱసి
తన కల్ని దన బల్ని శ దనపేరుఁ గీర్తియు
వసుధఁ బ్రసిద్ధి గావలె నటంచు

వచ్చి మూఁకలుఁ దాను శ వడిఁ గోటలగ్గల
కెక్కి గాయము దాఁకి శ చక్కఁబోక

వెలుగోటియాచభూ శ విభునివైఁ బలిమితో
నెదిరించి మించి జరయింతు ననుచు

శకవత్సరములు వైశాఖనరలోచన
శరసుధాకర సము శ జ్వలత మించి

సన్నతప్లవనామ శ సంవత్సరంబున
సురచిరంబుగ శ్రేష్ఠ శ శుద్ధదశమి

భానువాసరమునఁ శ బగలంత నుత్తర
 మల్లూరితూర్పున శ బల్లిదముగఁ
 గనుపట్ట పశ్చిమం శ బున కోటసాక్షిగ
 సరనఁ గందస్వామి శ సాక్షి గాఁగ
 నలినాథుఁ డగు *చొక్కర నాథుండు సాక్షిగా
 సంగతి భూదేవి శ సాక్షిగాను
 వెన నంబుధులు వెల్లి శ విరిసినచాడ్పున
 వసుధాధరం బెత్తి శ వచ్చినట్లు
 నూలుగజంబు లే శ నూలుజోళ్ల గుఱాలు
 సరవాహనంబుల శ దొరలు వేయు
 పదివేలవిండ్లు డె శ బృదివేలబాణముల్
 పండ్లండువేలతు శ పాకిఫౌజు
 వరుస ముప్పదివేలు శ వరభటవర్గముల్
 గంటక బారులై శ వెంట నడువ
 దాపులచినపాప శ ధరణీశుఁ డొకయింత
 లక్ష్మ్యపెట్టక మొక్క శ లమునఁ †జేరి
 నపుడు గెల్పులరాయఁ శ డరిభయంకరమూర్తి
 వైరిమిత్రేభకం శ శీరవుండు
 కదనంబులోనివీ శ గని నాటి ఫల్గునుం
 డహితాంధకారన శ హాస్రకరుండు
 వెలుగోటిరంగభూ శ విభునియాచనృపాలుఁ
 డదరక పరబలం శ బధిక మనకఁ
 బండ్లండువేలకా శ ల్బలముతో మార్కొన్న
 తెగువరి యలమట్ల శ తిన్నుఘనునిఁ
 దొడరి కొట్టినతండ్రి శ వడిగలతన మెంచి
 రామలక్ష్మణులమా శ ర్గమున మించి
 తనతమ్ముఁ డగు సింగ శ జననాథుండును దాను
 ఘన మైనకరితురం శ గముల నెక్కి

* నలినాథుండు

† మొక్కరమున

ధణధణంధణ యను శ రణభేరి శత్రుభూ
 మండలాధీశుల శ గుండె లవియఁ
 గాహళశంఖమం శ గళతూర్యధక్కాది
 రవములు వైరులఁ శ జెవుడు పటుప
 వందినూగధజన శ వగఁబు గీర్తింప
 భూసురాశీర్వాద శ ములుఁ జెలంగ
 ఘనమైన సురథానిశ గజపతు ల్లానియాడ
 వీరవెంకటరాయ శ విభుఁడు మెచ్చ
 గంధగజాశ్వసం శ ఘములు మావంతులు
 ధీరులు శూరులు శ వీరవరులు
 బిరుదరాహుత్తులు శ దొర లన్నదమ్ములు
 బావలు మరుదులు శ బంధుజనులు
 రెండువేలకు సము శ ద్దండత నేర్పడి
 బాణాలరవళికి శ భ్రమసి పోక
 గుఱుతు మీఱుతుపాకి శ గుండ్లకు నశ్కక*
 గజఘోరకృతులకుఁ జీకాకుపడక
 తురగఖుగోధూత శ ధూళిఁ గన్జెదరక
 విలుమూఁకలకు ముందు శ వెనుక గాక
 గడలఘోజులకు నల్లడలకు నలఁగక
 యరిగెలావణులకు శ నదటు లేక
 ప్రళయవాయువు మేఘు శ పటలిఁ దాఁకినరీతి
 దావాగ్ని వనభూమిఁ శ దఱియుకరణి
 బలుమూరివెంకట శ ప్పను ద్రుంచి మఱి పూస
 పాటి కృష్ణమరాజు శ గీటణంచి
 ముప్పాళ్లరాగనఁ శ జప్పాడఁ బొరిమార్చి
 గడెపూడియయ్యనఁ శ గదిమి చిదిమి
 మెదిరిన యటఘోరు శ శేంద్రు నయ్యనఁ గూల్చి
 పులగముకాళయ్య శ పొంక మణఁచి

మచ్చలకతిమ్మన శ మాట లే దనిపించి
 యలకేతిరెడ్డికరమ్మనను దునిమి
 దామలకలింగన శ దపంబుఁ దూలించి
 గోనతిప్పనఁ గూలఁగ్రుమ్మివేసి
 పంజలవీరప్పఁ శ బైకొని విదళించి
 దివ్వలేంద్రునిసూరు శ ధీరుఁ బొడిచి
 యిటికెల రంగని శ నీటెలఁ గ్రుచ్చెత్తి
 సందినాయనివెంగ శ శౌరి గెడపి
 వీరపాణెమురామ శ విభునిఁ బొట్టలు చీరి
 దుర్గముపెద్దుఁ శ దుత్తుమురు చేసి
 నెఱయోధ లింగమశనీనాగనఁ గొట్టి
 కలివె వెంగనసరికట్టి మట్టి
 చినచిదంబరరాజుఁ శ జీతాకుపడఁ జెండి
 వెట్టిరాజును పుచ్చెనీడ నఱకి
 గబ్బికిలారివెంకటశౌరిఁ దునుమాడి
 ముద్దువెంకటఘను శ సుద్దు లణఁచి
 హెచ్చి వీరమనేని శ యెల్లప్పఁ బరిమార్చి
 చెప్పల్లి వెంగనఁ శ శేరి చీరి
 బల్లిదుం డగుపొట్లకపల్లిలచ్చనఁ జింత
 పట్లపూబనఁ గోటరపాటిచెన్న
 వరునికృష్ణప్పను శ బరిమార్చి దావుల
 చిన్నపాపసృపాలు శ శిరముఁ ద్రుంచి
 గరుడగంధర్వకి శ స్మరవరుల్ నుతి నేయ
 నమరేంద్రపురమునశ కతనిఁ బంపి
 దొరలవేయింటికి శ దురములోపలఁ జంపి
 యాఱువేలకును గారయములుఁ జేసి
 భువిలోనఁ జేరు వెంకపును గలదామెలఁ
 కరిచెన్న శౌరినిఁ శ గామిరెడ్డి

సర్వ[ప్ర]భును నాగ శ జనపాలచంద్రుని
 పాలెలరాజుల శ బట్టి రచట
 మత్తిల్లువీరరాశహుత్తుల దెగటార్చి
 తక్కినయొంటర్ల శ నుక్కడంచి
 శిరములు నురములు శ చెక్కులు ముక్కులు
 కరములు నరములు శ గాళ్లు వ్రేళ్లు
 చట్టలు పొట్టలు శ చమముల్ నమముల్
 దొబ్బలు జొబ్బలు శ తొడలు మెడలు
 నడుములు [మడిమలు] శ నాయము ల్కాయముల్
 వెన్నులు గన్నులు శ వీడ నఱకి
 తఱమిన విరిగెను శ జెఱకు రాఘవనేడు
 పరువెత్తె దగయెత్తి శ బాలమూర్తి
 మల్లి చూడక పాఱవెళ్ళె విస్సారెడ్డి
 సారిగను బాళెవు శ దిరుమలయ్య
 జడిసి కంపల బడ* శ సాళ్వ కోనమరాజు
 కఱచె నోటను రెల్లు శ గంచిమల్లు
 ముందుగాఁ బోయెనో శ మోపూరి తిమ్మన
 కదిలె సంతకుముందె శ గణిపినేడు
 పోయె గొబ్బున వీలపురపువీరప్పయ్య
 చిక్కెను జెప్పల్లి శ సిద్దినేడు
 జడిసి పుట్టలబడ శ సత్రము నాగప్ప
 పఱచిరి కంచినరబాకరెడ్లు
 ఊడనిబాడిరి శ యొడియప్పశేషాద్రి
 యాడ నుండక పోయి శ రోడవారు
 ద్రోవ దప్పక చనె శ దావులసర్వప్ప
 దూటి రప్పడ పడ శ వీటివారు
 కొండ లంటిరి చెంజి శ గుఱ్ఱాలరాతులు
 గట్టుపట్టిరి నెల్లి శ పట్టనారు

తూరెను బొడలు మరల్లారెడ్డిమల్లప్ప
 చక్కనిరా జంతఁ శ జక్కఁ బోయెఁ
 దత్తరంబునఁ బరుశవెత్తె చావులమూర్తి
 పఱచెఁ బాణెంబాక శ పాపరాజు
 తొలఁగెను మద్దికాయల చిన్నతిమ్మన్న
 తూలిపోయెను నూడి శ గాలయెట్టు
 చావుఁ దప్పించుక శ చనె బోయరామన
 యురికిరి మొదల నారమూరివారు
 మలసి యచ్చట కొండ శ అలసిపోఁ గానక
 హా! విధి యనుచు బిర్రట్టచువారు
 యీఁపె పోటులఁ బ్రేవు శ లివ్వ లవ్వల వెళ్ల
 ముక్కుచు నెత్తురుల్ శ గ్రక్కు[వారు]
 నెత్తురు చూచి కరన్నిరిగి దెబ్బనఁ బడి
 యొడ లెఱుంగక మూఢుఁ శ నొందువారు
 గుప్పదెప్పనఁ బట్టు శ దువ్వుటంబులు వేసి
 తూరని డొంకల శ దూరువారు
 బల్లరగండని శ ఫౌజు లల్లవె వచ్చె
 పదమంచు నిల్వక శ కదలువారు
 పంచపాండ్యదళవి శ భాళుఁ జేనుఁగు నెక్కిఁ
 జిక్కితి మని గుట్ట శ లెక్కువారు
 వెలుగోటిపులితోడి శ బలి మేటి కనుచును
 లేటిగుంపుల వలె శ దూఁటువారు
 పగపాడి దిగనాడి శ దగఁ గూడి బెట్టెండ
 సుడిపడి ప్రాణముల్ శ విడుచువారు
 బెగ డంది వగఁ జెంది శ తగ మున్నె నిల్వక
 కన్నదెగాదిగాఁ శ జన్నవారు
 పడి వెట్లఁబడి చెట్ల శ నడికట్ల కెగఁబాటి
 పెక్కుదిక్కులఁ ద్రొక్కి శ నక్కువారు

అలపుంజి గలచెంజి శ బలుమంజి వెనుదీసె
 దిరుగు మం చనివెనఁ శ జరుగువారు
 పదమించి మదిఁ గొంచి శ వెదకంచుక్రొవుల
 బారు నెగ్గె న టంచుఁ శ బాటువారు
 కని దుడ్డిదనిగడ్డిఁ శ దిని రెడ్డివిడ్డలు
 వాఁగుల చెంతల శ నేగువారు
 బలుపట్టెములు నెట్టెములు నట్టె పడవేసి
 రిచ్చలువడి బొబ్బ శ రించువారు
 తొలిబింకములు పొంకములు మాని [వేవేగ]
 యొకవంక సిగ లూడ శ నుటుకువారు
 వెఱచి వాచఱచి మైరమఱచి కోకలు వీడి
 వెన దిగంబరులు నై శమసలువారు
 దప్పి దప్పని మది శ దప్పి రొమ్ములబంటి
 మడుగులోపల దాహ శ మడుగువారు
 నగుచు నందలములు శ నశ్వముల్ గజములు
 టెక్కెముల్లోడుగులు శ చిక్కటార్లు
 పట్టెముల్ పికిలిపూబంతులు నీఁటెలు
 భూషణంబులు పట్టురబొందళములు
 బంగారుకట్లతురపాకులు బాణాల
 జల్లులు బిరుదువింజామరములు
 తొత్తులు మందుతిరత్తులు గుడారంబులు
 కంచుఁగొమ్ములు వెండి శ కట్లవిండ్లు
 బహుధనధాన్యముల్ శ పరిమళద్రవ్యము
 లూళ్లుఁ గోటలు సీమ శ లొప్పగించి
 విఱిగి పోయినఁ గొట్టక శ విడిచి ధర్మ
 దార వట్టింది సంగర శ స్థలము నందు
 విజయలక్ష్మినిఁ గైకొని శ వెలసె నంచు
 సకలస్వపు లెంచగా విని శ చాల మెచ్చి

వీరవెంకటపతిరాయ శ విభుఁడు నీకు
 ఘనవిభూషణవస్తువా శ హనచయంబు
 లమితరాజ్యంబు లొసఁగిన శ నతులశౌర్య
 ధైర్యగాంభీర్యబంధురై శ శ్వర్యలీల
 మిఱితివి కీర్తు లాచంద్ర శ తారకముగ
 నాయురారోగ్యపుత్రపౌ శ త్రాభిరస్తు
 దిగ్విజయమస్తు శ్రీరస్తు శ తిరము నీకు
 కోవిదస్తోత్ర వెలుగోటి శ కులపవిత్ర
 బంధుమందార వెంకటాంబాకుమార
 యీశ్వరాటోప వెలుగోటి శ యేచభూప.

Mac. Mss. 15-4-3, pp. 137-41.

219-(a). YĀCAMA NĀYADU (THE SIEGE OF UTTARAMĒRŪR.)

శ్రీమించు రేచలఁ శ సింహాసనానీనుఁ
 డనమాసభూరిబా శ హాబలుండు
 శరణాగతత్రాణ శ కరుణాధురీణుండు
 ఖండితప్రత్యఙ్గి శ మండలుండు
 భరతరంతిసుహోత్ర శ భాగవనాభాగ
 రామాంబరీషాది శ రాజనిభుండు
 ధాటీనిరాఘాట శ ఘోటీఘరోద్ధూత
 భూరేణుపంకిలాం శ భోధివిభుండు
 ఘనకీర్తి విస్ఫూర్తి శ కర్పూరవాసనా
 హాసితాశేషభూ శ వలయుఁ డఖిల
 సర్వసర్వంసహా శ సంరక్షి*దక్షిణ
 బాహుదండుఁ డఖండ శ పాండ్యగర్వ
 దుర్వాపహరణుండు శ దుర్మన్నైభుజ గాంకుఁ
 డర్థిదారిద్ర్యము శ ద్రాంధకార †

* విరక్ష

† దుర్వాపహరణ దుర్మన్నవేశ్యా భుజంగాంకు డర్థిదారిద్ర్యముద్రాంధకార

చండమూర్తాండుండు శ సర్వజ్ఞసింగభూ
 రమణవంశాబ్ధికై శ రవసఖుండు
 తమతండ్రి రంగభూ శ ధవుండు గెల్పులనుల
 తానిప ద్వికయింతః శ దప్పకుండ
 మలయ * నేర్చినమహా శ మహుండు విక్రమశాలి
 యాచభూవిభుని సా శ హసగుణంబు
 సన్నతి సేయంగ శ శక్యమూ యొకమాట
 [నా]రూఢి బొప్పన శ గారినెల్లుఁ
 గొల్లాడి తమతోడ శ మల్లాడి కినిసిన
 రాచమూకల నెల్లఁ శ బీచ మణుచి
 చెండి యుద్దండుడై శ చెలఁగి యక్కడ సీమఁ
 గట్టించి ధట్టించె శ గరిమ మెఱయ †
 నొకనాడు వడి హుటా శ హుటిగ దాడిగఁ బోయి
 ధీరుడై యుత్రమ శ ల్లూరి కోటఁ
 గైకొని యాసీమఁ శ గట్టించి ధట్టించి
 యచటి మూకల నెల్ల శ నద టణించి ‡
 మిగులు ప్రతాపంబు శ మెఱసి యుండెడివేళ
 వేలూరిలింగభూ శ విభుఁ డెఱింగి
 తనమదిలోన నెం శ తయు విచారము నంది
 చలము కోపంబు మ శ చ్చరము పేర్చి
 బలవంతు లై నట్టి శ ప్రభువు లనేకులఁ
 గూడఁ బెట్టినఁ గాని శ కొంచమునను
 వెలుగోటివారితో శ విగ్రహించంగ రా
 దనుచు నారడినాగ శ ఘనుండు దాను
 నొక్కటై హమింఁచి శ మిక్కిలి మీఁ దెంచి
 వింటివా మది నింత శ వెఱపు లేక

* పెలంగ

† కటిచ్చి ధట్టించి భుజకార్యగరిమెమెరయ

‡ మదమణించి

§ విచారమొనరింపి

ధాకతో * మొనఁ జేసి ర డాసి యాచమనేడు
 మనబలం బొకత్పణం ర బునకుఁ గొనక
 హత్తి మెల్లన సీమ ర యొత్తి కట్టఁ దొణంగె
 నదిగాక కోటల ర నాక్రమించె
 ననిన నాగమనేడు ర నాగ్రహవ్యగ్రుండై
 తనబల్కియును గల్కి† ర దలఁచి యుబ్బి
 యీపని సాధించు ర టిది యెంత దొడ్డని
 తనబావ నధికప్ర ర తాపశాలి
 దావాలపాపాయ్య ర నావేళ‡ బిలిపించి
 కడుముదం బొదవించి ర గారవించి
 మించి యాచమనేడు ర మేటియై మనకోట
 లాక్రమించెను భుజా ర విక్రమమున
 నతనిపై దండెత్త ర నహుఁ డెవ్వఁడు లేడు
 నేటికాలంబుమ ర స్నీలలోనఁ
 బ్రజ గూఁచ విచ్చంగ ర బలవంతుడవు నీవె
 యటుమీఁద నధికసా ర హాసివి గాన
 నేవిధంబుననైన ర నీ కార్య మీడేర్చి
 కులమెల్ల నేటితో ర నిలుపు మనిన
 దహించి యప్పుడా ర దావాలపాపాయ్య
 కడిమితో రోషంబు ర గడలుకొనఁగ
 కడునుద్దవిడి నేడు ర గదలి దాడిగఁ బోయి
 కమనీయభుజపరా ర క్రమము మెఱసి
 కోట లగ్గలఁ దీసి ర కొని వత్తు ననుఁ జూడు
 మని పంతము ల్వల్కి§ ర యాక్షణంబె
 యారణి చెంజి వే ర లూరిలోఁ గల్లు బల్
 మూఁక లన్నియు నొక్క ర వీరతోడఁ

* డాకతో

† కలి

‡ నెల

§ బల్కింతముల్ బల్కి

గూర్చి తిండివనమ్ము శ కోట తిరువదికోట
 వలదాపురపుఁ గోట శ వందవాసి
 కోట పెన్గోటూరి శ కోట తిరువత్తూరి
 కోట యసమందూరి శ కోట కఠితె
 కోటయు నార్కాటి శ కోటయు మొదలైన
 కోటలలోఁ గల శ మేటి దొరల
 మధుర తంజావూరు శ మన్నె మూఁకల నెల్లఁ
 దేజి* గుఱ్ఱముల మ శ స్తేనుఁగులను
 బడవీటఁ గల ప్రాత శ పరిజనంబుల నెల్లి
 పట్లవారిని గుడి శ పాటివారి
 నామూరివారిని శ నాదిగాఁ గల్గిన
 పాలెగాండలను గట్టి శ బలము నెల్ల
 రమణఁ గమ్మలు బంపి శ రప్పించి మఱియును
 దోడు వచ్చినయట్టి శ దొరల కెల్ల
 గౌరవం బెసఁగ వె శ య్యారు జాలెలు చించి
 వెచ్చించి యిచ్చుచు శ వేగిరించ†
 యుద్ధసన్నద్ధులై శ యువ్వెత్తుగాఁ జని
 యుత్తరమల్లూరి శ యొద్ద విడిసి
 కదిసి కయ్యమునకుఁ శ గాలు ద్రవ్వచు నుండఁ
 గనుఁగొని వైవచ్చు శ కార్య మెంచి
 కరెచెన్నవిభుఁడు నా శ గారెడ్డియును శేరి
 హితము దెల్పెద మంచు శ మఱిఁ దలంచి
 యేచమనేనితో శ నెదిరించి నిల్పుట
 భారంబు దావాల శ పాపినేడ
 ఇతనివై దండెత్తి శ యింతట మరలిన
 పటుకీర్తి దావాల శ పాపినేడ

* మేటిగుఱ్ఱముల మ స్తేనుఁగులగూచి

† యిచ్చిచ్చి యెగురుచ్చి

మనమూఁకలెన్నైన శ్రీ మొనసేయ వతనివైఁ
 బరికింప దావాల శ్రీ పాపినేడ
 కాదని యతనితో శ్రీ కణఁగి మార్కొంటిమా
 బడబానలము గేలఁ శ్రీ బట్టినట్లు
 పులుల మీనముల ను శ్రీ య్యల లూఁగఁ జని నట్లు
 కొండతోఁ దగరు డీ శ్రీ కొనిన యట్లు
 మేటిసింహము నిద్ర శ్రీ మేలుకొల్పిన యట్లు
 విను మింకఁ బలుమాట శ్రీ లనఁగ నేల
 సంధాన మొనరించి శ్రీ చక్కఁ జేయుట మంచి
 పని సుమీ దావాల శ్రీ పాపినేడ
 అని వెక్కుభంగుల శ్రీ నాడిన చీరికిఁ
 గొనక వారలఁ గనుఁ శ్రీ గొనక వినక
 వెనుక ముందఱఁ జూచు శ్రీ కొనక యాచన తోడి
 కినుక మోసము వచ్చు శ్రీ ననక భూరి
 సరభసంబున సర్వ శ్రీ సన్నాహములు మీటి
 చేరి యాయుత్రమ శ్రీ ల్లూరి తూర్పు
 బైటను జిగిమించు శ్రీ వైరాణికట్టు వ
 గఱంబులు పచ్చల శ్రీ కడియములును
 రాణించు గొప్పకరట్టాణి ముత్యాల చౌ
 కట్లు హొంబట్టులు శ్రీ దట్లు మేలి
 ముంగామురంబులు శ్రీ నుంగరాల్ తలిమంపు
 దుప్పటంబులు జిరాల్ శ్రీ ముప్పిడములు
 బంగారునీర్వోత శ్రీ పని చెక్కడాలును
 జెలరేఁగి రెడ్డిబిర్రడ్డలును దొరలు
 కడుమదోన్నత్తులై శ్రీ గరిమతో నేతేర
 నూతాఱు మదపుపేరనుఁగులు చాల
 దండిగాఁ గనుపట్టు శ్రీ రెండువేల్ నిండుసం
 జోక గుట్టములు న శ్రీ నేక భటులు

నార్యేలవిండ్లు నా శ తైదువేల్ బాణపు
 ఘోజు లాతేడువేల్ శ బలు తుపాకు
 లునుబదార్యే లీఁపె శ [లునుగూడి]నల్లడ
 నిండెను* దండోప శ తండ మగుచు
 ధరణి యీనినజాడఁ శ దగ నముద్రంబు పె
 ల్లుబ్బి వచ్చినరూఢి శ నిబ్బరమున
 ధమిఢిమింఢిమి పెతల్ శ ధబ్బుఢిబ్బిస్సురిం
 ఖం ఘన్న రవళితో శ [గాఢమైన]
 భూరిభేరిఢమా శ మీరుంజ† తమ్మఢా
 రవము దిగ్దంతుల శ చెవుడుపఱచఁ
 దీరుగా వేర్వేట శ బారుగా‡ నొనరించి
 వీఁక నేతెంచు న శ మూఁకఁ గాంచి
 రేచలఁ సింహ మా శ యేచభూపాలుండు
 నళ్కును బెళ్కు నిం శ తైన లేక
 పొడుపుగుబ్బలి మీఁదఁ శ బొడము భానుని[భంగి]
 రంగు మీఱంగ [నే శ నుంగు] నెక్కిన్
 సింగంపుఁగొడమల శ భంగిఁ గ్రే ళ్మఱికెడు
 బలములఁ గనుఁగొని శ సెలపు వెట్టి
 రావణువైఁ బోవు శ రామభద్రునిచెంతఁ
 గణకతో నడచు ల శ క్షుఁని జాడఁ
 దనతమ్ముఁ డతిశౌర్య శ ధనుఁడు సింగమనేడు
 రాజసంబున మేలి శ తేజి నెక్కి
 గమకించి దుమికించి శ ప్రమదంబుతో రాఁగ
 నుప్పొంగి హరి నాత్మ శ నునిచి తలఁచి

* బలుతుపాకులుపదా ర్యేలీ పెగడలు న ల్లడల్ నిండి

† రథ్య

‡ బురుగా

§ పొడపు గుబ్బలిమీంద పొడువైన భానునిరంగురి మీరంగనెక్కి

వెనువెంట నిదె వత్తు శ ననుచు నట్లావేళ
 గరుడుండు వామభా శ గమున నడువఁ
 గనుఁగొని జయలక్ష్మి శ గల్గె నిశ్చయముగా
 నని* పేర్చి కో యని శ యాచిఁ కూచిఁ
 తనమూఁక మూఁడువేల్ శ ఘనమైనయవ్వలి
 మూఁక ముప్పదివేలు శ మొనసె ననక
 ఘనభీకరా కార† శ ఖడ్గుండై మదవార
 ణంబులఁ గన్నసిం శ హంబుపగిది
 లేళ్లఁ గన్నొన్నబల్ శ బెబ్బలిచందాన
 ఫణులఁ గాంచినఖగ శ ప్రభునిజాడ
 సరవి పక్షులఁ గన్న శ సాశ్వంబువైఖరి
 ఘనజవప్రాధిచేఁ శ గదిసి కినిసి
 మొనసి తీరినబాద్లు శ ఘనతరంగములుగాఁ
 జుట్టువేడెము లెల్ల శ సుళ్లు గాఁగ
 బాణాగ్నిధూమముల్ శ బడబాగ్నిశిఖలుగా
 గజములు శైలసం శ ఘములు గాఁగ
 పటువీరభటమహా శ భటనిభఁ రాభటటుల్
 మునుకొన్నఘుమఘుమ శ ధ్వనులు గాఁగ
 చెలరేఁగి వచ్చునా శ సేనామహాంభోధిఁ
 గుంభసంభవుఁడు దా శ కొఁనిన యట్లు
 ప్రళయకాలాభీల శ భయదరుద్రుని లీల
 బారుల నడి తూలఁ‡ శ బాటఁ గొట్టి
 మునుమున్నుగా గట్టి శ మొనల నిల్చిన యట్టి
 దొరలఁ బెక్కండ్రఁ దు శ త్తుమురుఁ జేసి
 గడపూడి యయ్యనఁ శ బుడమివైఁ బడఁ గ్రుమ్మి

* గల్గెనని నిశ్చయముగా పడి

† ఘనకరాభీల ఖడ్గుండై

‡ తూర

అలకోటిపాటిచ శ న్నప్పకృష్టప్పను

. బరిమార్చి *

అలకేతిరెడ్డిక శ మ్మనను మస్తము ద్రుంచి

... .. శ హత మణంచి

చింతపట్టోబన్న శ సంతకుపురి కంపి

ఘనుఁ జందినేని వెం శ గనను గూల్చి

వీరాది యైనట్టి శ పేరుఁ గల్గినవారి

నలువది దొరపేర్ల శ నలియ మొత్తి

వెనుఁదీక మొనలకుఁ శ గినిసి సాహసముతో

నెక్కి గాయము దాఁకి శ చిక్కినట్టి

మన్నీని దామలఁ శ చెన్నప్పఁ బట్టించి

యచట నూర్దురికి గా శ యములు చేసి

యావేళ సత్యుగ్గుఁ శ డై మోహరించిన

దావాలపాపభూ శ ధవునిఁ గట్టి

మస్తంబు విగ్రహ శ వ్యస్తంబుగాఁ గొట్టి

కలివెవెంకట్రాజుఁ శ గసిమసంగి

యతని మేనల్లు నరయ్యపరాజుఁ బొరిమార్చి

వీరపాణెము రామశివునిఁ గూల్చి

చినచిదంబరరాజు శ జీవంబుఁ దెగటార్చి

చుట్టి వెయ్యాయులఁ శ బట్టి త్రుంచి

యేనుంగులను మించిపోసీక పట్టించి

గుఱ్ఱంబులను గూలఁగ్రుమ్మి చిమ్మి

తఱిమి రాతుల నెల్ల శ దండించి మండించి

మేటివిల్కొండను శ వ్రేటు గొట్టి

వైన బాణగాండ్రు శ వ్రీలించి తూలించి

గడలబారులఁ బాఱు శ గదిమి జదిమి

పోలేక జడిసిన శ పోవెలవెంకట

రాజు తమ్ముడు దిమ్మరరాజు సూర్య
నారాయణేంద్రుకుమారకాలపరాజు

బట్టించి యామూక శ బాట దటిమి

ఘనశౌర్యః డైననారగారెడ్డి చప్పల్లి

సీద్దన్ననుం బట్టి శ చెలఁగి మఱియు

మెండాడ్డి నిలచిన శ దండి మూకల నెల్ల

కరములు నరములు శ గాళ్లు వ్రేళ్లు

చెక్కులు ముక్కులు శ శిరములు నురములు

కండలు గుండెలు శ గండ్లు రొండ్లు

ముఖములు నఖములు శ మూపులు వీపులు

మేనులు వీనులు * శ మెడలు దొడలు

చీకాకుపడఁ గొట్టి శ చెండి పెంపరలాడి

గుట్టలు పెట్టినఁ శ గూడి యచట

భీకరాభకటి మీఱి శ శాకినీడాకినీ

బేతాళ † ముఖమహా శ భూతకోట్లు

కుత్తుకబంటిగా శ నెత్తురుల్ వడిఁ ద్రావి

మెదడు మాంసము క్రొవ్వశమెసవి మెసవి

నిక్కి య న్నెక్కి మై శ సొక్కి ‡ నాట్యములాడ

యాచభూవిభుఁడు వె శ న్నాడి తఱుమ

డాలుడమామీలు శ మేలిగుడారముల్

బాణము లరిగెలు శ పట్టెములును

తరకనంబులు వాడి శ గొరక లంబులపొదుల్

ముప్పిడంబులు దట్లు శ దుప్పటములు

* వీనులు మేనులు

† డాకినీభూతభేతాళ

‡ సొక్కి

జంజమ్మలును గరా శ చూరులు సింగిణుల్*
 బొమిడికములు జిరాల శ కోలుగడలు
 చేకత్తులును విండ్లు శ బాకులు జంజువల్
 కిరుసులు జముదాళ్లు శ సురెకటార్లు
 సరివెణల్ తాళీలు శ చౌకట్లు పదకముల్
 ఘనచామరములు కాశలాంజి గిండ్లు
 జముకాళములు బొక్కినసలు బోనపుటికలు
 చెంబులు కొప్పెరల్ శ తంబికలును
 బలుతుపాకులు ఫిరంగులు తురంగంబులు
 పల్లము ల్బల్లెముల్ శ పల్లకీలు
 గొడుగు లందలములు శ గుంభిని దిగనాడి
 విభ్రాంతులై సిగల్ శ వీడి చెదర
 పాటుచుఁ జెట్లలోఁ శ దూటుచుఁ బుట్టలఁ
 దాటుచు దైవంబుఁ శ దూటుకొనుచుఁ
 గుడిచి కూర్చుండి యీ శ గోడల తలపెట్టె
 దావాలపాపయ్య శ దాపరీడు
 తలపెట్టుకొనుఁ గాఁ శ తనమట్టుతో రాక
 యీమూఁడ లెన్నైన శ నేల కూచె
 కూచిన నే మియ్య శ కొంటిమి యాచభూ
 వరునితో నెదిరించ శ వశమె మనకు
 మొనకుఁ బోయిన మహా శ మోసంబు వద్దింక
 తిరుగుము పాలెపుఁ శ దిరుమలయ్య
 కయ్య మింతటఁ జాలుఁ శ గడకు జాటుటె మేలు
 పదపద బిగువేల శ బాలమూతిక
 పో పూరి లే దిట శ మోపూరి తిమ్మన్న
 వెనుకఁ జిక్కక రమ్ము శ వీరపయ్య

* నై జంజములుకరా

† విభునతో

బాపండ వంతె నీ ర పరు వింత నీ కేల
 వడియప్ప శేషాద్రి ర దొడుకపొమ్ము
 సత్రంబునాగప్ప ర చిత్రంబుగా దూఁటె
 వడిగలతన మేడ ర వఱదఁ బోయె
 బోయరామన్న తాఁ ర బోయె నందఱికన్న
 మున్ను *గా దావాల ర చిన్నమూతిఁ
 పడవీటి మూఁత లె ర క్కడ నేటఁ గలసెనో
 నెల్లిపట్టులవారి ర త్రు శ్లఱంగె
 కూడి రాలే వదె ర యూడిగా లెట్టిప్ప
 కట్టఁ బాటఁగ వైచి ర కడకుఁ బొమ్మ
 చెఱకుఁ దప్పితివి మేల్ ర చెఱకురాఘవనేడ
 పొమ్మ ల్ల †పమ్మెలఁ ర బుక్కరాజ
 మాకన్న మునుమున్నె ‡ ర
 మనిపి నా డప్పుడె ర గనిపినేడు
 తప్పివచ్చెద నన్న ర తప్పి రావనుచు ని
 న్నప్పుడె సాల్వ కోరనప్పరాజ
 జాణ యా నట్లుండు ర సర్వప్పపర్వప్ప
 వెల్తెనఁ గూడంగ ర వేగఁ బొమ్ము[¶]
 బొమ్మయ్య శీఘ్రంబె ర పొమ్మయ్య ప్రజఁ గూడి
 పుంజితిమ్మయ్య దా ర పుంజఁ దప్పె
 వాడవారును దాము ర జోడు గూ డూడని
 బాడిరి కంచితం ర బాడిరెడ్లు
 వీఁపయ్య పులిపట్టు ర బాపయ్య గాయంబు
 రామన్న మున్నుగా ర రాఁగ నొచ్చె

* మునుపుగా

† నీటి

‡ బొమలఁ

§ మున్ను నె

¶ లెత్తెనగూడంగ తేవదేబొమ్మయ్య

నొచ్చుల నొచ్చెగా శ మచ్చుల తిమ్మన్న
కలివె రాజను దాము శ గలసి మెలసి
పాలేలరాజుల శ బడి పాటిపోలేక

వెట్టివాడై కూలె శ వెట్టిరాజు
మేటి యా నలకోట శ [పాటి] చన్నప్ప కృ
ష్ణప్ప నేవంకగ శ [న] డిపికోనిరా
కంచె మించై వెల్లై శ గంచి మల్లప్ప య
ల్లప్పుడే జాతె న శ య్యప్పనేడు
దామలచెన్నప్ప శ తామరకే చిక్కె
చిక్కె నాచప్పల్లి శ సిద్ధఘనుడు
తండ్రి నాగారెడ్డి శ దగిలించి తా దూఁట
విస్సప్పయును దొరల్ శ విటిగి పాట
పెదవులు తడిలేక శ బెదటి పాటగలేక*

దగదొట్టి చిట్టాడి శ సిగలు వీడ
వగరింతలకు బెట్టి శ దిగఁ జెమ్మటలు వెట్టి
తోడు వచ్చిన యట్టి శ దొరలఁ దిట్టి
దిగులునఁ గను మూసి శ దిక్కులఁ జేఁ జాచి
డెన చెడి తలదాచి శ తిరిగి చూచి
లదె మూఁడ వెన్నాడె శ నని బబ్బరింపుచు
తుంగగుంపుల లోనఁ శ దూఱువారు
సక్కబొక్కల లోన శ డొక్కి యుండెడివారు
కొఱప్రాణముల నేలఁ శ గూలువారు
నెత్తురుతలదాకి శ త త్తరిల్లెడువారు
మాటమాటకుఁ బ్రాలు శ మాలువారు
పడిన పీనుఁగలలో శ నడఁగి † దాఁగెడువారు
చెఱువుకాలువలలో శ నొరలువారు

* పెదరిప్పడగలేక

† నై నొడిగ

కడుగాయముల నొచ్చి శ మడుగులఁ బడఁ జొచ్చి
 జడిసి దప్పులకు నీ శ శ్లేడుగువారు
 తమమూఁకలనె చూచి శ తల్లడిల్లెడువారు
 మ్రొక్కి గుంటలలోన శ ముణుగువారు
 మిగుల నూపిరిఁ బట్టి శ మెదల కుండెడువారు
 పడి పటాపంచలై శ పాటువారు
 పాటఁగా లేక వే శ సారి యో శ్రీహరి
 వీరరాఘవసామి శ వేంకటాద్రి
 ఈతూరి దయను మ శ మ్మిందఱ నిలు చేర్చి
 ప్రాణముల్ నిలుపుఁ డా శ పదలఁ దలఁచి
 పడవీటి యల్లమ్మ శ పల్కెడివీర్గార
 పోతురాజయ్య యో శ పుట్టలమ్మ*
 మమ్మకోటమ్మ మ శ హమ్మాయి గురునాథ
 మీ రెల్లఁ గూడి యీ శ బారిఁ గడపి
 ప్రోవుఁడి యేటేటఁ శ బొంగళ్లు వెట్టించి
 పొట్టేళ్లఁ గొట్టించి శ పట్టి కొలుతు
 బంధులతోలువంత శ పాప మెన్నఁడు వద్దు
 చాలుఁ బో యేడేడు శ జన్మములకుఁ
 గుడినిఁ దుమ్మిరి కసుకక్కున నిల్లు వెళ్లఁగాఁ
 జాఁగీడు కల గంటి† శ నన్నరేయి
 వై నమై పోఁగానె శ పడియె నామపుఁజెట్టె
 నవశకునంబు లె శ నై న నాయె
 నీ తూరి బ్రతికితే శ నిఁక గలలో నై న
 నేచమనేనితో శ నెదిరి నిల్వ
 మని ప్రజల్ పాటఁగా శ హఁ గయ్య బందాని
 నిల్లొబాలరాహు త్త(P)

* యోపోతురాజయో పుట్టలమ్మ

† ఒకకీడు నలగంట

దావాల పాపయ్య శ తా బిద్దనేనయ్య
 హో ! హిందెబందెరా శ హుత్తనం జ
 సుమ్మనె బారయ్య శ దమ్మయ్య రాహుత్త
 యిత్త బారయ్య బారయి త్తనంగ
 నాహోదె నిల్లు కో శ నాని నీ నింతుకో
 సాగు మల్లన్న నీ శ సాగు సాగు
 హేగయ్య నీ మున్న శ హేగయ్య నిన్నాణె
 హోగయ్య నీ హోగు శ ఒల్లె యనుచు*
 చెంజరాతులు భీతి శ జెదరి సందులఁ దూఱ
 తిరులతా వం దుడ శ ల్లరము మూతిఁ
 వెంజుండొందామురా శ వెంజరప్పిళ్ళపో
 రాయడల్ శ చల్లనోడు
 కొత్తళం బెట్టుటల్ శ కుళ్ళాయి పోచిరా
 తానప్ప కుడికతా శ తణ్ణియిల్లె
 నీయోడి వాయయ్య శ ఆయ్యం బెరుమ్మాళె
 [పెరుమాళు] నమకుండు శ పెరియసామి
 మోణ్కప్ప శివనప్ప శ వెణ్కాముడా దండ
 లాదిమానాలపొ శ ల్లాదె నమకు
 ఓడివాయప్ప నీ శ యోడివాడా యంచు
 ద్రావిడుల్ భయ మండి శ తల్లడిల్ల
 రణభీతులై నట్టి శ ప్రజల భంగముకెల్ల
 గరుణావిధేయుడై శ కాచి యవుడు
 భుజబలభీముఁ డ శ ద్భృతవిక్రమాకావ
 తారుండు ప్రతిగండ శ భైరవుండు
 ధీరుండు ఘనదాన శ శూరుండు మన్నెహం
 వీరుండు

* దావాల పాపినా • యకు బిడ్డనైనై హదళంబడి • నంజరాహుత్త
 సుమ్మనె బారయ్య • దమ్మయ్య రాహుత్త యిత్తబారయ్య వా • యిత్తనంగ
 నాహేది నా నిల్లుకో • నాని నీ నిట్టుకోసాగి హోగు మల్లన్న నీ • సాగు సాగు
 హోగయ్య నీ మున్న • హోగయ్య నిన్నాణి హోగయ్య నీ హోగు • ఒల్లెగనుచు
 † తప్పలకుప్పయైన ఈ పద్యభాగమును దిద్దుటకు సాధ్యపడలేదు.

శ సంత మన్నించి తా శ ధమదార వ
 ట్టించి రక్షించి యురదంచితముగ*
 బనుకొన్న ప్లవ పషాశమునఁ దగు జ్యేష్ఠమా
 సంబున శుక్లపరక్షమున దశమి
 మాదిత్యవార† మరథ్యాహ్నలగ్నంబునఁ
 జంద్రదివాకరుల్ శ సాక్షి గాఁగ
 మహి మించు నల యుత్తరమల్లూరు సాక్షిగా
 గరిమెతో జయకన్యశకు నరించి
 యఖిలద్వైతరా శ జాధిరాజులు దొరల్
 మన్నీలు దనగెల్పు శ సన్నుతించ
 కణాటకమునకుఁ శ గ్రమ్మరఁ జనుదెంచి
 వెంకటపతిరాయ శ విభుఁ డొసంగు
 రంగత్తురంగవా శ రణభూషణావళుల్
 గైకొని లోకవి శ ఖ్యాతుఁ డయ్యె
 సతఁడు మన్నీనిమాత్రుండై శ మతిఁ దలంప
 కలితజయహరి వెలుగోటి శ కులవిహారి
 కుపితజయహరి వెలుగోటి శ కులవిహారి
 యిద్ధబలశౌరి రంగయ శ యేచశౌరి.

Mac. Mss. 15-4-3, pp. 143-52.

219-(b).

రెండవకుమారుడు యాచశూరుఁ డను నామాంతరము గల వెదయా
 చమనాయడు వీరవెంకటపతిరాయలచే నీయఁ బడిన పెరిమిడి నీమను
 బాలించుచు మధురాంతకములో నుండెను.

ఈ యాచశూరుడు కొంతకాలమునకుఁ దన దండుతోఁ గూడ వెడలి
 యుత్తరమల్లూరుకోట లగ్గపట్టఁగా దద్వైతనాథుం డైన యారడి నాగప్ప

* అభ్యన్నతముగ

† ఆదిత్యవారంబున

నాయడు సమాచారము తెలిసికొని తన బావమఱుది మహాహక్రమశాలి
యైన దావాల పాపానాయని పిలిపించి “యాచమనాయడు వ యుత్తర
మల్లూరుకోట నాక్రమించెను గాన నతని మీదికి యుద్ధమునకుఁ పలయు”
ననిచెప్పి తన సీమలోనున్న మన్నెరాజులను బలవంతులైన రెడ్లు పాళె
గాండ్రను సహాయులం జేసి చెంజితంజావూరు దొరలదగ్గఱ నుండి ఓనుగలు
గుట్టములు మొదలైన సేనల రప్పించి వానితోఁగూడఁ బాపానాయ యాచ
శూరుని మీదికి యుద్ధమునకుఁ బంపెను.

అపు డాపాపానాయడు బలుమూరు వెంకటప్పనాయడు, కృష్ణరాజు,
ముప్పాళ్ల రాగన్న, గడిపూడి అయ్యన్న, యఱవ్రాపుశయ్య, పులగము శయ్య
మాచర్ల తిమ్మన్న, కేతురెడ్డి, దామర్ల లింగమనాయడు, ఆ కరికెన్నప
నాయడు, మొదలయిన ౧౦౦౦ సరదారులును ౧౦౦ ఏనుగులును, ౧౦౦౦
గుట్టములును, ౩౦౦౦ కాల్బలమును దీసుకొని యాచశూరిని మీదికి
యుద్ధమునకు వచ్చి యుత్తరమల్లూరుకోట యెదు రెక్కెను.

అపుడు యాచశూరుడు దావాల పాపానాయడు గొప్పసేనో
దన మీదికి వచ్చిన సంగతి తెలిసి భయపడక తన తమ్ముడైన సర్వజ్ఞ
సింగమనాయడును దానును గుట్టముల నెక్కి రెండువేల గుట్టములతోఁగూడ
యుద్ధమునకుఁ దలపడి శత్రుసేనలు పటాపంచలై పాటునట్లు కొట్టి బలవంతు
డైన బలుమూరు వెంకటప్ప మొదలయిన వేయిమంది సరదారులను సంహరించి
యాటువేలమందిని గాయపఱచి దావాల పాపానాయని తల గొట్టఁగాఁ
దక్కినవారు వెఱచి పరుగె త్తిరి.

ఈ ప్రకారము యాచశూరుడు క్రూరమైన యుద్ధముచేసి శాలివా
హనశకము ౧౫౨౪ [క్రీస్తు ౧౬౦౨] ప్లవసంవత్సరము జ్యేష్ఠశుద్ధ ౧౦ మి
యాదిత్యవారమున జయము గాంచెను.

Velugōtivāri Vamsacaritra, pp. 97-98.

220. VELLORE, THE CAPITAL OF VENKATA II.

స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౫౨౬
అగునేటి శ్రోధ సంవత్సర మాఘ. బ. ౧౦ లు వద్దిరేల గ్రామానకు కరణం

లింగరాజు వ్రాసినక్షేత్ర ఆయకట్టు. శ్రీమద్రాజాధిరాజ పరమేశ్వర శ్రీ వీర ప్రతాప శ్రీ వీర వెంకటపతిరాయలయ్యగారు వేలూరుపట్టణ మందు పృథ్వీ సామ్రాజ్యం చేస్తూవుండగాను వ్రాసిన ఆయకట్టు.

* * * * *

స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౫౩౧ అగునేటి కీలకనామ సంవత్సర వైశాఖ. శు. ౨ లు వద్దిరేల గ్రామ కరణం వేదాద్రిగారి చినసూరప్ప వ్రాసిన క్షేత్ర ఆయకట్టు వివరం: శ్రీమద్రాజాధి రాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరవెంకటయ్యరాయనిగారు వేలూరి పట్టణమందు పృథ్వీసామ్రాజ్యం చేస్తూవుండగాను వ్రాసిన ఆయకట్టు.

Kaifiyat of Vaddirāla: L. R. 20, p. 191.

221. MATLA TIRUVENGALANĀTHA.

అటు పిమ్మట వీరి కొమాళ్లు మట్ల తిరువెంగళనాథ దేవచోడ మహా రాజులుగారు రాజ్యభారంబూని ప్రభుత్వం చేస్తూవుండగా యీయనగారి యొక్క పరాక్రమమునకు మెచ్చి వీర వెంకటపతిదేవమహారాయలు కనక తప్పెట్లు సైన్యానికి శత్రువులను ఆక్రమించితెచ్చిన మీనలెక్కం, రాయలు యెక్కె అశ్వము, యేనుగ, అశ్వానికి ముత్యాలకుచ్చులు యేనుగకు పసుపు పావడ మొదలయినవి దయచేసి యివ్వగా అప్పుడు మట్ల తిరువెంగళనాథరాజు గారిని భట్లు శ్లాఘనచేసిన పద్యము.

సీ. సురమాయిబిరుదు భా శ సురలీలఁ దా నిచ్చె
రాయలు నీ పరా శ క్రమము మెచ్చి
కనకతప్పెట తెచ్చు శ గాఁగ నీ కిచ్చెను
బట్టభద్రుఁడు భవ శ ద్వలముఁ* బాగడి
మలహరి వైరిసీ శ మలు హరించు మటంచు
సెల వది నీ కిచ్చె శ విలసితముగ
మీనాంక మఖిలభూ శ మీనాంక మది నీకు
గల్చి తెచ్చిన నాఁడ శ కృప నొసంగ

* పట్టభద్ర భవద్భులంబు

మఱియుఁ దా నెక్కుఁజేల ర మత్తకరుల
గొప్పకట్టాణి ముత్యాల ర కుచ్చు లొనఁగె
పసుపుపావడ కర్ణాట ర పతి యొనంగె
మట్లతిరువెంగళనామా ర మండలేంద్ర.

ఈ తిరువెంగళనాథరాజుగారు పులుగులనాడు పొత్తపినాడు సిద్ధవటం సీమసహా అమరముగా యేలుచూపుండగా యిదిగాక దువ్వూరు చెన్నూరు పోరుమామిళ్ళ బద్దేలు సీమలు ప్రభుత్వం చేస్తూవుండగా యీ తిరువెంగళనాథ రాజుకున్న కందనూరి సీమ ప్రభుత్వం చేస్తూవున్న రాయలవారి సన్నిహితులయిన గోపాలరాజుగారికిన్ని చంద్రగిరిలో వీరవెంకటపతిరాయలవారి సన్నిధానమందు సమక్షమము అయివుండగా ప్రసంగవశమున గోపాలరాజుగారు మట్ల తిరువెంగళనాథరాజుగారితో పలికినవార్తయేమంటే, 'మీ అయ్యగారు, మీ తాతగారు బహుశూరులున్ను, పరాక్రమవంతులున్ను మీరుమట్టుకు యేతావతు విశేషకార్యములను చూచినవారుకారు. బాల్యము వకటి అదిగనుక మునుపటి పోకిళ్లపోతే విహితముగావుండదు, సమయోచితానుసారముగా కాలము గడపవలసినది పూజితము' అనిమందలించగా, ఆమాట తిరువెంగళనాథరాజుగారికి ఆయాసముతోచి, తిరుగా కందనూరి గోపాలరాజును వృద్దేశించి 'మమ్మను బాలురుగా యంత మీరు గ్రహించి వున్నప్పటికిన్ని మీవంటి వారికి ప్రత్యర్థుల పుపద్రవం కూడివున్న వేళకు మావంటివారినుంచే మీయొక్క సంతోష కావలసినది కాని యితఃపరంలేదు' అని చెప్పిరి. అటుపిమ్మట గోపాలరాజుగారు కందనూరికి లేచిపోయిరి. తిరువెంగళనాథరాజుగారు సిద్ధవటానకు లేచిపోయిరి.

* * *

ఈ ప్రకారం మట్ల తిరువెంగళనాథరాజుగారు ప్రభుత్వం చేస్తూవుండగా శాలివాహనశకం ౧౫౩౨ సౌమ్యనామ సంవత్సర మందు వీరవెంకటపతి రాయలవారు చంద్రగిరిలో స్వగౌరవులు అయిరి.*

Kaifiyat of Cittivēli: L. R. 22, pp. 209-12.

* వీరవెంకటపతిరాయలవారు శా. శ. ౧౫౩౬ వ సంవత్సరము మఱి సజీవురై యుండిరి కాననసాక్ష్యమువల్ల తెలియవచ్చుచున్నది.

222. VENKATA II'S EXPEDITION AGAINST MADHURA.

మ. ప్రకటారాతివిదారణార్థభుజా ర ప్రావీణ్య మింపార వా
రక యెంతే మధురాపురీవిభుని దర్శం బెల్ల వారించి భూ
రికృపాణ్ధతి చేత వేంట్లపతి ర శ్రీరాయసన్నామ్యుడై
చిక్రాయాఖ్య వహించె భాసురజయ ర శ్రీధుర్యుడై వేడుక.

Kōḍūru Venkaṭācalapati: Skāṇḍapurāṇam,
Śivarahaśyakhaṇḍam; Mad. Govt. Or. Mss.
Lib. D. No. 322: 13-1-37, p. 4-a.

222-(a). TIRUMALARĀYA'S CORONATION.

తిరుమలై గ్రయర్ శ్రీరంగకప్పట్టణத்திலె | శకై | తురులై
పార్వతివ వరుణుత్తతిల్ నవరెత్తిన నిర్మితమాయிருక్కుర సిங்கాశనత్
తులె పట్టాపిణ్ణెకమ్ పண்ணిక్కొண்டு మడ్డి వెలங்கిద్యయన్
యెంగుర తెలవాయుడనెకడ కற்றెడక గుశ్శియమ్ మెల్లమ్ కైయివశమ్
పண்ணిక్కొண்டு శ్రీరెంగకయకగుక్కు అనెక ప్రివిన్డి కొరవీలుగన్
పழுதுపాత్తు | తమ్మమ్మగన్ మున్నులె | గ్రయర్నెలె నడప్పడి
నడప్పిశ్శ గుశగుశావెన్లు కీరిత్తయై అడైన్ శిరున్తాన్ |
అప్పె | శకై | తురులై | కర వరుణుత్తతిల్ | పెనుకొండైయిలె
యిరున్త శ్రీరెంగకయన్ స్వవర్కత్తై అడైన్ పిరుగు అవన్ మగన్
వెలங்கిద్యయనుక్కు | పెనుకొండైయిలె పట్టాపిణ్ణెకమ్ శయ్ |
అన్త గుశ్శియమ్ | అవన్ రెణ్ణుశ్శాన్. శ్రీరంగకయన్ తమ్మి వెలங்கిద్యయ
యన్ శర్తీరెంగియిలె తానె రెణ్ణుశ్శక్కొண்டு యిరున్తాన్ |
యిప్పడియిరుక్కుశ్శ మతురై వీరప్పయక్కన్ తన్నుడై శకల
పెలనుడనె శ్రీరంగకప్పట్టణత్తుక్కు వరుగునెన్లు శమాశాహమ్
తిరుమలైగ్రయన్ కెడ్డి తన్నుడై తెలవాయ్ వెలంగిద్యయనుడనె
కడ శకల పెలమమ్ అణ్ణుశ్శక్కొண்டு యెతురె పుణ్ణి శమీపత్తిలె
పెయ్ అవర్కన్డనె వెళుత్తమ్ పண்ணి శెయిశ్శ మతురైయన్
అపశెయత్తుడనె | పిన్నడైన్ పోన విడత్తిలె తెలవాయ్
వెలంగిద్యయన్ గుశావెయ్ అణ్ణుశ్శక్కొண்டு తుడ్తు పెయ్
మతురై శీమె యెల్లమ్ కొలన్ పண்ணినివిడత్తిలె మతురై
వీరప్ప యక్కన్ వెలంగిద్యయనుక్కు అనెక తిరువీయమ్ కుడిత్తు
అతులె శర్తొణ్ణుపట్టి వెలంగిద్యయన్ వంగుళై యెరయత్తు
నులె తిరుమలైగ్రయన్ అవర్కన్ కయిలె శిక్కప్పణ్ణి తాన్ శకల
పెలత్తుడనెకడ శ్రీరంగకప్పట్టణత్తు వర్తు గుశ్శియమ్ రెణ్ణుశ్శక్కొ
ండై యిరున్తాన్. అతన్ పిరుగు తిరుమలైగ్రయన్ అవర్కన్డిత్తిలె
నిన్ను విడితై శెయ్తుకొండై శ్రీరంగకప్పట్టణత్తుక్కు వర్తు

* విదారణార్థ

விடத்திலே வெங்கிடபதிராயன் அவனை பட்டணத்திலே வற விட்டாமல் துறத்திவிட்டான். அப்பொ திருமலையாயன் மாலிங்கை கெசரை யெங்குர கிராமத்திலே பொயிருந்தான். அப்பொ! சமஸ்த பாலையகாரரும் வெங்கிடபதியன் பெச்சை கெட்டுக்கொண்டு திருமலையாயன் ஆகாது யென்று தங்களுடைய பெலத்துடனெகூட கெசரையெங்குர கிராமத்திலே வந்து முத்திகை பொட்டவிடத்திலே மயிருரு ருசா ருச உடையற் தன்னுடைய பெலத்துடனெ கெசரைக்கி வந்து அந்த பாலையகாறுடனே யுத்தம் பண்ணி அவர்களை முறிய அடிச்ச அங்கே யிருந்துபடியினாலெ கொட்டை ஸ்ரீறங்கப்பட்டணத் துக்கு வந்து வெங்கிடபதியன் கொஞ்ச பெலத்துடனெ யிருந்தபடியினாலெ கொட்டை வஞ்சணயாய் உபாயத்துனாலெ செருது செனங்கள் உள்ளெ வந்து அதுக்குமெல் ருச உடையரும் உள்ளெ வந்து கொட்டை கைவசம் கொண்டார். சகை வருஷம் தருளநகர சவமிய வருஷம்! மயிருர் ருசாக்கள் வழுசத்தில் ருச உடைய(ர்) வசமாச்சது.

Kaṅgudēśarājākaḷincaritram: Mac. Mss. 16-6-9,

ff. 95-b, 98-a.

223. KUMĀRA KṚṢṆAPPA NĀYAKA AND ŚRĪRĀṄGAM.

பின்பு, குமார கிருஷ்ணப்ப நாயக்கரும் ராஜ்யம் பண்ணுகையில் ஸ்வாமிக்கு ரத்நாங்கி ரத்ன கிரீடம் முதலானது லக்ஷத்தைம்பதினாயிரம் பொன் கைங்கர்யம், அந்த நரஸிம்ஹ தேசிகரைக்கொண்டு ஸமர்ப்பித்தார்.

Kōyilolugu, p. 151.

224-(a). MATLA TIRUVENGALANĀTHA AND HIS ACHIEVEMENTS.

ச. வலசிததீக்ரி மட்ட திரு ர் வெங்கநாநக்யபாணவல்லரி
 சலநஹ(தா)ஹிதாநிதவி ர் ஜாபுரிராட்யல மருமண்டலம்
 வலுக்க வக்கலிங்கு நம ர் தாந்நகலஹுநி* த்ருபுத்தினி
 வலெ ஐல மெட்டித் தத ந ர் மனசிதநததி கேடு வேலந்.

நீ. துருசு மோலுநரிபு ர் கலகலபாநலு டெபு
 வலு மீய்யலி காந ர் வடேடுவாரு
 த்ருமவா:திமோஹலு ர் தலீகிஹ் மந்து லி
 மூனி யாஜிநேயுல ர் நமுகுவாரு

* நமதாந்நகலஹுநி.

సమరాగ్రపతనభాగ్యము దురుష్కుల కియ్య

వలదంచు నలువతోఁ ర దెలుపువారు

జరతాంగనావేష ర చతురతై యూతక

జ్జిలబల్ని ముంగిళ్ల ర నిలుచువారు

వైరి వేల్పువెలందు లు ర దారవీర

విక్రమాస్పదమట్లతిరేవ్వంగళేంద్ర

ఖడ్గదోఁపేషితాతనురకార్యయవను

లనిశ మతనుక్రియలఁ దమ్ము ర నలఁచు నపుడు.

Abhisiktārāghavam : Mac. Mss. 14-2-36, p. 4 b.

224-(b).

వ॥ ఇట్లు వినుతించి వెండియు విశ్వవిశ్వంభరాభరణదక్షదక్షిణ
భుజాదండుండును, వెక్కిరిండురాజులకొక్కెత్తుమన్యమండలీకరగండండును,
పద్మినీముఖమానముద్రోపదేశ దేశికవిశదయశోజాలుండును
అయివరగండ లక్షణండును, సూర్యవంశోద్ధారుండును,
కర్ణాటసింహాసనాధీశ్వరవీర వెంకటరాయదత్తవీరపతాకికావీరమలహరి చక్రవా
ద్యాదిబిరుదమణిఖడ్గంధసింధురతేజకాశ్వమణిభూషణభాషితుండును,
... .. శూరమూర్ధన్యనిజపై న్యజనజన్యానుద్యతగుత్తిదుర్గ
గ్రహణోద్భటసకలమన్యరాజన్యండును, యెనుముగొండదుర్గ
గ్రహణశౌర్యభారుండును, కులాచలపై ర్యుండును, లీలామాత్రసాధితా
సురాపురరాయవరరాయవీటీపుటభేదనుండును, మాచనోలిపురాగ్రజాగ్ర
ద్గండికోటాదిప్రముఖదుర్గవర్గాధిపచతురంగబలపలాయనదక్షిణాసీరకోలాహలుం
డును, కింకరీకృతశత్రుకులుండును, అర్థఘటికామాత్రస్వీకృతనందిమంగల
కామలాపురవప్రండును, పరితోషితవిప్రుండును, నేకదినధాటీస్వవకీకృత
పందిళ్లపల్లికోకటకల్లూరికాదిదుర్గవర్ధుండును, విక్రమభర్ధుండును, వెల్లాదిసాల
సాలసాధనసమున్నతుండును, సకలజనసన్నతుండును, నిరాఘటఘోటీవిజ
యధాటీమాత్రగృహీతపోరుమామిళ్లదుర్గసాలుండును, విజయశీలుండును,
నరసాపురీవరగ్రహణసమయనిజమహోద్ధతసమిధయుద్ధయాత్రావార్త శ్రవణ
మాత్రవిచిత్రజైత్రుండును, హండియ కుమారదేవుభూపాలోదయగిరి

దుర్గాధీశ్వరుండును, రాజపరమేశ్వరుండునునై చెలంగు మట్ల తిరువెంగళనాథ రాజదేవేంద్రుం డగు నమ్మహానుభావున కంకితంబుగా నే నొనర్పబూనిన కుముద్వతీకల్యాణంబున కలంకారంబుగా మదీయవంశావతారం బభి వర్ణించెద.

Kumudvatikalyāṇam, Canto 1.

225. THE SETTLEMENT OF A COMMUNAL DISPUTE,
DURING THE TIME OF VENKATA II.

విరోధి సం॥ చైత్ర, బ. ౧౦ లు శ్రీ మన్నహామండలేశ్వర మట్టి అనంతరాజయ్య దేవచోడ మహారాజులయ్యవారు పెంటిమిట్ట రఘునాయ కుల తేరునాడు వడ్లకరమలువారు పచ్చడాలు కట్టుకొని తేరు యెక్కరాదని బలిజెవారు వచ్చి మాతో విన్నపం సేయగాను తిరుపతిలో వుండేవారిని జియ్యం గారిని పిలుపించి తిరుపతి మర్యాద యట్లాగని అడిగితిమి. అడిగితేనువారు చెప్పినమాట: “మునుపు పెద్దతిరుమలరాజయ్యవారు తిరుపతిలో నడిపించిన మర్యాద వడ్లకరమలవారికి కట్టడ చేసివుండే మర్యాదను తిరుపూజా ప్రీతిగా తిరుపతిలో నడిచే మర్యాద వడ్లకరమలవారు పచ్చడాలు కట్టుకొని గంధం పూసుకొని తమకు కలిగిన ఆకుపైప్పులు (?) శృంగారించుకొని పనికొరముట్లు పట్టుకొని తేరుమీదయెక్కుకొనిరి.” అని వప్పనాడినారు. మేము ఆ మర్యా దనే కట్టడ చేసినాము. ఆ మర్యాదనే మీరు సమ్మతితో నడిచేది.

N.B. “యీశాసనంలో శకంలేదు. శిద్ధవటంలోవుండే శాసనం దాఖలా ప్రకారం చూస్తే విరోధి సంవత్సరానకు శాలివాహనశకం ౧౫౧౧ అవు తున్నది.”

An inscription at Ontimitta : L. R. 13, p. 509.

226. BANDITS IN THE TIME OF VENKATA II.

తత్సూర్యం వుదయగిరిదేశములో అరికోటివాండ్లు అనే బలవంతు లైన సంసార్లయిండ్లలో పడమటిదేశం దొంగలు చొరబడి వారి సర్వస్వం చొరకరూపముతో అపహరించి మల్లా పడమటిదేశానికి పోతూవుండి యీ అల్లిదొనకు పశ్చిమం అరపరువు దూరాన కొద్దిపాటి పర్వత ప్రదేశ మందలి ఆ పోదా కొరకై అరణ్యంలో వుండగా అరికోటివారు యీ దొంగల జాడ పట్టి వెంటాడి వచ్చి దొంగలను కనుక్కొని వుభయత్రులు యుద్ధముచేసి మృతాంశి

పొంది హతశేషులై మిగిలిన అరికోటివారు తమస్థానాన్ని ఖబరు పంపించగా హతమైనవారి స్త్రీలు వచ్చి గుండాన పడిరి. గన్ను అక్కడ వారి రూపము శిలలపై న చెక్కించి వీరులు అనే నామం కలిగినది. అందుకు వీర్లపాయ అని పేరు. అక్కడ కొందరు జనులు మొక్కువడి చెల్లిస్తూవుండేవారు గన్ను యీ మట్ల అనంతరాజుగారి దినములలోనే యీ అల్లిదొన పొలంలోనే గ్రామం కట్టించిరి. గనుక అందుకు వీర్ల పల్లె అనే సాధకనామం కలిగినది.

Kaifiyat of Allidona : L. R. 1, pp. 144-5.

227. HIGHWAY ROBBERY IN THE TIME OF VENKATA II.

N. B.—The following is taken from an account describing a civil suit dated Svabhānu, Mārgasīra śu. 15. Since one of the parties of this suit lived after the Cuddapah district passed into the hands of the Mussalmans, and his grandfather was a contemporary of Maṭṭa Anantarāju, a subordinate of Venkaṭa II, the document may be assigned to about 1645 A.D. (a specimen of 17th century Telugu prose).

మఱికొన్ని దినాలు మాతాతగారు విజయనగరాన వుండి ఆ వెంకటాచార్యులవారి యింటి తీర్థదినం నాటికి పెనుగొండకు వెంకటాచార్యులవారిని వెంట బెట్టుక వచ్చి వారికి నాలుగు వరహాలు యిచ్చి శాసనాలు తీసుక వంటిగా కదిరెప్ప నాయనికనుమను రాగా దొంగవాడు చిక్కించుక మాతాతను తల నడినెత్తిని నరికి చేతవున్న రూకలు తీసుకొని శాసనాలు తీసుకొనే నని వెరిగే పరిసెలలో ఆలో కళ తెలిసి వాణ్ని పట్టుక పడవేసి బెచ్చరాళ్ల పొడిచి చంపగా రామన చెర్వు రామి సెట్టిగారు ఘట్టానుంచి సంగని యెద్దులతో పక్క వెరికె సాగించుకొని వస్తూవుండి అదియేమని మాతాతగారిని అడిగితే యీదొంగవాడు నన్ను దోచుక వచ్చి నరికెను నేను తిరుగావాణ్ని బట్టుక బెచ్చరాళ్ల పొడిచి చంపితిని. అని చెప్పెగన్ను ఆ రామి సెట్టిగారు యియ్యన సాహసానకు ఆశ్చర్యపడి అప్పుడు మాతాతగారిని యెద్దు మీద యెక్కించుక కనమ దాటివచ్చి పట్టుదారముల ఘాయం కూర్చించి కట్టుగట్టి దామన చెర్వుకు యెత్తించుక వచ్చి మూడు నెలలకు ఘాయం మానిపించి తలంటి నీళ్లుపోయించి విందుచేసి మా అవ్వకు చీర మాతాతకు పచ్చడం కప్పి వెంట నలుగురిని మంచి మనుషులను యిచ్చి భత్యంకట్టి మావూరి వ్రాబు శ్రేణ్డి పేర యీ వృత్తాంతం తెలియవ్రాసి పంపించే పరిసెలలో మాతాతగారు రామి సెట్టిగారితో మందలించేవివరం :

Kaifiyat of Allidona : Mac. Mss. 15-3-57, pp. 34-5.

228-(a). CONDITION OF THE COUNTRY DURING THE
REIGN OF VENKATA II.

వెంకటపతిరాయలు చంద్రగిరిలో సింహాసనస్థులయి రాజ్యం యేలుచూపుండి పులుగులనాటి పొత్తపినాటి సీమలలో ప్రభుత్వం చేస్తూవుండగా పరిపాలన తక్కువచేత అడావడి వల్లను గ్రామం వుజాడు అయినది. అప్పుడు ఆ అయ్యవార్లు గ్రామం విడిచిపెట్టిరి. తదాది యీవల వెంకటపతిరాయలవారు పులుగులనాటి సీమ శ్రీమన్నహామండలేశ్వర మట్ల యెల్లమరాజు దేవహోడ మహారాజులవారికి అమరం పాలించి నంతట వారి యేలుబడికింద చెల్లుతూవుండెను. మట్ల యెల్లమరాజుగారు దండుకట్టుకొని రాయలవారితట్టున సిద్ధవటం, పోరుమామిళ్ల, బద్దెపైలు ఆ ప్రాంత్యాలయందున్ను, వుదయగిరి ఆత్మస్థుననున్ను, పాలెగాండ్లు మొదలయిన వాలతో యుద్ధములు చేస్తువుండిరి.

Kaifiyat of Vābanampalle : L. R. 17, pp. 132-33.

228-(b).

యీ గ్రామం కందాళ్ళ అప్పళాచార్యులవారికి శాలివాహన శకవరు వంబులు ౧౫౨౦ అగునేటి విశంబి సంవత్సరం వరకు సర్వాగ్రహారము నడుస్తూవుచ్చినది. ... అంతట పాలెగాండ్లుచేసే దొంగతనాల వుపద్రవం చేతను గ్రామంలో జనులు నిభాయించక పోవడం వల్లను వుజాడు ఆయను, గనుక తరువాత కందాళ్లవారు గ్రామము తిరుగా బస్తీచేసుకొని, ఆమఱ్ఱలోకి తెచ్చుకోలేకవుండిరి. అంతట ఘండికోట పెమ్మసాని తిమ్మానాయనివారికి స్వాధీనము అయిన తర్వాత యీ తువ్వగుంట్లపల్లె గ్రామము స్వాధీనము చేసుకొని వారే యేలుకుంటూవుండిరి. అగ్రహారికులయిన కందాళ్ళవారు అవుకులోచేరి రాజధర్మముయొక్క వై పరీత్యము తెలిసి యీ గ్రామముయొక్క అపేక్ష విడిచినవారైరి.

Kaifiyat of Tuvvaguntapalle : L. R. 20, pp. 248-49.

228-(c).

తరువాత పెనుగొండ సింహాసనాధీశ్వరుడైన శ్రీ వీరవెంకటపతిరాయల ప్రభుత్వంలో యీసీమ లోవైనం స్లేచ్చులవల్ల పాడు అయినది గనుక యీ వెంకటపతిరాయలవారు కాపులకు కాలుయిచ్చి శిలాశాసనంపైన వ్రాసిన

హాళేప్రాచీన చిన్న (P) శాసనానకు, రెండుపక్కలను వ్రాయించిన శాసనం దిగువ వ్రాసినాను.

ప్లవ సంవత్సర మాగళిర ధ్ధ ౧౦ మంగళవారాన శ్రీమద్రాజాధిరాజ పరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీ వీర వెంకటపతిదేవ మహారాయలయ్యవారి బొక్క సభాండారాలకు కత్తలైన చినభండారం నాగప్పనాయనింగారు ముద్రకత్త తిమ్మన్నగారు యిందువూరి కాపులకు బీడు దున్నేటందుకు వేసిన శాసనం: జయ సంవత్సరం ఆరభ్యంగాను చీటి తీసుకున్నారు. ఆసంవత్సరం ఆరభ్యం చేనుక ౯ ౧ కి గుత్త ల్ ౨ న్ను కావలి ల్ ౪, వుభయం ౯ ౧ కి ల్ ౨౪౦ కి యెనిమిది యేండ్లు దనకాను తప్పక నడవంగలవారు అని వ్రాసివున్నది.

యిందులో శకం లేదుగాని యీరాజు శాసనం యితర గ్రామమున వుంచిన దాఖలా ప్రకారం యిందుకు శకం ౧౫౨౩ అవుతున్నది.

Kaifiyat of Indukūru : L. R. 10, pp. 163-4.

228-(d).

తర్వాత వెనుగొండ సింహస్వనాధీశ్వరుండ్లైన వెంకటపతిరాయల ప్రభుత్వంలోనున్న బ్రాహ్మణకు సర్వమాన్యం అగ్రహారంగానే నడిచెను. అప్పుడు అగ్రహారీకులున్న భండారం నాగినాయడున్ను గ్రామం కాపులుకు కాలు యిచ్చినారు. యిందుకు దాఖలా శిలాశాసనాలు సారాంశము దిగువ వ్రాసినాను.

శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౫౩౧ అగునేటి కీలక సంవత్సర ఆశ్వీజ బ ౩ లు శ్రీమద్యజ్ఞనాదిషట్కర్ణనిరతులయిన పురటూరుస్థితాశేషవిద్వజ్ మహాజనాలున్ను, భండారం నాగప్పగారున్ను పురటూరి కాపులకు యిచ్చిన బీటిగుత్త శాసనం: కుందరబీళ్లు దున్నేటందుకు ౯ ౧ కి గుత్త ల్ ౧౪౦ న్ను కావలి ల్ ౦౪ న్ను వుభయం ల్ ౨ న్ను యెనిమిది యేండ్లు నడవంగలవారు. యీ బీటిగుత్త మర్యాద తప్పి తేను కుక్కమాంసం తిన్నవారు.

Kaifiyat of Uraṭūr : L. R. 10, pp. 185-86.

తర్వాతను వెనుగొండ సింహాసనాధీశ్వరుండైన వెంకటపతిరాయలు ప్రభుత్వం చేస్తూవుండగా యీ కామలాపురం తాలూకాలో కొన్ని గ్రామములలో కాపులకు కాలు యిచ్చి దేశం బస్తీ చేసినారని శిలాశాసనాలు వున్నవి. యీ గ్రామం కొండుూరు యీరెండు గ్రామములకు కాపులకు కాలు యిచ్చి కుదిర్చి ప్లవ సంవత్సరమున యీ వెంకటపతిరాయలవారి బొక్కనం తిమ్మన్నగారు యీ మదనగోపాలస్వామి దేవాలయానకు తూర్పు వెలుపట రాయిపగిలి దిగువ పడివుండే శాసనంయొక్క సారాంశము దిగువ వ్రాసినాను.

ప్లవసంవత్సర కాతీక శ్మ 3 లు శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరవెంకటపతిరాయలు అయ్యవారి బొక్కన భండారాల కర్తలయిన చినభండారం నాగప్పగారి మరది బొక్కనం తిమ్మన్నగారు కొండుూరు పెద్దనపాటి కాపులకున్న కిరణాలకున్న కుందరబీళ్లు దున్నేటందుకు యిచ్చిన సాగుబడి శాసనం: దున్నిన సంవత్సరం ఆరభ్యంగాను యెనిమిదియేండ్ల దనకాను చేను ౮ ౧ కి గుత్త (P) లెఖను యర్రచేలు చెలిక బీళ్లకు దున్నినయేడు ౮ ౧ కిల్ ౧౧ (౨) లెఖను; ౨ యేండుల్ 3 ను; 3 యేడుల్ ౪ ను; ౪ యేడుల్ ౫ ను; ౫ యేండుల్ ౬ లెఖను, కావలి కుందరబీళ్లు యెనిమిదియేండ్ల దనకా అధికావలి, యెర్రచేలకు ఆరు యేండ్ల దనుకా ... ఫలం బెట్టక చెలికచెలకు ౯ యేండ్లు అధికావలి. యీ చేల ఫలం కొటారున పెట్టిమనగలవారు. యవ్వరు యిందుకు తప్పినా వారు నీమం తప్పినవారు. అని వ్రాసివున్నది.

యీ శాసనంలో శకం వెయ్యలేదు. మేము యీ వెంకటపతిరాయల శాసనం యితర జాగాలో చూచిన ప్రకారం యిందుకు శకం ౧౫౨౩ అవుతున్నది. యీ వెంకటపతిరాయలవారు యీ గ్రామానికి కాలు యిచ్చి గ్రామం బస్తీచేసి దేవాలయములకు తగుమాత్రం నడిపిస్తూవచ్చిరి. యీ రాయల ప్రభుత్వంలోనే చిట్టివేలి సంస్థానీకుడైన మట్ల కొమార అనంతరాజు యీ తాలూకాలో యేలుతూవుండెను.

తరువాత వెంకటపతిరాయలు పెనుగొండ సింహాసనాధీశ్వరుండై రాజ్యం చేయుచుండగాను యీ గ్రామం జిల్లేళ్ల చినరంగపతిరాజుకు నాయం కరానకు యిచ్చివుండగాను ఆ చినరంగపతిరాజు దేశం తురకలవల్ల పాడై వుండే గన్ను యీ గ్రామానకు కవులు శాలివాహన శకం ౧౫౨౭ అగునేటి విశ్వావసు సంవత్సర శ్రావణ శు ౧౫ లు కాపులకు కవులు (యిచ్చి) ఈ గ్రామం చెన్నకేశవస్వామి దేవాలయం వెలపట మహాద్వారానకు దక్షిణపు దిక్కున వున్న శాసనం జిల్లేళ్ల చినరంగపతిరాజుగారి ఆనతిని రాడి(వె)ల రఘు నాథనాయణివారి ముద్రకర్త దుగ్గరాజు నారప్ప వేయించిన శాసనం:

స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౫౨౭ అగు నేటి విశ్వావసు సంవత్సర శ్రావణ శు ౧౫ శుక్రవారం శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీర వెంకటపతిదేవ మహారాయలు అయ్యవారు పెనుగొండ పట్టణమందు వజ్రసింహాసనాధీశ్వరుండై పృథివీ సాంమ్రాజ్యం చేయుచుండ గాను, శ్రీమన్మహామండలేశ్వర జిల్లేళ్ల చినరంగపతిరాజుదేవ మహారాజు లయ్యవారి ఆనతిని రాడి(వె)ల రఘునాథనాయణిగారి ముద్రకర్త దుగ్గరాజు నారప్పను చెన్నరాయణి స్థానంవారు చన్నరాయణి పొలం కుందరబీళ్లు దున్నుకాపులకు యిచ్చిన సాగుబడి వివరము: బీడుదున్నిన యేడు ఆరభ్యము గాను యేడు ౧ కి తూము ౧ కి ల్ ౨ లెఖను గుత్తాను, కానికె పాతికె లెఖన యేడుయేండ్ల దనుకాను చెల్లించగలవారు. అంతట నుండి యేయే స్తశాసను ఆ స్తశం మరియుదను మొదటి గుత్తాను కానికెను చెల్లించగలవారు.

Kaifiyat of Sambatūr : Mac. Mss. 15-3-57, pp. 15-17.

తదనంతరం సదాశివరాయలు వెంకటపతిరాయలు మొదలయినవారు రాయల సంతతివారు ప్రభుత్వంచేస్తూవున్నగా వెంగళనాయడు నలుభై సంవత్సరములు నౌకరీలో వుండి దూపాటి తాలూకా అనూని వ్యవహారం విచారింపుచుతూవుండి నష్టమొనెనెను. యీ వెంగళనాయని కొమారుడు వెంకటాద్రినాయడు రాయలవారి సంస్థానంలో తన తండ్రిగారు చేసినట్టుగానే యాభై అరువై సంవత్సరంల పర్యంతం కొల్లులో జీవించి ఆ వెనుక వెంక

టాడ్రినాయడున్న చనిపోయెను. అప్పుడు శాలీవాహనశకవషణ్ములు ౧౮౭౭ అగునేటి ఆనందనామ సంవత్సరం వరకు వెంకటాద్రినాయని కొమారుడు శాయప్పనాయడు వుత్పత్తి అయివుండెను. ఆయనకె గంగప్పనాయడనే పేరు వుండెను.

అటుతరువాత యీ చినశాయపనాయడు యిర్వయియేడు సంవత్సరములవాడు అయ్యేవరకు శాలీవాహన శకవషణ్ములు ౧౮౮౦ అగునేటి చిత్రభాను సంవత్సరంలో రాయలవారి సంస్థానానికి వుపద్రవం వచ్చి గోలకొండ, విజాపురం, హందానగరం, బీదరు యీ మొదలయిన ప్రాంత్యములనుంచి సుల్తాను అబ్దుల్లా కుదుపుషహ బాదుషహగారున్న మహమ్మద అదలీ బాదుషహగారున్న హందానగరం నిజాంషా బాదుషహగారున్న నాగపురం యిమాంషహ బాదుషహ యీ మొదలయిన బాదుషహలు తురకలు దండు యె త్తివచ్చి విద్యానగరం వెనుగొండ సమేతం రాజ్యాలు తీసుకుని ప్రభుత్వం చేస్తూవుండిరి.

యీప్రకారం తురకలు ప్రభుత్వం చేస్తూవుండగా శ్రీ శైలపర్వత సమీప భూములలో కొల్లివారు అనే యింటిపేరు గల్గిన బోయలున్న జల్లివారు అనే యింటిపేరు గల్గిన బోయలున్న చాలాగా వుపద్రవాలు చేస్తున్న యీ భూమిఅంతా అరాచకం కిందికి తెచ్చినందున యిక్కడ ప్రజలు బహు అల్లడిగావుండిరి. అప్పుడు కొల్లివారి దగ్గర నౌకరీలోవుండే నియోగి గోపాళుని రామప్పయ్య అనే బ్రాహ్మణుడు వుండి యీ శాయపనాయనితో విహితముగా వుంటూవుండెను. యీ శాయపనాయనితో విహితముగా వున్న సంగతి కొన్ని దినములకు ఆ కొల్లివారు తెలుసుకొని వ్యవహారరీతిని వకనెపంచేసి యీరామప్పయ్య మీదను చాల కోపంచేసి నిర్బంధన చేసినందున రామప్పయ్య తప్పించుకొనివచ్చి యీ శాయప్పనాయని అండనుచేరి కొన్ని దినములు గడచిన తర్వాత యీ శాయపనాయనితో రామప్పయ్య అనెగదా : పూరికె మీ సొమ్ము భోజనంచేస్తూ యీలాగున వున్నందున మీకు యేమిలాభం వస్తుంది. కొంచెం గొప్ప ఖర్చుకు యిచ్చి నన్ను గోలకొండకు పంపిస్తే నేను పోయి సుల్తాను అబ్దుల్లా కుదుపు షహగారి దశకనం అయి మీవృత్తాంతం వారితో మన్నిచేసి మీకు విస్తారం జహగీరు వగైరాలు దయసేయించేటట్టుగా జాగ్రత్త చేసుక వస్తాను అని చెప్పినంతల్లో శాయపనాయుడు సంతోషం

చాతను సమృద్ధించిన వాడై రామప్పయ్యను ప్రయాణించేసి ఖచుకు
యిచ్చి పంపించిన మీదను,

రామప్పయ్య గోలకొండకు పోయి అయిదుఆరు మాసములువుండి
అక్కడవుండే అమీలుల హుంమరావులు దివానులు మొదలయిన గొప్ప
గొప్పవారిని అందరిని దశకనం చేసుకొని అనుదినం వారిని అనుసరించుకుంటూ
బాదుషహాగారి కచీరికి పోతూవస్తున్నూ యీలాగున వుమేజువారీ చేసుకుంటూ
వున్నంతలో, యిక్కడ బోయలు దేశాలలో చేస్తూవున్న దొట్లు మొదలయిన
పుషద్రవాలచేత దేశం అంతా అరాచకం అయినందున యీవర్తమానం
బాదుషహాగారు పూరా విన్నవారయి వాండ్లను కొట్టివేసే టందుకు యవరికి
అయినా హుకుం యిప్పించమని దివానులతో సెలవుయిచ్చే సమయ మందు
యీ రామప్పయ్య ఆ కచీరిలోనే వున్నాడు గనుక లేచి నిలుచుండి బాదుషహా
గారికి ఖానీషుచేసి మన్ని చేసెగదా : తమ అనుజ్ఞలయి ఫవుంజును సెలవు
యిస్తే శాయపనాయడు అనే కమ్మవారు బహుదినములనుంచి కృష్ణదేవ
రాయలవారి సంస్థానంలో సేనా కార్యములలో వారిపెద్దలు చాలా దయ
సంపాద్యం చేసుకుని కొంచెం జీవనంలో బహుమానుషంగా గడుపుకొంటూ
వున్నారు. శాయపనాయడు బహుశాత్రవంతుడు వున్నాడు. యీ హుకుంకు
ఆయనపేరున ఫర్కానా దయచేసి వ్రాయించి యిస్తే యీ ఫవుంజునున్న
ఆ ఫర్కానాను(న్న) నేను పట్టించుకొని పోయి తమరు హుకుం యిచ్చిన
ప్రకారం జాగ్రత చేసుకుని శాయపనాయణ్ణి తమ సముఖమునకు వెంట
బెట్టుకొని వస్తానని రామప్పయ్య మన్ని చేసినంతలో అదేప్రకారంగా శాయప
నాయనివారికి ఫర్కానా వ్రాయించి యిచ్చి కొంత గుర్రమున్ను కొంత
మందినిస్తే యిప్పించి సదరహి కొల్లివారిని జల్లివారిని కొట్టివేయమని రామ
ప్పయ్యకు సెలవు యిచ్చిన తర్వాత,

రామప్పయ్య ఆ గుర్రమందితో కూడా వచ్చి శాయపనాయడు వున్న
స్తానకు ఆవల నాలుగు కోసుల మీదను తనతోకూడ వచ్చిన ఫవుంజును నిలిపి
రామప్పయ్యవచ్చి శాయపనాయనివారితో తాను షహారుకుపోయిన సంగతి
హజరతుగారి దశకనంజేసుకొన్న వయినర వారితోతాను సమక్షమం మన్ని
వేసిన ప్రసంగం బాదుషహాగారికి దయవచ్చి సెలవు యిచ్చిన హుకుం

ఫర్యానా యావత్తు అగుపర్చినందున యీ శాయపనాయడికి చాలాసంతోషమయి ఆగుర్రమందితోగూడా జమాయింతుకపోయి సదరహీ బోయలమీద లడాయిచేసి తమాం కొట్టివేసి దేశపుపద్రవం తప్పించి ఆ బోయస్థళాలలో తాణాలువుంచి యీ గుర్రమందితో కూడా . . షహరుకుపోయి బాదుషహ గారిని దశనం చేసుకొన్నంతల్లో,

బాదుషహగారు చాలా దయచేసి అప్పడు ఆత్మకూరు సిద్ధాపురంతాలూ కాలు దూపాటితాలూకా ఖమ్మంతాలూకాలు జహగీరులున్ను దేశాలలో గ్రామగ్రామానకు యేర్పడిన శిస్తుకు నూటికి రెండువరహాలు మన్నెకావలి రుసుమున్ను పర్వతం హాశీలులో పూర్వద్వారంనుంచి వచ్చే హాశీలున్ను యివి మొదలయిన విస్తారం జీవనం దయచేసి సనదులువ్రాసి ... సెలవు యిచ్చి శాయప నాయుణ్ణి హుజూరులో వుండే టట్టుగా హుకుం యిచ్చినంతల్లో యీప్రకారం అనుభవిస్తూ సర్కారులో యేయేకార్యములలో నమూదు అయివున్నారు గనుక శాయపనాయనివారు అనే పురుషనామంచేతను యింటిపేరు అయినది.

*

*

*

శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౫౩౨ అగునేటి సాధారణనామ సంవత్సరములో గంగప్పనాయడు చనిపోయెను. తదనంతరం వెంకటాద్రినాయడు సర్కారులో అత్యంత అనుగ్రహం చేసుకుని... రాజ్యపాలన చేసుకుంటూ వుండేయడం దేశాలు అన్నితురకల ప్రభుత్వం అయినప్పటికిన్ని కృష్ణదేవ రాయలవారి సంతానానకు బాధ్యులు అయివుండే ఆరెవీటి తిరుమలదేవ రాయలవారి సంతతివారు అయిన వెంకటదేవరాయలవారు కొంతమట్టుకు దేశం విచారించుతూవుండే ప్రప్రేయంలో శాయపనాయని వెంకటాద్రి నాయనివారు నిర్మాణంచేసిన వెంకటాద్రిపాళెంలో శ్రీ చెన్న కేశవస్వామివారి దేవాలయమందు బహిద్వారం దగ్గర అడ్డగా పాతిన తొకుడు బండమీద వుండే శిలాశాసనం:-

*

*

*

స్వస్తిశ్రీ జయమంగళాభ్యుదయసర్వాభీష్టనిత్యోత్సవ
శ్రేయస్సంతతిశాలివాహనశకప్రఖ్యాతవషక్రమే

సంవృత్తే రసరామబాణశశికే చానందసంవత్సరే
 చామాధే సితపక్షవిష్ణుదివసే దేవేజ్యవారాన్వితే.
 శ్రీమద్రాజవరాధిరాజరమణే వీరప్రతాపాదయే
 శ్రీరాజన్యవరేశ్వరే ఘనగిరౌ శ్రీరత్నసింహాసనే
 శ్రీసుదేవంకటదేవరాయతిలకే రాజేంద్రచూడామణౌ
 దేవప్రహ్లాదానందాయ పృథ్వీసామ్రాజ్యమాతన్వతి.

*

*

*

శ్రీమత్సాయపనాయకాన్వయమణేర్గంగక్షమాధీశితుః
 పౌత్రః శ్రీగిరిమణ్డలావనచణ శ్రీవేంకటాద్రిప్రభోః
 పుత్రో గంగపనాయకస్సుచరితో మాదాలగోత్రోద్భవః
 కృత్వా గ్రామసమర్పణం రచయతి స్థితై శిలాశాసనం.

Kaifiyat of the Sāyapanēni Chiefs :
Mac. Mss. 15-3-14, pp. 3-11.

228-(h).

తరువాత యింతలో వుత్తరదేశాలనుంచి తురకలు బలవంతులై వచ్చి
 ఆనెగొంది కింద నడిచే రాజ్యాలు కొన్ని ఆక్రమించుకొని యీ తాలూకాలు
 సాయప్పనాయని వెంగళప్పనాయనింగారి స్వాధీనంచేసి వారికింద కొన్ని దిన
 ములు జరిగే వరకు వారి దగ్గర కొలువువున్న బోయలు రాజ్యం అంతా ఆక్ర
 మించుకొనిరి. గనుక వారిని సాధించేటందుకు దుర్బలులై దువ్వపాటి సీమ
 విడిచి గోలకొండకుపోయి అక్కడ పాదుశాః దళనంబయి పూర్వం మాకు
 నడిచే దువ్వపాటిసీమ వగైరా తాలూకాలు అన్ని కిరాతకులమున బోయలు
 రాజ్యం అంతా అరాచికము చేస్తూవున్నారు. తమరు ఫవుంజును సహాయం
 యిప్పిస్తే ఆ కిరాతకులయిన బోయలను సంహరించి మీ ఫేమ్మషి వరహాలు
 చెల్లిస్తూ వున్నాము. యింకా నజరు లక్షవరహాలు యిస్తూ వున్నాము అని
 మనిమి చేసుకొని పాదుశాఃగారి ఫవుంజును తీసుకుని యిక్కడికి వచ్చి కిరాతకు
 లైన బోయలను అందరిని సంహరించి దువ్వపాటిసీమ కోటసీమ పొదిలెసీమ
 బద్దివేలువగైరా సీమలు స్వాధీనం చేసుకొని... ప్రభుత్వం చేస్తూవుండిరి.

Kaifiyat of Duvvapādu : Mac. Mss. 15-3-13, Section 6, pp. 11-12.

229. ŚRĪ RANGA III AND RĀYAPRABHU OF PUDUKŌṬA.

అతనికి బొడమె రాయప్రభులికంబు

చందనం బనుచును శ గొంద ఆనంగ

నగ్ని శిఖాకార శ మనుచు గొందఱు వల్కు

శారదాకృతిగ నెంచగను గొంద

అఖిలలాట రేఖానుగతి వెలసి

క్షోణితలం బేలు శ చున్నయపుడు

శ్రీరంగరాయధాత్రీశు మత్తగజంబు

విడివడి చిక్కులు శ వెడలి కడంగి

కోటలు పడఁ గ్రుమ్మి శ పేటలు పడఁ జిమ్మి

పురములను జెఱిచి శ తరుల విఱిచి

సకలదేశంబుల శ సంచరించుచు రాంగ

ధరణీపతులు సూచి శ తల్లడిల్ల

నాటలవలె బట్టి శ యామత్తగజమును

శ్రీరంగరాయల శ జేరి యొసంగ

నాతండు మదిమెచ్చి శ యయ్యారె! నీవంటి

శూరోత్తముని నేను శ బూడలేదు

నీదెరా శౌర్యంబు శ నీదెరా ధైర్యంబు

నీదె వాడిమిహద్దు శ నీదె పద్దు

మన్నీల వజ్రీల శ నెన్నిక వట్టిన

గోట్లసంఖ్యలు వారి శ గొని ప నేమి

నాపేరు చెల్లించు శ నరవరేణ్యుని గాన

నీవె యోధ వటంచు శ నెమ్మిలోడ

వెండందలంబును శ గండవెండారంబు

బంచవన్నెల వేటు శ పావడలును

భూచక్రగొడుగును శ బొడ్డుగంటహయంబు

నేనుగు మీదట శ నిడిన భేరి

ధవళశంఖంబును శ దాక్ష్యకేసరిమత్స్య

హనుమత్స్వరూపమరహాధ్వజములు

సంగీతమేశంబు శ జతబజంతీలును
 వనజమిత్రామిత్ర శ వాద్యములను
 సాంబాణిధూపవారసన గొను నెఱివీ
 పంనీటిసోన ధూర్వంపుఁదిత్తి
 సురుమాయిజల్లుల శ తురగోత్తమంబును
 వంకబజ్జీలున ? శ ల్వన్నెగొడుగు
 కత్తికిఁ బచ్చపూర్కల్కితురాయియు
 ముత్యాలకుచ్చు పె శ స్తోత్ర ధక్క
 సింహతలాటంబుఁ శ జేర్చినపల్లకి
 బంగారునిగళంబు శ పాదరసము
 వెండిహర్షలు బవ శ ల్వలుఁగుదీపట్లును
 జౌడోలు వెట్టిన శ సమదగజము
 నుభయవింజామరలున్నత్రశాత్రవ
 నారీమణీమయ శ నాట్యశాల
 జంటబట్టును బ్రాథ శ సత్కవికృతి మొదల్
 తగు బిర్దు లన్నియుఁ శ దయ నొసంగి
 రాయరాహు త్తని శ రాయమన్నీఁ డని
 రాయవజ్రీఁ డని శ రాయ లనుచుఁ
 బ్రేమ తోడుతఁ గొన్ని శ పేరులు దయచేసి
 మఱిమఱి యతని సరచ్చరిత మెచ్చి
 యీ దొర కేబిరు శ దెక్కు పెన్నిరుదంబు
 చెల్లు నీకు నటంచు శ సెల ప్రసంగ

Tondamān Vamśāvali : Journal of the Telugu Academy,
 Vol. 2, pp. 306-7.

230-(a). ANARCHY AFTER THE DEATH OF
 VENKATAPATIRĀYA.

శ్రీ వీరవెంకటపతిరాయ మహారాయలు యేలుబడి అయిన తరువాతను
 నాల్గులయిదు సంవత్సరములు దేశము అరాధకము అయివుండె. గమ్మ పాశే

గాండ్లు దొంగల వల్ల నుంచి అయ్యె వుపద్రవములచేతను ప్రజలు నిభావు చేయ లేక చల్చిచల్ అయిపోతూ వచ్చినందున దేవగుడి దానవులపాడు రెండు గ్రామములు కేవలమున్ను వుజాడు అయి దానవులపాడు కేవలము వుజాడుగా వుండెను.

Kaifiyat of Jambulamadugu : L. R. 1, p. 227.

230-(b).

తర్వాత దేశంలో రాజపాలన తక్కువైనందున యీ గ్రామానకు సమీపస్థలాలలోవుండే పాలేగాండ్లు ప్రబలించి తమకు వైకం యిమ్మని గ్రామా నకు వుపద్రవం చేస్తూవచ్చిన దినములలో గ్రామంలో కరణములు గ్రామా నికి మొదటికాపులను రెడ్లనుగాచేసి ఉభయత్రులుయేకమై దేవబ్రాహ్మణ మాన్యాలు కరిణికభటవృత్తులమాన్యాల మీద సర్దుకొని వైకం యిస్తూవుండిరి.

Kaifiyat of Vellāla : L. R. 55, p. 117.

231. YĀCAMA AND JAGGARĀJA.

సీ. సింహాసనమునకుఁ శ జత్తంబులోఁ నొండు

దలఁచు ద్రోహుల తొమ్ముఁ శ దన్నినాఁడు

మదిలోనఁ గ్రొవ్వి ఛ శ ద్దనకార్య మూహించు

చెనఁటుల జిహ్వలు శ జీల్చినాఁడు

మొనలు తారసమైనఁ శ గని భయంబున వీఁగు

చండిమన్నెల తొమ్ముఁ శ జఱచినాఁడు

ఎదిరించు మన్నీల శ నేపునఁ బడి పుట్ట

చెండ్లు గొట్టిన రీతి శ చెండినాఁడు

మన్నెమాత్రుండె యితఁ డరి శ మర్కభేది

మన్నెబెబ్బలి గడిమన్నె శ మగలమగఁడు

సమరగాండివి వెలుగోటి శ శాసనుండు

రంగభూపతి యేచధ శ రావిభుండు.

నీ. నేడుగా తలపూలు ర వాడ కెంతయుఁ జాల
 నలరెను బద్దనా ర యకకులంబు
 నేడుగా భవనవరణితమహాభూతితోఁ
 గొమరొందె రేచర్ల ర గోత్రమెల్ల
 నేడుగా భవియందు ర నెగడె సర్వజ్ఞసిం
 గమనేని సంతాన ర గౌరవంబు
 నేడుగా మది గల్లు ర నెవ్వ లన్నియుఁ దీటి
 విలసిల్లె ఘనమైన ర వెలమ పేరు
 నీవు కణాటకంబున ర నిల్చి నపుడ
 రాయవిద్వేషగర్వదు ర స్వారవైరి
 కోటిఁ బరిమార్చి గెల్పుఁజే ర కొనినకతన
 హితమతాలాప వెలుగోటి ర యేచభూప.

2

నీ. దళవాయికిని వెట్టి ర గొలిపి వచ్చినవాని
 వట్టంబుఁ గట్టఁకొర న్నట్టినాఁడె
 గుమిగూడె వేలూరి ర కోటలోఁ గల యీఁతె
 యకాబు శేషునిఁ ద్రుంచి ర నట్టినాఁడె
 నిండాఁరమగు రాయభండార మెల్లను
 నాక్రమణము సేసి ర నట్టినాఁడె
 పుత్రమిత్రకళత్ర ర పుంజంబు రాయల
 సరయక వధియించి ర నట్టినాఁడె
 చచ్చె నీచేత గొబ్బూరి ర జగ్గరాజు
 పాటిపోఁబట్టి రెండేండ్లు ర బ్రదికెఁ గాక
 లలితచారిత్ర వెలుగోటి ర కులపవిత్ర
 హితమతాలాప రంగయ ర యేచభూప.

3

సీ. నీహేతిచే జగ్గరన్మపతి నద్గతిఁ బొంది

పాపాత్ముడను నిందఁ శ బాపుకొనియె
విటిగి వీరవిభుండు శ చిరుతనాపలిఁ జేరి

దిడ్డితూరుపుదిక్కుఁ శ దెఱవ వెఱచెఁ
దనప్రాణములు దాఁచు శ కొని చెంజి కృష్ణప్ప
వీఁగి యెన్నఁడుఁ గోట శ వెల్ల వెఱచె
నమ్మినదొరలటు శ నట్టేటఁ బడిపోవఁ

గోటకా డొక్కండు శ గూటఁ బడియె
శాకమూరులు రావెలల్ శ మాకరాజు
వారు దిక్కామొగంబులై శ నారు జడిసి
బౌర ! తోపూరుపాళెంబు శ లదుర నీవు
త్రోచి నడచిన వెలుగోటి శ యేచభూప.

4

సీ. రాజులలో జగ్గ శ రా జనిమొనఁ బడెఁ

దప్పెఁ గార్యంబు వీ శ రప్పనేడ
పదపద చిరుతనా శ పలిఁ జేరఁ గావలె
మాకరాజు గుతాని శ నూకె మొదల

ఏనుఁగనెక్కుట శ మానుక దళవాయి
తాతెను దనదు బిరడారిబైట
రావెల వెంకన శ తావెల్లసాగెను
పోయె మున్నుగఁ దెరు శ వీయనొక్కఁ

డనుచుఁ గృష్ణపనేడు ము శ న్నాడితెలుప
జోటు వీరప నేడు నీ శ బారుఁ జూచి
వైభవబిడౌజ రంగభూ శ వరతనూజ
హిమకరాకార వెలుగోటి శ యేచభూప.

5

సీ. వారజితమెకాని శ బారు నాకేలని

చినరాతుమొనలకుఁ శ జేరవెఱచు
ఊడిగమేకాని శ కూడ వీపను లని

యెప్పుడోజరిగె నాశతిప్ప రాతు

మణియ మంతేకాని శ మా కిది కాదని
 గుట్టుగాఁ దిత్తైపరసెట్టి కడలెఁ
 బాళెగాఁ డెందైనఁ శ బ్రదికేది లెస్సని
 చిట్టాడ కడలె నాశగట్టి మొదలి
 మఱియు నక్కిరి దొర లిటు శ మాగఁముననె
 వట్టిమూఁకలు నీ మీఁద శ నెట్టుకొనునె
 వైభవవిడొజ రంగభూ శ వరతనూజ
 హిమకరాకార వెలుగోటి శ యేచభూప.

6

ఉ. గొబ్బరి జగరాజు లొక శ కోటి మ టేఁబదికోట్లు మాకరా
 జబ్బలు నూఱుకోట్లపయి శ నాద్యురు రావెల వెంకు లైన హ
 న్నిబ్బరగండఁ డేచధరణీశ్వరు ముందర నిల్వ శక్యమే
 గబ్బలుఁ గాక బెబ్బలి మురఖాముఖ మేకలు నిల్వనేర్చునే. 7

ఉ. గబ్బిని నుండు నీతరముగదా రణస్థలి మాకరాజ; నీ
 గబ్బితనంబు మాను మవరకార్యము రావెలవెంకటాద్రి; యో
 గొబ్బరిజగరాజ, మనరకుం దగ దీపగ యాచశౌరితో;
 బెబ్బలి డాసి మచ్చరముఁ శ బేర్చుకఁ బిన్నల కోవ వచ్చునే? 8

ఉ. ముప్పదివేల వీరభటముఖ్యులు దావుల పాపశౌరితో
 ముప్పది యంచు నెంచ కటు శ మూఖతఁ జేరిన; రెండువేలతోఁ
 జొప్పడ నిల్చితీవు రణశూరత; నీ ప్రతిమన్నెవాఁడు లేఁ
 డప్ప బలీరె! రంగవసురధాధిపు యేచనృపాలశేఖరా. 9

*

*

*

నీ. పాఱువేటలు రాచ శ బారు లెల్లను నీకు
 పట్టుగొఱ్ఱలు గదా శ పగఱ కరులు
 వీటితోటలు గదా శ మేఱైన కోటలు
 కాకు లాతాణేల శ మూఁకలెల్ల
 పన్నన్ను లామన్నెరపాళేల సొమ్ములు
 నమ్మినకాపు లా శ కమ్మదొరలు

వెండ్లిండ్లుగా నీకు శ భీకరకదనముల్
ప్రతినగదా రామరాయపట్ట
వశార ! ముగురుదునేదారు శ లయిన నిన్ను
నెదురఁ జాలరు యతిరాజు శ యెదుర గలఁడె
బాంధవుల నన్నదమ్ములఁ శ బాసి చనియె
పరహితాచార వెలుగోటి శ పురవిహార
రంగభాత్రీశునేచధరగాతలేంద్ర.

10

మ. బెగఁజగర్నిలి సత్యవీడు వడిఁ గంఠపించెన్ బటాపంచలై
పగలంబాతెను చెంజి మించి మధురార్పర్యంతరాష్ట్రంబులన్
దిగులెత్తెన్ గడిదుగఁముల్వణకె భీరతిన్ జగ్గరాజాదిరా
చగముల్ రంగయయేచశౌరి కెదిరిం శ చన్ లేక పాతెన్ గడున్. 11

Velugōtivarī Vamsāvali, 412-17, 419-21, 423-4.

232. THE HISTORY OF YĀCAMA NĀYAKA.

Verses composed by Pasumarti Kōḍaṇḍapati at the instance of Kumāra Yācama, the son of Yācama Nāyaḍu.

సీ. ఉత్తరమల్లూరు శ నుద్దండవృత్తిగా
నాక్రమించిన విని శ యాగ్రహించి
దావాలపాపభూరధవుఁడు నల్పదివేల
కాల్పంబులు నశ్వ శ గజసంఘము
దామర కరిచెన్న శ భాత్రీశుఁ డాదిగాఁ
గల బలముతోవచ్చి శ కదిసి నపుడు
మున్నూటి కై జీతశమును గూడ నాల్గువే
ల్భటులతో నచ్చట శ బారు నడచి
పరబలము ద్రుంచి చెన్నభూరపాలుఁ బట్టి
తఱిమి పాపక్షీతీంద్రు మరస్తకము దునిమి
వీరవెంకటరాయ [తా శ కార య] నగ
హితుల రక్షించు వెలుగోటిరయేచఘనుఁడు.

1

సీ. ఇల రామదేవరాయలను బట్టము గట్టి
బంధుమిత్రసహాయ శ పటిమ మెఱసి
మాటమాత్రే కుమారరమాకరాజును దన్ని
చెంగాడుజగ్గ [వ] శ జీరుఁ దునిమి

గొబ్బూరివా రేలు శ కోటలు భూములు
 సాధించి చెంజిక్కష్టక్షేత్రందు
 బారు గెల్చుతని శ బట్టి పాతముకోట
 చేరువ యతిరాజు శ బార దోలి
 మఱియుఁ గల శత్రువీరుల శ మట్టువెట్టి
 వేలురికిఁ దూర్పుఁ గృష్ణకారవేరి నడుమ
 వెలమనాఁడుగ నాడు గావించినాఁడు
 యేచభూవిభు ప్రాభవ శ మెంచ దరమె.

2

సీ. రామరాయనరేంద్ర శ రఘునాథనాయక
 ప్రాముఖ్యకార్యకర్తల బలంబు
 నిజసహోదరసింగ శ సృపతిరాయపభూవ
 రాయపనాయకా శ దృఢబలము
 దామెరకరిచెన్నరథాతీశచెఱుకువెం
 గళభూపబంధువరగముల బలము
 పరమాప్తుకేతిరెడ్డి రఘునాథేంద్రు పా
 వడకృష్ణసృప సుహృద్వర బలంబు
 మెఱసి తనుగొల్వఁ గొక్కర్సుర పేట యొద్ద
 సమర మొనరించి గొబ్బూరి శ జగ్గవిభుని
 దునిమి మధురేంద్రు చెంజీశు శ దొరలఁ దఱిమె
 నెంత ప్రబలుండు రంగయరయేచఘనఁడు.

3

Mac. Mss. 15-4-3, pp. 157f.

233. KUMĀRA RANGAPPA, SON OF YĀCAMA.

వీరిలో జ్యేష్ఠుం డగు కుమార రంగప్పనాయఁడు, చెంచుమాధవుఁడు,
 చెంచు కృష్ణయ్య, మధురవీరప్ప అను వారలతో యుద్ధముఁజేసి జయ
 మందెను."

Velugōṭivāri Vamsacaritra, p. 106.

234. VICTORIES OF MATLA TIRUVENGALANĀTHA.

సీ. రవుతుపాగలు చెట్లఁ ర దవిలి వ్రేలఁగఁ జూచి
 గిజిగాండ్లు గూండ్లని ర కెలని కేగు
 అడవిద స్త్రీ కుచ్చెరలంటి వ్రేలఁ గిరాటి
 యరఁటి నై జలు దీటరలనుచుఁ జేరు
 పలివెము త్వేల కంఠపలఁ బేల్కెల్లై చిక్క
 హరిణసంఘములు పొంగనుచుఁ బఱచు
 మేలి సింగిణివిండ్లు ర నేలవైఁ బడియుండ
 మనుమెగంబులు బోనురలనుచు దాఁటు
 మహితనరసాపురీవృత్తిగ్రహణవిజయ
 లలితమట్టిలి తిరువెంగళక్షీతీంద్రు
 నై న్యధాటిపరంపర ర చకితహండ
 దేమనరపతి వితిగిన ర తెరువు లందు.

1

సీ. అళిబృంద మెదుట లిం ర గనుచు లేచినఁ జూచి
 యవి తుపాకీగుండు ర లనుచు నిలుచు
 ననిలాహతమహాగు ర హాధ్వనుల్ వీడఁగా
 నవె డమామీ ధ్వను ర లంచు నళుకుఁ
 బెనుగానఁ బిట్టలు ర బిట్టుబిట్టునఁ బాఱ
 నవె రాతివేటు లం ర చలమటించు
 నునుమేనఁ గంపముల్ రమొన తాకు నత్తరి
 నవి సింగిణీవేటు ర లంచుఁ జడియు
 మేలుమే తార! పోరుమారమిల్ల దుర్గ
 ఘనతరాభ్రంలిహావృత్తిగ్రహణసమయ
 మట్లతిరువెంగళేశ్వరమహిత ధాటి
 కానిరాఘాటచలితభూజానిచయము.

2

మత్తకోకిల. గండికోటపురీభయంకరరకామలాపురసంగరో
 ద్దండవిక్రమ యుద్ధగిరిబలరదండనోద్భట ఘోటకా
 ఖండ గుఱ్ఱముకొండధాటి ర కల్పనా సమయోద్ధతా
 ఖండభేరిడాండమీకృతరకంజికాండ విభేదనా.

3

శా. ధర్మస్థాపక బాహుదాసమర సంధానోగ్రాహుత్తరా
 ణ్మర్మచ్ఛేదనదక్షుషీణభుజానానట్యమానాసివై
 రీర్మక్లాంతదినేంద్రయుద్ధగిరిదుర్గేశాంతరిక్షాకనత్
 పోర్మామిశ్ల సృసింహపట్టణజయప్రోస్థిలనప్రాభవా.

4

Ibid : Canto II.

సగ్విణి. ఇందిరావాస గం ర ధేభఘోటి మిశ
 త్కందనోలీపురీ ర గండికోటాధిపా
 మందఘాటిపుర ర న్నాచనోలీరణా
 స్పంద వీరోద్విధా ర శైలవజ్రాయుధా.

5

Ibid : Canto III.

235. WAR BETWEEN THE MATLA AND THE VELUGŌṬI CHIEFS.

తర్వాత మట్లరాజులు అయిన చిటివేలి సమస్థానీకులు యల్లమరాజు
 గారి నాడు వారు సిద్ధవటం సీమ ఆక్రమించి యేలుతూ వుండగాను మ్రోగూరి
 గ్రామానకు పూర్వభాగమందు కోట కట్టించినారు. ఆ కోటలో మట్లవారి
 దాయాది తిరువెంగళనాథరాజు అనే ఆయన వుండగా నెల్లూరి సీమలోకి అడ
 కు వయిపున్న కుల్లూరు పొదలకూరు ఖల్లూలురెండున్ను గొబ్బూరి రామరాజు
 గారు అనే ఆయన అధికారములోకి చెల్లుతూ వుండగా వెలుగోటివారు వెంక
 టగిరి సంస్థానీకులు యాచమనాయనివారు గొబ్బూరి రామరాజును ఆక్ర
 మించి కుల్లూరు పొదలకూరు ఖల్లూలు రెండున్ను తాణా వేసుకొన్న సమయ
 ములో గొబ్బూరి రామరాజుకు కోటలోపున్న మట్ల తిరువెంగళనాథరాజు
 కుమ్మక్కు చేసి నందువల్లను తిరువెంగళనాథరాజుకున్న వెలుగోటివారికిన్ని
 విరోధం వచ్చినది.

మట్ల అనంతరాజుగారు సిద్ధవటం ప్రభుత్వం చేస్తూవుండగా వెలుగోటి
 వారితట్టు నుంచి వెలమదొర పాపయ్య అనే ఆయన కొంత సైన్యమును వెంట
 పెట్టుకొని వచ్చి సంతట మ్రోగూరి కోటమీద లడాయికి రాగా మట్ల అనంత
 రాజుగారి నొకరు జాతిలో బెస్తవాడు బసవన బోయడు అనేవాడు మ్రోగూరి
 కోటలో వుండి జబీ బురుజులో జజాయీని జోడుగుల్ల బారు సిద్ధం చేసుకొని

వుండి వెలుగోటివారి ఘోంజు కోట దగ్గరకు వచ్చిన తరువాతను ఆ ఘవుంజుకు
యెజమాని అయి అవుదాయేనుగమీద సవారు అయి వస్తూవున్న సరదారుని
మీద గురిచేసి గుండ్లు అగాదు చేసినాడు. అంతట సరదారుడు పడినందున
ఘవుంజుకు హింమత్తు తక్కువఅయి తిరిగిపోయినారు. అప్పుడు వక భట్రాజు
మట్ల అనంతరాజుగారి వద్దకిపోయి సభలో రాజు కూచుండి వుండగా
[చెప్పిన*] కంద పద్యము:—

బసవన బోయం డనియెడి

బసవనివై నెక్కినట్టి ౩ భవుడవు నీవే,

కసువైరి వెలమ లెల్లను

రసికాగ్రణి మ ట్లనంత ౩ రణజయవంతా.

ఈ ప్రకారము కైవారము సేయగా చాలా హాషింబి అతనికి తగిన
బహుమానమును చేయించిరి.

తరువాత వెలుగోటివారు తిరుగా ఘవుంజును తయారుచేసి పంపించగా
వారు వచ్చి పూగూరి కోట చుట్టుకొని దిగివుండగా కోటలోవున్న మట్ల తిరు
వెంగళనాథరాజు కోట విడిచి లేచిపోయెను. మరునాడు వెలుగోటివారి పైన్య
ము కోటమీద గుండ్లు యెగిరించి నంతట కోటలో నుంచి జవాబు యిచ్చిన
వారు లేకపోయినారు. గనుక కోటలోకి వచ్చి వెలుగోటివారు కోట పడ
దోయించి పోయినారు.

Kaifiyat of Paṭṭapurāvi: L. R. 5, pp. 15-16.

236. MATLA KUMĀRA ANANTA.

ఉ. పుల్లరిఁ బెట్టలేము మము ౩ బ్రోవు మికన్ దయ సంచు నమ్రతన్
బల్లపులుక్ రుమాయతి ధనంబులు మాను మటంచు వాణిజుల్
మెల్లనె విన్నవించురు బరళీర ! కుమారయనంత నీకు ద
స్వల్లలితద్విపజ్జయశుభోన్నతి కేగిన దాడి నెల్లినన్.

Kumudvatikalyāṇam, Canto I.

237. RĀMADEVARĀYA: LAST DAYS OF THE MATLA CHIEFS.

తర్వాత శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౫౮౧ అగు సిద్ధార్థి సంవత్సరమున
యదల్ ఖానుడు, బాబాశావున్ను సైన్యముతో కూడా తురుష్కులు అబ్దుల్
హుసేను, అబ్దుల్ మహమ్మదు, అబ్దుల్ వాహబు ఖాను అనే యీముగ్గురు
సదాకలతో ఫౌంజును వెంట తీసుకొనివచ్చి కందనూరి దుర్గానికి ముట్టడి
వేసిరి. కందనూరి దుర్గములోవున్న గోపాలరాజుగారు మట్ల తిరువెంగళనాథ
రాజుగారి సహాయము కోరుకొనిరి. అన్యులు సహాయంనిమిత్తం కోరుకొన్నప్పుడు
పోవలసినది రాజధర్మము; గనుక మట్ల తిరువెంగళనాథ దేవచోడ మహారా
జులుగారు తమకొమాళ్లు అయిన కుమార అనంతరాజు దేవచోడ మహారాజుల
గారియందు రాజ్యభారం వుంచి తమయొక్క సైన్యముతోకూడా పోయి కందన
పైలు దగ్గర దిగివుండిన తురుష్కుల సైన్యముతోకూడా యుద్ధసన్నద్ధులయిరి.
మరిన్ని గోపాలరాజుగారికి సహాయంగా వచ్చిన ధర్మారావు అనే ఆయన సర్దా
రుడున్న హండ్వారిఫౌంజున్ను యేకమై తురుష్కుల ఫౌంజు మీదికి యుద్ధా
నికి అరంభంచేసి యెనిమిది పదిరోజులు పోట్లాడి అంతట నిభావుచేయలేక ధర్మ
రావున్ను, హండ్వారి ఫౌంజున్ను విరిగి లేచిపోయిరి. వారలతిరస్కరించి మట్ల
తిరువెంగళనాథరాజుగారు తనకు అనుజన్ముడయిన తిమ్మరాజు అనే ఆయన
సహాగాను తమయొక్క బంధువర్గమును, భటాళిని పేరుపేరు వరసలను పిలిచి
వారితో చెప్పినమాట. “మాతాత తండ్రులు తరతరాన శత్రువులవల్ల తిరిగి
విరిగి యెరుగరు. పదార్థములు శరీరములు భూమియందు అనిత్యములు. అయి
నప్పటికిన్ని సత్యము, ప్రతాపము, కీర్తి నిలుచును. రాజశ్రేష్ఠునకున్న శూరు
నకున్న శత్రువునివల్ల విరుగుట పూజితంకాదు. గోపాలరాజు(తో)తోల్లి మేము
పలికినవాక్యము నెరవేరచేడనకు యుక్తమైన కయ్యము సంభవించినది. సహనం
చేతను తొంటిరాజులు పరమోపకారులయి వన్నెకెక్కి స్థిరకాల జీవులయిరి.
పూర్వము శాలివాహనునిచేత యుద్ధమందు శస్త్రనిహతుడై విక్రమార్కుడు
పోగడొందెను. తాను పట్టుబట్టెడి యుద్ధమందున రాజనీతిని విచారించి
ముగ్గురు పాదుశాహలు మొనలయి నప్పుడు తాను వెన్ను యియ్యక రామ
రాజయ్య యుద్ధమందు శస్త్రనిహతుడై కీర్తి పొందెను. వెన్ను యియ్యడ మన్న
రాజకు నిండగాని పేరేలేదు. ప్రాణానికి అపేక్షించి బ్రదుకచూచుట రాజ

ధర్మముకాదు.” అనిపలికి తన వెంట మొనకు రాతగిన వారి నందరిని పిలుచుకొని సైన్యముతోకూడా బైలుదేరి, భేరి, పటహ, శంఖ, వారణ*, ఘంటికారవమునకు ఆనందిస్తూ గోవిందనామస్మరణ యామరక చేస్తూ తురుష్కుల ఘోషకు యెదురై యుద్ధము ఆరంభముచేసి అనేకశత్రుజనమును హతంచేసి ఆ యుద్ధములో సిద్ధార్థినామ సంవత్సర మాఖ బహుళ ౧౧ యేకాదశీ దివస మందు తిరువెంగళనాథ దేవచోడ మహారాజులుగారు, ఆయనగారి అనుజన్మజ్ఞై న తిమ్మరాజుగారున్న శస్త్రనిహతులై వీరస్వగళమును పొందిరి.

తత్కాలమున సాన్నిధ్యమందువున్న భట్టాజులు వీరి ప్రతాపమును శ్లాఘనచేసే నిమిత్తం వీరి కుమాళ్లు అయిన కుమార అనంతరాజుగారిని పుద్దే సించి పొగడిన సీసమాలికెవద్యము:—

అరయంగ మీ తండ్రి శ తిరువెంగళధరాధి

నాథభూరమణుండు శ నయవిదురుండు

పరికింప హరిభక్తి శ బ్రహ్మాదతుల్యుండు

భువిని బొంకని నర శ పుంగవుండు

మానసంపన్నుండు శ దానరాధేయుండు

రీతి మించిన రాజరఘుషి యటంచు

బుధు లెంచ వెలసి యీశభూమి బాలింపుచు

వెంకటపతిరాయరవిభునికార్య

మీడేచి యతనిచే శ హెచ్చైన సొమ్ములు

మెచ్చైన మలహరి శ మీనుడాలు

ముత్యాలకుచ్చులు శ మొదలుగా గల మేటి

చిరుదులు జేకొని శ పరగు వేళ

గడిదాటి యదులుఖా శ నుండు బలంబుల తోడఁ

గూడి బాబాశాహు శ కోరి పుచ్చె

కందనవ్రాలి దురగంబు ముట్టడి వేసి

* The author has evidently the *Panca mahāsabdas* in view; *vāraṇa* is very probably a mistake for some musical instrument, such as *Kāṇajā*.

విడిసిన యావార్త శ విన్న యపుడె
 తనసేనలును దాను శ దండెత్తి యచ్చటఁ
 జేరి తుర్కలవైని శ బారివెట్టి
 పోట్లాడు సమయానఁ శ పోర సహాయుడై
 యేగి ధర్మారావు శ యీగి పోయె
 నారీతినే పోయె శ హండె సద్దారును
 దక్కినదొరలును శ దల్లడించి
 వారి నందఱి నవ్వి శ వాజరత్నము నెక్కి
 తిరువెంగళేంద్రుండు శ ధీరుఁ డగుచు
 లక్ష్మణసద్గుణ శ లక్ష్మణయను జన్మఁ
 డగు తిమ్మరాజును శ నతిబలయుత
 బాంధవ వరరాజ శ భటులను బేర్వేరఁ
 బిలిపించి వారితో శ బ్రియము వలికె
 తమతాత తండ్రులు శ తరతరముల నరి
 వరులకు దిరిగియు శ విఱి గెఱుంగరు
 ధనములు తనువులు శ ధరననిత్యంబులు
 సత్యప్రతాపయ శ శంబు నిలుచు
 పార్థివౌత్తమునకు శ బంఠ్రాతునకు నెల్ల
 పగరకు విఱుగుట శ పాటిగాదు
 గోపాలరాజుతోఁ శ గోరిపల్కిన పల్కు
 సంఘటించఁగ మంచి శ జగడ మబ్బె
 నెరసహాయంబునఁ శ బరమోపకారులై
 యెన్నికకెక్కి వెరయ్యేండ్లు మనిరి
 వలను దొల్లిటి శాలిరవాహను చేతను
 హతమైన యల విక్రమార్కుఁ డనఁగ
 పట్టభద్రుం డయ్యు శ నట్టి నీతిఁ దలంచి
 ముపురుదునేదాలుఁ శ మొనసి నపుడు
 వెన్నియ్యగా లేక శ మున్ననిఁ దెగి రామ
 రాజయ్య కాళిలో శ పూజఁగొనఁడె

రాజశేఖరునకు శ రణము తథ్యము ధాత్రి
 వెనుకకుఁ బోరాదు శ వీరవరుఁడు
 రాహుత్తునకు వెన్నశరాబోను జెల్లదు
 మన్నెరాజుకు నింద శ వెన్నుఁ జూప
 ప్రాణాన కాశించి శ బ్రదుకంగఁ జూచుట
 కడు రాజధర్మము శ గా దటంచు
 తనవెంట మొనకు రాఁ శ దగి నట్టి వా ర్నెల్ల
 ర మ్మని తద్భట శ ప్రతతి తోడ
 భేరిపటహశంఖ శ వారణఘంటికా
 రవములెనఁగ బవ శ రమున నిలిచి
 గోవిందనామంబుఁ శ గొనియాడు కొనుచును
 నడిచెను నరులు కి శ న్నరులు బొగడ
 నట్టి జన్మములోన శ నల తుపాకీగుండ్లు
 నమ్ములు మైదాక శ నళుకు లేక
 గజబృంహితములకుఁ శ గంపంబు నొందక
 యడిదంబు మెఱుగుల శ కదరి పడక
 కరులవై సింహంబు శ గమకించు తెఱఁగునఁ
 గోల్పులి జింకలఁ శ గూల్పు పగిది
 మంతుకెక్కిన యట్టి శ మాంధాత కై వడి
 దండివిద్యేషులఁ శ దఱిమితటిమి
 మత్తగజంబుల శ మహిమిఁదఁ బడఁ గ్రుమ్మి
 గుఱ్ఱాల నీఁటెల శ గుదులఁ గ్రుచ్చి
 గుఱుతైన రథికులఁ శ గొట్టి గుట్టలు బెట్టి
 కాల్బలమెల్లఁ జీరకాకు చేసి
 సమరపృథ్వీస్థలి శ సమసి తమ్ముఁడు దాను
 హరివాసరమున యా శ హరినిఁ జేర
 వారి చరిత్రలు శ వర్ణింపగా ఫణి
 పఠికిని వాక్పఠి శ పఠికి వశమె

తాతతండ్రుల కీర్తి శ ధరణివై వెలసెను
 యిపుడు దేవరచర్య శ లెంతు వినుము
 కలితగండరబాల శ కావేరివల్లభ
 కటకపురీచూఱకాఱు బిరుద
 రిపుగజసింహకాశ్యపగోత్రపావన
 మతివరానంతకురమారనంత.

ఈ ప్రకారం కుమారలనంతరాజుగారి వద్దను భట్రాజులు శ్లాఘన చేసిరి.

తదాది తిరువెంగళనాథరాజుగారి కుమాళ్లులయిన కుమారలనంత రాజు దేవచోడ మహారాజుగారు పిత్రీయ్యమైన రాజ్యభారధురంధరత్వమునకు ప్రాప్తుడై మహద్భాగ్యసంపన్నతచేత ప్రజాపరిపాలన చేస్తూవుండి తులూ భారము అనగా తన యెత్తుద్రవ్యము తూచి అద్రవ్యమును బ్రాహ్మణులకు దానము చేసిరి. శత్రువులను పలాయనంచేసి రాజ్యం యేలుతూ వుండెను. గనుక కుమారలనంతరాజువారిని కవీశ్వరులు శ్లాఘనచేసినది యేమంటే :

ఉ. మాయురే ! నద్గుణాభరణ శ మట్ల కుమారయనంత, శౌర్యధా
 రేయుని నిన్నునాజి నెదు శ రింపను శక్తులు గాక కయిదుపుల్
 వేయని రాజులు శ శరణు శ వేడని మన్నెకొమాళ్లు కానుకల్
 సేయని శూర్లు మ్రొక్క ని వశీరులు లేరు వసుంధరాస్థలి.

ఈ ప్రకారం రాజ్యపరిపాలనం చేస్తూవుండగాను, చుట్టుపట్టు యాకరి బోయపాలెగాండ్లు కృత్రిమంచేసి సీమపితూరీ చేయవలెనని యేకస్థలై కలు కట, గుండ్లూరు, లెంపల్లి, అనిమల, పాలగిరి, తంగేడుపల్లి, చప్పల్లి, పిగిలేరు, కుమాళ్లకాల్వ, సెట్టిపల్లె యీ స్థలములయందు ఘోంజులుగూడి, కుమార అనంతరాజుగారి తమ్ములయిన, యల్లమరాజుగారిని వశీలా చేసుకొని కుమార అనంతరాజుగారి ప్రభుత్వానకు భంగంజేసి, సీమ అరాచకం చేయవలెనని యత్నంచేసినంతట యీ అథికం కుమారలనంతరాజుగారికి తెలిసినందున, అనుజన్ములయిన యల్లమరాజుగారిని పట్టి సిద్ధవటములో ఖయిదుచేసి సైన్య మును తీసుకొని దండుకడలిపోయి కలుకట గుండ్లూరువద్ద లడాయించేసి కలు

కట తీసుకొనిరి. అక్కడనుంచి లెంపల్లె ఆప్రాంత్యానకు వచ్చి లెంపల్లె, అని
మెల, పాలగిరి, తంగేడుపల్లె, చప్పల్లి, పిగిలేరు, కొమాళ్లకాలువ, సెట్టిపల్లె
యీ స్థలాలయందు శత్రుసైన్యముతో యుద్ధముచేసి జయించి వుడయగిరి
పర్యంతం దాడిచేసి, అక్కడినుంచి తిరిగి సిద్ధవటానకు ప్రవేశించిరి. వీరు తిరు
మల స్థలమందు తిరువెంగళనాథుని ఆలయమందు గోపురం కట్టించిరి. అప్పుడు
కుమారలనంతరాజుగారిని కవీశ్వరులు స్లాఘనచేసిన పద్యములు :

సీ. వెంకటాచలమున శ వెలయు గోపురములు

బూని కట్టించిన శ పుణ్యుఁ డితఁడు

విలతతులాభార శ విత్తంబు ద్విజులకు

దానమిచ్చిన యట్టి శ ధన్యుఁ డితఁడు

ప్రత్యఘ్న లఘింతు శ బహుశార్థకటకముల్

భటకవేంద్రులకిచ్చు శ భక్తుఁ డితఁడు

దొర మన్నెరాజులు శ పరదునేదా ల్లెంచ

రాయపట్టము నిల్పు శ రా జితండు

రాజదేవేంద్రు విక్రమ శ రాఘవేంద్రుఁ

డనుచు జను లెంచ మించి తౌ శ యఖిలదిశల

వినుతగుణవంత రిపుభీమ శ విజయకుంత

మహితమహికాంత శ మట్ల కుమారనంత !

సీ. కలుకటపట్టణాశ్రమదక్షిణ్ముండ

గుండ్లూరిసంగ రాకకుంతవిభవ

వేముపల్లి పురీవిజయధాటీధుర్య

అనిమెలపాలగిర్యరివిదార

చెప్పలిశాత్రవరసేనావిభంజన

తంగేడుపల్లి సాధనసమగ్ర

పిగిలేటికారిపురభేదనోగ్రచమూప

యతులకుమాళ్లకార్వరివిదార

మాధవరశత్రుసంహార శ మహితధుర్య
 సెట్టిపలిసాలసాధన శ సిద్ధశౌర్య
 ఉదయగిరిదుర్గరిపుభయ శ దోగ్రయాత్ర
 మహితబలవంత మట్ల కురమారనంత !*

సీ. మించి యుద్ధతిఁ గబళించెగా మత్తారి
 వీరులమెదడు గుండ్లూరియొద్ద
 గమకించి తుమురుగా శ నమిలెగా శత్రుభూ
 పతుల యెమ్ములు శ వేముపల్లెపజ్జ
 కృపలేక జుత్తెగా శ రిపుల రక్తంబులు
 అనిమెలపాలగిర్యవనిలోనఁ
 గసిబోవ మెనవెగా శ గర్వితాహితమాంస
 ఖండంబులు కుమాళ్లకాల్వచెంత
 నీకరణి గొన్ని క్రీడలఁ శ గాక యిపుడు
 దలఁప నటువంటి వేడ్కలఁ శ దనివిఁ బొంద
 నేరదఁట ! పెద్దదయ్యమా శ నీకతారి
 ఘోరజయవంత మట్ల కురమారనంత.

ఈ పద్యతని పొగడొంది సిద్ధపటమున స్థాయిగా రాజ్యము యేలుచూ
 వున్న సమయమునందున యీయన అనుజన్మలయిన, ఖైదులోవున్న
 యల్లమరాజుగారు, అన్నగారైన కుమారలనంతరాజుగారి యందు కృతిగా
 ఒక పద్యం చెప్పిరి.

శా. శాంతిఁ దుర్గుణదోషసంఘముల నెంతచంబోకు కారుణ్యసం
 క్రాంతస్వాంతమునక శుభాన్వితునిగాఁ శ గావించి పోషించు ధీ
 మంతా మట్ల కుమారనంత నృప సకమ్యగ్వాక్రప్రసూనావళీ
 కాంతంబై తగు నీయుదాహరణముక శ గల్పించి పూరించితికా.

* This verse is extracted from *Kumudavalkalyāṇam*, a *prabandha* composed by Kumāra Ananta himself.

యీ ప్రకారం పద్యము చెప్పి భట్రాజు చేతికిచ్చి అన్నగారికి వినుపించు మనగా ఆ భట్టురాజు కుమారఅనంతరాజుగారికి యీకృతివినుపించినంతట, ఆయన సంతోషించి తమ్ముని యందు వాత్సల్యత వ్రదయించి యల్లమరాజు గారిని తమ సమక్షమానకు పిలిపించి ఆదరించి, అప్పుడు యల్లమరాజుగారికి మైలుపల్లె, పొండలూరు, గుండ్లూరు, పూరెంచాడు, రాయవరం యీ అయిదు గ్రామములు అమరం యిచ్చి వ్రండగా యల్లమరాజుగారు ఆ గ్రామములు అయిదున్నూ ఖర్చు ప్రయములకుగాను అనుభవిస్తూ వ్రండిరి.

* * *

యీ ప్రకారం కొమార అనంతరాజు దేవచోడ మహారాజులుగారు పన్నెండు సంవత్సరములు ప్రభుత్వంచేసి స్వగౌరవులు అయిరి.

Kaifiyat of Cittiaveli : L.R. 22, pp. 212-223.

238-(a). THE FALL OF KANDANAVÖLU.

తరువాత శాలీవాహనశకం ౧౫౪౧ సిద్ధార్థి సం॥ ఫాల్గుణ శ్లో ౫ లు బిజాపురం బాదుశాహా తట్టున్నుంచి అబ్దుల్ మహమ్మద్, అబ్దుల్లా వాహాబు అనే సరదాలుక సైన్యముతోకూడావచ్చి కందనపూలు కోటకు ముట్టడివేసి నందున గోపాలరాజు వారి కోటవిడిచి లేచిపోయెను. దుందుభి సంవత్సరం వరకు కోట ముట్టడిలో వ్రండి గోపాలరాజు వారిసైన్యం యుద్ధము చేస్తూ వ్రండెను. అప్పుడు మట్ల తిరువెంగళనాథరాజు దేవచోడ మహారాజు గోపాలరాజుగారికి సహాయంగావచ్చి తురకలతో యుద్ధముచేసి ఆ యుద్ధములోనే తిరువెంగళ నాథరాజు కాలంచేసెను. అంతట కోట తురకలస్వాధీనం అయినది. అప్పుడు దేశమున్ను కొంత వ్రజాడు అయినది. శకం ౧౫౪౬ రక్తాక్షి సం॥ మాగళ శిరమాసం వరకు కోటఖాలి. నెలపట దిద్దేశమున్ను తురకల స్వాధీనం అయి కొంత అమరగ్రామములు నడిపిస్తూవ్రండిరి.

Kaifiyat of Kandनावolu : L.R. 16, p. 501.

238-(b). MATLA TIRUVENGALANĀTHA AND THE 'ĀDIL KHĀN.

సీ. కీరంటి కాన్వాదరపారతంత్ర్యము చేత
 నూర్వశితోబోదు ర చుండు నొకఁడు
 కఠినభోదామంత్రశకౌశలం బుట్టమి
 హేమ చెక్కులు నుల్ని ర యెంచు నొకఁడు
 అతిమాత్రసంభోగకృతతనుగ్లానిచే
 పుంజికన్థలి గోడు ర బొరయు నొకఁడు
 అత్త బిబ్బి కరణార్థమై ర యూద్యంత
 కర్ణవేధన రంభః ర గదుము నొకఁడు
 మహితశౌర్యాదిజాకాంత ర మట్లనంత
 హితకుమారక తిరువేంగళేంద్రశాత
 కరకృపాణహతేదులరఖానసైన్య
 మత్తరాహుత్తతతి దివి ర మసలి నపుడు.

సీ. చిలుకలు బొమిడికంఠబులఁ జొచ్చి యెగసిన
 యత్తులు దండెలం ర చాసపడఁగ
 వెన్నుగాయంబుల ర వెడలు ననములను
 వలనొప్పహంబుల్ ర నన్నెగట్టఁ
 దమ్మెలు శరపక్షిఁ ర దాకిన నలిహిత
 కర్ణవేధకు నాది ర కఱకు గాఁగ
 ధ్వజములుఁ దెగి ధరా ర స్థలివ్రాల యిషులూన
 కన్నులకును గౌర ర కట్టుఁ గాఁగ
 మట్లతిరువేంగళాధీశ ర మహితఖడ్గ
 శాతధార దురమ్మునఁ ర జక్కునేయ
 వీరవిజయాపురీసైన్య ర ఘోరసార
 మత్తకణచణ బాహురా ర హుత్తవరులు.

2

ఉ. ట్టియొక్కయీ

కోడిగ మే మటంచు లయ ర గుల్కుచు జగ్గున వచ్చు కిన్నరీ
 గోడిగ యంచు మాపు బురికొల్పుఁ గడు తిరువేంగళేంద్ర పెం
 దాడిహతంబుతధ్వజననా(P) ర ధవిజాపురసైన్యమండలి.

3

Kumudaratikalyāṇam : Canto I.

239. THE MUHAMMADAN CONQUEST OF KURNOOL.

వెంకట్రాజు తదనంతరమందు యీయన అన్నగారైన రామరాజు కొమారుడు గోపాలరాజు* కందనూలు సీమ ప్రభుత్వం చేస్తూవుండగా శాలీ వాహన శకము ౧౫౭౦ లోను బిజాపూరు తరుపు అబ్దులు వాహబుఖాను డనే తురక ఘోంజుతోపచ్చి కందనోలు తాణా వేసుకొన్న తరువాతను తాలూకా ప్రభుత్వం చేసే టప్పడు న్యాయకల్లు అనే అగ్రహారం సర్కారుకు దాఖలు చేసుకొన్నారు.

Kaifiyat of Nyāyakallu : L.R. 40, p. 321.

240. VENKATA III AND PENUGONDA.

౧.

రాజరాజశ్రీ రాయదళవాయలవారు వెనుగొండ కుందుపిఠారాయ దుగళ... సింహాసనం యేలిన రాజ్యములు ఆయకటు లెఖవాసిన... మంగళ మహాశ్రీశ్రీశ్రీశ్రీ జేయును.

౨.

రాయవేలూరు వెంకటపతిరాయలవారు రాజరాజశ్రీ రాయదళ వాయ పెదకోనేటినాయణిగారికి వెనుగొండ ధొరతనం యిచ్చిన వివరం||... స్వస్థిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకాబ్దాః ౧౫౫౮ నా(?) . . పూర్వ ౧౮౬ యేండ్లనాటి (?) పోయిన యువనామ సంవత్సర శ్రావణ బ ౧౦ లు... బలిజకులో... ము... వాసరాశి అనే యింటిపేరు చంద్రగిరి చంచమనాయణి.. కొమ్మార్లు అక్కపనాయణిగారి కొమ్మార్లు కస్తూరి నాయణిగారి కొమ్మార్లు కోనేటినాయణిగారికి వెనుగొండ ధొరతనం యిచ్చి రాయదళవాయి పట్టం యిచ్చి సవ్వంమ్మగారిని యిచ్చి వివాహమహోత్సవం చే

3.

యిచ్చి పట్టపుకత్తి వుడుగరలు నాలుగు నగలుయిచ్చి సింహాసనం యిచ్చి శ్రీమత్సహారాజరాజశ్రీ అనే వఖాణం యిచ్చి అంపించినారు. వెనుగొండకు ధొరతనం యిచ్చి అంపించినారు. యీ శుభకృతునామసంవత్సరం సరికి యేండ్లు ౧౮౬ అయివున్నది. రాయలవారు పెదకోనేటినాయణికి యిచ్చిన వుడు గరలు.

*

*

*

* This seems to be a mistake. Venkataraju was the elder brother of Gopalaraju, and not his uncle.

రా॥ రా॥ పెద కోనేటినాయనిగారు పెనుగొండ శింహస్వననం రాజ్యం
యేలినది యువ సంవత్సర శ్రావణ శ్మ ౧౦ లు ఆరభ్యం నందన సంవత్సరం
మాగళశిరం సరి యేలిన యేండ్లు ౧౩ నెలలు ౩. అటుపెనుక విజాపురం జీవ
రుడు ఖానఖానుడు పెనుగొండకు ముట్టడి దిగినది నందన మాగళశిర అ
విజయ సం॥ మాగళశిరం సరి యేడాది ౧ విడిచిరి. పుభయం యేండ్లు
౧౪, నెలలు ౩ క్కి పెనుగొండరాజ్యం గ. ౨,౫౦౦౦ కుందుపిరాజ్యం
బదులు వచ్చినది. రా॥ రా॥ పెదకోనేటినాయనిగారికి యలపనాయని కొత్త
కోటవారిచాత విడిపించి యిచ్చినది దుగాలు ౫. రాజ్యం గ. ౬౦,౦౦౦ క్కి
విజయ సంవత్సర మాగళశిర మాసం ఆరభ్యం ఖానఖానుడు వ్రాయించి
యిచ్చినది ఫరవానా పెళికళి రూకలు విడిచినాము అని యిచిరి.

Rāyadurgada-arasara Vanisāvali (Kaditam): Mac. Mss. 15-3-66.

241. THE MUHAMMADAN CONQUEST OF CITTIVELI.

పిమ్మట వీరిద త్తపుత్రు లయిన అనంతరాజు దేవచోడ మహారాజులు
గారు పట్టాభిషిక్తు లయిరి. అంతట తురుష్కులు బలవంతులయి దేశములు
అక్రమించుకుంటూ వచ్చినందున పోరుమామిళ్ల, బద్దెవేలు, దువూర్లు,
చన్నూరు, కామలాపురం వీరికి స్వాధీనములో రాకపోయె ; గనుక ఆ సీమల
యందు అపేక్ష విడిచి పినతండ్రి యల్లమరాజుగారిని సహాయుణ్ణిగా పుంచుకొని
పులుగులనాడు, పొత్తపినాడు, సిద్ధవటం సీమలు ప్రభుత్వం చేస్తూవుండిరి ...
అంతట ౧౨ సంవత్సరములు యాయన ప్రభుత్వం చేసిరి. అప్పట్లో గోలకొండ
పట్టణ మందు సింహాసనస్థు లయిన సుల్తాను అబ్దుల్ కుతుబుశాహాగారు దఖ్ఖం
దేశమునకు పాదుశాహా అయివుండి దఖ్ఖం దేశమందు నరపతిరాయపీఠస్థు లయిన
కణాటక ప్రభువులకు సత్త తీమానమై వీర వెంకటపతి దేవమహారాయల
వారు స్వగృహస్థులు అయినదారభ్యం రాయరాణువకు చెల్లెనీమ అరాచికమై
పాశెగాండ్లు ప్రబలించి యవరికివారు స్వతంత్రులయి ప్రభుత్వం అనే నియామకం
లేక అడావడిగావున్న వారై పాదుశాహావారికి జాహీరు అయినందున, తమ
తట్టునుంచి కణాటక దేశమందలి గిరిదుర్గస్థలాలు సాధించి తమతట్టు రాణా
వెయ్య మని తగిన ఫౌజును యిచ్చి అపింఛగా పాదుశాహావారి ఆజ్ఞాపాలకు

లయిన నవాబు మీరు జమలూ సయ్యదు మహమ్మదుగారు సేనాపతులై సైన్య సమేతముగావచ్చి కణాటకదేశ మందు ప్రవేశించి సిద్ధవటము తట్టునుంచి సాధించమనిన్ని, సీమ జప్తిచేయగలందులకు యిద్దరు సరదార్లను తురుష్కుల నున్న నియామకంచేసి వారి వెంబడి కొంత సయ్యమును యిచ్చి బక్షి త్రియంబక రావు అనే బ్రాహ్మణ్ణి సహా కూర్చి అంపించగా ఆసదాలు వుభయులున్న సైన్యసహితముగావచ్చి సిద్ధవటం మీద మోహించేసి వుండగా మట్ల అనంత రాజయ్య దేవచోడ మహారాజులుగారు శాలివాహన శకవర్షంబులు ౧౫౭౧ అగు నేటి వికృతి సంవత్సరమునందు యావత్తు సైన్యమును కూర్చుకొని పినతండ్రి అయిన యల్ల మరాజుగారితోకూడా దండుకదలిపోయి తురుష్కులతో యుద్ధం చేసి సేనానాయకులయిన వుభయులను శిరచ్ఛేదనలు చేసిరి. బక్షి త్రియంబక రావు హతశేషులయిన సయ్యముతోకూడా నవాబు మీరు జమలూ సయ్యదు మహమ్మదుగారి వద్దికి లేచిపోయెను. అప్పుడు మట్ల అనంతరాజయ్యగారు యోచన చేసినది. సుబాదాల్లైన సరదార్లనైతే తలలు కోసినాము. వచ్చిన వాడు బలిష్ఠుడు; నవాబుదండుమీద యెత్తి పోట్లాడే టందుకు మనకు శక్తిచాలదు. రాణివాసములతోకూడా మనము స్వస్థలమందు నిలిచి వుంటే యిటమీద నవాబు మీరు జమలూగారు సయ్యముతో ఖుద్దు తలీఫవచ్చి సంతల్లో మోస సంరక్షణ కానేరదు. అప్రసిద్ధిపేతువులయిన కార్యములు సంభవించును. కాబట్టి యీసమయంలో మనం స్థలం విడిచి లేచిపోవడము వూజు తము. క్రమేణా రాజ్యంయొక్క అనుభవం మనకు వున్నట్టు లయితే యీశ్వరసంకల్పాను గుణ్యముగా కావలసిన కార్యములు అయ్యాని, అని ముఖ్యమైన వార్లతో ఆలోచనచేసి రాణివాసములతోకూడా తమకు ముఖ్యమైన అల్లుడుకుమార్తెను వెంటబెట్టుకొని స్వదేశం విడిచి పశ్చిమరాజ్య మందలి యిక్కేరిబసవాపురం తట్టు లేచిపోయిరి. అంతట నవాబు మీరు జమలూ సయ్యదు మహమ్మదుగారు సైన్యముతోవచ్చి సిద్ధవటం తాణాచేసి త్రియంబక శంకరాజీ పంతులవారికి మట్లవారు యేలే రాజ్యమును స్వాధీనంచేసిరి.

242. VELUGŌṬI SINGA, SON OF VENKATĀDRI.

(CONTEMPORARY OF ŚRĪRANGA III)

సీ. చివు చివుక్కన వచ్చు శ సింగాణికోల
 మదహాత్రి నెదురఁగా శ నుదుటు జేసి
 టింగుటిం గనుచుఁ బాఠెడు తుపాకీగుండ్ల
 నెఱి లెక్కగొనక ముందఱకు హెచ్చి
 బెఱబెఱ మంచును శ భీకరధ్వనులతోఁ
 గవయు బల్బాణంబు శ రవళిఁ గెరలి
 మొత్తమై బలు వాడి శ కత్తుల నొప్పురా
 హుత్తునంఘముల వై శ నుటికి నఱికి
 మలక పంపుల గెలిచి తౌ శ మాఱు లేక
 రమణ నార్వీటి శ్రీరంగరాయశౌరి
 సెలవుఁ బెట్టిన వెంగంటి శ చెఱువులోన
 ధీర వెలుగోటి వేంకటాధిపునిసింగ.

సీ. కఱకు సిలేదార్ల శ కంఠర క్తంబులు
 చండివజీలఁ మాంఠనంబు తురుము
 రవ్వ దునేదాలఁ శ కొవ్వ లప్పలరాశి
 మెం డొడ్డు ఖాజీల శ మెదడు కుప్ప
 బిరుదురాహుత్తుల శ ప్రేవులు ప్రోవులు
 ఖండరిఖానుల శ కండగుదులు
 గొంటరి సరదార్ల శ గుండెల కఱకుట్లు
 మొక్కలి సైదుల శ మూలుగులును
 భుక్తివెట్టితి నీ ఖడ్గభూతమునకు
 గణన కెక్కిన వెంగంటి శ రణము నందు
 బళిబళిర ! పంచపాండియదళవిభాళ
 ధీర వెలుగోటి వెంకటాధిపునిసింగ.

నీ. అలపురత్రయము ఘోరరాజులో వధియించు
 శూలాయుధమహోగ్రశీల మెఱసి
 అక్షీణబలుఁడైన శ దక్షుని తలఁ ద్రుంచి
 నిలచిన శరభేశు శ నీటు దనరి
 వశకంఠలుం తనో శ ద్దండుఁడైన ప్రతాప
 రామభద్రస్వామి శ రహివహించి
 క్రుద్ధకారవగదారయుద్ధమధ్యాటోప
 భీమసేనాగ్రహోరద్దామలీలఁ
 బెకలి యినుమాటు తరతరారలకునుఁ జాల
 గుట్టు చెడఁ గొట్టితివి గోలకొండబలము
 తఱిమి వెలుగోటి వెంకటరథరణిధపుని
 సింగభాత్రీకళత్ర యూరజితచరిత్ర.

3

Velugōṭivāri Vamsāvali : 459-61.

243. ŚRĪRĀṄGA III.

పూర్వకాలమందు పుభయ కావేరుల మధ్యమందు పుష్కతూరు అని
 పేరు కలిగినది వఖ పల్లెకలదు. ఆ పల్లెలో శ్రీ రంగరాజు అను వఖ క్షత్రి
 యుడు కణాటకానకు రారాజు అయిన కృష్ణదేవరాయల వంశీకుడు చంద్ర
 గిరి ప్రాంత్యమునుంచి రాజ్యభ్రష్టు అయినచ్చి మైసూరు అధికారులవద్ద ఆ
 పల్లె పుచ్చుకొని తన బంధువులు సన్నిహితమందు లేరు గనుక అక్కడ వఖ
 లంజను పెట్టుకొని కాలక్షేపం చేస్తూవుండగా, పూర్వసంబంధముల
 కన్నా యిబ్బడి యిస్తూవుంటే సమస్తమయిన పాలెగాండ్లు దగ్గరవున్న నౌకర్లు
 యితనిదగ్గరనే వచ్చి కొలువు అవుతూ వచ్చిరి. కనుక యాయన మరి రెండు
 మూడు సంవత్సరములకు యాభై వేలగుఱ్ఱము లక్షబారున్న పోగుచేసు
 కుని, తదనంతరం యీ యెనభై నలుగురు పాలెగాండ్ల దగ్గర వున్నవాండ్ల మర్కం
 తెలిసినవారు అంధరు తనదగ్గరికి చేరినారు; గనుకనున్న రణకళాశులు
 అయినవాండ్లు అంధరు తారతమ్యములు తెలిసి ఆదరించే ప్రభువు అని జాండ్లు
 యాయనను అనుసరించి నందున పాలెగాండ్లకు అంధరికి తగుమనుష్యులు
 లేనందున బలం తక్కువ అయినది విచారించి, యనభై నలుగురు పాలెగాండ్ల

సయిన్యం వఖయెత్తు తనసైన్యం వఖయెత్తుగా విచారించి వాండ్లను అంధరిని
సాధించి సార్వభౌమత్వం చెయ్యవలెనని కృతనిశ్చయమై ... దిగ్విజయం
చెయ్యడానికి ఆరంభించి గరుడధ్వజం యెత్తించి సయిన్యంతోటి ఆ పూరి
బయట డేరాలు వేయించి, శుభమువలూతమందు కళత్రయుక్తమై బయట
రాగా విజయప్రాప్తికి అనుకూలమైన శఖునములు యిష్టదేవతానుగ్రహంవల్ల
రాగా చూచి సంతోషించెను. తక్కిన సేనానాయకులు అందరు విజయమే
రూఢమని అత్యంత ధైర్యయుక్తులయివుండిరి. తదనంతరం అన్నిస్థలకు
తలగడ యైనది మైసూరు; ముందర ఆ స్థలం జయించవలె నని సంకల్పించి ఆ
పట్టణానకు రాజు అయిన షువంటి శ్యామరాజు వడయరును, ప్రధాని కళవేమ
నతన (?) దొడ్డయ్యప్రధాని ఆ కాలమందు వుండగా ప్రథమం అక్కడనుంచి
మైసూరు వెళ్లి వాండ్లతోటి అఘోరమైన యుద్ధంచేసి వాండ్ల బలాన్ని అంతా
క్షయింప చేసెను ... అటు వెనుక బలక్షీణం అయిన స్థితి తెలిసి మైసూరు రాజు
శ్రీరంగరాజువారికి భృత్యుడై తనరాజ్యం లో అధికభాగం యిచ్చే
టట్టు, ఆయన ఆజ్ఞాముద్రలు తమరు అంగీకరించే టట్టున్ను . యిషు . యింతటి
నుంచి ఆయన రాజరాజు తమరు ఆయన కింద వుండేవాండ్లు గానున్ను ఆ ప్రకా
రమే విజ్ఞాపన వ్రాసేటట్టు నిష్కర్షణచేసుకొని అనేక అధికం మణి అంబ
రాదులు నజరువెట్టే వరకు . తర్వాతను . శ్యామరాజు వడయలను ప్రధాని
యుక్తంగా వెంట బెట్టుకొని లో తక్కువ యనభయినాలుగుస్థలాలు జయించ
వలె నని బయలుదేరే వరకు తక్కిన పాళెగాండ్లు కొందరు తమకు ముఖ్య
లయిన శ్యామరాజు వడయరే భృత్యుడుకాగా మనకు వచ్చినది యేమి అని
యెదురుగుండా వచ్చి నజరులు యిస్తూ అంతటనుంచి వారికి పయికం యివ్వ
డానకు వప్పుకొనిరి. అందులో కొందరు క్రూరులైనవాండ్లు తిరుగబడుతూ
వస్తే ఊత్రంచేత సాధించుతూ వచ్చిరి.

*

*

*

శ్రీరంగరాయలవారు యీ పయిని వ్రాసిన యెనుపై నాలుగు పాళెముల
లో కొందరిని స్వాధీనం చేసుకొని తాను పాళెగాండ్లను వెంటబెట్టుకొని తిరిగి
శ్రీరంగపట్నం వస్తూవుండగా అనుభవదినములు చెల్లింది గనుకను, దయివవ
శాస్త్రు యీయన శరీరముకు దుగ్ధత కనిపించి పరలోక ప్రాప్తుడయ్యెనమయం

సన్నిహితించే వరకు శ్రీరంగరాయలవారి సామాన్యస్త్రీ నేను మీరు జీవయుక్తు డయి వుండగానే శిఖా ఆజ్ఞలు తాను ధరియించి ప్రపంచక అధికారం తాను చెయ్యవలె నంటే మయినూరు శ్యామరాజ వడయలు కళవే మన దొడ్డయ్య బోధకృత్యంవల్లను మాణంగి తలకాడు పాలెగాండ్లను తనసలహాలోకి తీసు కునిముగ్గురు కక్షకట్టి ప్రపంచక మల్లా తానే ఆక్రమించ వలె నన్నభావంచేతను జగత్తులో స్త్రీలకు రాజ్యాధికారం చెయ్యడం వుండేదో, పతిహీనమైవుండి పుత్ర హీనమైన స్త్రీ ముఖావలోకనమే కూడదని చెప్పివున్నప్పుడు నిన్ను ప్రభువును చేసి నీ ఆజ్ఞ మనాయించేవారు యవరు అని న్యాయశాస్త్రీకులచేత, మర్నో ధ్వాటకంగా ఆ స్థళమందున చెప్పెవరకు ... ఆ శ్రీరంగరాయల సామాన్య వనిత కోపం తెచ్చుకొని నేను తలిచిన ప్రయోజనములకు మీరు విఘాతముచేసి నారు గనుక శపించడం అయినదని శపించెను.

‘మాణంగి మడువాగళి.’ అంటే వాండ్లు స్థానభ్రష్టులయి ఆ పూరు అగాధమైన మడుగు అవుగాక ! ఆ వర్స గానే మాణంగి కావేరి ప్రవాహం వచ్చి ఆ పూరు మట్టుకు అగాధమైన మడుగు అయినది.

‘తలకాడు నుళవాగళి.’ తలకాడు అనేపూరు యిసుకడిన్నై అవుగాక ! యిదిపర్యంతరం ఆ స్థలం నిరంతరాభివృద్ధిగా యిసుక పెరుగుతూ దిబ్బ అయినది.

‘మైసూరవరిగె మక్కళు యిల్లదె హోగళి.’ మయినూరు వాండ్లకు పిల్లలు లేకపోదురు గాక. నేటిపర్యంతం వాండ్లకు సంతతులేదు. అధవా పుట్టి నప్పటికి బతకరు. మరివకరిని తెచ్చి పెంచుకోవడం కద్దు.

ఈ శాపమును బెట్టి యింతలో తన పెనిమిటి పరలోకమును పొందే వరకు స్వామి అనుగ్రహలబ్ధురాలు గనుక సన్మార్గప్రకారం పెనిమిటితో సహగమనం చేసి అఖండపుత్రమపదవిని పొందెను.

Kaifiyat of Srirangapatnam : L. R. 22, pp. 381, 391ff, 403.

244-(a) MUHAMMADAN CONQUEST OF THE VIJAYANAGARA KINGDOM.

తర్వాత పెమ్మసాని చినతిమ్మానాయుడు ఘండికోట రాజ్యం చేస్తూ వుండగా శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౫౭౧ అగు నేటి వికృతి సంవత్సరంలో గోలకొండ నుంచి నవాబు వచ్చి ఘండికోట సాధించి కట్టుకొనెను. నవాబు

ఘండికోట సాధించిన తర్వాత గుత్తి, గుర్రంకొండ, కంచి, వందవాసి, చెంగల్పట్టు, ఆరికాడు, ప్రళయకావేరి, మైలాపూరు, చెన్నపట్టణ మొదలయినదేశముల సాధించె; గనుక తూర్పుసముద్రపర్యంతం గోలకొండ కింద చెల్లెను. అప్పట్లోనే విజాపురాన్నుంచి మీనుఖానా అనే సర్దారుడు వచ్చి పెనుగొండ, వేలూరు, చెంజి, ఆరణి, బసుపట్నం, మొదలయినవి సాధించెను.

Kaifiyat of Sugumancipalle : L. R. 35, pp. 171-2.

244-(b).

పెమ్మసాని తిమ్మానాయణివారు... రాజ్యంచేస్తూవుండగా గోలకొండ నుంచి కుతుపుళాహ నవాబు 'సాహేబులవారు వికృతి సంవత్సరాన ఘండికోట ముట్టడిచేసి నాయడు యేలుతూవున్న కోట పట్టుకొనిరి.

*Kavile of Tōllamadugu in the Jambulamadugu Tāluka:
Mac. Mss. 15-3-49, p. 196.*

244-(c) THE SIEGE OF GINJEE.

అప్పాల్ పశలి శన్ తురులకు రాశా వరుతప్పయక్కరుక్కు పిల్లై
యిల్లమల్ అవర్ మరుమకన్ అప్పా యయక్కరుక్కు పట్టమాశ్శతు. అంత
రాశా శ్రీలొలయై అరేక శ్రీకలక్కుడ శలక్కిరీడైకన్ ముతల్ పణ్ణిక్
కొణ్ణి రాణి వాశత్తల్ తాణే యిరున్తుకొణ్ణి మర్తిరి శకల కారియ
మమ్ బార్కత్తత్తక్కినతాయిరుక్కు రాశరీకమ్ పణ్ణిక్కొణ్ణి పశలి శన్
తురులకుక్కు శెక్కుసియిల్ శిమ్మాశనపతియై యిరుక్కుత్తక్కిన శీమై పీశాల్వర్
పాతళా శిక్కుత్తర్తళా అయితరాపాత్ పాతళా తానాళా యివర్కన్ మున్తొలై
పశలి శన్ తు...కొణ్ణిశమ్ యెక్కురైయ క్కిరుక్కు మకారాశ శమన్త్
తానమ్ కిణ్ణితేవరాయరే పొమ్మరాశా మిత్తిర పేతత్తియై
పణ్ణి కైయక్కొణ్ణి యివర్కన్ మున్తొలైకన్ అన్ ముతల్ యిరుక్కు
అంత పొమ్మ రాశాకుక్కు కున్తొడ్డకత్తిల్ శేత్తుప్పట్టె కిల్ల
శెక్కుకట్టె కిల్లయమ్ మకారాశా రాయర్ నడప్పిశ్శ తమ్మణ్డై
నమ్పిక్కెయై వైశ్శిరుక్కు అవర్ కుత్తత్తురొకమ్ పణ్ణివరొయ్యమ్
యింత పాతళాక్కన్ మిత్తిరపేతత్తియై అడిశ్శప్ప పోట్టె యిరుక్కు
కున్తొడ్డకత్తిల్ మకారాశా శేవకర్ యయక్కమార్ శెక్కు, తల్కాల్వర్,
మతురై, తిరుశిరప్పల్లెయిల్ పల్వర్త వాన్ రాశరీకమ్ పణ్ణిక్కొణ్ణి
శొన్తమాయ్ తురైత్తనమ్ పణ్ణిక్కొణ్ణి యిరుక్కు యిప్పిప్పట్టె
కున్తొడ్డక రాశాక్కణై శెయమ్ పణ్ణివేణ్ణుమెన్దు యింత

பாதஷாக்கள் நவாம் மீ.....மருத்திகான்.....னகான் ; கவாச கான்,
 கயருத்தி கான் கோரி, அயாத்துகான் கோரி, சய்யது முஷத்த பாகான்
 கோரி, மாலுர்கான் குராடா, சய்யத் நாசறல்லிகான், சய்யத் அசனுகான்,
 சய்யத்.....சனுகான், சிகந்தர் கான் லூதி, ஷேற்கான் லூதி, யிபராயம்
 கான் லூதி, யிவர்கள்கூட அன்பதாயிரம் குதுரை முதல் தண்டு பிசாபூர்
 பாதஷாவுது அபுதுல்லாகான் பரிதபெக்கு பாவா சாயபு.....யரா
 அன்பதாயிரம் குதுரை முதல் தண்டு அயிதராபாத் பாதஷாவுது
 யிவர்கள் லஷசம் செனம் தண்டு கூட்டிக்கொண்டு கற்றாட்டக சீமையில்
 வடக்கே நெல்லூர்.....ராபள்ளி முதல் சபத்தி பண்ணிக்கொண்டு
 காஞ்சிபுரம் வேலூர் அவடங்களிலே யெறங்கிக்கொண்டு னுயக்கமார்
 ராசாக்கள் வேலூர் ஆரணி வகையராவிலிருந்தவர்கள் பேரில் சண்டை
 குடுத்து செயங்கொண்டு சீமையெ சபத்தி பண்ணிக்கொண்டார்கள்.
 அவடங்களிலே அயிதராபாத் பாதஷா தண்டு செனங்கள் செயங்
 கொண்டார்களானபடியினாலேயும் யிருவர் பாதஷாக்கள் பேச்சுக்கார்
 படிக்கிம் சேத்துப்பட்டுக்கு வடக்குப்பட்ட அயிதராபாத் பாதஷாவுக்கு
 சேத்துக்கொண்டார்கள். அந்த சீமைக்கி அபுதுல்லா கான் பவுசதார்
 வேலூரிலிருந்தார். காஞ்சிபுரத்திலும் பவுசதார் யிருந்தார். பரீது
 பெக்கு பாவா சாயபுக்கு சேத்துப்பட்டு செங்கல்பட்டு கில்லேதாரியும்
 மத்த கில்லாக்களுக்கும் கில்லேதாரிகளுமாய் சீமைக்கி அமல் அயிதரா
 பாதஷா வண்டை அக்கண்ணு மாதவண்ணு தீவான கிரி யிருந்தவர்கள்
 வசமாய் போதலி லிங்கண்ணு காஞ்சிபுரத்திலேயும் அமல்தாராயிருந்தார்.
 அவடத்தில் இந்தபடிக்கி திட்டமாச்சது. பிசாபூர் தண்டு பாதஷா
 மீர் கமருத்திகான் நவாப் வகயறு செஞ்சிபேரில் வந்து யெறங்கினார்கள்.
 செஞ்சி ராசா அப்பானுயக்கர் மகாராச சமா. மனதயிரியத்தோடே
 தானேயிருந்துகொண்டு பிறதானிகளுக்கு யெதரி வந்து யிருக்குரர்களே
 அதுக்கு எப்படி பந்தோபஸ்த்து பண்ணி ஓட்டிவிடவேணுமோ அந்தப்
 படிக்கி பார்க்கச் சொல்லி திட்டம் பண்ணி தாம் ராணி வாசத்திலே
 தானே யிருப்பார். பிறதானிகர் சுகல ராசகுமாரர்கள் ராச சேவார்கள்
 சேவகதன்மை யுடையவருக்கு கோட்டை அலங்கத்தின் பேரிலேயும்
 வாசல்படிகள் பேரிலேயும் துறக்கங்கள் பேரிலேயும் யிருக்கச் சொல்லி
 திட்டம் பண்ணி பெரிய பிரங்கிகள் சின்ன பிரங்கிகள் ண்டெ அதுக்கு
 தக்கின மருந்து குண்டு பிரங்கிக்காறர் சறுதார்களெயும் வைச்சு
 பிறதானிகர் ராத்திரி பகலும் எச்சரிக்கையா யிருப்பார்கள். அப்படி
 யிருக்க கமருத்திகான்வகயரா செஞ்சிக்கி கிழக்கே நெண்டுனாழி வழியில்
 களவாய் மோட்டில் யெறங்கி தம்முடைய தண்டெ கோட்டையை சுத்தி
 வைச்சு னுது மாசம் சண்டை பண்ணிக்கொண்டு யிருக்க கோட்டையி
 லிருக்குற ராசா செனங்களும் தண்டு பேரில் வந்து சண்டை பண்ணிக்

கொண்டு வருவார்கள். அப்படியிருக்க பாதஷா தண்டு அதிகமான படியினாலேயும் ராசாக்களுக்கு காலம் கிட்டினபடியினாலேயும் பாதஷா தண்டு தரோபஸ்து கோட்டை அகலக் கரை வந்து திண்டிவனம் தறு வாசா பெரிய தறுவாசா வண்டை நெருங்கினார்கள். அந்த காலத்தில் துறக்கத்தின் பேரிலிருக்குற பிரங்கிகளும் அலங்கத்தின்பேரிலும் பெரிய தம தமா புறுசுகள் பேரிலிருக்குற பிரங்கிகளும் யேக காலத்தில் சுட்டார்கள். பிறதானிகர் மெத மிஞ்சிப் போகுது என்று ராசாவுக்கு அறிக்கை பண்ண ஊழியகாற்றோடே சொல்லி யனுப்பிவிச்சார். அன்னேரம் ஊழியகாரர் ராசா நாமதீர்தம் செய்குரார் சமையமல்ல வென்று சொன்னார்கள். அதுக்கு பிறதானிகர் கடினமா சொல்ல ராசாவுக்கு அறிக்கை ஆய் வெளியே வந்து பட்டாகத்தியே எடுத்துக் கொண்டு வந்தார். ராசாகூட ராச குமாரர்கள் ராச சேவார்கள் மந்திரி பிறதானிகர் அவரவர்கள் சொந்த மனுஷாள் பதினாயிரம் செனம் வரைக்கும் கூட உயித்திய சன்னாகமா ராசா கூட வந்தார்கள். அந்த வேளை ராசா முதல் சேவக தன்மையெ யுடையவர் தங்கள் தங்கள் பெண்டுகளெ மானத்தை காப்பாத்திக்கச் சொல்லி திட்டம் பண்ணிப் போட்டு ராசா கூட திண்டிவனம் தறுவாசா வந்து யெதிரி நெருங்கி யிருக்குறபோது வாசல் கதவை திறந்து வெளியே வந்து யெதிரி தண்டு செனத்தின் பேரில் விழுந்து கத்தி கட்டாரி வல்லையம் சண்டை பண்ணார்கள். இப்படி யிர்த வாசல் படி முதல் வராக நதி வரைக்கும் நவாப் மீர் கமருத்தி கான் வகயரர் தண்டு செனங்களும் செஞ்சி மகாராசா அப்பானாயக்கர் செனங்களும் கலந்து போய் சாம பரியந்திரம் சண்டை பண்ணினார்கள். அந்த சண்டை தற்மம் சண்டையா பாரத சண்டை யெண்ணும் சொல்லப்படும். அப்படிப்பட்ட சமையத்தில் நவாப் கமருத்திகான் செனம் மெரிச்ச ஏறி கோட்டை அலங்கத்தின் பேரில் ஏறி செய பேரிகை அடிச்சார்கள். அந்த சண்டையில் ராசா அப்பானாயக்கர் பிறதானிகர் நந்தகோபால பிள்ளை ராச குமாரர்கள் ராச சேவார்கள் செனங்கள் இருவதாயிரம் மடிஞ்சு போனார்கள். நவாப் மீர் கமருத்திகான் தண்டு செனத்திலே சய்யத் முஸ்த்தபாகான் கோரி, சய்யத் அசன் கான், சய்யத் உசேனு கான், அயாத்து கான் கோரி, வகயரா செனங்கள் முப்பதாயிரம் செனம் மடிஞ்சார்கள். அந்த வாசல் முதல் வராகநதி வரைக்கும் றத்தக்கால்வாய் ஆயி ஓடத்தலைப்பட்டுது. ராசா வீடு முதல் பெண்டுகள் அன்னாறு வரைக்கும் அக்கினிப் பிரவேசமானார்கள். நவாப் மீர் கமருத்தி கான் பசலி சன் தசயக்கு செஞ்சி கோட்டை செயம் பண்ணிக்கொண்டு கோட்டையை பந்தோபஸ்து பண்ணிக்கொண்டார். ராசாவினுடைய கசானு மந்திரியினுடைய கசானு வகயரா சகலமும் நவாப் கைய்கொண்டார். செஞ்சி ராசாவினுடைய சேவக தன்மையும்

பிரதானிகர் நந்தகோபால பிள்ளை யெடையன் அவனுடைய சாமிகாரிய தூரந்தரமும் சேவகத் தன்மையும் பந்தோபஸ்த்தும் சண்டையினுடைய நகஷாவும் கசானு வகயராவும் வயணமா பீசாபூர் பாதஷாவுக்கு எழுதி அனுப்பினார். பாதஷா பாத்து ஆச்சரியப்பட்டு யிர்த நகஷாவே டில்லி தஹன்ஷாவுக்கு அனுப்பினார். எந்த வாசல் படியில் சண்டையாய் ஒரு நாழி வரைக்கும் பொணக்காடும் றத்தச் சேறுமாச்சுதோ அந்த தறுவாசாவுக்கு றணமண்டல தறுவாசா வென்று பேர்வைச்சார் செஞ்சுக்கி பாதஷாபாத் வென்று பேரும் வைச்சார்கள். ராசாவினுடைய சொய செனத்தில் ஆணுலே யாகட்டும், பெண்ணுலே யாகட்டும் ஒரு த்தராகிலும் தப்பினவாளில்லே. பிறதானிகர் மனுஷாளிலே வெளியிலே யிருந்தவாள் தப்பினார்கள். நவாப் மீர் கமருத்திகான் தெற்கு கொள்ளடம் வரைக்கும் சப்த்தி பண்ணிக் கொண்டு வாலிகொண்டை, பாளையங்கோட்டை, வழுதாலூர், திருவண்ணாமலை யிர்த யிடங்களிலே பவுசதார்களே அனுப்பினார். அயிதராபாத் பாதஷா மனுஷாள் சப்த்தி பண்ணிக்கொண்டயிடத்திலும் பவுசதார்கள் யிருந்த யிடமும் சறுக்கராச்சது. யிப்படி அயிதராபாத் பாதஷா வோடே சேந்த சறுக்கார் வந்தவாசி, காஞ்சிபுரம், செங்கல்ப் பட்டு, திருப்பாகூர், சத்திவேடு, சந்திரகிரி, சறுவாப் பள்ளி, வேலூர், சாத்துகெடை, செக்கு தேவகெடை. பிசாபூர் பாதஷாவோடே சேந்தது சறுக்கார் செஞ்சி பாதஷாபாத், திருவண்ணாமலை, வழுதாலூர், பாளையங்கோட்டை, வாலிகொண்டை யிப்படி சறுக்கார்களும். யிதில் எண்பத்து நாலு கில்லா சாத்து வென்று பாயன காட்டு கற்றாட் கத்தில் றெண்டு பாதஷாக்களுக்கும் அதிகாரம் நடந்துது. நவாப் மீர் கமருத்திகான் தீவானகிரிக்கி கற்றாட்டக பேது அறிஞ்சு கொள்ள வேணுமென்றும் வாடிக்கையுள்ளவாளென்றும் முன் ராசாக்கள் னுளைய பிறதானிகர் வழியாய்த் தானே அனந்த நாராயண பிள்ளைக்கி திட்டம் பண்ணார். அப்பால் தஞ்சாவூர், திருகிராப்பள்ளி, மதுரை ராசாக்களே செயம் பண்ணவேணுமென்று றெஞ்கான் லூதி, சிக்கந்தர் கான் லூதி, யிபராயம் கான் லூதி யிவர்கள்கூட நாற்பதாயிரம் செனம் குதுரை முதல் கொண்டு கூட்டி அனுப்பினார். அவர்கள் தஞ்சாவூர் பேரிலேயும் திருகிராப்பள்ளி பேரிலேயும் மதுரை பேரிலேயும் போய் கோட்டைகளை சுத்திக்கொண்டு சண்டை பண்ணார்கள். தஞ்சாவூர் ராசா விசையராகவனையக்கர் வக்கில் முகனையில் சமாதானம் பண்ணிக் கொண்டு பணம் குடுத்து மேலும் பகுதி திட்டம் பண்ணிக்கொண்டார். திருகிராப்பள்ளி ராசா விசையறங்கப்பனையக்கரும் சமாதானத்திலிருக்க யிவர்களுக்கு யெசமான் ஸ்த்தானம் மதுரையில் திருமலை யையக்க ராசா யிருக்குறபடியினுலே அந்த ராசா சமாதானம் பண்ணாமல் தாம்

கோட்டையெ பந்தோபஸ்த்து பண்ணிக்கொண்டு அவடத்திய ராசாக்கள் ராமனாதபுரம் சிவகெங்கை மறவ ராசாக்கள் கும்மக்கும், பாளையக் காறர் கும்மக்கும், அழைப்பிச்சுக்கொண்டு மேல் தன்னரச நாடு, மேல்நாடு கீழ் நாடு வெள்ளூர் நாடு நாலு கோட்டை நாடு கள்ளருக்கு திட்டம் பண்ணினார். அந்த கள்ளர் மதுரை அரசுக்கு காவல் காற ரென்று பேர். அவர்கள் அன்பதாயிரம் கள்ளர் சேந்து ராத்திரி காலத்தில் துலுக்கர் தண்டுக்குள்ளே புகுந்து கூடாரங்களை அரிந்தும் குதிரைகளையும் பிடிச்சுக்கொண்டு தண்டிலே அகப்பட்டதேயும் எடுத்துக்கொண்டு போகத் தலைப்பட்டார்கள். அப்படியிருக்க மதுரை ராசாவும் தம்முடைய சேனை கூட வெளியே வந்து கும்மக்கு ராசாக்களும் கள்ளர் ஒரு பக்கமும், துலுக்கர்பேரில் விழுந்து சண்டை குடுக்க துலுக்கரும் எதுத்து சண்டை குடுக்க துலுக்கர் தண்டு பின் வாங்க கள்ளர் துலுக்கர் தண்டெ கொள்ளை யிட்டார்கள். அதுலே கொஞ்சம் தப்பினவாள் துலுக்கர் ஓடி செஞ்சி வந்து சேர்ந்தார்கள். ஷேர்கான் லுதி, சிக்கந்தர்கான் லுதி வகையரா சறுதார்கள் சண்டையில் சென்று போனார்கள். மதுரை சண்டை கள்ளர் அங்காமாவும் நகஷா பிசாபூர் பாதஷாவுக்கு கமருத்திகான் எழுதி யனுப்பினார். அதுக்கு அந்த பாதஷா “ அல்லா செஞ்சிக்கா கொல்லர், மதுரைக்கா கள்ளர் ” யென்று சொன்னார்.

Karṇāṭakadēśarājākkalīncaritai, Mac. Mss. 17-5-11.

245-(a). THE ĀYAGĀRS.

இடிகாசு ஸாமுஸூலு ௧௨ விஹல புஷ்டீகஸ்துல.

(௧) சாஸஹீசு.	(2) மூடிகு.
(௨) கவுடசு.	(௫) லகஸல.
(3) பகீசு.	(௬) சலாசி.
(௪) லகஸ.	(௧௦) நீருகலு.
(௫) ஸங்காங்கு.	(௧௧) கங்கா.
(௬) நாயுண்ட.	(௧௨) கும்பு.

விஞ்ஞாநு பாயுங்காண்டு அபி அலுந்நு.

యీ పువ్వుగస్తులకు యెవరెవరి మునాసబు కొద్ది గ్రామాదులలో గ్రామస్తులు తమకు ఫలించిన ధాన్యాదులలోని బూయం అధాయం అని ఆయం యిస్తున్నారు. దేవబ్రాహ్మణులకు యిచ్చింది దేవాదాయం బ్రహ్మదాయం అంటారు. ఆయగాండ్లకు యిచ్చేది బూయాన్ని రెండు ముంతలు అధాయానికి రెండు ముంతలు ఫలించిన ధాన్యం యిచ్చేది.

యీ వంతు కపిలే ౧ కి అయినా, చేను ౧ కి, ఖండుగ ౧ కి అయినా యేవర్గణాలో యేచొప్పున మామూలు వుంటే ఆ చొప్పున చేస్తారు.

యిదిగాక గవుడుశానభోగుల పరంగ్గా కొదమ రయితులు వైకం చెల్లించేది. యీ గవుడు అరెమనలో (పూ)నిగుది అయిన రూకలకు రహితుల పరంగా సాగువళి తగినట్టు చేయించి మూసానిజా ప్రకారం వసూలు చేసుకొని సర్కారు వారికి గడువు ప్రకారం చెల్లించి సంవత్సరానికి వఖసారి జమాబంది పరిష్కారం చేసుకొని రుజువు అయి వుంటున్నారు. యిందులో సర్కారు యెరిగిన రయితులు సాగువళి చేసిన పొలాలు కొన్ని (యెరగనివి కొన్ని), ఎరిగినవి దాల్లలో తాటాలో వుంటున్నవి; గనుక దాఖలా లేనివి యేమయినా వుంటే వాండ్ల కిఫాయతు యీ బా(?)కి తెలిసెలక్షణం యేమంటే, గవుడు శానభోగులు తమలో వుండజూచుకొంటారు. ఇదిగాక యీ ఆయగాండ్లకు కొన్నికొన్ని స్థలాలలో మాన్యాలు కద్దు. ఇందులో యే ఆయగాడికి వున్న ప్పటికైనా పంచాంగంవారు తప్ప కొదువవారు జోడి యిస్తువున్నారు. గౌడు శానభోగుల ప్రాబల్యంచేతను వాండ్లకు యీ రహితుల మూలంగా అల్పస్వల్పంలాభం దొరికే టప్పుడు, వాండ్లు సర్కారులో వచ్చి యేమిపని ఫిర్యాదు చేయరంటే, బహుకాలంనుంచి వాండ్ల ఆసరాలో పిడిదరంపిడిల నుంచి వీండ్లు విశ్వసించి వున్నవారు గనుకను, రహితులు సర్కారు మొహం యెరుగరు గనుకను, మూడోది సాగుబడి సర్కారులో జాస్తి అయినప్పుడు తమకు అయివ్వులయిన వాండ్లయందు జాస్తి చెప్తారన్న భయంచేతను, యిన్ని విధముల విచారించుకొని గవుడు శానభోగులకు కొదువ రయితులు ఆజ్ఞావర్తులయ్యే వుంటూ వున్నారు.

తలారికిని బూయం అధాయం, భటవృత్తి మాన్యాలు గాక గ్రామంలో వున్న రహితులు, తమ వూరికి కొత్తాటువంటి వాడు గనుక సర్కారు

జనం ఆమదరపు కలిగి నపుడు వారికి యతిరాజి పాడ్డ ముందర తమరినే బట్టి మూటలు మొయ్యడానికి పట్టి యిస్తూవున్నా డన్న భయంచేతను, రోజు సంకటి, కూర, కంకులు, కురుమవాండ్లు కంబళ్లు యిత్యాదులు యిచ్చేది. వీడి వుద్యోగం సమస్తవిధాల గ్రామాన్ని కాపాడుతూ, సర్కారు పనిలో సమయం వచ్చి నప్పుడు, హాజరుభాషి చేస్తూవుండేది. పరాయి మనుష్యులు వచ్చి గ్రామంలో వున్నప్పుడు, చోరీ చపారీ యే మయినా సంభవిస్తే తలారి జవాబు చెప్పవలసినది. వెలపట అయినదానికి కావలివాండ్లు జవాబు చెప్తారు. యీ తలారి మరి యక్కడనయినా, యేజాతి వా రయినా వుంటారు గాని, యీ చిత్రగల్లు సీమకు బోయలు విస్తారం.

పంచాంగం చెప్పేవాడు, రహితులతో, యీముహూర్త మందు విత్తిడి తే పండుతుంది, యీ ముహూర్తమందు లేదు, అని కాలం కనిపెట్టి, యేముతువులో చేసేపని ఆ ముతువు కనిపెట్టి చెప్పతూ, యిదిగాక వీండ్లకు యేమైనా శుభాశుభప్రయోజనాలు చేయించవలిస్తే అందుకున్న, ఆ గ్రామానికి పెద్దగా వున్నవారికి, వచ్చినవారికి తోచి సంతమట్టుకు పంచాంగం చెప్పడాన్ని నిశ్చితుడు గనుక యీ రహితులు ఆయంగాక యితనికి హెరహల్లు మొరుభత్తా యిస్తారు.

వడ్లకమ్మరులు పాంచాలపు వుద్యోగములు రయితులకు కావలసి నది ముఖ్యంగా నాగండ్లు మొదలయినవి కూలి తీస్కోకుండా చేసియిస్తూ వున్నారు. కొడువ వాండ్ల స్వంత యిండ్లు యేమైనా కట్టవలస్తే ఆవేశకు వాండ్లకు యేమైనా కూలి యిస్తారు గాని వుత్తప్పుడు వఖ దుడ్డుకూడా యిచ్చేసని లేదు. సర్కారు పనిని గురించి యెన్నినాగళ్లు కావలసినా చేసియిస్తారు. గనుక ఆ(యంగాక) హెరహల్లు మొరుభత్తా యిస్తారు.

మంగలి, చాకలి, గ్రామస్తులకు క్షవరం (చేస్తారు) బట్టలు వుతుకుతారు, గనుక హెరహల్లు మొరుభత్తా యిస్తారు. యీ చాకలవానికి బట్టలు వుతికిన నాడు సాయంత్రం వస్తే అన్నం బెట్టుతారు. యీ చాకలి రేవుగుత్త సర్కారుకు యిస్తాడు.

మాదిగవాడు తాళ్లు బాక్కినలు చెప్పలు యిత్యాదులు రహితులకు యిస్తే దానికి హెరహల్లు మొరభత్తా యిస్తువున్నారు.

శానుభోగు గ్రామానికి లెఖ వ్రాస్తున్నాడు; గనుక యాయనకు ఆయం కద్దు. యిదిగాక యాయనకు యేతద్విషయమై గ్రామస్తులు సర్కారువారు యిచ్చిన మాన్యాలకు జోడి యిస్తున్నారు.

కుమ్మరవాడు ప్రతిగ్రామానికి వుండేదిలేదు. తరువుకు ఒకడు యిద్దరు వుంటే గ్రామానికి తగిన కుండలు చేసియిస్తే వీనికి ఆయం యిస్తున్నారు. వీడు బాజారిని వేరేకుండలు అమ్మడం కద్దు. గనుక అందుకు సర్కారువారికి చక్రకానికే యిస్తున్నాడు.

అకసాలెవాడు చేసేపని సంగోరు కొల్పేది. యిదిగాక గ్రామంలో అయిన రూకలు పరభామణి చేసేది. లోతక్కువ వానిపనులు (?) వచ్చి నప్పుడు మొనాసుబి కొద్ది లాభంవుండ చూచుకుంటూవుండేది. పయిన వ్రాసిన పనులకు మాత్రం హెరహల్లు మొరభత్తా యిస్తువున్నారు.

సీరుగంటి చెరువులు వుండేస్థలాలలో నీళ్లలో మునిగి తూములు బిగిం చేది. వర్షాకాలంలో చెరువు సంతృప్తికకు చెరువులమీదనే గుడిసెలు కట్టుకొని వుండి రహితులు సాగువళిచేసే భూములకు పంట మొనాసిబు చూచి నీళ్లు విడిచేది. నీళ్లు తక్కువపడివుంటే అందులకు లెఖ వీడు వుదాహరణ చెప్పక పోతే సర్కారు వీనిని సిహితు(?)చేస్తున్నారు. దానికి హెరహల్లు మొరభత్తా యిస్తారు.

యీ పయినవ్రాసిన పంన్నెండు ఆయగాండ్లు గ్రామ సంమంధులు. వీండ్ల వుద్యోగాలు పిడిదరంపిడిల నుండి వస్తున్నది. వీండ్లను కర్ణాటకంలో ఆయగాండ్లు అనేది. మొగలాయి లెఖల్లో బారాబలవతి అంటున్నారు.

Atthavapavyavahāratāntram : Mac. Mss. 15-6-8, sec. 10, pp. 3-4.

N.B.—The *agrahāra* of Allidona came into existence during the time of Dēvarāya I (A. D. 1418); and its *gāṇasāṅkhyā* was re-arranged in Ś. 1481. (1569).

స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలీవాహన శకవరుషంబులు ౧౪౧౧ అగు నేటి కీలక సంవత్సర మాఘ, బ. ౧౦ లు అల్లిదొనకు ప్రతినామమైన అభినవ దేవరాయపురం సర్వమాన్యమైన అగ్రహారస్థితాశేషవిద్వన్మహాజనాలకున్న చంగొలి చన్నుభట్లు పుత్రులు మల్లుభట్లు త్రిపురుష పుద్దేశముగాను త్రికరణ శుద్ధిత్రివాచకముగాను యిచ్చిన గ్రామక్రోశ(?) ధర్మశాసనక్రమ మెట్లన్నను:

* * * *

అల్లిదొనకు జాతికట్టు ఆయగాండ్ల వివరం : పచనస్థమైన లక్షణం.

పురోహితో లేఖకశ్చ దేవల్క ద్వయమేవ చ

అయఃకారో వర్ధకీ చ త్సురీ చ రజక స్తథా.

పాదజః పదవిజ్ఞేయః అంత్యజాతి సమద్వయం

ఏ తే ద్వాదశశనీమస్థాః పరస్పర నిరోపకాః.

పురోహితః = పురోహితుడు.

లేఖకః = లేఖ వ్రాసేవాడు, కరణ మనుట.

దేవల్కద్వయం = నంబి తంమశవాండ్లు.

అయఃకారః = కంమరవాడు.

వర్ధకీ = వడ్లవాడు.

త్సురీ = మంగలవాడు.

రజకః = చాకలవాడు.

పాదజః = పొలిమేర కాపు అయిన రెడ్డిపేరు.

పదవిజ్ఞేయః = తలారివాడు, బోయలు, ముతరాజువాడు.

అంత్యజాతిద్వయం = వెట్టివాడు, దోహివాడు.

ఏ తే = ఏండ్లు, ద్వాదశశనీమస్థాః = పన్నెద్దరు ఆయగాండ్లు.

Kaifiyat of Kāmalāpuram : L. R. 1, pp. 78, 94-5.

“స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలీవాహన శకవరుషంబులు ౧౮౩౦ అగు నేటి బహుధాన్య సంవత్సర మాఖ, శ్లో. ౧౧ లు మహారాజేశ్రీ అపుబళరాజు అయ్యవారు స్వస్తి సమస్త వ్రజనిమాహంకాలికా శ్రీమద్దేశ్వరదేవర గౌరీ శ్వరదేవ దివ్యశ్రీపాదపద్మారాధకులయిన సిరవల్ల సిద్ధేశ్వరముఖమంటప మందు వ్రజసింహాసనారూఢులై కూడి కూచుండి స్వదేశపరదేశఉభయ నానాదేశ అయ్యావళిముఖ్యచాలుమూలసమస్తవెక్కండ్రులకున్ను, స్వస్నే హపూర్వకంబున భృత్యావలియు వినయాధంః—

“పేరూరికరణం చవుడరాజు చన్నంరాజుగారున్ను, ద్వారకచలకరణం మల్లమరాజుగారున్ను పుభయవాదులు వివాదించగా, మీరు పున్నచోటికి ధర్మానకు అంపించినారము. పుభయవాదుల మాటలు విని ధర్మం ముందుగా తీర్చి వివరానకు మీరు లెక్క వ్రాయించి పంపుమని” వ్రాయించి అంపించితిరిగా. ఆలాగే చవుడరాజు చన్నంరాజుగారిని పిలిపించి అడిగితేను వారు చెప్పినమాట : ‘మేము పేరూరి గ్రామకరణాలము : సరసరాయల కాలకిరుదున వదే(?) హావళి వచ్చిన నిమిత్తం సీమ ఆటంక బడి మా గ్రామం పాడుపడి పాయను ; త|| అనేకదినాలు కొండలలోనే వుండి తిరుగా గ్రామం యెక్కెమని వుంటిమి. అసంఖ్యం అవాంతరమై కుదురుపడక ఆ మీద తూమం కూడిన నిమిత్తం నివహించలేక చుట్టూ ఆమడపున్న ప్రజలతో కూడా అరవరాజ్యానకు పోతిమి. అటు మూడేండ్లు పోయిన మీదటను సీమలోనుంచి వచ్చినవారు మీ గ్రామం ప్రజలు యెక్కినారు అని చెప్ప గాను విని వస్తామి. వచ్చేటప్పటికి పూర్వమందు పున్న ప్రజలు కొందరున్ను తూర్పునాటి నుంచి వచ్చినవారు కొందరున్ను గ్రామాన కాపుతనం చేస్తూ వుండిరి. జాతికట్లవారు కొందరు చేరివుండిరి. వారిలోను యీద్వారకచలకరణం మల్లమరాజు తాను తూర్పునాటి నుంచి వచ్చిన కాపులవెంట వస్తామి; తానె యీగ్రామానకు కరణానను; అని చేను మట్ల మాన్యాలు వ్రేల్చించుకుని గ్రామం లెఖ వ్రాస్తూ వుండెను. చాలాసంతోషమాయను.

మనము యెవ్వరము లేని నిమిత్తము చేరితేను యేమాయ గనుక, అని మరి యేమి అనక మల్లమరాజును బిలిచి మేము స్థలానకు వస్తామి. మీరు పొం డని మందలిస్తే, తాము యాలపోయ్యేము గనుక, తాము యీగ్రామాలకు కరణాలమె. మేము లెక్కు వ్రాయవలెనని బలిమి తోచిన మాటలు ఆడెను. అందులకు స్థలమందు పూర్వప్రజలు జాతులవారు 'మీకు పనియేమి ? వారులేని నిమిత్తం వృత్తానకు పక్షులు చేరి నట్టు చేరితిరి. వారువస్తే మీరు మీ స్థలానకు పోవలెగాక. యిది అన్యాయం' అని ఆడిరి. ఆడినాగాని మేము పరదేశి పక్షం అయినది గనుక తాను కొత్తగా వచ్చిన ప్రజలు కుదురుపాటు అయి బలవంతుడై వున్నాడు గనుక ఆయనను దండించి బుద్ధిగా చెప్పక అక్కడవున్న వెద్దలె చెప్పిరిని(?) యితని వెంట మాకు పని లేనిది యరిగి తాము తెగనాడక మమ్ము సిరివల్లస్తలంవారు ధర్మానకు అంప" మని చవుడ్రాజు చన్నంరాజుగారు చెప్పిరి.

మల్లమరాజును పిలిపించి అడ్డితే చెప్పినమాట : "తాము పూర్వ నాటిలోను ద్వారకచల్లలో వుండగాను పోలెపల్లె బుక్కరాజు సిరివైల్లసీమ యేలుతూవుండి ఆసీమ అంతాను అవాంతరాలను పాడై వుండెను గనుక మా భూమి ప్రజల్కు కౌలు యిచ్చి వచ్చేటప్పుడు తనకు కౌలు యిచ్చిరి. సిరివైల్లకు వచ్చిన తరువాతను యీపేరూరు గ్రామంనెత్తం పాడై వఖిమాల వాడు గువ్వల తిమ్మడు అనేవాడు కొంత చేను చేసుకొని వుండగాను వానికి వెళ్లతోసి మా సీమ కాపులు వచ్చి నిలిచే టప్పుడు కరిణీకం తనకు యిచ్చి నిలిపి తేను మళ్లు వెట్టించుకొని నేను గ్రామం యెక్కి గ్రామకరిణీకం చేస్తూ వున్నాను. ఆ గ్రామానకు పూర్వమందు వున్న కరణాలు విదేశస్థులై పోయిరి. వీరికి గ్రామమునకు పనిలేదు." పూర్వమందు వున్న చవుడ్రాజు చన్నంరాజుగారు తమ కాణయాచి అనగాను ఆమల్లంరాజు చెప్పినది.

యిందుకు చవుడ్రాజు చన్నంరాజుగారిని పిలిచి అడిగి తె చెప్పిన వివరము : "మేము పేరూరు గ్రామకరణాలము. అవాంతర నిమిత్తాన విదేశస్థులు అయిపోతే మధ్యే ద్వారకచలం మల్లమరాజుగారు వచ్చి నిలిచినారు." 'సొమ్ము మాది అని అంటిరిగా, యిందుకు నిదర్శనాలు కలవా?' అని అడ్డితే వారు చెప్పిన వివరము : 'నిదర్శనాలు లేక మేనమామ పోలికలు చెప్పక వచ్చినా

రమా ? యేమి గాబాయ్యేని గనుక? మా గ్రామాన పూర్వాన వున్న ప్రజల లోను యిప్పుడు స్థలమందు వున్న నందేల భూమిరెడ్డి అనే ఆయన వఖడు వున్నాడు. ఆయననున్న పూర్వమందు వున్న అష్టాదశవర్ణాలలోను ఆయన గాండ్లను తెలిపేము. యవ్వరము మేము యిప్పుడు మీసముఖాననే వుండేము. మీ పేరను కమ్మలు వ్రాసి అంప్పగాను ప్రజను అక్కడనే కూచుండి పలికిన పలుకుబడి వ్రాయించి అంప్పితేనే చెయిబట్టి నిన్నుంచేము. లేనిపక్షానకు మేము చెప్పిన వ్యవహార మంతా దబ్బర అని చిత్తమందు వుంచండి” అని చవుడ్రాజు చన్నంరాజుగారు చెప్పిరి.

ఆ తర్వాత మల్లమరాజును పిలిచి అడిగిన వివరము : “తూర్పునాటి లోని ద్వారకచలలో వుండగాను అక్కడవున్న ప్రజలకు కవులు యిచ్చి తోడుక వచ్చెటప్పుడు వారి వెంటను పోలేపల్లి బుక్కరాజు తోడుక వచ్చి పేరూరు గ్రామకరణాలు విదేశ స్తమైనవారు విదేశ స్తమై పోయి యుండగాను మీకు చేనుమల్లు యిచ్చి కరణికం చేసుకొమ్మని కట్టడ చేసెను;* ‘చేసిన ప్రకారాన మేము వుండగాను మధ్యే చవుడ్రాజు చన్నంరాజుగారు—తమది కాణి యాచి; తాము పూర్వస్తులము. పొరంగాను(?)మీరు పూర్వంవారు కారు; మీకు పనిలేదు’—అనగాను, ‘నిష్కారణం మీరు పెట్టినారు’ అని అంటే ‘అందులకు నిదరశనాలు యేవైనాకలవా ?’ అని అడిగితేను అందుకు వారు అనిన పుత్తరము : ‘నాల్గు అయిదు కాలాల నుండిన్ని తమ సీమ ప్రజలున్న తామున్న అనుభవించేదే నిదరశన మని’ అనిరి.

యిందుకు పెద్దలు అనిన వివరము : “యివి నిదరశనము అని ఆస్త్రశ మందు వున్న పూర్వస్తుల చేతను ‘చవుడ్రాజు చన్నంరాజుగారు మావూరి గ్రామ కరణికానకు పనిలేదు; వారు పూర్వమైనవారు కారు’ అని ప్రసాద పూర్వకంగా పలుకుబడి చేయించగలరా ?’ అని అడిగితేను తాముసేయిం చెడ మని ఆ తీరుననే పన్నెండు ఆయగాండ్లను స్త్రలమందు వున్నవారిని తాము అడిగిన దేవుని ప్రసాదం బెట్టుకొని యిరువై పైక దినములలో జయంతా మంటే(?)హీనవాదులము’అని మల్లమరాజుగారు అనిరి. యిందుకు పిన్న పెద్దలు అనినవివరము. “వాదిప్రతివాది తమ ధర్మము తానే తీర్చినట్లు వున్నది. చాతుర్యం చేతను యిందుకు మేము గూఢత్వం సేయరాదు. సాక్షులు

* ఇచ్చట గ్రంథపాఠమందున్నట్లు తోచుచున్నది.

యెవ్వరెవ్వరో నామాంకితం సేయించవలెను.” అని విచారించుకొని చవు
 డ్రాజు చన్నంరాజుగారిని పిలిచి అడిగిన వివరము : “సాక్షులు పలికించేము
 అని అంటిరి గదా. యవ్వరెవ్వరిని పలికించేరు” అని అడిగితేను వారుచెప్పిన
 వివరము : “నందెల భూమిరెడ్డి, తమ్మశ వీరజియ్య, కరమల సోమాబత్తుడు,
 వడ్ల నందోజు, అగసాల యల్లాబత్తుడు, కుమ్మర పెద్దిసెట్టి, తలారి బసినేయడు,
 మంగల బసవ్రాజు, మాల పెద్దడు. యీ తొమ్మిది మనిషిచేత పలికించేము.”
 అని అనిరి. యిందుకు మల్లమరాజుగారు అనినవివరము. “అతీరుననే వీరు
 పలికిస్తేను చాలా వెంకటేశ్వర్లుప్రసాదం అహబళేశ్వర్లుప్రసాదం శ్రీ
 శైలమల్లేశ్వర్లుప్రసాదం యీ మూడు తోయాలు ప్రసాదాలు తెచ్చి
 లోనికి తీర్థం వైకి ప్రసాదం తీసుకొని సిరువైళ్ల సిద్ధేశ్వరుని గుండాన స్తానం
 చేసి హరిద్రా(ఆర్ధ్ర) వస్త్రాలతో దేవుని ముఖమంటపంసభ మధ్యమందు నిలిచి
 ‘చవుడ్రాజు చన్నంరాజుగారిదే పేరూరు కాణియాచి’ అని అనిన వృత్తరం(?),
 మల్లమరాజు తానే పలికించలేక పోయిన ‘మేము హీనవాదులమే’ అని
 మల్లమరాజువప్పెను. యీ తీరున వృథయవాదులు అనిరి; గనుక చవుడ్రాజు
 చన్నంరాజుగారు పలికించినట్టు ఆయనా ద్వారకచల్ల మల్లంరాజుగారికి
 పేరూరి కాణియాచి పనిలేదు. వారు పలికించలేనట్టుఆయనా చవుడ్రాజు చన్నం
 రాజుగారికి పేరూరి కరిణీకాల కాణియాచి[పనిలేదు]. తుదకు మల్లంరాజు పలి
 కించలేక పోయెను. గనుక మహారాజశ్రీ అవుభళరాజుగారి సముఖాసనను
 బహుధాన్యసంపత్తిమందు చవుడ్రాజు చన్నంరాజుగారు కాణియాచి అని
 పుడమలూరి గంగరాజున్నూ, సిరివైళ్ల స్థలమందు వున్న సభవారు, కరణాలు,
 సెట్టివెక్కండ్లున్నూ కూడికూచుకొన్న సమయ మందు చవుడ్రాజు చన్నంరాజు
 ద్వారకచల మల్లమరాజు సందు వ్యవహార నిమిత్తమై నల్లపల్లె ధర్మం
 తీచిన ప్రకారాన చవుడ్రాజు చన్నంరాజుగారికి పలుకుబడి యిచ్చే ప్రకారం
 నందెల భూమిరెడ్డి... యీతొమ్మండ్రును సిరివైళ్ల సిద్ధేశ్వరుని గుండాన స్తానం
 చేసి హరిద్రా(ఆర్ధ్ర) వస్త్రాలతోను వెంకటేశ్వరుని తీర్థప్రసాదం అహబళేశ్వ
 ర్వునితీర్థప్రసాదం శ్రీశైలమల్లేశ్వరుని తీర్థప్రసాదం యీ మూడు దేవళ్ల
 తీర్థప్రసాదాలున్నూ లోనికి తీర్థం వైకి ప్రసాదం పట్టుకొని యీ తొమ్మిది
 మంది మనిషి పలికిన వివరము యేకవాక్యంగాను : ‘పేరూరి కరిణీక కాణియాచి
 చవుడ్రాజు చన్నంరాజుదే కాని ద్వారకచల మల్లమరాజుగారికి పనిలేదు;

వీరు తూర్పునాటి నుంచి వచ్చిన క్రొత్తవారలే కాని కరణికానికి వీరికి పని లేదు.' అని ఫాల్గుణ శ్లో. ౧ పరియంత్రం యిరువైచైక్క దినములు జయించి నారు. చవుడ్రాజు చన్నంరాజుగారు జయించిరి గనుక జయలేఖలు వీరికి యిచ్చిరి. ద్వారకచర్ల మల్లమరాజుగారు హీనవాదులై కరణికానికి వీరికి పనిలేదు యిటని వ్రాసిన పలుకుబడి పత్రికె.

*From the Kaditam in the possession of Karanam
Pāparāju of Pērūr : L. R. 55, pp. 286-92.*

247. MĀRUTALA VUMMA-TĀTI-REDDI vs. VUNDAVELI ANKAYYA.

స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౮౯౦ అగు నేటి విభవనామ సంవత్సర భాద్రపద, బ.౧౮, భానువారము శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజవరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ సదాశివదేవ మహారాయలు విజయనగర మందు వజ్రసింహాసనాసీనుడై పృథివీసామ్రాజ్యం సేయుచుండగాను ఆత్రేయ గోత్ర ఆపస్తంబసూత్ర పవిత్రులయిన శ్రీమన్నహామండలేశ్వర రామ రాజు చినతిమ్మరాజయ్యదేవమహారాజులుగారు శ్రీమన్నహాప్రతాపమృత్యుం జయభానుని అయ్యవారి కైంకర్యానికి పాలించి యియ్య నవధరించిన దుహ్వాదిసీమలోనిది తాళ్లపాకతిరుమలయ్యవారికి సర్వమాన్యంగాను చెల్లించే కామనూరు పొలంలోను బుక్కయపల్లె గ్రామానకు నూతి దశమంధం వుండే మాన్యానకుగాను మారుతల వుంతుతాతిరెడ్డి, వుండవూలి అంకయ గారిసందు వ్యవహారం కలిగివుండగాను, అలజిపండితు లయ్యవారు దుహ్వారి స్తవమందు ధర్మాసనం బిడి తీచిన వివరము : వెలుపలి ముదిరెడ్డి లింగయ, కరణం చెన్నప్ప ; నేలటూరి లింగిరెడ్డి, కరణం బసవప్ప ; బొగ్గవరం తాతి రెడ్డి, వాబయ; వెల్లాల నాగయ; తొండలదిన్నె యెనుముల కొండారెడ్డి, భూమి రెడ్డి అప్పలు; నక్కలదిన్నె బోడిరెడ్డి; కామనూరు బసవప్ప, రూపరాజు యల్లయ, లింగరాజు కొండయ, భూమిరెడ్డి కొండారెడ్డిముదిరెడ్డి, కొర్రపాటి లకిమిరెడ్డి బసవయ, కరణం వెద్దయ, దుహ్వారు స్తవం మల్లారెడ్డి, గానుగల నాగిసెట్టి, కరణం వెంకటయ వీరు మొదలయినవారు కాపురణాలు స్తవం వారిని దుహ్వారు చన్నరాయణి సన్నిధి న ధర్మాసనం బిడి తీచినవివరము:—

*An inscription at Bukkāyapalle, a hamlet of Kāmanūr :
L.R. 36, pp. 445-47.*

248. THE CASE PERTAINING TO THE KARANĪKA MIRĀSĪ OF
HANUMANIGUNḌAM AND PĒRUSŌMALA (i.)

శివరాజు పెండ్లి లేక వుండగాను లింగంపల్లె కొల్లయగారి యందు తిరు
మలమ్మ అనేపడుచును పెండ్లాడెను. ఆయనకు నలుగురు కొమాళ్లు కలిగిరి.
వారిపేలు= లింగరాజు, మల్లమరాజు, పెదతిమ్మరాజు, చినతిమ్మరాజు అనే
వాలు= నలుగురు అన్నతమ్ములు. అందులో పెదతిమ్మన అనే ఆయన మృత
నష్టం. కడమ ముగ్గురికి పెండ్లి చేసి శివరాజు పోయెను.... ఆ లింగరాజుకు బసు
వయ, లింగయ, కస్తూరియల్లయ, వెంకటయ, పెద్దిరాజు అనేవారు అయిదుగురు
కొమాళ్లు కలిగిరి. చినతిమ్మయ అనే ఆయనకు మల్లమరాజు, వెంకటయ,
గుడ్డితిమ్మయ అనేవారు ముగ్గురు కొమాళ్లు కలిగిరి. మల్లమరాజు అనే ఆయనకు
యిద్దరిని పెండ్లాడినా సంతతిలేక పోయెను.... గనుక లింగరాజు తన అయిదు
గురు కొమాళ్లలో బసువయ్య అనేవాని మల్లమరాజుకు దత్తుయిచ్చేను అని
మందలిస్తే ఆ మల్లమరాజు అనినవివరం 'నాకు దత్తపుత్రులు యాలి? నాకే సంతానం లేదు. దత్తపుత్రులు నాకు అయ్యేరా? యెంతైనా నాకడుపున పుట్టినట్టు
అయ్యనా? లేదు. గనుక అందులకు నాకు యవరు యాలి? నీ కొమాళ్లు అయిదు
గురు చినతిమ్మయ కుమాళ్లు ముగ్గురు కూడా యనమండ్రుగురు వున్నారు. అందరు
నాకొమాళ్లే' అని దత్తుతీసుకోకపోయెను. . . అటుతరువాత అనేక దినాలకు
మల్లమరాజు ప్రాణాలు విడిచే టప్పుడు లింగరాజును చినతిమ్మయ్యను పిలిచి
వారితో మల్లమరాజు ఆనినమాట; 'మీలోమీరు కొట్లాడ వద్దు. రెండు గ్రామా
లు చరి సఘం పంచుకొన భోంచేయ'మనిచెప్పి ప్రాణాలు విడిచెను. ఆయన చని
పోయిన వెనుక వుత్తరక్రియలు యేకస్తులై చేసిరి .. వకనాడు చిన్నతిమ్మయ్యను
పిలిపించి లింగరాజు అనినమాట: 'రెండు గ్రామాల స్వాస్థ్యం పంచుకుందాము.'
అని అంటే చినతిమ్మరాజు, 'ఆలాగే చరి సఘాన వున్న స్వాస్థ్యం పంచి యిమ్మని
అంటే లింగరాజు అన్నమాట: 'మల్లమరాజుకు తన కుమారుణ్ణి బసువయను
దత్తు యిస్తాని గదా! మనము మూడు పాళ్ల బోవలెను. నీకు చరి సఘం యాల
వచ్చీని?' అని మందలించెను. ఆ మాటకు చినతిమ్మరాజు అంస వివరము:
'మల్లమరాజు చచ్చిపోయే టప్పుడు నీ కొడుకును దత్తు తీసుకొన్నా నని నాతో
మందలించ లేదు. ఆయన చచ్చే టప్పుడు మనముల పిలిచి రెండు గ్రామాల
స్వాస్థ్యం చెరి సఘాన పొమ్మననే గాని మరి యేమి అన్నవాడు కాడా

యను. యిటువెనుక బసువయను దత్తు యి స్తి నంటే చెల్లుగడ అవునా ? చెల్లు బడి కాదు. నాపాలు నాకు పంచియి'మ్మని యనేక లాగుల మందలి సై లింగ రాజు, 'మహామంచిది' అని చినతిమ్మయ్యను మయిదుచేసి 'మనకాణాచి స్వాస్థ్యం పేరుసోమలలో ఖ. 340 పొలంవున్నది; హనుమనిగుండాన ఖ. 340 పొలంవున్నది; కూడ ఖ. 2 వున్నది గదా; యిదిగాక రెండు గ్రామాల వత్తననత్తనలు మేరస్వామ్యం యివి మొదలయినవి చెరి సఘం పోదాము. ... జగ్గరామప్ప కాలంనాడు నాల్గు పుట్ల చేను అన్నదానానికి పెట్టి వుండే గదా నాలుగు పుట్ల చేను తాను తీసుకునేను. కడమ మిగిలిన స్వాస్థ్యలు వత్తనలు చెరి సఘం అవుగదా. నీవు హనుమనిగుండంలో వుండు. నీకు యేటిపేరిట పేరుసోమలకుగాను ఖ. 2 చేని గుత్తగాని కోరుగాని అంపుతూ వున్నాను. ఆవూర వచ్చిన వత్తనలు మ్యారస్వామ్యాదులు నీవే భోంచేయు పొం'మ్మని తిమ్మరాజును హనుమని గుండానకు లింగరాజు అంప్పితే ఆ చినతిమ్మరాజు హనుమనిగుండానకు వచ్చెను. ఆయన ఆ తీరున అన్న మాట మీద ఆ గ్రామములో వుండెను. ...

అది ఆరభ్యంగాను రెండు పాళ్లు గ్రామం లింగరాజు అనుభవిస్తూ వుండెను. కడమపాలు గ్రామం తిమ్మరాజు అనుభవిస్తూ వుండెను.

అటువెనుక కొన్నాళ్లకు లింగరాజు వృద్ధాప్యంతోటి కన్నులు కానక వుండే వరిసెలలోను ఆయన కొమాళ్లు అయిదుగురు తమలో తాము పాళ్లు పోవలెను అని తొక్కుట పెట్టుకొని యనేకలాగుల కొట్లాడగాను అందులో కొందరు అయిదుగురము అయిదుపాళ్ల పోవలెను అని మందలి సై వారితో బసువయ్య అనేవాడు మందలించిన వివరం: "మీకు సరిగా యాల వచ్చేని? నాకు సగం మీకు నలుగురికి సగం లెఖను పంచుకోవలెను". అని మందలి సై ఆ బసువయ్యతో కడమ నలుగురు మందలించిన వివరం. "నీకు సగపాలు యాలవచ్చేని? ఆ నాటికి చినతిమ్మరాజును మోసపుచ్చే నిమిత్త్యం నిన్ను మల్లమరాజుకు దత్తు యి స్తిమి. మనము మూడుపాళ్ల పాలుపంచుకో వలెనని ఆతగాణ్ణి యెగవేస్తమి. యిప్పుడు మనలో మనకు సరిగా పోవలె గాక. నీకు దత్తుపాలు రావలె నంటే మేము యాల యిచ్చేము?" అని కొట్లాడ గాను వారితో బసువయ్య మందలించిన వివరం: "నన్ను ఆనాటికి పెద్ద

మల్లమరాజుకు దత్తు యి స్తిమి మూడోపాలకి బసువయ్య వున్నాడు. అని చినతిమ్మరాజుతో మందలించి యిప్పుడు నాకు మూడోపాలకి పనిలేదు. అని అంటూవున్నారుగదా, మహామంచిది. మీరు మేము వఖదిక్కు ధర్మానకు పోదాము. ఆ ధర్మంవారు యేలాగున చెప్పతూ వున్నారో ఆలాగున పంచుకుందాము రమ్మని పిలిస్తే కడమ నలుగురు బసువయ్య వెంట కావేరీసముద్రానుకు ధర్మానకు పోయిరి. వారు పోయిన వెనక యిది యేమోకాక వారిలోవారు యెట్లా పాలుపంచుకుంటూ వున్నారో ధర్మంవారు యేలాగున చెప్పతున్నారో యీ దొంగతనం చూడవలె నని హనుమని గుండంలో వుండే చినతిమ్మరాజు కొమారుడు మల్లమరాజు వారివెంటనే పోయి యరగ నట్టే వఖిర చూస్తూవుండెను. అంతట ఆ వూరి మహాజనుల కూర్చి తమ మాటలు వారితో చెప్పితేను వారు వుభయత్రులవారి మాటవిని విజ్ఞానేశ్వరం ప్రకారం చూచి వారి చేత వాటపంతాలుకు కట్టకమ్మలు తీసుకొని మహాజనాలు బసువయ్యతో అన్న వివరం: “మీకు దత్తుత్వం పనిలేదు. మీరు అయిదుపాళ్లు పంచుకో” మ్మని ఆమహాజనాలు అంటే వారితోను బసువయ్య మందలించిన వివరం:—“నాకు యెట్లా పనిలేదు? ఆ నాటికి తమతండ్రి మల్లమరాజుకు దత్తు యి స్తిని అని అన్నాడు; ఆ సొమ్ముకు నాకు[యాల]పనిలేదు”. అని మందలిస్తే మహాజనాలు అన్నమాట : “చినతిమ్మరాజు సమ్మతిలేక మిక్కిలితక్కినవారి సమ్మతిలేక దత్త హోమంలేక మీతండ్రి మీకుదత్తుత్వం యేలాగు వచ్చెను. నీకు దత్తుత్వం పనిలేదు; మీరు అయిదుగురు అయిదుపాళ్లపంచుకో” మ్మని వారికి తీచి అంప్పగాను, అంతలో చినతిమ్మయ్య కొమారుడు మల్లమరాజు కనుపించుకుని ఆ పెద్దలతో మందలించిన వివరం: “మంమ్ము వుడాయించి యీలాగున ధాతుర్వాదంచేసిరి; యిప్పుడు వారిలో దత్తుత్వం పనిలేదు అనిపోయిరి గదా. అందులకు మీ ధర్మంవారు యెరిగి వుండుడు”. అని మరి అక్కడి వారిని సాక్షులువెట్టి రాయి తరి పొడిచి ‘దత్తుత్వం పనిలేదు’ అనిచెప్పి హనుమని గుండానకు వచ్చెను. వారు అయిదుగురు పేరుసోమలకు పోయి తమలో తాము మాట్లాడుకుని బసువయ్యకు ముప్పాతికెపాలు కడమ నలుగురికి పాతికెపాలు యేర్పాటు చేసుకొని అనుభవిస్తూ వుండగాను హనుమనిగుండాన నుంచి చినతిమ్మరాజు కొమారుడు మల్లమరాజు పేరుసోమలకు పోయి

వారితో అన్నమాట : “నాసగపాలు నాకు పంచి యి”మ్మని అంటే వారు అయిదుగురు అన్నమాట : “నీకు సగపాలు యాలవచ్చేని? బసువయ్యకు ముప్పాతికెపాలు, కడ్డ పాలు పాతికెలోను చెరి సగము పంచుకొందాము” అని మల్లమరాజుతో వారు నలుగురు మందలించితే, మల్లమరాజు అన్నమాట : “బసువయ్యకు దత్తుత్వం పనిలేదు అని నేను ప్రమాణం చేసేను. లేకుంటే మీరు కద్దని ప్రమాణం చెయ్యండి” అని మందలిస్తే వారు అన్నమాట : “మేమేల ప్రమాణం చేసేము, పట్టిన వాడవు దత్తుత్వం దబ్బర అని నీవే ప్రమాణం సేయ” మంటే, ‘మహాసంతోషమాయను’ అని తాడిపత్తి రామేశ్వరుని సాన్నిధ్యమందు ఆధ్వర్యవస్త్రాలతోటెట్టు సత్యంచేసి యిరువై వక్కదినం జయించి జయపత్రిక తీసుకవచ్చెను. వచ్చిన తరువాతను యిఘనై నా నాసామ్మ నాకు సగం పంచి యివ్వమంటే వారు అయిదుగురు మాట్లాడుకుని మల్లమరాజుతో అన్నమాట : “దాయాదికి ప్రమాణం పనిలేదు” అని ధాతువాదం చేసి యెగవేసిరి. అటు తరువాతను వారు అయిదుగురిలోను కస్తూరియల్లయ వెద్దిరాజు అనేవారు మృతమై పోయిరి. యిట్లా వెంటనేవారికి సెగ చూపిన వెనక మల్లమరాజు అన్నమాట : ‘మీరు మేము ధర్మానకు పోదాము; మీకు సెగ చూపెను. మనము వఘ దిక్కునకు పోయి మాట్లాడు దాము రమ్మని వారు తాము గండికోటకు పోయిరి. ఆనాడు సంద్యాల నార సింహరాజు గండి కోటయేలుతూవుండె. గనుక పుభయత్రులు రాజసముఖా నకు పోయి మందలించిన వివరం : ‘మేము ధర్మానకు వచ్చినారము. మాకు ధర్మంతీర్థింపమని రాజుతో మందలించితే, రాజు ‘మహామంచి’దని తెలుగు చలగోపాలాచార్యులు అయ్యవాలను పిలువనంప్పి మందలించిన వివరం : ‘వారు ధర్మానకు వచ్చినారు. మీరు సభవారు కూడి వారి మాటలు విని ధర్మం ముందుగా తీచు’మని సెలవిస్తే ‘మహామంచి’ అని అయ్యవారు సభనుకూచి పుభయవాదుల మాటలు విని తీర్చిన వివరం :

మల్లమరాజు ప్రమాణంచేసి యేనాడు జయించినాడో అదే నిబద్ధి. దత్తుత్వం పనిలేదు. మల్లమరాజుకు సగపాలు పంచియియ్య మని జయలేఖలు పుట్టించి జయపత్రికలు మల్లమరాజు చేతికియిచ్చి పుభయత్ర వారిని పొమ్మంటే వారు గ్రామాలకు వచ్చిరి. అటువెనుక మల్లమరాజు పేరుసోము లకు పోయి తన సగపాలు పంచుక భోంచేస్తూ వుండెను.

From a Kavile in the possession of Karanam Śivarāju Venkaṭarāju of Hanumadgundam : L.R. 21, pp. 8-20.

అటుతరువాతను వ్యవహార వివరం : మల్ల మరాజు కొడుకు నరసయ్య, [తిమ్మరాజు] వెంకటయ్య కొడుకు కోనేటి తిమ్మరాజు, పిడుగు వెంగళయ్య వీరు నలుగురు పేరుసోమలకు పోయి మా సగపాలు మాకు పంచి యివ్వ మని పేరు సోమల లింగరాజు మనుమలు చినయల్లప్ప, కొండప్ప, నరసయ్య, గణపయ్య, తిమ్మయ్యగారి వెంగయ్య, పెద్దకామరాజుగారితోను మందలిస్తే వారు మందలించిన వివరం. 'మీకు సగపాలు కావలె నని అంటూ వున్నారు. మీకు సగపాలు యక్కడిది ? మూడుపాళ్ల కావలిస్తే పంచి యిచ్చేము. లేకుంటే మేము సగపాలు పంచి యిచ్చేవారము కాము', అని చాలా తొక్కట పెట్టుక పాలు యియ్యక వుండగా హనుమనిగుండం చిన తిమ్మరాజు మనుమలు కోనేటి, నరసయ్య, పిడుగుల వెంగళయ్య, తిమ్మరాజుగారు మందలించిన వివరం. "మీరు మేము వఘదిక్కు ధర్మానికి పోదాము రమ్మ"నిపిలిస్తే పేరుసోమల లింగరాజు మనుమలు మందలించిన వివరం : 'ఆలాగే గ్రామాలుయేలే ధొర రంగనాథ నాయని సముఖానకు పోయి తీచుకుందాము రమ్మ'ని పుభయవాదులు గండి కోటకు పోయి ఆ ధొరతో మందలిస్తే, ఆ ధొర మందలించిన వివరం : 'మహా మంచిది. ఆలాగే మీలోమీకు ధర్మం తీరుగడ చేయిస్తూ వున్నాను'. అని ఆ పూర పున్న విద్వాంసులను అక్కడ వున్న మహాజనాలను కూచి 'వీర్కి ధర్మం తీర్చ' మని చెప్పెను. నాయడు మందలించి నందుకు పుభయవాదులు వప్పిరి. మహాజనాలు విద్వాంసులు అన్నమాట : 'మీలో మీకు తేరుగడ చేసేము', అని పుభయవాదులతో మందలించి వారు ఆ ప్రొద్దటికి యిండ్లకు బోయిరి. ఆ రాత్రి పేరుసోమల లింగరాజు మనుమలు కొండప్ప, బసువయ్య, వెంగయ్య వీరు ముగ్గురు పొట్లదుతి సృసింహసోమయాజుల యింటికి పోయి ఆయనను కాళ్లు కడుపు పట్టుకుని ఆయనతో మందలించిన వివరం : 'మీకు మూడు వరహాలు పచ్చడానకు యిచ్చేము; మూడుపాళ్ల పంచుకు నేట్టు చెప్ప' మని అంటెను ఆయన మందలించిన వివరం : 'మేము మన్నెవారి సముఖాన వున్నారం. మేము అధర్మం చెప్పరాదు. పుభయవాదుల మాటలు విని తీచేము. కాని మాయింటికి మీరు యాలవస్తే ?' అని కోపగించు కుంటెను వీరు అక్కడ వుండక రావడి నారాయణసోమయాజులగారి యింటికిపోయి

ఆయనకు మూడు వరహాలు చేతికియిచ్చి పాదాలు పట్టుకుంటేను ఆయన మూడు వరహాలు తీసుకుని ఆయన మందలించిన వివరం: 'మీ కార్యం గెలుపు అయ్యే టట్టు చేసేను. మీరు నృసింహసోమయాజులయింటికి పోయి ఆయనతో మందలించండ' అని మందలిస్తే వారు అన్నమాట "మేము అప్పుడే ఆయన యింటికి పోయి మాట్లాడితే ఆయన మందలించిన వివరం: 'హనుమనిగుండం వారిచేత ప్రమాణపత్రికలు జయలేఖలు వున్నవి. అవి ధొర చదివించు కొన్నాడు. మేము ధర్మం వున్నట్టే చెప్పక అధర్మం చెప్పేమా?' అని మాతో మందలించెను. ఆ మాటవిని మేము సీవు వున్న తావుకువ స్తిమి", అని మందలిస్తే అందులకు రావడి నారాయణసోమయాజులు మూడు వరహాలు లంచం బట్టిన వాడై వారితో మందలించిన వివరం: 'మీరు యిక్కడ ధర్మం వచ్చక సింగనమల స్తలంలో కొరడి పుట్టించుకుని తిప్పనముద్రాన్కుపొండా. మిమ్ము అక్కడకు ధర్మానకు అంపుతున్నారమని ధొరతో మేము మందలించి మీకు సెలవు యిప్పించేము. మీరు అక్కడికి వుభయవాదులు పొండా' అని మందలించెను. అటుతరువాతను రావడి నారాయణసోమయాజులతోను అన్నమాట: 'మీకు ధర్మం కద్దో లేదో' అని కొండప్పగారు అడిగితేను ఆయన తిరిగి మందలించి, 'మీకు యాల ధర్మంలేదు? మీరు గెలిచే టట్లు తనపేరిట వఖ జాబు వ్రాసి యిచ్చేను. ఆ జాబు తిప్పనముద్రంలోను మా బంధువు వున్నాడు. ఆయన చేతికి యిస్తే మీమాట గెలుస్తూ వున్నది' అని మందలించెను. ఇదిగాక హనుమనిగుండంవారు జయలేఖలు తెచ్చినారు. వారి జయలేఖ దబ్బరసేయు మనే టట్లు వఖ కంమ్మ వ్రాసి వారిచేతికి యిచ్చెను.

అటుతరువాతను రావడి నారాయణసోమయాజులు హనుమనిగుండం వాని తనయింటికి పిలువ నంప్పి వారితోను మందలించిన వివరం: 'మీరు వ్యవహారానికి వస్తేరి గదా, మీ వ్యవహారం యేమి?' అని అడిగితేను నరసయ్య జయలేఖలు ప్రమాణపత్రికలు చదివెను. యీ వ్యవహారం అంతావిని పేరు సోమలవారిని తడక మరువున దాచి వారిచేత జయలేఖలప్రకారం యెత్తి వ్రాయించెను. వారు ఆలాగే యెత్తివ్రాసినారు. అంతట హనుమని గుండం నరసయ్యగారిని బైలువెళ్ల గొట్టి వారు బైలు వెళ్లిపోయిన మీదట నారాయణసోమయాజులు తడక మరువున వున్న పేరుసోములవారిని పిలువించి

వారితో మందలించిన వివరం. 'యిఘను మీరు గెలిస్తేరి. యప్పుడు జయ లేఖ చిక్కెనో' వారి చేతవున్న జయలేఖ దబ్బర చేయించ వచ్చును.' అని మందలించి మన్నాడు ధోర సముఖానకు వచ్చి ధోరవారితోను నారాయణ సోమయాజులు మందలించిన వివరం : 'యిక్కడ ధర్మం తేరదు. సింగని మలకు అంప్పితేను వారు అక్కడ కొరడి పుట్టించుకొని తిప్పనముద్రానికి ధర్మానకు పొయ్యేరుగాని. అక్కడికి పొయ్యే టట్ల సెలవు యిప్పించ' మని ధోరతో మందలించెను. ఆలాగే వుభయత్రుల వారిచేత యిరువైనాల్లు వర హాల్కు దివాణానకు కంమ్మలు కట్టించుక వారికి సెలవు యిచ్చెను. యిది పొట్లదుర్తి నృసింహసోమయాజులు యెరుగును.

అంతట వుభయవాదులు దివాణానకు కట్టుకమ్మలు కట్టి సింగనిమలకు పోయి అక్కడ కొరడి పుట్టించుకొని తిప్పనముద్రానకు ధర్మానకు పోతిమి. అక్కడికి పోయినవారి పేలుక : పేరుసోములవారు; కొండప్ప, చినయల్లప్ప, బసువయ, తిమ్మయగారివెంకయ వీరు నలుగురున్నా; హనుమనిగుండం వారి లోన నరసయ్య, తిమ్మరాజు, పిడుగు వెంగళయ్య, కోనేటిగారితిమ్మయ వీరు నలుగురున్నా. యీ ప్రకారాన వుభయత్రులవారు ఆ గ్రామంచేరి ఆ గ్రామంవారు వక యిల్లు చూపితే అందులో వుండిరి. యీలాగున ఆ గ్రామ ములో నెల రెండునెలలు వుండిరి. అటువెనుక ఆ గ్రామములో వున్న పిన్న పెద్దలు కూడి ధర్మం చెప్పేటందుకు యేడుగురిని యేర్పాటు చేసిరి. వారు వఘ నాడు యేడుగురు కూడి వుభయవాదుల చేత ప్రతిజ్ఞ పత్రికెలు తీసుకుని వుభయ వాదుల పిలిచి సభవారు మందలించిన వివరం : 'యిందులో ధర్మానకు పెట్టిన వారు యవ్వరు?' అని అడిగితేను మేము పెట్టినాము అని హనుమనిగుండం నరసయ్య మందలించెను. 'అయితే యేమాయను? మీ వ్యవహారం' చెప్పు మని మహాజనాలు మందలిస్తే హనుమనిగుండం నరసయ్య తమ వ్యవహారం చెప్పి జయలేఖలు చదివించి ప్రమాణపత్రికెలు చదివించెను. యీ ప్రకారాన వీరిని కడకు పోతోలి పేరుసోములవారిని పిలిచి మీ వ్యవహారం చెప్పు మని అడిగితే వారిలోన కొండప్ప వ్యవహారం చెప్పుతూవుండెను. అంతలో బసువయ్య అనేవాడు కొండుభట్టు కొడుకును కడకు పిలుచుక పోయి తమకు రావడి నారాయణసోమయాజులు వ్రాసియిచ్చిన కమ్మ మరకొన్ని కారికెలు

ఆ బ్రాహ్మణి చేతికి యిచ్చెను. అది చదువుకొని బసువయ్యతో అన్నమాట: యీ జయలేఖలు యీ కారికెలు పెద్దల ముందర 'పెట్ట'మని మందలించెను. ఆ బసువయ్య యీ కమ్మలుతెచ్చి పెద్దల ముందర పెట్టెను. ఆ పెద్దలు చదివించుకుని తమలోతాము మాట్లాడుకున్న వివరం. "యీ కారికెలు దబ్బర అనరాదు. వారు జయలేఖలు ప్రమాణ పత్రికలు దబ్బర సేయరాదు. యిది వున్నట్లు తీర్చవలెను". అని వారిలోవారు తక్కించగాను, పేరుసోమలవారు తమలోతాము మాట్లాడుకొని ధర్మంచెప్పే యేడ్లరికి లంచం 20 వరహాలు వప్పిరి. ఆ వప్పిన రొఖంలొను యిప్పుడు సభ్యా 20 వరహాలు యిచ్చిరి. కడమ అయిదు వరహాలకు పత్రం పెట్టిరి. యీ తీరున వారు లంచం పెట్టి ప్రమాణ పత్రికెలు వ్యవహారపత్రికెలు కొండప్పగారికి యిచ్చిరి. అంతట పేరుసోమల 'కొండప్పగారు'తాము గెలిచి వస్త్రీమి అని రంగనాథనాయని సముఖానకు వచ్చి తాము తెచ్చిన కమ్మలు చదివించిరి. తాము దివాణానకు పెట్టిన 'కడపా' తీసుకునిరి. ఆ మీదట హనుమనిగుండం నరసయ్యను పేరుసోమల కొండప్ప పిలిచి మందలించిన వివరం: "యిఘనైనా మూడు పాళ్లు పంచుకొందాము రమ్మ"ని పిలిపై అందులకు నరసయ్య మందలించిన వివరం: "యీ ధర్మమే నాకు పుత్తర సభయందు చెల్లించ"మని యనేకలాగుల మందలించగాను వారు పుత్తర సభకు రాలేక దివాణానకు హనుమనిగుండం నరసయ్య యిరువై నాల్గు వరహాల్కు కట్టుకమ్మ పెట్టినాడు గన్ను. ఆ యిరువై నాల్గు వరహాలు పేరు సోమలవారు పెట్టి నరసయ్యపెట్టిన కట్టుకమ్మ నరసయ్యకు దివాణం వారిచేత తీసుక వచ్చిరి. అంతట పుభయవాదులు పేరుసోమలకు పోయి చేలుచెట్టు మూడుపాళ్ల పంచు కొందాము అని కిబడిచేసి చేలు మూడుపాళ్ల పెట్టిరి.

Ibid, pp. 23-32.

250. CASE OF DUDYĀLA PEDDIBHATLU MALLU BHATLU OF KARIVENA.

దుద్యాల పెద్దిభట్లు మల్లుభట్లవారి పువక్షయాల్కు గాను నంద్యాలకు ధమ్మానకు పోయిన వివరం:—

విశంబినామ సంవత్సరములో (శా. శ, ౧౫౨౦) వెంకటపతిరాయలు గారు నంద్యాల ముట్టడి చేసి వుండగాను దుద్యాల పెద్దిభట్లు మల్లుభట్లుగారు

రాయలవారి స్థానాపతులు ప్రాబుళరాజు నారసింహయ మేనాజీగారి మూలాన
 కరివెన సభవారిని కరణం పవతరాజును మహాలుదాల నంపి దండ్లొకి పిలువ
 నంపి మహాజనాలతోను, 'వెద్దిభట్లు మల్లుభట్లువారి వృత్తులు వారికి యందుకు
 విడవ కున్నా'రని మందలిస్తేను సభవారు చెప్పిన వ్యవహారం: 'గ్రామాన
 రొక్కం చాలా తగిలి వున్నది. ఆ రొఖం కూడా యివ్వమంటే యివ్వక ప్రబ
 లులైవున్నా'రని మందలిస్తేను 'వ్యవహారీత్యా మాట్లాడవలెగాక. వ్యవహారం
 తప్పి ప్రబలులై తే చెల్లునా? యిక్కడ సభచేర్చి విజ్ఞానేశ్వరమును తెప్పించ'
 మని అక్కడ సభవారున్నూ, నందవరం వడ్డగండ్ల సభవారున్నూ కూడా ధర్మా
 నసం బెట్టితే ఆ సభవారు వెద్దిభట్ల మల్లుభట్లుగారిని పిలిపించి అడిగితేను
 'కరివెనలో మాకు భోగ్యక్రయాలు వచ్చిన వృత్తులు ౧౫. కట్టపు(పి) అందువల్ల
 వచ్చిన ఫలాలు యివ్వకుంటే వస్తే' మని మందలించెను. అందుకు సభవారిని
 కరణాలను పిలిచి అడిగితే సభవారున్నూ కరణం చెప్పిన వ్యవహారం: 'పుస్తండ్
 ప్రాబుళరాజు కొన్న దండుగ రొఖం గ. ౪౦; రామరాజు అవాంతరాన కాపుల
 ధాన్యం పోసుకపోయిన నిమిత్తం కాపులకు కూడి యిచ్చిన రొఖం గ. ౨౪;
 తరుపు వచ్చినవారికి భత్యాల వగయిరాలకు గ. ౨౧; కోటకూలికి గ. ౧౨;
 అంతు గ. ౯౭. రామరాజుగారు మొసలిమడుపు దగ్గర దిగి మహాజనాలు
 ధాన్యం వేసుక పోయినది ఖ ౧౨౫౧౫కి ధర పుట్టి ౧ కి గ. ౧౦ లెఖను క్రయం
 గ. ౧౨౪౧౪౫౭ అంతు గ్రామానకు తగిలిన ఆటంకాలు గ. ౨౨౫౧౪౫౭
 న్ను యీరొఖం కూడి యివ్వమంటేను యివ్వకున్నా ర'ని సభ కరణం చెప్పెను.
 యిందుకు ఆ సభవారి స్థానాపతులున్నూ విజ్ఞానేశ్వర ప్రకారాన తీర్చినది. వెద్ది
 భట్లమల్లుభట్లను పిలిచి 'గ్రామ ఆటంకం తగిలితే సభవారు వెట్టకపోరా?
 గ్రామంలో నాల్గోభాగం అనుభవించేవాడవు. ప్రపక్షయాలు వడ్డితో కూడా
 యివ్వవలె'నంటేఅందుకు ఆ వెద్ది[భట్ల]మల్లుభట్లుగారు 'వడ్డితగిలితే బహురొఖం
 అవుతున్న'దంటే సభవారున్నూ స్థానాపతులున్నూ విచారించి యీ రొఖం యేమి
 కూడాయివ్వగలవాడు[కాడు*]. యీరొఖానికి గాను సభవానిక వైడంబడికచేసి
 వృత్తులు ౩! కట్టడి చేసి కరణం పవతరాజును పిలిచి సభా సంస్కృతినే కవిత
 ప్రాసు కొమ్మనిరి. 'పన్నుకు ఫలానకు సరి; నిలిచిన వృత్తులు ౧౨ కి ముందర
 నీవు ప్రపక్షయాలు రావలె నని వెట్టవనిలేదు. రాజు అవాంతరాల యేమి

కొఖధాన్యాలు తగిలినా వృత్తిక్షయాననే కూడి యివ్వగలవారు'. యీ సభ వద్దనే కవితెలో వ్రాయించిరి. యిందుకు సాక్షులు హరిహరారులు. శ్రీ వీర ప్రతాప.

*From the Ancient Records of Karivena-Agraharam :
Mac. Mes. 15-4-29, pp. 12-14 ; L. R. 55, pp. 138-9.*

251. THE SETTLEMENT OF A SUIT REGARDING
THE REDDARIKAM OF NAVANANDULA-NITTUR.

కరణం కొండ్రాజుగారిసిద్దిరాజు చామల దేవిరెడ్డి వ్యవహారం చేస్తూ పున్నగాను మొరసురాజ్యా న్నుంచి వుండవేలుజోగిరెడ్డి కుమారుడు బోడి రెడ్డి నిట్టూరికి వచ్చి నిట్టూరు కరణం మాముడూరు సిద్దిరాజుతో తెలుపుకున్న వివరం : “నిట్టూరిగ్రామములో మాకు పూర్వం నుండి రెడ్డిబాధ్యం ; గనుక మా సొత్తు మాకుయివ్వ” మనగాను, సిద్దిరాజు “నీకు యేలాగున రెడ్డి బాధ్యత కలదో తెలుపు” మనగా, పూర్వదారభ్యం తమ పెద్దలు అయ్యి శివా రెడ్డి మొదలయినవారు వ్యవహారం చేసినదిన్ని తమ పూర్వోత్తరమున్ను తెలిపి నందున మీ వర్తమానం యీ చామల దేవిరెడ్డి విని బోడిరెడ్డిని గ్రామములో నుంచి వెళ్ల గొట్టించెను.

ఆ బోడిరెడ్డి ప్రభువులవారి తాపుకు పోయి దిమ్మత్తులు తీసుకుని వచ్చి పెమ్మసాని చినరామలింగనాయనికి యిచ్చిన పిమ్మట ఆ ప్రభువు దిమ్మత్తులు చూచుకుని చామలదేవిరెడ్డినిన్ని వుండవేలిబోడిరెడ్డినిన్ని యాడకికి ధర్మా వకు పంపించిరి. అక్కడ నెలదినములు ధర్మము అడగాను వారు పుభయ వాదులు తాడిపర్తికిపోయి తేరుగడ చేసుకునే టట్టుగా పంపించిరి. యీ ప్రకారం నకలు నిట్టూరి కరణం మాముడూరి సిద్దిరాజువద్ద జయలేఖ సహా పున్నది.

జయలేఖ.

స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహనశకవరుషంబులు ౧౫౨౩ అగు నేటి ప్లవంగ సంవత్సర వైశాఖ శుక్ల ౧౦ లు స్వస్తి శ్రీమతు యాడకి అయ్యా వళి మొదలుగా గల ముఖ్యమైన చాలుమూలసమస్తవెక్కండ్రులుకున్నా మా తోబుట్టువులయిన తాడిపర్తిఅయ్యావళి మొదలుగా గల ముఖ్యమైన

చాలుమూలసమస్తవైకృతున్నా స్నేహప్రియపూర్వకంబున బుత్తేవలయు
లేఖాధము. తర్వాత.

“సాముల (చామల) దేవిరెడ్డిని వుండవేలు బోడిరెడ్డిని సవనందుల
నిట్టూరి రెడ్డి మిరాసి నిమిత్తం మా పూరికి ధర్మానకు వస్తే మాపూరు స్థలం
చేసి మీ పూరికి ధర్మానకు పంపించినాము. వాది ప్రతివాదుల వుభయుల
వాజ్ఞులములున్న విని ధర్మము తీర్చే వివరముకు గాను మీరు లేఖ
వ్రాయించి పంపించ’ మన్నారు. గన్ను సంతోష మాయను.

‘శ్రీమన్మహారాజశ్రీ పెమ్మసాని రామలింగానాయనింగారు సలక
సముద్రాగ్రహారస్థితాశేషవిద్యన్యహాజనాలను చిక్కయపల్లెకు ప్రతినామమైన
వెంకటగిరిధర్మపురాగ్రహారస్థితాశేషవిద్యన్యహాజనాలను కావేరిసముద్రాగ్ర
హారవిద్యన్యహాజనాలను సవనందులనిట్టూరి కరణాన్ని ఆయగాండ్లను
పంపించినాము గనుక సమస్తసభాసమ్మతముగా తేచిన వివరము వ్రాయించి
పంపించవలయును.

యాడకి అయ్యావళి మొదలయిన వారున్నా చామలూరు అయ్యా
వళి మొదలయిన వారున్నా వుభయవాదులయిన వుండవేలు బోడిరెడ్డినిన్ని
చామల దేవిరెడ్డినిన్ని నిట్టూరు కరణాన్ని మందల వుంచుకుని చామల దేవి
రెడ్డిని ‘మీకు నిట్టూరు రెడ్డికాణయాచి వచ్చిన వివరం చెప్పమ’ని అడిగి
నంతల్లో, ఆ చామల దేవిరెడ్డి చెప్పిన వివరం యేమంటే:—

“నిట్టూరి గ్రామ కాణయాచి మాది; మా పెద్దలు అనుభవిస్తూ
వుండగా బోడిరెడ్డిగారి పెద్దలు మోరసురాజ్యం నుంచి వచ్చి వ్యవహారపడి
ధర్మాన పూడి పోయిరి అని వకమాటు చెప్పెను. గ్రామములు ఖలమై
వుండగాను ప్రభువులవారు పిలిపించి గ్రామానకు పురిమ పోయించి యెక్కించ
మని అప్పణ మన్నించిరి గన్ను మా పెద్దలు పన్నెండు ఆయగాండ్లతోను
గ్రామము పురిమ పోయించి యెక్కించి గ్రామము నింపు చేసిరి. కాబట్టి
మాకు ప్రభువులవారే రెడ్డికాణయాచి మన్నించి వ్రాయించి” యిచ్చి నార ని
వకమాటు చెప్పెను. “పూర్వము బోడిరెడ్డిగారి పెద్దలు శివారెడ్డి కామిరెడ్డి
గారు వుభయత్రులును నడిగడ్డ సీమ నుంచి వచ్చి మైలేదేవరకు పడమట పోలి

నేనిపాడు అనే గ్రామం కట్టించిరి. పూర్వంనుంచి మాకు పాలుకద్దు". అని వకమాటు చెప్పెను. పూర్వపు సాధకలిఖతాలు మీవద్దవుంటే తెమ్మనగా "లిఖతాలు లేవు. ఆయగాండ్లచేత మాకు పాలుకద్దు అని పలికించెను." అని దేవిరెడ్డి చెప్పిన వ్యవహారము.

పుండ్రపూలు బోడిరెడ్డి చెప్పిన వివరం యేమంటే : "నిట్టూరిగ్రామం కాణయాచి మాది. మా పెద్దలు నడిగడ్డ సీమ పుండ్రపూలు నుంచి కుటుంబాలతో వచ్చినారు. శివారెడ్డి ప్రభువులవారి కాలాన అరణ్యం కోడు నరికించి మైలేదేవరకు పడమర పోలి నేనిపాడు అనే గ్రామం కట్టించి మా దేవుడు శ్రీ అహోబలేశ్వరునికి తాండ్రగుండం వద్ద కోవెల కట్టించి గ్రామాన రెడ్డితనం చేస్తూవుండగా ఆ పల్లె దైవీకం చేత ఖల మైన పిమ్మట యాడకి త్రోవను గూబగుండానకు దక్షిణం నిట్టూరు కట్టించి గ్రామానికి పుత్తరముగా తన చేతి ధనము వెచ్చముచేసి రెండు తూముల చెరువు కట్టించి ప్రభువులవారి అప్పణ చొప్పున నాలుగు పుట్ల పొలము తెళెంగము భూమి; పుట్టెడు మడి; పుథయం అయిదు పుట్లభూమి దనవందమున్ను రెడ్డికాణయాచి అనుభవిస్తున్నా ఆ గ్రామములో భావులు తొవ్వితే నీళ్లు లేనందు చేత ఆ గ్రామము ఖలముచేసి తిరిగి యాడకి త్రోవను గూబగుండము తూర్పున నవనందుల పాటిమీద వురిమి పోయించి గ్రామం కట్టించి రెడ్డితనం చేస్తూవున్నగా పుత్తరాది సైన్యము చేతను టామడాంబరములై నందున గ్రామము ఖల మైనది. అప్పట్లో శివారెడ్డి చుట్టుపట్టూ పుండ్ర గ్రామాదులలో కాలక్షేపం చేసుకుంటూ దైవీకం అయినందున అతని కుమారుడు నల్లప్పరెడ్డి రెడ్డితనంచేస్తూవున్నగాను సాళ్వ సరిసింగరాయలవారి మన్వంతర మందు నందెల పుండ్రపూబుళరాజుగారు వచ్చి దండుగ తీసుకున్నందున దండుగ కొంత యిచ్చి కొంత తీర నందుచేత తూర్పునుంచి వచ్చి ఆ గ్రామములో చేరివున్న జోగిరెడ్డిగారికి తన రూకాంశము రెడ్డికాణయాచితో అర్ధాంశము క్రయానకుయిచ్చి దండగ తీచి సంసారములో బలం చాలక వున్నగాను తిరిగి నరసదేవరాయలవారి కాలాన హామని తిమ్మప్ప హావలి చేతను జోగిరెడ్డిగారు దండగ యిచ్చి తూర్పుదేశ గతుడాయను. గ్రామమున్ను ఖలమాయను, నల్లపరెడ్డిన్ని మోర్పురాజ్యం చేరెను. యీలాగు గ్రామం ఖలమై బహుదినములు పుండ్రగా గుత్తిసీమ యేలుచున్న సిద్దిరాజు

శ్రీరంగరాజుగారి కాలాన నిట్టూరి కరణం చన్నమరాజు ప్రభువువారికి సముఖమై నిట్టూరికి వురిమ పోయించి యెక్కించ వలెనని అప్పణ తీస్కు న్నందున గ్రామానకు వురిమ పోయించి యెక్కించి పూర్వం రెడ్లు మావారు విదేశగతులై నందుచేత చామల కామయ అనేడి పెద్దమనిషిని కరణము చన్నమరాజు రెడ్డితనానకు వుంచెను. యీలాగున వున్నగా కామిరెడ్డి సంసారము బలమై గ్రామములో రెడ్డితనముచేస్తూవున్నగాను మరికొన్ని సంవత్సరములకు మా పెద్దలు మోరసురాజ్య న్నంచి వచ్చి మా రెడ్డి కాణయాచి మీరు అనుభవించవలసిన నిమిత్తమే' మని మందలిస్తే వారు బలవంత్రాన మా పెద్దలకు తిరిగి యియ్యక పోయి నందున వారితో ధర్మ మాడి ధర్మాన గెలిచి జయలేఖ తెచ్చుకొని అనుభవిస్తూ వుండగా వీరు ఆ గ్రామాననే కాపుతనం చేసుకుంటూ వుండిరి. మరి యెనిమిది తొమ్మిది యేండ్ల నాటికి ఆ చామల కామయ తిరిగి దివాణము అంటి యాడకి నేనే విఠలనాయనివారితో చెప్పకొని 'కట్నం యిచ్చేను' అని మరుగుపడ చెప్పకొంటే మా పెద్దలను పిలిపించి 'వీరికి పాలు యి'వ్వుని విఠలనాయడు చెప్పెను.

అప్పుడు మా పెద్దలు 'వీరు మాకు దాయాదే సామంతే; మేము యాల యిత్తుము? మునుపు లేనిపోని ధర్మాలు ఆడి కష్టపెట్టితే మేము ధర్మాన గెల్చి జయలేఖ తెచ్చుకొని అనుభవిస్తూవుండే టప్పుడు వీరికి మేము యాల యిత్తుము?' అని అంటే ఆ జయలేఖ చూతాము తెవ్వుని అంటే మా పెద్దలు ఆ లేఖకు తారీఖు వ్రాసుకొని కొంచకపోయి యిస్తే అది చదివి చూచుకొనిన్ని 'వారికి పాలుయి'వ్వుని అంటే 'వారికి మేము యాలయిత్తుము'? అని యివ్వకుండ గా కోపంచేసి తారీఖులు(?)వారికి యిచ్చెను. మరి వక నెలకు ఆయనకు దొరతనం పోయను. తిరిగి మిక్కిలినేని వీరప్పనాయడని యాడకి దొరతనానకు వచ్చెను. తిరిగి చామల కామయ పోయి ఆ దొరకు మరుగుపడ చెప్పకుంటే ఆ దొర మా వారిని పిలిపించి 'వీరికి పాతికెపాలు యి'వ్వుని అంటే మావాండ్లు యియ్య కుండగా బలవంత్రాన పాతికెపాలికి కష్ట వ్రాసి యిప్పించి ఆ పాతికెపాలు పంచి యివ్వుని వూరికి పంపించెను. 'పాతికెపాలు పంచి యి'వ్వుని చామల కామయ అంటే 'మేము యాల పంచి యిత్తుము. దివాణానకు లంచాలు పెట్టి బలవంత్రాన కష్ట తీసుకున్నావు గాని తెలియక తిరుగుతున్నావు. లోగడ నీవు

నేనివా
వకమ
“లిఖ
అని

కాణం
బాల
మైలే
శ్రీ అ
చేస్తూ
గుండ
వెచ్చ
నాలు

పుట్ట
భావ
త్రోవ
గ్రావ
డాంబ
పుండ
కుమ

మన్వ
న్నం
ఆ గ్ర
యా
చాల
హావ
మును
గ్రావ

తిన్న సొమ్ము గత ఫలాలు రావలెను. అని అంటే గ్రామములో పదిమంది తెలియచెప్పి లేనిపోని సొమ్ములకు నీవు యాల పడిచస్తున్నావని కామిరెడ్డిని నలుగురు ఛీ అంటే అంతట వూరికే వుండెను. అని పెద్దలు చెప్పుదురు. యీ మర్యాదను వుండగాను పది సంవత్సరముల క్రింద కలిగిన వుత్తరాది సైన్యం వుపద్రవం చేతను మావారు గ్రామము విడిచి విదేశగతులై పోగా యీ చామల వారు చుట్టూపట్టూ గ్రామాదులలో రైతాంగము చేసుకుంటూ వుండిరి. గ్రామము కుదిరిన మీద గ్రామముచేరి రెడ్డితనము చేసుకుంటూ వుండగా నేనువచ్చి ‘రెడ్డితనముమాది నీవు యెవ్వరవు?’ అని దేవిరెడ్డిని మండ్లించ గాను ‘నీవు యెవ్వడవు? రెడ్డితనము మాది’ అని దేవిరెడ్డి అనగా పుభయ త్రులు యాడకికి ధర్మానకు వస్తామి. పెద్దల కూర్చి రెండుమూడు మాట్లా వ్యవ హారంచెప్పితే తీర్చేము అని కట్టుకమ్మలు అడిగితే ‘యిక్కడ మాకు కూడదు. మరి వక దిక్కుకు అంప’మని చామల దేవిరెడ్డి అంటే తాడిపత్రికి పొమ్మని పంపగా వస్తాని.” అని వుండవేలు బోడిరెడ్డి చెప్పెను.

యా పుభయవాదుల వ్యవహారములున్న వాఙ్మూలములున్నా విని పెద్దలు నిర్ణయించిన వివరం యేమంటే,—

దేవిరెడ్డి చెప్పిన వ్యవహారములో రెడ్డితనం మా పెద్దలు అనుభవిస్తూ వుండగా బోడిరెడ్డిగారి పెద్దలు మోరసురాజ్యం నుంచి వచ్చి తీర్పుకున్నారట. అది అయితే మేము యెరుగము. సొమ్ము అయితే మాది అని చెప్పినందుకు, సొమ్ము మీది అయినందుకు నిదానము యేమైనా వున్నదా అని అడిగితే అనుభవమే కాని మరి యేమిన్ని యెరుగము అని చెప్పినందు చేత.

సంభోగం కీర్తయేఘ్న కేవలం నాగమం కచిత్ ।

భోగచ్ఛలాపదేశేన విశ్లేయః స తు తస్కరః ॥

అనాగమం తు యో భుక్తే బహ్వన్దశతాన్యపి ।

చోరదృఢేన తం పాపం దృఢబేత్ పృథివీపతిః ॥

అనే వచనాల చేతను ఆగమరహిత మైన అనుభవము ప్రమాణము కాదు. మా పెద్దలు వారిపెద్దలు నడిగడ్డ నీమ నుంచి వచ్చి పోలినేనిపాడు కట్టించినారు. మాకు పాలు కడ్డు అని ఆయగాండ్లను పలికించేను అని పలికించ లేనందున న్యముఖవచనము వల్లను,

अन्यवादी क्रियाद्वेषी नोपस्थाता दुरन्तरः [निहत्तरः] ।

आहूतोऽप्यपलापीच हीनः पञ्चविधः स्मृतः ॥

అనే న్యాయం చేత హీనవాదిత్వం సిద్ధమాయను. గనుక ప్రత్యర్థి మైన బోడిరెడ్డిగారి పెద్దలు ధర్మాలు ఆడి ఆయగాండ్ల చేత పలికించి జయలేఖలు తెచ్చుకుని అనుభవిస్తూ వుండగా ఆ ఆయగాండ్ల చేతనే మాకు కాణాయాచి కద్దు అని పలికించే నన్నది దురాగతము. మరి యేవైనా సాధనాలు వున్నవే అని దేవిరెడ్డిని అడిగితే సాధనాలు దగ్గర లేవు అనిఅనెను. బసిరెడ్డి కొండయ నాదగ్గర సాధనాలు వున్నవి అని నాలుగు కమ్మలు తెచ్చెను. నీవు సాధనాలు తెచ్చే టందు కు నిమిత్తమే మనిఅడిగితే, దేవిరెడ్డిగారికి బాధ్యము కలిగితే నాకు బాధ్యము అని తెచ్చి యిచ్చిన కమ్మలు బోడిరెడ్డిగారి జయపత్ర ప్రకారము కమ్మ ౧, పలుకుబడి ప్రకారము కమ్మ ౧, విఠలనాయనిపేర కమ్మ ౧, మిక్కిలినేని వీరప్ప నాయడు వ్రాయించి యిచ్చిన పాతికెపాలు కమ్మ ౧, యీ నాలుగు కమ్మల లోను జయలేఖ ప్రకారము కమ్మ పలుకుబడి ప్రకారము కమ్మ బోడిరెడ్డిగారికి సాధనము గాని దేవిరెడ్డిగారికి సాధనము గాదు. వీరప్పనాయని పేరటి కమ్మ వీరప్పనాయడు పాతికెపాలు వ్రాయించి యిచ్చిన కమ్మ దివాణము బలవం తము చేత వచ్చినది కాని సొమ్ము కతలు సమ్మతించి యిచ్చిన కమ్మకాదు. సొమ్ముకతలు సమ్మతించి యిచ్చిన కమ్మ అయితే స్వహస్త లేఖనము, తదారభ్యం అనుభవం వుండవలెను. అది లేనందుచేత బలాత్కారము చేత పుట్టిన దని సిద్ధ మాయనుగమ్ము అది దుస్సాధనము. ఆకమ్మ వున్నప్పటికిన్ని,

विद्यमानेऽपि लिखिते जीवत्स्वपि च साक्षिषु

न तत्प्रमाणं लिखितम् यज्ञभुक्तं न तत्स्थिरम् ॥

आगमोऽभ्यधिको भोगात् विनापूर्वक्रमागताम् ।

आगमेऽपि बलं नैव भुक्तिस्तोकापि यत्र नो ॥

అనే వచనాల చేతను భుక్తిరహిత మైన లిఖితము దుస్సాధనము గాని సత్సాధనము గాదు. స్వహస్తలిఖిత మైనప్పటికిన్ని, బలాత్కార మైన దాయనా అదిన్ని ప్రమాణము కాదు. యిందుకు వచనములు.

स्वहस्तलिखितं लेख्यं तत्प्रमाणं बलादते

అని వున్నది గనుక బసిరెడ్డి కొండయగాలుక తెచ్చిన సాధనములు దుస్సాధనములు గాని సత్సాధనములు గావు. బోడిరెడ్డి చెప్పిన వ్యవహారములో నిష్కర్షణ మాటలు నిట్టూరి గ్రామం కాణయాచిమాది. మాపెద్దలు అనుభవిస్తూవుండిరి. తొమ్మడంబరములు చేత గ్రామాదులు ఖల మైనందున మోరుసురాజ్యముకు పోయి కొన్ని దినములకు తిరుగావచ్చి చామలవారు అనుభవిస్తూ వున్నగా సొమ్ము మాది మా సొమ్ము మీరు అనుభవించ నిమిత్తము యేమి అని అన్నందుకు నిదానము యేమి అని అడిగితే వారిపెద్దలు మాపెద్దలు వివాదించి అచ్యుతరాయపురాగ్రహారానకు ధర్మానకు పోయి తీర్పుకొని ఆయ గాండ్ల చేత పలికించి తెచ్చుకున్న జయపత్రమున్నూ జయపత్ర ప్రకారము అనుభవమున్నూ నిదానము అని జయపత్రము తెచ్చి చూపించిరి. గనుక, వచనం.

नागमेन विनाभुक्तिर्नागमो भुक्तिवर्जितः ।

तयोरन्योन्यसंबन्धात्प्रमाणात्पर्यवसितम् ॥

सागमो दीर्घकालश्च निराक्रोशो निरन्तरः

प्रत्यर्थिसन्निधानं च भोगः पञ्चविधः स्मृतः ॥

అనే వచనాల చేత ఆగమసహితా నేకకాల నిరాక్రోశనిరంతర ప్రత్యక్షి-
సన్నిధానానుభవం వున్నది గనుక కాణయాచి వుండవేలు బోడిరెడ్డిదే కాని
చామల దేవిరెడ్డిగారికి పనిలేదు. యిదిగాక సలకసముద్రాగ్రహారస్థితా నేకవిద్య
స్వహజనాలున్నూ చిక్కెపల్లి అగ్రహారస్థితా శేషవిద్యస్వహజనాలున్నూ

प्राइविवाकादिहस्ताङ्कमुद्रितं राजमुद्रया ।

सिद्धेऽर्थे वादिने दद्याज्जयिने जयपत्रकम् ॥

అనే వచనాల చేత సకలసభాసమ్మతముగా దృష్టమైన జయలేఖ ప్రకా-
రము పలుకుబడి చేసి, బహుకాలము నిరాచ్ఛేదనగా అనుభవం కలిగివుండగా
వ్యవహారప్రపత్తిలేకున్నా వున్నధర్మానకు అంపించినది సాహసకృత్యము
గాని న్యాయంకాదు. కాబట్టి నిట్టూరి కాణయాచి వుండవేలు బోడిరెడ్డిదే కాని

చామల దేవిరెడ్డిగారికి పనిలేదు. యిట్లానిర్మయించి వుండవేలు బోడిరెడ్డిగారికి వ్రాయించి యిచ్చిన జయవ్రతము చదివి చూచుకుని తిరుగా వుండవేలు బోడిరెడ్డిగారికి యిచ్చేది.

సలకసముద్రాగ్రహారీకులు కోటిలింగంభట్లు మొదలయిన రం మంది వ్రాలు కలిగివున్నది. వీరల సమ్మతిని తాటిపర్తి కరణం తిమ్మరాజు వ్రాసినది.

Kaifiyat of Nittūr : L.R. 37, pp. 311 ff.

APPENDIX.

252. THE HISTORY OF THE RĀVILLĀ CHIEFS.

i. Vira-Malla :

ఆ కమ్మనంశ సురధాంభోధియందు
 రాకానిశాకరు శ రమణఁ జెన్నొంది
 అనుపమాటోపసారహస విక్రమార్కుఁ
 డనుచు రాయకుమారుల శ లభినుతియింప
 విమతరాడ్భయదమై శ విస్మయంబగుచుఁ
 గొమరొందు గుడిపాటి శ కోట చెంగటను
 గుంతలాధిపులెన్ని శ కొనియాడి మెచ్చుఁ
 గుతుబుశాహు బలంబు శ గోరించినఱకి
 చెల్లుగా రాయలశచే హెచ్చుబిరుదు
 లెల్లఁ గైకొని మదాంకిత రాజవృద్ధయ
 భల్లప్రతాప ప్రభావుఁడై వీర
 మల్లభూరమణుండు శ మహికి ర్తినించ
 వినుతులుగాంచు రావళ వీరమల్ల
 జననాథచంద్రు వంశంబున నలరి

*

*

*

ii. Tippa I :

జననాథులెన్నంగ శ జగతివై వెలసె
 ఘనుడు తిప్పక్షమారకాంతశేఖరుండు
 ధీరత రావిళ్ల శ తిప్పభూవిభుండు
 హేరాళముగ ధాత్రినేలుచునుండి
 భుజబలోద్దండుఁడై శ పొదలుచువచ్చు
 గజపతిదళములఁ శ గదిసి చెండాడి
 వికలంబుగాఁ జేసి శ వెన్నొట్టితటిమి
 అకలంకబిరుదుధ్వజావళుట్టు

గొడుగు లందలములు శ గొనబుపల్లకులు
 బెడిదంపుఁ బేరులు శ పెద్దబూరగలు
 వన్నెవన్నెగుడార్లు శ వాజులు కరులు
 చెన్నొండఁ గై గొని శ సిరులచేవెలసి
 * * *

హరిహరసదృశులై శ యలరిన సుతుల
 నిరువుర గాంచె మగహీశసన్నతుల
 బలశౌర్యధనుఁ డయ్యరవత్కౌతలేంద్రు
 నలఘుతేజుని వెంకటాద్రి భూవిభుని

iii. Ayyapa I:

అరయ నా యిరువురి శ యందగ్రజండు
 పరమపావనుఁ డయ్యరవత్కౌతలేంద్రుఁ
 డతి శీలవతి లక్ష్మీమాంబికయందు
 సుతుని శ్రీ తిప్పవరసుంధరాధిపునిఁ
 గనివెంచి సకలభూతకాంతులు గొలువఁ
 బనుపడఁ దనయుని శ పట్టంబుగట్టి
 యతిముదంబున దాల్చి శ యలరఁ బటించి
 హగలు గగ్గోలు రాజవజీరుఁడనుచు
 ముగురుదునేదార్లు శ మొగి సన్నుతింప
 బాపురే ! మాయయ్య శ బళిబళీ ! యనుచు
 గోపాలరాజు పేర్కొనిచూచిమెచ్చి
 యళుకుఁ జొక్కునులేక శ యా హవభూమిఁ
 దెనుఁగుబిడ్డల* మాడ్కి శ దెగువతోఁ జొచ్చి
 మొనసి కందనవౌలు శ ముట్టడి యెల్ల
 మునుమున్నె విడిపించె శ మోహరంబైన
 బలుదునేదారుల శ భంజించివైచి

* తెలుగు బిడ్డలు మాడ్కి

పాలుపొంద గంధేభరముల నుగ్గు జేసి
 పొదలు గరిబుల ర పొంగణఁగించి
 యెదురు పఠాణీల ర నెల్ల మట్టాడి
 చెలరేగి యబినీ వరజీరులఁ జదిమి
 కల దక్కణీల చీరకాకుఁ గావించి
 డేరీజాతాల్లన్ని ర తెగనఱికించి
 కోరిబండారమురల్లొల్లలాడించి
 తన పేరువారి కంఠదన మ్రొలికోట
 యనురాగమున జొచ్చి ర యారాజుచేత
 మెచ్చులు గైకొని ర మేదినిపతుల
 నిచ్చమెచ్చులు జూచి ర నృపులలోనితఁడె
 గెలుపులరాజని ర కీర్తించి పొగడ
 విలసిల్లి రణకేళి ర విహరించెనెలమి.

iv. Tippa II :

అతని తనూభవుండగు తిప్పనృపతి
 కుతలాధిపతులు మిరక్కుటముగా నెంచ
 ధరణిపేరైన యారదవని దుర్గంబు
 సురతాణిలగ్గఁగాఁ ర జూఱలాడించి
 తగువజీరుల దునేరదారుల జంపి
 పొగరుతురుమ్మలఁ ర బోనీకఁ ద్రుంచి
 కల పాలెగాండ్ర చీరకాకుగాఁ దఱిమి
 చెలరేగి జయలక్ష్మిఁ ర జేకొనివచ్చి
 చల్లగా నల హరిశ్చంద్రుని లీల
 నెల్ల మహీష్ఠలి ర నేలుచునుండి

v. Linga I:

వెంగమాంబికయందు శ వితరణకర్ణు
లింగభూపాలు లాగలిత యశోధనునిఁ
గనియె నాలింగభూకాంత శేఖరుఁడు

* * * *

ఘోరాహితన్యపాలు శ కొండభూపాలు
సతతవదాన్య ప్రసన్నసత్కాంతి
జితచంద్రు నయ్యపక్షితి నాథచంద్రుఁ
బుత్రులుగాఁ గాంచి శ పాలుపు వహించి
ధాత్రీపతులు మెచ్చరధరణివై వెలసె.

vi. Konda I:

ఆ కుమారులలోన శ సహితరాజన్య
భీకరశౌర్యుండు శ భీమబలుండు
బలభేది విభవుండు శ పటుబెళగంటి
బలశిలాటంకశుంభ త్పాండ్యరాజ్య
పురహల్లకల్లోల శ భువనభేతాళ

* * * *

భరితుండు కొండభూకాల శేఖరుఁడు
తనకీర్తి భూనభోంతరముల నించి
ఘనులు భూజనులు సకత్కవులు నుతింప
వరుసనార్దురు చక్రవర్తుల కరణి
నిరవందగా ధాత్రి శ నేలుచునుండె.

* * * *

రాజీవతేజుండు శ రావిశ్లలింగ
భూజాని కొండభూకభుజుండు మోదమున.

సాలయక పుత్రుల శ సుముహూర్తమునను
జెలగుచు రాజ్యాభిరసి క్తులఁ జేసి

*

*

*

*

కులుకుచుఁ జను పెండ్లి శ కొడుకు చందమున

పొదలుచు మానవరపురి చెంతఁజేరి

పదరు నేదులశాహిత్యబలములమీఁద

కొదవక హరిణంపు శ గుంపులమీఁద

కొదమసింగము జొచ్చు శ కొమరు జెన్నోందఁ

దేజీని చేసన్నరథే యనినూకి

యాజి రంగము బొచ్చి శ యహితసైన్యముల

గకవికల్ గావించి శ గద్దించినఱకి

*

*

*

*

తరలక రంభాది శ తరుణులు మోహ

భరితలై తనదిక్కె శ భావించి చూడ

నా చంద్రతారార్క శ మగునట్టి కీర్తి

భూచక్రమున నించి శ పోరిలోవెలసె.

vii. Linga II:

ఆ మన్నెహంవీరు శ నాత్మజులందు

రామాభిరాముండు శ రణభయంకరుఁడు

*

*

*

*

ఘనుఁడు రావిల్ల లింగ నృపాలచంద్రుఁ

జెనయువేడ్కలధాత్రి శ నేలుచునుండి

*

*

*

*

రామభద్ర నృపాలు శ రమణీయ శీలు

శ్రీమంతు బాంధవాశ్రిత కల్పవృక్షు

బలరామసత్వసంపన్నునిఁగాంచి

చెలుపు మీఱంగఁ బో శ మించుచునుండె

*

*

*

*

తిరుమణికోటలో శ్రీ స్థిరముగానిలచి
 పరవీరదుర్గముల్ శ్రీ పట్టణంబులును
 నదలించి బెడరింప శ్రీ నావార్తఁ దెలిసి
 పొదలు సుల్తాని యరబ్బులు పాదుశాహు
 మలయు దునేడార్ల శ్రీ మన్నీలఁబిలిచి
 సెలవు మన్నించిన శ్రీ శీఘ్రమె తరలి
 చతురంగబలములు శ్రీ సంరంభులగుచు
 ధృతిమీరగా నలురదిక్కులఁగ్రమ్మ

* * *

యాలంబులోఁజొచ్చి శ్రీ యఖిలశాత్రవులఁ
 దోలి పెన్దొండకుఁ శ్రీ ద్రోవలఁ జూపి
 కురువీర బలములఁ శ్రీ గోరించినట్టి
 నరుఁడీ విభుండని శ్రీ నరనాథులెంచ

* * *

రమణతో ధారుణీ శ్రీ రమణులచేత
 దశవాయి వెంకట శ్రీ ధరణీశుచేత
 నలరుచు తగుహెచ్చులగు మెచ్చులంది
 రావిళ్ల లింగభూతరమణచంద్రుండు
 పావనచరితుఁడై శ్రీ ప్రబలుచు[నుండె].

viii. Ayyapa II :

బలియుఁడౌ కొండభూతపాలసోదరుఁడు
 విలసిత సాహస శ్రీ విక్రమార్కుండు
 గురుతర వరవీర శ్రీ కోలాహలుండు
 వరభవ్యగాంగేయ శ్రీ వణకేతనుఁడు
 నరనుతుండయ్యపరనాయకేంద్రుండు
 రాజిల్ల వెలయు కరణ్ణాట శ్రీరామ
 రాజదత్త కిరీట శ్రీ రమ్యభూషణుఁడు
 మనసిజాకృతి చెంచురమలచూఱకాఱ

ఘనవిరుదాంకుండు శ కలిత తేజుండు

ఆమోదమొసఁగ నర్యుపనాయకేంద్రు
భామిని వెంగమాంబామణిగర్భ
జలనిధి సంపూర్ణశ్రవంద్రునిలీలఁ
గలిగె శ్రీకొండ భూకాంతశేఖరుఁడు.

ix. Kōṇḍa II :

ఆకొండనృపతిదయా.... ..

శ్రీకామినీనాథ శ సేవాభిరతుఁడు.

*

*

*

x. Rāmabhadrā :

ఆ కొండనృపతి బాహుబలోద్రగ

భీకర శౌర్య గాంభీర్యచాతుర్య
వినయవినేక ప్రసవీణులై నట్టి

తనయుల నిర్వరఁ శ దగఁ గాంచె పంక్తి
రథుఁడు మోదమున శ్రీరామలక్ష్మణుల

విదితంబుగాఁ గన్న శ విధము జెన్నొంద
నంద్రజుండు ధర్మార్థాయ త్తచి త్త

మందరధీరుండు శ మహితయశుండు

*

*

*

*

రామభద్రక్షమాశరమణ చంద్రుండు

భూమిశులెన్న నశ్రద్భుతశక్తి వెలసె.

xi. Timma :

ఆ రామభద్రనారాయక సహోదరుఁడు

సారబలోద్దండ శ సాహసాంకుండు

హరిచౌషస్తి విరద్యాప్రపవీణుండు

ఘోరమదారి సంశకుల భేదనుండు

ధీరుండు తిమ్మభాగ్రతీకశత్రుండు

ధారుణివెలసె సకలపులు నుతింప.

253. ராயர் காகிதமும் கர்த்தர் காகிதமும்

995. கோலாகல ராமன் கொலுவி லிருக்கையிலே
மதுரை தனிலிருந்து வந்தானே ஒற்றனுந்தான்
ராயருட காகிதமும் நலமுடனே தானெழுதி
முகிலருடன் பாச்சா முப்பதினா யிரங்குதிரை
கணவாயை வந்து கட்டிக்கொண்டா ரென்றுசொல்லிக்
1000. கோலக்கொண்டை யான்குதிரைக் கூட்டப் பெருந்தளமும்
ராயருட சீமையெல்லாம் நாலுதிக்குங் கொள்ளையிட்டு
விசையா புரமும் வேலுருங் கொள்ளையிட்டுக்
கணவாய்[க]ள் கோட்டையெல்லாம் கட்டிக்கொண்டா னென்று
சொல்லி
இங்குவரப் பயிணமா யிருக்கிறு னென்றுசொல்லி
1005. ராயருட காகிதமும் நமக்குவந்த தென்றுசொல்லி
மன்னன்புலி ராமனையும் வரவழைக்க வேனுமென்று
கந்தனுட காகிதமும் கடுகியே தான்கொடுத்துக்
காகிதத்தைக் கொண்டு கடுகியே ஓடிவந்தான்
மன்னன்புலி ராமய்யனை வந்துகண்டான் ஒற்றனுந்தான்
1010. காகிதத்தைக் கொடுத்துக் கைகட்டி நிற்கலுற்றான்
[ராமப்பய்யன் மதுரை வந்து அங்கிருந்து புறப்பட்டுச் சென்று
ராயரைக்கண்டு துலுக்கர்படையை வேற்றிகொண்டு மீளுதல்.]
வாசித்துப் பார்த்து மன்னன்புலி ராமய்யனும்
துலுக்காண மொருபொருட்டாய்ச் சொல்லி அனுப்பினரோ
துலுக்கர் படையெல்லாந் தூளிபடவே தூரத்திக்
குதிரைத் தளத்தையெல்லாம் கொள்ளையிட வேனுமென்று
1015. மாப்பிள்ளை கொண்டப்பய்யன் மன்னன் தனையழைத்து
வெங்கிட கிஷ்ணய்யன் வீமன் தனையழைத்து
மண்டூகுப் பாப்பய்யனே வாருமென்று தானழைத்துப்
பானையக் காழர் பலபேரைத் தானழைத்து
எல்லோரையு மழைத்து இதமாகப் புத்திசொல்லி

1020. இன்றுமுத லெட்டாநாள் இங்கே வருவேனென்று
ஆற்றங் கரையும் ஆன துறைமுகமும்
புகழ்பெரிய போகலூர்க் கோட்டை பதனமென்று
என்றுசொல்லி ராமய்யனும் ஏறினான் தண்டிகைமேல்
மன்னர் படைசூழ மந்திரிமார் சூழ்ந்துவர
1025. ஆனை குதிரை ஆர்ப்பரித்து முன்னடக்கப்
பேரிகை டம்மானம் பிறகே முழங்கிவர
வெண்சா மரைவீச விருது பலமுழங்கக்
கட்டியக் காறர் கனவினுது கூறிவரக்
கவிவாணர் கொண்டாடக் காரியப்பேர் முன்னடக்கப்
1030. பதினெட்டு மேளவகை பண்பாய் முழங்கிவர
ஆனைமேல்ப் பேரிகை அதிர்ந்து முழங்கிவர
வந்தே யிறங்கினார் மானா மதுரையிலே
கங்குல் விடிந்து கதிரோன் எழுந்தபின்பு
தேவர்கள் போற்றிசெயுந் திருப்புவணங் கடந்து
1035. மதுரைத்தெரு வீதியிலே வந்தார்காண் ராமய்யனும்
அந்நேரத் தன்னில் அர[ண்]மனையில் வந்திருந்து
மற்றநாள்த் தானுங் மன்னன்புலி ராமய்யனும்
மன்னன்திரு மலையேந்திரனை வந்துகண்டு சந்தித்து
ஆண்டவனே இப்போ அழைத்த பணிவிடையேன்
1040. என்வார்த்தை தன்னை யினிக்கேளும் ராமாரீ
கோலக்கொண்டை யானும் குதிரைப் பெருந்தளமும்
கணவாய்[க]ள் கோட்டையெல்லாம் கட்டிக்கொண்டா ரென்று
விசையா புரமும் வேலுருங் கொள்ளையிட்டு [சொல்லி
இங்குவரப் பயணமா யிருக்கிறு னென்றுசொல்லி
1045. ராய ரதுக்கு நமக்கெழுதி வந்ததுகாண்
அதுகண்டு நாமன் [அழை]ப்பித்தோம் ராமய்யனே
இதுவோசில பாரமென்று எண்ணி யுரைப்பார்கள்
குதிரைத் தளமெல்லாங் கொள்ளையிட்டு வாறேனய்யா
வெட்டித் தூத்தி விறுதுகளும் தான்பறித்துக்

1050. கணவாய்[க]ள் கோட்டையெல்லாம் கலங்கவே தானடித்து
ஆறு கடக்க அலைகுலையத் தான்துரத்தி
வெட்டித் துரத்தி வேலூரு கைப்பிடித்து
ஆயிரங் குதிரை அன்பாகத் தான்சேர்த்து
வாறேனய்யா என்றுசொன்னான் மன்னன்புலி ராமய்யனும்
1055. ஆயிரங் குதிரைக்குவா யமுதுகூட்டச் சொன்னான்காண்
மன்னன்திரு மலையேந்திரன் மனமகிழ்ந்து கொண்டாடிக்
கன்னன்புலி ராமய்யனுங் கைகட்டி வாய்புதைத்துப்
போய்வாறே னய்யா பொருந்திவிடை தாருமென்றான்
நின்றனுப்பிக் கொண்டு நீதியுடன் கையேந்திப்
1060. போய்வாராய் ராமாவென்று பொருந்தி விடைகொடுத்தார்
நடந்தான் புலிராமன் நல்லமுத்து மால்கொஞ்சத்
துவரிமான் தன்னில்வந்தான் துங்கமுடி ராமய்யனும்
மற்றநாள்த் தானும் மன்னன்புலி ராமய்யனும்
சோழவந்தான் தன்னில் சூழ்ந்தடித்தான் கூடாரம்
1065. மற்றநாள்த் தானும் மன்னன்புலி ராமய்யனும்
வடமதுரை தன்னில் வண்மையுடன் சென்றிறங்கித்
திண்டுக்கல்லு கடந்து தேக்கமலை தன்னில்வந்து
மற்றநாள்த் தானும் மன்னன்புலி ராமய்யனும்
மணப்பாறை தன்னில் மன்னவனுஞ் சென்றிறங்கி
1070. இரட்டை மலைவழியாய்க் கடந்தார்கள் எல்லோரும்
திருச்சிறுப் பள்ளிகடந்து சீரங்கந் தனிலிறங்கி
மற்றநாள்த் தானும் மன்னன்புலி ராமய்யனும்
சமையபுரங் கண்ணனூர் தன்னிலே வந்திறங்கி
ஊட்டத்தூர் தன்னில் ஒருநொடியிற் போயிறங்கி
1075. மற்றநாள்த் தானும் மன்னன்புலி ராமய்யனும்
வாலி[டு]க[ர]ண் டாபுரத்தில் வந்திருந்தா ரெல்லோரும்
கங்குல் விடிந்து கதிரோன் எழுந்தபின்பு
ஆயிழையாள் வீற்றிருக்கும் ஆரணியுந் தான்கடந்து
வேலூரு தன்னில் விரையவே வந்திறங்கி

1080. வெங்களுர் தன்னில் விரையவே சென்றிறங்கி
கங்குல் விடிந்து கதிரோன் எழுந்ததற்பின்
ராயருட சமுகந்தன்னை நன்றாக வந்துகண்டு
ஆண்டவனே இப்போ அழைத்த பணிவிடையேன்
ராமப்பயன் உரைகேட்டு ராயருந்தான் ஏதுசொல்வார்
1085. துலுக்கர் பெரும்படைதான் தொலையாத வான்பரியும்
கணவாய் வழியில்வந்து கடல்போலே வந்ததுகாண்
சீமையழித்துத் தீக்கொளுத்தி விட்டார்காண்
அதுகண்டு நாமும் அழைப்பித்தோம் ராமய்யனே
மன்ன னுரைத்ததெல்லாம் மனமகிழ்ந்து கேட்டுநின்று
1090. ஆண்டவனே இப்போ அடியேன்சொல் விண்ணப்பங்கேள்
துலுக்கர் படையைமெய்ப்பாய்ச் சொன்னீரே ஆண்டவனே
இதுவோசில பாரமென்று எழுந்திருந்தான் ராமய்யனும்
குதிரைத் தளத்தை வென்று குஞ்சரமுங் கொள்ளைகொண்டு
வெட்டி விரட்டி விறுதுகளும் தான்பறித்து
1095. வெற்றிகொண்டு வாரேனென்று விண்ணப்பஞ் செப்பலுற்றான்
அடைக்காயும் வெள்ளிலையும் அன்புடனே தான்கொடுத்து
வெற்றிகொண்டு வாவென்று விறுதுகளும் தான்கொடுத்து
போய்வாரு மென்று பொருந்தி மனமகிழ்ந்தார்
நடந்தான் புலிராமன் நல்லபெருஞ் சேனையுடன்
1100. வெங்களு[ர்] தன்னில் விடுதியாய் வந்திருந்தார்
மற்றநாள்த் தானும் மன்னன்புலி ராமய்யனும்
இக்கரைவெங்கிட கிருஷ்ணய்யருக்கு எழுதினார் ஒலைதனை
ஒலைதனை வாங்கி ஒடினான் ஒற்றனுந்தான்
ஒலை தனைக்கொடுத்து ஒதுங்கினின்றான் ஒற்றனுந்தான்
1105. வாசித்துப் பார்த்து மனமகிழ்ந்து கொண்டாடி
மன்னன்புலி ராமய்யனை வந்துகண்டான் அந்நேரம்
துலுக்கர் பெரும்படையும் தொலையாத வான்பரியும்
கணவாய்[தனில்]வந்து கட்டிக்கொண்டா ரென்றுசொல்லி
ராய ரதுக்கு நமக்கோலை வரவிடுத்தார்

1110. துலுக்கர் பெரும்படையைச் சூறையிட்டுத் தான்விரட்டி
ஆறு கடக்க அலைகுலையத் தான்தூத்தி
இக்கரைவெங்கிட கிஷ்ணய்யர் எழுந்திரு மென்று சொல்லி
எல்லோரும் போ[டு]ய யெதிர்த்துப்போர் செய்தார்கள்
மன்னன் புலிராமன் மண்டிப்போர் செய்யலுற்றார்
1115. இக்கரைவெங்கிட கிஷ்ணய்யன் எதிர்த்துத் தூத்திவிட்டார்
மன்னன் புலிராமன் மட்டில்லாச் சேனையுந்தான்
துலுக்கர் பெரும்படையைச் சூறையிட்டுத் தான்விரட்டி
ஆறு கடக்க அலைகுலையத் தான்தூத்தி
வெட்டி விறுதறுத்தான் வேந்தன்புலி ராமய்யனும்
1120. வெற்றிகொண்டு ராமய்யனும் வீரியங்கள் பேசிவந்தார்
ஆறுயிரங் குதிரை அன்பாகத் தான்மடிந்து
அறுபது குஞ்சரமும் அன்பது ஓட்டகமும்
ஆயிரங் குதிரையும் அன்பாகத் தான்சேர்த்துப்
பிடித்து அனுப்பினார் பேர்போன ராமய்யனும்
1125. வெங்கிட கிஷ்ணய்யனும் வீமனே வாருமென்று
கணவாய் பதனமென்று கற்றன்புலி ராமய்யனும்
தன் தண்டந் தான்வைத்த[ர]ன் தார்வேந்தன் ராமய்யனும்
வேண்டும் வரிசைகளும் வெற்றிகொண்ட குஞ்சரமும்
வெற்றிகொண்ட ராணுவுக்கு வெகுவரிசை தான்கொடுத்து
1130. ராயருட சமுகத்தில் நன்மையுடன் வந்துகண்டார்
வந்துகண்ட ராமய்யனை மார்போடே தானனைத்து
வெற்றிகொண்ட ராமய்யனுக்கு வெகுவரிசை பண்ணிவைத்துப்
பூஷணங்க ளுள்ளதெல்லாம் பூட்டி யலங்கரித்தார்
என்னருகே ராமய்யனே இருமென்று தானுரைத்தார்
1135. அவ்வார்த்தை கேட்டு அன்புடனே ராமய்யனும்
கச்சித்திருமலை யேந்திரனைக் காணாமல் நானிருந்தேன்
கண்கள்புகை யாகுமையா கந்தனே யென்றுரைத்தார்
எங்கே யிருந்தாலும் எப்போதும் நான்வருவேன்
வந்துதவி பண்ணுவிப்பேன் மன்னர்கள் மெச்சிடவே

1140. வருஷ மொருதரந்தான் வந்துபோ மென்றுரைத்தார்
 மனமகிழ்ந்து ராயரையும் மன்னன்புலி ராமய்யனும்
 நின்றனுப்பிக் கொண்டு நீதியுடன் கைதொழுது
 நடந்தான் புலிராமன் நல்லபெருஞ் சேனையுடன்.

Rāmappayyan Ammānai.